

**VILNIAUS KOLEGIJA
EKONOMIKOS FAKULTETAS**

Tarptautinė studentų mokslinė-praktinė konferencija
„Ekonomika. Verslas. Vadyba – 2016“

Vilnius
2016 m. balandžio 6 d.

TURINYS

- *Aurelija Kuzminskaitė.* AB „KLAIPĖDOS JŪRŲ KROVINIŲ KOMPANIJA“ (KLASCO) TURTO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO POVEIKIO FINANSINIAM REZULTATUI VERTINIMAS
- *Robertas Fedotovas.* AKCINĖS BENDROVĖS „SWEDBANK“ 2010-2015 M. PALŪKANINIŲ IŠLAIDŲ IŠ TERMINUOTŲ INDĖLIŲ ANALIZĖ
- *Violeta Jankovska.* ALTMAN MODELIO TAIKYMAS UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS BANKROTUI PROGNOZUOTI
- *Rasa Binderytė.* AMERIKIETIŠKOJI VADYBA
- *Inga Paškevičiūtė.* ASMENINIS BIUDŽETAS
- *Eva Pipiraitė.* AZARTINIAI LOŠIMAI IR JŲ APMOKESTINIMAS
- *Inese Melne.* COST-BENEFIT EVALUATION OF STUDYING DESTINATION COUNTRY: CASE STUDY
- *Ingrida Augustaitė.* DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS ANALIZĖ 2014 METAIS
- *Jonas Mažeika.* EFEKTYVI KOMUNIKACIJA ORGANIZACIJOSE. IŠORINĖ KOMUNIKACIJA
- *Jovita Paulauskaitė.* FIZINĖ MOKYMO SI APLINKA – SUDĖTINIS STUDIJŲ KOKYBĖS EFEKTYVUMO ELEMENTAS
- *Evelina Dorniak.* GAISRAI VILNIUJE 2011 – 2015 METAIS
- *Laura Jucevičiūtė.* GYVENTOJŲ NUOMONĖ APIE REKLAMOS DAROMĄ ĮTAKĄ RENKANTIS VAISTINES PREKES IR NERECEPTINIUS VAISTINIUS PREPARATUS
- *Ingrida Augustaitė.* GYVENTOJŲ PERSPĖJIMO IR INFORMAVIMO SISTEMA
- *Jovita Puodžiūnienė.* VYTAUTAS ANDRIUS GRAIČIŪNAS
- *Viktorija Kadzevič.* GREITO VARTOJIMO KREDITO ĮSTAIGŲ, TEIKIANČIŲ PASKOLAS STUDENTAMS, TYRIMAS
- *Domantė Grybėnaitė.* HAVING YOUR OWN COMPANY VERSUS BEING HIRED WORKER IN LITHUANIA
- *Kamila Osoba, Jagoda Wojciechowska. Monika Gondek.* INTERESTING FACTS ABOUT POLAND
- *Dovilė Asauskaitė.* INVESTICIJŲ Į KLAIPĖDOS VALSTYBINIO JŪRŲ UOSTO INFRASTRUKTŪRĄ POVEIKIO LIETUVOS KONKURENCINGUMO INDEKSUI VERTINIMAS
- *Ieva Vengalytė.* YOUTH INTEGRATION IN THE LABOUR MARKET OF LITHUANIA
- *Kinga Báštiová, Katarína Puškariková.* YOUTH UNEMPLOYMENT IN SLOVAKIA
- *Ineta Čeponytė.* JAPONIŠKOJI VADYBA
- *Mažena Palevič.* JAUNIMO POLITIKA LIETUVOJE
- *Arnas Kontautas, Gabrielė Selickaitė.* JŪRŲ TRANSPORTO VERSLO APLINKOS RYTINĖS BALTIJOS JŪROS PAKRANTĖS REGIONE VERTINIMAS
- *Saulė Buožytė.* KAIP ELGTIS KILUS GAISRUI PATALPOJE
- *Eglė Skaržinskaitė.* KOLEKTYVO SUTELKIMAS
- *Justyna Matijevska.* KRIKŠČIONIŠKOJI BANKININKYSTĖ
- *Ričard Zablockij.* LAIKO VAGYS
- *Marius Raginis.* LIETUVOS BENDROJO VIDAUS PRODUKTO IR VIETINIŲ TURISTŲ IŠLAIDŲ ANALIZĖ 2008-2014 METAIS
- *Marius Raginis.* LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMOS POKYČIŲ ĮTAKA GIMSTAMUMUI
- *Lika Gujejani, Lika Chukhrukidze.* LIVE INSURANCE MARKET AND PENSION FUNDS IN GEORGIA
- *Kristina Marško.* LIZINGO AKCINĖJE BENDROVĖJE DNB BANKAS VEIKLOS PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖ 2009-2013 METAIS

- *Carlo Elio Lucas Parodi.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND SPAIN
- *Arina Rancėva ir Aušrinė Luneckaitė.* MOKSLEIVIŲ ĮSIDARBINIMO GALIMYBĖS
- *Lora Mackevičiūtė.* NELAIMINGŲ ATŠITIKIMŲ DARBE KITIMAS 2007 – 2014 M. IR JŲ PRIEŽASTYS
- *Ignė Bendaravičiūtė, Sandra Klevečkaitė.* NETIESIOGINIAI MOKESČIAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE IR DANIJOS KARALYSTĖJE
- *Vytautas Šėmys, Brigita Štein.* OPPORTUNITIES AND THREATS OF CREATING YOUR OWN BUSINESS IN LITHUANIA
- *Ana Diana Michailova.* ORGANIZACIJOS KULTŪRA
- *Marius Raginis, Šarūnas Velička.* PASLAUGŲ KOKYBĖS TYRIMAS UŽDAROJOJE AKCINĖJE BENDROVĖJE *UTENOS TECHNINIŲ APŽIŪRŲ CENTRAS*
- *Elina Baranovskaja ir Justina Ruškevičiūtė.* PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS OBJEKTŲ REGISTRAVIMAS IR JŲ APMOKESTINIMAS
- *Ernestas Kazakevičius.* PROFESIONALUS PARDAVIMAS
- *Rasa Navikaitė.* RUSIJOS EMBARGO ĮTAKOS UAB „VLANTANA“ ILGALAIKIO TURTO EFEKTYVUMUI FINANSINIS VERTINIMAS
- *Deimantė Pažusytė.* SEB BANKO BŪSTO PASKOLOS IŠDAVIMO PROCESO ANALIZĖ
- *Karolina Baltrukevičiūtė.* SĖKMINGO VERSLO PRIELAIDOS
- *Agata Mardusevič.* SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS
- *Lukas Petkevičius.* STRATEGINIS PLANAVIMAS
- *Tadas Grybas.* STUDENTŲ VERSLUMO UGDYMO SITUACIJA IR GALIMYBĖS AUKŠTOSIOSE NEUNIVERSITETINĖSE STUDIJOSE
- *Gabrielė Jankauskaitė, Kristina Statkutė.* ŠALIES EKONOMINĖS PADĖTIES POVEIKIO JŪRŲ VERSLO SEKTORIUI RYTINĖJE BALTIJOS JŪROS PAKRANTĖJE VERTINIMAS
- *Kotryna Likaitė.* TARPKULTŪRINĖ KOMUNIKACIJA IR VADYBA
- *Valentina Ponomarenko.* TERMINUOTŲ INDĖLIŲ KOMERCINIUOSE BANKUOSE PALŪKANŲ NORMŲ DYDŽIŲ IR ŠALIES INFLIACIJOS TENDENCIJŲ Palyginimas
- *João Paulo Ferreira.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LATVIA
- *Cristóvão Humberto Basílio Paixão.* THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND THE NETHERLANDS
- *Lauris Salcevičs.* THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND ESTONIA
- *Iluta Igaune.* THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND LITHUANIA
- *Martins Tutins.* THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND SPAIN
- *Jim van der Heiden.* THE COMPARISON OF MACROECONOMICS INDICATORS OF LITHUANIA AND NETHERLANDS
- *Alvaro Vizcaino Cazorla.* THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF SPAIN AND THE NETHERLANDS
- *Liene Dārzniece.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA
- *Frederico Gonçalves.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LITHUANIA
- *Jonathan BastosLampaça.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL
- *Miguel Ángel Muñoz Barrera.* THE MACROECONOMIC INDICATORS OF SPAIN
- *Lika Gujejiani.* THE PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT IN GEORGIA

- ***Cristóvão Humberto Basílio Paixão.* THE PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT IN PORTUGAL**
- ***Agnė Kurlinskaitė.* VADOVO GALIA IR VALDŽIOS ŠALTINIAI**
- ***Erika Andrijauskaitė.* VEIKLOS REZULTATŲ PROGNOZAVIMAS. SLENKANTIS VIDURKIS**
- ***Matas Švenčionis.* VEIKSNIAI, ĮTAKOJANTYS TERMOFIKACINIO VANDENS PARUOŠIMĄ ŠILUMOS TIEKIMO SISTEMOSE**
- ***Indrė Kvartūnaitė.* WHAT SHOULD A YOUNG ENTREPRENEUR KNOW WHEN SETTING UP A BUSINESS**

AB „KLAIPĖDOS JŪRŲ KROVINIŲ KOMPANIJA“ (KLASCO) TURTO PANAUDOJIMO EFEKTYVUMO POVEIKIO FINANSINIAM REZULTATUI VERTINIMAS

Aurelija Kuzminskaitė
Mokslinė vadovė - Jūratė Žukauskaitė
Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) turto panaudojimo efektyvumo ir finansinio rezultato ryšys, kuris įvertintas analizuojant laivų krovos kompanijos turto struktūrą, vertinant turimo turto (krovos įrangos, technikos, mechanizmų) efektyvaus panaudojimo galimybes bei daromą įtaką pelnui.

Raktiniai žodžiai: turtas, efektyvumas, apyvartumas, uostas.

Įvadas

Laivų krovos kompanijoje krovos įranga, kita specializuota ir universali krovos technika, sandėliai yra pagrindinis ir brangus turtas. Be šio turto krovos įmonė negalėtų tinkamai įvykdyti numatytos veiklos bei pasiekti geriausio rezultato. Todėl kompanija, siekdama geresnių veiklos rezultatų, turi optimaliai krauti krovinius, nuo kurių priklauso efektyvus turimo turto panaudojimas. AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) yra aukšto technologinio lygio įmonė, kuri pagal apyvartą yra didžiausia krovos kompanija ne tik Klaipėdos uoste, bet ir Baltijos šalyse. KLASCO krovinių apyvarta vidutiniškai siekia apie 12,4 mln. tonų. Pastaraisiais metais kompanijos krovos apimtys padidėjo tik apie 2 %. Taigi atsižvelgiant į bendrus krovos rezultatus, KLASCO, siekdama padidinti krovą, turi efektyviai panaudoti turimą turtą, nuo kurio priklauso finansinis rezultatas – pelnas.

Tyrimo **tikslas** – įvertinti AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) turto panaudojimo efektyvumo poveikį finansiniam rezultatui.

Tyrimo **uždaviniai:**

1. Apibūdinti turto panaudojimo efektyvumo ir finansinio rezultato sąsają.
2. Įvertinti AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) turto panaudojimo efektyvumo ir finansinio rezultato ryšį 2011-2015 m.

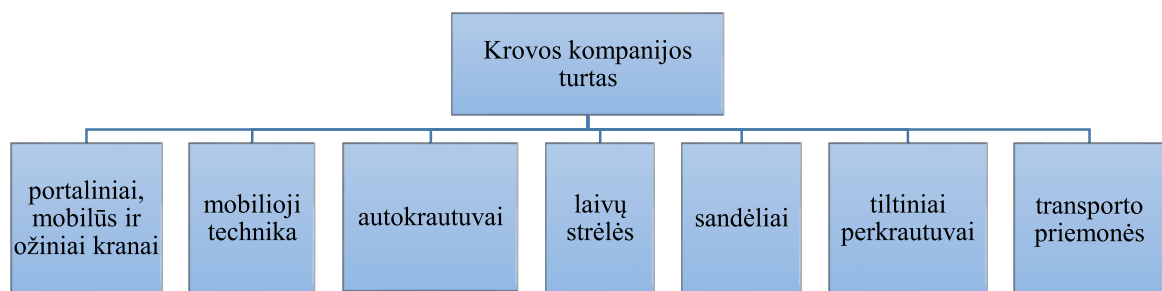
Tyrimo **objektas** – AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) 2011-2015 m. ūkinė veikla.

Darbe taikyta mokslinės literatūros analizė, efektyvumo, pelningumo rodiklių analizė bei kiekybiniai duomenys, pateikti naudojant įmonės finansines ataskaitas.

1. Turto panaudojimo efektyvumo ir finansinio rezultato sąsaja

Transporto vaidmuo, o ypač jūrų transporto ekonominės plėtros ir visuomenės raidoje dabartiniu metu labai išaugo (Cowie, 2010). Šiuo metu jūrų transportu gabenama apie 80 % krovinių iš Europos Sąjungos (Paulauskas, 2015). Krovinių gabenimo procesams atlikti be abejo yra reikalingos uoste veikiančios krovos kompanijos. Krovos įmonei, norint įgyvendinti numatytą veiklą, reikalingi tam tikri ekonominiai išteklių. Tad krovos kompanijos turtas gali būti laikomas, kaip vienas iš ekonominių išteklių.

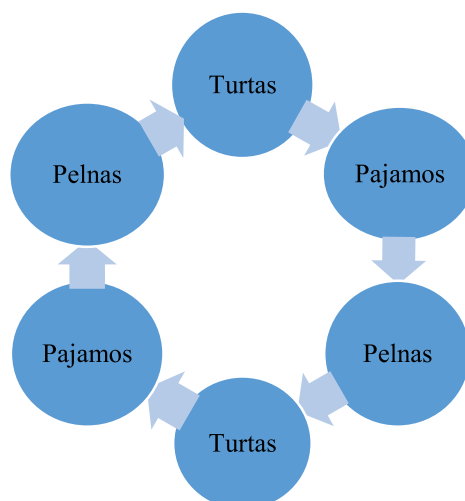
Laivų krovos kompanijų pagrindinį turtą sudaro įvairūs krovos mechanizmai, kita specializuota ir universali įranga, kuri yra naudojama įmonės veikloje, siekiant gauti ekonominės naudos (1 pav.).

1 pav. Krovos kompanijų turto struktūra

Šaltinis: Skerys, K., Christauskas, J. (2010). *Transporto statiniai: uostai*. Vilnius: Technika.

Efektyvus turto panaudojimas suprantamas kaip racionalus lėšų cirkuliavimas paslaugų teikimo procese. Jo metu sukuriama pelnas, reikalingas paslaugų teikimo proceso tęstinumui palaikyti. Efektyvumas yra susijęs su įmonės veiklos rezultatais ir jis nusako optimalų dabartinių išteklių panaudojimą (Cullinane, 2011). Krovos kompanijos finansinis rezultatas (pelnas) yra svarbus jos savininkams, nes tai yra veikiančios įmonės išteklių (Buckiūnienė, 2013). Pelnas sudaro galimybę įsigyti krovos įmonei reikalingo turto, naudojamo paslaugoms suteikti bei turėti grynujų pinigų. Tad galima teigti, jog krovos kompanijos veiklos procese pinigai virsta ištekliais (pavyzdžiui, paslaugomis), o norint suteikti paslaugas reikalingas tai veiklai naudojamas turtas (Mackevičius, Giriūnas, Valkauskas, 2014).

2 pav. Turto panaudojimo ir finansinio rezultato ryšys

Šaltinis: Foerster, S. (2015). *Financial management: concepts and applications*. Boston [Mass]: Pearson

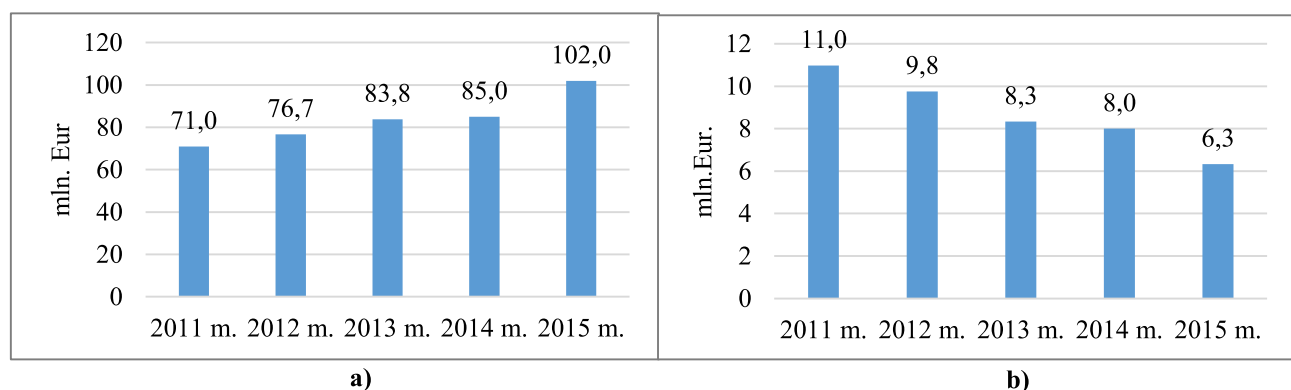
Toks veiklos apytakos ratas leidžia suprasti, kad įmonės grynojo rezultato dydis priklauso nuo sugebėjimo optimaliai valdyti turimą turtą.

Apibendrinant galima teigti, kad efektyvus turto panaudojimas turi labai didelę reikšmę krovos kompanijos finansiniam rezultatui – pelnui. Tačiau norint išsiaiškinti ar optimaliai, panaudojamas turtas, krovos kompanijos finansininkai turi įvertinti turto panaudojimo efektyvumo (apyvartumo) rodiklius. Jų apibendrinti rezultatai krovos kompanijai leistų priimti veiklą gerinančius sprendimus.

2. AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) 2011-2015 m. finansinės veiklos analizė

Klaipėdos uoste krovos veiklą vykdo 22 krovos kompanijos. AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (toliau KLASCO) yra didžiausia uosto krovos kompanija, kurios indėlis Klaipėdos uoste yra didelis. Kompanija kasmet apdoroja daugiau nei 13 mln. krovinių ir užima daugiau nei 1/3 (apie 38 procentus) Klaipėdos uosto paslaugų.

Visa KLASCO pelno ir turto dinamika, kuri parodo, kaip analizuojamais laikotarpiais kito visas įmonės turimas turtas ir gautas pelnas pateikiama 3 paveiksle.

3 pav. AB "Klaipėdos jūrų krovinių kompanija" (KLASCO) 2011-2015 m. laikotarpio: a) turto dinamika, b) pelno dinamika, mln. Eur.

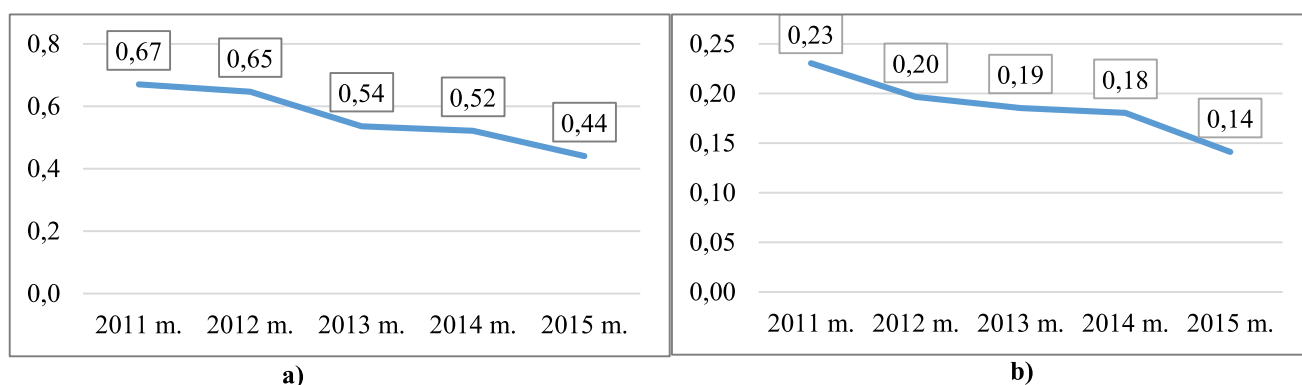
Šaltinis: AB "Klaipėdos jūrų krovinių kompanija" (KLASCO) finansinių ataskaitų rinkinys (2011-2015)

Analizuojamu laikotarpiu KLASCO turtas didėjo (3 pav. a), kadangi kompanija 2011-2015 m. vis investuodavo į naujas krovos įrangas, mechanizmus (pavyzdžiui, 2015 m. įmonė įsigijo naują ASD klasės uosto vilkiką – laivą KLASCO-III) bei modernizuodavo jau turimus. 2014 m. KLASCO pastatė naują trąšų sandėlį, į kurį investavo apie 20 mln. eurų. Krovos operacijoms atlikti naujame sandėlyje buvo nupirkti transporteriai (konvejeriai) ir nauji laivo krautuvai. Visos investicijos į turtą taip greitai neatsiperka, kadangi laivų krovos kompanijų turtas yra pakankamai brangus (3 pav. b). Galima teigti, kad krovos įrangos, mechanizmų pirkimas, naujo sandėlio pastatymas neleidžia įmonei iš karto padidinti pelno. Įmonės pelnas priklauso ne tik nuo įsigyto turto, bet ir nuo to turto panaudojimo. Kadangi KLASCO turto ir gauto pelno dinamika neatskleidžia, ar efektyviai

panaudojamas turtas, tad būtina įvertinti turto panaudojimo efektyvumo ir bendro pelningumo rodiklius.

3. AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) turto panaudojimo efektyvumo rodiklių vertinimas

Turto naudingumui įvertinti svarbu pasirinkti tinkamus santykinus rodiklius, kurie atskleistų, ar įmonė efektyviai išnaudoja turimą turtą ir kokį pelną atneša įmonei. Mokslinės literatūros šaltiniuose yra skiriami du pagrindiniai ekonominių išteklių panaudojimo efektyvumą apibūdinančių rodiklių rūšys: turto efektyvumo (apyvartumo) rodikliai bei bendro pelningumo rodikliai.

4 pav. AB "Klaipėdos jūrų krovinių kompanija" (KLASCO) 2011-2015 m. laikotarpio: a) turto apyvartumo rodikliai; b) bendro pelningumo rodikliai

Šaltinis: AB "Klaipėdos jūrų krovinių kompanija" (KLASCO) finansinių ataskaitų rinkinys (2011-2015)

Atlikus turto apyvartumo analizę, pastebėta, kad didžiausia viso turto apyvartumo reikšmė buvo 2011 m. (0,67) (3 pav. b). Turto apyvartumas pagal rekomenduojamas ribas turėtų būti ne mažesnis kaip 1, tačiau KLASCO visu analizuojamu laikotarpiu turto apyvartumo rodiklis nesiekia rekomenduojamos reikšmės ir mažėja. Todėl galima teigti, kad įmonė ne visiškai išnaudoja turimą turtą pajamoms uždirbti, tad kiekvienais metais vienam turto eurui tenka vis mažiau uždirbamų pajamų.

Atlikus bendro pelningumo analizę, galima teigti, jog didžiausias pelningumas buvo pasiektas 2011 metais. Tai įvyko todėl, kad tais metais sumažėjo nebaigtų statybų, išankstinių apmokėjimų vertė. Nuo 2012 m. turto pelningumas palaipsniui mažėjo, kadangi įmonė vis investuodavo į krovos technikos atnaujinimą bei į naujų sandėlių statybą.

Apibendrinant AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) viso turto panaudojimo apyvartumo (efektyvumo) ir bendro pelningumo rodiklių reikšmes, galima teigti, jog kompanijos investicijos į krovos įrangą ir sandėlius negeneruoja pakankamo pajamų ir pelno kiekio. Kadangi krovos įrangos ir mechanizmų našumas negali būti maksimaliai pasiektas per gana trumpą laiko tarpą, įmonei būtina užtikrinti maksimalų krovos mechanizmų apkrovimą- t.y. būtina didinti perkraunamų krovinių kiekį.

Išvados

1. Laivų krovos kompanijos turtas gali būti suprantamas, kaip ekonominiai ištekliai. Tinkamas turto panaudojimas labai priklauso nuo efektyvaus jo valdymo ir turi labai didelę įtaką pagrindiniam finansiniam rezultatui – pelnui. Taigi siekiant išsiaiškinti, ar kompanija optimaliai panaudoja visą savo turtą ir kokią įtaką daro finansiniam rezultatui - pelnui, reikia įvertinti turto panaudojimo efektyvumo (apyvartumo) ir bendro pelningumo rodiklius. Įvertinus šiuos rodiklius įmonės finansininkai gali imtis atitinkamų veiksmų, siekiant pagerinti finansinę būklę.
2. Įvertinus turto efektyvumo (apyvartumo) ir bendro pelningumo rodiklius išsiaiškinta, jog nuo turto panaudojimo efektyvumo priklauso AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) pelnas. Didėjant KLASCO turtui, pelnas visu analizuojamu laikotarpiu mažėjo. Todėl galima teigti, kad KLASCO pelnas tiesiogiai priklauso ne nuo turimo turto, o nuo efektyvaus turto panaudojimo. Pasiiekti efektyvų turto panaudojimą galima tik didinant perkraunamų krovinių kiekį, kitaip pelno investavimas į turtą neužtikrins laukiamos grąžos.

Literatūra

1. AB „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ (KLASCO) [žiūrėta 2016-03-18]. Prieiga internetu: <http://www.klasco.lt/lt/>
2. Bagdžiūnienė, V. (2013). *Finansinių ataskaitų analizė*. Vilnius: Conto Litera.
3. Buckiūnienė, O. (2013). *Verslo finansų valdymas*. Vilnius: Ciklonas.
4. Cowie, J. (2010). *The economics of transport*. London: Routledge.
5. Cullinane, K. (2010). *International Handbook of Maritime Business*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.
6. Foerster, S. (2015). *Financial management: concepts and applications*. Boston [Mass]: Pearson
7. Lukoševičius, K., Peleckis, K. (2015). Įmonės veiklos pelningumas: rodiklių įvairovė ir informatyvumas. *Verslas XXI amžiuje*, p. 31-36.
8. Mackevičius, J., Giriūnas, L., Valkauskas, R. (2014). *Finansinė analizė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
9. Paulauskas, V. (2015). *Jūrų transporto plėtra*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
10. Skerys, K., Christauskas, J. (2010). *Transporto statiniai: uostai*. Vilnius: Technika.

Summary

ASSETS CHALLENGE IMPACT ON FINANCIAL RESULTS EVALUATION AT THE STEVEDORING COMPANY (KLASCO)

Aurelija Kuzminskaitė

The article analyzes the asset used efficiency and financial performance connection. In order to clarify this connection it is important to discuss the stevedoring company's asset structure, the effective use of the opportunities and impact of profit.

AKCINĖS BENDROVĖS „SWEDBANK“ 2010-2015 M. PALŪKANINIŲ IŠLAIDŲ IŠ TERMINUOTŲ INDĖLIŲ ANALIZĖ

Robertas Fedotovas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Mokslinė vadovė - Laima Steiblienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Darbo tikslas – apžvelgti ir išanalizuoti akcinės bendrovės „Swedbank“ palūkanų išlaidas iš indėlių portfelio 5 metų retrospektyviniame horizonte.

Darbo metodai: empirinių duomenų analizė, statistinių rodiklių skaičiavimas, ekstrapoliacija.

Banke depozitai indėlininkams atneša pelną. Jų laikinai laisvos lėšos yra panaudojamos uždirbti bankui pelną, tai indėlininkams reikia mokėti palūkanas. Šiuo atveju AB „Swedbank“ siūlo šiuos depozito metodus:

1. Taupomasis indelis – paprasčiausias pinigų saugojimo būdas, už kurį mokamos tam tikros palūkanos. Šis būdas skirtas sutaupyti trumpojo laikotarpio (3 mėn. - 12 mėn.) lėšoms. Jos reikalingos kai norima kažką nusipirkti ar kaupti rezervą. Specialistai teigia, kad reikia turėti 3-6 mėn. atlyginimo rezervą nelaukiantiems atvejais ar finansinių sunkumų laikotarpių galimą būtų pragyventi.

2. Terminuotas indelis – tai kliento lėšos, įmokėtos sutartyje nustatytam terminui ir išmokamos termino pabaigoje kartu su palūkanomis. Šis taupymo būdas yra skirtas didesnėms sumoms kaupti arba saugiai investuoti ir gauti tam tikrą grąžą. Šiandien yra pastebėtos labai žemos palūkanų normos, praktiškai nulinės. Nulinės palūkanų normos reiškia, kad už tai, kad bankas naudoja kliento lėšomis, jis nieko nemoka. Kuo mažesnės palūkanų normos tuo mažesnis noras klientams terminuotai paskolinti bankui lėšų, jei bankai neturi akreditivų, jie negali generuoti savo pajamų iš investicijų.

3. Terminuotas periodinis indelis – tai terminuotasis indelis už kurį palūkanos mokamos kas mėnesį. Šis būdas rekomenduojamas didelių lėšų turėtojams ir tiems kurie planuoja gyventi vien iš palūkanų. Pradinė suma gražinama tada kada baigiasi terminas, o palūkanos jau būna išmokėtos.

4. Investicinis indelis – indelis kuris gali generuoti didesnes palūkanas nei terminuotasis indelis. Šis būdas yra pakankamai geras uždirbti didelius pinigus - tai yra plataus spektro galimybių generatorius. Indėlio suma yra visiškai saugi – tai reiškia, kad net ir nesėkmės atveju, kai akcijų kainos

kristu ir techniškai mes turėtume prarasti visas palūkanas bei pradinę indelio sumą, bankas garantuoja, kad pradinė įnašo suma yra saugi ir šimtu procentų gražinama termino pabaigoje.

EURIBOR (Euro InterBank Offered Rate) – tai tarpbankinių palūkanų norma. Šios palūkanų normos būna skirtingų periodų (savaitės, dviejų, mėnesio, trijų mėnesių, šešių mėnesių ir dvylikos mėnesių, bei smulkesnių). Europos centrinis bankas (ECB), naudoja EURIBOR reguliuoti ekonomikos infliacijos lygį, bei kainų stabilumą, nors didesne dalimi jis privalo užtikrinti monetarinės politikos vykdymą.

Kredito įstaigose, o būtent šiuo atveju Banke, didžiausias pajamų šaltinis yra palūkanos. Palūkanos gali būti kaip pajamų šaltinis, taip ir išlaidų šaltinis. Išlaidomis palūkanos tampa tada, kai bankas prisiima įsipareigojimų (pasyvų). Pasyvų didžiausias šaltinis yra indėliai, o už klientų laikinai laisvas lėšas, kurias bankas įdarbina perkeldamas į aktyvų pusę, reikia mokėti palūkanas indėlininkams. Štai taip formuojasi dar viena išlaidų grupė – palūkaninės išlaidos.

Žinant teorinius indėlių ir palūkanų aspektus, bei pateiktas oficialias finansines ataskaitas, galima analizuoti bei prognozuoti ateities perspektyvas bankams.

Praktinė dalis atlikta naudojantis AB „Swedbank“ 2010-2015 metų finansinėmis ataskaitomis, kuriose nurodytos kiekvienų metų palūkanų sąnaudos t.y. palūkaninės sąnaudos iš indėlių portfelio.

Remiantis statistiniais dinamikos skaičiavimo metodais buvo apskaičiuota kaip kinta palūkaninės išlaidos 5 metų laikotarpyje. Parodomi baziniai pokyčiai (pokyčiai nuo pirmojo laikotarpio), bei grandininiai pokyčiai (pokyčiai tarp periodų). Pirminių empirinių duomenų apdorojimas parodo tik statistinius duomenis neįskaičius kokybinio vertinimo.

Žemiau pateiktoje lentelėje yra nurodyti vidutiniai bei absoliutūs duomenų pokyčiai palūkaninių išlaidų iš indėlių portfelio. Tai yra statistiniai duomenys, kurie gali nepilnai atskleisti reikšmių pasikeitimo priežastis. Vidutiniškai išlaidos mažėjo apie 16 772 tūks. Eur. per metus ir tai sudarė apie 21,48 proc.. Pakankamai didelis ir stabilus kritimas išlaidose buvo pastebėtas skaičiuojant statistinius rodiklius - tai turėjo įtakos dėl rinkoje vyraujančių palūkanų normų kritimo, todėl išlaidos ir mažėjo. Bendra perspektyva ta, kad kritimas stabilizuosis ir bus labiau pastovus.

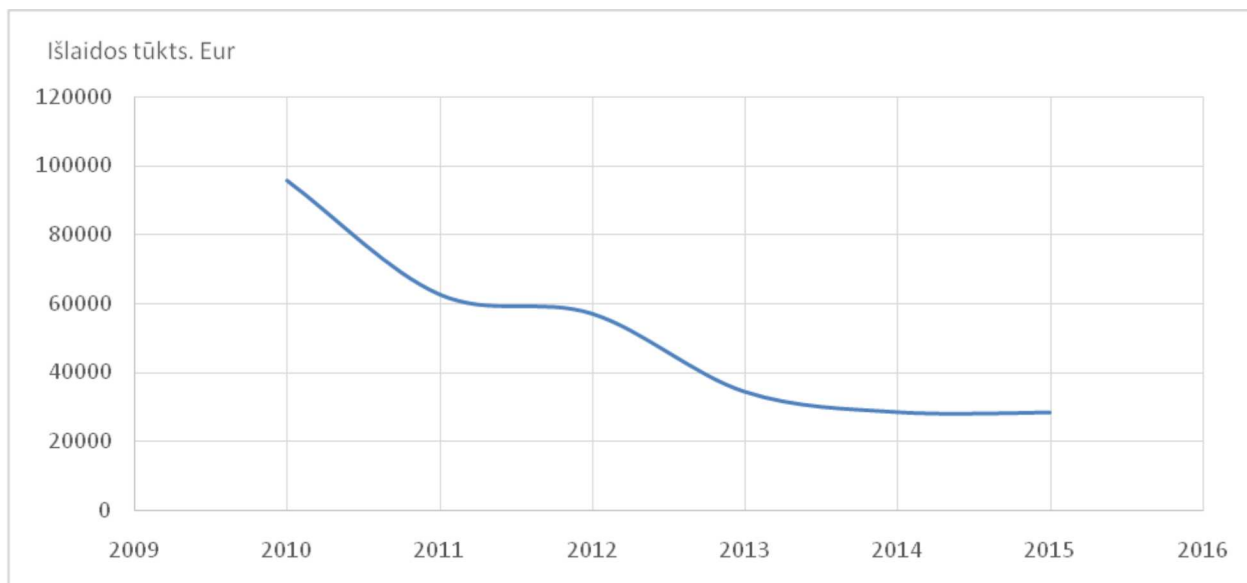
Palūkaninių išlaidų dinamika 2010-2014 metais, tūkst. Eur.

1 lentelė

Rodikliai		Laikas, t _i	2010	2011	2012	2013	2014	Reikšmė	Formulės	Pavadinimas
		Duomenys, y _i	95638	62658	57067	34460	28550	55674	$\bar{y} = \frac{\sum y_i}{n}$	Vidutinis lygis
Absoliutaus lygio padidėjimas	Grandininis pokytis	$\Delta y_g = y_i - y_{i-1}$	-	-32980.48	-5590.82	-22607.45	-5909.99	-16772	$\bar{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$	Vidutinis absoliutus padidėjimas
	Bazinių pokytis	$\Delta y_b = y_i - y_1$	-	-32980.48	-38571.30	-61178.75	-67088.74			
Didėjimo tempas	Grandininis būdu	$T_g^d = \frac{y_i}{y_{i-1}} \cdot 100$	-	65.52	91.08	60.38	82.85	78.52	$\bar{T}_d = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \cdot 100$	Vidutinis didėjimo tempas
	Bazinių būdu	$T_b^d = \frac{y_i}{y_1} \cdot 100$	-	65.52	59.67	36.03	29.85			
Padidėjimo tempas	Grandininis būdu	$T^D = T_g^d - 100$	-	-34.48	-8.92	-39.62	-17.15	-21.48	$\bar{T}_p = T_d - 100$	Vidutinis padidėjimo tempas
	Bazinių būdu	$T^D = T_b^d - 100$	-	-34.48	-40.33	-63.97	-70.15			
Pagreičio koeficientas		$K_{pagr.} = \frac{T_g^d}{T_g^{d-1}}$	-	-	1.39	0.66	1.37	-	-	-

Sudaryta darbo autoriaus remiantis AB „Swedbank“ duomenimis.

Taip pat paveiksle matome palūkanų išlaidų kritimą. Praėjus keliems metams po krizės, palūkanų normos už indėlius buvo pakankamai didelės, todėl tai didino banko palūkanines išlaidas. Didelės išlaidos nebūtinai parodo, kad bankas patiria dėl to mažesnę pelną. Jei palūkaninės išlaidos yra pakankamai didelės, o tai reiškia, kad palūkanų normos už indėlius yra taip pat didesnės. Jos gali reikšti, kad bankams yra reikalingi pinigai ir jiems jų trūksta. Trumpai tariant, bendra tendencija yra palūkaninių išlaidų mažėjimas, kadangi palūkanų normos yra labai mažos ar net nulinės.

1 pav. Palūkanų išlaidos iš indėlių portfelio dinamika 2010-2015 m.

Bankas gali pritraukti indėlininkų pinigus ir taip padidinti savo aktyvus, kurie yra pagrindinė banko pelno generavimo pusė. Per 2014 ir 2015 metus išlaidos beveik nekito ir išliko panašaus lygio. Situacija stabilizavosi dėl to, kad ECB jau dabar yra nustatęs neigiamas tarpbankines palūkanų normas (EURIBOR). Kadangi palūkanų normos yra žemos ir net minusinės, asmenys, kurie galimai turi laikinai laisvų lėšų, nedės depozitų į banką. Įnešti pinigai į banką klientams negeneruos grąžos, todėl bankams palūkaninės išlaidos mažės.

Išvados

1. Klientai savo laikinai laisvas lėšas gali investuoti net penkiais indėlių būdais. Platus pasirinkimas bei paketų sąlygos gali turėti įtakos renkantis vieną ar kitą paslaugą. Visas investavimas į banko indėlius yra pagrįstas grąža - tai yra palūkanos, kurias klientai gauna iš banko už lėšų paskolinimą.

2. Šiuo metu, kai palūkanų normos yra prilyginamos nuliui, indėlininkams nėra labai patrauklu skolinti savo laikinai laisvas lėšas bankams, nes už tai negauna grąžos.

3. Analizuojant AB „Swedbank“ banko situaciją, buvo pastebėtas tam tikras pastovumas palūkaninių išlaidų sumažėjime. Statistikos departamento duomenimis išlaidos mažėjo apie 21 procentą. Žinant tai, kad po ekonominės krizės palūkanų normos buvo gerokai pakilusios, galime daryti išvadą, kad ir palūkaninės išlaidos taip pat buvo didelės, nes reikėjo mokėti didesnes palūkanas

indėlininkams. Pastebėtas 21 procento sumažėjimas kasmet, todėl trendo skaičiavimas būtų labai netikslus, nes mažėjimas buvo pakankamai didelis, todėl prognozavimas būtų labai iškreiptas.

4. Pasitelkus naujausius AB „Swedbank“ finansinius duomenis matomas staigus stabilizavimas palūkanų išlaidų - tai galima paaiškinti tuo, kad šiuo metu EURIBOR yra minusinis, todėl indėlininkams nėra aktualu skolinti savo lėšas.

Literatūra

1. GRAŽYTĖ-MOLIENĖ, Ona. *Statistika (I)*. Vilnius, 2004. 153 p. ISBN 9955-497-42-4
2. AB „Swedbank“ 2010-2014 m. metinės finansinės ataskaitos (žinybiniai dokumentai)
3. *The ECB`s negative interest rate*[interaktyvus].European Central Bank,2014. [žiūrėta 2016 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/why-negative-interest-rate.en.html>

Summary

ANALYSIS OF INTEREST -BEARING EXPENSES FROM TERM DEPOSITS IN THE STOCK COMPANY „SWEDBANK" DURING 2010-2015 YEAR

Robertas Fedotovas

This article presents how interest bearing expenses affects deposits. Article analyzes 5 years-term financial statements from the LLC „Swedbank“. First part summarize the theoretical base knowledge of the deposits and what types of deposits are in the bank. Second part presents statistical calculations of the interest bearing expenses based on the official financial statements provided publicly by the bank. Finally there are summarization of the article on how interest bearing expenses affect deposits.

ALTMAN MODELIO TAIKYMAS UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS BANKROTUI PROGNOZUOTI

Violeta Jankovska

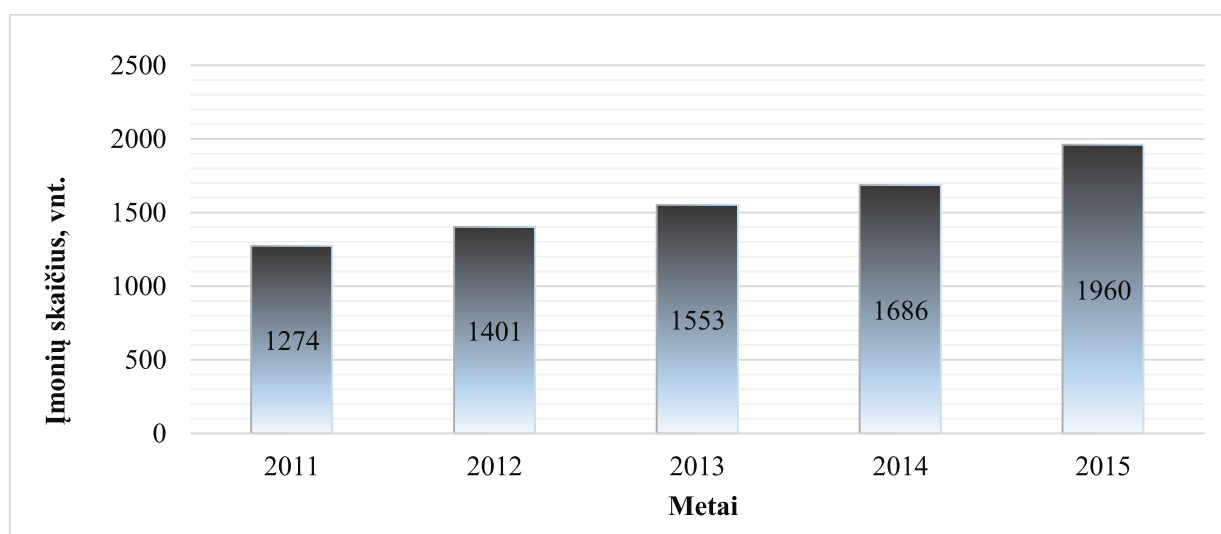
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Mokslinė vadovė – Laima Steiblienė

J. Bivainis, K. Garškaitė teigia, kad bankrotas – tai natūralus rinkos ekonomikos reiškinys [1], kuris valo ją nuo subjektų, nesugebančių atlaikyti jos reikalavimų. Pagrindinės juridinių asmenų problemos atsiranda su įmonės mokumo mažėjimu, kai įmonė neturi pakankamai lėšų savo įsipareigojimams padengti, o pirkėjai jau kelis mėnesius vėluoja sumokėti savo skolas.

Straipsnio tikslas - išanalizuoti Altmano modelį uždarosios akcinės bendrovės bankrotui prognozuoti.

Remiantis Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Finansų Ministerijos duomenimis per 2015 m. bankroto procesai buvo pradėti 1960 įmonėms, t. y. apie 1,98 proc. visų šalyje veikiančių ūkio subjektų [6]. 2015 m. pradėtų bankrotų skaičius išaugo 53,85 proc. palyginus su 2011 m. Dažniausiai bankroto byla buvo iškeliamą uždarosioms akcinėms bendrovėms (88,6 proc.) ir individualioms įmonėms (5,9 proc.) (žr. 1 pav.). Ūkio subjektų bankrotai sukelia daug neigiamų ekonominių bei socialinių padarinių ne tik konkrečiai įmonei, bet ir valstybei.

1 pav. Pradėti įmonių bankroto procesai 2011-2015 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybą prie Lietuvos respublikos finansų ministerijos duomenis. [interaktyvus]. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2015 m. sausio–gruodžio mėn. apžvalga*. Vilnius, 2016.

Siekiant išvengti uždarnosios akcinės bedrovės bankroto yra būtina objektyvi įmonės veiklos diagnozė. Įmonių bankroto grėsmės vertinimas – tai būdas kiekybiniais parametrais įvertinti įmonių būklę, nustatyti negatyvias įmonių būklės tendencijas ir jų bankroto tikimybę [3]. Jeigu ūkio subjekto vykdoma veikla nėra efektyvi privaloma nustatyti aiškų veiklos planą dėl galimo bankroto pasitraukimo, atskleisti veiksnius, kurie daro didžiausią įtaką jo finansinės veiklos rezultatams.

R. Bužinskienė ir J. Karalevičienė nurodo, kad pagrindiniu veiksniu nusakančiu bankroto atsiradimo užuomazgas yra krizė, kuri atlieka profilaktinę atrankos funkciją. Krizės gilumą sudaro trys kriterijai: kritinė situacija (pažeidžiamas įmonės funkcionavimas); krizė (veiklos kritinis momentas) bei bankrotas (paskutinė krizinės situacijos stadija). Tuo tarpu J. Jakimuk, G. Žigienė išskiria penkias pagrindines priežastis, kurios sukelia įmonės nemokumo grėsmę bei vėlesnį jos bankrotą: 1. Neįvertinta konkurencinė aplinka; 2. Netinkamas verslo administravimas; 3. Negebėjimas tinkamai valdyti įmonės finansus; 4. Nepagrįstas kreditinių išteklių poreikis; 5. Sąmoningas verslo žlugdymas.

E. Miliauskaitė ir I. Paliulytė teigia, kad apskaičiuotų santykinų rodiklių neužtenka norint nustatyti įmonės bankroto tikimybę, kadangi vieni rodikliai gali būti visiškai geri, o kiti – pasiekę kritinę ribą [5]. Įmonės bankrotui prognozuoti taikomi skirtingų autorių modeliai: Springate, Zavgren, Chesser, Lis. Tačiau vakarų šalyse didžiausią pripažinimą pelnė „Altman“ modelis. 1968 metais E. I. Altman ištyręs 66 bendrovių veiklą sukūrė bankroto nustatymo modelį, kuris tapo mokslinių tyrimų objektu ir yra naudojamas įmonių, kurių akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržoje, veiklai vertinti. Pirmoji Altman modelio formulė buvo su 22 kintamaisiais, tačiau galutinį diskriminantinės tiesinės analizės pagrindu sukurtą bankroto prognozavimo modelio variantą sudaro 5 [2]. 1984 metais E. I. Altman sukūrė dar du modelius. Įmonių, kurių akcijomis neprekaujama vertybinių popierių biržoje, bankrotui nuspėti „Z“ modelis sudaro tokią funkciją:

$$Z = 0,717 * X_1 + 0,847 * X_2 + 3,107 * X_3 + 0,420 * X_4 + 0,995 * X_5$$

kur:

$$X_1 = \frac{\text{Apyvartinis kapitalas}}{\text{Turtas}};$$

$$X_2 = \frac{\text{Pardavimo pajamos}}{\text{Turtas}};$$

$$X_3 = \frac{\text{Pelnas iki apmokestinimo}}{\text{Turtas}};$$

$$X_4 = \frac{\text{Nuosavas kapitalas}}{\text{Įsipareigojimai}};$$

$$X_5 = \frac{\text{Nepaskirstytas pelnas}}{\text{Turtas}}.$$

Jeigu apskaičiuoto „Z“ rodiklio vertė viršija 2,9 bendrovė turi gerą finansinę padėtį, o kai yra žemiau 1,2 – įmonė turi kovoti su didele bankroto rizika.

Nors iki šiol nėra sukurta geresnio modelio už „Z“, tačiau nuolat yra diskutuojama dėl jo tinkamumo Lietuvos rinkos dalyviams. Skaičiuojant uždarnosios akcinės bendrovės bankrotą būtina atsižvelgti į šalies ekonomines sąlygas. Infliacija yra viena iš sudėtingiausių šių laikų makroekonominių problemų, kuri pasireiškia pinigų nuvertėjimu ir turi neigiamų padarinių šalies ekonomikai. Vystant infliacijos procesams iškraipomi atskaitomybėje pateikti finansiniai veiklos rezultatai. Kadangi „Altman“ bankroto prognozavimo modelis yra sudarytas iš santykinių rodiklių, apskaičiuotų remiantis finansinių ataskaitų informacija, infliacija daro įtaką šio modelio tikslumui.

J. Jakimuk ir G. Žigienė atliko tyrimą, kuris atskleidė infliacijos įtaką klasikinių statistinių bankroto prognozavimo modelių rezultatų tikslumui. Pasitelkus pastovios valiutos būdą buvo apskaičiuotos nagrinėjamų įmonių bankroto tikimybės naudojant Altman, Olhson ir Springate modelius. Atliktas tyrimas atskleidė infliacijos įtaką bankroto prognozavimo modelių tikslumui:

1. Įvertinus bei neįvertinus infliacijos esant žemam bendrajam kainų lygiui, bankroto tikimybės skiriasi nežymiai, kitaip tariant infliacija neturi reikšmingos įtakos įmonės bankroto tikimybės tikslumui;

2. Esant aukštesniam bendrajam kainų lygiui bankroto tikimybės, įvertinus bei neįvertinus infliacijos, skiriasi žymiai [4].

Infliacija yra naudingas reiškinys, kuris stimuliuoja verslumą, tačiau didelė infliacija sukelia neapibrėžtumą. „Altman“ bankroto vertinimo modelis neturėtų būti vienintelis veiksnys, kuriuo remiantis būtų vertinama uždarnosios akcinės bendrovės būklė. Įvertinus šalies ekonomikos aspektus ir kitas ypatybes „Altman“ funkcija padėtų greitai atskleisti įmonės bankroto grėsmės tikimybę.

Literatūra

1. BIVAINIS, Juozas; GARŠKAITĖ, Kristina. Įmonių bankroto grėsmės diagnostikos sistema. *Verslas: Teorija ir praktika*. 2010 m., Nr. 11 (3). ISSN 1822-4202.

2. BUDRIKIENĖ, Rasa; PALIULYTĖ, Irena. Bankroto prognozavimo modelių pritaikomumas skirtingo mokumo ir pelningumo įmonėms. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2012 m. Nr. 2 (26). ISSN 1648-9098.

3. DAGILIENĖ, Lina; MENCIŪNIENĖ, Vida; RUGENYTĖ, Daiva. Bankroto prognozavimo svarba ir metodai. *Verslas: teorija ir praktika*. 2010 m. Nr. 11 (2). 143-150. 16

4. JAKIMUK, Julija; ŽIGIENĖ, Gerda. Infliacijos įtaka bankroto prognozavimo modelių tikslumui. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2011 m. Nr. 1 (21). ISSN 1648-9098.

5. MILIAUSKĖ, Emilija, PALIULYTĖ, Irena. Bankroto prognozavimo metodų pritaikomumas pasirinktų gamybinių įmonių pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2013 m. Nr. 1 (29). ISSN 1648-9098.

6. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2015 m. sausio–gruodžio mėn. apžvalga* [interaktyvus]. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Vilnius, 2016. [žiūrėta 2016 m. vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/assets/Paslaugos/Duomenys-ir-analiz/Bankroto-administratori-administruot-moni-bankroto-proceso-trukms-ir-kreditorini-reikalavim-patenkinimo-analizi-duomenys/2015-APZVALGA2016-02-2.pdf>.

EMPLOYING ALTMAN'S MODEL TO BANKRUPTCY OF PRIVATE LIMITED LIABILITY COMPANIES

Violeta Jankovska

Bankruptcy - it is a natural phenomenon of a market economy, which cleans it from the players who are unable to cope with its requirements. The main legal entities problems occur with the company's solvency decline when a company does not have sufficient funds to cover their commitments, and buyers for several months late in paying its debts. The aim of article - to analyze Altman model for prediction bankruptcy of private liability company. Based on the data of financial accounting, many models of predicting company bankruptcies have been created. Applying bankruptcy prediction models, which consist of significant financial ratios, is one of the most simple as well accurate way for predicting bankruptcy of enterprises. Altman's model was mostly appreciated in a lot of countries, Lithuania among them. The model has a simple and relatively accurate probability of bankruptcy, but do not take count of the differences in each country's economy. The model should be continuously revised, considering inflation in a country.

AMERIKIETIŠKOJI VADYBA

Rasa Binderytė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Vadybos vystymosi tendencijos Amerikoje

XX a. pradžioje Amerikoje įkurta keletas stambių organizacijų veikiančių ir iki šiol, kurios specializuojasi tobulinti darbo ir gamybos organizavimo bei valdymo metodus. JAV šiuo metu tebeveikia 1911 m. F. Teiloro (F. W. Taylor 1856-1915) įkurta Įmonių pažangių valdymo metodų draugija, nuo 1913 – Amerikos asociacija valdymo klausimais, Kontoros tarnautojų darbo organizavimo klausimų nacionalinė asociacija. Nuo 1948 m. – Gamybos organizavimo inžinierių Amerikos institutas ir kt.

Dėl mokslinės vadybos metodų sukūrimo, kurie buvo plačiai pripažinti visame pasaulyje, F. Teiloras yra laikomas mokslinės vadybos tėvu. F. Teiloro mokymui būdingas techninis požiūris į darbuotoją, jo vaidmenį ir veiklą. Svarbiausiu tikslu F. Teiloras laikė darbo našumo didinimą, o svarbiausiu būdu jam pasiekti – racionaliai operacijų lygmeniu organizuotą kiekvieno atliekamą darbą. Jo manymu, racionalus darbo organizavimas, jo normavimas, turi būti grindžiami nuodugnaus kiekvieno atliekamo darbo tyrimo informacija. Darbo užmokesčio susiejimą su atliekamo darbo rezultatais F. Teiloras taip pat laikė būtinu racionalaus darbo organizavimo elementu.

F. Teiloro vadybos principų esmė:

1. Racionalus atliekamo darbo organizavimas, pagrįstas darbo operacijų, darbo judesių, sąnaudų ir pastangų tyrimu;
2. Darbo normavimas ir kontrolė;
3. Pagrįstas darbuotojų parinkimas tokiam darbui, kurį kiekvienas gali atlikti geriausiai;
4. Darbo užmokesčio susiejimas su darbo rezultatais;
5. Glaudūs ir draugiški administracijos ir darbininkų santykiai.

Pirmasis išsamiai vadybos problemas moksliskai nagrinėti pradėjęs F. Teiloras organizacijos modelį suvokė kaip procesą *iš apačios į viršų*, kuriame administravimo funkcijos turinys priklauso nuo vykdančiosios funkcijos turinio, būtent darbuotojas imasi iniciatyvos veikti, o vadovas ją skatina, nukreipia reikiama linkme, darbuotoji draugiškai patardamas, padėdamas. F. Teiloras įvairioms valdymo funkcijoms atlikti išskyrė aštuonis funkcinius vadovus:

1. Operacijų maršruto parinkimo specialistą;
2. Artelės dešimtininką;

3. Greičio stebėtoją;
4. Kokybės priiūrėtoją;
5. Remonto dešimtininką;
6. Darbų eilės tvarkos tarnautoją;
7. Darbo spartos ir įkainių klerką;
8. Drausmės inspektorių.

F. Teilorio sekėjas buvo amerikietis inžinierius Frankas B. Džilbretas (1868-1924), jis dirbo kartu su savo žmona psichologe Liliana M. Džilbret (1878-1972). Sutuoktiniai, tirdami judesius, kartu ieškojo optimalių būdų darbui atlikti. Pasak jų, nuovargis ir judesiai yra tarpusavyje susiję, todėl, pasak Džilbretų, darbininkas tuo mažiau pavargsta, kuo mažiau judesių padaro. Amerikiečiai patarė vengti nereikalingų judesių ir nustatyti jų nuoseklumą (eiliškumą). Jie taikė ciklografinį judesių tyrimo metodą ir pagerino darbo metodus (nuo 18 iki 5 judesių). F. Džilbretas nagrinėjo ekonominio skatinimo principų pritaikomumą ir yra tebevertinamas kaip skatinimo studijų pradininkas. Pradėjęs nuo pramonės formavimo, jis iš pagrindų pakeitė mūrinimo techniką, vėliau savo metodiką pritaikė daugelyje pramonės sričių. L. Džilbret ne tik padėjo vyrui plėtoti jo ideologijas, bet ir savo veikalais prisidėjo prie naujos vadybos psichologijos dimensijos. Džilbretai pasirinko analitinį tyrimą daug dėmesio skirdami dažnai pamirštoms smulkioms darbo detalėms. Šie tyrimai tapo svarbiu kitų mokslinių vadybos teorijų pagrindu.

Nereikėtų pamiršti ir H. Fordo (1863-1947) indėlio į vadybos mokslą. Šis verslininkas labai sėkmingai pritaikė ir išvystė F. Teilorio, M. Vėberio, F. Džilbreto darbus, suformuluotus pagrindinius darbo principus. I pasaulinio karo metais JAV netgi susiformavo nauja gamybos organizavimo sistema – fordizmas.

H. Fordo gamybos organizavimo principai (fordizmas):

1. Vertikali visos įmonės struktūra – nepriklausomybė ir galimybė reguliuoti visas gamybos stadijas;
2. Masinė gamyba – sąlygos techniniams ir organizaciniams patobulinimams;
3. Standartizavimas – mažiausios sąnaudos tik vienam važiuoklės tipui;
4. Visiškas gamybos mechanizavimas.

JAV multinacionalinėms bendrovėms labiau būdingos globalios, o ne multinacionalinės strategijos. Tai reiškia, kad steigdamos savo padalinius užsienyje amerikiečių įmonės yra labiau linkę *eksportuoti* savo įmonės organizacijų kultūrą bei valdymo struktūras nei teikti pirmenybę prisitaikymui prie vietos kultūrinės aplinkos. Visgi priešingai nei tai neretai suvokiama tarptautinių verslo partnerių, tokia JAV įmonių elgsena sietina ne tiek su kartais arogantišką atspalvį įgyjančiu noru parodyti savo dominuojančią padėtį verslo santykiuose, kiek su JAV įmonių vadovų įtikėjimu vadybinės veiklos universalumu ir sėkmingų organizacinių struktūrų / valdymo praktikų

pritaikomumu skirtinguose nacionaliniuose kontekstuose. Toks įsitkinimas universaliu verslo procesu pritaikomumu sietinas su keltu priežasčių.

Vadyba kaip mokslo ir studijų objektas yra JAV *produktas*, o absoliuti dauguma vadybos teorijų yra sukurtos JAV vadybos mokyklose. Vadybos ir verslo administravimo studijų programos, ruošiančios profesionalius įmonių vadovus, JAV pradėtos organizuoti gerokai anksčiau nei Vakarų Europos šalyse. Nors pastarąjį dešimtmetį vadybos mokslo geografija plečiasi (ypač į Azijos šalis), JAV vadybos mokyklos ir šiandien išlaiko didžiausią įtaką naujausių vadybos idėjų erdvėje. JAV po II pasaulinio karo iškilo kaip supervalstybė, kurios ekonominę sėkmę lėmė išskirtiniai pasiekimai vadybos ir technologijų srityse. Daugelio šalių organizacijos siekė perimti ir kiek įmanoma pritaikyti amerikietiškujų organizacijų pažangius vadybos srities pasiekimus. Nors šiuo metu vadybos mokslininkų ir praktikų požiūris yra kiek pakitęs, dar prieš keletą dešimtmečių buvo tikima JAV tautų katilė susiklosčiusių vadybos nuostatų pritaikomumu.

Apibendrinant galima teigti, jog mokslinės vadybos atstovas F. Teiloras davė pradžią amerikietiškajai vadybai, nes jis įkūrė organizacijas, kurios specializuojasi tobulinti darbo ir gamybos organizavimo bei valdymo metodus, pirmasis ėmėsi moksliskai nagrinėti vadybos problemas. F. Teiloro sekėjai Džilbretai prie amerikietiškosios vadybos prisidėjo tuo, kad tirdami judesius, ieškojo optimalių būdų darbui atlikti, taikė ciklografinį judesių tyrimo metodą ir pagerino darbo metodus. Taip pat svarbus ir H. Fordo indėlis – jis suformulavo gamybos organizavimo principus. Šių JAV vadybos mokyklų pradininkų teorijos ir šiandien turi didelę įtaką organizacijų valdyme.

Amerikietiškosios vadybos esminiai bruožai

Vienas iš labiausiai amerikietiškąją vadybos filosofiją apibūdinančių veiksnių yra giliai įsišaknijusi laisvės etika. Apibūdinant vadovo vaidmenį amerikietiškoje organizacijoje pusiau juokais pasitelkiama metafora *laisvas lapinas laisvoje vištidėje*, t.y. kiekvieno organizacijos nario laisvės aiškiai apibrėžiamos per jo teises, pareigas ir sprendimų priėmimo galias. Tokie kontraktiniai santykiai leidžia organizacijoms priimti greitus ir ryžtingus sprendimus, sugaištant mažiau laiko politiniam sprendimų derinimui organizacijoje. JAV egzistuoja itin ryškus profesionalaus vadybininko kultas, kurį išreiškia beveik JAV kultūriniais herojais tapusios asmenybės kaip Bill Gates, Steve Jobs ir kt. Taigi, iš vienos pusės, ryški vadovo autonomija kitų grupių atžvilgiu padeda priimti greitus, ryžtingus sprendimus. Iš kitos pusės, kyla problemų su gana vienašališkai priimtų sprendimų įgyvendinimu organizacijoje, organizacijos morale ir kolektyviniu integralumu. Laisvės etika amerikietiškosiose organizacijose turi įtakos vadovų poreikiui būti laisviems nuo suvaržymų. Viena vertus, tai reiškia didelį vadovų optimizmą ir tikėjimą

galimybėmis daryti poveikį aplinkai. Antra vertus, tai taip pat reiškia ir greitą iš principo naudingo sprendimo priėmimą, kartais iš pažiūros nusižengiant net ir teisiniams ar moraliniams suvaržymams, o vėliau – kovą su šalutiniais šio sprendimo poveikiais, tam tikslui tikslingai samdant teisės ar viešųjų ryšių specialistus.

Kitas amerikietiškosios vadybos bruožas – tai polinkis į universalizmą, t.y. universalių, objektyvių, visuotinai taikomų dėsnių ir taisyklių paiešką, kurios leistų supaprastinti ir paaiškinti sudėtingus organizacijos ir jos aplinkos procesus. Polinkis į universalizmą labiau sukuria didesnę konkurencinį pranašumą masinės informacijos, bet ne specifinių žinių valdymo sityje. Koduotos kiekybinės informacijos valdymas leidžia įgyti konkurencinį pranašumą gaminant standartizuotą produkciją masinei rinkai. Ir šiandien JAV bendrovių pasaulinis konkurencinis pranašumas labiau siejamas su didelį mastą užtikrinančiais ir universalius poreikius tenkinančiais produktais (pvz., Apple novatoriški produktai masinei rinkai), o ne su itin specifinių ir subtilių išrankaus vartotojo poreikių tenkinimu. Taigi vienas pagrindinių JAV organizacijų uždavinių – sukurti veiksmingą organizacijos valdymo sistemą, suvaldyti organizacijos informacijos srautus, aprašyti pagrindines užduotis, formalizuoti / universalizuoti procesus.

Dar vienas ryškus amerikietiškosios vadybos bruožas – valdymas pagal tikslus – tai organizacijos tikslų nustatymas bendru vadovo ir darbuotojų sutarimu, reguliarus pažangos vertinimas ir motyvavimas atsižvelgiant į pasiektus ar nepasiektus tikslus. Amerikietis vadovas – tai visų pirma geras organizacijos valdymo sistemos žinovas, informacinių – komunikacinių srautų organizacijoje koordinatorius, gebantis sėkmingai suformuluoti organizacijos viziją, nustatyti tikslus, padedančius šią viziją įgyvendinti, šiems tikslams. Dažnoje JAV organizacijoje vadovui ne tiek svarbi techninė – ekspertinė kiek socialinė – organizacinė kompetencija – jis turi gebėti atlikti motyvacinį vaidmenį, įkvėpdamas savo darbuotojus siekti nusistatytų tikslų, užtikrinti jų individualaus pasiekimo pojūtį (itin svarbų darbuotojų amerikiečių moralei!).

Amerikietiškoje vadyboje akcentuojamas aplinkos stebėjimas, faktų rinkimas, jų formalizavimas. Pasak JAV organizacijų vadovų, tiesą nustatyti galima tik nuolat stebint aplinką ir mokantis iš savo ir kitų veiksmų (tiek klaidų, tiek geriausių praktikų). Tai iš esmės paaiškina plačiai JAV vadybos studijose paplitusį mokymąsi iš praktinių atvejų analizės ir teorinių apibendrinimų darymą veiklos praktikos pagrindu. Ta pati filosofinė nuostata paaiškina, kodėl amerikiečių darbdaviai labiau vertina į darbą priimamo darbuotojo praktinę patirtį, jo realius pasiekimus veikloje, o ne formalųjį išsilavinimą. Akcentas aplinkos stebėjimui, faktų rinkimui ir jų formalizavimui taip pat reiškia, kad organizacijų valdymui būdingas analitinis – dedukcinis požiūris į reiškinius. Amerikietiškoje valdymo sistemoje dedukcinis analizės metodas reiškiasi užduočių, tikslų, biudžetų, funkcijų, rinkos segmentų ir produkto vertės kūrimo grandinės dalių tinkamu išskaidymu, paskirstymu ir koordinavimu. Įmonės, sprendamos savo problemas, daug dėmesio

kreipia esminių trukdžių sistemoje šalinimui, o savo strategijas grindžia specializacija ties esminėmis kompetencijomis.

Darbo santykių reglamentavimo sistema įgalina JAV organizacijas lanksčiai samdyti ir atleisti darbuotojus, atitinkamai reaguojant į rinkos poreikius. Pastebimas didelis atlyginimų skirtumas tarp vadovaujančias ir technines funkcijas atliekančių organizacijos darbuotojų. Karjera organizacijoje ryškiai individualizuota, o motyvavimo sistemos remiasi individualiu įvertinimu (dažniausiai – finansiniu) pagal veiklos rezultatus. Aukščiausiojo lygio vadovai, t.y. didžiausią karjerą organizacijoje padarę individai, motyvuojami suteikiant jiems įmonės akcijų. JAV darbo santykių sistema suteikia vadovui gana plačią autonomiją priimant sprendimus išvengiant konsultavimosi su darbuotojų profsajungomis strateginiais įmonės veiklos klausimais. Visa tai įgalina įmonės vadovus priimti greitus ir ryžtingus sprendimus – būtent toks stiprus lyderio tipas tradiciškai labiausiai vertinamas JAV organizacijų darbuotojų. Darbuotojus su organizacija paprastai sieja trumpalaikiai įsipareigojimai. Darbuotojai savo profesinę karjerą paprastai suvokia kaip kopimą į viršų neapsiribojant viena konkrečia organizacija. Taigi darbuotojo ir organizacijos santykį apsprendžia individualūs abiejų pusių interesai, dažniausiai grindžiami sandorių kaštų požiūriu (t.y. žmonės eina dirbti ten, kas tuo metu pasiūlo geriausias sąlygas – samdo tą, kuris siūlo organizacijai geriausią rinkos vertę).

Esminiams JAV vadybos bruožams priskirama didelė vadovo autonomija priimant sprendimus, nes vadovas veikia kaip galva, jis yra lyderis ir koordinatorius, todėl sprendimai priimami greitai, nereikia derinti sprendimo priėmimo su kitais darbuotojais. Taip pat amerikietiškoje vadyboje akcentuojamas universalumas, o ne specifinės taisyklės ir procedūros. JAV organizacijoms būdingi lankstūs darbo santykiai, tai reiškia, kad darbuotojas siekdamas karjeros neapsiriboja viena organizacija, o darbdaviai laisvai samdo ir atleidžia darbuotojus, jų veiklos rezultatai vertinami motyvacinė sistema.

Apibendrinant galima teigti, jog amerikietiškajai vadybai būdinga didelė vadovo autonomija priimant sprendimus, vadovas suprantamas kaip lyderis, profesionalas ir koordinatorius, skiriamas didelis dėmesys faktams ir esminėms detalėms, sprendimai priimami greitai, organizacija valdoma pagal tikslus, akcentuojamos universaliai taikomos taisyklės ir procedūros, organizacijose egzistuoja motyvavimo sistemos už veiklos rezultatus, vyrauja lankstūs darbo santykiai.

Literatūra

1. BIVAINIS, Juozas. *Vadyba studentams*. mokomoji knyga. Vilnius, 2015. ISBN 978-9955-28-933-3.
2. JUCEVIČIUS, Giedrius. *Nacionalinės vadybos sistemos: kutūra institucijos, inovacijos*. mokslo monografija. Kaunas, 2014. ISBN 978-609-02-1009-3.
3. TAMOŠIŪNAS, Andrius. *Vadybos funkcijos ir priemonės*. mokomoji knyga. Vilnius, 2013. ISBN 978-609-457-437-5.
4. VANAGAS, Ramūnas; VYŠNIAUSKAITĖ, Lina. *Vadybos pagrindai*. vadovėlis. Vilnius, 2012. ISBN 978-9955-19-412-5.
5. *Veiksmingos vadybos gairės: teorinės įžvalgos ir Lietuvos organizacijų atvejai*. mokslo studija. Vilnius, 2014. ISBN 978-9955-19-619-8.
6. ROBBINS, Stephen; DECENZO, David; COULTER, Mary. *Fundamentals of management: essential concepts and applications*. Harlow, 2015. ISBN 10: 0-13-5095-18-2.
7. ALCADIPANI, Rafael; CALDAS, MIGUEL. Americanizing Brazilian management. [interaktyvus]. *Critical perspectives on international business*. 2012, Nr. 8, p 37-55. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga per Emerald Insight duomenų bazę: <<http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/17422041211197558>> ISSN 173-2043.

Summary

AMERICAN MANAGEMENT

Rasa Binderytė

The representative of the scientific management F. Taylor gave the beginning of the American management. He started organizations which specialize in the organization of labour, production and management methods. The scientist first taken to do researches on various management issues. F. Taylor had some followers such as Gillbrets. They have taken researches on human's movements and tested a lot of methods of it. The couple tried to find the best and optimal methods to do various jobs. They applied the cyclographycal method of movements and it helped for people to work better than ever before. Moreover, it is important to mention H. Ford's contribution to the American management. He formulated the principles of production organizing. All the theories of these starters of American management have a significant influence on the today's management of organizations.

American management is characterized by high autonomy in decision making; the head of organization is understood as a leader, professional and coordinator. There are very important to focus on the facts and small details in the organizations which use American management principles. Moreover, all decisions are made very quickly because there is no need for the head of organization to deliberate with any subordinates. The organization is managed by objectives; there is an important accent on the universally applicable rules and procedures. There is also used a system of motivation for a good performance at work. It is important to mention that in the organizations of American management are very flexible labour relations, the personnel are fast changing and employers do not give them any guarantees that they will have the job in the organization in the future.

VILNIAUS KOLEGIJA

Ekonomikos fakultetas

INGOS ASMENINIS BIUDŽETAS

Mokslinė vadovė –

Inga

Romualda Urniežienė

Paškevičiūtė

Darbo tikslas: pateikti trijų mėnesių asmeninį biudžetą.

Uždaviniai:

- 1. Nustatyti pajamas ir apibūdinti išlaidų struktūrą.**
- 2. Duomenų pateiktimas grafikuose.**

ĮVADAS

*Kuo aukštesnį tašką pasieksi šiandien, tuo
labiau išlavinsi jėgas ir rytoj galėsi įkopti
dar aukščiau.*

Fidrikas Nyčė

Asmeninių finansų ekspertai sako, kad atsakyti į klausimą, kur išleisdome pinigus, būtų lengviau, jei asmeninius finansus planuotume ir vestume namų ūkio knygą. Pirmiausia pabandykite peržiūrėti ir fiksuoti vieno mėnesio pajamas ir išlaidas. Tai padaryti nesudėtinga, jeigu kalbame apie vieno žmogaus asmeninį biudžetą.

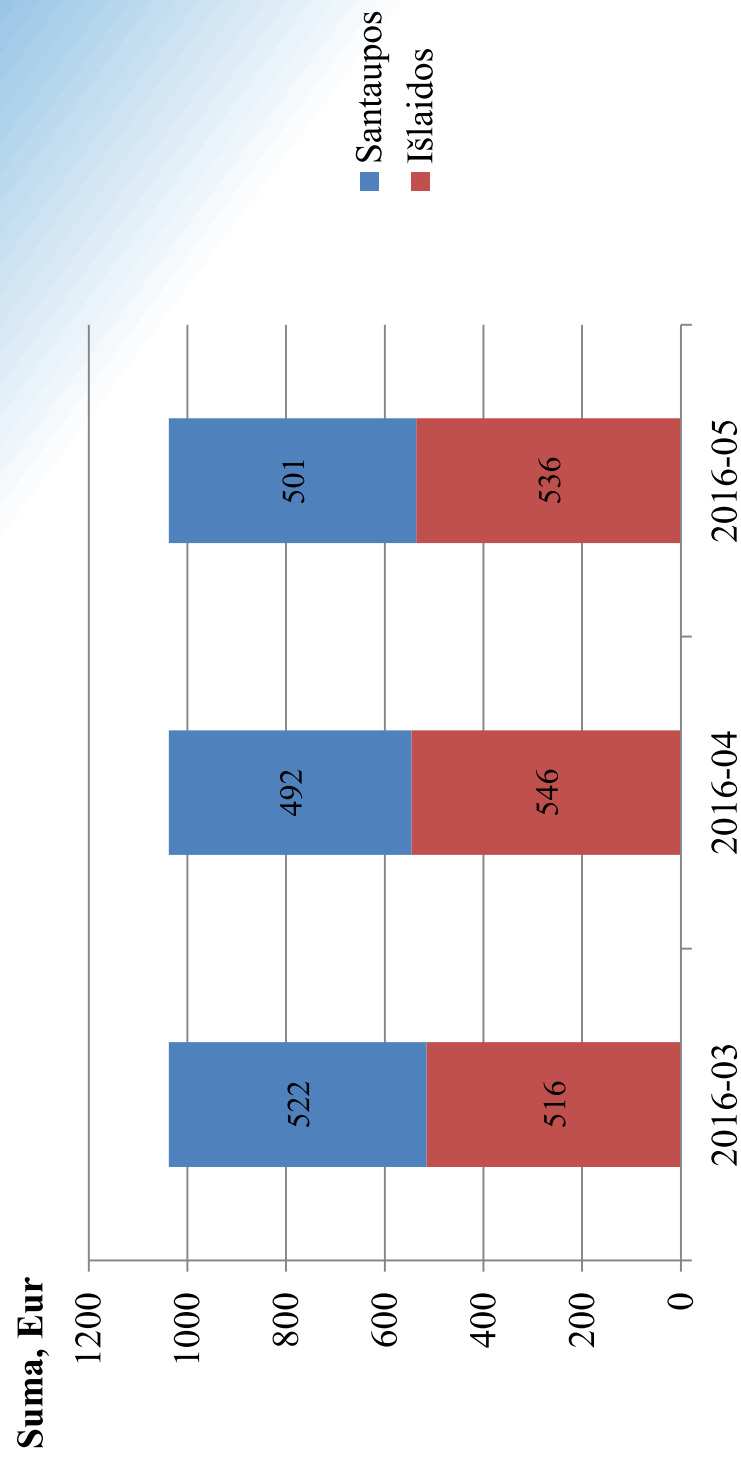
Aš, INGA susitariau su “savimi”, kad visus tris mėnesius “žaidimas” vyks pagal griežtesnes taisykles – gautas pajamas užrašant ant lapo ir žemiau vis fiksuojant, kiek ir kam išleidau.

Aš valdydama asmeninius finansus vadovaujuosi pagrindiniu asmeninių finansų valdymo principu: išlaidos niekada neturi viršyti pajamų.

PAJAMOS

Asmenines pajamos 2016 m. kovo – gegužės mėn. sudarė 1037.74 Eur

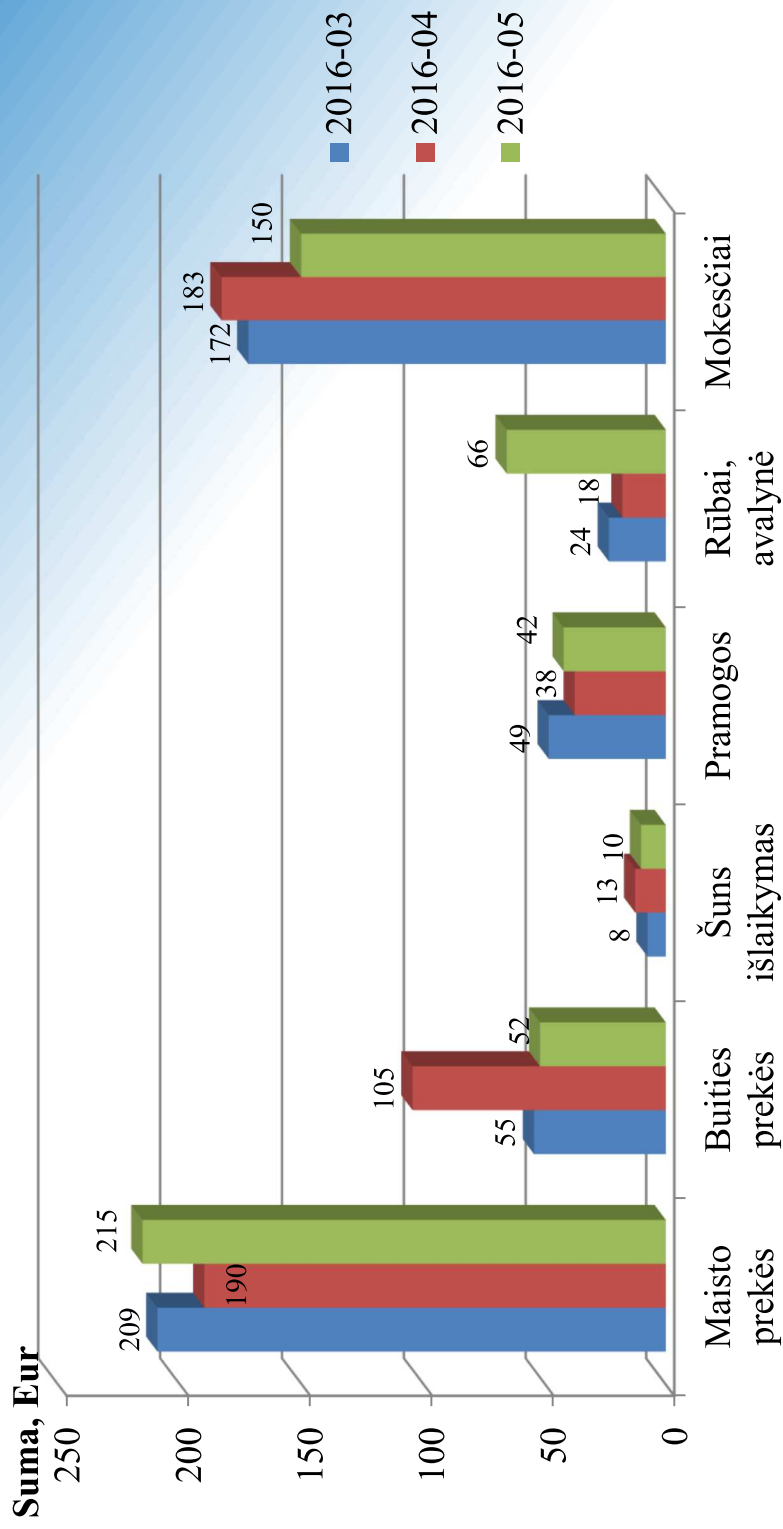

**Išlaidos nagrinėjamu laikotarpiu
turėjo tendenciją didėti – 2016-03
jos sudarė 49,7%, o 2016-05
padidėjo 2 proc. punktais, t. y. iki
51.7%.**

IŠLAIDOS

2016 m. kovo mėn. didžiausią išlaidų dalį, t. y. 40,6 proc. arba 209 Eur sudarė išlaidos maistui. Antroje vietoje - 33,34 proc. arba 172 Eur buvo išleista mokesčiams. Mažiausiai lėšų reikėjo šuns išlaikymui – 1,47 proc. arba 8 Eur.

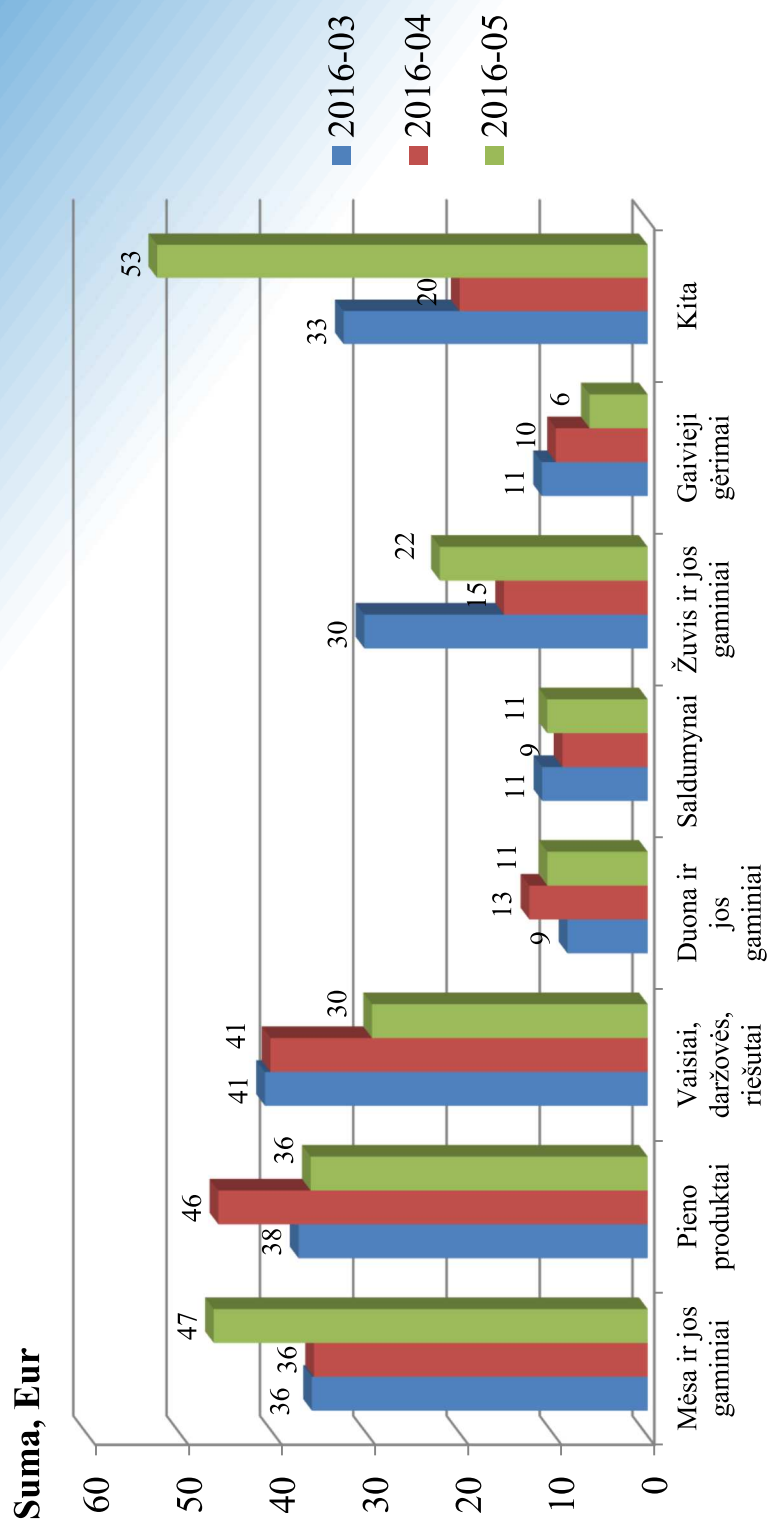
2016 m. balandžio mėn. situacija nepasikeitė ir didžiausią išlaidos buvo maistui – 34,8 proc. arba 190 Eur, o mokesčiams išleista – 33,34 proc. arba 183 Eur. Šuns išlaikymo suma balandžio mėnesį padidėjo iki 2,33 proc. ir sudarė 13 Eur

- 2016 m. gegužės mėnesį išlaidos maistui sudarė 40,14 proc. arba 215 Eur, mokesčiams – 28 proc. arba 150 Eur. Šuo išlaikyti kainavo 1,91 proc. arba 10 Eur.
- Nagrinėjamu laikotarpiu išlaidos, skirtos maisto prekėms padidėjo 6 Eur arba 2,93 proc., o mokesčiams sumažėjo 22 Eur arba 12,59 proc

IŠLAIDŲ MAISTUI PASISKIRSTYMAS

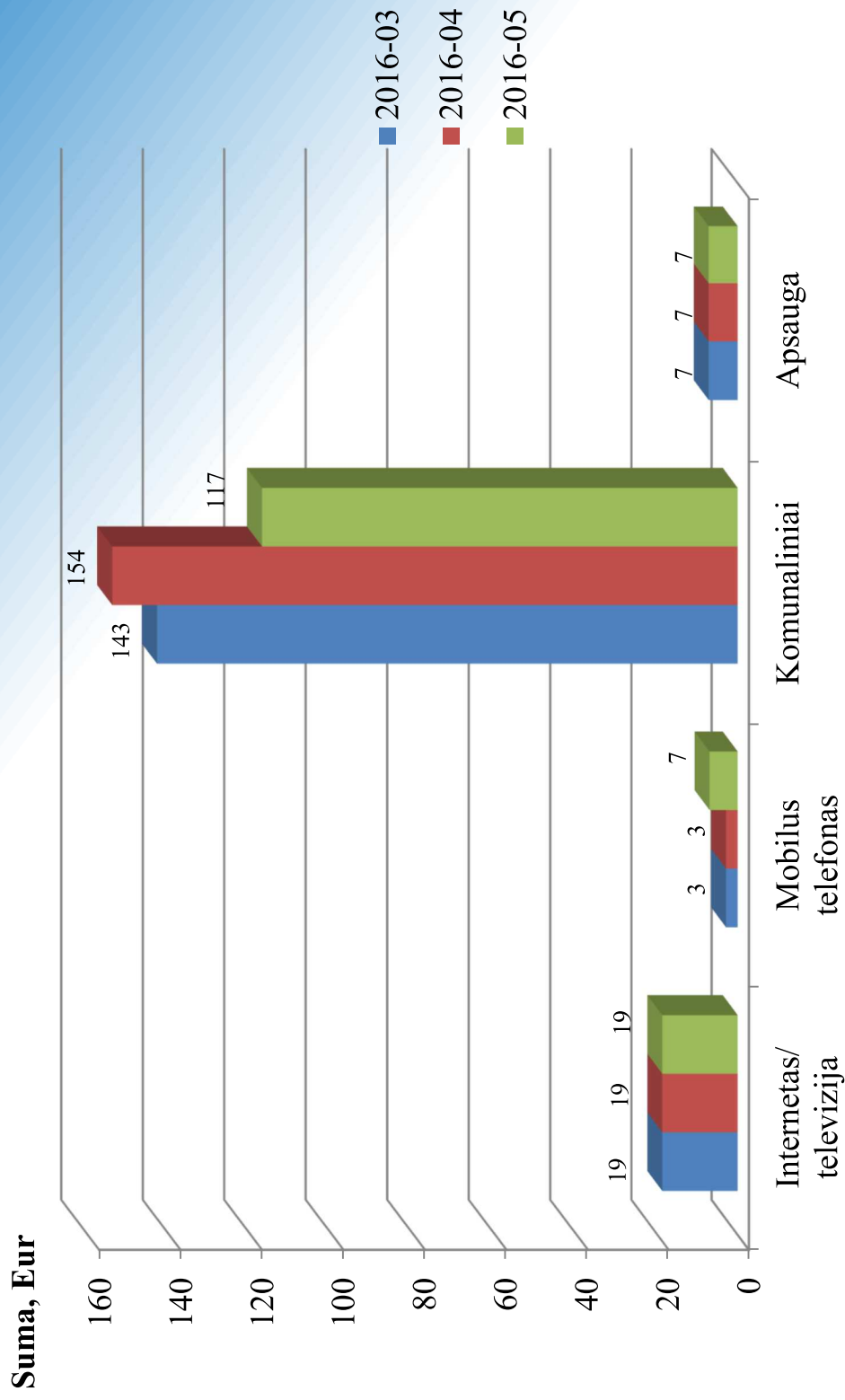

**2016-03 kitos išlaidos sudarė 47
proc. visų maistui skirtų išlaidų,
2016-04 – 36 proc., o 2016-05 – 45
proc.**

**Nagrinėjamu laikotarpiu išlaidos
mėsai ir jos gaminiams mažėjo 5
proc. punktais.**

MOKESČIAI

Nagrinėjamu laikotarpiu kito tik komunalinių mokesčių išlaidos: balandžio mėnesį, lyginant su kovo padidėjo 6,39 proc. ir sudarė 154 Eur, tačiau gegužės mėnesį stebimas šių išlaidų sumažėjimas: lyginant su kovo mėnesiu jos sumažėjo 12,59 proc. ir sudarė 117 Eur.

Mokesčių kitimą įtakojo elektros, šalto ir karšto vandens suvartojimas.

IŠVADOS

- 1. Drąsiai galiu teigti, jog asmeninio biudžeto pajamos trijų mėnesių laikotarpyje kito;**
- 2. Pinigus leidau ne chaotiškai, o griežtai planuojant išlaidas.**
- 3. Išlaidos nagrinėjamu laikotarpiu turėjo tendenciją didėti – 2016-03 jos sudarė 49,7%, o 2016-05 padidėjo 2 proc. punktais, t. y. iki 51.7%. Maisto prekės ir mokesčiai iš visų išlaidų sudarė didžiausią dalį 74 proc., o mažiausią dali iš visų išlaidų – šuns išlaikymui 1,52 proc.**

LITERATŪRA

1. ČERNIUS Gintaras. Namų ūkio finansų valdymas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. 7-185 p. ISBN 978-9955-19-279-4.
2. DVARECKIENĖ, Linata. 91 būdas taupyti arba dieta jūsų piniginei. Vilnius: Eugrimas, 2009. ISBN 978-9955-790-68-6
3. JUREVIČIENĖ, Daiva. Asmeninių finansų pagrindai. Vilnius. Technika, 2008. 5-195 p. ISBN 978-9955-28-2624-4.
4. VARANAUSKIENĖ Julita. Pinigų medis. Versus Aureus, 2009. ISBN 978-9955-34—194-9.

AČIŪ UŽ DĖMESĮ

VILNIAUS KOLEGIJA
Ekonomikos fakultetas

AZARTINIAI LOŠIMAI IR JŲ APMOKESTINIMAS

Mokslinė vadovė – Laima Šapalienė

Eva Pipiraitė

Straipsnio tikslas – išnagrinėti azartinių lošimų rūšis ir įvertinti jų apmokestinimą Lietuvoje.

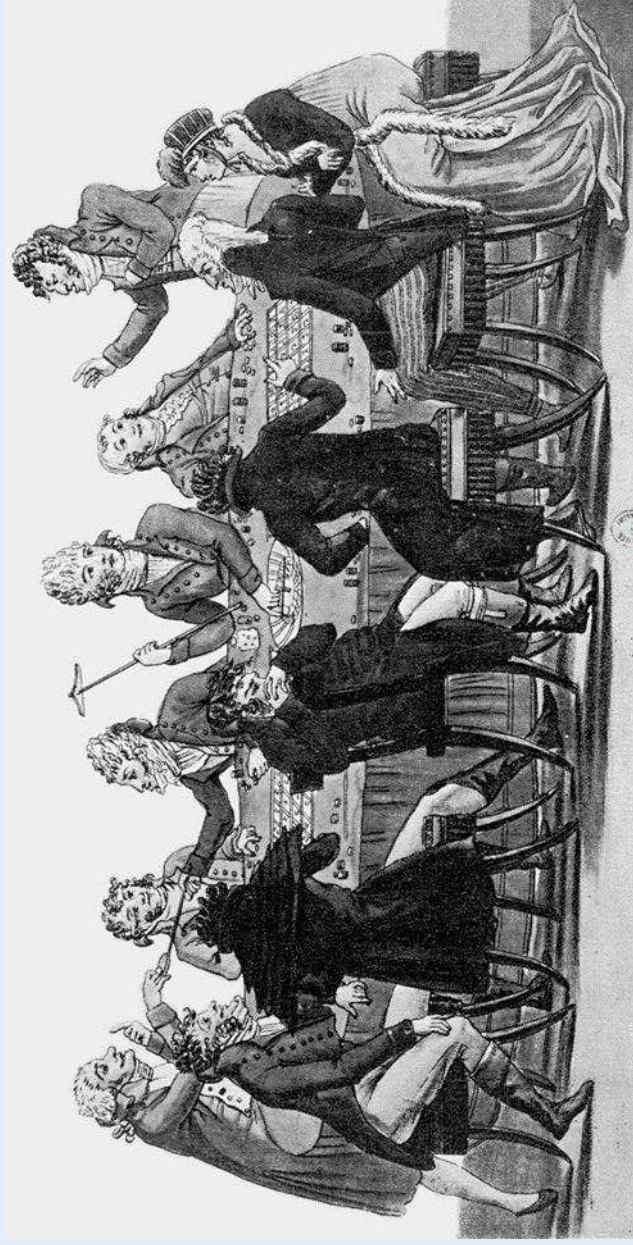
Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokesčio atsiradimo aplinkybes.
2. Atskleisti azartinių lošimų organizavimą Lietuvoje.
3. Išanalizuoti loterijų ir azartinių lošimų mokesčio fiskalinę reikšmę.

Loterijų ir azartinių žaidimų atsiradimas

1. Azartiniai lošimai atsirado 3. Iki 1870 m. paplito XV a. Prancūzijoje ir dideliuose Vokietijos miestuose.
2. Apie 1423 m. atsirado 4. Palaipsniui azartiniai lošimai kortos. tapo apmokestinami .

Pagrindiniai azartinių lošimų draudimo ir ribojimo argumentai:

1. Azartiniai lošimai yra žalingi valstybei ir visuomenei, nes skiepija gyventojams norą lengvai praturtėti.
2. Azartiniai lošimai daliai žmonių gali sukelti priklausomybę, kai lošdami jie praranda savikontrolę.
3. Tokie lošimai kelia pagundą rizikuoti kitų sąskaita, dėl to didėja išieškojimų ir svetimų pinigų pasisavinimo skaičius.
4. Su azartiniais lošimais susijęs sukčiavimas, dėl to valstybėje didėja kitų sąskaita gyvenančių skaičius.

Azartinių lošimų rūšys:

1. Lošimo stalai

2. A kategorijos automatai

3. B kategorijos automatai

4. Lažybos

Loterijos

Loterija - daiktų ar pinigų lošimas pagal bilietus.

Reglamentavimas

1. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų mokesčio įstatymas.
2. Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas.
3. Lietuvoje lošimus ir lažybas organizuojančių bendrovių veiklą prižiūri ir kontroliuoja Valstybinė lošimų priežiūros komisija.

Mokesčio mokėtojai

Juridiniai asmenys, organizuojantys loterijas ir azartinius lošimus.

Mokesčio objektas:

1. Organizuojant loterijas – išplatintų loterijos bilietai nominali vertė.
2. Organizuojant bingo, totalizatorių ir lažybas – suma, gauta iš lošėjų statomų sumų, atėmus lošėjams faktiškai išmokėtų laimėjimų sumą.
3. Organizuojant lošimus lošimo automatais ir stalo lošimus, už leidime atidaryti automatų, bingo salonus, lošimo namus (kazino) nurodytą lošimo įrenginį (lošimo automata, ruletės, kortų arba kauliukų stalą) mokama nustatyta fiksuota suma.

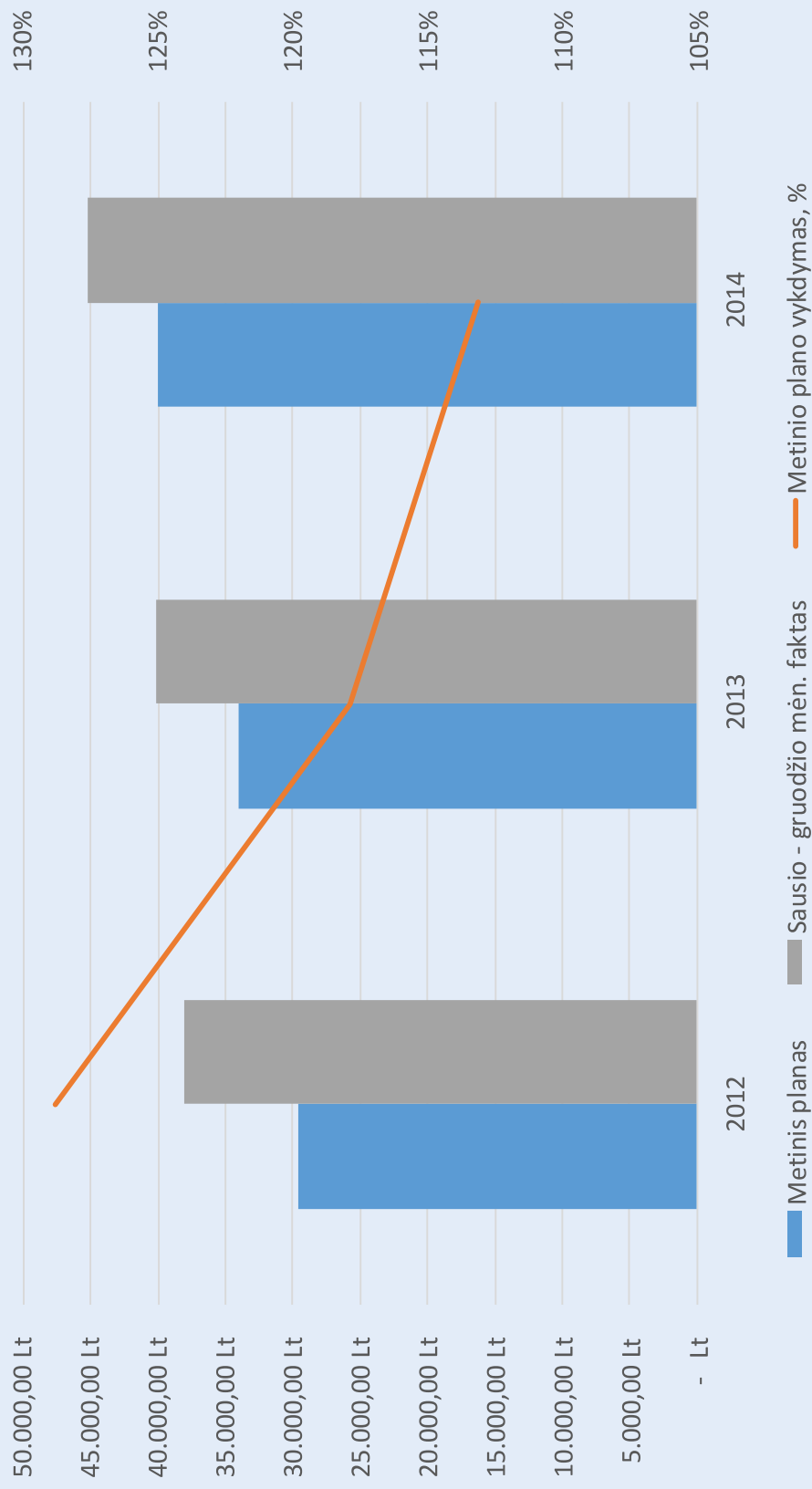

Mokesčio tarifai:

1. Organizuojant loterijas, loterijų ir lošimų mokesčio bazei taikomas 5 procentų mokesčio tarifas.
2. Organizuojant bingą, totalizatorių ir lažybas, loterijų ir lošimų mokesčio bazei taikomas 15 procentų mokesčio tarifas.
3. Organizuojant lošimus lošimo automatais ir stalo lošimus, nustatomas fiksuotas loterijų ir lošimų mokesčio dydis už kiekvieną lošimų veiklos leidime nurodytą lošimo įrenginį.

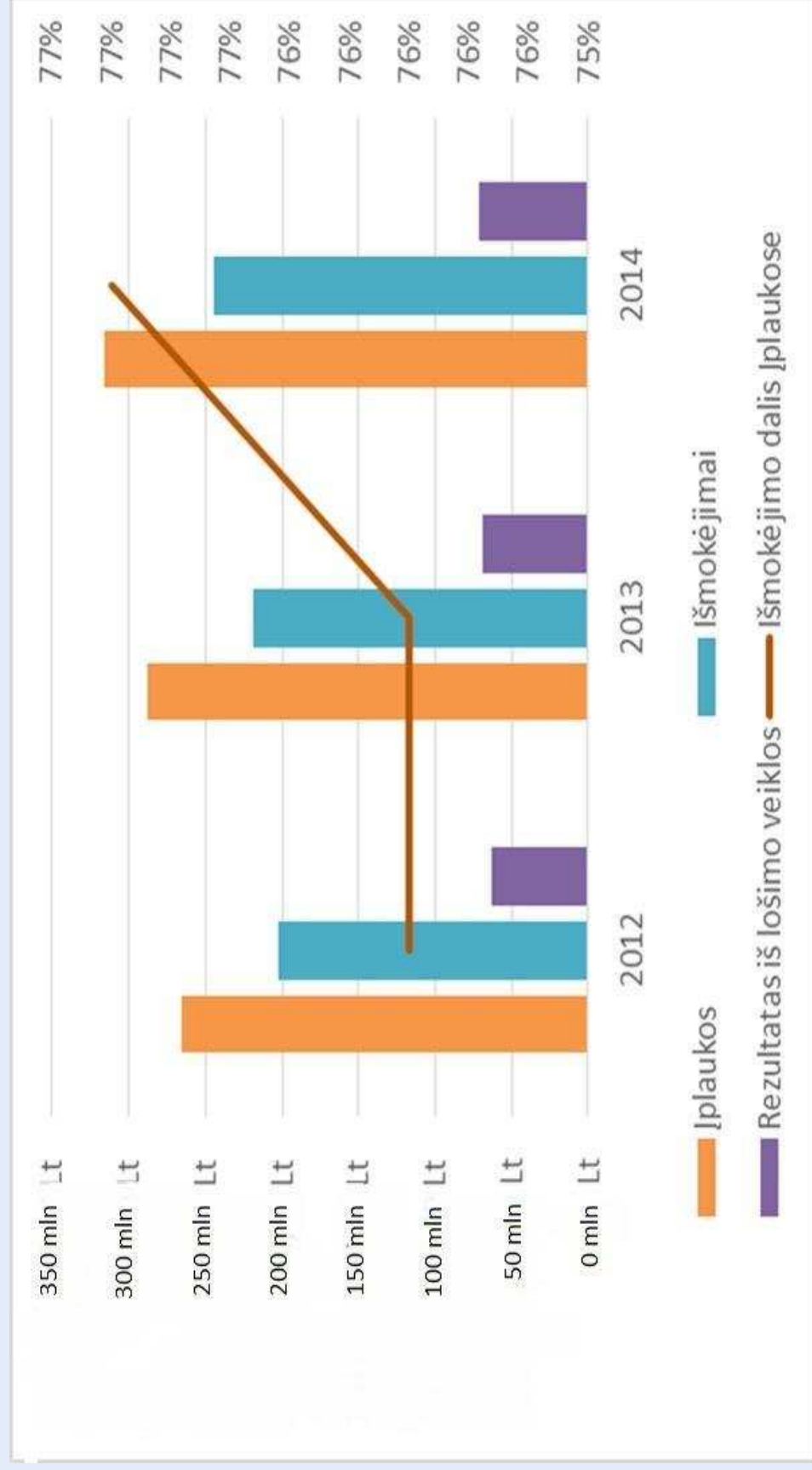

Mokesčio fiskalinė reikšmė

UAB „Olympic Casino Group Baltija“ duomenų analizė

UAB „Olympic Casino Group Baltija“ duomenų analizė(2).

1. A kategorijos automatai ir lošimo stalai:
 1. Ruletės – 2 vnt.
 2. Lošimo automatai – 30 vnt.
 3. Kortų stalai – 3 vnt.
3. Taip pat kazino turi 4 vietas, kur yra organizuojamos lažybos.

Bendroje rinkoje šis kazino užima beveik pusę rinkos.

2. B kategorijos automatų įmonė turi 31 vnt. Tačiau nėra pirmaujančioje vietoje šioje kategorijoje.

Išvados

1. Loterijų ir azartinių lošimų mokestis atsirado, nes valstybė ieško būdų kaip kovoti su priklausomybe nuo loterijų ir azartinių lošimų.
2. Azartiniai lošimai Lietuvoje yra 4 rūšių, yra rengiami juridinių asmenų, organizuojančių loterijas ir azartinius lošimus, mokestį kontroliuoja Valstybinė lošimų priežiūros komisija.
3. Loterijų ir azartinių lošimų mokestis yra paskirstomas tik į valstybės biudžetą, 2012 – 2014 m. vidutiniškai šio mokesčio surinkimo planas buvo viršytas 20 proc.

Ačiū už dėmesį.

COST-BENEFIT EVALUATION OF STUDYING DESTINATION COUNTRY: CASE STUDY

Inese Melne

Rēzekne Academy of Technologies

Scientific supervisor - Vakaris Atkočiūnas

Utena University of Applied Sciences

Introduction

Studying is an important period in one's life. It contains a lot of exposure, experience and personal development. Students learn new languages; they share interests with other students. Moreover, education can be seen as an investment. In today's globalized world, it is easy to travel and live abroad, especially within European Union. Therefore, students have a lot of studying opportunities to choose from.

How to decide which country to study in? For students, information about studies, requirements, living costs, tuitions fees, advice and experience of other students are the most relevant. To evaluate the monetary aspect of studies, one can use cost-benefit analysis. Cost – benefit analysis is a quick and simple technique that one can use for financial decisions. Cost-benefit analysis involves adding up the benefits of a course of action, and then comparing these with the costs associated with it (Mind Tools Editorial Team). In this paper, I set out to perform a case study evaluating monetary aspect of studying in various European countries using costs - benefit analysis.

The object of the work is returns to education.

The aim of the topic is to analyze costs and benefits of education in different European countries.

Goals:

1. to analyze theoretical recourses about costs and benefits of education;
2. to carry out research on costs and benefits of education.

Methods: analysis of scientific literature, cost-benefit analysis.

According to Woodhall and Hernes (2004), most relevant private monetary costs for a student are education costs, living costs and opportunity costs. The main benefit typically is a salary, which students expect to receive after completing studies.

In this case study I limit my research scope to particular scenario where a student chooses bachelor level studies in public universities in countries with high Lithuanians populations. Therefore I use data about living costs, education costs and average salary before and after bachelor's degree. Only monetary costs and benefits are considered (as in classical Mincer (1958, 1974) model of returns to education). Moreover, I do not take into account interest rates, experience benefits, and education quality implications. The focus of this study is to rank choices between

countries in terms of cost-benefit ratios. Therefore, for simplicity I use costs and benefits only for one year.

This case study is beneficial to students in real life, since it shows how students can use cost-benefit analysis to evaluate education choices before making an important life decision.

Methodology

Founded in the principles of welfare economics, cost-benefit analysis is typically used to compare different programs or courses of action (White J. L. et al.). Cost-benefit analysis defines cost in monetary terms. Therefore, cost-benefit analysis is best suited to address the question, “Which program, provides the most benefits at the lowest monetary cost?” The cost-benefit analysis is explicitly designed to inform the practical decision-making.

The first step in conducting a cost-benefits analysis is to calculate the monetary costs associated with the program (White J.L. et al.). In this paper as costs I use education costs (tuition fees, application fees), living costs which will include transportation, rent or accommodation, utilities, leisure activities, markets and food, and opportunity costs,

Then we would have to calculate the monetary benefits. Salary, which students expect to receive after completing studies, is used as a benefit of education.

Given the above-mentioned information, benefit-cost ratio can be calculated. A benefit-cost ratio directly compares benefits and costs; according to Greene and Stellman (2007) it is the ratio of the benefits of a project or proposal, expressed in monetary terms, relative to its costs, also expressed in monetary terms. To calculate the Benefit – cost ratio we have to divide total benefits by total costs.

$$\text{Benefit – cost ratio} = \frac{\text{Total Benefits}}{\text{Total Costs}}$$

If Benefit-cost ratio is above 1, it suggests that the benefits outweigh the costs (White J.L. et al.). But in this study this is not considered, since the goal is to rank the benefit – cost ratio between different countries. For total benefits, I use average salary after bachelor's degree and for total costs – sum of living costs, education costs and opportunity costs. In this paper, opportunity costs are average salary in home country with lower education than bachelor's degree.

As length of studies varies depending on the country and specific degree program, I use data for one year of bachelor degree studies in European countries. Generally, a minimum of three years full-time study is required, while options exist for part-time and online studies.

Regarding the expected salary, one year expected salary is used. It is difficult to determine for how long time student will work in one or another country, because in today's situation with opened job market and possibilities of free movement they can change their location depending on the conditions and possibilities.

Data description

The analysis is based on data provided by statistical office of the European Union Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>), which provides the European Union with statistics at European level and enables comparisons between countries and regions. Moreover, data was obtained from various websites of Higher Education institutions in different countries.

Average salary with upper secondary and post-secondary non-tertiary education shows average salary with education lower than bachelor's degree for one year.

Average salary with first and second stage of tertiary education shows average salary after bachelor's degree for one year.

Information about average living costs has been compiled from websites which provides information for foreign students. The average living costs is composed of transportation, rent or accommodation, utilities, leisure activities, markets and food expenditures and is indicated for one year. Data about education costs was taken from different websites of Higher Education institutions in Europe. Education costs include tuition fees in public universities and different application fees. Data is given for one year.

In Table 1 we can see the average salary according to education level. After receiving higher education in different countries the average salary increases by 11% till 38%.

Table 1. **Statistics on costs and benefits, 2014**

	Average salary with upper secondary and post-secondary non-tertiary education (EUR/year)	Average salary with first and second stage of tertiary education (EUR/year)	Average living costs (EUR/year)	Average education costs (EUR/year)
Lithuania	4 738	7 645	4 560	3 400
Great Britain	21 258	28 717	16 000	20 000
Germany	19 928	26 177	9 600	470
Norway	44 720	49 991	12 000	100
Latvia	5 406	8 318	4 800	3 000
Spain	13 741	19 129	9 600	2 000
Denmark	28 459	34 037	9 900	300
Poland	5 128	8 001	5400	4 000

Results

Table 2 shows that if a person from Lithuania studies and works in the same country, benefits outweigh the costs only in Germany, Norway, Spain and Denmark. In Germany, Norway and Denmark, there are no tuition fees for students from the other European Union countries. They charge different administration fees and payment for special courses. Even if there will be no education costs, only Great Britain will join countries with Benefit – cost ratio over 1.

We can see that if you study in Lithuania the best option after studies is to work in Norway. Norway is the best option to work if you study in any other country. That can be explained with high level of the average salary with bachelor's degree. Nonetheless, Norway is not the most advantageous country for studies, despite the fact that there are no tuition fees. Living costs are very high in Norway.

If a student has decided that after studies he wants to return to work in Lithuania, according to benefit - costs ratio, best option is to study in Latvia, because costs are largely identical to those in Lithuania. The worst options is to return and work in Lithuania after studies in Great Britain, because education and living costs in Great Britain are particularly high and low salary in Lithuania cannot compensate that. Studies in Latvia, thanks to the proportionate education and living cost, are best option if student chooses to work in all the other countries.

Table 2. **Benefit - cost ratio**

Country of work	Lithuania	Great Britain	Germany	Norway	Latvia	Spain	Denmark	Poland
Country of study								
Lithuania	0,60	1,91	2,06	3,94	0,66	1,51	2,68	0,63
Great Britain	0,19	0,71	0,64	1,23	0,20	0,47	0,84	0,20
Germany	0,52	1,94	1,77	3,38	0,56	1,29	2,30	0,54
Norway	0,45	1,71	1,56	2,97	0,49	1,14	2,02	0,48
Latvia	0,61	2,29	2,09	3,99	0,66	1,53	2,72	0,64
Spain	0,47	1,76	1,60	3,06	0,51	1,17	2,08	0,49
Denmark	0,51	1,92	1,75	3,35	0,56	1,28	2,28	0,54
Poland	0,54	2,03	1,85	3,54	0,59	1,35	2,41	0,57

Table 2 shows that students who study in Lithuania are advised to work in Great Britain, Germany, Norway, Spain or Denmark, because then benefit – cost ratio will be greater than 1, meaning that a year's worth of investment in education pays-off in the first year of work period.

Conclusion

Cost-benefit analysis is a simple technique that can help in making practical decisions. It can help students evaluate and choose countries for studies. It only analyzes costs and benefits which can be measured in money. Cost-benefit analysis does not offer an automatic solution, because not all costs and benefits using cost-benefit analysis in education can be measured in money. For example, aspects of education quality are not included in cost-benefit analysis. Nonetheless, despite the deficiencies, cost-benefit analysis is easy to implement and interpret.

Costs - benefit analysis showed a large variety of ratios. The more indicators are used in benefit – costs ratio calculation, the more accurate are the results. Benefit – costs ratio is better for

countries with low living and education costs and high average salary. Countries which show the worst benefit – costs ratio like working place (Lithuania, Latvia, and Poland), usually have opposite results like place for studies, because of the low living costs.

Literature

1. After School Africa, (2016.). *List of Tuition Free Universities in Norway for International Students*, <http://www.afterschoolafrica.com/7039/tuition-free-universities-in-norway/>, 2016-03-24
2. Eurostat database, (2014.). *Eurostat data*. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> 2016-03-20
3. Go Poland, <http://www.go-poland.pl/tuition-fees>, 2016-03-24
4. <http://www.studying-in-england.org/costs-of-living-in-england/>, 2016-03-24
5. <http://www.studying-in-spain.com/costs-of-living-in-spain/>, 2016-03-24
6. <http://www.studyinlatvia.eu/en/living-in-latvia/cost-of-living>, 2016-03-24
7. http://www.studyinlithuania.lt/en/why_lithuania/studyprocess, 2016-03-24
8. <http://www.studyinnorway.no/Study-in-Norway/Tuition>, 2016-03-24
9. Jennifer Greene, Andrew Stellman(2007). "Head first PMP," *O'Reilly*, (330)
10. Mind Tools Editorial Team, *Cost-Benefit Analysis: Deciding, Quantitatively, Whether to go Ahead*. https://www.mindtools.com/pages/article/newTED_08.htm, 2016-03-25
11. Playdon J., (2015) *How Much Does it Cost to Study in Germany?*
<http://www.topuniversities.com/student-info/student-finance/how-much-does-it-cost-study-germany>, 2016-03-24
12. Pop A., (2013). *Study in Denmark: Tuition Fees and Living Costs*
<http://www.mastersportal.eu/articles/342/study-in-denmark-tuition-fees-and-living-costs.html>, 2016-03-24
13. White J. L., Albers C. A., DiPerna J. C., Elliott S. N., Kratochwill T. R., and Roach A.T., *Cost Analysis in Educational Decision Making: Approaches, Procedures, and Case Examples*. Wisconsin Center for Education Research Coordination, Consultation & Evaluation Center University of Wisconsin–Madison.
14. Woodhall, M., Hernes, G., & Beeby, C. E. (2004). *Cost-benefit analysis in educational planning*. Unesco, International Institute for Educational Planning.

Summary

COST-BENEFIT EVALUATION OF STUDYING DESTINATION COUNTRY: CASE STUDY

Inese Melne

Article presents simplified version of costs – benefits analysis. Students, who are deciding where to study, can use cost - benefit analysis to make the decision easier. Cost-Benefit analysis involves adding up the benefits of a course of action, and then comparing these with the costs associated with it. Benefit - costs ratio calculation allows comparing this ratio between countries. In some countries in spite of the good living conditions of the studies is burdened, because of the high education costs.

DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS ANALIZĖ 2014 METAIS

Ingrida Augustaitė

Mokslinis vadovas - Ramutis Buckiūnas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Darbuotojų sauga ir sveikata – visos prevencinės priemonės, skirtos darbuotojų darbingumui, sveikatai ir gyvybei darbe išsaugoti, kurios naudojamos ar planuojamos visuose įmonės veiklos etapuose, kad darbuotojai būtų apsaugoti nuo profesinės rizikos arba kad ji būtų kiek įmanoma sumažinta.

Kiekvienam darbuotojui privaloma sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas, neatsižvelgiant į įmonės veiklos rūšį, darbo sutarties rūšį, darbuotojų skaičių, įmonės rentabilumą, darbo vietą, darbo aplinką, darbo pobūdį, darbo dienos ar darbo pamainos trukmę, darbuotojo pilietybę, rasę, tautybę, lytį, seksualinę orientaciją, amžių, socialinę kilmę, politinius ar religinius įsitikinimus. Sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais yra darbdavio pareiga. Darbuotojų saugos ir sveikatos priemonės įmonėje finansuoja darbdavys.

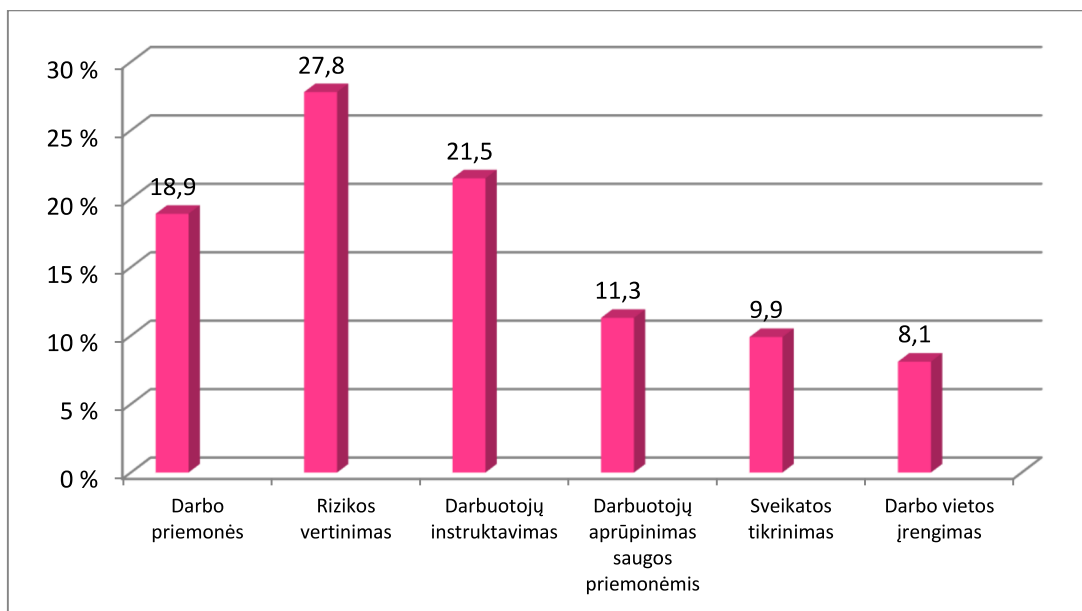
Profesinė rizika turi būti įvertinta kiekvienoje įmonėje. Profesinės rizikos vertinimo tvarką įmonėse nustato Profesinės rizikos vertinimo nuostatai. Profesinės rizikos vertinimą organizuoja darbdavys, jam atstovaujantis asmuo ar darbdavio įgaliotas asmuo darbuotojų saugai ir sveikatai. Profesinės rizikos vertinimas atliekamas dalyvaujant darbuotojams ar jų atstovams, darbuotojų atstovams saugai ir sveikatai. Įvertinus profesinę riziką, įmonėje turi būti parengtas ir patvirtintas rizikos šalinimo ir mažinimo priemonių planas, kuriuo vadovaujantis įgyvendinamos rizikos prevencijos priemonės.[1]

Atliekant įmonių ir jų atskirų struktūrinių padalinių patikrinimus 5469 inspektavimų metu tikrinti DSS klausimai ir nustatytos 6471 neatitiktys darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimo klausimais.

Darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuoja Darbo kodeksas, Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, kiti įstatymai, Vyriausybės nutarimai, socialinės apsaugos ir darbo ministro arba šio ministro su kitu (kitais) ministru (ministras) įsakymai, sveikatos apsaugos ministro įsakymai, vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymai.

Kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos. Darbuotojų saugą ir sveikatą privalo užtikrinti darbdavys. Kiekvieno darbuotojo darbo vieta ir aplinka turi būti saugi, patogi ir nekenksminga sveikatai.

Nustatytos neatitiktys darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimams 2014 m.

Pagal 1 grafiką galime pastebėti, kad 2014 metais neatitiko darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimus net 27,8 proc. rizikos vertinimas, o tai reiškia, kad įmonės darbuotojams galėjo grėsti nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų pavojus. Šiek tiek mažiau 21,1 proc. neatitiko reikalavimų darbuotojų instruktavimas ir darbo priemonės. Mažiau negu 11,3 proc. neatitiko darbuotojų aprūpinimas saugos priemonėmis, sveikatos tikrinimas ir darbo vietos įrengimas.

Darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuoja Darbo kodeksas, Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, kiti įstatymai, Vyriausybės nutarimai, socialinės apsaugos ir darbo ministro arba šio ministro su kitu (kitais) ministru (ministrais) įsakymai, sveikatos apsaugos ministro įsakymai, vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymai.[2]

Kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos. Darbuotojų saugą ir sveikatą privalo užtikrinti darbdavys. Kiekvieno darbuotojo darbo vieta ir aplinka turi būti saugi, patogi ir nekenksminga sveikatai. Leidžiama naudoti tik techniškai tvarkingas darbo priemones, atitinkančias darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimus. Darbdavio įsakymu, potvarkiu ar kitu dokumentu patvirtinti įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės aktai yra privalomi. Su jais darbuotojai supažindinami pasirašytinai.

Darbuotojai turi nedelsdami pranešti darbdaviui arba padalinio vadovui apie sugedusias darbo priemones ar susidariusią avarinę situaciją – pavojų. Kiekviena įmonė, įstaiga, organizacija ir

visi jų padaliniai privalo turėti darbuotojų evakuacijos planus. Darbuotojų evakuacijos planai turi būti įmonės ir jos padalinių informaciniuose stenduose pastebimose vietose.

Darbai taip pat privalo būti sustabdyti, kai gamtinės sąlygos kliudo saugiai juos atlikti. Įmonėse darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų nustatyta tvarka įrengiamos poilsio, persirengimo, drabužių, avalynės, asmeninių apsaugos priemonių laikymo patalpos arba vietos, sanitarinės bei asmens higienos patalpos su prausyklomis, dušais, tualetais.

Darbuotojai turi teisę reikalauti, kad darbdavys užtikrintų darbuotojų saugą ir sveikatą, įrengtų kolektyvinės apsaugos priemones, aprūpintų asmeninės apsaugos priemonėmis. Sužinoti iš darbdavio apie jų darbo aplinkoje esančius sveikatai kenksmingus ir (ar) pavojingus veiksnius. Susipažinti su išankstinių ir periodinių sveikatos tikrinimų rezultatais, nesutikus su patikrinimo rezultatais, sveikatą pasitikrinti pakartotinai. Taip pat turi teisę įgalioti darbuotojų atstovą (atstovus) ar pačiam tartis su darbdaviu dėl darbuotojų saugos ir sveikatos gerinimo, atsisakyti dirbti, jeigu yra pavojus darbuotojų saugai ir sveikatai, taip pat dirbti tuos darbus, kuriuos saugiai atlikti nėra apmokytas, jei neįrengtos kolektyvinės apsaugos priemonės ar pats neaprūpintas reikiamomis asmeninės apsaugos priemonėmis. Įstatymų nustatyta tvarka reikalauti, kad būtų atlyginta žala, padaryta sveikatai dėl nesaugių darbo sąlygų, o iškilus klausimų dėl saugos ir sveikatos, kreiptis į darbuotojų atstovą, padalinio vadovą, darbdavį, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybą, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos komitetą, Valstybinę darbo inspekciją ar kitą valstybės instituciją.

Asmenys iki aštuoniolikos metų negali būti skiriami dirbti, kai darbo, kuris fiziškai ir psichologiškai per sunkus, kuriame naudojamos toksinės, kancerogeninės, mutageninės ar kitos sveikatą veikiančios medžiagos kur yra didesnė nelaimingų atsitikimų ar susirgimų profesinėmis ligomis tikimybė. Darbuotojai iki aštuoniolikos metų privalo tikrintis sveikatą įsidarbindami ir kiekvienais metais, kol sukaks aštuoniolika metų. Darbuotojai, kurie darbe gali būti veikiami profesinės rizikos veiksnių, privalo pasitikrinti sveikatą prieš įsidarbindami, o dirbdami – tikrintis periodiškai, pagal įmonėje patvirtintą darbuotojų sveikatos patikrinimų grafiką. Privalomi sveikatos patikrinimai atliekami darbo laiku. Darbuotojas, atsisakęs nustatytu laiku pasitikrinti sveikatą, nušalinamas nuo darbo ir jam nemokamas darbo užmokestis. Toks atsisakymas laikomas šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu.

Nėščias, neseniai pagimdžiusias moteris ar krūtimi maitinančias moteris negalima įpareigoti dirbti esant tokioms darbo sąlygoms ir veiksniams, kurie gali turėti neigiamą poveikį moters ar kūdikio sveikatai. Kai nėščiai, neseniai pagimdžiusiai moteriai ar krūtimi maitinančiai moteriai reikia pasitikrinti sveikatą, ji privalo būti atleidžiama nuo darbo ir už tą laiką paliekamas vidutinis darbo užmokestis, jeigu pasitikrinti sveikatą reikia darbo metu.

Darbuotojas, nukentėjęs dėl nelaimingo atsitikimo darbe, ūmios profesinės ligos, jeigu pajėgia, taip pat asmuo, matęs įvykį arba jo pasekmes, privalo nedelsdami apie tai pranešti padalinio vadovui, darbdaviui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai.

Nelaimingų atsitikimų darbe, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė, sunkių nelaimingų atsitikimų darbe atvejais, taip pat kai darbuotojas mirė darbovietėje dėl ligos, nesusijusios su darbu, darbdavys nedelsdamas privalo pranešti apylinkės prokuratūrai, Valstybinei darbo inspekcijai.

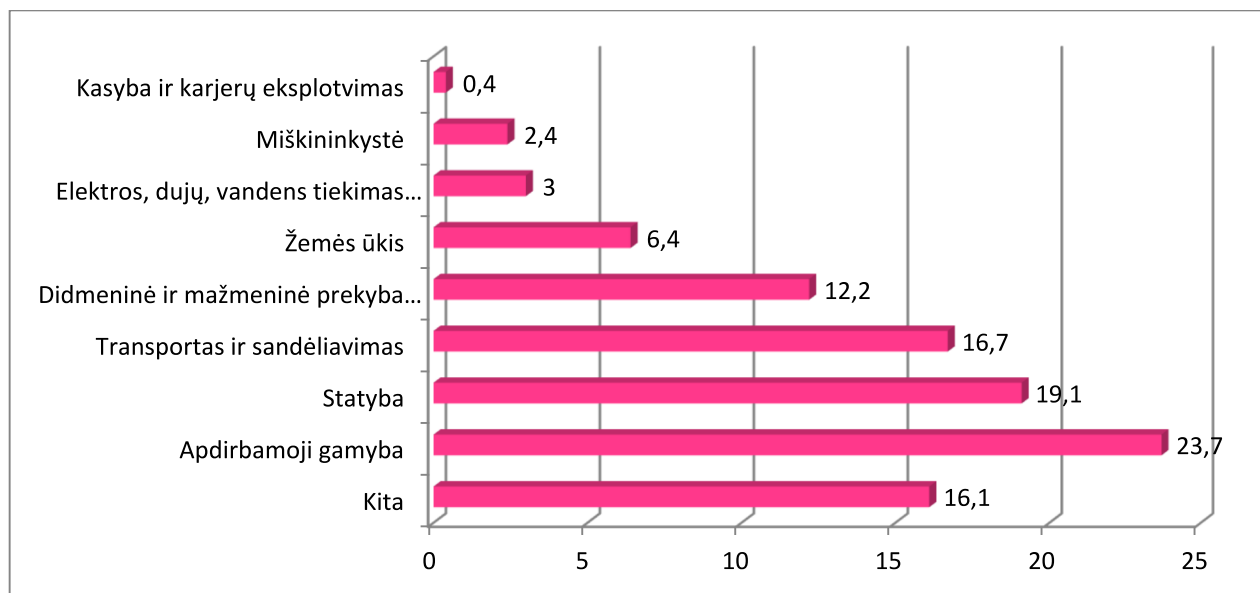
Ūmių profesinių ligų, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė, atvejais darbdavys nedelsdamas privalo pranešti atitinkamos apylinkės prokuratūrai, Valstybinei darbo inspekcijai ir Visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinei įstaigai. Visoms įmonėms, įstaigoms, organizacijoms privaloma vienoda nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų tyrimo ir apskaitos tvarka.

Jeigu nukentėjęs darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, prarastas pajamas dėl darbingumo netekimo ir išlaidas, susijusias su medicinos pagalba ir gydymu, taip pat su nukentėjusiojo socialine, medicinine ir profesine reabilitacija, Civilinio kodekso nustatyta tvarka atlygina darbdavys.[3]

Darbo teisės aktų vykdymo pažeidimų analizė: 2014 metais patikrintose įmonėse 483 atvejais nustatyti 502 DSS pažeidimai dėl profesinės rizikos vertinimo. Daugiausia pažeidimų nustatyta apdirbamojoje pramonėje (23,7%) ir statyboje (19,1%).

2 grafikas

Nustatyti 2014 metais pažeidimai dėl rizikos vertinimo pagal ekonominės veiklos rūšis (%)

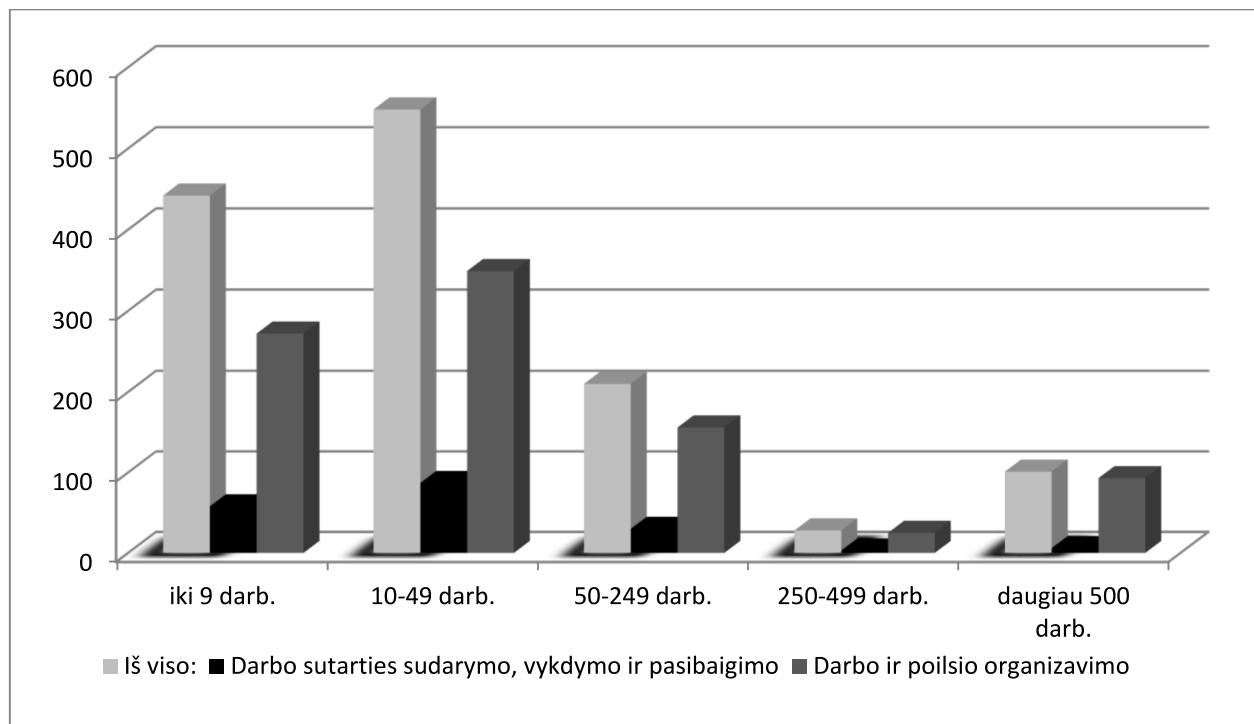

Atliekant 2014 metais įmonių (jų atskirų struktūrinių padalinių) patikrinimus 8,9 tūkst. inspektavimų metu buvo tikrinti darbo teisės aktų vykdymo klausimai ir nustatyta 7 tūkst. neatitikčių šių teisės aktų reikalavimams. Daugiausia (67,3%) neatitikčių nustatyta dėl darbo ir poilsio organizavimo. Dėl 1329 pažeidimų surašyti ir įteikti Reikalavimai R1 pažeidimams pašalinti

VDI inspektorių nustatytais terminais. Pagal įmonių dydį (36 grafikas) daugiausia darbo teisės aktų vykdymo pažeidimų nustatyta įmonėse, kuriose dirba nuo 10 iki 49 darbuotojų.

3 grafikas

Darbo teisės aktų pažeidimai 2014 metais, pagal įmonių dydį

Mažinant administracinę naštą verslui bei optimizuojant ūkio subjektų priežiūros (kontrolės) veiklą, siekta veiksmingai bendradarbiauti su kitomis ūkio subjektų priežiūros (kontrolės) institucijomis ir įstaigomis koordinuojant, pirmiausiai – nelegalaus darbo apraiškų, tikrinimus ir bendrų sprendimų priėmimą. Kartu su kitomis ūkio subjektų priežiūros ir kontrolės institucijomis (dalyvaujant jų atstovams ar dalyvaujant darbo inspektoriams) buvo atlikta 16,8% patikrinimų. Per metus VDI inspektoriai nustatė 33,6 tūkst. neatitikčių teisės aktų reikalavimams, surašė ir įteikė darbdaviams 6,5 tūkst. prevencinių dokumentų: 1723 reikalavimus R1 pašalinti pažeidimus, 18 reikalavimų R2 sustabdyti darbus bei metodines rekomendacijas.

Literatūra

1. DARBUOTOJŲ SAUGOS IR SVEIKATOS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMAS ĮMONĖJE. Darbuotojų saugos ir sveikatos vidinė kontrolė įmonėje. 2015, p.1-15.
2. VDI [interaktyvus]. Ataskaita apie darbuotojų saugos ir sveikatos būklę bei darbo įstatymų vykdymą LIETUVOS RESPUBLIKOS įmonėse, [žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vdi.lt/PdfUploads/Ataskaita2012.pdf>

3. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija [interaktyvus]. Darbuotojų sauga ir sveikata, 2015 [žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/darbuotoju-sauga-ir-sveikata.html>

Summary

OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH IN LITHUANIA

Ingrida Augustaitė

Employers have responsibilities for the health and safety of their employees and any visitors to their premises such as customers, suppliers and the general public. In addition to these duties, there are regulations to deal with particular hazards and for industries where hazards are particularly high.

Your employer has a 'duty of care' to make sure, as far as possible, your health, safety and welfare while you're at work. They should start with a risk assessment to spot possible health and safety hazards. They have to appoint a 'competent person' with health and safety responsibilities usually one of the owners in smaller firms, or a member of staff trained in health and safety.

All employers, whatever the size of the business, must: make the workplace safe, prevent risks to health, ensure that plant and machinery is safe to use, ensure safe working practices are set up and followed, make sure that all materials are handled, stored and used safely, provide adequate first aid facilities, tell you about any potential hazards from the work you do - chemicals and other substances used by the firm - and give you information, instructions, training and supervision as needed.

The Act requires all employers to provide and maintain a working environment that is safe and without risks to health.

EFEKTYVI KOMUNIKACIJA ORGANIZACIJOSE. IŠORINĖ KOMUNIKACIJA

Jonas Mažeika

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Organizacija yra žmonių, kuriuos sieja bendradarbiavimo ryšiai, bendri interesai ir tikslai, grupė. Organizacija yra socialinė sistema. Struktūra – tai socialinės ekonominės institucijos žmonių išdėstymas, suprantamas atsietai nuo jų funkcijų arba hierarchija. Hierarchija – tai daugiapakopė organizacinė struktūra, kurios grandys, einant iš viršaus į apačią sudaro griežtai reglamentuotas pavaldumo ir priklausomybės pakopas.

Efektyvi ir atvira komunikacija laikoma vienu esminių veiksnių, užtikrinančių kūrybinės aplinkos palaikymą. Nors lyderių lankstumas ir pagarba sąlygoja kūrybiškus sprendimus, kai transformacinė lyderystė užslėptas žinias, įsitvirtinusias individualiame lygmenyje neformalioje formoje – elgsenoje, skatina plėsti, taip didinant organizacinę žinojimą, o transakcinė lyderystė, pabrėždama informacijos valdymą ir sistemiškumą, kaupia ir saugo apibrėžtas žinias, prioritetas vis dėlto suteikiamas visiškai autonomijos laisvės komandoms, savivaldai ir tarpusavio sąveikai, taip išskiriant individų įgalinimo ir neformalios komunikacijos svarbą.

Kiekviena organizacija yra atvira socialinė sistema, neatskiriama susijusi su išorine aplinka. Vystydama veiklą, organizacija keičiasi su išorine aplinka informacija, idėjomis, gauna išteklius, tuo užtikrinamas organizacijos funkcionavimas. Labai svarbu organizacijai turėti gerus santykius su išore, kitaip sakant visuomene ar kitomis organizacijomis. Išorinė komunikacija leidžia įgyvendinti didžiąją dalį organizacijos viešųjų ryšių tikslus: skleisti informaciją apie pačią bendruomenę, kurti bei propoguoti organizacijos įvaizdį, galbūt jei reikia ieškoti rėmėjų, įtakoti valstybinių institucijų ar organizacijų veiksmus, bei kitus panašius tikslus. Kaip rašoma daugeliuose šaltiniuose išorinė komunikacija tai viešieji ryšiai.

Organizacija ir efektyvi jos komunikacija

Organizacija – tai žmonių pastangomis suburta ar susibūrusi bendrija, kurią sieja bendras tikslas arba bendra veiksmų programa. Taip pat organizacija apibūdinama kaip: kieno nors struktūra, sandara, sistema; žmonių kolektyvas, susidaręs ar sudarytas tam tikrai veiklai ar darbui; tai didelė socialinė grupė, sudaryta tam tikriems tikslams įgyvendinti.

Į grupės žmonės jungiasi tam, kad bendrai dirbdami pasiektų grupinius ir asmeninius tikslus. Todėl kiekvienos grupės esmė yra grupinė veikla. Kiekvienas grupės narys turi individualias savybes, charakterio bruožus, asmeninius poreikius, tikslus, interesus. Grupinė veikla, kaip grupės formavimosi ir funkcionavimo esmė, galima tik tada kai žmonės: turi bendrų interesų, bendrų tikslų ir vieningai veikia įgyvendindami šiuos tikslus. Todėl organizacija socialiniu požiūriu yra reali žmonių grupė, kuriuos jungia bendri interesai ir tikslai, bei veiksmų vienybė juos įgyvendinant.

Norėdami sėkmingos komunikacijos pasekmių pravartu žinoti, kaip skirstoma verbalinė komunikacija.

Pirma tai atsitiktinė komunikacija – tai, kai kalbama apie žmonėms, atsitiktinai susibūrusiems kurioje nors vietoje. Pavyzdžiui tai galėtų būti laidotuvės. Šios komunikacijos priemonės galėtų būti spauda, radijas, televizija, kinas ir t.t. Antra – organizuota komunikacija vadinama tada, kai žmonės specialiai susirenka turėdami bendrą tikslą, pavyzdžiui, į pamoką, paskaitą, mitingą ar minėjimą. Trečia – grupinė komunikacija, ji prasideda tada, kai bendraudama grupėje tam, kad būtų išspręstas kuris nors konkretus klausimas. Visi grupės nariai aktyviai dalyvauja šioje komunikacijoje ir paprastai būna pasiskirstę, funkcijomis. Grupinio darbo formos yra diskusija, debatai, forumas. Ketvirta – tarpasmeninė komunikacija – tai bendravimas ne didelėje, pavyzdžiui, 3-5 žmonių grupėje, norint pasidalinti nuomonėmis, patirtimi ir kita. Ir galų gale paskutinė penkta komunikacijos rūšis – tai asmeninė komunikacija, kai bendrauja du žmonės. Jų tikslai gali būti labai įvairūs.

Komunikacija organizacijoje gali būti formali ir neformali. Organizacijoje keitimasis informacija vyksta ne tik tarp skirtingų, bet ir tarp tų pačių lygmenų, egzistuoja ne tik vertikali, bet ir horizontali komunikacija. Vertikali komunikacija – tai keitimasis informacija tarp skirtingų hierarchinių lygių. Informaciją, perduodama vadovų pavaldiniams, yra „žemyn“ einanti komunikacija, o informacija, perduodama pavaldinių vadovams, - „aukštyn“ einanti komunikacija. Kuo didesnė organizacija tuo labiau išvystyta horizontali komunikacija, kuri palengvina užduočių koordinavimą, bendradarbiams lengviau keistis darbine informacija, padeda spręsti problemas ir įveikti konfliktus tarp bendradarbių. Kad būtų efektyvi komunikacija organizacijose būtina plėtoti informavimo, kontrolės ir įvertinimo, mokymosi ir emocinio poveikio funkcijas (žr. 1 pav.).

Veiksniai įtakojantys efektyvią organizacijos komunikaciją: ryšiai su visuomene – tai kruopščiai suplanuotas procesas, kurio paskirtis daryti poveikį viešajai nuomonei, o jo efektyvumas įvertinamas grįžtamojo ryšio dėka. Šiuolaikiniai ryšiai su visuomene integruoja įvairias mokslo ir veiklos sritis: reklamą, rinkodarą, komunikacijos, psichologijos, sociologijos mokslus, visuomenės nuomonės tyrinėjimus, įvairių kalbų, pranešimų bei brošiūrų rengimas. Svarbu išsiaiškinti konkrečiai organizacijai aktualiausių tikslinių auditorijų vertybes, poreikius, interesus, nuomones ir, atsižvelgiant į šios elgsenos modelį lemiančius veiksnius, pasirinkti tinkamiausią komunikavimo strategiją. Viešasis komunikacijos modelis – pasirinkus viešąjį komunikacijos modelį, tam tikra institucija pateikia auditorijai informaciją, kuri gali būti tendencinga ar netiksli (propaganda). Informacinis komunikacijos modelis – šiuo atveju gavėjui pateikiama tiksli ir išsami informacija, tačiau nesidomima pateiktos informacijos poveikiu. Ryšiai su bendruomene – bendruomene tai šeimų ar žmonių grupė, kurią jungia tam tikros bendro naudojimo vertybės, turint bendras tarnybas, įstaigas ir interesus ar geografinį atstumą. Komercinės organizacijos ne tik siekia pelno, bet ir tarnauja bendruomenei – aprūpina gyventojus darbo vietomis, priimtinu darbo užmokesčiu. Tuo tarpu žmonės siūlo organizacijos kvalifikuotą darbą, žinias, investuojamą kapitalą. Jie kartoja verslo įmonių gaminamas ir teikiamas prekes ir paslaugas. Organizacija privalo įtikinti gyventojus, kad ši organizacija yra geras kaimynas, todėl turi stengtis informuoti bendruomenę apie organizacijos veiklą, gaminamus produktus, teikiamą socialinę ir ekonominę paramą, išsamiai informuoti organizacijos darbuotojus apie jos veiklą, atsakyti į neteisingą kritiką apie organizaciją ir jos veiklą. Prisidėti gerinant bendruomenės socialinį aprūpinimą, palaikyti harmoningus santykius su bendruomenės lyderiais ir remti bendruomenę įvairiose jos gyvenimo srityse. Kiti būdai siekti efektyvaus bendravimo su bendruomene; reklama, „atvirų durų dienos“ ekskursijos įmonėje, specialūs įvykiai, publikacijos, vieši pasisakymai, eksponatai. Bendravimas su žiniasklaidos atstovais – pagrindiniai komunikacijos su žiniasklaida tikslai informuoti visuomenę, kad tokia organizacija egzistuoja, priversti susidomėti organizacija, jos veikla teikiamomis paslaugomis. Sužadinti troškimą įsigyti produktą, naudotis organizacijos paslaugomis, paskatinti veiksmą (pritariti idėjai, institucijos veiklai ir pan.). Interviu su žurnalistais – prieš sutikdami duoti interviu tinkamai pasirentike, dėl nepasisekusio interviu ar pokalbio TV laidoje nekaltinkite žurnalisto kompetencijos stoka arba šališkumu, jei pokalbiui iš anksto nesiruošėte. Atlikite viešuosius pareiškimus, informacinius pranešimus spaudai. Vadovaujantis šiais metodais galima pasiekti ne tik puikios komunikacijos įmonėje, bet ir plėtoti jos veiklą ir daryti žinoma visame pasaulyje kas suteiktu daugiau darbo vietų neabejotinai didesnę prestižą ir leistu plėtoti tam tikrą veiklos sferą.

Išorinė komunikacija

Išorės komunikacija yra kiekviena informacija, kurią skleidžia organizacija. Galima teigti, kad išorinė komunikacija yra bet koks komunikavimas už verslo ribų – skirtas visuomenei ar kitoms verslo organizacijomis. Vidinė komunikacija yra skirta darbuotojų ir vadovų tarpusavio bendravimui, tuo tarpu išorinė organizacijos komunikacija platina naujienas ir informaciją įmonėi visuomenei, klientams ar suinteresuotosiomis šalimis. Tipiški išorinės komunikacijos pavyzdžiai apima tiesioginius laiškus, finansinę apskaitą, pranešimus spaudai ir naujienas. Išorinė komunikacija apima ryšius su žiniasklaida, reklamą ir rinkodaros valdymą. Nors organizacijos daugiausiai dėmesio skiria pardavimams, visuomenės informavimas ne mažiau svarbus. Išorinė komunikacija yra vienas iš būdų formuoti ir apibrėžti organizacijos įvaizdį bendruomenei, klientams ir potencialiems investuotojams. Išorinė komunikacija, tokia kaip naujienlaiškiai, žiniasklaidos atsiliepimai ir pranešimai spaudai, leidžia visuomenei žinoti apie įmonės požiūrį į darbo sąlygas, labdarą, aplinkosaugą ir panašią veiklą, kuri atskleidžiama siekiant sustiprinti organizacijos įvaizdį. Išorinė komunikacija leidžia įgyvendinti didžiąją dalį organizacijos viešųjų ryšių tikslų: skleisti informaciją apie pačią bendruomenę, kurti bei propoguoti organizacijos įvaizdį, galbūt jei reikia ieškoti rėmėjų, įtakoti valstybinių institucijų ar organizacijų veiksmus, bei kitus panašius tikslus. Nors išorinė verslo komunikacija gali atrodyti efektyvus būdas pasiekti visuomenės palankumą, tačiau visuomenės įspūdis organizacijos gali nulemti ne tik organizacijos sėkmę, bet ir nesėkmę įmonės ilgalaikėje perspektyvoje.

Tikslinės auditorijos ir perdavimo priemonės

Organizacijai svarbios visuomenės grupės su kuriomis vykdoma išorinė komunikacija randasi išorinėje organizacijos aplinkoje. Išorinė organizacijos aplinka – tai už jos ribų esantys elementai, kurie daro įtaką organizacijos veiklai ir rezultatams.

Organizacija išorinę komunikaciją gali vykdyti įvairiais tikslais, tačiau neabejotinai verslo organizacijos vykdo tokį komunikacijos procesą, kuriuo galima pasiekti konkrečių rėmimo tikslų. Svarbu sukurti ryšį tarp organizacijos ir vartotojų – užtikrinti nenutrūkstamą komunikacinį ryšį su esamais ir potencialiais vartotojais, tarpininkais, tiekėjais ir t.t. Ši komunikacija taip pat yra išorinė, tačiau literatūroje galima sutikti ir kitokį jos pavadinimą – marketingo komunikacija. Marketingo komunikaciją sudaro visi rėmimo elementai : reklama, pardavimų skatinimas, asmeninis pardavimas, ryšiai su visuomene:

Reklama tai tikslas yra didelę ir plačią auditoriją priversti ar elgtis numatytu būdu. Reklama yra lanksti komunikacijos priemonė, nes gali pasiekti tiek visą visuomenę, tiek atskirus segmentus.

Reklama – tai apmokami pranešimai apie organizacijos prekes, paslaugas kitus objektus ar idėjas, jų skleidimas per reklamos skleidimo priemones tikslingai veikiant auditoriją.

Pardavimų skatinimas - trumpalaikės masinės komunikacijos priemonės, kurios paskatina pardavimų apimtį per trumpą laikotarpį.

Asmeninis pardavimas - suvokiamas kaip tarpasmeninio bendravimo priemonė kuri apima komunikaciją „akis į akį“, vykdomą organizacijai priklausančių darbuotojų, tam, kad paveiktų atskirų asmenų ar grupių elgesį ar ketinimus.

Viešieji ryšiai/populiarinimas. Skirtingai nei reklama, viešieji ryšiai yra neapmokama organizacijos išorinė komunikacija. Viešieji ryšiai tai pranešimai visuomenei per trečiąsias šalis – žiniasklaidą, spaudą, naujienų kanalus. Jie taip pat gali būti vykdomi per organizacijos renginius, rėmimą, labdarą ir pan.

Išorinės komunikacijos proceso modelyje pagrindinis vaidmuo atitenka informacijos perdavimo priemonėms – kanalams. Jie perneša siuntėjo pranešimą gavėjui. Tam, kad išorinė komunikacija būtų tinkamai įvykdyta, reikia tinkamai parinkti efektyviausią informacijos perdavimo priemonių derinį, kuris efektyviausiai perneš pranešimą visoms tikslinėms auditorijoms. Informacijos perdavimo priemonių sprendimai gali būti skirstomi į dvi grupes: interpriemonės – priemonių rūšys (televizija, radijas, plakatai, spauda, tiesioginis paštas ir internetas); intrapriemonės – konkrečios priemonės (kanalai) (pavyzdžiui spaudos priemonių rūšyje, kanalai būtų „Lietuvos rytas“, „Veidas“, „Respublika“ ir pan.). Parinkus priemonių rūšis ir konkrečias informacijos perdavimo priemones ir jas tinkamai pritaikius galima pasiekti norimas auditorijų grupes. Nors tradiciniai komunikacijos būdai vis dar įprasti, šiuolaikinės technologijos suteikia išorinei komunikacijai naujas galimybes – interaktyvumą, trumpesnį laiko atsaką, modernesnę ir labiau tiesioginę komunikaciją.

Skirtumai tarp efektyvios ir neefektyvios komunikacijos gali būti pastebimi pasižiūrėjus kaip organizacija susitvarko su iškylančiomis komunikacijos kliūtimis. Daugelis komunikacijos kliūčių gali sulėtinti arba iškreipti informaciją ir jos esmę. Organizacijos išorinės komunikacijos barjerus galima suskirstyti į tris grupes.

Pirma grupė: techninės kliūtys. Bet koks techninių trukdžių, tokių kaip blogas ryšys, triukšmas ir t.t., skaičius gali paveikti komunikacijos efektyvumą. Techninės kliūtys yra tam tikri techniniai sutrikimai ar netinkamas komunikacijos kanalo pasirinkimas. Tokios kliūtys visiškai neužblokuoja pranešimo, tačiau gali jį iškreipti sumažinant informacijos gavėjo dėmesį ar susikaupimą.

Antra grupė: semantinės kliūtys. Pranešimo siuntėjas dažniausiai yra linkęs manyti, jog jo vartojami simboliai, žodžiai ar sąvokos pranešimo gavėjui reiškia tą patį, ką ir jam. Pats vartojamas žodis gali reikšti skirtingus dalykus skirtingiems žmonėms. Skirtingą žmogaus suvokimą lemia trys pagrindiniai veiksniai: amžius, išsilavinimas ir kultūrinė aplinka. Tam, kad komunikacija būtų

efektyvi, reikia įvertinti, kokia yra pranešimo gavėjo patirtis ir kaip jis gali interpretuoti gautą informaciją.

Trečia grupė: efektyvumo kliūtys. Pranešimų konkurencija, informacijos perteklius ar informacijos stoka žalinga efektyviai komunikacijai. Tokios kliūtys išblaško informacijos gavėją, jam sunku sutelkti dėmesį vienam siuntėjo pranešimui. Verslo įmonė gali sukurti tobulą prekę ar paslaugą, tačiau jeigu nesugebės jos tinkamai pristatyti klientams, potencialiems vartotojams ar kitoms organizacijoms, norimo rezultato gali taip ir nesulaukti. Todėl organizacijos skiriančios daugiau dėmesio ryšiams su visuomene, turėtų apsvarstyti išsamesnės išorinės komunikacijos analizės metodus, o gautas išvadas panaudoti taktiniams konkuravimo tikslams.

Išvados

Išanalizavus mokslinę, teorinę literatūrą daromos tokios išvados:

1. Organizacija – tai didelė socialinė grupė sudaryta tam tikriems tikslams įgyvendinti. Grupių įvairovė yra labai didelė, tačiau pagrindiniai tipai yra išskiriami šie: maža, didelė, pastovi, laikina, formali, neformali, pirminė, antrinė grupė. Organizavimas bendrąja prasme yra ko nors surengimas į vieną visumą ar griežtą sistemą. Kiekvienas išorinės komunikacijos modelis skiriasi, tačiau pagrindinės sudedamosios komunikacijos proceso dalys yra tokios : dalyvaujanti šalis – siuntėjas ir gavėjas, priemonės – pranešimas ir informavimo priemonė; komunikacijos funkcijos – kodavimas, dekodavimas, reakcija ir grįžtamasis ryšys; triukšmas arba komunikacijos kliūtis. Verslo įmonei, siekiančiai maksimalizuoti savo rezultatus, svarbiausia pasirinkti sau tinkantį ir efektyvų komunikacijos proceso modelį, kuris įgyvendintų organizacijos tikslus ir nešėtų naudą.

2. Galima daryti išvadą kad šiais laikais įmonės siekia efektyvios komunikacijos kitų darbuotojų kaina kai jie atlieka ne jiems pavestas pareigas, pavyzdžiui sekretorė atlieka papildomus darbus – ji yra buhalterio padėjėja, ir personalo vadybininkė, ir klientų konsultantė. Norint pasiekti kuo geresnės komunikacijos tarp skirtingų darbuotojų lygiu reikia geresnio darbo pasiskirstymo kuris užtikrinti sklandesnį įmonės darbą.

Literatūra

1. BROCK, Meagan; MARTIN, Laura; BUCKLEY, Ronald. Time Theft in Organizations: The development of the Time Banditry Questionnaire. [interaktyvus]. *International Journal of Selection and Assessment*. 2013, Nr. 3, p. 309-319. [žiūrėta 2016 m. sausio 28 d.] Prieiga per Ebsco Publishing duomenų bazę:

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3a4be9c0-3792-4d86-a030-764be98cae33%40sessionmgr198&vid=1&hid=106>> ISSN 183-3042.

2. SERAFINAS, Dalius. *Kokybės vadybos teorijos praktinis taikymas. mokomoji knyga. Vilnius, 2011. ISBN: 9955190353.*

3. VASILIAUSKAITĖ, Zita. *Darbo atidėliojimas – tinginystė ar simptomas? [interaktyvus] Bernardinai. 2015 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-10-07-zita-vasiliauskaite-darbo-atideliuojimas-tinginyste-ar-simptomas/69971>>*

4. VANAGAS, Ramūnas; VYŠNIAUSKAITĖ, Lina. *Vadybos pagrindai. vadovėlis. Vilnius, 2012. ISBN 978-9955-19-412-5.*

Summary

EFFECTIVE COMMUNICATION IN THE ORGANIZATIONS. EXTERNAL COMMUNICATION

Jonas Mažeika

The organization is the people served by the cooperation relations, common interests and objectives of the group. The organization is a social system. Structure - is a socioeconomic institution of human arrangement, seen in isolation from their functions or hierarchy. Hierarchy - This is a multi-organizational structure that links the way from top to bottom consist of a strictly regulated subordination and dependency cycles.. Effective and open communication is considered one of the key factors to ensure a creative environment support. While the leaders of flexibility and respect leads to creative solutions to some of transformational leadership hidden knowledge, entrenched individual level informal form - behavior, promotes the expansion, thus increasing organizational knowledge and transac- leadership, emphasizing information management and a systematic, collects and stores defined in the knowledge a priority, however, granted full autonomy, freedom of the teams, self-governance and interoperability, which divided the empowerment of individuals and the importance of informal communication. Each organization is an open social system, is inextricably linked with the external environment. In development activities, the organization is changing with the external environment information and ideas, receive resources to ensure the functioning of the organization. It is very important for an organization to have good relations with the outside world, in other words the public or other organizations. External communication allows the implementation of most of the organization's public relations objectives: to raise awareness of the community itself, create the organization's image, perhaps if you need to look for sponsors to influence state institutions or organizations in their actions, and other similar purposes. As stated in many sources external communication is public relations.

FIZINĖ MOKYMOSI APLINKA – SUDĖTINIS STUDIJŲ KOKYBĖS EFEKTYVUMO ELEMENTAS

Jovita Paulauskaitė

Vilniaus kolegija, Verslo vadybos fakultetas

Mokslinė vadovė - Laima Steiblienė

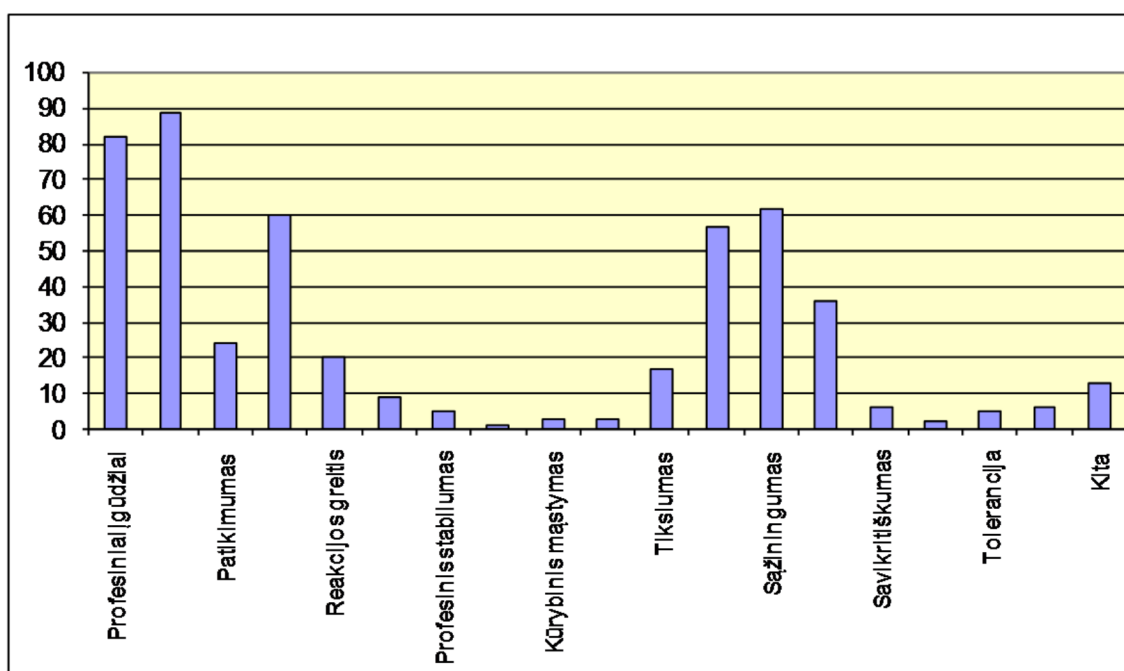
Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Straipsnio tikslas – išanalizuoti fizinės mokymo aplinkos įtaką studijų kokybei.

Darbo metodai: literatūros šaltinių analizė, anketinė apklausa ir kiekybinių duomenų analizė.

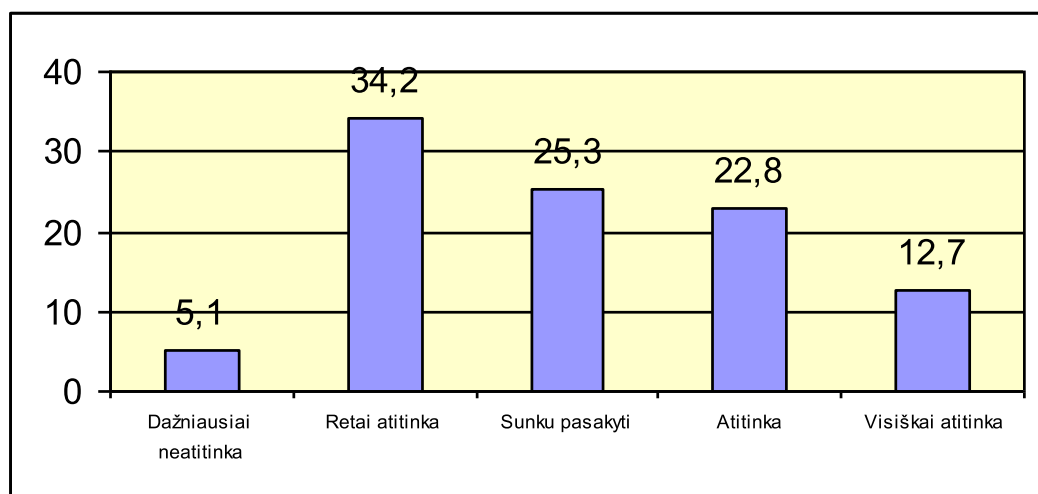
Aukštosioms mokykloms svarbu žinoti, kokie faktoriai pritraukia studentus stoti į vieną ar kita mokymo įstaigą. Nes turėdamos išsamią informaciją apie studijų programų paklausos ir kokybės kitimą, jos galėtų imtis veiksmų rinkodaros srityje, kurie padės sureguliuoti paklausą.

Be to, darbo rinkos pokyčiai skatina aukštasias mokyklas intensyviau ir kūrybiškiau siekti tikslo – rengti specialistus tokioms profesijoms, kurios bus reikalingos darbo rinkoje ne tik šiuo momentu, bet po keleto metų, kada besimokantieji įsijungs į darbo jėgos pasiūlą. Tam reikalinga turėti ateities darbo poreikių viziją, kvalifikacijų pokyčių tendencijas, nes nuo būsimų darbuotojų kvalifikacijų ir turimų žinių priklauso jų konkurencinis pranašumas, įsitvirtinimas ir išsilaikymas darbo rinkoje. Dabartinėje situacijoje aiškiai matyti (žr.1 pav.), kad darbdaviai, nustatydami būsimo darbuotojo kompetenciją, didelę reikšmę teikia ne tik jo specialybės žinioms ir įgūdžiams, bet ypač vertina bendražmogiškąsias intelektines savybes.

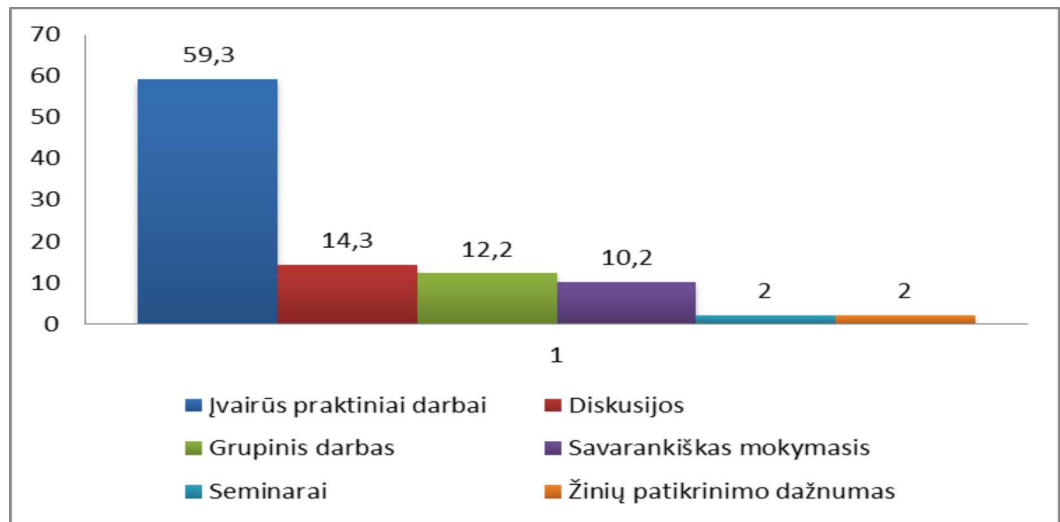
1 pav. Svarbiausios būsimųjų darbuotojų savybės, proc.

Aukštosios neuniversitetinės studijos – tai į praktinę veiklą orientuotos profesinės studijos, sudarančios sąlygas įgyti aukštąjį išsilavinimą ir atitinkamą profesinę kvalifikaciją. Lietuvos socialiniai, technologiniai bei ekonominiai persitvarkymai kelia naujus reikalavimus darbo vietoms. Profesijų bei kvalifikacijų poreikių tyrimus atlieka Socialinių tyrimų institutas. Pagal gautus tyrimų rezultatus (žr.2 pav.) darbo pasiūlą, jų profesinį pasirengimą darbdaviai vertina įvairiai.

2 pav. Darbdavių vertinimai, ar studentų pasirengimas atitinka reikalavimus kvalifikacijai, proc.

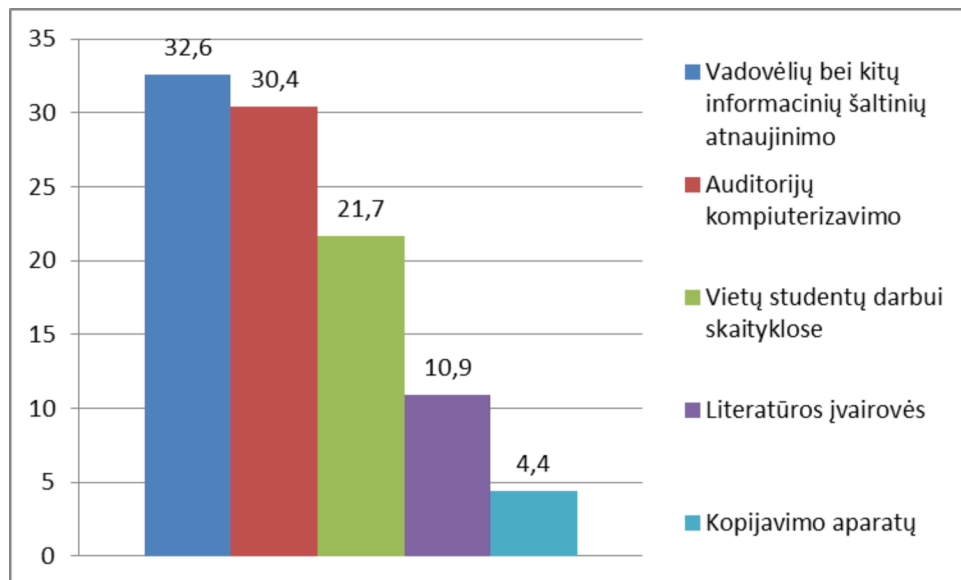
Aukštųjų mokyklų tikslas – parengti studentą darbo rinkai, profesinei veiklai, užtikrinti jo gebėjimą bendrauti, dirbti komandoje, savarankiškai priimti sprendimus. Kiekvienas dėstytojas privalo – padėti studentui pasiekti numatytų studijų rezultatų ir įgyti norimą kvalifikaciją, kuri atitiktų studento lūkesčius ir darbo rinkos poreikius. Norint pasiekti užsibrėžtus tikslus, reikia nustatyti, analizuoti ir žinoti demotyvacinius veiksnius, turinčius įtakos studento kvalifikaciniai saviugdai. Norint pažinti studentą, buvo atliktas tyrimas. Tyrime dalyvavo įvairių studijų programų ir kursų studentai. Susipažinus su teorine medžiaga, svarbu teorinių sąvokų tinkamas supratimas ir vartojimas, teisingas teorinių žinių taikymas, sprendžiant situaciją, originalus ir loginis mąstymas, išvadų formulavimas. Visa tai atlikti neįmanoma be kito svarbaus mokymosi metodo – situacijų/atvejo analizės, bei projekto ruošimo.

3 pav. Efektyviausi mokymosi metodai, proc.

Tyrimo metu buvo analizuojama, kokie studijų metodai yra efektyviausi. Kaip matome iš 3 paveikslo, daugumos studentų nuomone, didžiausią įtaką studijų kokybės gerinimui turi įvairūs praktiniai darbai, kurių metu įgyti įgūdžiai bus pritaikyti tiesioginiame darbe (59,3 proc.). Taip pat svarbūs mokymosi metodai studijų kokybei (studentų nuomone) yra diskusijos, darbas grupėse bei savarankiškas mokymasis. Šie metodai siekia ugdyti kūrybišką studentų požiūrį į problemų sprendimą, stiprina jų pasitikėjimą savimi, savo siekiais.

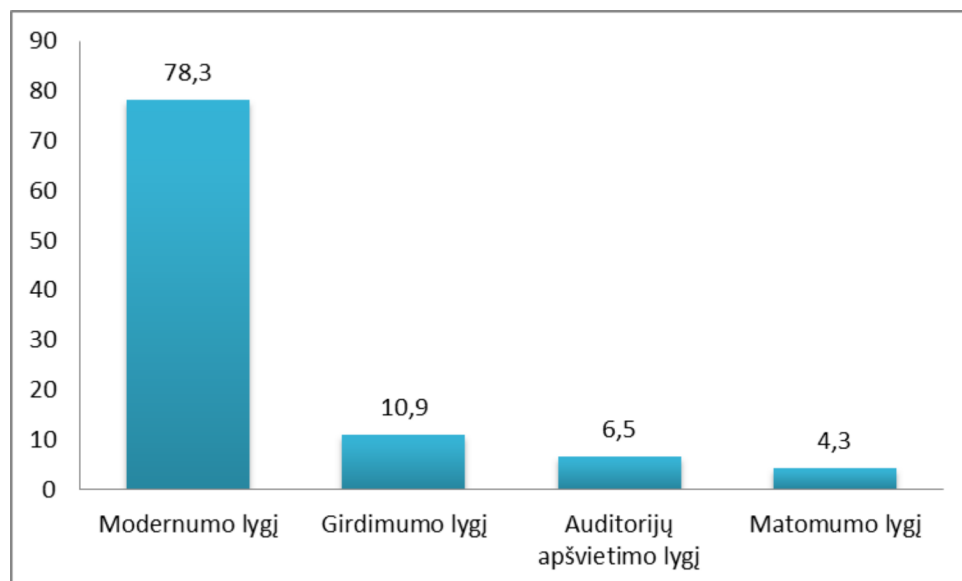
Susipažinus su teorine medžiaga, svarbu teorinių sąvokų tinkamas supratimas ir vartojimas, teisingas teorinių žinių taikymas, sprendžiant situaciją, originalus ir loginis mąstymas, išvadų formulavimas. Šiuolaikiniam specialistui nepakanka vien profesinių žinių ir įgūdžių. Jis turi gebėti savarankiškai priimti sprendimus, dirbti kūrybiškai, planuoti ne tik savo, bet ir grupės veiklą, analizuoti ir vertinti verslo situacijas, rodyti iniciatyvumą. Ugdyti šiuos gebėjimus padeda savarankiškas darbas. Savarankiškai įgytos žinios stiprina pasitikėjimą savo jėgomis, žadina norą išreikšti nuomonę, skatina plėsti akiratį. Tyrimo metu aktualu buvo sužinoti, kokios priemonės trukdo savarankiškam mokymuisi (žr.4 pav.).

4 pav. Trūkstamos priemonės savarankiškam mokymuisi, proc.

Aukštųjų mokyklų studentai nurodė, kad savarankiškom studijom trūksta vadovėlių, kitų informacijos šaltinių atnaujinimo, greičiausiai dėl to, kad dėstytojai dažnai reikalauja, rašto darbuose remtis ne senesniais nei penkerių metų šaltiniais. Taip pat savarankiškui mokymuisi jaučiamas kompiuterizuotų auditorijų bei vietų skaityklose stygius.

Studijų kokybė yra glaudžiai susijusi su aplinka, kurioje studentai mokosi. Auditorijų jaukumas turi įtakos studento psichologinei savijautai grupėje. Į fizinę aplinką įeina ir auditorijų kompiuterinis aprūpinimas, sėdėjimo patogumas, auditorijų apšvietimo lygis, matomumas ir kita.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomones, ką reiktų keisti aukštosios mokyklos fizinėje aplinkoje, proc.

Studentai, vertindami mokyklos aplinką, kaip didžiausią trūkumą įvardijo kolegijos auditorijų modernumo lygį apie tai pasisakė net 78,3 proc. Toliau rezultatai pasiskirstė apylygiai vertinat girdimumą, apšvietimo lygį bei matomumą fakulteto auditorijose.

Atliktas tyrimas parodė, kad aukštosios mokyklos privalo parengti sumanų ir lankstų profesinėje veikloje absolventą, kuris pasinaudodamas studijų metais įgytomis profesinėmis kompetencijomis, taptų konkurencingu darbuotoju. Ir tik greitai sugebantis adaptuotis naujoje aplinkoje specialistas (keisdamasis pats arba keisdamas savo santykį su aplinkoje esančiais žmonėmis) bus pasiruošęs darbui ir gyvenimui Europos rinkoje.

Išvados

1. Studentas privalo ugdyti asmenines savybes, kurios reikalingos būsimai profesiniai veiklai ir asmeniniam gyvenimui rinkos ekonomikos sąlygomis demokratinėje visuomenėje;
2. Profesinis rengimas turi visiškai atitikti darbo rinkos ir visuomenės keliamus reikalavimus, tam yra būtina išsamī, konkrečiais tyrimais paremta, situacijos analizė ir prognozė.
3. Efektyviom studijom įtakos turi daug veiksnių: motyvai lėmę atitinkamos specialybės pasirinkimą, studijų darbo metodai, fizinė aplinka. Jie sąlygoja profesinės veiklos ir ugdymo proceso keitimąsi.

Literatūra

1. Aukštojo mokslo kokybė. Tyrimai. Geroji patirtis. Aktualijos. Diskusijos. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas, 2004. ISSN 1822-1645.
2. KARDELIS Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologinija ir metodai*. Šiauliai, 2005.
3. LAUŽACKAS, Rimantas. *Mokymo turinio projektavimas*. Standartai ir programos profesiniame rengime. Kaunas, 2000. ISBN 9986-501-52-0
4. ŽIDŽIŪNAITĖ, Vilma. *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos*. Mokomoji knyga. Vilnius, 2006. ISBN 9955-695-36-6.

Summary

PHYSICAL LEARNING ENVIRONMENT - CONSISTUENT ELEMENT OF THE EFFECTIVENESS OF EDUCATIONAL QUALITY

Jovita Paulauskaitė

The institutions of higher education are being prompted by the changes in the job market to prepare the specialists more intensely and creatively, so they would be fit for the job market not only now, but also in the future. Nowadays the employers are considering not only the knowledge and skills of the particular profession, but also value universal intellectual proficiency.

The primary aim of the contemporary lecturer is to create conditions for and to encourage the student to gain contemporary education. The accomplishment of such purpose depends on the physical surroundings which are influencing student's psychological state in the group and form hers or his personality.

GAISRAI VILNIUJE 2011 – 2015 METAIS

Evelina Dorniak

Mokslinis vadovas - lektorius Ramutis Buckiūnas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Darbo tikslas - išanalizuoti gaisrų gausą Vilniuje 2011-2015 metais

Uždaviniai tikslui pasiekti:

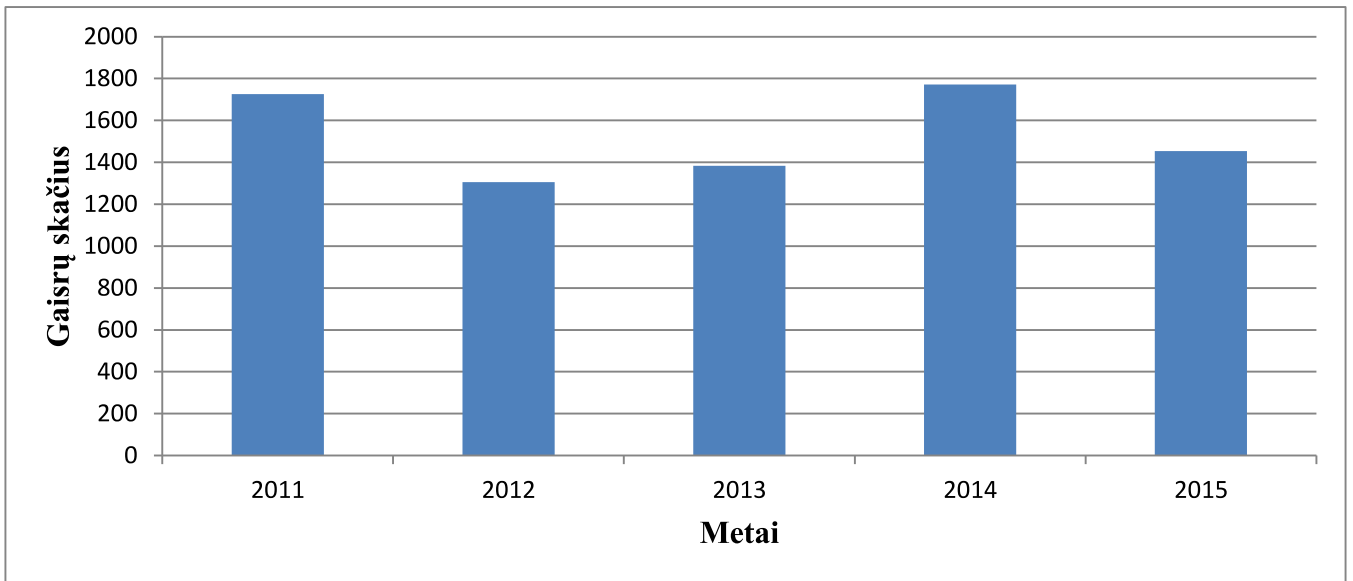
1. Išanalizuoti gaisrų skaičių Vilniaus mieste 2011 – 2015 metais;
2. Pateikti gelbėjimosi darbų skaičiaus, sužalotų bei žuvusių žmonių skaičiaus analizės;
3. Aprašyti aktualiausius gelbėjimosi patarimus.

Gaisras – nekontroliuojamas, vykstantis ne tam skirtoje vietoje degimas, keliantis pavojų žmogui, turtui ar aplinkai. Pagrindiniai elementai, kurie reikalingi gaisrui yra: oras, degus produktas ir ugnies šaltinis. Gaisro priežastys būna natūralios arba techninės, atskirai išskiriant tyčinį padegimą. Pirmuoju bei svarbiausiu gaisro pavojumi laikomos nuodingos dujos, kurios paprastai ateina daug anksčiau nei liepsna. Objektas, kuriame nuolat arba laikinai gaminamos, perdirbamos, laikomos, perkraunamos, naudojamos, sandėliuojamos arba neutralizuojamos pavojingos medžiagos, jų atliekos ar komponentai, taip pat objektas, kuriame vienu metu būna daug žmonių ir kuriame kilęs gaisras sukelia staigų bei didelį pavojų žmonių, dirbančių arba esančių jame, ar aplinkinių gyvybei bei sveikatai, turtui, aplinkai arba žmonių žūtį, sužalojimą ar turtinius nuostolius.

Gaisrų prevencijai užtikrinti nustatomi statinių projektavimo, teritorijų planavimo bei objektų eksploatavimo reikalavimai, užkertantys kelią gaisrų kilimui bei sudarantys sąlygas gaisrams gesinti, žmonėms ir turtui gelbėti. Šie reikalavimai nustatomi laikantis įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių priešgaisrinę saugą, taip pat atsižvelgiant į patirtį gaisrų prevencijos ir gesinimo srityje bei daiktų, medžiagų, technologinių procesų, gaminių, konstrukcijų bei statinių gaisrinį pavojingumą.

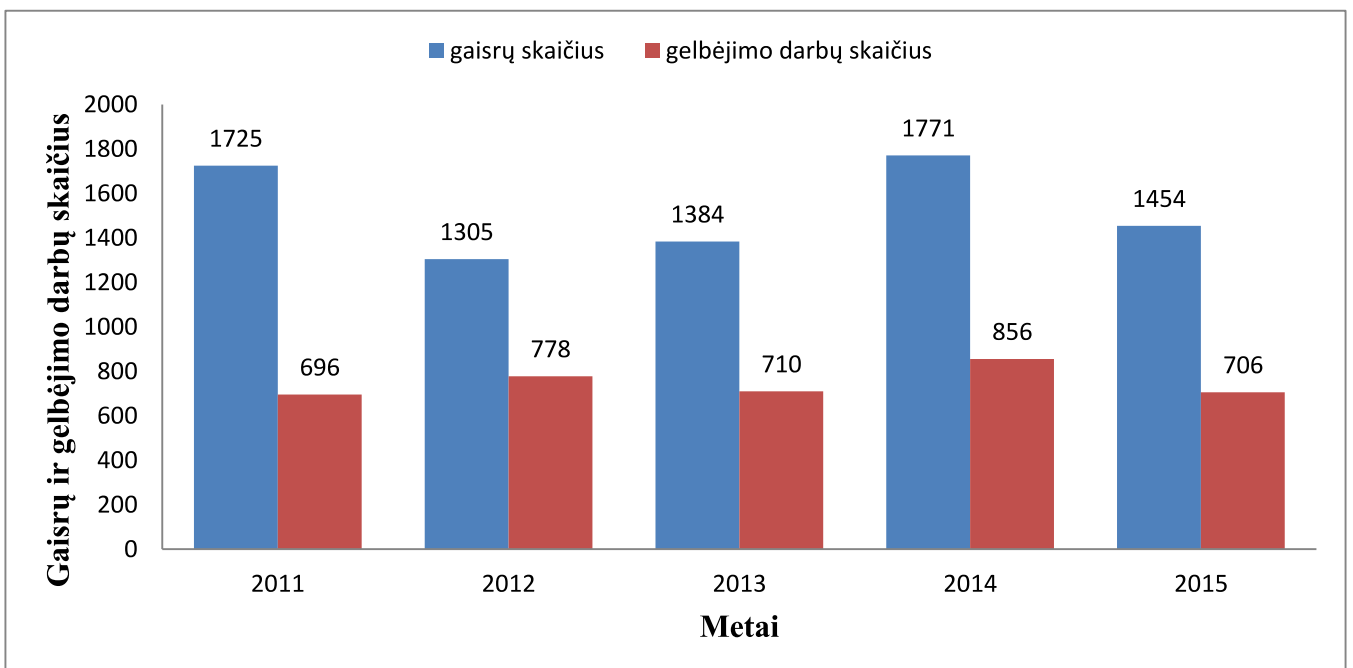
Kilus gaisrui žmogui pavojų kelia didėjanti temperatūra ir liepsnojimas. Apie 120° C temperatūra I laipsnio nudegimus sukelia maždaug po 8 minučių, o 200° C – po 2–3 min. Aukštesnė kaip 200° C temperatūra sukelia kvėpavimo takų nudegimus. Žmogus ilgesnį laiką gali ištvirti 2 kW/m² stiprumo šilumos spinduliavimą, o 3,5 kW/m² – vos apie 60 sekundžių.

2011-2015 metų Vilniaus miesto įvykusių gaisrų analizė

1 pav. Gaisrų skaičius Vilniaus mieste 2011-2015 metais

Lyginant 2014 metus su 2015 metais pastebime, kad gaisrų skaičius žymiai sumažėjo, 2015 metais gaisrų buvo apie 22 procentus mažiau nei 2014 metais.. Pagal šiuos duomenis taip pat daroma išvada, kad 2014 metais gaisrų buvo daugiausiai – net 1771. Tyrinėjant ankstesnių metų duomenis, matome, 2013 metais gaisrų buvo 5 procentais mažiau nei 2015 metais. 2012 metais gaisrų buvo 10 procentų mažiau negu baziniais, 2015 metais. O 2011 metais gaisrų skaičius buvo didesnis net beveik 19 procentų. Gyventojai, patyrę arba pastebėję gaisrą ne visada kviečiasi ugniagesių pagalbos.

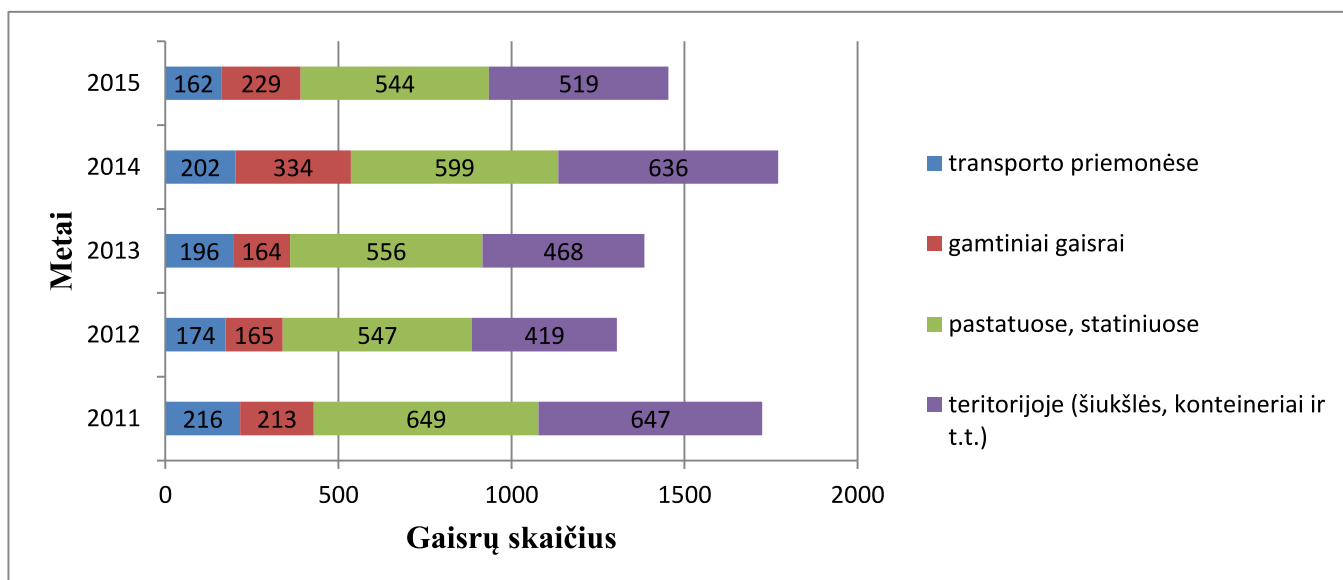

2 pav. Vilniaus mieste gaisrų ir gelbėjimo darbų skaičius 2011-2015 metais

Gelbėjimo darbų skaičius tikrai yra žymiai mažesnis nei pačių gaisrų skaičius. Taip yra dėl to, kad žmonės, jausdamiesi saugiai, tiesiog nesikviečia pagalbos ir gaisrą bando užgesinti patys. Kaip matome, Vilniaus mieste tokie atvejai pasitaiko itin dažnai. 2011 metais gelbėjimo darbų skaičius sudarė tik 40 procentų gaisrų skaičiaus. 2012 metais sumažėjo gaisrų skaičius ir pagausėjo pagalbos skambučių, gelbėjimo darbai jau sudarė apie 59 procentus gaisrų skaičiaus. 2013 metais gaisrų ir gelbėjimo darbų skaičius buvo šiek tiek panašus į 2012 metus, gelbėjimo darbai sudarė 51 procentą gaisrų skaičiaus. 2014 ir 2015 metais – 48 procentai.

Vilniaus miesto vietovės, kuriose dažniausiai kyla gaisrai

Niekada neįmanoma nusakyti gaisro vietos. Gaisras – staigus ugnies užsiplieskimas, kuris dažniausiai įvyksta visiškai nelauktai. Vilniuje beveik kasdien gaisras įvyksta vis kitoje vietoje.

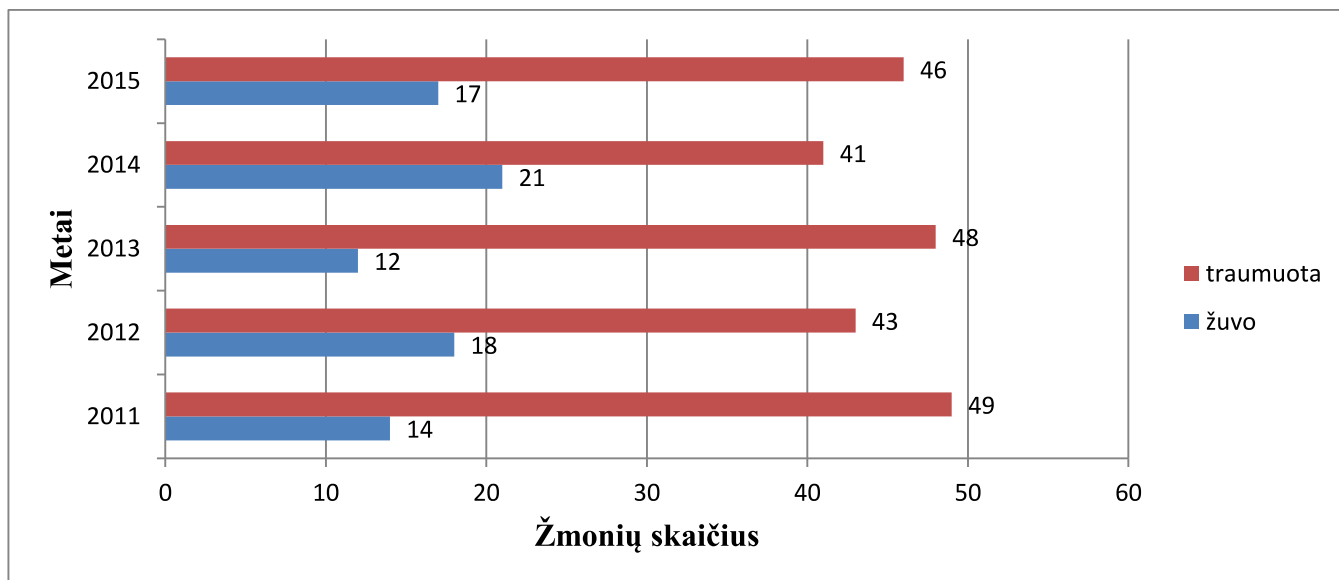

3 pav. Vilniaus mieste gaisrų skaičius, pagal jų kilimo vietą 2011-2015 metais

Daugiausiai gaisrų praeitais metais Vilniuje kilo atvirose teritorijose – 748, jie sudarė 51 proc. visų sostinėje kilusių gaisrų skaičiaus. 200 kartų įvyko gamtos gaisrai – 14 proc. visų gaisrų skaičiaus, 27 miškas. Taip pat 218 kartų degė šiukšlės, šiukšlių konteineriai ir kitos atliekos atvirose teritorijose. Tam įtakos turi tinkamai netvarkomos miesto teritorijos, laiku neišvežamos šiukšlės bei žmogaus neatsargumas - numestos neužgesintos nuorūkos ar kiti uždegimo šaltiniai. Gaisrai autotransporto priemonėse sudarė 11 proc. visų gaisrų Vilniaus mieste, jų kilo 162. Pagrindinės gaisrų priežastys – transporto priemonių elektros instaliacijos gedimai, transporto priemonių kuro tiekimo sistemos gedimai ir kiti automobilių gedimai. 2014 metais daugiausiai gaisrų buvo kile teritorijose (636) jie sudarė 36 proc. visų gaisrų skaičiaus, mažiau pastatuose (599) 34 proc., transporto priemonėse (202) 11 procentų ir gamtoje (334) apie 19 proc. 2013 metais 40 procentų gaisrų skaičiaus įvyko pastatuose, 34 procentai teritorijose, 12 procentų gamtoje ir 14 procentų automobiliuose. 2012

metais 32 procentai gaisrų įvyko teritorijose, 42 procentai pastatuose, 13 procentų gamtoje ir 13 procentų automobiliuose. 2011 metais daugiausiai gaisrų įvyko pastatuose, jie sudarė net 38 procentus visų gaisrų skaičiaus. 37 procentai įvyko teritorijose, 12 procentų gamtoje ir 13 procentų automobiliuose.

Žuvusieji ir nukentėję

4 pav. Gaisruose nukentėjusiųjų ir žuvusiųjų žmonių skaičius 2011-2015 metais

2015 metais gaisruose žuvo 17 žmonių (2014 m. – 21) iš jų 1 kūdikis, o 46 (2014 m. - 41) gyventojai patyrė traumų. 2013 metais žuvusiųjų skaičius 12 asmenų, o traumuotų buvo 48. 2012 metus lyginant su 2011 metais matome, kad skaičiai negausiai skiriasi. 2012 metais žuvusiųjų žmonių skaičius buvo 4 asmenimis daugiau negu 2011 metais (2012 m. – 18, 2011 m. – 14). Sužalotų žmonių 2011 metais buvo daugiau nei 2012 metais (2012 m. – 43, 2011 m. – 49).

Gelbėjimosi patarimai kilus gaisrui

Jeigu dega jūsų butas: negelbėkite savo turto, išeikite, uždarykite duris, bet neužrakinkite jo, nesinaudokite liftu, leiskitės laiptais, asmenukes į facebook'ą įkelsite vėliau, kai pranešite bendrajam pagalbos centrui tel. 112 ir pasitiksime atvykstančius ugniagesius. Jeigu patalpoje daug dūmų: eikite pasilenkę arba šliaužkite, nesiveržkite per liepsną, užsidenkite burną ir nosį drėgnu audiniu, išėję į laiptinę leiskitės žemyn, jeigu negalite išeiti, eikite į balkoną ir šaukitės pagalbos. Jeigu dega kaimynų butas: praneškite priešgaisrinei gelbėjimo tarnybai, jeigu laiptinėje kaupiasi dūmai, pasilikite savo bute, uždenkite drėgnais skudurais durų ir ventiliacijos angas, prieikite prie lango ar išeikite į balkoną, kad atvykę ugniagesiai matytų jus. Jeigu užsidegė drabužiai: griūkite ant žemės, raičiokitės, kad ugnis užgestų, užsidenkite veidą rankomis, jeigu dega kitas žmogus, pargriaukite jį, ugnį slopinkite (nuo galvos kojų link) tuo, kas po ranka, nudegimo vietą aušinkite vandeniu, sniegu (15

min), uždėkite rankšluostį, kvieskite medikus. Jeigu užsidegė televizorius ar kitas elektros prietaisas: ištraukite kištuką iš elektros tinklo, užmeskite ant elektros prietaiso audeklą, gesinkite gesintuvu ar vandeniu. Jeigu užsidegė riebalai ar aliejus: indą uždenkite dangčiu, išjunkite viryklę, atminkite: įkaitusių riebalų negalima gesinti vandeniu. Jeigu užsidegė automobilis: napanikuokite, išjunkite variklį, vairo neblokuokite, išėikite iš automobilio ir nepamirškite gesintuvo! Šiek tiek praverkite variklio dangtį, gesinkite gesintuvu ir iškvieskite ugniagesių pagalbą.

Svarbiausias patarimas būtų įsigyti autonominį dūmų detektorių (jutiklį): autonominis dūmų detektorius jus pažadins gaisrui tik prasidėjus, kabinkite jį prie lubų hole, miegamajame, mansardoje, kasmet nuvalykite nuo jo dulkes ir pakeiskite bateriją.

Išvados

1. Gaisras – nekontroliuojamas degimas, keliantis pavojų žmogui ir viskam, kas yra aplinkui. Pastebėję gaisrą privalome tučtuojau kreiptis pagalbos. Kilus ugnies išsiplieskimui žmogui pavojų kelia didėjanti temperatūra ir liepsnojimas. Gaisro vietos niekada negalime numatyti, jis gali nutikti bet kur ir bet kada.

2. Vilniuje 2011 – 2015 metais gaisrų įvyko tikrai be galo daug, net 7639. Pavojingiausi buvo 2014 metai, kai gaisrų skaičius siekė 1771, o tai yra 23 procentai visų penkerių metų gaisrų skaičiaus. Išanalizavę duomenis galime daryti išvada, jog gaisrininkai sulaukia ne itin daug pagalbos skambučių kasmet palyginus su gaisrų skaičiumi.

3. Pagalbos patarimų yra be galo daug, bet svarbiausia žinoti, kaip mes privalome taisyklingai elgtis bet kokioje situacijoje, kurioje mums padės esminės taisyklės. Atsargumas niekada gėdos nepadaro. Svarbiausia yra napanikuoti ir elgtis atsargiai.

Literatūra

1. *Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 metais kovo 18 dieną]. Prieiga per internetą: <http://www.vpgt.lt/index.php?446992505>
2. *Vilniaus apskrities priešgaisrinė gelbėjimo valdyba* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 metais kovo 17 dieną]. Prieiga per internetą: http://www.vapgv.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=44
3. *Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie vidaus reikalų ministerijos direktoriaus įsakymas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 metais kovo 19 dieną]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=379704&p_query=&p_tr2=

4. *Lietuvos respublikos priešgaisrinės saugos įstatymas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 metais kovo 20 dieną]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197461

Summary

FIRES IN VILNIUS 2011 – 2015

Evelina Dorniak

Fire is very dangerous event which may cause damage people and all environment. In Vilnius conflagrations is often case. In this article is written about fires number from 2011 to 2015 year. Analyze show us that number of fires is bigger than number of rescue works. Heat is more dangerous than water, because after the fire you cannot save the environment in which it was. The number of injured people in Vilnius is four times bigger than number of dead people. The rescued tips consist of large number of possible ways. We need to know that above all we need not to panic and our behavior must be very carefully.

KAUNO KOLEGIJA
MEDICINOS FAKULTETAS
FARMAKOTECHNIKOS KATEDRA

Gyventojų nuomonė apie reklamos daromą įtaką renkantis vaistines prekes ir nereceptinius vaistinius preparatus

Laura Jucevičiūtė
Mokslinis vadovas Regina Motienė

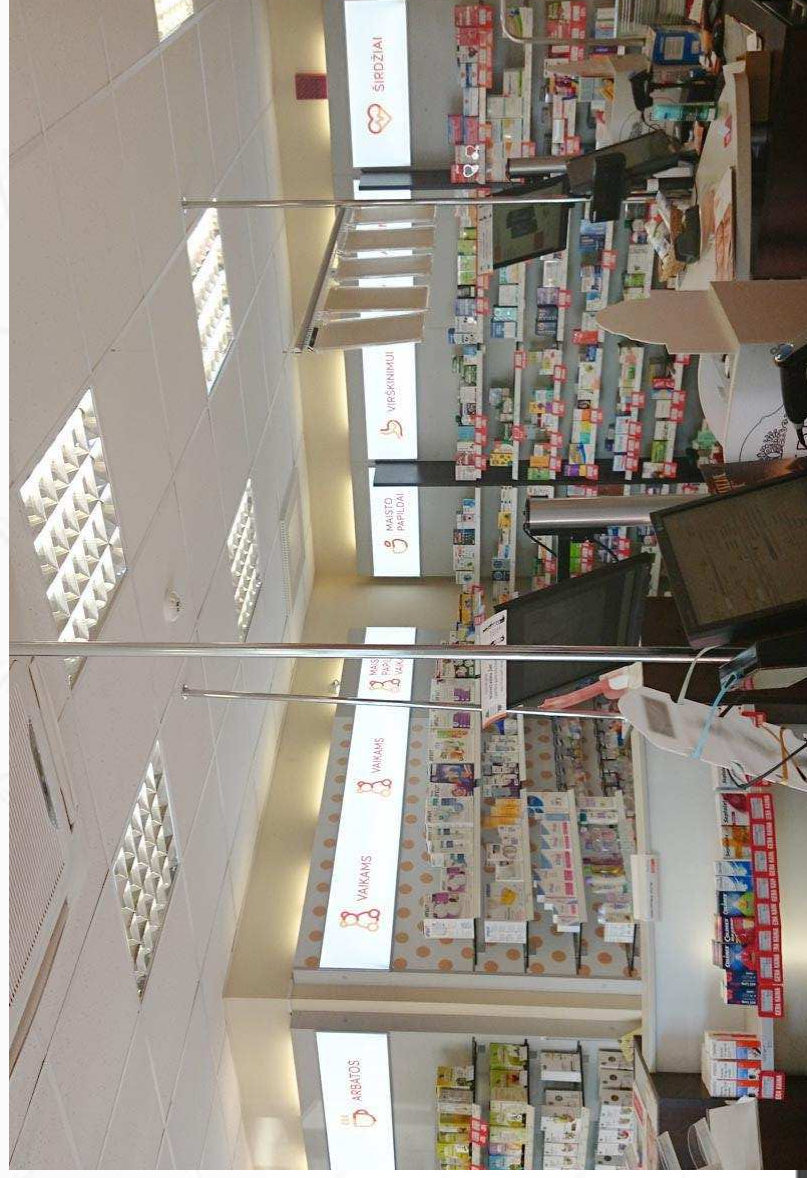
Tarptautinė studentų mokslinė praktinė konferencija „**Ekonomika. Verslas . Vadyba - 2016**“ – 2016 04 06

Pirmasis spausdintas skelbimas platinamuose lapuose pasirodė apie 1525 m. vokiškoje žinių brošiūroje ir reklamavo knygą, liaupsinančią paslaptingo vaisto privalumus. Tokios brošiūros ir biuleteniai davė pradžią laikraščių spausdinimui.

1614 m. Anglija pirmoji pasaulyje priėmė pirmąją reklamos įstatymą, kuriuo buvo uždraustos iškabos, išsikišančios iš namo daugiau kaip 224 cm. Frenklinas buvo pirmasis amerikietis, panaudojęs reklaminius piešinius, kaip daugelis dabartinių reklaminių skelbimų sudarytojų, jis labiau akcentavo gaminio naudą nei patį produktą.

Segen's medicinos žodžių žodyne reklama įvardinama kaip pranešimas visuomenei apie produkto prieinamumą skatinant ją išigyti, paskelbiant spausdintine forma arba transliuojant.

Penktame Lietuvos Respublikos maisto įstatymo straipsnyje yra nurodyta, kad vartotojams turi būti teikiama tik teisinga informacija apie maistą, o tai įpareigoja ir maisto operatorius teisingai informuoti vartotoją ir apie maisto papildus, jų savybes, sudėtį, tinkamumo vartoti terminą, laikymo sąlygas bei vartojimo būdą.

Lietuvos higienos normų HN 17:2010 „Maisto papildai“ ir HN119:2002 „Maisto produktų ženklینimas“, reklamos įstatymas bei 2008 metų sausio 15d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 109/2008 EB teiginius apie maisto produktų maistingumą ir sveikatingumą, draudžia ženklینant, pristatant bei reklamuojant maisto papildus teigti ar užsiminti apie gydomasias ar nuo ligų apsaugančias savybes.

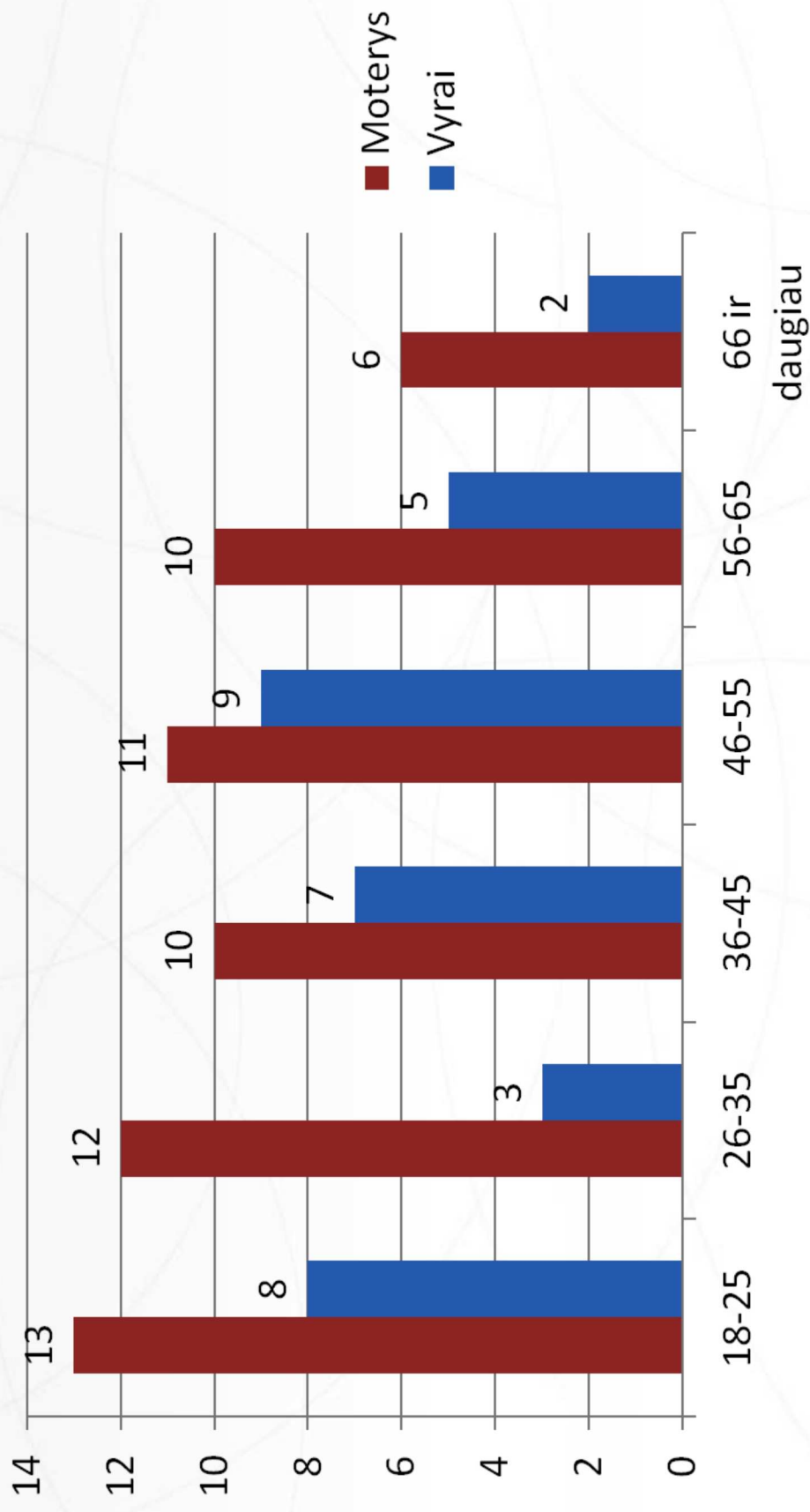
Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) pabrėžia, kad reklama negali būti suprojektuota taip, kad nuslėptų savo tikrąją prigimtį. Visos reklamos apie vaistus turi būti patikimos, pagrindžiančios tikrąsias vaistų ir vaistinių prekių savybes, o žodis „saugus“ turėtų būti vartojamas, tik tada jei taip iš tiesų yra.

Lietuvos Respublikos Farmacijos įstatymo 50 straipsnyje yra nurodyta, kad gyventojams skirtoje reklamoje leidžiama reklamuoti tik nereceptinius vaistinius preparatus pateikiant būtiną sveikatos apsaugos ministro nustatytą informaciją ir nuorodas, o sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistams skirtoje reklamoje leidžiama reklamuoti receptinius ir nereceptinius vaistinius preparatus.

Tyrimo rezultatų analizė

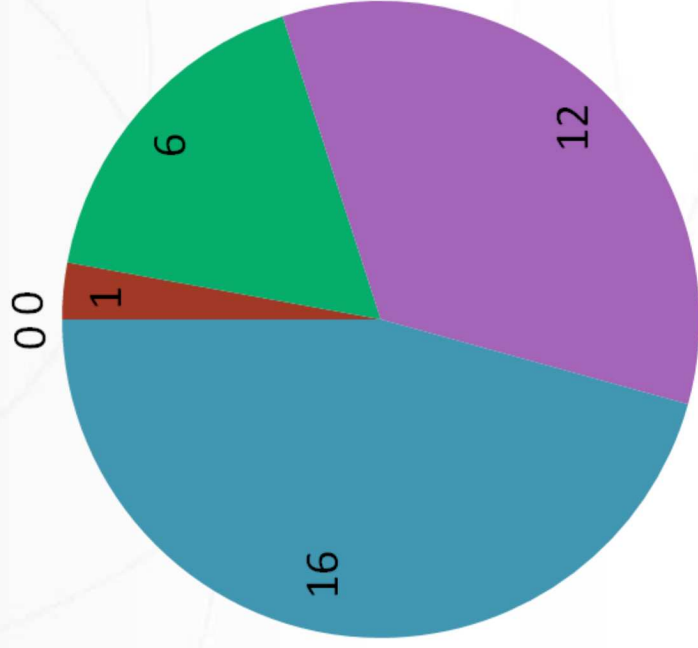
- Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie reklamos daromą įtaką renkantis vaistines prekes ir nereceptinius vaistinius preparatus
- Tyrimą vykdė Kauno kolegijos studentė. Apklausoje dalyvavo 96 Tauragės miesto gyventojai.

Gyventojų pasiskirstymas pagal amžių

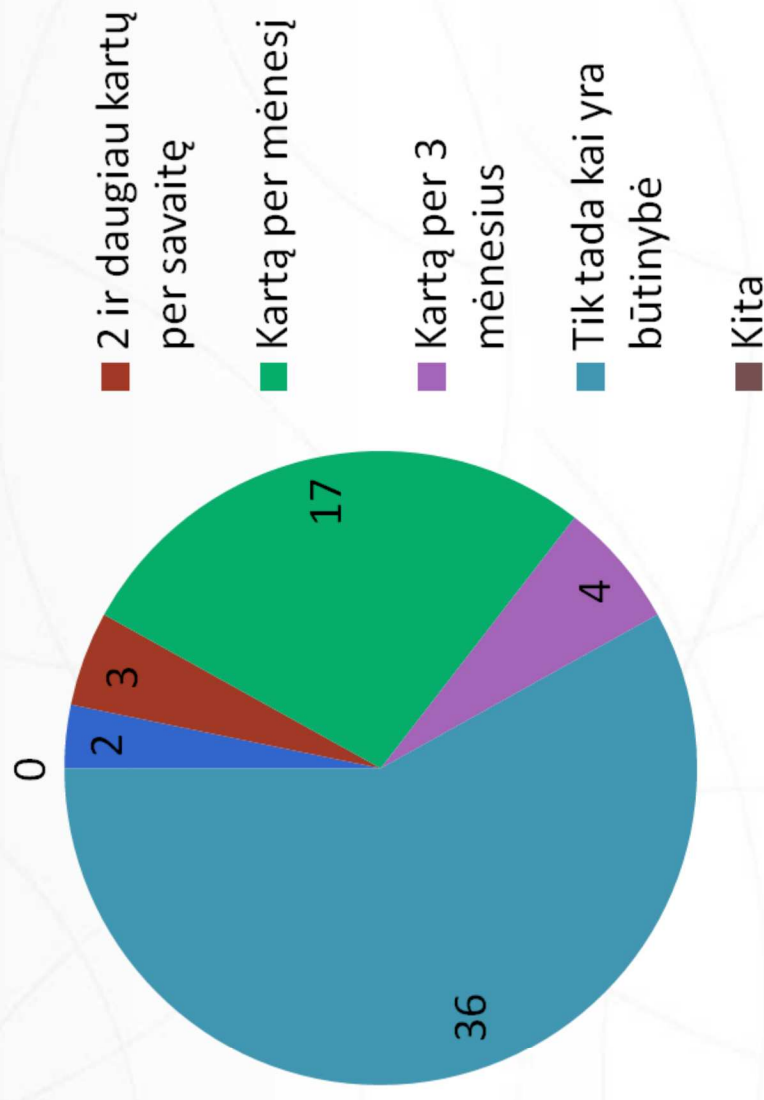

Kaip dažnai lankotės vaistinėje?

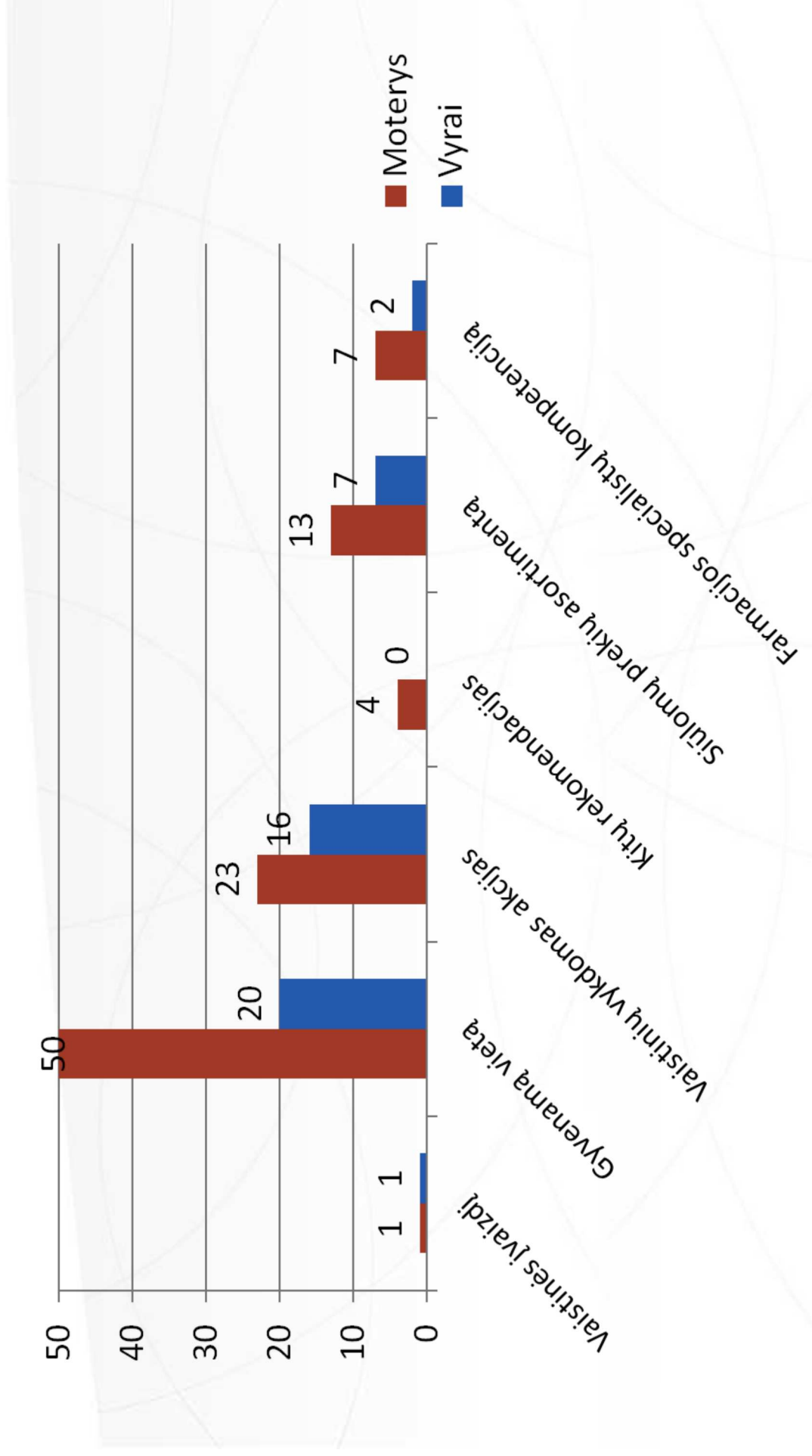
Vyrai

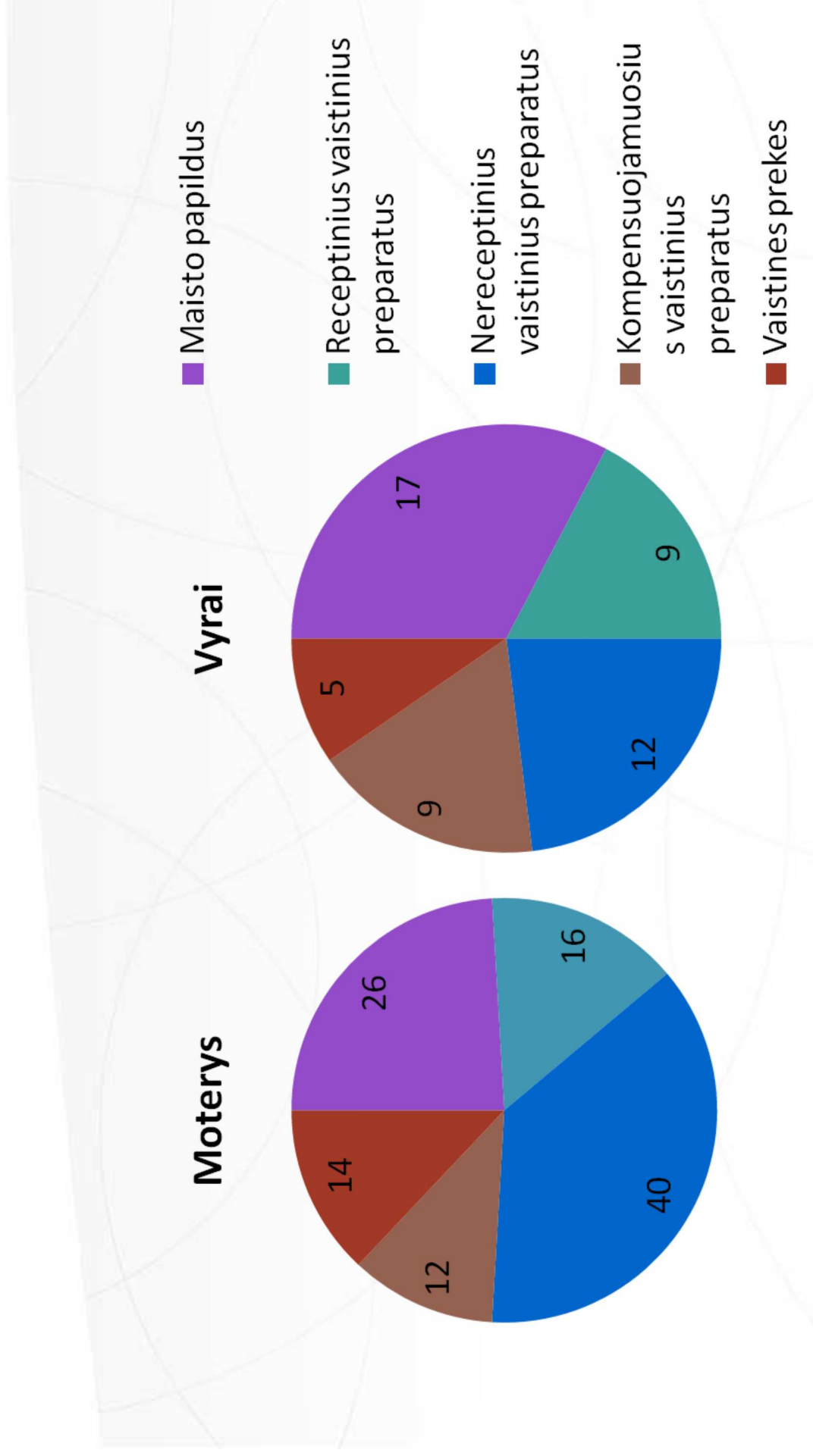
Moterys

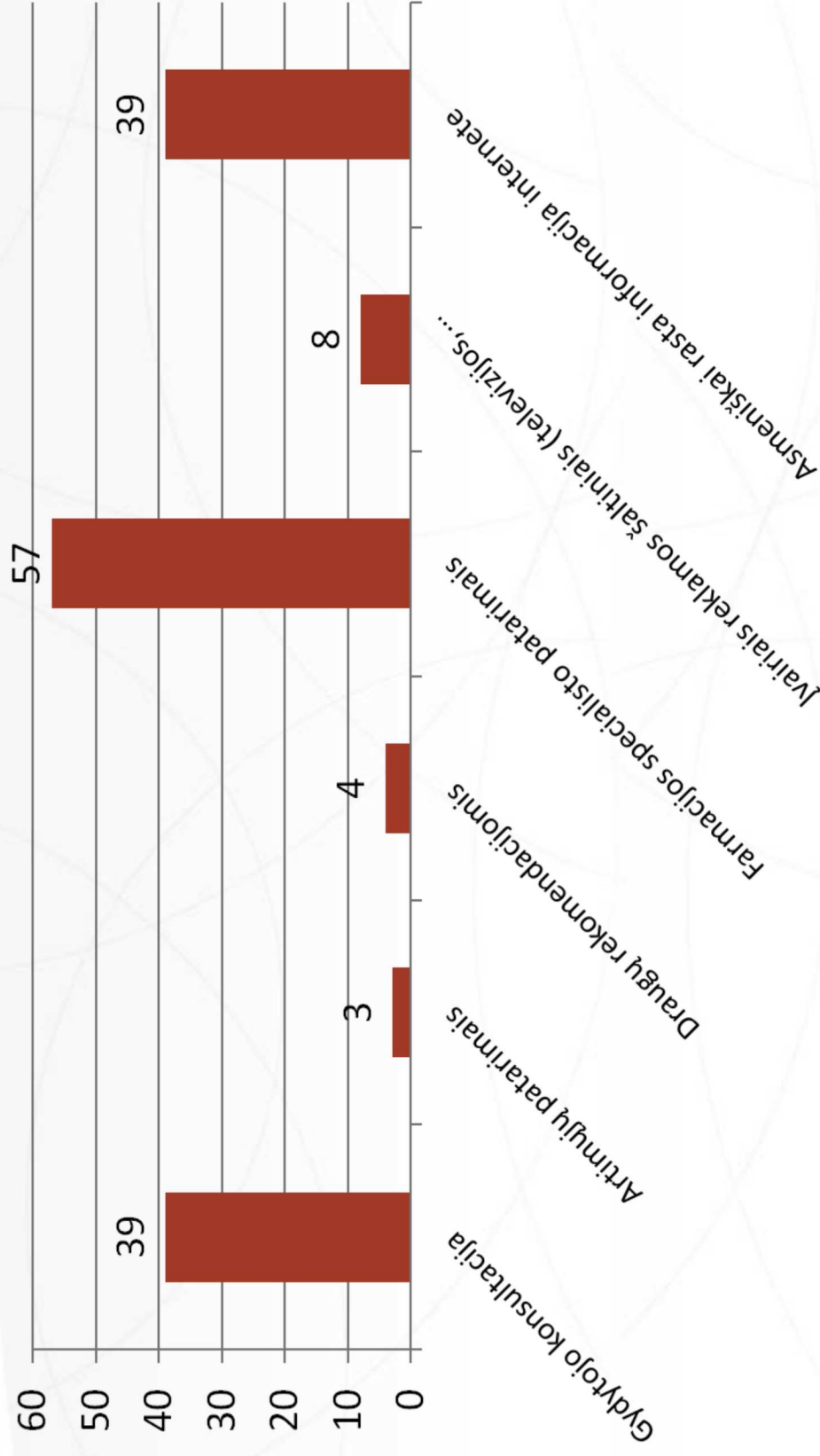
Pagal kokius kriterijus renkatės vaistinę?

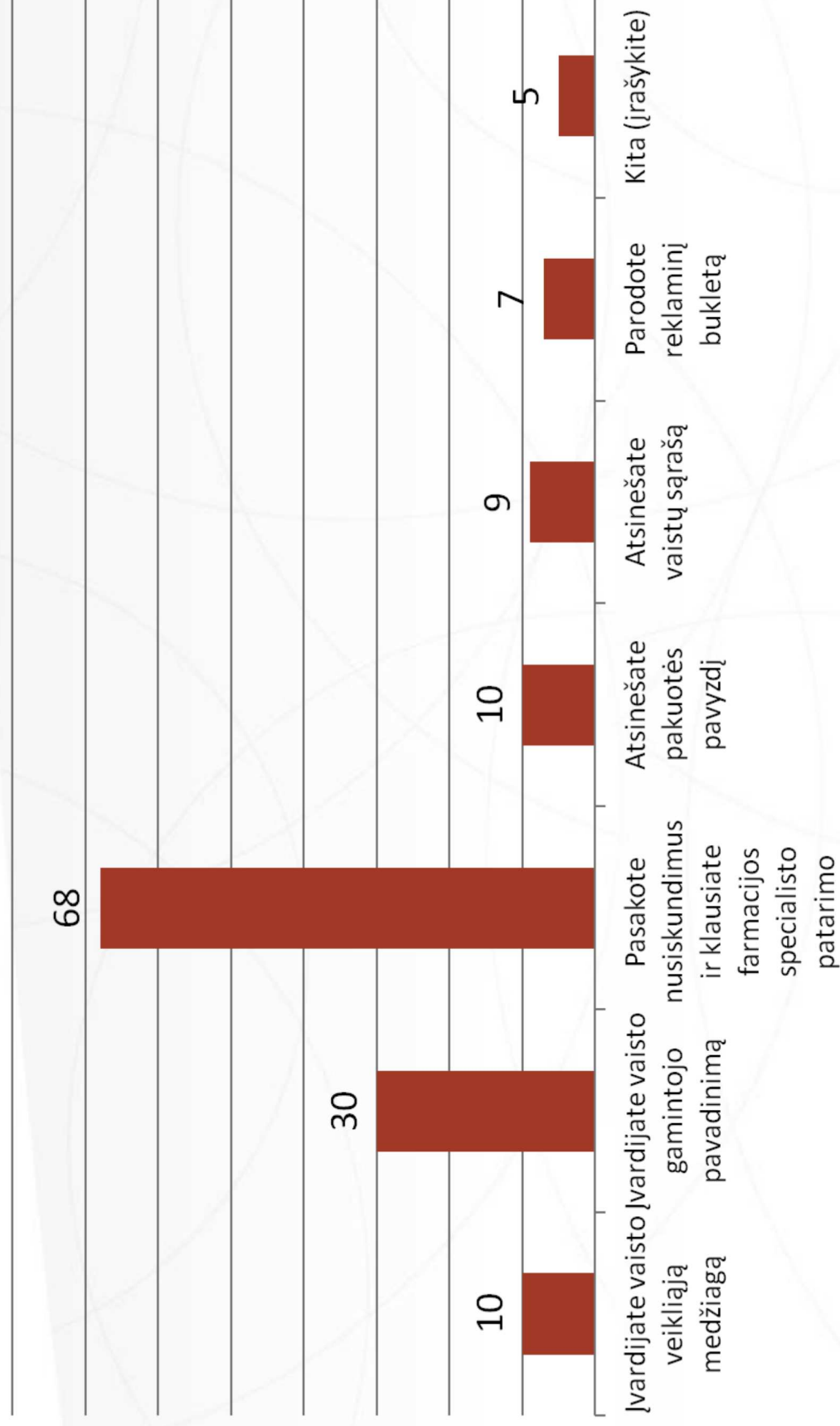
Vaistinėje dažniausiai išigyjate:

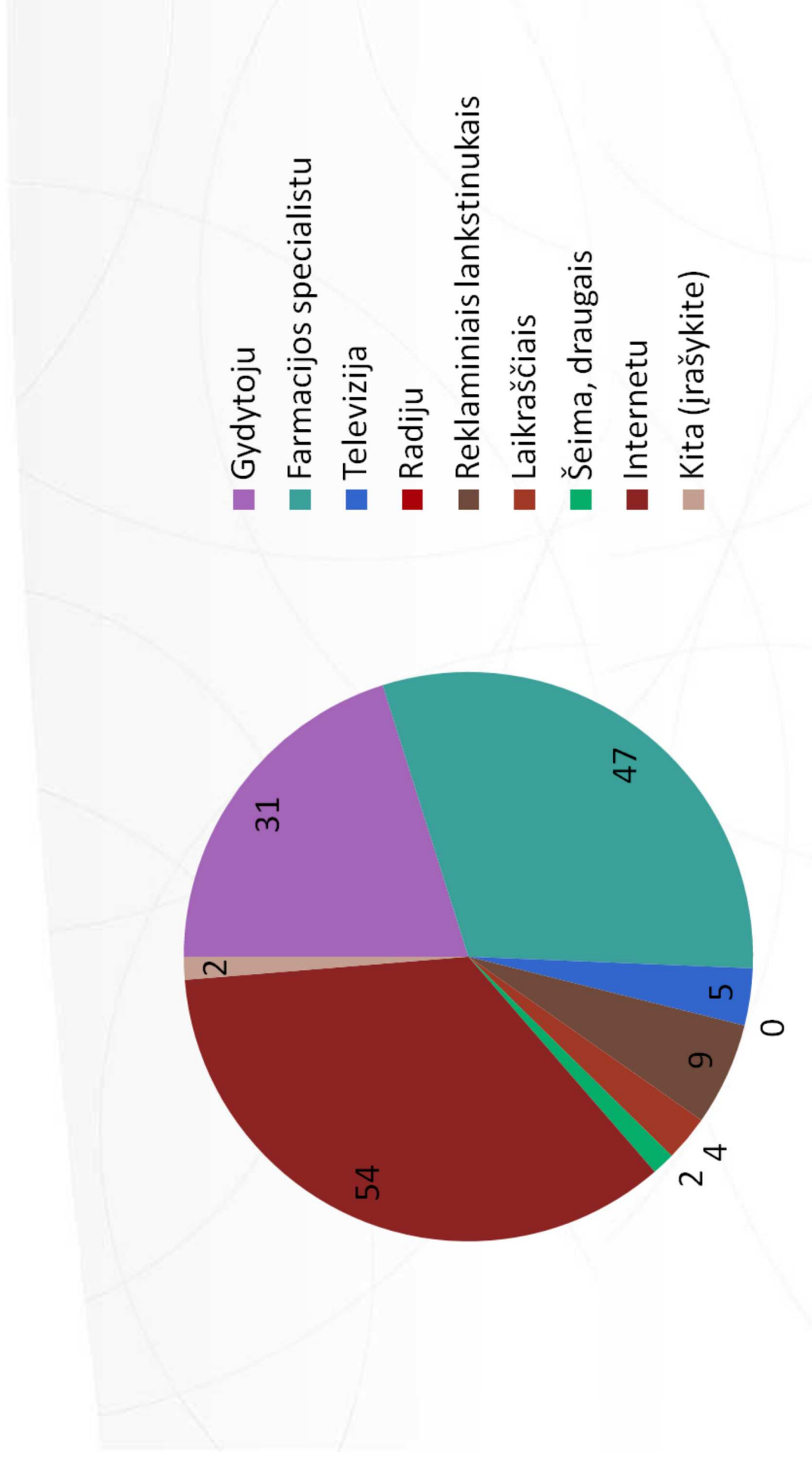
Kokiu informacijos šaltiniu labiausiai pasitikite renkantis vaistinius preparatus ar vaistines prekes?

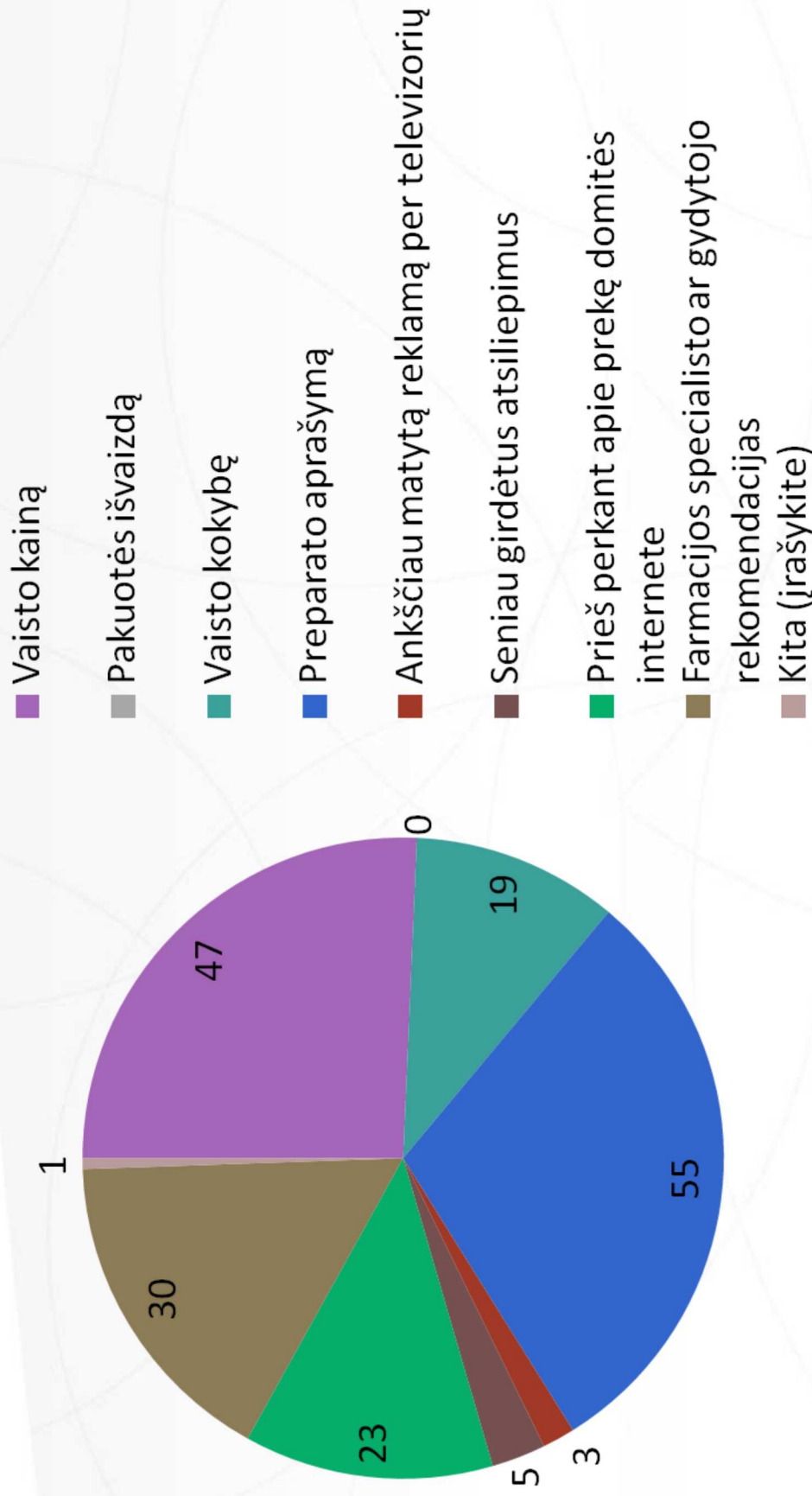
Perkant vaistus:

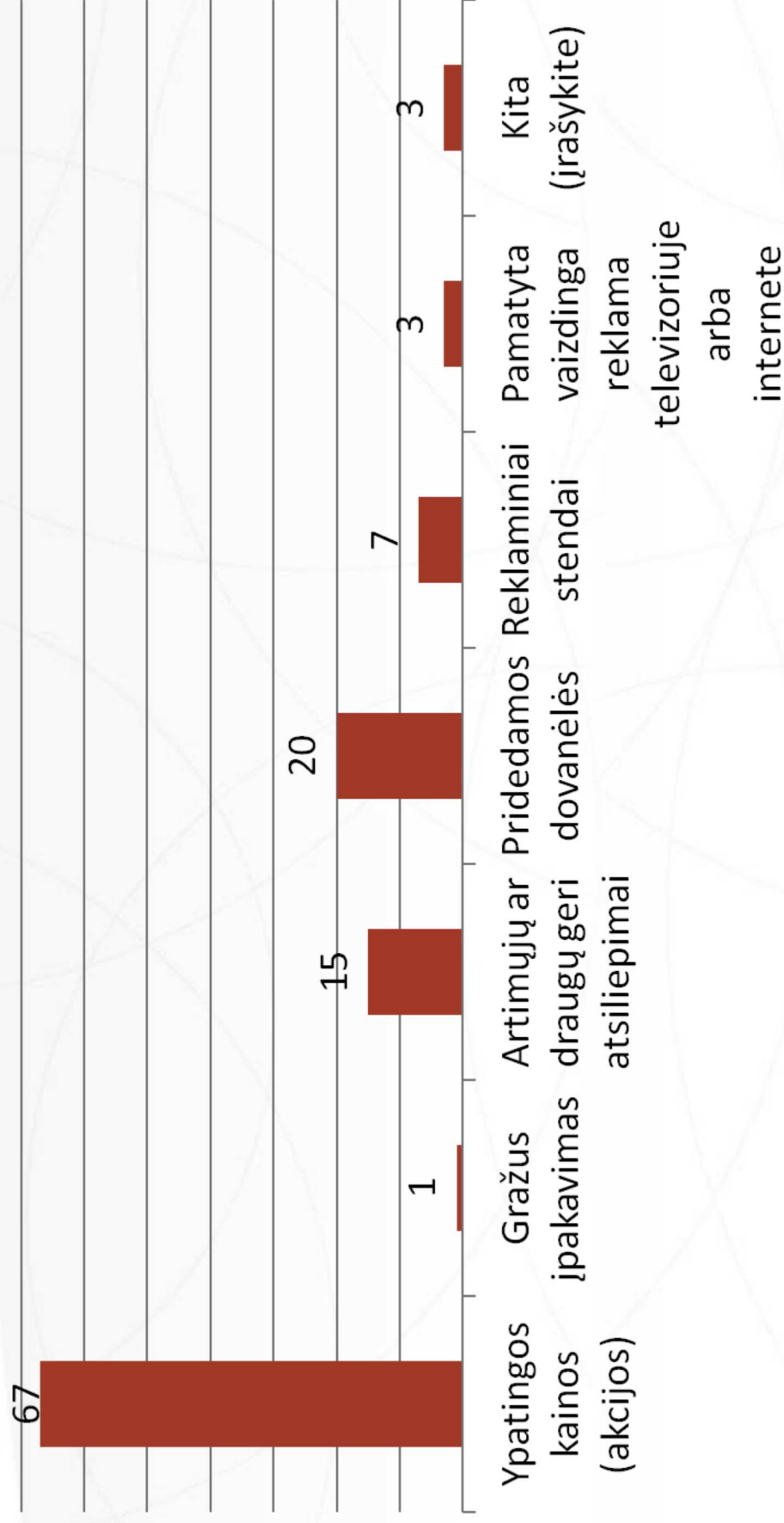
Kokiais informacijos šaltiniais, naudojates norint sužinoti apie vartojamus vaistus?

I ką atkreipte dėmesį savarankiškai renkantis vaistinius preparatus ar vaistines prekes?

Kas jus paskatintų įsigyti vaistinių preparatą ar vaistinę prekę, kurios nežadėjote įsigyti?

Ar perkate vaistinius preparatus ar vaistines prekes, kurioms yra taikoma ypatinga kaina, nors tuo metu jums jų nereikia?

- Taip, nes jų gali prireikti ateityje, atsakė 8 gyventojai
- Taip, nes tai puiki galimybė išigyti naudojamą prekę už mažesnę kainą, atsakė 46 gyventojai
- Ne, viską perku tik tada kai reikia, atsakė 44 gyventojai

Kiek procentų Jūsų apsisprendimo, išigyti vaistines prekes ar nereceptinius vaistinius preparatus, lemia reklama?

- 20% pasirinko 32 gyventojai
- 30% pasirinko 25 gyventojai
- 40% pasirinko 15 gyventojai
- Daugiau kaip 50% pasirinko 12 gyventojai
- Kita (įrašykite) pasirinko 12 gyventojai

Kokio turinio reklamos Jus domintų?	Gyventojų skaičius
Kainų palyginimai	18
Naujų produktų pristatymai	17
Informacija apie vaistų šalutinių poveikių	30
Patarimai apie sveiką gyvenimo būdą	41
Kita (įrašykite)	4

Kiti variantai, kuriuos gyventojai patys įrašė:

- Reklamos, kuriose kalbama apie vaisto teigiamą poveikį procentais remiantis atliktais medicininiais tyrimais, taip pat apie šalutinius šio vaisto panaudojimo rezultatus procentais
- Manęs reklamos nedomina, aš jomis nepasitikiu
- Jokios

Išgirdę vaistų reklamą per radiją ar televizorių Jūs:	Moterys	Vyrai	Iš viso
Perjungiate kanalą	12	13	25
Įdėmiai išklausote reklamos	20	2	22
Nekreipiate dėmesio užsiimdami savais reikalais	30	19	48

Reklaminius tekstus geriau išimenate, jei jie būna:

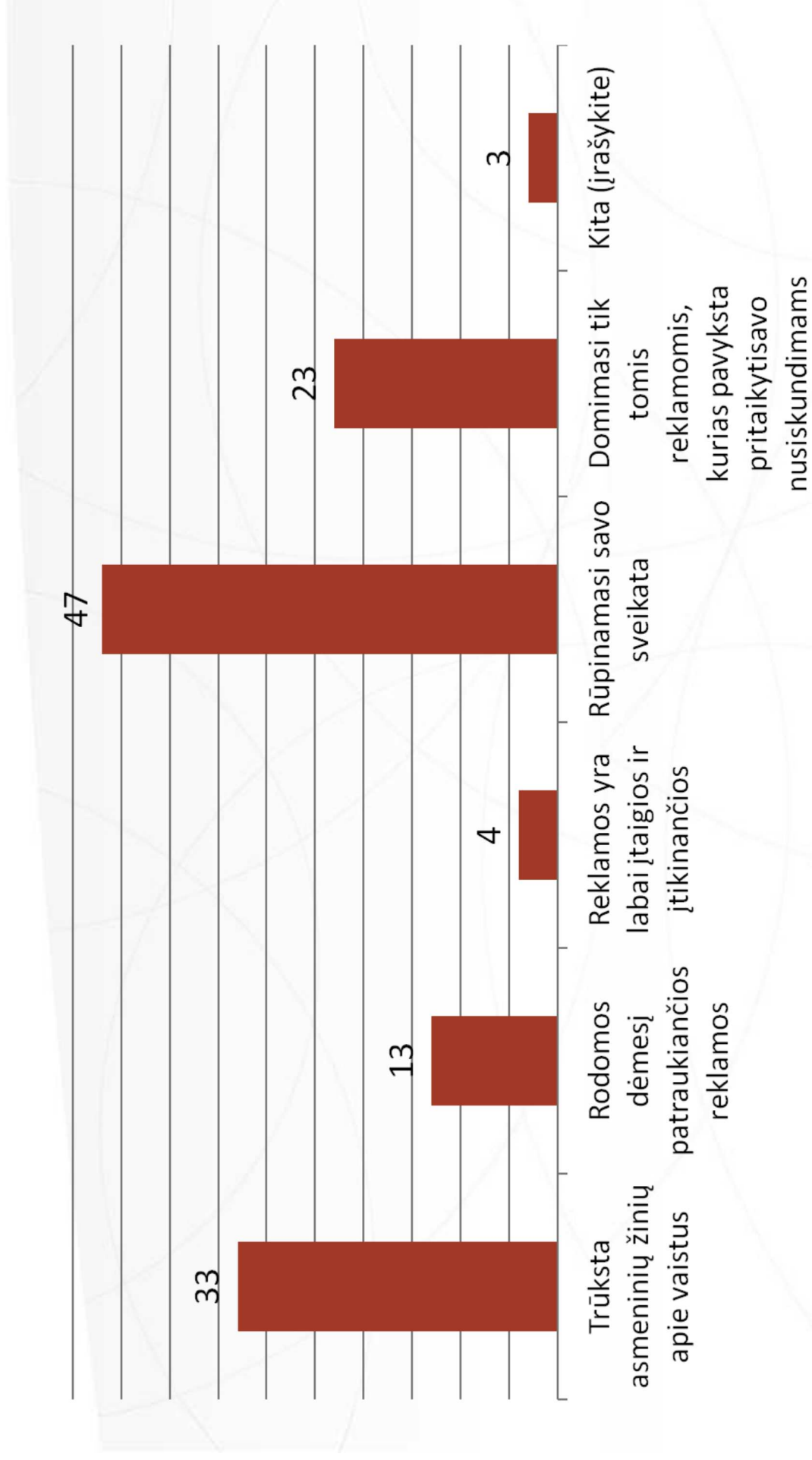
Geriausiai išimunami:

- Ryškūs, spalvoti užrašai (44 gyventojai)
- Dažnai pasikartojantys (38 gyventojai)

Blogiausiai išimunami:

- Eiliuoti (9 gyventojai)
- Dainuojami (8 gyventojai)

Jūsų nuomone, kodėl gyventojai domisi reklama?

IŠVADOS

- Lietuvos Respublikos Farmacijos įstatymo 50 straipsnyje yra nurodyta, kad gyventojams skirtoje reklamoje leidžiama reklamuoti tik nereceptinius vaistinius preparatus pateikiant būtiną sveikatos apsaugos ministro nustatytą informaciją ir nuorodas, o sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistams skirtoje reklamoje leidžiama reklamuoti receptinius ir nereceptinius vaistinius preparatus.

- Atlikus tyrimą pastebėta, kad dauguma moterų ir vyrų lankosi vaistinėje tada, kada yra būtinybė, renkasi vaistinę pagal gyvenamą vietą ir vaistinėse vykdomas akcijas, vaistinėje daugiausiai išgyja nereceptinius vaistinius preparatus bei maisto papildus, renkantis vaistinius preparatus daugiausiai pasitiki farmacijos specialisto patarimais bei gydytojo konsultacija, savarankiškai renkantis vaistinius preparatus ar vaistines prekes atkreipia dėmesį į preparato aprašymą bei kainas, 20 % respondentų teigia, kad išigyjant vaistines prekes ar nereceptinius vaistinius preparatus, lemia reklama.

AČIŪ UŽ DĖMESĮ,
AČIŪ UŽ DĖMESĮ

GYVENTOJŲ PERSPĖJIMO IR INFORMAVIMO SISTEMA

Ingrida Augustaitė

Mokslinis vadovas - Ramutis Buckiūnas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Rodos, gyvename labai ramiame krašte: nėra veikiančių ir lava besispjaudančių ugnikalnių, didelių žemės drebėjimų, milžiniškų cunamių ar labai stiprių uraganų. Vis dėlto Lietuvą ne kartą buvo ištikusios gamtinės nelaimės: dėl nenuspėjamų potvynių išsilieja upės, karštomis vasaromis kyla masiniai miškų ir durpynų gaisrai, kai išdega daugybė hektarų žemės, ugnyje žūva šimtai gyvūnų, milijonai, o gal net milijardai vabzdžių, atsitikus techninėms katastrofoms (išsiliejus cheminėms medžiagoms, trūkus vamzdynamics, įvykus pramoninėms avarijoms ir kt.) padaroma neatitaisoma žala gamtai. Negana to, mus veikia ir visuotiniai atmosferos pokyčiai: padidėjęs užteršimas, klimato atšilimas. Kilus epidemijoms, vykstant masinėms riaušėms, politiniams neramumams ar teroro išpuoliams, kai situacija tampa sunkiai valdoma, taip pat gali būti skelbiama ekstremali situacija (padėtis, kuri atsiranda dėl gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio priežasčių ar karo veiksmų ir sąlygoja staigų bei didelį pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai arba žmonių žūtį, sužalojimą ar turtinius nuostolius.). Ar mes tikrai esame pasirengę sutikti galimas negandas, ar žinome, kaip joms įvykus privalome elgtis, kad užtikrintume savo ir artimųjų saugumą, kiek tik įmanoma sumažintume padarinių žalą?[1,2]

Labai svarbu, kad visuomenė būtų pasiruošusi visoms galimoms pavojingoms situacijoms: gresiant ar įvykus ekstremaliesiems įvykiams žinotų kaip elgtis tam tikrose situacijose. Siekiant apsaugoti žmogaus gyvybę, aplinką bei turtą svarbiausia laiku perspėti žmones apie gresiančius ekstremalius įvykius (nustatytus kriterijus pasiekęs ar viršijęs gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio įvykis, keliantis pavojų žmonėms, jų fiziologinėms ar socialinėms gyvenimo sąlygoms, turtui, ūkiui ir aplinkai.) , tam , kad nesusidarytų ekstremali situacija.. Šiam tikslui perspėti apie gresiantį avarių, gaivalinių nelaimių bei kitų ekstremaliųjų situacijų pavojų Lietuvoje sukurta gyventojų perspėjimo ir informavimo sistema - tai organizacinių bei techninių priemonių visuma, kuriomis siekiama užtikrinti garsinio perspėjimo civilinės saugos signalo davimą ir (ar) informacijos apie gresiančią ekstremaliąją situaciją, galimus padarinius, jų šalinimo priemones ir apsisaugojimo nuo ekstremaliosios situacijos būdus gyventojams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms ir ūkio subjektams perdavimą. [2]

Perspėjimo ir informavimo sistema. Gyventojams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitoms įstaigoms, ūkio subjektams perspėti naudojamos nuotolinio centralizuoto ir vietinio valdymo sirenos, kurios įrengiamos ant valstybinių įstaigų, ūkio subjektų, visuomeninės paskirties pastatų, namų.

Jos įrengiamos savivaldybių centruose, pavojinguose objektuose ir jų galimos taršos zonose, bei gyvenamosiose vietovėse, kuriose gyvena 2000 ir daugiau gyventojų. Vilniaus mieste yra trys veikiančios sirenos. Jos įrengtos Naujininkų, Šnipiškių seniūnijose ir centre. Sirenų gausmas, pagal technines specifikacijas, girdimas 500 metrų spinduliu, – sakė Vilniaus miesto savivaldybės Saugaus miesto departamento Civilinės saugos skyriaus vedėjas Martinas Taraškevičius. Sirenos sumontuotos ant Vilniaus miesto savivaldybės pastato, Vilniaus „Juventos“ gimnazijos ir Užsienio reikalų ministerijų pastatų. Trumpai tariant, Vilniuje yra daugiau nei trys sirenos, kitos yra pasenusios, todėl nėra įjungtos arba iš viso neveikia. Klaipėdoje yra 48 veikiančios sirenos, iš jų 37 yra centralizuotos. Kaune įrengta dar daugiau – 83 sirenos. Dabar vykdomi 30 sirenų atnaujinimo darbai. Nesunku apskaičiuoti: palyginti su Kaunu ir Klaipėda, Vilniuje įrengtų sirenų yra keliasdešimt kartų mažiau.

Perspėjimo sirenomis sistema – tai elektromechaninių sirenų tinklas. Gyventojams perspėti apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją naudojami šie civilinės saugos signalai: įspėjamasis garsinis signalas „Dėmesio visiems“ ir įspėjamieji balsu skelbiami signalai „Cheminis pavojus“, „Radiacinis pavojus“, „Katastrofinis užtvindymas“, „Potvynio pavojus“, „Uragano pavojus“, „Oro pavojus“, „Perspėjimo sistemos patikrinimas“.

1 pav. Gyventojų perspėjimo sirenos

Tai įspėjamasis pulsuojančio 3 minučių trukmės kaukimo garsinis signalas (9 sekundės kaukimo – 6 sekundės pauzė). Ne vėliau kaip po 3 min. nuo įspėjamojo garsinio signalo perdavimo pradžios per Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją, Vilniaus apskrityje per radijo stotį „Radiocentras“ bei kitus transliuotojus perduodamas pranešimas apie tai, koks konkretus pavojus gresia (cheminis, radiacinis, potvynio, uragano, kt.) ir ką reikia daryti norint išlikti saugiams. Svarbu žinoti, kad sirenų gausmas nesuteikia jokios informacijos. Išgirdę kaukiančią sireną,

gyventojai privalo įjungti radiją ar televizorių ir išklausti informaciją bei rekomendacijas ir jas vykdyti.

GPIS sistema. 2012 m. Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos įgyvendino projektą „Gyventojų perspėjimo ir informavimo, naudojant viešųjų judriojo telefono ryšio paslaugų teikėjų tinklą infrastruktūrą, sistemos sukūrimas“ ir įdiegė gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemą, užtikrinančią gyventojų perspėjimą ir informavimą apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją trumpaisiais pranešimais tiesiogiai į gyventojų mobiliuosius telefonus.[3]

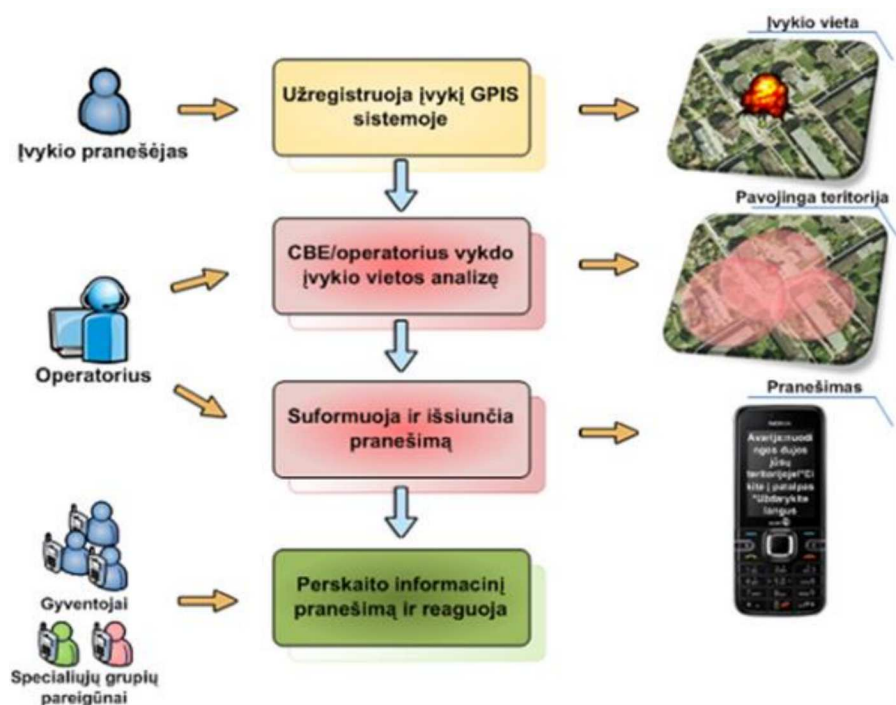

2 pav. 2015 metų savivaldybių prisijungimo prie GPIS esama situacija

Prie GPIS prisijungusios savivaldybės: Ukmergės r., Lazdijų r., Neringos, Elektrėnų, Šilalės r., Šakių r., Marijampolės r., Vilkaviškio r., Kalvarijų, Alytaus m. ir Alytaus r., Palangos m., Kauno m., Šalčininkų r., Visagino, Tauragės r., Jurbarko r., Vilniaus m., Vilniaus r. savivaldybės. Iš viso – 19. Savivaldybės pateikusios prašymus prisijungti: Trakų r., Pagėgių, Druskininkų, Mažeikių r., Širvintų r., Varėnos r., Plungės r., Klaipėdos r., Skuodo r., Telšių r., Prienų r., Birštono, Kėdainių r., Švenčionių r. Iš viso – 14.

GPIS gali perduoti informacinius pranešimus pasirinktoje viešojo judriojo telefono ryšio tinklo teritorijoje; pranešimus vienu metu perduoti visiems pasirinktoje teritorijoje esantiems gyventojams; nereikalinga abonentų paieška ir identifikavimas; pranešimus perduoti trimis

kalbomis į skirtingus kanalus: 578 – lietuvių k.; 525 anglų k.; 605 – rusų k.; vienu metu galima pasirinkti keletą kanalų.

3 pav. Kaip gaunamas pranešimas?

Norint gauti korinio transliavimo pranešimus, telefonuose turi būti aktyvuota šių pranešimų priėmimo funkcija. Internetinėje svetainėje www.gpis.vpgt.lt pateikiama aktyvinimo instrukcija populiariausiems įvairių gamintojų mobiliesiems telefonams. Meniu punktų vertimas telefone ir internetinėje svetainėje gali skirtis. Tokiu atveju ieškokite panašių meniu punktų, pavyzdžiui, korinis transliavimas gali vadintis: Cell Broadcast, transliacija, naujienų pranešimai, tinklo pranešimai ir pan. Daugiau informacijos apie gyventojų perspėjimo ir informavimo sistemą pateikiama Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos tinklalapyje www.gpis.vpgt.lt.

Siekdami įsitikinti, kad šalies gyventojai yra teisingai įsijungę korinio transliavimo funkciją trumpiesiems perspėjimo pranešimams gauti, kiekvieną mėnesio pirmąjį šeštadienį 12 val. atliekamas trumpųjų perspėjimo pranešimų sistemos patikrinimas, t. y. pranešimai perduodami tris kartus tiesiogiai į mobiliuosius telefonus. Pranešimai kartojami kas 4 minutes.

Svarbu žinoti: jeigu Jūs įsitikinę, kad telefono nustatymai atlikti teisingai, tačiau korinio transliavimo pranešimų vis tiek negaunate, „perkraukite“ telefoną, t. y. atlikę nustatymus išjunkite ir vėl įjunkite telefoną. Telefono aparatuose, kuriuose naudojamos dvi SIM kortelės, korinio transliavimo funkcija visada nustatoma tik įjungus pirmąją SIM kortelę, priešingu atveju perspėjimo pranešimų negausite. Naujovė : sukurtos naujos taikomosios programos Android ir iOS

operacinėms sistemoms, kurios patalpintos internetinėse „Google Play“ ir „Apple App Store“ elektroninėse parduotuvėse. Perspėjimo pranešimus gali gauti visi.[4]

Literatūra

1. Krašto apsaugos ministerija. KAŲ TURIME ŽINOTI apie pasirengimą ekstremaliosiomis situacijoms ir karo metui. Civilinė sauga taikos ir karo metu. 2014, p.12-47.
2. SPEC [interaktyvus]. LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINĖS SAUGOS ĮSTATYMAS [žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.spec.lt/?cid=394>
3. Priešgaisrinės Apsaugos ir Gelbėjimo Departamentas [interaktyvus]. Civilinė sauga gyventojams [žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: http://www.vapgv.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=71
4. Vilniaus Apskritis Priešgaisrinė gelbėjimo valdyba [interaktyvus]. Mokymas ir gyventojų švietimas – pasiruošimas galimoms nelaimėms [žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vpgt.lt/index.php?1538535403>

Summary

POPULATION WARNING SYSTEM

Ingrida Augustaitė

Effective public awareness of natural disasters or other types of special situations in today's constantly rushing in the world, every day becomes more and more challenge. It is important to timely and properly inform the public about the prevailing or threatened with a crisis situation, but it happens - to give recommendations on what action to take in order to protect the property, health and life.

People always want to know what happened, what they do, what is done in the situation in control, the situation is improving or deteriorating. Lithuania has a population warning and information system. Through it you can inform people about upcoming or impending dangerous situations, no matter where they live - urban or rural, no matter where they are - at home, at work or on the road.

In the event of a disaster, for each delayed hours can greatly increase the number of victims and material damage, and public warning and information system must act quickly and flawlessly and cover as much of the country's population. Since 2012. Lithuania has a population warning and information system (GPIS), which effectively transmit real-time information on the hazards, sending short messages directly to the mobile phones of the population. Warning sirens system is important to know that the drone of sirens do not give any information. When you hear the siren hooting, residents must turn on the radio or television and listen to the information and recommendations. Evacuation of people - it is organized population movements from areas where hazardous live and work in other areas, providing them with temporary accommodation. This is one of the main ways of protecting the population, which can be applied to the face or in the event of emergency or martial law in the case.

VYTAUTAS ANDRIUS GRAIČIŪNAS

Jovita Puodžiūnienė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Pabandžius pasidomėti, kuris lietuvis yra labiausiai žinomas užsienio šalyse, senosios kartos atstovai atsakė, jog tai neabejotinai - krepšininkas Arvydas Sabonis, o jaunimas dar ir apie plaukikę Rūtą Meilutytę užsiminė. Užsieniečių tarpe taip pat neatsirado nei vieno žmogaus, paminėjusio Vytauto Andriaus Graičiūno vardo. Keisčiausia pasirodė būtent tai, jog papasakojus apie šio lietuvio indėlį į vadybos teoriją, daugelis žinojo ir naudojo jo pasiūlytus metodus, tačiau neturėjo net menkiausio supratimo, kas visa tai sukūrė. Tiesa, atsirado keletas respondentų, kuriems V. A. Graičiūno pavardė buvo žinoma, kadangi jie gyveno netoli tokio pavadinimo gatvės ar pažinojo asmenis, studijuojančius tokio pavadinimo mokykloje.

Domėtis asmenybėmis, kurios savo darbais garsino Lietuvą, bei kurios dėl savo asmeninių savybių turėtų tapti etalonais, siekiamybėmis – būtina bet kuriam išprususiam piliečiui. Juk ne veltui sakoma, kad ištyrinėjęs visus įmanomus šaltinius, užčiuopęs šiek tiek praeities, dabarties ir ateities, kažkur rasi save ir savo kelią.

Darbo tikslas – aprašyti V. A. Graičiūno biografiją, paminint ne tik jo asmenybę, bei aplinkybes, suformavusias ją, tačiau ir nuopelnus Lietuvai bei pasauliui.

Darbo uždaviniai:

1. Aprašyti V. A. Graičiūno gyvenimo detales.
2. Aprašyti V. A. Graičiūną išgarsinusį straipsnį.
3. Aprašyti V. A. Graičiūno teorijos esmę.

Darbo metodai - mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Gyvenimo įvykių chronologija

1898 m. rugpjūčio 17 d. JAV, Čikagoje gydytojo Andriaus Graičiūno – politinio kairiųjų pažiūrų emigranto iš Lietuvos ir Uršulės Varankaitės šeimoje gimė sūnus, kurį tėvai pavadino Vytautu Andriumi. Vaikystėje mokėsi muzikos bei baleto mokykloje, kas būtent ir suformavo jo asmenybę tokią daugialypę – jį visada domino ne tik inžinerija, vadyba, bet ir menas.

1914–1917 m. nusprendė savo gyvenimą sieti su socialiniais mokslais, tad pasirinko studijas Čikagos universitete, Administracijos ir komercijos fakultete. Dėl nuolatinio pinigų stygiaus studijų metais pramonės įmonėse teko padirbėti ir tekintoju, ir ekonomistu.

1917–1919 m. baigė karo aviacijos mokyklą, tapo karo lakūnu. Savanoriškai kaip lakūnas dalyvavo I pasauliniam kare Prancūzijos fronte, buvo apdovanotas Laisvės medaliu.

1920–1923 m. Armoro technologijos institute įgijo mašinų gamybos technologijos bakalauro laipsnį. Baigęs dirbo vadybos konsultantu įvairiose Čikagos, Milvokio, Njujorko firmose.

1924 m. susituokė su populiaria to meto kino ir teatro aktore, režisiere, kilnia ir Lietuvai didžiai įsipareigojusia asmenybe Une Babickaite.

1926 m. atvyko į Lietuvą, kur dirbo „Metalo“ fabrike techniniu vedėju. Fabriko vadovams buvo pateikęs pasiūlymą plėsti gamybą bazėje įkuriant koncerno „Ford Motors“ automobilių surinkimo įmonę, pajėgią patenkinti didelės dalies Rytų Europos rinkos poreikius. V. A. Graičiūnas neabejojo projekto sėkme, kadangi asmeniškai pažinojo Henrio Fordo sūnų (kartu studijavo Čikagoje), tačiau vadovybės pritarimo nesulaukė.

1927 m. V. A. Graičiūnas išsikėlė į Vokietiją, Arlen Badeno miestą, kur dirbdamas technikos direktoriumi, pertvarkė ir racionalizavo visą didžiulio medvilnės verpimo fabriko „Baumwoll Spinn Weberei“ gamybos procesą.

1935 m. visam laikui grįžo į Lietuvą, ir, kaip pastarąjį kartą, apsigyveno Kaune.

1938 m. pritrūkus savirealizacijos, subūrė kelias dešimtis vadybos entuziastų į Lietuvos mokslinės vadybos draugiją, propaguojančią vadybos principų taikymą viešajame administravime ir gamyboje, buvo pirmasis jos pirmininkas.

1940-1941 m. vykstant Sovietų okupacijai ir realiam pavojui alsuojant Graičiūnų šeimai į nugarą, Vytautas Andrius nepabūgsta ir nepalieka tėvynės kartu su tūkstančiais inteligentų – įsidarbina vietinės liaudies komisariato techninio skyriaus viršininku.

1945-1948 m. tampa VDU statybos fakulteto docentu, dėsto statybų vadybą, ruošiasi kandidatines disertacijos rašybai, tuo pat metu spėdamas dėstyti dar ir Kauno politechnikume.

1948 m. Sovietų imperijoje prasidėjus kovai su kosmopolitizmu, nedelsiant buvo atleistas iš universiteto, tačiau be darbo neliko - tobulino „Kotono“ ir „Silvos“ fabrikų darbo organizavimą. Nuvykęs į Maskvą su studentų ekskursija užsuko į JAV ambasadą, kur jam paaiškino, kad išvykti tegali vienas, nes žmona neturi pilietybės ir iškart po to Graičiūnų namuose buvo atlikta krata.

1951 m. balandžio 19 d. abu Graičiūnai suimami, kadangi namuose atlikus kratą buvo aptiktos pagarbiam jo laikomos JAV ir Lietuvos Respublikos vėliavos. Sutuoktiniams pateikiami kaltinami šnipinėjimu JAV naudai, ryšiais su JAV žvalgyba bei antisovietine propaganda. Teismo sprendimu dešimčiai metų ištremiami į Sibiro lagerius.

1952 m. Vytautas Andrius Graičiūnas, būdamas Vakarų pasaulio žmogus ir nebuvęs pasiruošęs nei fiziškai, nei psichologiškai susidurtoms kalėjimo sąlygoms, nusižudo Sibire.

Apibendrinant galima teigti, kad Vytautas Andrius Graičiūnas buvo unikali, šarminga ir labai liūdno likimo asmenybė. Jo pavyzdys turėtų įkvėpti kiekvieną ir neleisti pamiršti auksinės

taisyklės: Visi žmonės yra profesionalai, tik kiekvienas – savo vietoje. O taip pat, kad šiuolaikinis vadovas negali turėti siauros techninės ar ekonominės specialybės – jis privalo būti susipažinęs su visomis mokslo naujienomis ir mokėti jas taikyti valdydamas.

Remiantis teisingumo teorija, asmenys motyvuojami kryptingai, kai patiria pasitenkinimą tuo, kad gauna atlygį, proporcingą jų įdėtoms pastangoms. Derėtų skirti dėmesį iškilusių neteisingumų, konfliktų išsprendimų būdai, įtraukiant asmenis į materialinio ir moralinio skatinimo taisyklių parengimą, kurie bent dalinai tenkintų visų asmenų poreikius ir nekeltų nesusipratimų.

Garsioji publikacija

Keletą metų rašytas (šaltinių teigimu, ne mažiau kaip 4 metus), viso labo 5 puslapių teorinis straipsnis V. A. Graičiūnui pelnė pripažinimą ir patekimą į mokslo istoriją, kaip vienas pirmųjų vadybos mokslo kūrėjų. Vienintelė publikacija anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis pasirodė 1933 m. Ženevoje, Tarptautinio vadybos instituto darbų rinkinyje ir buvo pavadinta „Organizacijos vidiniai ryšiai“ (Relationship in organization). Perspausdinta daugybe kalbų, lietuvių kalba šis straipsnis pasirodė praėjus 55 metams nuo pirmosios publikacijos – 1988 m.

Pats straipsnis sunkiai skaitomas ir suprantamas net profesionaliems vadybininkams, o žinovai jį priskiria prie netgi labai sudėtingų. Kitaip sakant, žinant formulę, vadinamąjį „Graičiūno modelį“, labai paprasta apskaičiuoti skaitines reikšmes, tačiau siekiant įsigilinti ir suvokti, kaip ši formulė buvo išvesta, reikia turėti bent minimalių kombinatorikos žinių.

Straipsnis pradedamas įvadu, kuriame tradiciškai keliama problema: kiek vienas vadovas gali turėti tiesioginių pavaldinių. Toliau keliamos dvi prielaidos, kurios ir sudaro visą Graičiūno teorijos pamatą. Pirmoji prielaida yra apie dėmesio apimtį, o antroji apie vadovo bei jo tiesioginių pavaldinių skaičiaus ir klasifikacijos nustatymą. Kad straipsnis nebūtų vien tik sausa teorija ir jį lengviau būtų suprasti, rezultatai pateikiami trijų iliustracijų pavidalu. Būtent paskutinis paveikslas iliustruoja svarbiausią straipsnio išvadą, kitaip sakant, parodo straipsnio esmę. Jis skamba maždaug taip: staigus kreivės kilimas, peržengus keturių pavaldinių skaičių, rodo, kad staiga didėja ryšių sudėtingumas. <...> Tad visais atvejais žemesniame atsakomybės lygmenyje paritetinių padalinių skaičius turėtų būti apribotas daugiausia iki penkių arba galbūt net iki keturių (1,39). Kaip būdinga autoriui, straipsnis baigiamas optimistiškai, teigdamas, jog aptarto principo reikšmė organizacijoms tik didės.

Nepaisant to, kad V. A. Graičiūnas paprastai yra vertinamas geranoriškai, deja be kritikos neapsieita. Labiausiai kritikams užkliūva, jog garsusis straipsnis yra tik teorinis veikalas, kurį skaitant reikia palaužyti galvą ir nėra praktinių patarimų, tinkančių visiems atvejams. Taip pat kritikuojamas dėl gigantiškų skaičių, naudojamų ryšių organizacijose išvardinimui. Labiausiai pelnyta kritika yra priekaištai dėl to, jog teorijoje visi ryšių tipai laikomi lygiaverčiais juos

sumuojant, kad ryšiai organizacijos viduje nėra siejami ir su ryšiais, esančiais organizacijos išorėje, o taip pat, kad nebuvo atsižvelgta į ryšių trukmę bei dažnį.

Apibendrinant galima teigti, jog 1933 m. Ženevoje, Tarptautinio vadybos instituto darbų rinkinyje anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis pasirodžiusi garsioji publikacija, pavadinta „Organizacijos vidiniai ryšiai“ (Relationship in organization) tapo V. A. Graičiūno patekimo į vadybos mokslo istoriją priežastimi. Lietuvių kalba šis straipsnis pasirodė praėjus 55 metams nuo pirmosios publikacijos – 1988 m. Jis tapo garsus, kai 1933 metais Ženevoje pasirodėjo publikacija, pavadinta „Organizacijos vidiniai ryšiai“ (Relationship in organization) tapo V. A. Graičiūno patekimo į vadybos mokslo istoriją priežastimi. Lietuvių kalba šis straipsnis pasirodė praėjus 55 metams nuo pirmosios publikacijos – 1988 m.

Teorijos esmė

Žmogaus protas turi tokią savybę – iš viso gaunamo gausaus informacijos kiekio atsirinkti ir įsiminti tik tai, kas lengviausiai suvokiama, įdomiausia, aktualiausia. Tad perskaičius V. A. Graičiūno teoriją, žmogus neatsimins visų įmantrių skaičiavimų ir teorijos įrodymų (o ne visiems tai bus aktualu), o tik pačią esmę, kuri paviršutiniškai skamba taip: kiekvienas vadovas efektyviai gali vadovauti tik trims šešiams savo pavaldiniams. Vadovams, kurie neturi laiko po kaulėlių narstyti teorijos, šios informacijos turėtų pakakti ir aklaik laikantis nurodyto skaičiaus, darbas turėtų vykti sklandžiai.

Kitiems iškart kyla klausimas, kas nutiktų, jei peržengtume nurodytas pavaldinių ribas. V. A. Graičiūnas turi atsakymą į šį klausimą: Jeigu žmogus tinkamai suskirstys visas savo pareigas į dvi sritis ir vykdymo atsakomybę paves atitinkamai dviem patyrusiems tų sričių specialistams, tai jis pats nebeturės pakankamai darbo. Atveju, kai tiems dviem specialistams tektų kreiptis į vadovą, būtų per mažai, kad jį visai užimtų. Jis bus beveik užimtas, jeigu savo atsakomybę paves trims specialistams, tuo tarpu šeši atitinkamų sričių specialistai daugeliui vadovų užkraus darbo dešimčiai valandų kasdien. (1,17)

Garsioji teorija ne tik nubrėžia ribą, bet ir nurodo taisyklę, kaip nustatyti būtinų pavaldinių skaičių: aukštesnio rango vadovas turėtų rinktis mažesnę pavaldinių kiekį, o žemesnio – didesnę. Tai, be abejo, nereiškia, kad vadovas tam tikrais atvejais negali turėti kontakto su kitais pavaldiniais, tačiau įprastai tik tiek pagrindinių funkcijų turėtų priklausyti jam.

Nors teorija yra neginčijamai pagrįsta, deja jos laikytis yra sudėtinga būtent dėl žmonių būdingos savybės – noro būti pripažintu. Bet kuris pavaldinys norės kuo daugiau kontaktuoti su kuo aukštesnio rango vadovu, kadangi tai daugeliu atveju padeda siekti karjeros aukštumų. Tad asmeninėms ambicijoms imant viršų, pradedamos laužyti taisyklės, pažeidžiama subordinacija, dėl ko išsibalansuoja tvarka bei struktūra. Vadovai, savo ruožtu, skolingi taip pat nelieka – bijodami,

kad sumažės jų įtaka organizacijoje arba būdami labai stiprios, viską savo rankomis atlikti gebančios asmenybės, dažniausiai bando plėsti kontrolės zoną, kartais net ir tais atvejais, kai patys supranta, jog iš to žymiai daugiau žalos, nei naudos.

V. A. Graičiūno straipsnis yra paaiškinamas logiškai: pirmoji prielaida teigia, jog individui parodžius šešis vienaženklus skaitmenis ar ženklus vienu metu, jis gebės juos įsiminti ir pakartoti, o štai didesnę informacijos kiekį jis atsimins tik išimtiniais atvejais.

Antroji prielaida yra paini, tad lengviausia ją paaiškinti praktine situacija iš gyvenimo: Gediminas turi du pavaldinius – Arną ir Simą. Jų elgesys skirsis priklausomai nuo to ar bus pakviesti abu kartu ar po vieną. Tai, ką pavaldiniai galvoja apie vienas kitą, yra du horizontalūs ryšiai, apie kuriuos Gediminas turi nepamiršti, deleguodamas bendras užduotis, tais atvejais, kai jis pats dalyvauti negalės. Vertikalūs ryšiai (pavieniai ar grupiniai) yra paprastesni ir jie atsiranda kiekvienu atveju, kai Gediminas bendrauja tik su Arnu ar tik su Simu, arba su jais dviem, tais atvejais, kai dalyvauja ir pats. Štai tokiu būdu, turėdamas tik du pavaldinius, Gediminas yra priverstas dėmesį telkti į šešis ryšius:

1 lentelė

Vertikalių ir horizontalių ryšių skaičius

Ryšiai	Vertikalūs pavieniai	Vertikalūs grupiniai	Horizontalūs
Grupė	Gediminas su Arnu	Gediminas su Simu ir Arnu	Simas su Arnu
Grupė	Gediminas su Simu	Gediminas su Arnu ir Simu	Arnas su Simu
Ryšių skaičius	2	2	2
Iš viso	6		

Tarp pavaldinių ir ryšių skaičiaus yra tiesioginis ryšys. Atsiradus vienam papildomam pavaldiniui, vienetu padidėja vertikalūs pavienis ryšys. Sudėtingiau yra ties vertikaliais grupiniai ir horizontaliais ryšiais – čia kiekvienas naujas pavaldinys padidina ryšių skaičių priklausomai nuo to, kiek asmenų grupėje buvo iki tol. Nepriklausomai nuo skaičiavimo būdo ryšiai didėja eksponentine proporcija.

Jei minėtam vadovui Gediminui įmanoma sekti daugiausia šešis horizontalius ir devynis vertikalūs grupinius ryšius, tai jis savo pavaldinių skaičių turėtų apriboti iki trijų. Kitu atveju vienam vadovui turint penkis pavaldinius, tenka dvidešimt horizontalių (arba po keturis kiekvienam iš jų) ir septyniasdešimt penki vertikalių grupinių ryšių (arba po penkiolika kiekvienam iš jų).

Išnagrinėjus visą teoriją, natūraliai kyla klausimas: ar gali būti tokių atvejų, kai vadovas turi daugybę jam pavaldžių darbuotojų ir V. A. Graičiūno teorija negalioja? Žinoma, kad gali. Kadangi

horizontalūs ir vertikalūs grupiniai ryšiai daro valdymą sudėtingą, tai, suprantama, šis veiksnys daug mažiau pasireišk ten, kur įvairių pavaldinių kiekvieno atliekami darbai nepriklauso vienas nuo kito. (2, 25) Kalbama apie žemiausio lygmens darbuotojus, kurie gavę užduotį ją atlieka nekontaktuodami su kolegomis ir kur atsakomybės ribos mažos arba apie tuos, kurie dirba aukštesniame lygmenyje, bet pavaldinių darbas tarpusavyje nesusijęs.

Išvados

1. Vytautas Andrius Graičiūnas gimė 1898 m. rugpjūčio 17 d. JAV, Čikagoje emigrantų iš Lietuvos šeimoje. 1926 m. dirbdamas „Metalo“ fabrike techniniu vedėju vadovams buvo pateikęs pasiūlymą plėsti gamybą bazėje įkuriant koncerno „Ford Motors“ automobilių surinkimo įmonę, pajėgią patenkinti didelės dalies Rytų Europos rinkos poreikius, deja vadovybės pritarimo nesulaukė. 1933 m. Ženevoje, Tarptautinio vadybos instituto darbų rinkinyje buvo išspausdinta vienintelė publikacija – teorinis straipsnis „Organizacijos vidiniai ryšiai. 1951 m. balandžio 19 d. abu Graičiūnai suimami ir nuteisiami dešimties metų tremčiai į Sibirą, pareiškus kaltinamus šnipinėjimu JAV naudai, ryšiais su JAV žvalgyba bei antisovietine propaganda. 1952 m. nusižudo Sibire, o 1988 m. rugpjūčio 15 d. reabilituotas kartu su žmona.
2. 1933 m. Ženevoje, Tarptautinio vadybos instituto darbų rinkinyje anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis pasirodė garsioji publikacija, pavadinta „Organizacijos vidiniai ryšiai“ (Relationship in organization). Po kelių metų ši teorija buvo perspausdinta JAV, Niujorke, Kolumbijos universiteto specialiame straipsnių rinkinyje „Administracijos mokslo apžvalga“, vėliau pakartotinai išspausdinta Niujorke serijoje „Pakartotinės ekonomikos klasikų publikacijos“ ir pavadintas „Auksine vadybos knyga“ (“The Golden Book of Management“). Lietuvių kalba šis straipsnis pasirodė praėjus 55 metams nuo pirmosios publikacijos – 1988 m.
3. V. A. Graičiūno teorijoje teigiama, kad kiekvienas vadovas efektyviai gali vadovauti tik trims šešiams savo pavaldiniams. Jeigu žmogus tinkamai suskirstys visas savo pareigas į dvi sritis ir vykdymo atsakomybę paves atitinkamai dviem patyrusiems tų sričių specialistams, tai jis pats nebeturės pakankamai darbo. Atveju, kai tiems dviem specialistams tektų kreiptis į vadovą, būtų per mažai, kad jį visai užimtų. Jis bus beveik užimtas, jeigu savo atsakomybę paves trims specialistams, tuo tarpu šeši atitinkamų sričių specialistai daugeliui vadovų užkraus darbo dešimčiai valandų kasdien. Kitaip sakant, nepasiekus reikalingo pavaldinių skaičiaus, darbo kontrolė gali tapti nekokybiška, o viršijus jį – vadovas save per daug apkraus, alins ir tiesiog fiziškai visko nespės. Garsioji teorija ne

tik nubrėžia ribą, bet ir nurodo taisyklę, kaip nustatyti būtinų pavaldinių skaičių: Kuo mažesnė grupės narių atsakomybė, tuo didesnis gali būti jų skaičius ir atvirkščiai. Juo arčiau organizacijų piramidės viršūnės, tuo labiau mums reikėtų orientuotis į trijų pavaldinių grupes, juo arčiau piramidės pamato – tuo labiau į grupes šešių.

Literatūra

1. RUDOKAS, Jonas. *Gimė Čikagoje, dirbo Lietuvai, žuvo Sibire...: Vytautas Andrius Graičiūnas, 1898-1952*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998. 262 p. ISBN 9986-757-16-9.

2. *Vadyba Lietuvoje 1918-1940 metais.*: Rinktinė apie valdymą ir darbo organizavimą. Sudarytojas RAZAUSKAS Romualdas ir kt. Vilnius, 1991. 364 p. ISBN 5-417-004800-4.

3. *Vytautas Andrius Graičiūnas. Apie V. A. Graičiūną* [interaktyvus]. Vilnius: V. A. Graičiūno aukštoji vadybos mokykla. [žiūrėta 2015 m. liepos 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.avm.lt/apie-avm/apie-graiciuna/>

4. BIANCHI Massimo. *Perspectives for the extension of Graiciunas' span of control to the process of enterprise creation*. Tiltai. Vilnius, 2010. ISSN 1392-3137 [žiūrėta 2015 m. liepos 23 d.]. Prieiga per EBSCO duomenų bazę:

<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=25ca9685-131a-4416-8cd2-5778aeeb7e5e%40sessionmgr4001&hid=4106>

Summary

VYTAUTAS ANDRIUS GRAIČIŪNAS

Jovita Puodžiūnienė

Vytautas Andrius Graičiūnas born to Lithuanian immigrants in 1898 August 17 in Chicago. He worked as a management consultant at various state and private institutions, including Ministry of Defense, Lithuanian aviation, Lithuanian State Theatre, Lithuanian Film Company. He also lectured at the Vytautas Magnus University and was awarded Commander's Cross of Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas. During World War II Graičiūnas decided to remain in Lithuania despite clear threats of the occupation by the Soviet Union.

In 1926, while working in "Metalas" factory technical presenter had submitted a proposal to managers to expand the production base of the establishment of the Group of Ford Motors car assembly plant, but management did not receive approval. In 1951 while visiting Moscow with a group of students he visited the embassy of the United States where he was told that only he could leave the Soviet Union because his wife, actor Unė Babickaitė, did not have U.S. citizenship. After this incident Graičiūnas and his wife were arrested for espionage and anti-soviet activities, tried and sentenced to several years in gulag. In 1952 he died in Siberia the following year under unclear circumstances.

He became famous when published his classic study „Relationship in Organization“ in Geneva in 1933. In this article he mathematically proved that a manager should not have more than 4-5 subordinates. If a manager will have only two subordinates, he will not have enough work. And if a manager will have six subordinates – he will have to work long hours. He came up with the following formula to express the total number of relationships between a boss and his or her subordinates: $N [(2N/2) + N - 1]$, where N is a number of subordinates.

When number of subordinates increases, the number of relationships increases exponentially; at 5 subordinates the number of relationships is 100, at 10 - 5,210.

GREITO VARTOJIMO KREDITO ĮSTAIGŲ, TEIKIANČIŲ PASKOLAS STUDENTAMS, TYRIMAS

Viktorija Kadzevič

Mokslinė vadovė – lektorė Laima Steiblienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

„Pirmas kreditas nemokamai“ – taip vis dažniau ir dažniau reklamos vilioja eilinius skolintojus. Šios akcijos iniciatoriai yra ne kas kita, kaip greitųjų kreditų bendrovės, kurios siūlo pirmą nemokamą kreditą internetu, t.y. kreditą be palūkanų. Šiandien greito vartojimo kreditus gana dažnai skolinasi ir studentai. Matyt, tokia padėtis susiklostė todėl, kad dauguma studentų persikrausto mokytis į kitus miestus, o studijos ir darbas yra sunkiai suderinami dalykai.

Greitųjų kreditų bendrovės – tai gana neseniai (2008 m.) atsiradusios privačios kreditavimo įmonės, teikiančios skubias vartojimo paskolas be užstato. Paskolos teikiamos SMS žinute, internetu, prekybos centruose, pašto skyriuose ir kt. Jų pagrindinė ypatybė – greitas paskolos gavėjo kreditingumo įvertinimas, sutarties pasirašymas ir paskolos suteikimas (paprastai viskas užtrunka iki 15 min.).

Straipsnio tikslas – apžvelgus greito vartojimo kredito teorinius aspektus bei populiariausių kredito įstaigų sąlygas paskoloms išduoti, analizuoti pagal kokius kriterijus Lietuvos Respublikos studentai renkasi kredito įstaigas, ir pateikti išvadas.

Straipsnio uždaviniai:

1. Apžvelgti greito vartojimo kredito bei vartojimo kredito teorinius aspektus;
2. Sužinoti, kokios, studentų nuomone, kredito įstaigos šiandien yra populiariausios;
3. Atlikti apklausą tarp studentų ir sužinoti pagal kokius kriterijus jie renkasi kredito įstaigas.

1. Greito vartojimo kreditas

Greito vartojimo kreditas – tai toks kreditas, kuris teikiamas fiziniams asmenims įsigyti prekių ar paslaugų jų asmeniniams ar namų ūkio poreikiams tenkinti (automobiliui, namų apyvokos daiktams, būstui remontuoti, studijoms, medicinos

paslaugoms, poilsiui apmokėti ir pan.). Vartojimo kreditas padeda gyventojams greičiau įsigyti pageidaujama prekių ar paslaugų, o įmonėms – spartina prekių ar paslaugų realizaciją ir skatina jų gamybą, didina užimtumą ir skatina ekonomikos augimą. Vartojimo kreditas dažniausiai būna trumpalaikis arba vidutinio termino, santykinai nedidelių sumų. Skolintojai – bankai, lizingo bendrovės, kitos kredito institucijos, gamybos ir prekybos įmonės. Vartojimo kreditas taip pat gali būti teikiamas parduodant prekes išsimokėtinai ar atidedant jų apmokėjimą. Kreditai teikiami SMS žinute, internetu, prekybos centruose, pašto skyriuose ir kt. Jų pagrindinė ypatybė – greitas paskolos gavėjo kreditavimo įvertinimas, sutarties pasirašymas ir paskolos suteikimas (paprastai viskas užtrunka iki 15min.).

Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatyme (2010 m.) numatyta daug priemonių, kurių turi būti reikalaujama teikiant vartojimo paskolas. Vartojimo paskolas ypač pastaruoju metu teikia vartojimo (greitųjų) kreditų institucijos. Vienas iš svarbesnių reikalavimų yra informavimo pareiga sudarant vartojimo kredito sutartį:

Per protingą terminą, pakankamą susipažinti su pateikiama informacija, iki vartojimo kredito sutarties sudarymo vartojimo kredito davėjas ir, jei taikoma, vartojimo kredito tarpininkas, remdamiesi vartojimo kredito davėjo siūlomomis vartojimo kredito sąlygomis ir atsižvelgiant į vartojimo kredito gavėjo nurodytus prioritetus ir pateiktą informaciją, pateikia vartojimo kredito gavėjui informaciją, kad šis galėtų palyginti skirtingus pasiūlymus, siekdamas priimti informacija pagrįstą sprendimą dėl vartojimo kredito sutarties sudarymo, išskyrus šiame įstatyme nustatytas išimtis. Ši informacija turi būti rašytinė.

Nustatytos formos standartinėje informacijoje apie vartojimo kreditą turi būti nurodyta:

1. Kredito rūšis;
2. Vartojimo kredito davėjo ir, jei taikoma, vartojimo kredito tarpininko pavadinimas, buveinės adresas; kai vartojimo kredito tarpininkas yra fizinis asmuo, - jo vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas;
3. Bendra vartojimo kredito suma ir vartojimo kredito išmokėjimo sąlygos;
4. Vartojimo kredito sutarties trukmė ir vartotojo kredito grąžinimo terminas (kai jie sutampa);
5. Prekės ar paslaugos ir jų kainos, kai vartojimo kreditas suteikiamas atidedant mokėjimą už konkrečias prekes ar paslaugas, taip pat sudarant susietojo vartojimo kredito sutartis;

6. Vartojimo kredito palūkanų norma, vartojimo kredito palūkanų normos taikymo sąlygos ir, jei žinomas, pradinei vartojimo kredito palūkanų normai taikomas indeksas arba orientacinė vartojimo kredito palūkanų norma, taip pat vartojimo kredito palūkanų normos keitimo laikotarpiai, sąlygos ir tvarka (jei skirtingomis aplinkybėmis taikoma skirtinga vartojimo kredito palūkanų norma, šiame punkte nurodyta informacija suteikiama apie visas taikomas vartojimo kredito palūkanų normas);

7. Bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma, bendros vartojimo kredito kainos metinė norma ir kartu pateikiamas standartinis pavyzdys, kuriame būtų paminėtos visos šios normos apskaičiavimo prielaidos (jei vartojimo kredito sutartyje numatomi skirtingi lėšų išmokėjimo būdai ir dėl to taikomi skirtingi mokesčiai ar vartojimo kredito palūkanų normos, vartojimo kredito davėjas privalo nurodyti, kad šios rūšies vartojimo kredito sutartyje numatyti skirtingi lėšų išmokėjimo būdai gali lemti didesnę bendros vartojimo kredito kainos metinę normą);

8. Įmokų dydis, jų mokėjimo skaičius ir periodiškumas, tam tikrais atvejais įmokų, paskirstymo padengiant mokėtinas pagal vartojimo kredito sutartį sumas, kurioms taikoma skirtinga vartojimo kredito palūkanų norma, tvarka;

9. Informacija apie tai, kad gali reikėti sumokėti atlyginimą notarui, kai naudojamosi jo paslaugomis;

10. Pareiga sudaryti su vartojimo kredito sutartimi susijusią papildomų paslaugų teikimo sutartį, jeigu šios sutarties sudarymas yra privalomas siekiant gauti vartojimo kreditą skelbiamomis sąlygomis;

11. Pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais mokamos netesybos ar palūkanos ir jų apskaičiavimo tvarka;

12. Mokėjimų nevykdymo pasekmės;

13. Reikalavimas sudaryti prievolės įvykdymo užtikrinimo sutartį, jeigu vartojimo kredito sutartyje tai numatyta;

14. Vartojimo kredito gavėjo teisė atsisakyti vartojimo kredito sutarties.

Greito vartojimo kredito užtikrinimas – dažniausiai yra skolininko gaunamos pajamos, tačiau gali būti ir trečiųjų asmenų laidavimas ar garantija, turto užstatas:

- Skolininko pajamos, atskaičius gyvenimo išlaidas, turi būti pakankamos padengti paskolą ir mokėti palūkanas per nustatytą laikotarpį;

- Paskola gali būti imama kartu su bendraskoliu (vyru, žmona, kitais šeimos nariais ar pan.). Tada abu asmenys ar daugiau bendraskolių tampa paskolos bendraturčiais, bendrasavininkais ir turi ne tik vienodas teises į paskolos lėšas, bet ir yra vienodai atsakingi už jos grąžinimą nustatytais terminais iki kredito termino pabaigos datos. Tai tarsi sąlyginė kredito apdraudimo priemonė.

- Laidavimas yra kitas kredito prievolės užtikrinimo būdas. Laidavimo sutartimi laiduotojas įsipareigoja grąžinti skolą kito asmens kreditoriui (skolintojui), jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, kaip minėta, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. Laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė ir jos galiojimas priklauso nuo pagrindinės prievolės. Savo įsipareigojimų laiduotojas atsisakyti negali. Tačiau skirtingai nei bendraskolis, laiduotojas neįgyja teisių į imamą kreditą.

- Gali būti užstatomas nekilnojamas turtas, transporto priemonės, turimi vertybiniai popieriai ir pan., tačiau dauguma bankų nereikalauja užstato greito vartojimo kreditams.

Kadangi paskolos užtikrinimo priemonės didina pasitikėjimą besiskolinančiuoju, tai atsiranda galimybė gauti didesnę kreditą.

2. Anketinės apklausos analizė

Duomenų rinkimo metodas – kiekybinis. Anketą sudaro 1 atviras ir 7 uždari klausimai su pasirenkamais atsakymų variantais. Apklausa atlikta internetinėje svetainėje. Klausimynas buvo išsiųstas studentams su nuorodą į internetinę svetainę, kurioje yra apklausa.

Anketinės apklausos metu buvo siekiama sužinoti kokiose kredito įstaigose Lietuvos Respublikos studentai gavo paskolas. Tyrimas buvo atliekamas 10 dienų, t.y. nuo 2016 m. kovo 14 d. iki 2016 m. kovo 24 d. Tiriamąją imtį sudarė 56 Lietuvos Respublikos studentai.

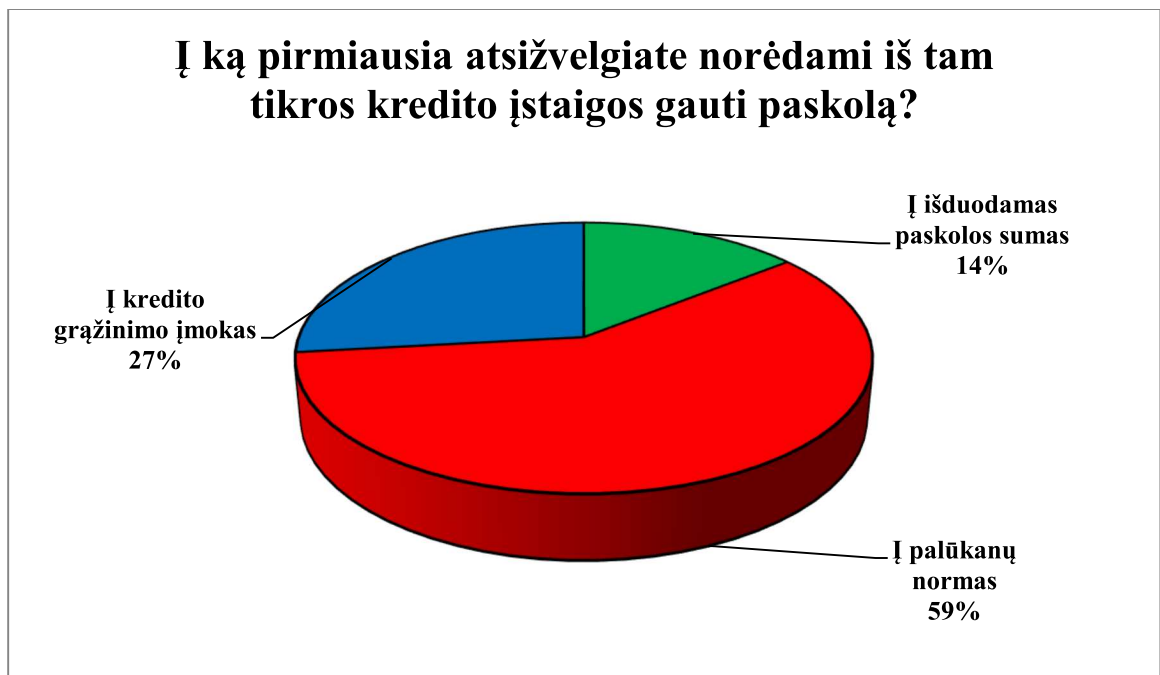
Sąrašas kredito įstaigų, iš kurių studentai gavo paskolas:

- Smpinigai.lt (UAB „Nordecum“);
- Bigbank AS;
- AB DNB bankas;
- AB SEB bankas;
- „Swedbank“ AB;
- Credit24 (UAB „IPF Digital Lietuva“);

- UAB „Moment Credit“.

Klausimas: Į ką pirmiausia atsižvelgiate norėdami iš tam tikros kredito įstaigos gauti paskolą?

- Į išduodamas paskolos sumas;
- Į palūkanų normas;
- Į kredito grąžinimo įmokas.

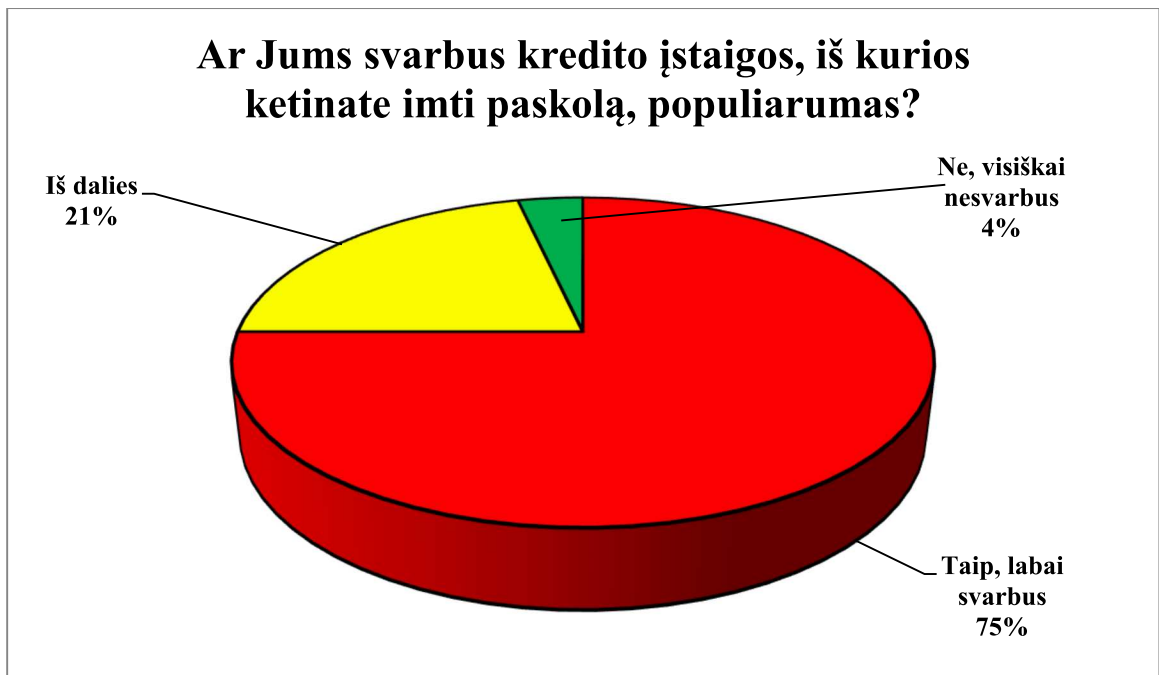

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, į ką pirmiausiai atsižvelgia norėdami iš tam tikros kredito įstaigos gauti paskolą.

Iš 56 respondentų, kurie atsakė į anketos klausimus, 59 proc. pasisakė, kad norėdami gauti paskolą iš kurios nors kredito įstaigos pirmiausia atsižvelgia į palūkanų normas, 27 proc. – į kredito grąžinimo įmokas, o 14 proc. – į išduodamas paskolos sumas. Iš tokių pasirinkimų matome, kad daugumai, renkantis kredito įstaigą, svarbiausios yra palūkanų normos

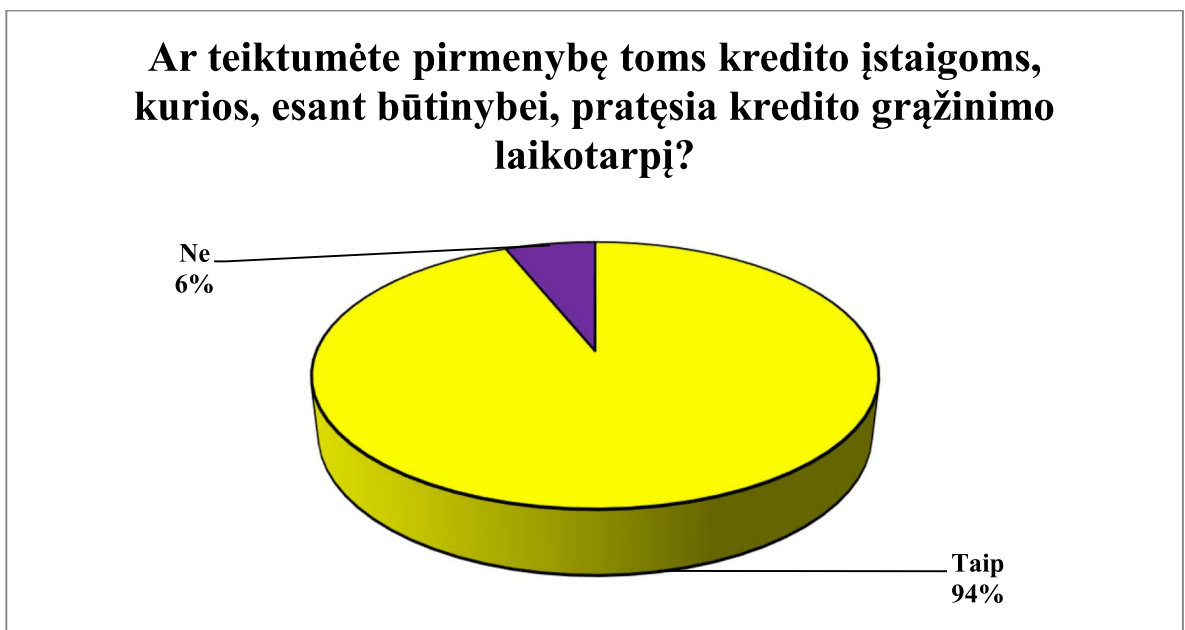
Klausimas: Ar Jums svarbus kredito įstaigos, iš kurios ketinate imti paskolą, populiarumas?

- Taip, labai svarbus;
- Iš dalies;
- Ne, visiškai nesvarbus.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar svarbus kredito įstaigos, iš kurios ketinama imti paskolą, populiarumas.

75 proc. į anketą atsakiusių studentų pripažino, kad jiems yra labai svarbus kredito įstaigos, iš kurios ketina imti paskolą, populiarumas, 21 proc. atsakė, kad jiems populiarumas iš dalies yra svarbus ir tik 4 proc. atsakė, kad jiems populiarumas yra visiškai nesvarbus. Galime teigti, kad kredito įstaigų populiarumas yra svarbus studentams norintiems gauti paskolą. **Klausimas:** Ar teiktumėte pirmenybę toms kredito įstaigoms, kurios, esant būtinybei, pratęsia kredito grąžinimo laikotarpį? **Atsakymai:** Taip; Ne.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar teiktų pirmenybę toms kredito įstaigoms, kurios, esant būtinybei, pratęsia kredito grąžinimo laikotarpį.

Dauguma studentų (94 proc.) į klausimą, ar teiktumėte pirmenybę toms kredito įstaigoms, kurios, esant būtinybei, pratęsia kredito grąžinimo laikotarpį, atsakė, jog teikia pirmenybę, o likusieji 6 proc. atsakė, jog tokiom kredito įstaigoms pirmenybės neteikia.

Klausimas: Ar renkantis kredito įstaigą Jums yra svarbus jos amžius (kiek metų yra rinkoje ir pan.)?

- Taip, labai svarbu;
- Nelabai svarbu;
- Ne, visiškai nesvarbu.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar renkantis kredito įstaigą yra svarbus jos amžius (kiek metų yra rinkoje ir pan.).

63 proc. atsakiusių studentų teigia, jog jiems yra labai svarbus kredito įstaigos, iš kurios ketina imti paskolą, amžius, 23 proc. atsakė, kad jiems tai nelabai svarbu ir 14 proc. pripažino, kad jiems tai yra visiškai nesvarbu.

Klausimas: Ar kredito įstaigos pasirinkimą lemia pažįstamųjų nuomonė apie ją?

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne.

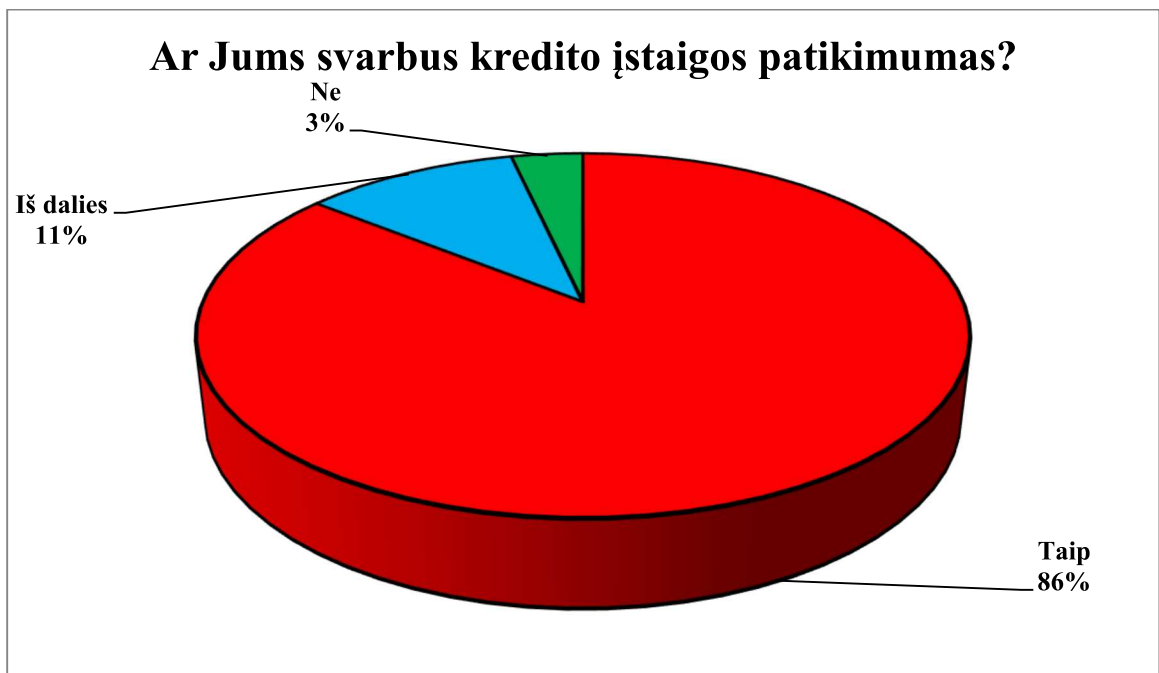

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar kredito įstaigos pasirinkimą lemia pažįstamųjų nuomonė apie ją

89 proc. atsakiusių pažįstamųjų nuomonė apie kredito įstaigas yra svarbi, 9 proc. iš dalies svarbi ir tik 2 proc. pažįstamųjų nuomonė, apie kredito įstaigas, iš kurių ketina imti paskolas, yra visiškai nesvarbi.

Klausimas: Ar Jums svarbus kredito įstaigos patikimumas?

- Taip;
- Iš dalies;
- Ne.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal kredito įstaigos patikimumo svarbą.

Kredito įstaigos patikimumas yra svarbus 86 proc. studentų, kurie atsakinėjo į anketos klausimus, 11 proc. patikimumas tik iš dalies yra svarbus, o likusiems 3 proc. kredito įstaigų patikimumas nėra svarbus.

Klausimas: Ar kredito įstaigos pasirinkimą lemia akcijos, nuolaidos paskoloms, kurias tuo metu kredito įstaiga taiko?

- Taip;
- Ne.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar kredito įstaigos pasirinkimą lemia akcijos, nuolaidos paskoloms, kurias tuo metu kredito įstaiga taiko.

Daugumai (79 proc.) LR studentų akcijos ir nuolaidos paskoloms daro teigiamą įtaką kredito įstaigų pasirinkimui, o 21 proc. – ne.

Išvados

Atlikus vartojimo bei greito vartojimo kreditus teikiančių kredito įstaigų analizę, daromos šios išvados:

1. Apžvelgus greito vartojimo bei vartojimo kredito aspektus matome, kad tie kreditai yra suteikiami fiziniams asmenims ir ilgalaikio

naudojimo prekėms įsigyti ir paslaugoms apmokėti, pvz. sumokėti už mokslą, gydymą, kelionę, atnaujinti butą ir pan;

2. Atlikus apklausa išsiaiškino, jog studentų nuomone populiariausios kredito įstaigos yra: smspinigai.lt (UAB „Nordecum“), Bigbank AS, AB DNB bankas, AB SEB bankas, „Swedbank“ AB, Credit24 (UAB „ IPF Digital Lietuva“) ir UAB „Moment Credit“;

3. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad studentai kredito įstaigas renkasi pagal populiarumą, paskoloms nustatytas palūkanų normas, kredito įstaigų amžių, nuolaidas bei akcijas paskoloms, pagal pažįstamųjų atsiliepimus, patikimumą ir pagal tai, ar tos kredito įstaigos, esant būtinybei, pratęsia paskolos grąžinimo laikotarpį.

Literatūra

1. JASEVIČIENĖ, Filomena. *Komercinė bankininkystė: analizė ir vertinimai*. Vilnius, 2013. 239 p. ISBN 978-609-459-223-2;

2. RUTKAUSKAS, Aleksandras Vytautas; NAVICKAS, Vytautas. *Finansų ir komercijos sprendimų modeliavimas*. Vilnius, 2011. 189 p. ISBN-978-9955-20-594-4;

3. Mykolo Riomerio Universitetas. *Finansų rinkos įžvalgos*. Vilnius, 2013. 192 p. ISBN 978-9955-19-514-6;

4. JASEVIČIENĖ, Filomena. *Finansų įstaigų veikla ir etika*. Vilnius, 2012. 240 p. ISBN 978-609-459-097-9;

5. SADAHIKO, Nakajima; MUTSUMI, Izumida. *Effect of Credit Card Logos on the Consumer Item Price Estimated by Japanese College Students* [interaktyvus]. 2015. [žiūrėta 2016 m. kovo 24 d.]. Prieiga per EBSCO publishing duomenų bazę: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=6&sid=371473a3-2d2d-489c-b242-0cbcd38fc061%40sessionmgr114&hid=109&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=101329315&db=bth>.

INVESTIGATION OF FAST MOVING CONSUMER CREDIT INSTITUTIONS PROVIDING LOANS TO STUDENTS

Viktorija Kadzevič

Today everyone needs money and there are no exceptions for students. When they are starting studies they leave parent's houses and start new independent living where they need a lot of money. Some students combine studies with work but other students cannot do that and they are forced to take a loan. There are many credit institutions providing loans to students. Each of them offer different conditions and people are often difficult to decide which credit institution choose to take a loan. The survey found out that the students view the most popular credit institutions are smpinigai.lt (UAB Nordecum), BIGBANK, DNB Bank, SEB Bank, Swedbank AB, Credit24 (UAB Lithuania Digital IPF) and JSC "Moment Credit". The survey revealed that students prefer credit institutions by the popularity of fixed interest rates for loans, credit institutions ages, discounts and promotions loans by your friends opinions, reliability, and according to whether the credit institution, if necessary, to extend the loan repayment period.

HAVING YOUR OWN COMPANY VERSUS BEING HIRED WORKER IN LITHUANIA

Domantė Grybėnaitė

Scientific supervisor - Viktorija Prapraitė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences

Objectives and methods of research

The aim of my research is to analyze the data on the basis of answers of respondents.

Objectives:

1. Broad statements of desired outcomes or the general intentions of the research.
2. To identify the factors contribute to current research.

The methods of this research are qualitative, quantitative and data analysis.

Introduction

Nowadays this topic of having your own company or to be hired worker is very popular among young people who try to find advantages and disadvantages of being businessman and hired worker. To begin with, we need to know the basic concepts; hired worker – a person who works part-time or full-time under a contract of employment, they are called blue-collar workers. Second concept is a businessman – a person who employed by an organization or company and associated with white-collar workers.

Business Situation in Lithuania

According to the statistics of business situation in Lithuania, we can compare 2015 and 2016 years (table 1).

2015	2016
76 413 operating companies	79 472 operating companies
There were established 12% or 8134 more small and medium business in Lithuania (comparing to 2014)	There were established 4% or 3059 more small and medium business in Lithuania. (comparing to 2015)

Table 1. Business situation in Lithuania from 2015 to 2016

There were more than 76 thousands operating companies and 4 percent more in small and medium business in Lithuania in 2015 in comparison to 2014. However, the situation has changed in 2016 when the number of companies had increased in comparison to 2015. As we see, numbers of operating companies is growing every year and there are many factors which influence people to set up business in Lithuania. Firstly, Lithuanian economics is growing every year. Also, consumer's confidence is increasing and registration is facilitated. Every person can register their own small and medium business on the Internet without any problem.

Unemployment in European Union

According to the statistic, we see following results of unemployment in European Union (EU) (see 2nd and 3rd picture).

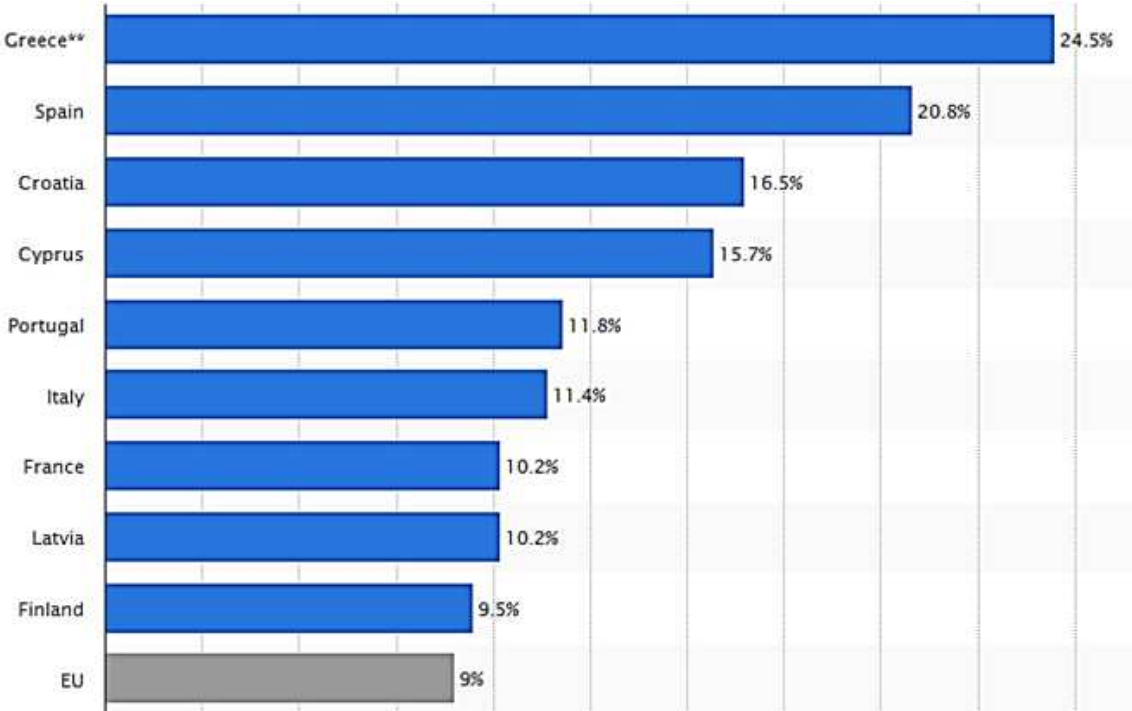

Table 2. Unemployment in EU (1)

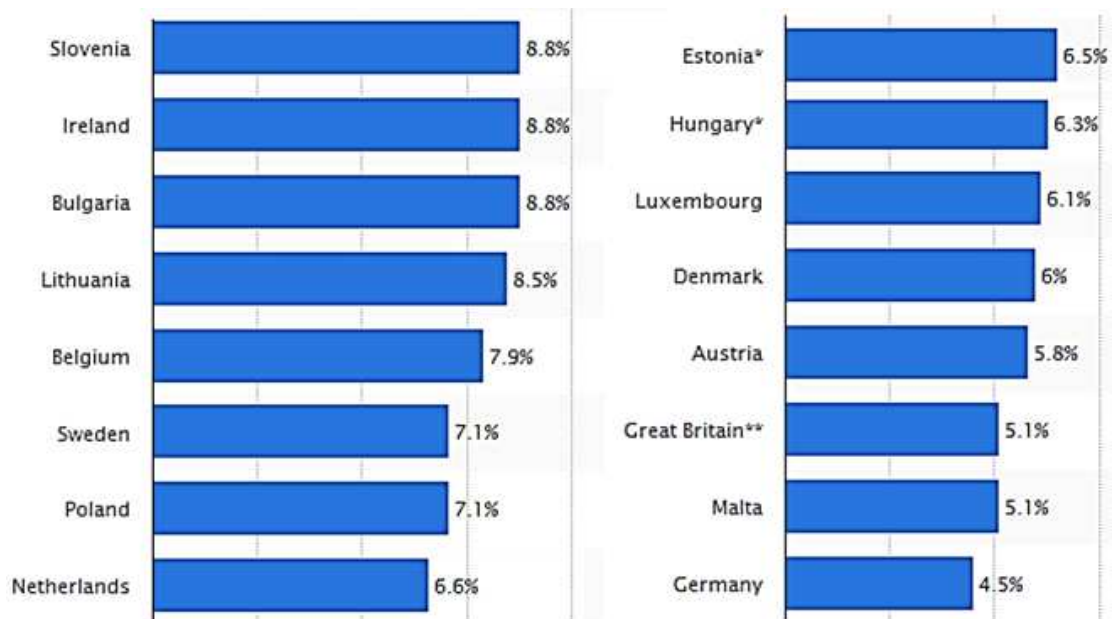

Table 2. Unemployment in EU (2)

As we can see from these tables, the highest unemployment is in Greece and Spain. The average number of unemployment is 9 percent in the European Union. Lithuanian unemployment is a little bit lower than average, it is 8.5 percent. Economically strong countries are the following Germany, Denmark, Great Britain, Malta and Austria have the lowest unemployment in Europe.

Differences of Hired Employee and Independent Businessman

Are there any differences between an employee and independent businessman in Lithuania? Sometimes differences go beyond job title and affect many issues as employment benefits, tax implications, liability and motivation. If you accept a job offer to be independent businessman, you should know some of the key differences (table 3).

Hired worker	Independent businessman
Usually works for one employer.	Provides consulting services more than one company.
Have fixed working hours.	Sets his or her own working hours.
Works at employer's place of business	Works out of her or his office or home.
Receives employment benefits such as health and disability insurance.	Does not receive employment benefits from the employer.
Works under control.	Works independently.
Accomplishes tasks which has requested by employer.	Decide how to go about accomplishing tasks and does so without the employer's input.

Hired worker	Independent businessman
Has a general education, experience background and receives special training from the employer in order to do the job better.	Has acquired very specialized skills and comes to the work a particularized education and experience background.
Will likely be eligible to receive unemployment compensation after lay off or termination.	Is not eligible for unemployment compensation benefits.
Will receive worker's compensation benefits for any work place injury.	Is not eligible for worker's compensation benefits.
Is covered by federal and state wage and hour laws such as minimum wage and overtime rules.	Wage is paid according to the terms of the contract and does not receive additional compensation for overtime hours worked.
May be entitled to join or form a union.	Is not entitled to join or form a union.

Table 3. Differences between businessman and hired worker

Survey

The research was done with the 77 respondents of different age and gender. The most active were females. There were 49 women and 28 men in my survey. The biggest number of respondents were the same age as I am, from 18 to 24 years. Only 6 people were older than 24 years.

Most of participants have not got a job because they are students and they have not got any time to work and study at the same time. However, 34 people have got a job.

The most popular sector for job searching around the interviewed people was private sector, people prefer to work in this sector. Also, there were respondents who did not decide; only 12 respondents would choose to work in public sector.

There are many reasons why people want to be hired worker. Moreover, fixed working hours and regular wages attract people as it gives opportunity to feel safe in the future. Furthermore, 34 participants agree that it is very important to pursue a carrier. Furthermore, it is lower risk than being businessman and 23 people are distrust to set their own business.

To add more, 56 people would better choose to be a businessman and have their own company than to be a hired worker. What is more, 52 respondents think that it is not easy to set up business in Lithuania and only 20 disagree with this statement.

According to the analyzed data, the main obstacle to set up business is very high risk. People are afraid to bankrupt and lose their own property. Also, setting up your own business is very expensive because the initial capital is about 3000 euros. Furthermore, there were 32 respondents who think it is high taxes which businessman must pay to government. Moreover, 29 people agree that government do not motivate young people to set up business and finally 28 people think it is a long way to set up.

Literature

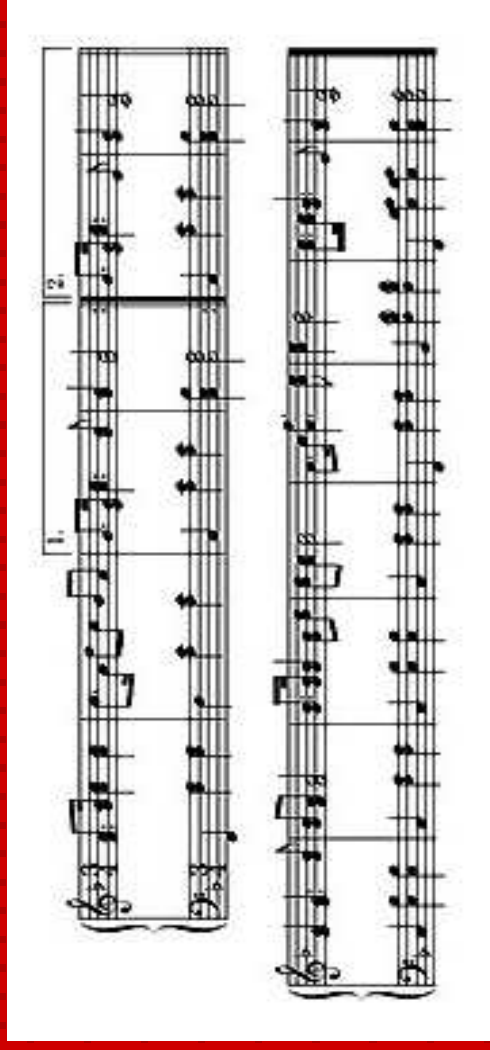
1. *Being an Independent Contractor vs. Employee* [interactive]. Access on the Internet: <<http://employment.findlaw.com/hiring-process/being-an-independent-contractor-vs-employee.html>>
2. *Unemployment rate in member states of the European Union in December 2015* [interactive]. Access on the Internet: <<http://www.statista.com/statistics/268830/unemployment-rate-in-eu-countries/>>
3. <http://www.investlithuania.com/wp-content/uploads/2014/09/PWC-Business-Guide-to-Lithuania-2015.pdf>
4. www.surveymonkey.com
5. <http://www.bme.vgtu.lt/index.php/bme/article/view/bme.2010.19>
6. <http://gridins.com/the-gridins-group-has-joined-the-lithuanian-business-employers-confederation-consolidating-the-businessmen-of-lithuania/>
7. <http://www.truelithuania.com/topics/history-and-politics-of-lithuania/politics-of-lithuania>

INTERESTING FACTS

ABOUT POLAND

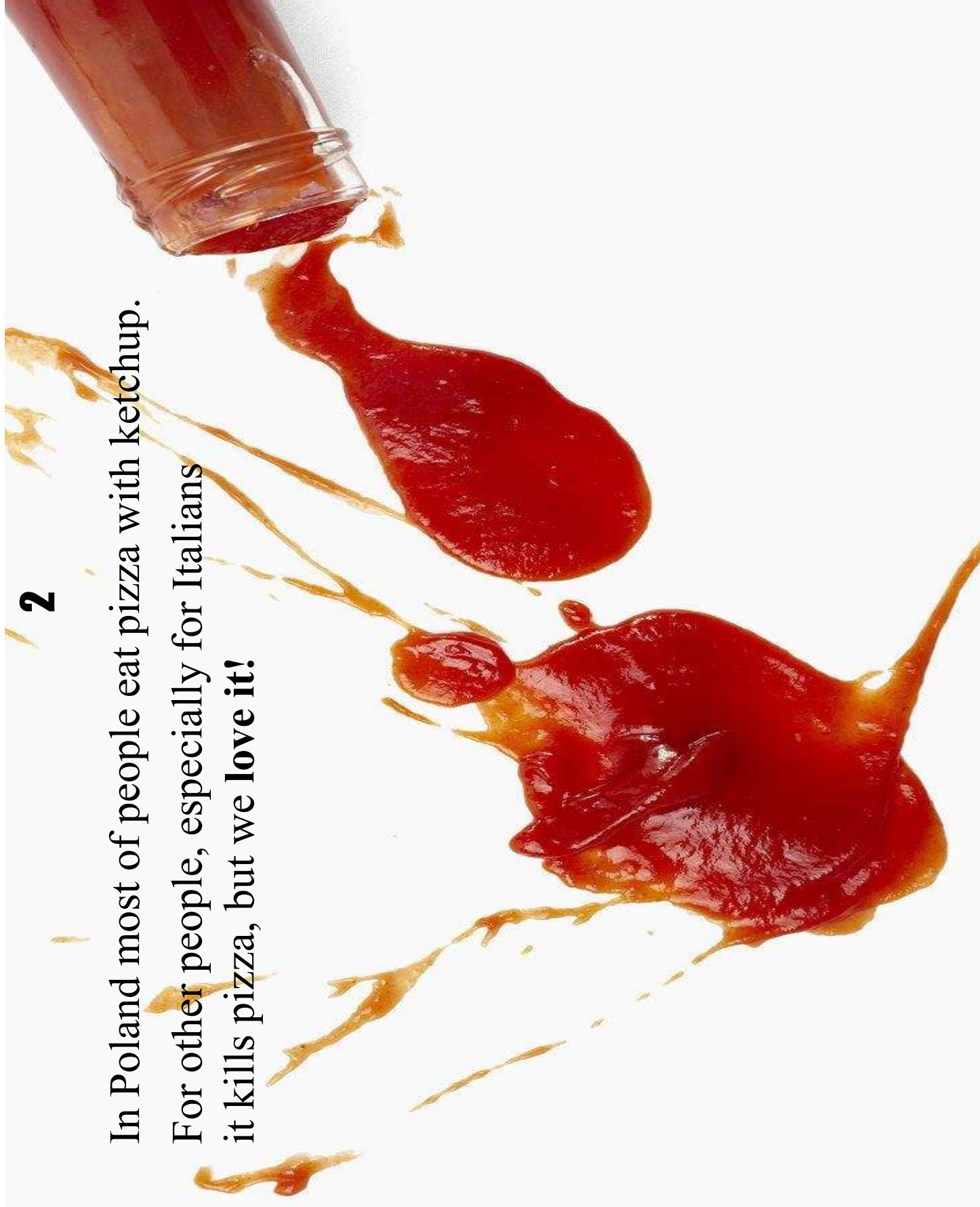
1

- Anthem "Mazurek Dąbrowskiego"
- Flag
- Emblem
- Capital city - Warsaw

2

In Poland most of people eat pizza with ketchup.
For other people, especially for Italians
it kills pizza, but we **love it!**

3

The biggest absurd of polish Christmas traditions is watching "Home alone". Everyone knows that movie, but always during Christmas time people in Poland watch it again.

Poland is the only one place where man kisses woman's hand when greeting.

Polish language is very difficult for foreigners.

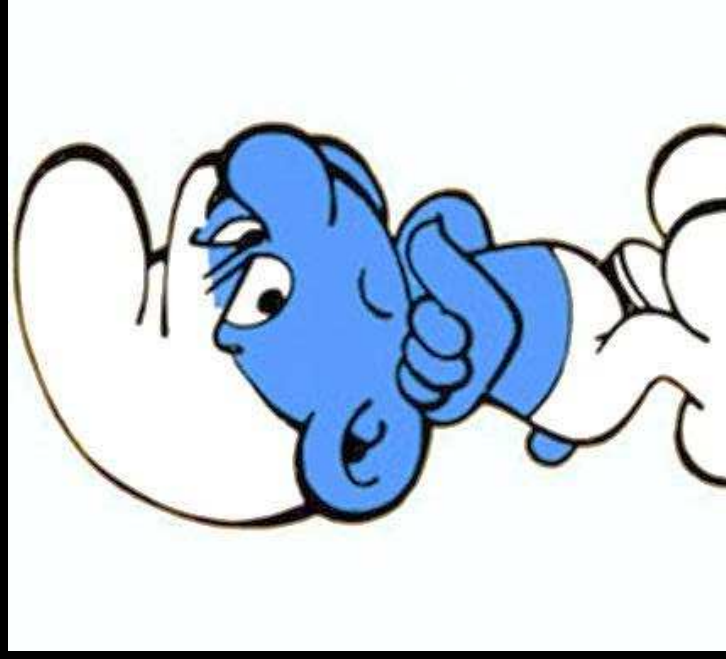
But there are also some sentences that are almost impossible to say even for Polish people.

W Szczepreszynie chrząszcz
brzmi w trzcinie i Szczepreszyn
z tego słynie.

The longest surname in Poland:
Konstantynopolitańczykiewiczówna.

The characteristic thing about Polish people is complaining.
We always find something bad in the situation.
For Polish people nothing is perfect.

In Poland are 253 academies.
The oldest of them is Uniwersytet Jagielloński in Cracow.

Traditional polish dishes:

- Pierogi (ruskie - potatoes with curd and onion, with meat, with sauerkraut and mushrooms)
- Gołąbki (mincemeat with rice covered by cabbage)
- Bigos (dish made of sauerkraut, cabbage, sausage, meat, mushrooms and tomato paste)
- Meat jelly (pieces of meat with vegetables in the jelly made of broth)

- Soups:
 - tomatoe soup
 - soup made of pickled cucumbers
 - żurek - sour soup
 - kapuśniak - sauerkraut soup
 - barszcz czerwony - beetroot soup

- Faworki

- Sernik (cheesecake)

- Pierniki (gingerbread)

- Pączki (doughnuts)

- Flaki (tripe)

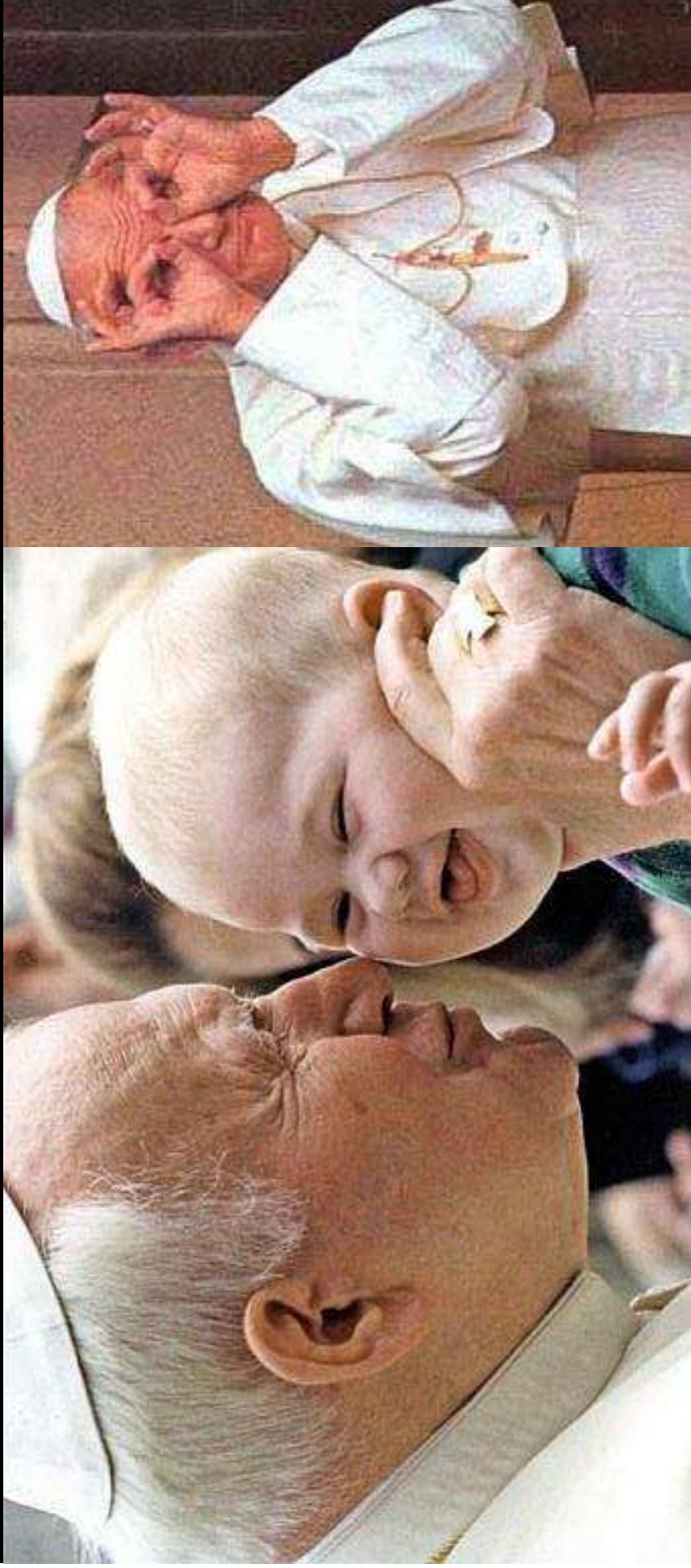
- Ogórki kiszona (pickled cucumbers)

- Kapusta kiszona (sauerkraut)

- Zsiadłe mleko, maślanka, kefir
(clabber, buttermilk, kefir)

JP2- Pope John Paul II also known as Karol Wojtyła (1920-2005) was Polish. He was the only Polish Pope to date and served the second longest. Additionally he is credited with contributing to hastening the end of communism in Poland and throughout Central and Eastern Europe. His popularity resulted in a TV channel dedicated entirely to the Pope. His family home in Wadowice just outside of Cracow is now a famous site of Christian pilgrimage in Poland.

Pustynia Błędowska - it is the largest desert in Europe.

The area of sand is 32 km².

The desert is located in the southern part of the country, just 2 km from the city.

Warsaw

The name of our capital city means "the city that saw a war" .
It regards to the War World II.
A lot of fittings during the war took place in this city,
but it still exist and Polish people are very proud because of that.

Poland was invaded or has fought for freedom in insurrections 43 times from 1600 to 1945.

The name "Poland" originates from the name of the tribe "Polanie" which means "people living in open fields".

Wafer is very thin flake white bread, baked with white flour and water without the addition of yeast, which divide Christians gathered at the table Christmas Eve, making a wish.

Chopin - one the most outstanding composer of the Romantic era and the most important Polish composer ever. He was called the poet of the piano. Characteristic for his works is using elements of Polish folk music.

Polish winners of Nobel Prize:

1905 Henryk Sienkiewicz

Awarded for outstanding achievements in the field of epic and rare genius, who played himself in the spirit of the nation.

Maria Curie Skłodowska - awarded twice

1903 (field of physics) work on radioactivity; with her husband Piotr Curie and Becquerel.
1911 (field of chemistry) development of chemistry by discovering polonium and radium.

1924 Władysław Reymont

Awarded for national epic, novel „Chłopi” .

1980 Czesław Miłosz

Nobel Prize for lifetime achievement.

1983 Lech Wałęsa

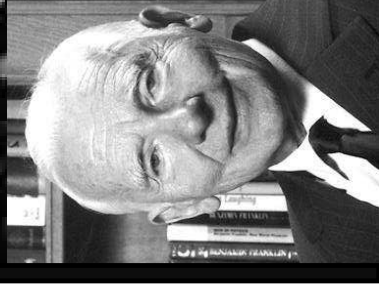
Nobel Peace Prize for lider of underground "Solidarność".

1996 Wisława Szymborska

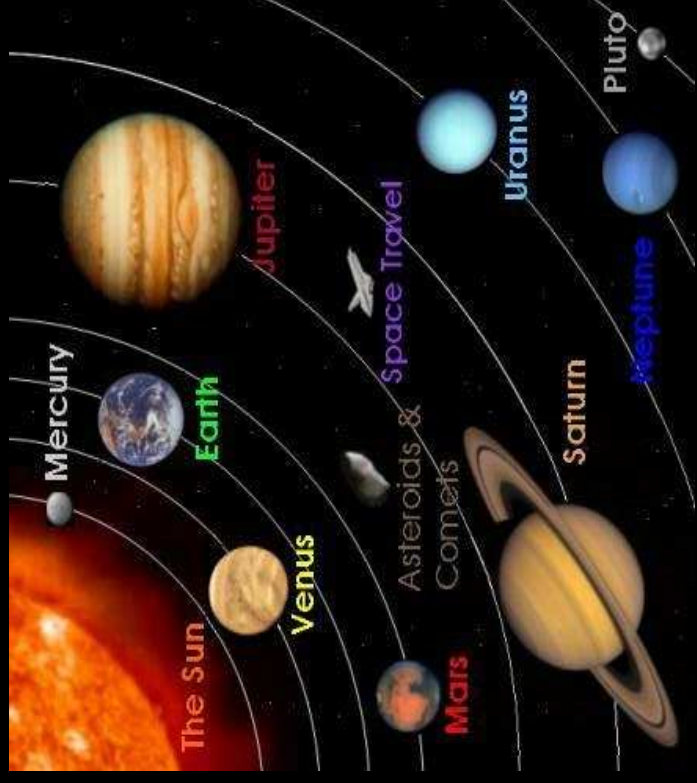
Awarded for "poetry that with ironic precision allows the historical and biological context to come to light in fragments of human reality".

1995 Józef Rotblat, Pugwash Conferences on Science in World Affairs

Nobel Prize for the fight against nuclear armament in the world.

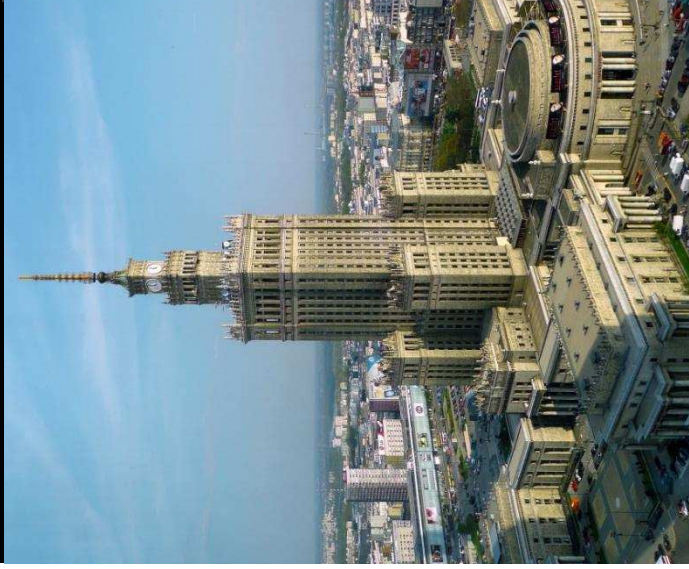

Mikołaj Kopernik – polisher astronom,
author of *De revolutionibus orbium coelestium* presenting
a vision of the heliocentric universe.

Symbols of cities:

- Warsaw – Palace of Culture
- Katowice – saucer
- Wrocław – dwarfs

- Torun – gingerbreads

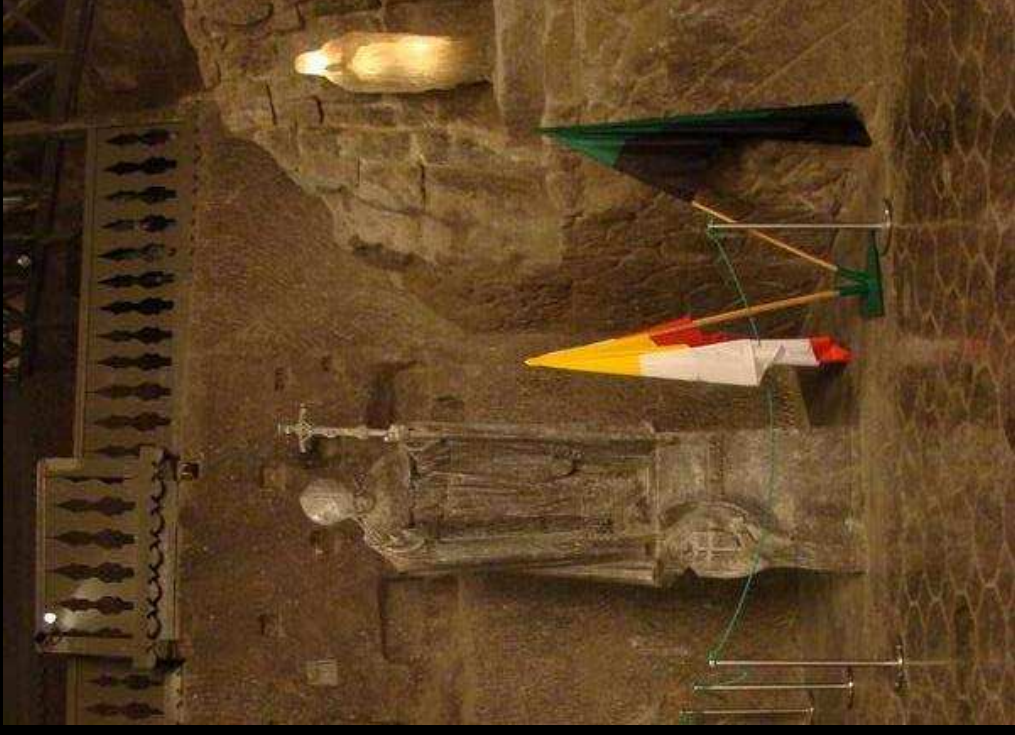
- Cracow – pretzels

- Poznan – flips

"Wieliczka" Salt Mine built in XIII century, one of the oldest in the world. Since 1945 there were almost 40 millions tourists.

In the mine is the only one underground church in Europe, where visitors can see a monument of st. John Paul II. This unique salt sculpture is at the depth of 101 meters.

Young newlyweds

It is said that polish people get married the youngest. In these days people live very intensively. Everything happens very fast, we don't have time for anything, so we also decide about marriage very fast.

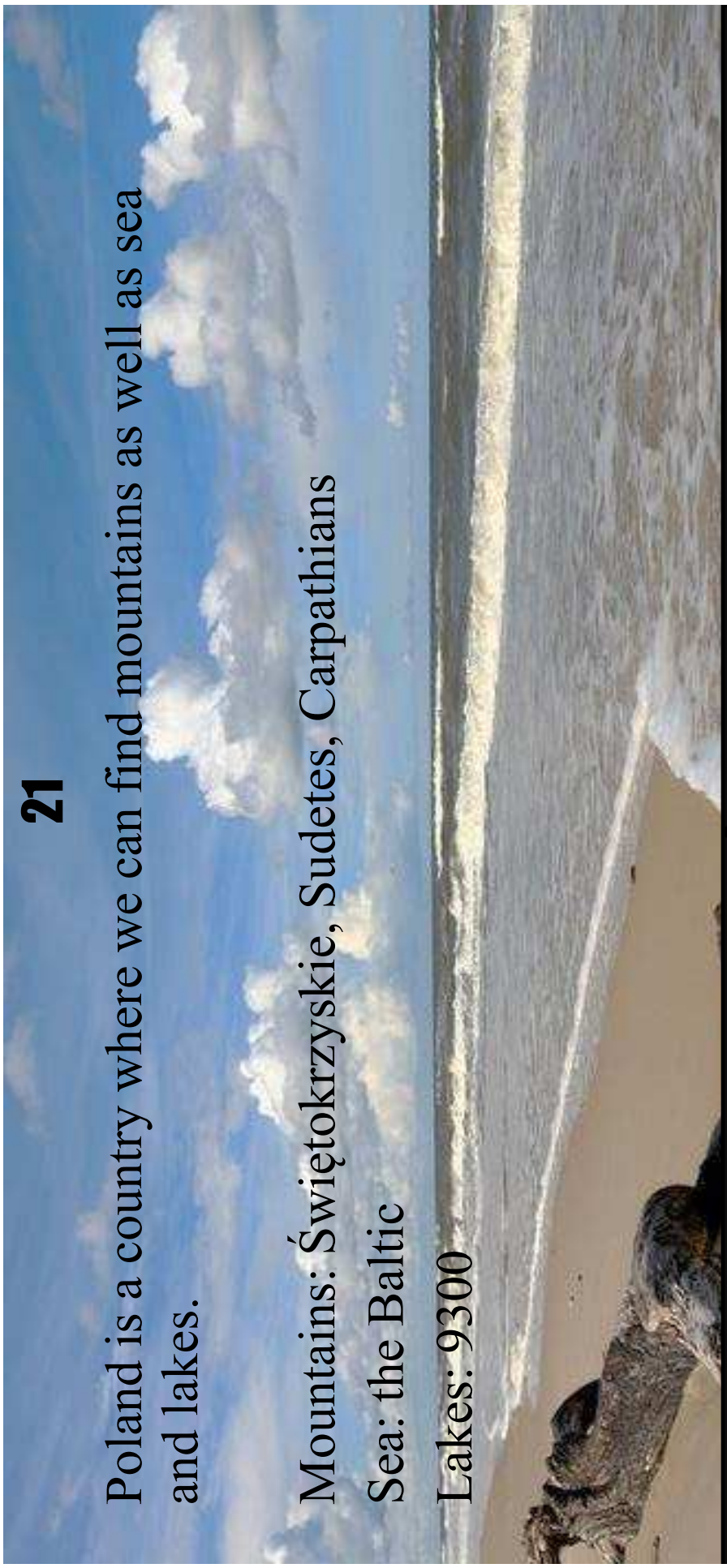
21

Poland is a country where we can find mountains as well as sea and lakes.

Mountains: Świętokrzyskie, Sudetes, Carpathians

Sea: the Baltic

Lakes: 9300

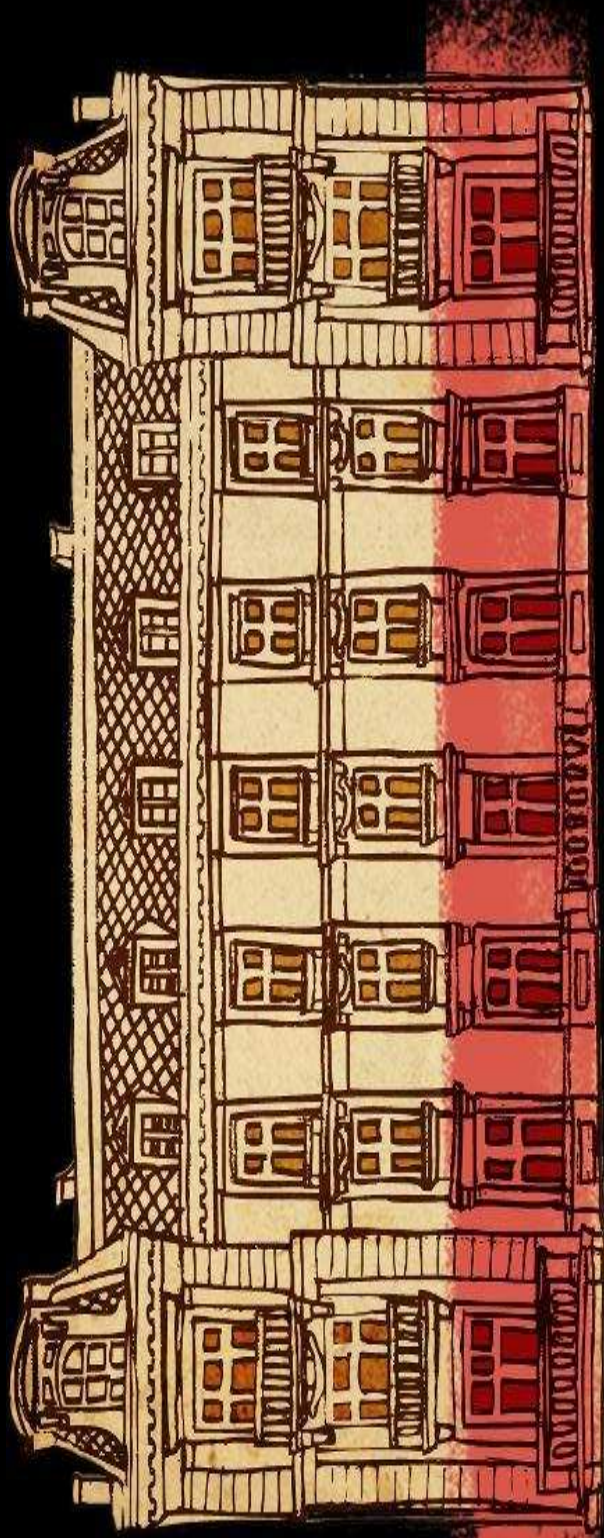

In Poland floors in the building are counted different than in Lithuania. We start numbering floors from 0, not from 1.

COMPARISON OF NAMES OF FLOORS

POLAND LITHUANIA

underground	-1	0
ground floor	0	
first floor	1	1

**THE
END**

Kamila Osoba
Jagoda Wojciechowska
Monika Gondek

INVESTICIJŲ Į KLAIPĖDOS VALSTYBINIO JŪRŲ UOSTO INFRASTRUKTŪRĄ POVEIKIO LIETUVOS KONKURENCINGUMO INDEKSUI VERTINIMAS

Dovilė Asauskaitė
Mokslinė vadovė - Elena Valionienė
Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Įvadas

Šiuo metu plačiai diskutuojama dėl stiprėjančios konkurencijos bei šalies ūkio pajėgumo ar nepajėgumo atlaikyti konkurenciją vidinėje ir užsienio rinkose. Ūkio subjekto, įmonės konkurencingumas susijęs su jo gebėjimu greitai ir operatyviai reaguoti į staigius rinkos pokyčius ir išlaikyti savo nekintančią poziciją joje (Tuncikienė, Skačkauskienė, 2013). Kiekvienam verslo subjektui, siekiančiam sėkmingai vystyti verslą ir užsitikrinti plėtros galimybes būtina ne tik nustatyti konkurencingumą lemiančius veiksnius, bet ir gauti pelną iš ūkinės veiklos, o taip pat įvertinti valstybės paramos galimybes veiklos plėtros aspektu (Antanavičienė, Šimelytė, 2013).

VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos (toliau - KVJUD) vykdomos investicijos bei augančios uosto krovos apimtys sudaro prielaidas su uosto tiesiogiai ir netiesiogiai susijusioms įvairių ūkių įmonėms vykdyti veiklą ir taip didinti ekonominę ir socialinę naudą ne tik Klaipėdos mieste, bet ir visoje Lietuvoje bei pasaulyje. Siekiant efektyviai vykdyti investicijas svarbu priimant strateginius sprendimus kuo tiksliau įvertinti investicijų ekonominį bei socialinį poveikį valstybei.

Tyrimo objektas: KVJUD investicijos.

Tyrimo tikslas: įvertinti investicijų į Klaipėdos valstybinio jūrų uosto (toliau - KVJU) infrastruktūrą poveikį Lietuvos konkurencingumo indekso poveikiui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti investicijų į uosto infrastruktūrą įtaką šalies konkurencingumui.
2. Išanalizuoti investicijų į Klaipėdos valstybinio jūrų uosto infrastruktūrą pokyčius.
3. Išanalizuoti Lietuvos konkurencingumo indekso pokyčius.
4. Įvertinti investicijų į Klaipėdos valstybinio jūrų uosto infrastruktūrą poveikį Lietuvos konkurencingumo indeksui.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizavimas siekiant atskleisti rinkliavų ryšį su investicijomis į uosto infrastruktūrą esmę ir poveikį, finansinės ir statistinės analizės metodai: tradiciniai (vertikaliaji, santykinė analizė), specifiniai (koreliacija, regresija), bei kiti metodai.

1. Investicijų į uosto infrastruktūrą poveikis Lietuvos konkurencingumui

Jūrų uostas neabejotinai turi didžiulę įtaką šalies vystymuisi. Šalies, kaip jūrinės valstybės, vardo įtvirtinimo pagrindinis požymis - tai nuosavas jūrų uostas. Jūrų uostas Lietuvos Respublikos Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatyme (Žin., 1996, Nr. 53-1245 ir vėlesnis pakeitimai) 2 str.

apibūdinamas kaip teritorija (uosto žemė ir akvatorija) skirta laivams įplaukti ir išplaukti, stovėti, aptarnauti, kroviniams perkrauti, taip pat keleiviams aptarnauti.

Kompleksinėje šalies transporto sistemos plėtroje yra numatyta vykdyti aktyvią transporto politiką, siekiant, kad šalies transporto sektorius užimtų kuo platesnį transportavimo ir logistikos paslaugų segmentą globalioje (Europos ir Azijos prekybos ašies) ir regioninėje (Baltijos jūros) rinkose. Transporto sistemos plėtros programoje taip pat yra planuojama modernizuoti ir plėtoti KVJU infrastruktūrą, skiriant reikalingas investicijas. Valstybės investicijas, skirtas KVJU, siekiama paskirstyti tiems projektams, kurie leistų užtikrinti didžiausią naudą uosto veiklai ir pritraukti papildomus krovinių srautus, taip pat projektams, susijusiems su konkrečių uoste veikiančių privačių krovos kompanijų įsipareigojimais, kurie užtikrintų, kad įvestos į infrastruktūrą valstybės investicijos būtų tikslingai panaudotos ir taip būtų sukurta nauda Klaipėdos regionui ir valstybei.

Šiuo metu sparčiai auganti KVJU krova, atplaukiantys didesnio tonažo laivai ne tik džiugina, bet ir prabyla apie didėjančią uosto reikšmę tiek visos šalies ekonomikai, tiek tarptautiniam krovinių ir keleivių vežimui, todėl svarbu pasinaudoti Europos Sąjungos teikiamomis galimybėmis, savo jūrų uostą paversti dar pajėgesniu ir modernesniu laivų, krovinių ir keleivių aptarnavimo srityse. Panaudodama ES struktūrinę paramą KVJUD kartu su AB „Lietuvos geležinkeliai“ įgyvendina 14 projektų, kurie gerina krovinių ir keleivių aptarnavimą Klaipėdos jūrų uoste, padeda užtikrinti saugų ir nepertraukiamą krovinių vežimą į jūrų uostą ir iš jo.

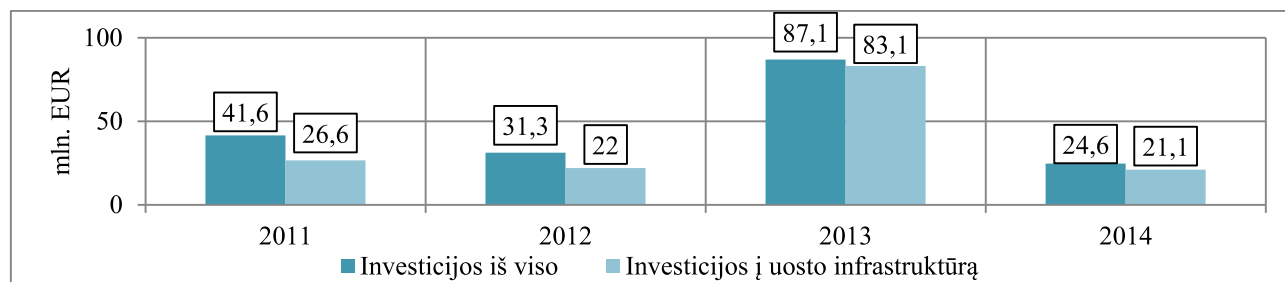
Investicijos į KVJU – tai investicijos į visos Lietuvos verslą ir žmonių gerovę, nes lėšos, išleistos uosto priežiūrai, modernizavimui ir plėtrai, sparčiai atsipirks. Klaipėdos valstybiniam jūrų uostui tapus konteinerių paskirstymo centru Baltijos jūros teritorijoje plėtra tik spartės, kurdama papildomas darbo vietas, skatindama eksportą. Jūrų uoste pastačius šiuolaikišką terminalą, bus galima aptarnauti daugiau laivų, transporto priemonių, keleivių. Bus sukurtos geresnės sąlygos verslui, pagerės keleivių aptarnavimas.

2. Investicijų į Klaipėdos valstybinio jūrų uosto infrastruktūrą vertinimas

Uosto direkcijos investicijos į uosto infrastruktūrą yra valstybės bei visų uoste veikiančių įmonių variklis. KVJU yra valstybinis, todėl KVJUD veikla garantuoja ekonominį valstybės augimą. KVJUD pajamas – 50 mln. EUR per metus – sudaro ne tik uosto rinkliavos, o taip pat ir uosto žemės nuoma. KVJUD finansinės įplaukos yra gaunamos iš ES paramos fondų, bankų paskolų, o taip pat didelę dalį sudaro valstybinis finansavimas (Buškevičiūtė, et. al, 2010). Būtent šios pajamos yra skiriamos uosto akvatorijos gilinimui, uosto infrastruktūros gerinimui, uosto saugumo didinimui bei KVJUD veiklos užtikrinimui, o viso to tikslas- didesnio krovinių srauto pritraukimas ir aptarnavimas.

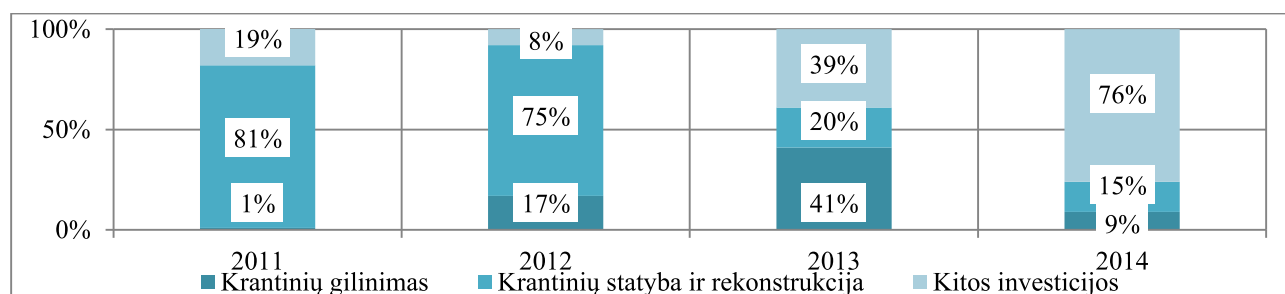
2013 m. yra svarbiausi tiek KVJUD, tiek valstybei (1 pav.), nes šiais metais buvo investuota daugiausiai per visą uosto gyvavimo laikotarpį. 2013 m. buvo investuota apie 87 mln. EUR. Daugiausia investuota buvo į laivybos kanalo gilinimą bei platinimą (36 mln. EUR); krovinių ir keltų

terminalo įrengimą (30 mln. EUR); LKAB „Smeltės“ laivų apsisukimo rato gerinimui ir gilinimo darbams (22 mln. EUR); krantinių rekonstravimui (6,8 mln. EUR) bei kitiems infrastruktūros tobulinimo darbams (18 mln. EUR).

1 pav. KVJU investicijų dinamika

KVJUD didindama investicijas į infrastruktūrą siekia tokiu būdu padidinti ne tik KVJU patrauklumą, tačiau ir konkurencingumą rytinės Baltijos jūros pakrantės regione, 2013 metais investicijoms panaudodama apie 32 mln. EUR Europos sąjungos paramos lėšų.

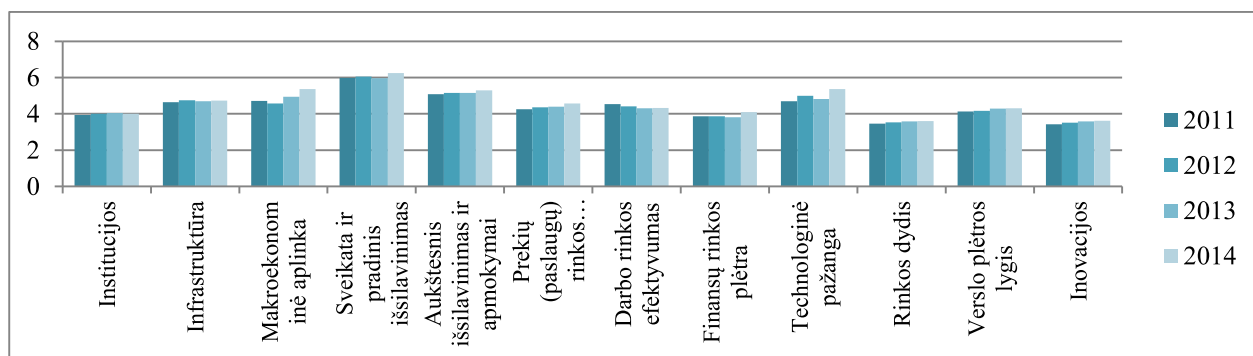

2 pav. KVJUD investicijų į uosto infrastruktūrą struktūra

KVJUD stengiasi beveik visas investicijas skirti uosto infrastruktūros gerinimui: krantinių gilinimui, krantinių statybai ir rekonstravimui ir kitoms investicijoms, todėl investicijų struktūra ir yra sudaryta iš minėtų pagrindinių dalių, nors dinamikoje galima matyti proporcijų pokyčius (2 pav.): 2011-2012 m. laikotarpiu dominavo ir krantinių statybos bei rekonstrukcijos darbai, kurie 2012-2013 m. laikotarpiu tolygiai transformavosi į krantinių gilinimą, tuo tarpu 2014 m. pasižymėjo laivybos kanalo tobulinimui skirtomis investicijomis.

3. Lietuvos konkurencingumo indekso pokyčių vertinimas

Šalies konkurencingumo augimas siejamas su verslo aplinkos gerinimu, dėl kurio didėja vidaus ir užsienio investicijos, auga eksportas ir importas (Kėdaitienė, 2013).

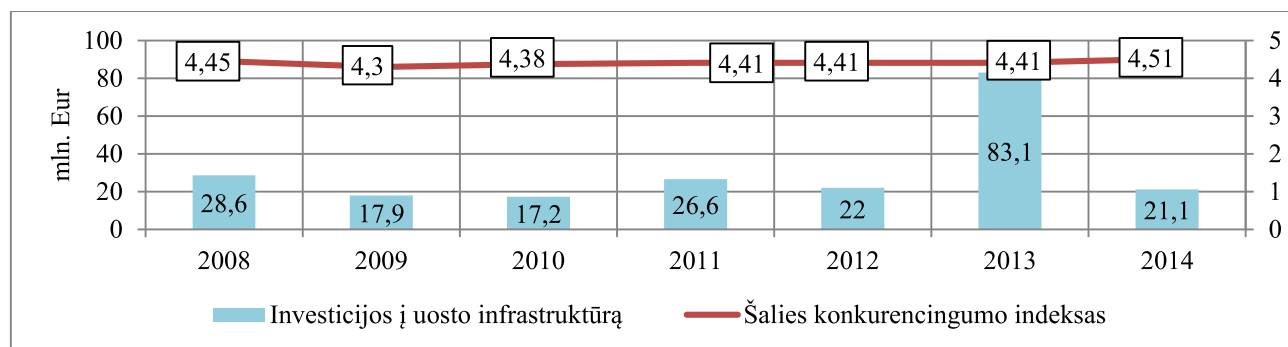

3 pav. Globalaus konkurencingumo indekso dinamika Lietuvoje

Šalies konkurencingumą galima sieti su gerovės kūrimu, įtraukiant tiek rezultato, tiek ir proceso vertinimą. Vienas iš būdų kiekybiškai įvertinti šalies konkurencingumą – tai naudojamas globalaus konkurencingumo indeksas (toliau - GKI, Tunčikienė, Skačkauskieė, 2013). Konkurencingumo veiksnių stiprumas vertinamas skaitinėje skalėje nuo 1 (ryškus konkurencinis trūkumas) iki 7 balų (ryškus konkurencinis stiprumas). Analizuojamu laikotarpiu šalies konkurencingumas padidėjo iki 4,51 tik 2014 m. Taip atsitiko, dėl išaugusių visų 12 ekonominių konkurencingumo veiksnių reikšmių (3 pav.). Globalaus konkurencingumo indekso dinamikoje puikiai atsispindi 12 veiksnių svarba Lietuvai. Infrastruktūros indeksas yra penktas iš dvylikos galimų, todėl svarbu įvertinti jo poveikį šalies konkurencingumui.

4. Investicijų į Klaipėdos valstybinio jūrų uosto infrastruktūrą poveikio Lietuvos konkurencingumo indeksui vertinimas

Analizuojamu laikotarpiu šalies konkurencingumas padidėjo iki 4,51 tik 2014 metais. Taip atsitiko, dėl išaugusių visų 12 ekonominių konkurencingumo veiksnių (3 pav.). Lietuvos konkurencingumo indeksas kito nuo 4,41 iki 4,51.

4 pav. Investicijų į uosto infrastruktūrą ir šalies konkurencingumo indekso dinamika

Išnagrinėjus KVJUD investicijas ir šalies konkurencingumo indeksą analitiniais rodikliais bendroje viso laikotarpio dinamikoje galima pastebėti, kad investicijų į uosto infrastruktūros rodikliai augo sparčiau, bazinis augimo tempas, lyginant su 2009 m., daugiausia buvo pasiektas 2013 m. – 464 %, tuo tarpu šalies konkurencingumo indekso 2014 m. – 104 %. Investicijos nuo 2009 m. iki 2012 m. pabaigos vidutiniškai augo po 22%. Mažiausias metinis investicijų pokytis pastebimas 2014 m., kai jis siekė 25 %. Didžiausias metinis investicijų pokytis buvo užfiksuotas 2013 m. ir jis sudarė 377 %. Šalies konkurencingumo indeksas nuo 2009 m. iki 2014 m. vidutiniškai didėjo po 2,8 %.

Investicijų į uosto infrastruktūrą ir šalies konkurencingumo indekso dinamikos rodiklių analizė rodo, kad kasmet investuojama į uosto infrastruktūrą apie 4 mln. EUR daugiau. Tiriant investicijas į uosto infrastruktūrą ir jų poveikį šalies konkurencingumo indeksui, matoma, jog šalies konkurencingumo indeksas priklauso nuo investicijų į uosto infrastruktūrą ($r = 0,73$,

$t_r=3,20 > t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$), kas leidžia teigti, kad investicijos yra naudingos didinant Lietuvos konkurencingumą.

Išvados

1) Investicijos į Klaipėdos jūrų uostą – tai investicijos į visos Lietuvos verslą ir žmonių gerovę, nes lėšos, išleistos uosto priežiūrai, modernizavimui ir plėtrai, sparčiai atsiperka. Naujos investicijos į uosto infrastruktūrą yra labai svarbios uostui ir valstybei, nes gerinant uosto infrastruktūrą uostas ir valstybė tampa konkurencingesne.

2) Išanalizavus investicijų į uosto infrastruktūrą ir konkurencingumo indeksą pokyčius, jog daugiausiai per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo investuota 2013 m., o šalies konkurencingumo indeksas išaugo 2014 m.

3) Šalies konkurencingumo augimas siejamas su verslo aplinkos gerinimu, dėl kurio didėja vidaus ir užsienio investicijos, auga eksportas ir importas. Investicijų svarba šalies konkurencingumo didinime užima 5-ąją vietą pagal svarbą iš 12-os ekonominio konkurencingumo veiksnių ir prisideda 8,7% prie šalies konkurencingumo didinimo visame pasaulyje, nes 2013 metai yra svarbiausi tiek KVJUD tiek valstybei, nes šiais metais buvo investuota daugiausiai per visą uosto gyvavimo laikotarpį. 2013m. investuota apie 87 mln. Eur.

Literatūra

- 1) Antanavičienė, J., Šimelytė, A. (2013). *Verslo įmonės ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- 2) Buškevičiūtė, E., Kanapickienė, R., Patašius, M. (2010). *Finansinių rezultatų analizė*. Kaunas: Technologija.
- 3) Černius, G. (2013). Įmonės finansų valdymo tikslas - tvarumo reikalavimas. *Business Systems and Economics*, Vol. 3, Issue 3, p. 3-8.
- 4) Kėdaitienė, A. (2013). Investicijos į infrastruktūrą Europos Sąjungoje: šiuolaikinė situacija ir nauji iššūkiai. *Public Administration*. Vol. 4, Issue 40, p. 61-71.
- 5) Treigienė, D. (2010). *Investicijos*. Vilnius: VGTU leidykla.
- 6) Tunčikienė, Ž., Skačkauskienė, I. (2013). Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Issue IV, p. 97-110.
- 7) Zigmantavičiūtė, E., Miečinskienė, A. (2015). Lietuvos tiesioginių investicijų Europos Sąjungos šalyse analizė. *Science: Future of Lithuania*. Vol 7, Issue 2, p. 172-178.

EVALUATION THE IMPACT OF INVESTMENTS TO SEAPORT'S INFRASTRUCTURE ON COUNTRY'S COMPETITIVENESS INDEX

Dovilė Asauskaitė

The main idea of reasearch is to evaluate the impact of investments to infrastructure to the country competitiveness index. Research object is an investment in port infrastructure, which affects increasing the country's competitiveness index. Research aim is to evaluate the investment in port infrastructure influence of Lithuanian economic competitiveness. Objectives are: to describe the investment and the country's competitiveness conception; to assess the importance of investment in port infrastructure.

YOUTH INTEGRATION IN THE LABOUR MARKET OF LITHUANIA

Ieva Vengalytė

Vilniaus Kolegija/University of Applied Sciences, Faculty of Economics

Scientific supervisor - lecturer Jūratė Merkienė

Introduction

Article problem: What are the most important issues concerning youth integration in Lithuania.

The aim of article: To discuss the opportunities and difficulties for youth to join the labour force.

The objectives of article:

- literary analysis,
- literature customizable analysis of the problem,
- analysis of available data,
- formulation of conclusions and recommendations.

The study hypothesis: Job positions are available for every persistent youngster in Lithuania.

Methods: Literature reading and selection of all information, people survey

There is a lot of problems young people face nowadays. How to finish school with high grades? How to decide where to study? How to ascertain am I in my path? Am I happy? Am I myself? If a young person is then, will I finish my college? Where to go now? How to find my favourite job? One question after another, and it goes around in our heads until we are determined that YES, I am ME and this workplace fits me perfectly. But firstly, there are some issues before getting the right job. And these issues are very important for integration in labour market, which can cause unemployment at times.

First of all, how should a jobless person be defined? According to the Lithuanian labour market, it is unemployed man or woman, who is of employable age, not studying, or a person whose enterprise is liquidated and he or she is registered in labour market as a job seeker. Youth, in accordance with Lithuanian Ministry of Social Security and Labour, are people from 14 to 29 year old.

What does youth expect from employers?

To have dreams and ambitions about the future is more or less an integral part of our lives. On completing school it is necessary to decide which university to opt for. The same situation is encountered after graduating from college. There are always the ones who are better, more successful and get the perfect job immediately. But the majority of “ordinary people” needs to fight for their “throne”. The most important period for

youngsters is the transition from education system to labour market. And then they are faced with adult problems, but cannot compete with them properly. The main reason being – not sufficient experience. The most acute problem is where to get it if one is not allowed to work. Unfortunately at that time youngsters start wondering about leaving their home country Lithuania and starting a new life abroad. According to the Lithuanian Statistics government's data of 2011, only 9% of youngsters expect to work overseas after the studies.

Those who stay in their homeland, expect a lot from their employers despite the fact that they have just graduated from university. One of the main requirements is attractive wage and social guarantees. But who would pay much for verdant person? Imagine yourself in employers shoes. For example, you are a manager of notorious company. And one day, young man enters through your doorstep and applies for the job with high payment. Of course, there arises a question in your head – „If you can demand high wage, then what is your proficiency?“ It is clear, that he does not have plenty of experience, he is just ordinary graduate with self-motivation and naive desires. And there is just one question: How could youth gain experience, when nobody let them work? It is one side of the medal, and another is – why does not that young person firstly gain experience and get low wage and after that try to improve himself at the sight of employee. This is first step on the career ladder.

According to the Lithuanian Government's ruling, which entered into force on 2 December 2015, the minimal salary is 350 euros. Is that enough for an ordinary Lithuanian? The response is negative. The mentioned amount of money would be sufficient for a graduate. Perhaps only at the initial stage. It is obvious the longer one works the more experience is gained. In other words, time increases our payment size. Of course, there are some issues. Some graduates do not even need to try hard to reach a high position at work, it is only necessary to arrive at a particular time in a particular place. And others have to fight for their position, as Sisyphus rolled his stone of knowledge and acquired nothing but will and obstinacy.

Youth unemployment

Concerning the data of Lithuanian Statistics government about registered jobless people it can be pointed out that this number is decreasing. While in 2012 there were 216,9 thousand unemployed, now there is a reason to rejoice, the number has fallen to 158,2 thousand in 2015. According to the institution, the number of free workplaces increased by more than one thousand. There were 10 472 available workplaces in 2012, and there were 11 603 in

the previous years. So, what are the causes of these peculiar numbers? It seems to be clear there is only one answer – migration. At some time in the past there was a very popular song called the Lithuanian anthem of basketball where the words three million were repeatedly stressed. It was confirming the fact, all of Lithuanians from children to senior citizens knew the number citizens living in our homeland at that time. However it is absolutely different now. Should we make another song named “2 million 881 thousand 705”? The number of emigrants are increasing, when in 2012 we had 41 thousand emigrants, in 2015 it increased almost by 5 thousand. These numbers are not as shocking, as they were in 2010 – the number of emigrants were about 83 thousand. We can rejoice about that fact. Unfortunately, big part of emigrants are educated and able-bodied people, who are very suitable for the job market in Lithuania. Back to the point, youth emigration is destroying the structure of well-functioning, proper country social life. In other words, it is extremely difficult to live without young, educated people. What would we do if there were only senior citizens and uneducated residents. Citizens should not be discriminated but it is obvious that youth is the future of our developing world. If there is no education available, if there is no opportunity to work what can the expectations for young people be? The other issue is the fact that emigrants are working for foreign business companies and increasing the wealth of another country.

Compulsory military service was a perfect idea to set in motion young people in Lithuania. When Ministry of National Defence of Lithuanian Republic dispatched summons to 3 thousand conscripts this year, there were a lot dissatisfied men. Some of them suddenly obtained some diseases so that mandatory service could be avoided. Definitely, there were plenty of volunteers, who solved this problem and filled the positions instead of those conscripts.

Solutions for youth

But is it laziness that causes such an unemployment? There are lots of ways to find a job. Labour exchange is offering an opportunity called – Youth Initiative Guarantees. This project has been implemented since 2014 in Lithuania. Its main goal is to help youngsters find a workplace after 4 months after graduating from university or after being made redundant. There are people who availed this offer, and now work successfully. As can be seen the more opportunities the government gives, there is more persistence. According to

psychologists, nowadays children born in 1995-2012 are called “Z generation”. These people are grown up with internet, not with books, their real life is less realistic than unreal, cyber life. They are learning fast, they can find information faster than any other older person. They have lots of naive desires, they are not submissive, but independent, it is easier for them to work solo, than in a team. According to Svetlana Ramoškienė, a psychologist, employees fear these workers. It is said that they require peak salary, while they put in a minimum of their endeavors. But who gives money free of charge. No one. Therefore, the number of self-employed people is increasing. In accordance with Lithuanian Statistics department, these numbers jumped from 124,3 thousand in 2012 to 148,5 in 2015. This data shows, that people are getting more independent and self-confident. They are no longer afraid to reveal their desires and try to reach their goals, like establish a company. As it is reminded by our teachers and parents that nothing is impossible. The fact about setting up one’s own business should also be kept in mind. There are lots of successful stories about youngsters. There are many examples of young ambitious people like Mantas Bertulis who believed that he would be able to start a talk show with Lithuanian celebrities. His idea was to interview famous people about casual things. This show is called “Kitokie pasikalbėjimai“ and it is popular on the internet. The creator of the new show has a dream – to invite President Dalia Grybauskaitė to his show one day. This example of success is a great inspiration to all of us, not to be afraid of seeking our dreams and believing in oneself. J. Wooden points out that “If you're not making mistakes, then you're not doing anything. I'm positive that a doer makes mistakes.” None of us have not make any mistakes, so why not to risk, or try to reach our mountain of success by starting from the bottom?

All in all, the data shows that migration is increasing, the number of unemployed people is decreasing, there are lots of available workplaces in Lithuania and people are starting their own companies much more frequently. These are just figures which can be observed in statistics everything depends on the young people of Lithuania. If there is a desire to work for aliens for a higher wage – there is a possibility to go abroad, if one is ready to study and work hard and earn a satisfactory salary – stay here, if there are ambitions, dreams, your own idea, why not make it come true. Of course, nowadays the world rotates around money, but can these pieces of paper be replaced by a beloved and fantasy job?

Conclusions and Recommendations

Year after year people are searching for suitable, perfect jobs. Youth often face the problem of lack of education or experience. But this is not an explanation. There are lots of ways of starting their own career. Beginning in a small company with a minimum wage, to serve in

army or to establish one's own enterprise. The main thing is not to be afraid to err, to fantasize and try.

References

1. *Lithuanian Government*. Access on internet: <<https://www.e-tar.lt>>
2. *Lithuanian Labour exchange*. Access on internet: <www.ldb.lt>
3. *Lithuanian Ministry of Social Security and Labour*. Access on internet: <<http://www.socmin.lt/lt/jaunimo-politika.html> >
4. *Ministry of National Defence of Lithuanian Republic*. Access on internet: <www.kam.lt>
5. *Statistics Department of Lithuania*. Access on internet : <<https://osp.stat.gov.lt/>>
6. *Z generation*. Access on internet: <<http://psichika.eu/blog/z-karta/>>

Summary

YOUTH INTEGRATION IN THE LABOUR MARKET OF LITHUANIA

Ieva Vengalytė

The article defines the meaning of youth, speaks about the expectations of employers concerning young graduates. An overview of the youth labour market is presented and data is provided to confirm the facts and numbers described in the article.

YOUTH UNEMPLOYMENT IN SLOVAKIA

Kinga Báštiová, Katarina Puškariková

Alexander Dubček University of Trenčín

Scientific supervisor – lecturer Gitana Mečéjiené

Introduction

One of the impacts of an economic crisis is the unemployment of 75 million of the young population in the whole Europe, states (ILO,2012). This number is higher by about 4 million than in the year 2007. There was also an increase of 6 million in those who gave up searching for a job. Concerning the salaries, more than 200 million young people have a daily wage of less than US\$2. According to European Commission (2012), after several years of decline there was also an increase in the number of young people not in employment, education or training (NEET). The main parts of NEET are families with low standard of living. The share of NEETs was very low in 2007, but has increased sharply since 2008. This means that the youth unemployment situation is becoming severe and thus should not be omitted. Slovakia has been a part of European Union since the year 2004. The actual situation is very alarming. In the EU-28 area there is 5.5 million unemployed young people. This number represents an unemployment rate of almost 24%. It means that more than one in five young Europeans can not find a job (in Greece and Spain it is one in two).

1. Unemployment rate in Slovakia

Unemployment in Slovakia is one of the most alarming socio-economic problems of the country. Analysts predict it will take a lot of time, the European Union and Slovakia among them, to reach significant reduction in the number of unemployed. Trying to find a solution for high unemployment of older people and long term unemployment of women is a big challenge for Slovakia. In March 2014 unemployment rate in Slovakia reached 13.28% which was the sixth highest value in the whole European Union and absolutely highest number of all the Visegrad four countries. As we can see on graph number 1 below the rate of unemployment had a downward trend, until the year 2008. The economic situation in the U.S. especially the mortgage crisis was getting worse at the end of that year. It caused the recession in the world economy and had limited almost every economic activity around the world including Slovakia. A lot of companies stopped their production; some went bust and in early 2009 occurred common redundancies. It led to an increase of the unemployment rate until the end of the year 2010. The slight increases and decreases

in the last year's rates are the results of the anti-crisis policy in Slovakia and also the increasing world economy as a whole.

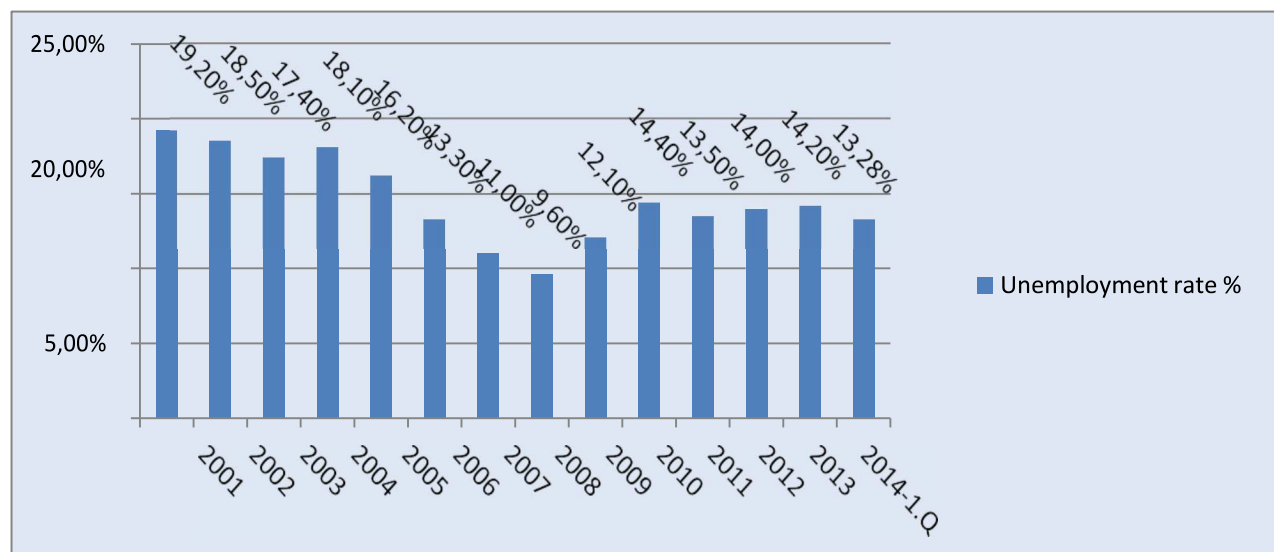

Figure 1. Unemployment rate in Slovakia (2001-2014)

In general we can say that the group of young people is the most sensitive social group which is strongly affected by social changes in nowadays society. The way of life of young people and their life approach has different dimensions, sometimes not accepted by older generations which grew up in traditional culture. Today's youth creates it's own independent culture, a specific lifestyle, fashion, specific values, but also new forms of partnerships (marriage age is higher). Another difference is that traditional marriage becomes a partnership and the number of young people living alone is rising up. In graph number 2 we can see the division of youth in different areas.

2. Unemployment rate of young people in Slovakia

Obviously, the distribution of young people in different regions eastward grows; it is mainly due to the different standards of living in regions and decreasing of development in these areas towards the east of the Slovak Republic. According to graph number nars and the smallest logically Bratislava, because it is the smallest region from the area point of view. The share of youth in Bratislava is (9,28%), in Western Slovakia youth creates 31,95% of the population and the east of the republic has the major part of the share of young unemployed people up to 30 years old the majority, exactly 32,98%. Of the total Slovak population youth constitutes 36,3% (51,2% men and 48,8% women). All these values and information are given in the table below:

Table 1

Young inhabitants in Slovakia

Region	Number of inhabitants 0 – 29 rokov		
	total	% of region	% of young population (0 – 29)
Bratislava	197 291	32,75%	9,82%
Trnava	194 787	35,11%	9,70%
Trenčín	208 466	35,08%	10,38%
Nitra	238 403	34,56%	11,87%
Žilina	267 368	38,81%	13,31%
Banská Bystrica	239 909	36,32%	11,94%
Prešov	347 211	42,64%	17,28%
Košice	315 456	42,99%	15,70%
Slovakia	2 008 891	37,23%	100,00%

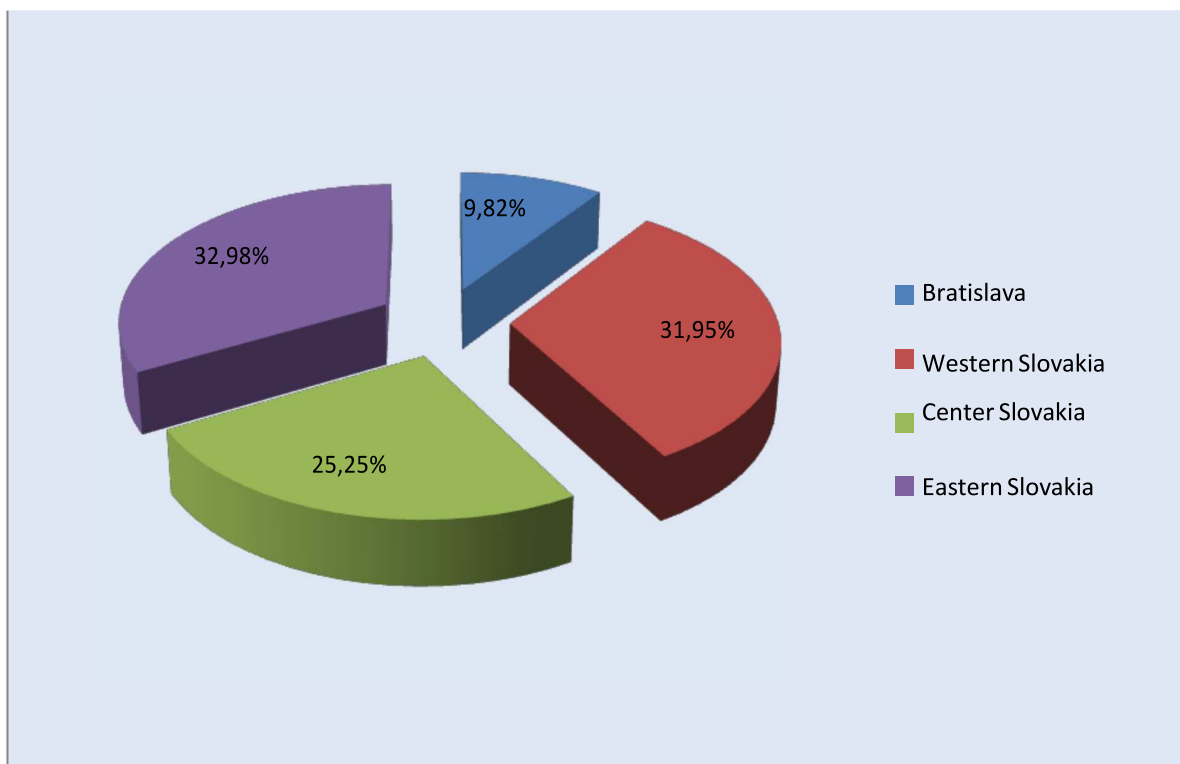

Figure 2. Youth division into individual regions of Slovakia

When we look at graph number 3 it is clear that the proportion of men and women (boys and girls) among young people is different than in the total population. In all study areas, in specific regions but also in four areas according to NUTS2 classification, women have a slight predominance over men.

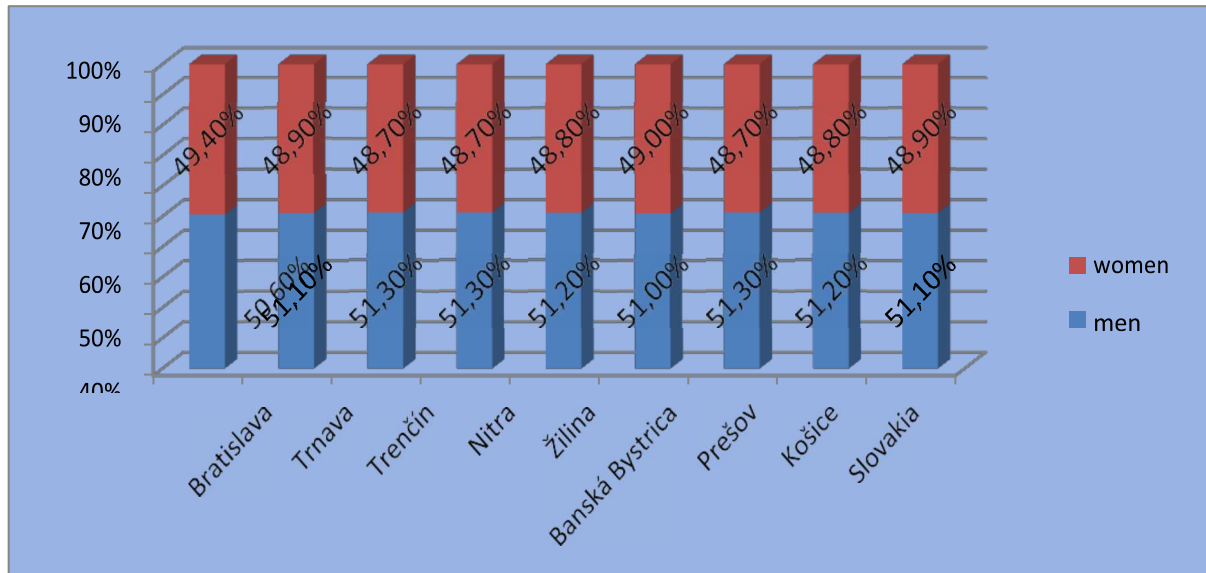

Figure 3. Division of youth in Slovakia by gender

In the table 2, we can see that the unemployment rate of young people is consistently above the overall unemployment rate of Slovak republic. In the year 2012, the unemployment rate of youth reached value of 34%, which basically means that every third young person cannot find a job. During the chosen period, the average value of unemployment in the target group is equal to 28.9%. The values of the unemployment rate among young are during the years 2004-2012 always at least twice higher than the aggregate unemployment rate. Also according to this fact we can consider youth unemployment in Slovakia as a serious socio-economic problem.

Table 2

Youth unemployment rate		
Year	Unemployment rate(%)	GDP growth (%)
2004	32,70%	5,10%
2005	30,00%	6,70%
2006	23,00%	8,30%
2007	19,70%	10,50%
2008	19,90%	5,80%
2009	32,70%	-4,90%
2010	33,60%	4,40%
2011	32,90%	3,20%
2012	35,30%	2,60%

Slovakia was in the years 2004 and 2005 in the period of the economic growth and

improvement of the business area. The youth unemployment was optimistically decreasing. The year 2006 was characterised by the influence of new reforms and the arrival of the foreign investors, particularly in the automotive industry. Several measures were done during this period. It also affected the labor market of young people. One of the first measures was a significant increase in the minimum wage. Another one which affected the employment of young people was the limiting of the employment agreement at least ten hours per week and contracts can not be concluded longer than three years. In the year 2008 the number of unemployed young people started to increase slowly. This situation was fully reflected in in the year 2009. One of the reasons was probably the economic crisis. The impact of it was mass layoffs and minimum creation of new job positions. In the year 2011 the government of Iveta Radičová abolished some measures that previously influenced unemployment of young people negatively. Students could perform part-time jobs even without confirmation of study or the probationary period could be extended from the 1st September up to the first six months. In the last two years Slovakia dealt with mismatch of education in the labour market. The poor level of education is not helping in this situation neither. In order to higher employment the educational process also needs some reforms, which will be more oriented to the needs of the labor market and less on the number of graduates, many of whom nowadays start their career at the Labour Offices.

References

1. <http://www.tradingeconomics.com/slovakia/indicators>
2. <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>
3. <https://data.oecd.org/slovak-republic.htm>

Summary

YOUTH UNEMPLOYMENT IN SLOVAKIA

Kinga Báštiiová, Katarina Puškariková

This means that the youth unemployment situation is becoming severe and thus should not be omitted. Slovakia has been a part of European Union since the year 2004. The actual situation is very alarming. In the EU-28 area there is 5.5 million unemployed young people. This number represents an unemployment rate of almost 24%. It means that more than one in five young Europeans can not find a job (in Greece and Spain it is one in two). Unemployment in Slovakia is one of the most alarming socio-economic problems. Analysts predict it will take a lot of time, the European Union and Slovakia among them, to reach significant reduction in the number of unemployed. Trying to find a solution for high unemployment of older people and long term unemployment of women is a big challenge for Slovakia. The poor level of education is not helping in this situation neither. In order to higher employment the educational process also needs some reforms, which will be more oriented to the needs of the labor market and less on the number of graduates, many of whom nowadays start their career at the Labour Offices.

JAPONIŠKOJI VADYBA

Ineta Čeponytė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Susiformavusi nepakeičiama nuomonė, kad individo sėkmė visiškai priklauso nuo grupės sėkmės, vienas, nors ir labai gabus žmogus, daug pasiekti negali. Todėl dirbant ir gyvenant grupėse, atskiras žmogus privalo slopinti savo individualybę, pritaikyti asmeninius gabumus grupės siekiams ir tikslams įgyvendinti. Todėl japonai įpratę netgi aukotis dėl bendrų grupinių reikalų, nekreipti dėmesio, kad dėl to kenčia asmeninis gyvenimas. Vadybos studijose ir praktikoje Japonija neretai suvokiama tarsi antitezė, ryškiausias kontrastas JAV organizacijų valdymo praktikoms ir tradicijoms.

Darbo tikslas – išanalizuoti Japonijos valdymo sistemą.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti Japonijos istoriją.
2. Apibrėžti Japonijos ekonomiką.
3. Išanalizuoti Japoniškąją vadybą.

Darbo metodai: Mokslinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė.

Japonijos istorija

Japonija - yra Rytų Azijos šalis, esanti salyne tarp Ramiojo vandenyno ir Japonijos jūros, Korėjos pusiasalio rytų. Į vakarus nuo šalies įsikūrusios Kinija, Korėja ir Rusija. Japonijoje gyvena apie 126,8 mln. gyventojų. [2]. Japonijos pavadinimas kilo nuo kinietiško salų pavadinimo. Kinams Japonija yra rytuose, t.y. ten, kur teka saulė, todėl jie tą kraštą vadino *jitpun*. Pirmąkart apie Japoniją trumpai užsimenama I a. Kinijos istorijos tekstuose. Manoma, kad pirmieji Japonijos gyventojai buvo ainu ir malaizijiečių–polineziečių protėviai, kurių dalis jūrų keliu persikėlė į Šiaurės Ameriką. Tai – vadinamieji Džiomono žmonės, priklausę australoidinei rasei. Tai buvo pusiau sėslūs medžiotojai-rinkėjai – pirmų žinomų keramikos dirbinių gamintojai. Apie 300 m. prieš Kristų prasidėjo dar viena invazija į salyną, greičiausiai vykusį iš Korėjos ir susijusį su

Kočiosono valstybės ekspansija. Maišantis vietiniams gyventojams su atsikėlėliais formavosi japonų tautybė ir 660 m. prieš Kristų imperatorius Džimmu paskelbė apie japonų tautos susikūrimą. Nuo 794 m. žinoma Japonijos sostinė – Hejanas (dabartinis Kiotas). Čia sostinė išbuvo daugiau nei tūkstantmetį.

XVI a. salas pasiekė Anglijos, Portugalijos, Nyderlandų ir Ispanijos prekybininkai bei misionieriai, nuo ko prasidėjo intensyvus japoniškosios ir Vakarų kultūrų keitimasis. Japoniją atsivertė pasauliui. 1868 m. Japonijoje prasidėjo didžiuliai ekonominiai, politiniai ir socialiniai pokyčiai, kurių metu modernesnių Vakarų pavyzdžiu gan greitai pritaikytos valdžios struktūros, teisinė sistema bei kariuomenė. 1875 m. sustiprėjusi imperija nugalėjo Kiniją ir Rusiją (1904-1905), ir 1910 metais jau kontroliavo Taivaną, pusę Sachalino, Korėją. Antantės bloko, kurio pusėje kovojo Japonija, pergalė pirmajame pasauliniame kare padidino šalies įtaką pasauliniu mastu ir leido jai toliau vykdyti ekspansionistinę politiką. Karas Japonijai kainavo milijonus gyvybių, šalies pramonė ir infrastruktūra buvo beveik visiškai sugriautos. 1947 m. gegužės 3 d. paskelbta šiuolaikinės Japonijos konstitucija. Po karo Japonija buvo okupuota iki 1952 metų, JAV kariuomenės bazės šioje šalyje yra iki šiol. JAV atsako už Japonijos neutraliteto išsaugojimą. Pokario laikotarpiu Japonija tapo pacifistine šalimi, JAV palaikoma sparčiai modernizavosi, o šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) išaugo iki antro didžiausio pasaulyje.[3]

Apibendrinant galima teigti, kad Japonija yra Azijos šalis, esanti salyne tarp Ramiojo vandenyno ir Japonijos jūros, Korėjos pusiasalio rytų. Šios šalies pavadinimas yra susijęs su kinietiška „Tekančios Saulės Šalies“ kilme. Pirmąkart apie Japoniją buvo užsiminta I a. Kinijos istorijos tekstuose. Beveik tūkstantmetį nuo 794 m. žinoma Japonijos sostinė buvo Hejanas (dabartinis Kiotanas). Viduramžiais pradėjo formotis karių, samurajų sluoksnis, o žemės nuosavybė ėmė vis mažiau priklausyti nuo valdžios. Japonija dalyvaudama kare į jį įtraukė ir Jungtines Amerikos Valstijas. Japonijai karas kainavo labai daug. Mirė milijonai žmonių, pramonė ir infrastruktūra buvo beveik visiškai sugriauta.

Japonijos ekonomika

Japonija yra antra didžiausių ekonominių jėgų pasaulyje po JAV bei trečia po Kinijos ir JAV pagal pirkimo jėgos paritetą. Vyriausybės pagalba, darbo drausmė, aukštų technologijų įvaldymas ir palyginti mažos išlaidos ginklavimuisi leido Japonijai tapti viena stipriausių pasaulio ekonominių jėgų. Šalyje išvystyti tokie verslai kaip bankininkystė, draudimas, prekyba nekilnojamuoju turtu, mažmeninė prekyba, transportas, telekomunikacijos. Čia įsikūrusios lyderiaujančios pasaulyje automašinių, elektronikos prietaisų, plieno, spalvotų metalų, laivų, cheminių medžiagų, tekstilės bei apdoroto maisto įmonės. Iš Japonijos daugiausiai eksportuojama transporto įranga, motorinės

transporto priemonės, elektronika, elektriniai mechanizmai ir cheminės medžiagos. Dėl labai ribotų natūraliųjų išteklių pačioje Japonijoje, šalis yra labai priklausoma nuo žaliavų importo iš kitų šalių. Į šalį daugiausiai importuojama mašinų detalės ir įranga, kuras, maisto produktai (ypatingai jautiena), cheminės medžiagos, tekstilė ir įvairios žaliavos pramonei. Didžiausios Japonijos prekybos partnerės yra Kinija ir JAV. [3]

BVP vienam gyventojui – 32155eurų.

Minimalus atlyginimas – 948 eurai/mėn.

Piniginis vienetas – jena (JPY).

Japonijos ekonomikos spartus augimas pokario metais ir jos sugebėjimas ne tik prisitaikyti prie pasaulio rinkų, bet ir tikslus poreikių prognozavimas traukia ne tik politikų ir ekonomistų dėmesį, bet ir verčia kitas valstybes neatsilikti nuo to tempo, kurį siūlo Tekančios saulės šalis. Pastaraisiais dešimtmečiais suklestėjo ne tik ikikarinės Matsushita, Canon, Sharp, YKK (didžiausia pasaulyje užtrauktukų gamintoja) kompanijos, bet ir tapo žinomos jau po karo išaugusios Honda, Sony, Sanyo. Japonijai tenka 12 proc. pasaulio pramoninės gamybos. Žydinčių sakurų šalis pasaulyje pirmauja pagal pramoninių robotų puslaidininkių, lengvųjų automobilių, plieno gamybą. Tarp pirmaujančių šalių yra ir pagal spalvotųjų televizorių, kopijavimo mašinų, vaizdo kamerų, laikrodžių, sintetinių audinių ir kt. pramonės produkcijos gamybą. Kalbant apie Japonijos pramonę, nereikėtų pamiršti, kad šalis beveik neturi jokių kuro ir rūdinių išteklių. Išimtį sudaro nedidelės cinko rūdų ir akmens anglių atsargos. Energetinius išteklius iš dalies kompensuoja geoterminės, vandens ir 48 atominės elektrinės. Visas kitas kuras ir žaliavos yra įvežama. [4]

Apibendrinant galima teigti, kad Japonija yra viena ekonomiškai stipriausių šalių. Pagal ekonomiką ji užima 2 vietą po Jungtinių Amerikos Valstijų. Japonijai tapti viena stipriausių ekonomikos šalių leido tapti darbo drausmė, aukštosios technologijos, valdžios pagalba, bei mažos kainos ginklavimuisi. Japonija pasaulyje pirmauja pagal robotų, automobilių, metalų gamybą, laivų statybą. Dėl minimalių žaliavų išteklių, šalis yra priklausoma nuo žaliavų importo iš kitų šalių. Japonija neturi beveik jokių kuro išteklių. Šalyje yra nedidelės cinko rūdų ir akmens anglių .

Japonijos vadybos ypatumai

Grupinio gyvenimo fenomenas sąlygoja visiško atsidavimo firmai ir jos reikalams sampratą. Daugeliui japonų svarbiau ne profesija, pareigos, t.y. "ką dirbi", kokį darbą dirbdamas užsidirbi pajamas, o "kur dirbi", kokioje kompanijoje, firmoje gauni šias pajamas. Tokios filosofijos pagrindu susiformuoja organizacijos-klanai, kurių darbuotojai pasiryžę atiduoti visas jėgas, kad jos klestėtų, tobulėtų užkariautų vis naujas pozicijas. Viena iš labai svarbių organizacijų-klanų funkcionavimo charakteristikų yra darbuotojų įdarbinimas (samda) visam gyvenimui. Tokios

samos logika - ne tik klanų filosofija: patyrimas parodė, kad ilgą laiką dirbdami vienoje komandoje darbuotojai supranta vienas kitą iš pusės žodžio, esant reikalui, gali pakeisti vienas kitą, jaučiamas veiklos stabilumas, atsiranda pasitikėjimas.

Vienas iš esminių Japonijos vadybos bruožų, nulėmusių jos ekonominę išsilimą ir iš dalies pastarųjų metų problemas – tai itin stiprūs tinkliniai, netgi šeiminiai ryšiai, siejantys įvairaus lygio Japonijos organizacijas, o taip pat jose dirbančius darbuotojus. Japoniškosios korporacijos veikla yra valdoma remiantis principais, kurie dažniausiai būdingi šeimai ar socialiniai bendruomenei.

Palyginti su klasikinėmis JAV organizacijų valdymo tradicijomis, Japonijos vadybininkai mažiau dėmesio teikia objektyviai prieinamiems faktams ir formaliai informacijai. Vadovu gali tapti tik žmogus, iš vidaus pažįstantis kiekvieno organizacijos funkcinio padalinio veiklą, jame saugomas žinias, jų pobūdį, kad vėliau galėtų šias žinias deramai įvertinti ir susieti priimdamas vadybinius sprendimus. Japonijoje būdingas holistinis požiūris į valdymo procesą. Jis reiškiasi įvairovės integravimu, skirtingų požiūrių taškų pripažinimu ir jų derinimu organizacijos veikloje. Japoniška organizacija nukreipta į darnaus santykio su aplinka paiešką, o jos vadovai nėra linkę daryti kategoriškus, neretai tikrovę suprastinančius, pasirinkimus. Pavyzdžiui, Japonijos organizacijos nemato kainos ir kokybės priešpriešos ir tiki abiejų šių polių suderinamumu, t. y. tiki galimybe rinkai pateikti pigų ir kokybišką dalyką.

Japonijos vadyba yra puikiai išsivysčiusi ir tikslo prieš ją ekonomiškai rungtyniauti nėra. Japonijos vadovai visada apsvarsto savo valdymo sistemą. Svarbiausias uždavinys Japonijos vadyboje yra integruoti naują, dažniausiai įkvėptą Jungtinių Amerikos Valstijų valdymo praktiką su tradiciniais Japonų valdymo metodais. Japonų manymu, ši strategija stipriai skatina jų šalies vadybą. [5]. Kalbant apie partnerystę tapti firmos partneriu nėra paprasta. Japonams nepakanka, kad už naują partnerį laiduoja žinomi kolegos, tarpininkauja garsios firmos. Jie būtinai turi artimai, susipažinti su partneriais, juos perprasti, įsitikinti solidumu ir pan, nes Japonams yra labai svarbu pasitikėjimas. Apie galimus partnerius ieškoma bei analizuojama informacija, naudojami netgi tokie įdomūs būdai, kaip išgėrinėjimai, banketai ir pan. Japonų manymu, tik neblaivus partneris tampa nuoširdžiu, nesuvaržytu ir todėl tokioje būsenoje apie jį galima daug sužinoti. Tai neįprasta europiečiams ir ypač amerikiečiams, todėl kartais japonų firmos santykiuose su jais praranda kontraktus.(1,145). Apibendrinant galima teigti, kad japonams nėra svarbu ką dirbti, kokias pajamas gauti, jiems svarbiausia yra kur dirbti ir iš kokios įmonės gauti pinigus. Vienas iš svarbiausių japoniškosios vadybos charakteristikų, tai darbuotojų įdarbinimas visam gyvenimui. Jų manymu tik įmonėje ilgą laiką dirbantis žmogus, gali kilti karjeros laiptais ir vadovauti kompanijai. Japonijos korporacijos veikla yra valdoma remiantis šeimos santykiais. Toks valdymas ir padėjo

Japonijai ekonomiškai iškilti. Taipogi tapti įmonės partneriu nėra lengva. Jie būtinai turi sužinoti viską apie savo partnerį, įvairiausiais būdais.

Išvados

1. Japonija yra Rytu Azijos šalis, jos pavadinimas kilo nuo salų pavadinimo. Japonija yra rytuose, t.y. ten, kur teka saulė, todėl jie tą kraštą vadino *jitpun*. XVI a. salas pasiekė Anglijos, Portugalijos, Nyderlandų ir Ispanijos prekybininkai bei misionieriai, nuo ko prasidėjo intensyvus japoniškosios ir Vakarų kultūrų keitimasis. 1868 m. Japonijoje prasidėjo didžiuliai ekonominiai, politiniai ir socialiniai pokyčiai, kurių metu modernesnių Vakarų pavyzdžiu gan greitai pritaikytos valdžios struktūros, teisinė sistema bei kariuomenė. 1875 m. sustiprėjusi imperija nugalėjo Kiniją ir Rusiją (1904-1905), ir 1910 metais jau kontroliavo Taivaną, pusę Sachalino, Korėją.
2. Japonija yra ekonomiškai labai stipri šalis. Čia įsikūrusios lyderiaujančios pasaulyje automašinių, elektronikos prietaisų, plieno, spalvotų metalų, laivų, cheminių medžiagų, tekstilės bei apdoroto maisto įmonės. Iš Japonijos daugiausiai yra eksportuojama transporto priemonės. Nors Japonija yra ekonomiškai labai stipri šalis, tačiau čia žaliavos yra importuojamos iš kitų valstybių. Išimtį sudaro nedidelės cinko rūdų ir akmens anglių atsargos.
3. Viena iš svarbiausių Japoniškosios vadybos charakteristikos dalių, tai darbuotojų įdarbinimas visam gyvenimui, jų manymu, tai yra todėl, kad darbuotojai dirbantys ilgą laiką įmonėje, supranta savo kolegas, yra perprasti įmonės sistema, Vienas iš esminių Japonijos vadybos bruožų, tai itin stiprūs tinkliniai, netgi šeiminiai ryšiai. Japoniškosios korporacijos veikia ir yra valdomos remiantis principais, kurie dažniausiai būdingi šeimai ar socialiniai bendruomenei. Japonijoje tapti firmos partneriu, nėra paprasta, kadangi jie turi būtinai susipažinti su partneriu asmeniškai, perprasti jį, sužinoti jo stipriąsias ir silpnąsias puses.

Literatūra

1. JUCEVIČIUS, Giedrius. *Nacionalinės vadybos sistemos: kultūra, institucijos, inovacijos*. Kaunas, 2014. ISBN 978-609-02-1009-3
2. *Apie Japoniją* [interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2015 gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.japonija.lt/apie-japonija>>

3. *Apie Japoniją, Japonijos istorija*[interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2016 sausio 27d.]. Prieiga per internetą:
<<http://penalty.lt/apie-japonija>>.
4. VAITIEKŪNAS, Stasys. *Vadovų Japonija - ne tik žydinčių sakurų ir robotų kraštas* [interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2016 sausio 27 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2001/10/10rob.htm>>
5. MALCOLM, Warner. *Whither Japan? Economy, management and society*[interaktyvus]. *Asia Pacific Business Review* [žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]
<<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=fc101196-5178-4554-8ac5-cf406b1445dd%40sessionmgr114&vid=27&hid=110>>

Summary

JAPANESE MANAGEMENT

Ineta Čeponytė

Formed the opinion that the individual would not change the success depends entirely on the success of the group, one, although very gifted man, a lot of reach. Therefore, the Japanese used to even self-sacrifice for the General Affairs group, oblivious to the suffering of a personal life.

Japan is a very strong country. To become one of the strongest economies led to the discipline of work, high technology, Government aid. The organisation of firms in Japan, their management culture and describe the features of the method of directly affects many processes. The phenomenon of groups leads to the firm and its full commitment to the purposes of the concept. For many Japanese the importance within a profession, job title, is "working on" what kind of a job working and where to work, what company, company you get this revenue. One of the essential features of Japanese management, led by its blistering economic and partly by the problems of the past year is a particularly strong we ship online, even the family relationship, between the different levels of organisations in Japan, as well as their staff. Japanese corporate activities and is managed in accordance with principles which the most characteristic of the family or social community. With conventional management, the Japanese tradition of u.s. organizations managers less attention is provided by the accessible information in an objective and formal facts, but far more contextual information, subjective intuition emphasises, allowing an overall picture of the situation and accept the clever solutions. Japanese management is perfectly developed economically before the goal is not to emulate. Japanese leaders always consider your management system. As regards the partnership to become a corporate partner is not easy. There is not enough to stop for a new partner to ensure known colleagues, mediates the famous firms. They must closely acquainted with the partners, to make sure the functionality of the soundness of them and so on, because the Japanese are very important for confidence.

In summary it can be said that the Japanese are not important what to work on, what kind of income they receive, the most important thing is where you work and what kind of company to get the money. Japan's corporate activity is managed on the basis of family relationships. Such management and helped Japan economically to arise. Also become a partner of the firm is not easy. They must learn everything you can about your partner, in a variety of ways.

JAUNIMO POLITIKA LIETUVOJE

Mažena Palevič

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Mokslinė vadovė - lektorė R.Bučienė

Įvadas

Šiuolaikinėje visuomenėje vis dažniau jaunimas yra vertinamas negatyviai dėl sumažėjusio fizinio bei protinio aktyvumo, sparčiai plintančios internetinės priklausomybės bei gilaus susidomėjimo įvairiomis sritimis stoka. Jaunimui dažnai trūksta ne tik žinių, bet ir motyvacijos tikslams pasiekti. Kadangi jaunimas tai visuomenės ateitis, itin svarbu yra atsižvelgti į jo vystymąsi gerąją linkme, ugdyti jaunų žmonių sąmoningumą, sąžiningumą bei atsakingumą. Jaunas žmogus turėtų suvokti savo svarbą visuomenėje ir tuo naudotis siekiant realizuoti visuomenėje. Europos Sąjungos Jaunimo strategijoje pastebima, jog švietimas, užimtumas, įtrauktis ir sveikatos problemos, drauge su finansinėmis, būsto ar transporto problemomis yra pagrindinės kliūtys, kurios daro įtaką jaunuoliams tapti savarankiškais ir patiems tvarkyti savo gyvenimą naudojantis turimomis galimybėmis ir ištekliais, visapusiškai dalyvauti valstybės veikloje ir priimti laisvus sprendimus. Jaunimo politika Lietuvoje yra vykdoma virš 10 metų ir yra koordinuojama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Jaunimo politikos strategija buvo parengta 2010 metais. Ji nustato jaunimo poreikius atitinkančią veiklą bei sudaro palankias sąlygas jaunimo vystymuisi Lietuvoje. Lietuvos teisės aktuose yra patvirtinamos jauno žmogaus galimybės dalyvauti svarbių bei aktualių sprendimų priėmime bei įgyvendinime tiek vietos savivaldos, tiek nacionaliniu lygmenimis.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti jaunimo politikos vykdymą ir jos svarbą Lietuvoje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išnagrinėti jaunimo situaciją šiuolaikinėje visuomenėje.
2. Išskirti pagrindines jaunimo problemas.
3. Pristatyti jaunimo politikos reglamentavimą Lietuvoje.

1. Jaunimas Europoje ir Lietuvoje

Jaunimas tai visuomenės ateitis, todėl kuriant darnią visuomenę, reikėtų atsižvelgti į jaunimo poreikius bei įtraukti juos į visuomenės veiklą. Jaunas žmogus turėtų žinoti savo kaip valstybės piliečio teises bei pareigas, sąmoningai dalyvauti valstybės politiniame gyvenime bei rodyti iniciatyvą keičiant visuomenę ir šalinant jos trūkumus. Jaunas žmogus turi pats suprasti savo, kaip vieneto svarbą visuomenėje.

Europos Sąjungos jaunimo strategijoje pastebima, jog europiečių gyvenimo trukmė ilgėja, vaikai yra susilaukiami vėliau, o jaunų žmonių dalis visuomenėje mažėja. Pastebima, jog dabar 15–

29 m. amžiaus grupė sudaro apie 19,3 % visų Europos gyventojų bei pateikiama prognozė, kad 2050 m. ši grupė sudarys apie 15,3 %. Išvardyti demografiniai pokyčiai daro įtaką šeimoms, kartu solidarumui ir ekonomikai. Nors vykstant globalizacijos procesui atsiranda darbo vietos ir skatinamas augimas, bet taip pat gali kilti įvairių problemų pažeidžiamiems darbuotojams, kaip, pavyzdžiui, jaunimui. Ateities kartų elgesys ir gyvenimo būdas pasikeis atsižvelgiant į klimato pokyčių ir energijos tiekimo užtikrinimo problemas. Būtiniausia – gebėti visą gyvenimą ugdyti įgūdžius, sumažinti mokyklos nebaigiančių asmenų skaičių ir lavinti jaunimo lankstumą.[2]

Jūratės Imbrasaitės, Vaidos Auglytės bei Ievos Naudžiūtės leidinyje „Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje“ pastebima, jog Lietuvoje išvelgiamas itin išaugęs susidomėjimas jaunų žmonių problemomis, kurį galima paaiškinti augančių jaunimo interesams atstovaujančių organizacijų skaičiumi bei valstybės ir savivaldos institucijų pastangomis lavinti, ugdyti bei įtraukti jaunimą į ekonominį, politinį ir visuomeninį valstybės gyvenimą. Tai gali pakeisti visuomenės ir pačių jaunuolių požiūrius į jų vaidmenį valstybės politikoje, ekonomikoje, socialinėje srityje bei verčia skirti daugiau dėmesio jaunimo politikai Lietuvoje. [3]

2. Jaunimo politika kaip nusikalstamumo ir nedarbo tarp jaunimo prevencinė priemonė

Vienas iš svarbiausių darnios valstybės aspektų tai žemas nusikalstamos veiklos lygis. B.M. Kałdon straipsnyje „Przestępczość wśród nieletnich a podejmowane działania profilaktyczne” (Nusikalstamumas tarp nepilnamečių bei prevencinės profilaktinės priemonės) pastebima, jog dažniausios nusikalstamumo priežastys yra: pinigų bei kitų materialinių vertybių troškimas, noras įteigti kitiems (tarp jaunimo dažniausiai – bendraamžiams), draugų bei pažįstamų įtaka, savirealizacijos noras subkultūrinėse grupėse, šeimos įtaka bei pavyzdys, nebuvimas nubaustam už praeitą nusikaltimą ir, viena iš svarbiausių priežasčių – pripažinimo stoka, ypač iš šeimos pusės. [5] Taigi, yra daroma išvada, jog didžiausią įtaką nusikalstamai jaunų žmonių veiklai turi šeimos bei aplinkos, kurioje jaunas žmogus praleidžia daugiausia laiko, įtaka. Taip pat, pastebima, jog nusikaltimo tikimybė priklauso nuo jauno žmogaus intelekto, psichinės būklės, požiūrio į priklausomybę, amžiaus bei lyties. [5]

Manoma, jog turi būti vykdomos profilaktinės priemonės, kurios stabdytų nusikalstamumo tikimybę tarp jaunuolių. Visų pirma, prevencinės priemonės turėtų būti vykdomos mokyklose, kuri turėtų mokyti jauną žmogų jo brandos metu savarankiško problemų sprendimo bei lavinti jo moralines vertybes naudojant įvairius prieinamus metodus. [5]

Kadangi jaunimas tai valstybės ateitis siekiama labiausiai sumažinti būtent šios visuomenės dalies nusikalstamumą bei užtikrinti jos įtraukimą į visuomenės veiklą. Manoma, jog viena iš geriausių prevencinių priemonių yra užimtumo politikos vykdymas – tai yra savanoriškos veiklos plėtimas, kuris užtikrina jauno žmogaus moralinių bei praktinių gebėjimų lavinimą. Dažniausiai jaunas žmogus gali atsiskleisti neformalioje aplinkoje, tokioje kaip nevyriausybinės organizacijos

(NVO). Būtent jose yra ugdomas jaunų žmonių kūrybingumas, savarankiškumas bei lavinamas mąstymas ir taikaus bendravimo įgūdžiai. [1]

Nusikalstamumo prevencija per jaunų žmonių užimtumą, padėtų išspręsti vieną iš opiausių Europos jaunimo problemų – jaunimo nedarbingumą. Dažnai jauniems žmonėms trūksta patirties, noro bei galimybių mokytis, atskleisti savo gebėjimus bei potencialą. M. Wochowska pastebi, kad jaunimo nedarbingumas yra ne tik jaunų žmonių problema, bet ir visos visuomenės, todėl ją būtina spręsti nacionaliniu lygiu. [8] Nors jaunimo nedarbingumas yra sprendžiamas valstybės lygiu, jaunimas turi galimybę, kaip ir kiti piliečiai, stoti į darbo biržą, to neužtenka jaunų žmonių sėkmingai ateičiai ir tobulėjimui. [1]

Rūtos Bražienės bei Ugnės Šalkauskaitės straipsnyje „Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai“ pastebima, jog darbo patirties svarba darbo rinkoje – vienas reikšmingiausių veiksnių, apsunkinančių jaunų asmenų įsidarbinimo galimybes, ypač pirmojo darbo paieškos metu.[1]. Be to, pabrėžiama, jog darbdaviai nėra linkę įdarbinti jauną asmenį, kuris neturi profesinės patirties ir nepasižymi noru iš naujo apmokyti naują darbuotoją. [1] Pabrėžiama, jog su nedarbu dažniausiai susiduria akademinis jaunimas, kas yra siejama su švietimo sistemos netobulumu. N. Kvedaraitės, A. Repečkienės, R. Glinskienės bei R. Žvirielienės bendrame straipsnyje „Akademinio jaunimo įtrauktis į darbo rinką ir verslininkystės galimybės: kokybinis vertinimas“ pastebima, jog jauniems žmonėms, ypač tiems, kurie nedalyvavo jaunimo neformalioje veikloje, atsiranda sunkumų pereinant iš akademinės aplinkos į darbo rinką. [6]

Tai yra viena iš priežasčių kodėl jauniems žmonėms būtina sudaryti įgūdžių lavinimo sąlygas neformalioje aplinkoje – tai didintų jų pranašumą darbo rinkoje. Moksleiviai ir studentai formaliojo bei neformaliojo ugdymo metu įgyja daug patirties, atsakomybės, savarankiškumo, pasitikėjimo savimi – kompetencijos ir savybės, kurios įgalina asmenis sąmoningai veikti bei suvokti save kaip individus, kurie turi galimybę ir yra pajėgus kontroliuoti bei priimti su jais susijusius sprendimus. [3]

Nevyriausybinių organizacijų veikla yra vertinga kiekvienam jaunam žmogui, nes dėl jos ugdomas individo iniciatyvumas, kūrybiškumas, socialiniai įgūdžiai, suprantama visuomeninio dalyvavimo reikšmė ir, svarbiausia, lavinamas gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti. [3] Su šiuo teiginiu yra sutinkama pasaulinio lygio jaunimo organizacijos AEGEE leidinyje, kur taip pat, pabrėžiama, jog dalyvavimas jaunimui skirtoje veikloje gali padėti jauniems žmonėms atrasti gyvenimo kelią ir sužinoti, kurioje srityje jie turi daugiausia gebėjimų ir talentų, kuriuos būta vystyti. [7] Be to, nuolatinis buvimas tarp užimtų bendraamžių skatina asmeninį tobulėjimą ir norą siekti daugiau negu yra reikalaujama formaliojo švietimo metu. Šitie veiksniai, iškelia jaunuolius ne tik darbo rinkoje, bet ir pilietiniame gyvenime. M. Wochowska straipsnyje „Non-formal Learning And The Acquisition Of Skills - How Does The EU Support Youth Employment? / Edukacja Pozaformalna I Nabywanie

Umiejętności - W Jaki Sposób Unia Europejska Wspiera Zatrudnienie Młodzieży?. Comparative Economic Research“ pabrėžia, kad Europos Sąjungos programos jaunimui padeda jauniems žmonėms įsisavinti informaciją, suprasti savo bei visuomenės poreikius bei ugdo savybes reikalingas darbo rinkoje. Taip pat, dalyvavimas jaunimo programose tobulina bendravimo įgūdžius bei padeda jauniems žmonėms išbandyti save daugelyje sričių. [8]

Anot A. Šilinskytės, cituojamos leidinyje „Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje“, nevyriausybių organizacijų veikla, kuri yra orientuota į tikslinių socialinių grupių arba visos visuomenės gerovės didinimą, daro galimybę piliečiams, dalyvaujant į tokių organizacijų veikloje, tiesiogiai spręsti visuomenėje atsirandančias problemas bei piliečiams įsitraukti į valstybės veiklą. [3]

Minėtos jaunimo problemos atskleidžia, jog jauni piliečiai turi būti įgalioti dalyvauti valstybės politiniame gyvenime, nes tik jausdamiesi atsakingi už šalies ateitį jaunuoliai įsitrauks į svarbių klausimų sprendimą. Pastebima, jog jauno žmogaus įgalinimo proceso efektyvumą lemia aplinka, kurioje jaunas žmogus praleidžia daugiausia laiko (šeima, mokykla, būreliai, savanoriška veikla bei kitos organizacijos). Todėl svarbu, kad aplinkoje būtų palankios sąlygos lavinti jauno žmogaus interesus bei tobulinti jo įgūdžius reikalingus darbo rinkoje ir politiniame gyvenime.

Kadangi, šeima tai pirmas šaltinis, iš kurio jaunas žmogus semia žinias apie supantį pasaulį, būtent šeimos aplinkoje jis įgyja daugiausia žinių bei šeimoje susidaro pirmi vaiko požiūriai ir įsitikinimai. Tėvų rodomas pavyzdys tai pagrindinė kryptis, į kurią orientuojasi jų vaikai. [3] Antras svarbiausias veiksnys darantis įtaką jauno žmogaus pasaulėžiūros formavimuisi yra mokykla – formaliojo ugdymo institucija. Joje jaunuoliai semiasi žinių apie pasaulį, valstybę, kultūrą bei tobulėja fiziškai. Kadangi, formalusis ugdymas bei šeima negali užtikrinti jauno žmogaus visapusiško tobulėjimo vis dažniau jaunuoliai tampa neformaliojo ugdymo institucijų, tokių kaip nevyriausybinių organizacijų, dalimi. Manoma, jog išugdyti visapusiškai išsilavinusį asmenį, neužtenka tik formaliojo ugdymo metu įgytų žinių. Anot G. Juškienės, cituojamos leidinyje „Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje“, tam reikia ir papildomos veiklos, padedančios atskleisti prigimtinius jauno žmogaus sugebėjimus (gebėjimą meniškai, kūrybiškai suprasti supantį pasaulį, gebėjimą komunikuotis ir bendradarbiauti, veikti savarankiškai, kritiškai mąstyti) [3]

Jaunimo klausimai yra sprendžiami, taikant Europos Sąjungos ir nacionalinio lygmens politikos tarpsektorinius metodus. Jaunimo politikos priemonės gali praversti tokiose srityse kaip vaiko ir šeimos politika, lyčių lygybė, švietimas, užimtumas, sveikatos priežiūra ir būstas. [2]

3. Jaunimo politikos reglamentavimas Lietuvoje

Jaunimo politikos pagrindų įstatyme jaunimo politika yra apibrėžiama kaip priemonės ir sistemos, kurios turėtų užtikrinti kuo geresnes bei palankesnes sąlygas asmeninei jauno žmogaus brandai, jo talentų vystymui ir sėkmingai integracijai į visuomenę. Jaunimo politikos įgyvendinimas

tai parama, kuri gali papildanti paties jauno asmens ir jo artimųjų (globėjų) pastangas, parengiant jauną asmenį savarankiškam bei nepriklausomam gyvenimui. [4]

Nurodoma, jog jaunimo politika Lietuvoje yra plėtojama dviem pagrindinėmis kryptimis: jaunimo interesų užtikrinimas viešosios politikos srityse (pavyzdžiui, mokslas ir švietimas, sportas, kultūra, užimtumas ir darbas, sveikata, būstas) bei jaunimo veiklos plėtra (neformalus jaunų žmonių lavinimasis, kuriuo siekiama sudaryti sąlygas jauniems asmenims eksperimentuoti ir mokytis, į tai įeina – savivalda, savanoriškumas, savarankiškumas).

Pagal Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymą (vieną iš pagrindinių įstatymų reglamentuojančių jaunimo politiką Lietuvoje), jaunimo politika tai: *kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą.* [4]

Pastebima, kad jaunimo politikos metu siekiam visuomenės ir atskirų jos grupių tolerancijos ir supratimo jaunimui. Jaunimo politika Lietuvoje reguliuoja Socialinė apsaugos ir darbo ministerija. Jos veikla yra grindžiama 2010 m. nutarimu „Dėl nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos patvirtinimo“. Plėtros programa yra parengta pagal Europos Sąjungos jaunimo politikos strategiją, Europos jaunimo paktą, Lisabonos strategiją, 2020 m. Europos strategiją, Europos užimtumo strategiją, Europos Komisijos Jaunimo politikos baltosios knygos nuostatus. Pabrėžiama, jog jaunimo politikos plėtra yra stipriai susijusi su Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje iškeltais ilgalaikiais tikslais ir prioritetais. [4]

Pateikiama, kad plėtros programos vizija - sudaryti galimybes ir sąlygas jauniems žmonėms tapti aktyviais, pilietiškais ir motyvuotais valstybės piliečiais, kurie gali prisiimti atsakomybę ir susikurti pilnavertį gyvenimą. Strateginis nacionalinės jaunimo politikos įgyvendinimo tikslas - užtikrinti palankią aplinką bei sąlygas jauno žmogaus gyvenimui ir saviraiškai Lietuvoje. [4]

Literatūra

1. *Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai.* [interaktyvus] Kaunas, 2012 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą:
http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/2012_4_28/braziene_zalkauskaite.pdf
2. *ES Jaunimo strategija* [interaktyvus] Briuselis, 2009 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą:
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2009\)0200/com_com\(2009\)0200_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0200/com_com(2009)0200_lt.pdf)

3. *Jaunimo įgalinimo galimybės Lietuvoje*. [interaktyvus] Vilnius, 2014 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą:
http://www.lijot.lt/images/Jaunimo_igalinimo_galimybes_Lietuvoje_GALUTINIS.pdf
4. *Jaunimo politikos pagrindų įstatymas* [interaktyvus] Vilnius, 2003 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą:
https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.92E111F705DD/TAIS_267613
5. B.M. KAŁDON. *Przestępczość wśród nieletnich a podejmowane działania profilaktyczne*. [interaktyvus] Warszawa, 2015 [žiūrėta 2016 m. kovo 5 d.] Prieiga per internetą:
<http://www.cejsh.icm.edu.pl/cejsh/.../tom-36-3-10-kaldon.pdf>
6. KVEDARAITĖ N, REPEČKIENĖ A, GLINSKIENĖ R, ŽVIRELIENĖ R. *Akademinio jaunimo įtrauktis į darbo rinką ir verslininkystės galimybės: kokybinis vertinimas*. *Applied Economics: Systematic Research* ISSN: 1822-7996 [interaktyvus]. Panevėžys, 2013, 2016 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per EBSCO publishing duomenų bazę:
<http://web.b.ebscohost.com/bsi/pdfviewer/pdfviewer?sid=b9d776fe-38b8-4078-bea2-18d4066af9c0%40sessionmgr115&vid=5&hid=105>
7. *Neformaliojo švietimo įtaka jaunam žmogui ir visuomenėi* [interaktyvus] Briuselis, 2014 [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą:
http://www.aegge.org/wp-content/uploads/publications/NFE_book.pdf
8. WOCHOWSKA M. *Non-formal Learning And The Acquisition Of Skills - How Does The EU Support Youth Employment? / Edukacja Pozaformalna I Nabywanie Umiejętności - W Jaki Sposób Unia Europejska Wspiera Zatrudnienie Młodzieży?. Comparative Economic Research* ISSN: 1508-2008 [interaktyvus]. Lodz, 2015, June, [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.] Prieiga per EBSCO publishing duomenų bazę:
<http://web.b.ebscohost.com/bsi/pdfviewer/pdfviewer?sid=b9d776fe-38b8-4078-bea2-18d4066af9c0%40sessionmgr115&vid=12&hid=105>

Summary

YOUTH POLICY IN LITHUANIA Mažena Palevič

The most important social part of every country is youth. Youth is the future of every state. Therefore young people should be educated. Unfortunately, in the developing society, formal education is not attractive anymore. More and more teenagers are looking for activities not related to their current duties – studying. It is important to help youngsters to find their real path, where they should develop their skills and talents. This is very important for their future career perspectives and for the economic growth of country they are living in. Non formal education is the place where young people can discover their new abilities and skills that have been unused before. Non formal education is the place where unusual talents can be discovered. Lithuania as a member of the European Union is the country with great attention payed for developing youth programmes and spreading youth policy ideas among young people and their families. The main governmental institution that is supervising youth policy in Lithuania is Ministry of Social Security and Labour.

JŪRŲ TRANSPORTO VERSLO APLINKOS RYTINĖS BALTIJOS JŪROS PAKRANTĖS REGIONE VERTINIMAS

Arnas Kontautas, Gabrielė Selickaitė

Mokslinė vadovė - Elena Valionienė

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Įvadas

Jūrų transporto sektorius yra jungiamoji grandis tarp jūrų susisiekimo kelių, sausumos ir kitų transporto rūšių (Paulauskas, 2011). Jūrų uostai yra tarptautinio krovinių gabenimo tranzito mazgai, o tuo atveju, kai šalia uostų įkuriamos pramonės ar paslaugų įmonės, jie tampa ekonominės plėtros centrais (Belova, Mickienė, 2012). Būtent todėl yra aktualu analizuoti, kokia verslo aplinka šalyje yra sukuriama ir kokį poveikį ji turi jūrų transporto verslo sektoriaus plėtrai šalyje.

Pasaulio banko grupė (World bankgroup, 2016) nuolat atlieka ir publikuoja verslo aplinkos vertinimo ataskaitas, kuriose pagal palankumą verslui yra reitinguojama iki 189 pasaulio valstybių, todėl yra aktualu nustatyti, kokį poveikį vertinama verslo aplinka turi ir jūrų transporto plėtrai, kokias verslo sąlygas sukuria valstybės pagrindinei Azijos ir Vakarų Europos sausumos kelius jungiančiai jūrų transporto sektoriaus verslo aplinkai.

Tyrimo objektas: rytinės Baltijos jūros regiono jūrų transporto verslo aplinka.

Tyrimo tikslas: įvertinti, Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje sudarytų jūrų transporto verslo sąlygų poveikį jūrų uostų krovos rodikliams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti jūrų transporto verslo aplinką.
2. Įvertinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų transporto krovinių srautų dinamiką.
3. Nustatyti, kokį poveikį jūrų transporto krovinių srauto pokyčiams turi šalyse sudarytos verslo aplinkos sąlygos.

Tyrimo metodai. Siekiant įvertinti jūrų transporto sektoriaus verslo aplinkos sąlygas buvo analizuojama pasaulio banko grupės parengtos ataskaitos (Doing business, 2004-2016) ir jų rengimo metodologija (Doing business methodology, 2016), o taip pat analizuojami J. Belovos ir R. Mickienės (2014, 2015) moksliniai darbai jūrų transporto ekonomikos srityje bei V. Paulausko (2011, 2015) monografijos jūrų uostų plėtros tematika. Analizuojant jūrų sektoriaus krovinių srautų dinamiką buvo pritaikyti statistinės analizės, tiesinio trendo prognozavimo metodai, o vertinant verslo aplinkos poveikį jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams buvo pritaikytas tiesinės koreliacijos metodas.

1. Jūrų transporto verslo aplinkos apibūdinimas

Svarbiausia jūrų transporto funkcija – laiko ir erdvės prasme sujungti gamybos bei vartojimo vietas, gyvenamąsias ir turizmo ar kitų paslaugų traukos zonas. Jūrų transporto sektoriaus ir visos sistemos pagrindiniai elementai yra uostas ir laivynas: tai yra jungiamoji grandis tarp sausumos, oro

kelių bei jūros transporto rūšių, krovinių srautų požiūriu (Paulauskas, 2011). Jūrų uostas tampa visų tarptautinių gabenimo tranzitu jungiamuoju elementu globalioje tiekimo logistinėje grandinėje (Belova, Mickienė, 2012).

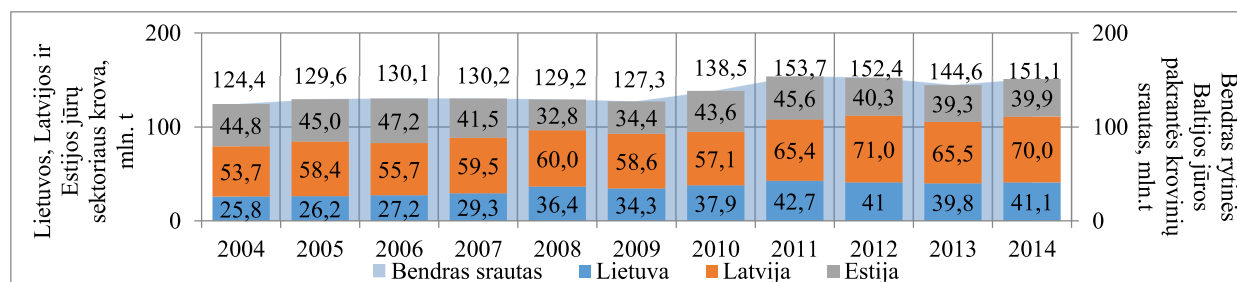
Šiuolaikinė jūrų uosto samprata jūrų uostą traktuoja kaip transporto mazgą, turintį pastatų ir įrenginių kompleksą, aprūpinantį stovinčius laivus, užtikrinantį greitą ir patogų krovinių ir keleivių perkėlimą iš sausumos transporto rūšių į jūrų transportą arba atvirkščiai – iš jūrų transporto į kitas transporto rūšis, saugojimą, krovinių parengimą ir komplektavimą, esančių uoste laivų aprūpinimą viskuo, kas reikalinga gabenant krovinius jūriniais maršrutais (Paulauskas, 2015). Siekiant mažiausių krovinių gabenimo ir krovos išlaidų, šalia uosto terminalų kuriamos verslo ir pramonės įmonės, papildančios jūrų uosto darbą transporto paslaugų kompleksu, todėl labai svarbu, kad įmonių skaičius ir veiklos sritys būtų pakankamos optimaliam krovinių gabenimui užtikrinti (Belova, Mickienė, 2015).

Baltijos jūros regiono specifika jūrų transporto požiūriu yra ta, kad rytinė Baltijos jūros pakrantė, kurioje veiklą vykdo Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų uostai globalios prekybos sistemos požiūriu yra pagrindinis jūrinis kelias sujungiantis Azijos, Rytų Europos sausumos kelius su Vakarų Europos sausumos transporto infrastruktūra (Belova, Mickienė, 2014). Šiame regione pagrindinius krovinių srautus, įskaitant intensyvius tranzitinius krovinių srautus, aptarnauja trys valstybės- tai Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų sektoriai, todėl visiškai natūralu, kad nuo verslo aplinkos sąlygų priklausos ir krovinių srautų intensyvumas, o tuo pačiu ir ekonominis poveikis regiono ekonomikai.

Jūrų transporto verslas priklauso visai verslo imčiai, todėl sukurtos verslo aplinkos sąlygos lygiavertiškai vienodai veikia visas verslo įmones. Pasaulio banko atliekamoje verslo aplinkos sąlygų vertinimo ataskaitoje (Doing business, 2004-2016) yra sudaryta speciali vertinimo metodologija, sudaranti galimybes reitinguoti pasaulio verslo aplinkas nuo palankiausios verslui aplinkos iki mažiausiai palankios. Šioje vertinimo metodologijoje visi veiksniai, veikiantys verslo aplinkos palankumą verslui yra suskirstyti į 10 grupių: tai verslo pradžios sąlygos, statybos leidimų išdavimo sąlygos, elektros tiekimo, nuosavybės registravimo, kreditavimo, investuotojų nuosavybės apsaugos sąlygos, mokesstinės naštos rodikliai, tarptautinės prekybos sąlygos, sutarčių įvykdymo kriterijai bei nemokumo problemų sprendimo rodikliai. Pagal kiekvieną veiksmų grupę kiekviena valstybė reitinguojama pagal užimamą vietą, o bendroje sumoje yra skaičiuojama verslo aplinkos palankumo verslui vieta pasauliniu reitingo požiūriu. Reikia pastebėti, kad kiekvienoje veiksmų grupėje dar yra vertinami šią grupę sudarantys žemesnio lygmens veiksniai. Analizuojant jūrų transporto sektorių svarbiausiais veiksniais buvo pasirinkti verslo pradžios, tarptautinės prekybos bei mokesstinės naštos veiksniai, leidžiantys nustatyti, ar rytinės Baltijos jūros pakrančių valstybėse yra sudarytos pakankamos sąlygos jūrų transporto verslo plėtrai.

2. Lietuvos, Latvijos, Estijos jūrų transporto sektoriaus aptarnaujamų krovinių srautų dinamikos vertinimas

Vienas iš pagrindinių rodiklių, kuris geriausiai įvertina uosto efektyvumą – tai jūrų sektoriaus apdorojamų krovinių srautai, kurios apdoroja jūrų uostai. 2004 m. Lietuvos, Latvijos bei Estijos jūrų uostų krovos rodikliai buvo labai skirtingi: Lietuvos jūrų transporto sektorius šiais metais apdorojo mažiausią krovinių kiekį, siekiantį 25,84 mln. t, Estijos jūrų uostuose buvo perkraunama 19 mln.t daugiau, o Latvijos jūrų sektorius užėmė lyderio pozicijas apdorojant krovinių srautus ir metinis rodiklis siekė 53,73 mln. t krovinių (1 pav.).

1 pav. Krovinių srautai Latvijoje, Lietuvoje, Estijoje (Eurostat, 2016)

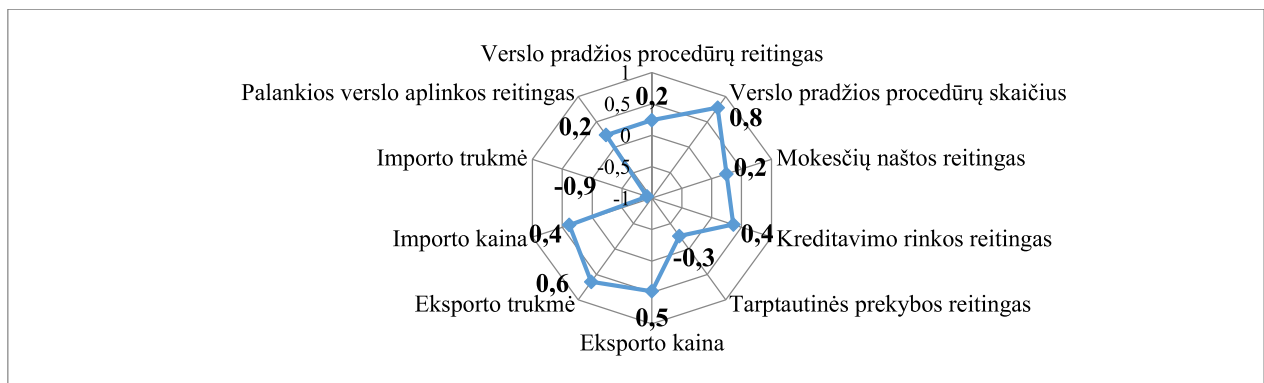
Nuo 2004 m. iki pasaulinės ekonominės krizės laikotarpio pradžios, Lietuvos ir Latvijos jūrų uostuose bendra metinė krova stabiliai didėjo, o Estijos išliko apytikriai stabili. Daugiausiai nuostolių patyrė Talino jūrų uostas – tą lėmė ekonominė krizė ir politiniai santykiai su Rusija. 2008 m. Talino uosto metinė krova siekė 32,81 mln.t ir tai buvo tai 15 mln.t mažiau negu 2006 m. Reikia pastebėti, kad ekonominės krizės neigiamas poveikis buvo jaučiamas visuose tiriamuosiuose jūrų uostuose (1 pav.).

2011 m. Lietuvos jūrų sektoriaus krovinių perkrovimo rodikliai pasiekė rekordinį rezultata – 42,6 mln. t, o Latvijos jūrų uostų bendra krova 2010-2012 m. padidėjo 14 mln.t ir nors Bendroje viso laikotarpio tendencijoje galima matyti, kad per 10 metų laikotarpį Talino jūrų uosto dalis bendroje rytinės Baltijos uostų krovoje, įskaitant ir Rusijos uostus, sumažėjo nuo 15 % iki 6 %. Latvijos uostų krovinių dalis regione siekė 22,2 %, tačiau per visą laikotarpį sumažėjo iki 18,5 %. Lietuvos jūrų sektorius – vienintelė išimtis tarp šių trijų šalių: vertinant pagal bendrą rytinės Baltijos jūros regiono uostų krova, Lietuvos jūrų sektoriaus krovinių srautų dalis bendrame krovinių sraute padidėjo nuo 10,5 % iki 12,8 % (1 pav.).

3. Lietuvos, Latvijos, Estijos jūrų transporto verslo aplinkos poveikio krovinių srautų pokyčiams vertinimas

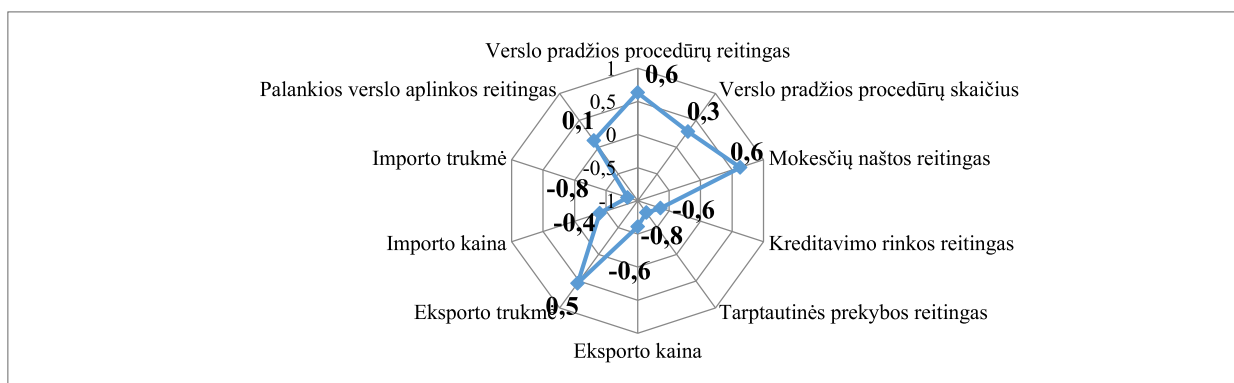
Jūrų transporto krovinių srautus lemia įvairūs verslo aplinkos rodiklių pokyčiai, vieni jų teigiamai veikia uostų krovinių srautus, kiti, deja, gali daryti neigiamą įtaką uostų krovos srautams. Lietuvoje jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams viso tiriamojo laikotarpio metu didžiausią įtaką darė šie verslo aplinkos rodiklių pokyčiai, kuriuos vertina Pasaulio banko grupė: verslo pradžios procedūrų skaičius, eksporto kaina, eksporto trukmė, importo trukmė. Verslo pradžios procedūrų

skaičius (2 pav.) Lietuvoje nuo 2007 m. iki 2014 m. kiekvienais metais didėjo, kadangi procedūros buvo labiau detalizuojamos, siekiant dalį šių procedūrų perkelti į elektroninę erdvę, todėl šis pokytis teigiamai paveikė Lietuvos jūrų sektoriaus krovinių srautus ($r=0,8$; $t_r=4,00 > t_{stij}=2,26$; $p<0,05$). Eksporto kaina nuo 2007-2008 m. pakilo nuo 704 iki 870 JAV dolerių už 1 konteinerį ir tokia pati kaina išliko iki 2014 m. Eksporto procedūrų trukmė Lietuvoje ($r=0,6$; $t_r=2,27 > t_{stij}=2,26$; $p<0,05$) svyravo nuo 9-10 dienų ir šie nežymūs pokyčiai nedarė neigiamos įtakos krovinių srautams, tačiau importo trukmės pokyčiai ($r=-0,9$; $t_r=6,19 > t_{stij}=2,26$; $p<0,05$) darė neigiamą poveikį krovinių srautams ir tai lėmė, jog Lietuvoje gaminami produktai buvo labiau transportuojami šalies viduje, o ne už jos ribų (2 pav.).

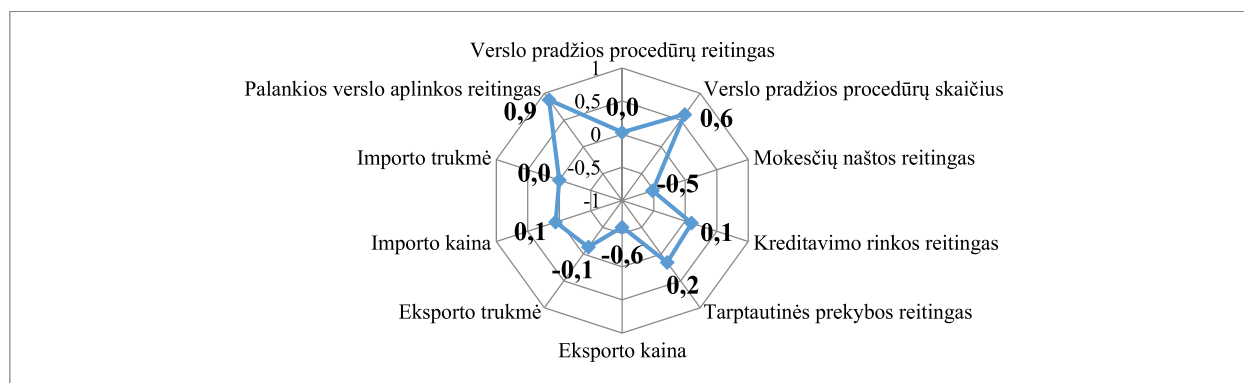
2 pav. Lietuvoje suformuotos verslo aplinkos poveikio jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams tarpusavio sąveikos stiprumo vertinimas

Latvijos jūrų transporto krovinių srautų pokyčius lėmė verslo pradžios procedūrų reitingas, mokesčių naštos reitingas, tarptautinės prekybos rodiklių reitingas, eksporto kaina, eksporto trukmė, importo trukmė (3 pav.). Latvijos verslo pradžios procedūrų reitingui didėjant ($r=-0,6$; $t_r=2,27 > t_{stij}=2,26$; $p<0,05$), teigiamas poveikis buvo stebimas jūrų transporto sektoriaus krovinių srautų pokyčiuose. Tarptautinės prekybos reitingas darė neigiamą įtaką krovos srautams ($r=-0,8$; $t_r=4,00 > t_{stij}=2,26$; $p<0,05$), daugiau krovinių nebuvo transportuojami už Latvijos ribų, o šalies viduje (3 pav.). Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreipiamas į tai, kad Latvijoje jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams neigiamą stiprų poveikį turi importo procedūrų trukmės didėjimas (3 pav.).

3 pav. Latvijoje suformuotos verslo aplinkos poveikio jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams tarpusavio sąveikos stiprumo vertinimas

Analizuojant Estijos jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčius, priklausomai nuo verslo aplinkos pokyčių (4 pav.), galima pastebėti, kad šiame regione verslo aplinkos pokyčiu poveikis jūrinių krovinių srautų pokyčiams buvo silpniausias. Estijos jūrų uostų krovos srautų pokyčiams įtaką darė verslo pradžios procedūrų skaičius, eksporto kaina bei palankios verslo aplinkos reitingas. Eksporto kaina už 1 konteinerį Estijoje nuo 2007 m. iki 2014 m. kasmet didėjo ir tai lėmė krovinių srautų mažėjimą uostuose ($r=-0,6$; $t_r=2,27 > t_{stj}=2,26$; $p<0,05$).

4 pav. Estijoje suformuotos verslo aplinkos poveikio jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiams tarpusavio sąveikos stiprumo vertinimas

Didžiausią poveikį krovinių srautams Estijoje darė palankios verslo aplinkos reitingas. Estija vertinama palankiausiai pagal šį rodiklį tarp visų Baltijos valstybių, nes pastaraisiais metais Estijos BVP augo sparčiausiai visoje Europos Sąjungoje, o nuo Lietuvos bei Latvijos verslo aplinkos Estija išsiskyrė ir aukštu inovacijų lygiu, kas tiesiogiai turėjo poveikį teigiamiems verslo aplinkos palankumo pokyčiams.

Išvados

1. Vertinant jūrų transporto sektoriaus krovinių srautų pokyčius gali būti panaudoti verslo aplinkos vertinimo kriterijai, kurie yra išskiriami Pasaulio banko sudaromose verslo aplinkos vertinimo ataskaitose, kur verslo aplinkos palankumo verslui įvertinimui yra naudojami verslo pradžios, tarptautinės prekybos bei mokestinės naštos veiksniai, leidžiantys nustatyti, ar rytinės Baltijos jūros pakrančių valstybėse yra sudarytos pakankamos sąlygos jūrų transporto verslo plėtrai.
2. Baltijos jūros rytinės pakrantės jūrų transporto sektoriaus krovinių srautai turi bendrą teigiamą pokyčių tendenciją, intensyvesnė ji stebima Lietuvos jūrų sektoriuje, nors pagal rinkos dalį sudaro mažiausią santykinę krovinių srautų apdorojimo dalį. Estijos jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčių tendencija yra mažėjanti.
3. Estijos jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiai yra mažiausiai jautrūs verslo aplinkos pokyčiams, didžiausias teigiamas poveikis pastebimas sąsajoje su verslo aplinkos reitingo didėjimu, o neigiamas – didėjant eksporto kainai, tai rodo, kad Estijos jūrų sektorius aptarnauja geografiškai priklausomus krovinių srautus. Latvijos jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiai yra jautriausi verslo aplinkos pokyčiams: neigiamą poveikį turi importo trukmės padidėjimas, tarptautinės prekybos

sektoriaus reitingo sumažėjimas, padidėjusi importo ir eksporto kaina. Lietuvos jūrų sektoriaus krovinių srautų pokyčiai mažėja didėjant importo procedūrų trukmei, o aiškiau pateikiamos detalizuotos verslo pražios procedūros sudaro palankias sąlygas jūrų transporto verslo plėtrai.

Literatūra

- 1) Belova, J., Mickienė, R. (2012). *Uosto veiklos valdymas*. Klaipėda: KU leidykla.
- 2) Belova, J., Mickiene, R. (2014). Assessment of Maritime Industry Effectiveness in the Post-Crisis Period. *Proceedings of the 18th International Conference "Transport means 2014"*. p. 300-303.
- 3) Belova, J., Mickiene, R. (2015). Assessment of the Effectiveness of Maritime Industry in the Post-Crisis Period. *New Conditions, New Perspectives, New Challenges in the New Global Economy. KSI Transactions on Knowledge Society*. T. VIII, Nr. 1, p. 19-28.
- 4) Doing business methodology. World Bankgroup, Measuring business regulations. Prieiga per internetą: < <http://www.doingbusiness.org/methodology>> [žiūrėta: 2016-02-10].
- 5) Doing business. (2004, ..., 2016). World Bankgroup, Measuring business regulations. Prieiga per internetą: <<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2016>> [žiūrėta: 2016-02-10].
- 6) Paulauskas, V. (2011). *Optimalus uostas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- 7) Paulauskas, V. (2015). *Jūrų transporto plėtra*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Summary

EVALUATION OF BUSINESS CONDITIONS' IMPACT ON EASTERN BALTIC MARITIME BUSINESS

Arnas Kontautas, Gabrielė Selickaitė

The main idea of research is to evaluate the influence of business environment to the changes of the cargo flows at the seaports of Eastern Baltic. As the business environment evaluation based on reports of "Doing business" showed the business of maritime sector is dependent on the rate value of criteria of business environment. Cargo flows and handling indicators at the seaports in the eastern Baltic region have positive dynamics and Latvia's maritime industry handle the biggest part of it, Lithuania's maritime sector serves the least part of whole cargo flow, but the intensive positive dynamics are fixed in Lithuanian sector. Dependence analysis found out that Estonian maritime sector with negative dynamics is the least dependant on the conditions of business and handle the geographically established cargo flows, but Latvian and Lithuanian maritime sectors compete in cargo flows by increased or decreased import and export price.

KAIP ELGTIS KILUS GAISRUI PATALPOJE

Saulė Buožytė

Mokslinis vadovas - Ramutis Buckiūnas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Šiais laikais labai dažnai gaisrai kyla nuo mūsų neapdairumo. Gaisras – nekontroliuojamas, vykstantis ne tam skirtoje vietoje degimas, keliantis pavojų žmogui, turtui ar aplinkai. Pagrindiniai elementai reikalingi gaisrui yra oras (deguonis O₂), degus produktas (kuras) ir ugnies šaltinis (temperatūra ar liepsna). Gaisras gali prasidėti nuo įvairių uždegimo šaltinių, pavyzdžiui, smilkstančios cigaretės, degančio degtuko, elektros trumpo jungimosi ir t.t. Deganti medžiaga skleidžia į aplinką šilumą, o esant palankioms šilumos kaupimosi sąlygoms, greta esančios medžiagos gali užsidegti. Todėl kiekvienas asmuo turėtų žinoti, kaip elgtis kilus gaisrui patalpoje [1].

Kad išvengtume gaisro, visų pirma, reikia žiūrėti, kad kieme nebūtų laikomos degios medžiagos (šiukšlės, seni baldai, makulatūra, sausi lapai). Pavojinga kieme deginti sugrėbtus sausus medžių lapus - vėjas gali rusenančius lapus užnešti ant stogo ar įpūsti į orlaidę ir dėl to gali kilti gaisras. Priešgaisrinės saugos taisyklės draudžia deginti atliekas arčiau nei 30 metrų nuo pastatų, o aplinkos apsaugos reikalavimai dar griežtesni – deginti sugrėbtas augalinės kilmės atliekas draudžiama aukštapelkėse, durpingose vietose ar vietovėse, esančiose arčiau kaip 100 m nuo miško, aukštapelkės ar durpingos vietos, taip pat miestuose ir miesteliuose. Ne mažiau svarbu, kad prie namų nebūtų užstatyti privažiavimai, o žiemos metu aplink būtų nuvalomas sniegas, kad prie namo visuomet galėtų privažiuoti ugniagesių automobiliai.

Bet kokios nelaimės atveju pagrindiniai žmonių veiksmai yra pagalbos iškvietimas ir evakuacija į saugią vietą. Jokiu būdu negalima patiems eiti į degantį butą ar namą - tai mirtinai pavojinga. Jeigu gaisras kilo namuose, yra nedidelis ir jaučiate, kad galite jį užgesinti, – pamėginkite tai padaryti. Tačiau jokiu būdu nerizikuokite, nekelkite nereikalingo pavojaus sau bei aplinkiniams. Galite bandyti gesinti iš tiesų nedidelius gaisrus, pavyzdžiui, užpilti vandeniu užsidegusią šiukšlių dėžę, išjungti iš elektros tinklo pradėjusį rūkti televizorių, užmesti ant jo kokį nors tankų audeklą. Jeigu užsidegė jūsų rūbai, laikykitės taisyklės: „**Stok, griūk ant žemės ir voliokis**“ (žr. 1 pav.).

1 pav. Stok, griūk ant žemės ir voliokis

Ką bedarytumėte, reikia sustoti, griūti ant žemės, užsidengti veidą ir voliotis, kol užges ugnis. Šie trys veiksmai turi būti daromi automatiškai, be jokių svarstymų. Nepainiokite šios taisyklės su įsakymu bėgti iš gaisro vietos. Užsidegus rūbams, niekada nebėkite, nes nuo to tik stipriau imsite degti. Taisyklė „Stok, griūk ant žemės ir voliokis“ tinka ir gali būti naudojama tik tuo atveju, jeigu užsidega drabužiai.

Jeigu kambaryje prasidėjo gaisras ir sparčiai pradėjo kauptis dūmai, gulkite ant grindų ir labai greitai šliaužkite išėjimo link. Apačioje, po dūmais, lengviau kvėpuoti ir geriau matyti (žr. 1 pav.).

1 pav. Ropojimas išėjimo link

Degimo metu išsiskiria nuodingos medžiagos. Vienos jų sunkios, leidžiasi į pažemę, kitos kyla, nešdamos suodžius lubų link. Šliaužiant bus galimybė kvėpuoti šiek tiek švaresniu oru. Jeigu įmanoma, paskui save uždarykite duris.

Evakuacijos metu turime išeiti pro duris, tačiau už jų gali būti liepsna. Tokiu atveju reikia pridėti ranką (apverstą plaštaką) prie viršutinio durų plyšio. Jeigu jaučiamas karštis, neatidarinkite durų, ieškokite kito kelio. Jeigu karščio nejaučiate, durų rankena neįkaitusi ir pro plyšius nesiskverbia dūmai, tada galite lėtai praverkite duris. Atidarykite jas ne daugiau kaip 10 cm - taip išvengsite sprogo, kuris įvyksta, liepsnai gavus papildomą oro, o su juo ir deguonies, porciją. Jeigu pro praviras duris pajusite dvelkiantį karštį, tučtuoju jas uždarykite – šis kelias pavojingas. Jeigu karščio

nejaučiate, galite duris atidaryti plačiau ir, įvertinę situaciją (nedaug dūmų, nėra karščio, nematyti ugnies), skubėti prie išėjimo. Jei galite, įsisiauskite į antklodę, prisidengkite ja galvą.

Tačiau gali būti, kad dūmai, liepsna, karštis užblokavo visus išėjimus ir negalite saugiai išeiti iš patalpos. Tuo atveju sandariai užsidarykite duris ir likite kambaryje. Užkamšykite durų plyšius, ventiliacijos angas drėgnais skudurais, kad į kambarį patektų kuo mažiau dūmų. Jeigu turite galimybę, periodiškai apliekite duris vandeniu. Atidarykite langus, kad įeitų oro, lange pakabinkite ryškų audeklą ar drabužį – tai bus signalas ugniagesiams gelbėtojams, kad jums reikalinga pagalba. Jeigu kambaryje yra telefonas, skambinkite ugniagesiams, praneškite, kur esate. Pagalbos laukite prie lango, kad jus pastebėtų [2].

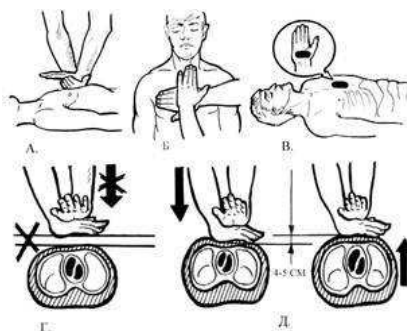
Jei gyvenate neaukštai ir yra galimybė evakuotis per langą be kopėtelių, atminkite dvi šuolio per langą taisykles: nestokite ant palangės – taip padidėja aukštis, kuri teks įveikti. Nesėskite ant palangės nugara į pastatą – drabužiai gali užkliūti už lango. Slinkite už lango ant pilvo, laikydamiesi rankomis už palangės (žr. 3 pav.).

3 pav. Šokimas pro langą

Tokiu atveju visu ūgiu sumažės atstumas iki žemės. Taip pat nusileisite ant kojų – taip galbūt sumažinsite rimtos traumos tikimybę.

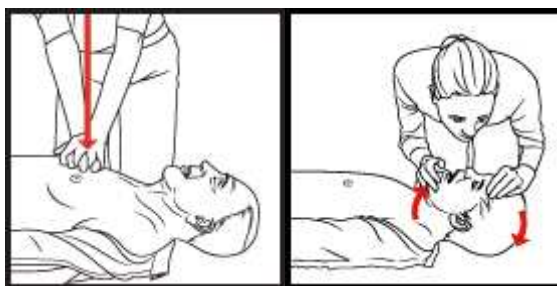
Kilus gaisrui, mes galime būti ne vieni. Jei patalpoje, kurioje kilo gaisras yra ir daugiau žmonių, tada reikia padėti jiems pasiekti saugią vietą. Gali būti, jog kitas asmuo nukentėjo nuo gaisro ir jam reikia suteikti pirmąją pagalbą. Prieš teikiant pagalbą reikia įvertinti esamus sužeidimus, nes kitu atveju to nepadarius, galima tik pabloginti sužeistojo situaciją. Būklę vertinti reikia greitai, jeigu yra keletas nukentėjusių, pirmiausia teikti pagalbą sunkiausiai nukentėjusiems. Apžiūrėjus nukentėjusį išsiaiškinti ar yra pavojus svarbiausioms gyvybinėms funkcijoms – sąmonei, kvėpavimui ir kraujo apytakai. Jei žmogus yra be sąmonės, nekvėpuoja ir jam gali būti sustojusi kraujo apytaka (kai near pulso), tada reikia jį gaivinti. Sustojus kraujo apykaitai yra atliekamas išorinis širdies masažas, kai dirbtinė kraujotaka sudaroma ritmiškai spaudžiant krūtinkaulį (žr. 4 pav.)

4 pav. Išorinis širdies masažas

Nukentėjusį skubiai paguldyti ant kieto pagrindo, apnuoginti krūtinės ląstą. Gaivinant atsistoti arba atsiklaupti šalia nukentėjusio. Spausti reikia apatinę krūtinkaulio pusę plaštakų pagrindu, uždėjus ranką ant kitos lygiagrečiai, kad pirštai neliestų krūtinės ląstos. Spausti ištiestomis per alkūnę rankomis, krūtinkaulį įspausti 3,5 – 5 cm, 60 kartų per min. Kiekvieno krūtinkaulio paspaudimo metu turi būti juntama pulsinė banga ties miego arterija.

Jeigu žmogus nekvėpuoja, jam yra atliekamas dirbtinis kvėpavimas. Prieš pradėdant dirbtinį kvėpavimą, reikia išvalyti burnos ertmę ir atverti kvėpavimo takus. Tai daroma atlošiant galvą ir pakeliant apatinį žandikaulį. Vienos rankos plaštaką uždėjus ant gaivinamojo kaktos atlošti galvą, o kitos rankos antru ir trečiu pirštais, uždėjus juos ant smakro apatinio paviršiaus, pakelti apatinį žandikaulį į priekį atveriant burną. Tada liežuvis, kuris galėjo būti užkimšęs kvėpavimo takus, pasislinks į priekį nuo užpakalinės ryklės sienelės ir oras laisvai praeis į plaučius. Dirbtinis kvėpavimas atliekamas gaivinama jį paguldžius ant nugaros įpučiant iškvėpiamą orą gaivinamajam pro burną ar nosį (žr. 5 pav.).

5 pav. Dirbtinis kvėpavimas

Įpučiant orą pro burną, nosies šnervės užspaudžiamos dviem pirštais, o įpučiant orą pro nosį, burna turi būti užčiaupta. Per minute atlikti 10 – 12 įpūtimų. Kiekvienas įpūtimas turėtų trukti

apie 2 sekundes. Sustojus kraujo apytakai ir kvėpavimui turi būti atliekami abu gaivinimai: ir išorinis širdies masažas, ir dirbtinis kvėpavimas [3].

Taigi, svarbiausia kilus gaisrui evakuotis į saugią vietą. Jeigu gaisras nedidelis ir manote, kad galite pats jį užgesinti nenukentėjęs, tada jį galite gesinti vandeniu, gesintuvu ar nedegiu audeklu. Jeigu patalpoje, kurioje kilo gaisras, yra sužalotų ar kitaip nukentėjusių nuo gaisro žmonių, padėkite jiems evakuotis į saugią vietą ir suteikite pirmąją pagalbą. Niekada negalime žinoti, kada gali įvykti gaisras, tačiau, jei žinodami, kaip elgtis gaisro metu, galime išsaugoti ne tik savo, bet ir kito žmogaus gyvybę.

Literatūra

1. <http://www.rockwool.lt/kodel+rockwool/gaisrine+sauga/kas+yra+gaisras>
2. <http://www.pakruojis.lt/pakruojis/Doc/civiline/2-2.pdf>
3. http://www.orlenlietuva.lt/LT/Company/Reports/Documents/Kitos%20ataskaitos/29_priedas_Civilines_saugos_atmintine.pdf

Summary

HOW TO PROCEED IN THE EVENT OF FIRE INDOORS

Saulė Buožytė

The fire is out of control, which takes place at a designated place, endangering human property and the environment. The key elements required for a fire is air, combustion by-products and sources. The fire may start from different ignition sources such as the smoldering cigarette burning match or electrical short circuit. If a fire starts, people have to know how to protect themselves. Basic human actions are emergency call and evacuation to a safe place. If the fire is small and you feel that you can extinguish, you can try to do it. Otherwise do not risk and do not lift yourself to unnecessary danger. If your clothes caught fire, you have to follow the rule: “Stop, fall on the ground and roll thyself”. If the fire started in the room and rapidly began to accumulate in smoke, lie on the floor and quickly creeping toward the exit. If the smoke, flame and heat blocked all exits, you have to tightly close the door and stay in the room. Otherwise, if it is possible to evacuate through the window, remember two jump through the window rules: do not stand on the windowsill and do not sit on the windowsill with your back into the building. Scroll the window on the stomach holding the windowsill. There might be other people, who were hurt in fire, so you must know how to help them. It is important to know how to give the first-aid. You should know how to give heart massage and artificial respiration. In this case you can protect your and other people lives.

KOLEKTYVO SUTELKIMAS

Eglė Skaržinskaitė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Kolektyvo atranka

Darbuotojai – svarbiausia įmonės ar įstaigos dalis. Jie sudaro didžiąją dalį įmonėje dirbančių asmenų, taip pat nuo darbuotojų darbo rezultatų bei atsidavimo paskirtai užduočiai gali priklausyti įmonės veiklos rezultatas. Ieškodami tinkamiausių kandidatų, vadovai pirmiausia turi išsiaiškinti kokio pobūdžio priemones naudoti būtų prasminga ir kokias ypatybes ar būdo savybes, bruožus, kompetenciją, žinias ir įgūdžius norima nustatyti. Tik gerai žinant kokių darbuotojų ieškoma, galima lengviau pasirinkti priemones darbuotojų atrankai įvykdyti.

Vienas iš būdų yra *biografinių duomenų analizė* [5], kurios metu kandidatai atrenkami pagal biografinius požymius, tokius kaip: sugebėjimas dirbti su tam tikromis programinėmis įrangomis, specifinių darbo žinių turėjimas, sugebėjimai naudotis sudėtingais mechanizmais ir panašūs profesiniai bruožai. Šios analizės metu bandoma išsiaiškinti asmens kūrybiškumą, jo, kaip lyderio, sugebėjimus, darbo komandoje sugebėjimus, tačiau jis negarantuoja sąžiningų ir išsamių kandidatų atsakymų, todėl atsakymus galima vertinti tik subjektyviai.

Kitas būdas atrinkti tinkamus specialistus yra kognityvinis testas, kurio metu yra tikrinami kandidato gebėjimai greitai įsisavinti informaciją, loginis mąstymas, sugebėjimas argumentuoti ir kiti protiniai sugebėjimai. Atliekant jį gaunamas pakankamai patikimas rezultatas, neiškyla sunkumų jį atliekant, taip pat įvertinimas yra objektyvus.

Norint visapusiškai įvertinti kandidato būdo bei charakterio savybes, pasitelkiamos asmens integralumo užduotys ir asmenybės testai. Atliekant asmens integralumo testą kandidatui užduodami klausimai apie jo potyrius praeityje arba prašoma apibūdinti kaip jis elgtųsi nurodytoje situacijoje. Atsakymai į šiuos klausimus leidžia įvertinti asmens atvirumą, patikimumą bei socialinę elgseną. Kandidato ekstraversiją, sąžiningumą, atvirumą naujovėms, optimizmą, toleranciją stresui bei emocinį stabilumą padeda įvertinti asmenybės testai. Šie testai dažniausiai naudojami kai ieškomas darbuotojas turės daug bendrauti su žmonėmis ar nuolat dirbti komandoje. Tačiau vertinant rezultatus, reiktų nepamiršti, jog kandidatas ne visada gali būti nuoširdus – atsakydamas į klausimą.

Apibendrinant galima teigti, jog siekiant kuo geriau atrinkti tinkamus kandidatus pozicijoms užimti, tikslingiausia naudoti biografinių duomenų analizę, kognityvinį, asmens integralumo ir asmenybės testus. Nepaisant to, jog kiekvieno atskirai testo rezultatai gali sudaryti klaidingą požiūrį, tačiau lyginant ir analizuojant visų testų rezultatus bus gaunamas pakankamai tikslus ir objektyvus požiūris.

Kolektyvo formavimas

Kolektyvo formavimas – tai atsakingas procesas, kurio metu svarbiausia užduotimi tampa suformuoti tokią žmonių grupę, kuri galėtų maksimaliai išpildyti vadovo lūkesčius, darniai ir efektyviai dirbti. Dažnai darbuotojų grupę vadiname komanda, tačiau grupė žmonių – dar nėra komanda. Komanda tampa tik tada, kai dirbdami kartu darbuotojai pasiekia užsibrėžtus tikslus ir gerus rezultatus. Sukurti grupę, kuri vėliau virstų komanda, tampa vadovo siekiama, tad vadovas privalo atsižvelgti į keletą veiksnių, tokių kaip tarpasmeninius santykius, grupės dydį ir tipą.

Neabejotinai svarbiausias faktorius yra tarpasmeniniai ryšiai – formalus ir neformalus grupės narių bendravimas organizacijoje, atspindintis tam tikrą bendradarbiaujančiųjų artumą. Yra išskiriamos trys tarpasmeninių ryšių rūšys: individualūs teigiami, bešališki profesionalūs ir individualūs neigiami.

Pirmąją rūšimi tarpasmeniniais teigiamais santykiais tarp darbuotojų yra vadinami tokie santykiai, kai darbuotojai bendrauja ne tik darbo grupėse, bet ir ne tik darbo klausimais. Šie darbuotojai *gerai vienas kitą pažįsta, dažnai susitinka ne darbo aplinkoje* (1,141), taip pat juos vienija bendri interesai. Tokio tipo ryšys gali turėti tiek neigiamų, tiek teigiamų padarinių.

Antroji rūšis – bešališki profesionalūs santykiai yra laikomi siekiama, nes tai kolegiški santykiai tarp grupės narių, kai tarpusavyje bendraujama tik profesiniais klausimais ir tik darbo aplinkoje.

Pačiu blogiausiu ryšiu laikomas individualus neigiamas ryšys apibūdinamas kaip vyraujantis santykis tarp narių, kurie tarpusavyje nesutaria ne tik darbo klausimais, bet ir asmeniniais interesais. Esant šio tipo ryšiams pasiekti gerus rezultatus yra labai sunku, nes dėl jų nukenčia darbo grupės efektyvumas.

Kitas svarbus grupės formavimo faktorius yra jos dydis. Grupės dydis – tai grupę sudarančių narių skaičius. Didėjant grupės narių skaičiui, gali mažėti sprendimų efektyvumas. greičiausiai sprendimai priimami yra mažose grupėse, kurios leidžia pasireikšti atskiriems individams, taip pat jose efektyviau naudojama informacija. Mažose grupėse sumažėja socialinio dykinėjimo tikimybė, kuris suprantamas kaip polinkis mažiau stengtis, kai suvienijamos visų darbuotojų pastangos siekiant bendro

tikslo. Kitaip tariant, esant dideliam kiekiui narių grupėse, bendrame darbe pradingsta kiekvieno individo asmeninis indėlis, atsakomybė. Optimaliausia grupė laikoma septynių narių grupė, taip pat manoma, jog nelyginio skaičiaus narių grupės dirba efektyviau nei lyginio.

Paskutinis faktorius grupės tipas, kurios organizacijoje susiformuoja savaime arba tikslingai suformuoja vadovas. Pagal formalizavimo laipsnį grupės skirstomos į dvi pagrindines grupes: formalios ir neformalios.

Formalios grupės – tai tokios darbuotojų grupės, kurias sąmoningai suformuoja vadovas. Jų pagrindinis tikslas – padėti vadovui valdymo sprendimų priėmimo procese bei vykdyti tam tikras užduotis.

Neformalios grupės sąmoningai arba nesąmoningai atsiranda organizacijoje, tačiau jos nesudaro organizacijos struktūros. Vadovui svarbu atpažinti ir pažinti organizacijoje vyraujančias neformalias grupes, nes jos gali daryti didelę įtaką sprendimų priėmimui. Kadangi neformalios grupės susidaro nepriklausomai, jos gali būti skirstomos į tipus pagal susiformavimo priežastį:

1. Draugystės grupės – tai pastovios arba kintančios grupės, kurias sudaro darbuotojai, puoselėjantys individualius teigiamus tarpasmeninius santykius, atsirandančius dėl malonumo, patiriamo būnant kartu.

2. Bendrų interesų grupės – susiformuojančios greta darbuotojus vienijančių pomėgių, hobijų.

3. Referentinės grupės – tai svarbios organizacijai grupės, suteikiančios jai patrauklumo. Šios grupės nariai tapatina ir lygina save, pagal jas modeliuoja savo elgesį.

Be viso to, tarp kolektyvo narių atsiranda kelios susiskirstymo grupės, kurios susikuria pagal norą bendrauti vienas su kitu. Priklausomai nuo to, kaip vienas ar kitas kolektyvo narys yra pripažįstamas grupėje, jos nariai susiskirsto į keturias grupes. Pirmoji grupė – darbuotojai „žvaigždės“. Šie žmonės yra ypatingai mėgstami tarp kitų kolektyvo narių, nes jiems būdingas malonus bendravimas, su jais *paprasta pasidalinti džiaugsmu ir nesėkmėmis* (3, 50). Antroji grupė vadinama – „palankių“, jai priklausantys asmenys susilaukia vidutinio arba šiek tiek aukštesnio teigiamų simpatijų skaičiaus, mažai simpatijų gaunantys darbuotojai priskiriami „potencialiai priimamų“ darbuotojų grupei. Kartais pasitaiko ir tokių darbuotojų, kurie kolektyve negauna jokių teigiamų simpatijų, tokie darbuotojai priskiriami „atstumtųjų“ grupei. Su šios grupės nariais kiti kolektyvo darbuotojai vengia atlikti bendrus projektus ar bendradarbiauti.

Apibendrinat galima teigti, kad kolektyvo formavimas yra labai svarbus procesas, kuriam įtaką daro grupės narių tarpasmeninių ryšių tipas, grupės narių skaičius ir sudaromos grupės tipas. Svarbu

pastebėti ar tarp darbuotojų tvyro tarpasmeniniai teigiami, bešališki profesionalūs ar tarpasmeniniai neigiami santykiai, sudaryti optimalaus darbuotojų skaičiaus komandą, kad darbas būtų kuo efektyvesnis, nustatyti formalias grupes bei pastebėti ir pažinti vyraujančias neformalias grupes.

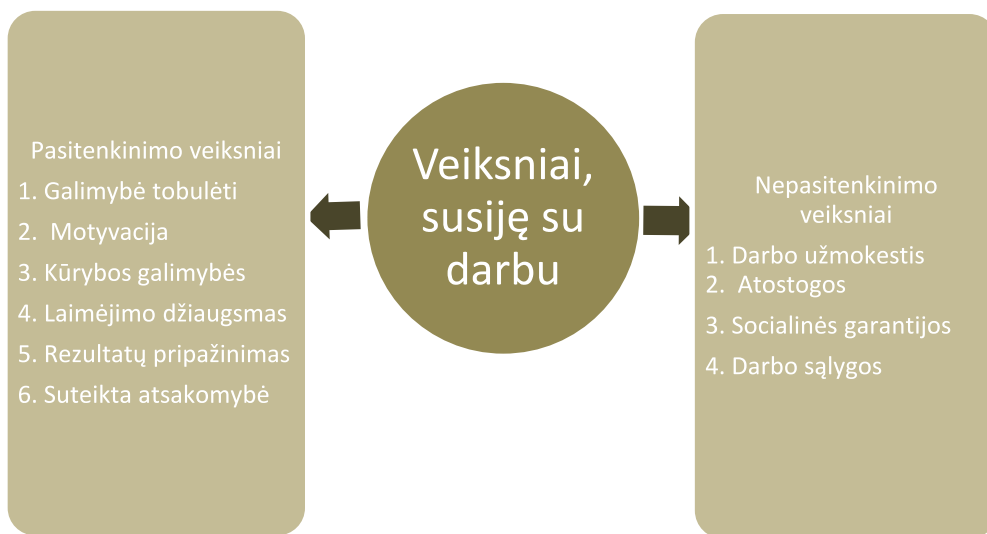
Kolektyvo valdymas

Norint efektyviai plėtoti organizacijos veiklą bei pasiekti vis naujus tikslus, neužtenka vien atrinkti tinkamus kandidatus pozicijoms užimti bei tinkamai suformuoti kolektyvą. Nepaisant to darbuotojų motyvacija greit dings, o kartu su ja ir efektyvi bei produktyvi organizacijos veikla.

Motyvacijos reikšmė aiškinama kaip poveikis darbuotojams, nukreipiantis ir išsaugojantis žmones bei jų elgesį. Kadangi darbuotojų dažniausiai įmonėse dirba daug, o kiekvienas darbuotojas yra individualus ir unikalus, tad bandoma rasti bendrus bruožus pagal kuriuos darbuotojus būtų galima suskirstyti į tam tikras atskiras grupes bei pritaikyti labiausiai tinkančią motyvavimo sistemą.

D. Magregoras išgarsėjo sukurdamas du motyvavimo modelius, pavadindamas juos X ir Y teorija [4]. Anot D. Magregoro, X teorijai priskiriami darbuotojai iš prigimties darbą laikantys nemalonia būtinybe, nes šio tipo darbuotojai iš prigimties nėra linkę dirbti, tokius pavaldinius vadovas privalo nuolat kontroliuoti, duoti nurodymus bei kryptingai skatinti. Priešingą požiūrį į darbą turėję asmenys priskiriami Y teorijai, kurioje darbas suvokiamas kaip žmogui būdingas natūralus noras. Šio tipo darbuotojai dirbdami patiria malonumą, taip pat nebijo prisiimti atsakomybės, dažnai tam, kad pasiektų tikslus, pasitelkia savo kūrybinius sugebėjimus. Turint tokią žmonių grupę, vadovui telieka sudaryti tinkamas darbo sąlygas bei paskatinti darbuotojų kūrybiškumą.

Kitą, kur kas konkretesnį, darbuotojų valdymo bei motyvavimo modelį pasiūlė F. Herzbergas, kurį pavadino Dviejų veiksnių teorija, kurios esmė – suskirstyti su darbu susijusius veiksnius į dvi grupes, pavadintas pasitenkinimo ir nepasitenkinimo veiksniais. Nepasitenkinimo grupei, anot F. Herzbergo, priskiriamos visos darbo sąlygos, kurios iš esmės nemotyvuoja darbuotojo ir pavadino *higieniniais veiksniais* (2, 117). F. Herzbergas teigia, jog svarbiausia yra užtikinti ne per mažą darbo atlygį ir darbo saugumą bei sukurti teigiamą atmosferą darbo vietoje.

1 pav. Veiksnių, susijusių su darbu, skirstymas

Kitaip nei nepasitenkinimą keliantiems veiksniams, pasitenkinimą teikiantiems F. Herzbergas priskyrė motyvaciją. Motyvacijos grupę sudarė karjeros galimybės, asmeninio tobulėjimo galimybė, darbo rezultatų pripažinimas, suteikta atsakomybė, kūrybos galimybė, laimėjimų džiaugsmas. Anot F. Hezbergo būtent šiuos veiksnius reiktų tikslingai vystyti, kad jos darbuotojai jaustųsi motyvuoti.

Apibendrinant galima teigti, kad kolektyvo valdymas yra labai sunkus procesas, reikalaujantis iš vadovo ne tik puikių vadybos žinių, bet ir kūrybiškumo, žmogiškumo, psichologinių žinių bei nesibaigiančio eksperimentavimo. Nepaisant to, jog kolektyvo valdymo modelių, tokių kaip F. Hezbergo bei D. Magregoro pasiūlyti, yra apstu, vadovas turi pritaikyti ir naudoti geriausiai jo kolektyvui tinkantį variantą.

Literatūra

1. BAKANAUSKIENĖ, Irena; KYGUOLIENĖ Asta. *Vadybiniai sprendimai: priėmimas ir įgyvendinimas*. Kaunas, 2013. ISBN 978-9955-12-978-3
2. ŠIMANSKIENĖ, Ligita; ŽUPERKIENĖ, Erika. *Darnus vadovavimas*. Klaipėda, 2013. 86-90 p. ISBN: 9789955187141.
3. TOTORAITIS, Vidas. Geriausia — savo paties išugdytas kolektyvas... *Biuro administravimas*, 2013, Nr. 11-12p. ISSN 1648-8083
4. SIMIONEL, Adina-Beatrice. Douglas McGregor – Theory X and theory Y. [interaktyvus]. *Review of Management & Economic Engineering*. 2011, Nr. 3, p 229-230. [žiūrėta 2015

m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per ebscohost duomenų bazę:
<<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=18&sid=d26657c2-f28c-4860-b8bc-5e3e71a54684%40sessionmgr111&hid=118>> ISSN:1583-624X

5. VEŽEVIČIŪTĖ, Erika. *Atrankos testai: tinkami žmonės tam tikram darbui* [ineraktyvus]. 2012 [žiūrėta 2015 lapkričio 16 d.]. prieiga per internetą:
<<http://www.visasverslas.lt/portal/categories/2/1/0/1/article/3456/atrankos-testai-tinkami-zmones-tam-tikram-darbui>>

Summary

ORGANIZATION'S MOBILIZATION

Eglė Skaržinskaitė

Nowadays building your own professional collective is becoming more and more significant, as subordinates is one of most necessary part in the company. This is the main reason why you have to choose the right person to your team.

There are several ways to test the person who wants to join your team. The first of all is a biographical data analysis. It helps you to reveal skills and abilities in his profession. Another method is cognitive test. By this tests results you will be able to evaluate person's ability to quickly assimilate information, his logical thinking and other mental abilities. Also it is recommended to find out person's manners and character traits. You can do this by using personality tests and personal integrity tests. When you had selected your employees, you must create work groups. Creating work groups is not an easy process as you have to take account on interpersonal relationships between you employees. There are several interpersonal relationships types. The first type of interpersonal relationship is called when between employees are good relationships. They are friendly and communicate with each other not only for work information. The second type is called when employees are communicating on issues, which are related only with their job. The third type is called when employees disagree with each other not only on issues, which are relates to work, but on individual attitudes too.

Moreover the size of the group is important. The most effective group is made of seven people. What is more, between your employees exists some formal and informal groups. It is important to recognize them and to control their influence. Also there is a distribution by person's popularity beyond his colleagues. The more people want to communicate with him, the more stars he receives and is more popular than others. Team management methods and techniques were examined by two scientists. D. Mc Macgregor had created the X and Y theory. Employees, who did not want to work was included to theory X and the opposite ones, who was happy and satisfy while working, was included to Y theory. While managing ones from X theory, the boss has to control them constantly, and while managing ones from Y theory he as to give them more freedom. F. Herzberg, scientist, has created another employee management technique. He separated all factors to two groups. The first group is called hygienic factors. It included all working conditions such as work pay, holidays. Those factors did not motivate employees. The second group is called gratifying factors, which give employee motivation to work. It included factors such as recognition, an improvement opportunity, responsibility and other. The scientist said that if you want to have a good and professional group of employee, you must ensure that there is a lot of gratifying factors and satisfaction of hygienic factors. All in all, it is really complicated to make your own professional group of employee. The boss must ensure that they have satisfaction of working conditions.

KRIKŠČIONIŠKOJI BANKININKYSTĖ

Justyna Matijevska

Mokslinė vadovė - Sigita Juzėnienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Anotacija. Šis straipsnis apie labai seną ekonominės veiklos rūšį bankininkystę, o tiksliau apie krikščioniškąją bankininkystę. Iš pradžių apibūdinama viena iš trijų pasaulinių religijų - krikščionybė ir ekonominės veiklos rūšis- bankininkystė, kurios ištakos siekia seniausias civilizacijas. Apibūdinama Viduramžių ekonominė mintis kuri susijusi su anstyvąją krikščionybę. Krikščionybės lygybės idėja ir tvirtinimas apie teisingumą , to meto ekonomikos minčiai turėjo didžiausią įtaką. Šią idėją sukūrė ir saugojo svarbus viduramžių istorijos ir ekonomikos veiksnys – katalikų Bažnyčia . Ekonominė minčiai, finansams bei bankininkystei taip pat nemažai įtakos padarė Tamplieriai – ankstyvosios bankininkystės pradininkai ir Pamaldumo bankai- kredito įstaigos. Krikščioniška bankininkystė, anksčiau turėjo tikrai labai didelę įtaką ekonomikai, bet ji neišnyko ir gyvuoja iki mūsų laikų. Yra nemažai likę krikščioniškų bankų, tokių kaip Vatikano bankas, Pax-Bank, Kingdom Bank ir kiti.

Straipsnio tikslas – gilinti ekonomikos žinias. Išsiaiškinti krikščioniškosios bankininkystės atsiradimą ir jos vystymąsi. Išnagrinėti viduramžių ekonominę mintį ir katalikų bažnyčios vaidmenį ekonomikoje. Pristatyti šiuolaikinius krikščioniškus bankus.

Įvadas

Pagrindinis žmonijos istorijos variklis yra materialinių gėrybių gamyba. Žmonių visuomenė gali gyvuoti ir vystytis tik nuolat atnaujindama ir kartodama gamybos procesus. Todėl ekonomika ir verslas yra bet kurios visuomenės pamatas. Visais laikais buvo siekiama užtikrinti vystymąsi, tenkinantį žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje. Šiais sparčiai besivystančių technologijų ir inovacijų laikais didelę reikšmę verslo sėkmingam vystymuisi turi visos finansinės sistemos stabilumas. Bankų sistema yra visos finansų sistemos dalis, dėl to jos stabilumas ir plėtra turi įtakos sparčiam ekonomikos vystymuisi. Verslui plečiant ryšius ir geografiškai apimant visą pasaulį, bankinė sistema taip pat tapo globali. Šiandieninė bankinė sistema praėjo ilgą vystymosi kelią. Pirmieji bankai kaip bankinės institucijos atsirado XIV amžiuje šiandieninėje Italijoje. Didelę reikšmę jų vystymuisi turėjo ir tebeturi krikščionybė. Todėl šiame pranešime apžvelgsiu krikščioniškąją bankininkystę.

Krikščionybė

Krikščionybė – viena iš vyraujančių pasaulio religijų. Tai – monoteistinė religija, grindžiama Jėzaus Kristaus mokymu, perteikiamu Naujajame testamente. Krikščionybė turi tris pagrindines atšakas: katalikybę, stačiatikybę ir protestantizmą, kurios tarpusavyje skiriasi religinių dogmų aiškinimu. Mūsų laikais krikščionybė yra labiausiai paplitusi pasaulyje religija – ją išpažįsta daugiau nei ketvirtadalis pasaulio gyventojų. Krikščionybė taip pat yra labiausiai geografiškai paplitusi religija – kiekvienoje valstybėje yra bent viena krikščioniška bažnyčia (institucija).

Bankininkystė

Bankininkystė – yra labai sena ekonominės veiklos rūšis, jos ištakos siekia seniausias civilizacijas. Antai paskolas teikiantys bankai buvo žinomi jau senovės Babilonijoje ir Romoje. Bankines operacijas tais laikais pradėjo teikti bažnyčios, nes tai buvo saugiausia vieta saugoti įvairioms vertybėms. Viduramžiais pirmieji bankai atsirado Florencijoje, Genuoje, Milane ir Venecijoje. Jų buvo labai svarbus veiksnys, nes leido Vakarų valstybėms sukurti kapitalo rinkas, reikalingas šiuolaikinės ekonominės ir politinės sistemos plėtrai.

Viduramžių ekonominė mintis

Anstyvųjų ir viduriniųjų amžių ekonominė mintis susijusi su anstyvają krikščionybę. Šiandienos supratimas apie viduramžių ekonominę mintį, panašiai kaip ir apie Antikos, remiasi literatūriniais šaltiniais, daugiausia Biblija, krikščionybės tėvų raštais. Esminė ekonominės minties ypatybė yra jo religinis turinys. Krikščionybė atsirado žlungančioje Romos imperijoje. Didelę įtaką to meto ekonominei minčiai turėjo krikščioniškosios lygybės idėja ir tvirtinimas apie teisingumą. Pagrindinė idėja – visi privalo dirbti. Ankstyvojoje krikščionybėje smerkiama ne tik vagystė, bet ir socialinė nelygybė, žmonių skirtysymasis į turtinguosius ir beturčius. Radikaliausi ankstyvosios krikščionybės atstovai reikalavo atsakyti privačios nuosavybės ir kėlė kolektyvizavimo idėjas. To laikotarpio ekonominės idėjos buvo visiškai priklausomos nuo bažnyčios ir apvilktos religijos skraiste, aptinkamos Bažnyčios tėvų raštuose. Ekonominiai Biblijos svarstymai Bažnyčios tėvų raštuose priimami kaip normos, kaip Dievo nustatytos žmogaus elgesio taisyklės.

Katalikų Bažnyčia ir finansai

Į pelną iš palūkanų Katalikų Bažnyčioje ilgą laiką buvo žiūrima neigiamai, kaip ir Islamo religijoje. Tačiau dabar toks pelnas vertinamas atsižvelgiant į modernios visuomenės pokyčius, nes šiandien palūkanos – iš esmės kitas ekonominis reiškinytis nei Viduramžiais, kai gyvavo vadinamasis lupikavimas. Lupikavimas – pinigų skolinimas už labai aukštą palūkaną. Dažniausiai už aukštą palūkaną skolinamasi ne gamybai, o pragyvenimui, kartais tiesiog pragyvenimo lygiui palaikyti ar

jį net pakelti. Iš pradžių krikščioniškoje Europoje tai buvo laikoma ne tik nuodėme, bet ir nusikaltimu, ne kartą buvo mėginama uždrausti imti palūkanas, o vėliau apriboti jas iki 10 metinių procentinių punktų nuo paskolintos sumos. Manyta, kad negalima imti pinigų už tai, kas nesukuria pridėamosios vertės. Pinigai iš pradžių neįvardyti kaip kapitalas, jie traktuoti kaip paprasčiausia mainų priemonė. Tačiau viduramžiais, pasirodžius pirmosioms kapitalo apraiškoms, krikščionių teologai suprato, kad pinigai nėra vien mainų priemonė, jie gali suteikti daug pridėtinės vertės ir būti naudojami produktyviau. Vadinasi, imti mokesť iš žmonių, kurie nori naudotis šiuo vertingu ištekliumi, nėra nusizengimas. Krikščioniškieji finansai priklauso religingų etiškų finansų kategorijai, taip pat kaip ir Islamo finansai. Sąvoka „Krikščionių finansai“ reiškia bankininkystės ir finansų veiklą, kuri pradėjo egzistuoti prieš kelis šimtmečius. Didelę įtaką Krikščioniškiems finansams ir bankininkystei padarė Tamplieriai ir Pamaldumo bankai (Monties Pietatis).

Tamplierių ordinas

Tamplieriai (pranc. templiers, nuo temple – šventykla) – riterių ordinas, kurį Šventojoje žemėje 1119 m. po Pirmojo kryžiaus žygio įkūrė nedidelė riterių grupė. Ordinas egzistavo apie du šimtmečius ir buvo išformuotas 1312 metais. XII-XIII a. ordinas buvo labai turtingas, jam priklausė plačios žemės valdos tiek kryžiuočių įsteigtose valstybėse Palestinoje ir Sirijoje, tiek Europoje. Popiežius, kuriam ordinas tiesiogiai buvo pavaldus, tamplieriams suteikė plačias bažnytines ir juridines privilegijas. 1291 m. Egipto sultonui iš Palestinos išvijus kryžiuočius, tamplieriai ėmėsi prekybos ir lupikavimo ir sukaupė didelius turtus. Apie didžiulę jų įtaką liudijo tai, kad jie buvo atskaitingi tiesiogiai Popiežiui. Jų turtai buvo tokie milžiniški, kad jie tapo bankininkystės pradininkais — pradėjo skolinti pinigų Europos monarchams.

Tamplierių bankininkystė

Vadinamieji „Tamsieji amžiai“ buvo ne tokie tamsūs, kaip priimta manyti. Nežmoniškos tamplierių palūkanos už paskolas nebuvo visuotinė skolinimo praktika Viduramžiais. Labai dažniau pinigai buvo skolinami naudojant medinių juostelių (talijų) sistemas. Medinė lazdelė su įrantomis (talija) buvo pas bankininką ir lygiai tokia pati pas skolininką. Tarkim, jei pirkliui reikėjo pinigų naujam laivui ir jam paskolindavo 10% jo vertės, tai „bankininkui“ priklausė 10% laivo ir 10% nuo pelno. Jei skolininkas neatsiskaitydavo, jo dalis išlikdavo, kol bankininkas neparduodavo laivo. Vienas Kryžiaus žygių palikimų buvo bankinės sistemos, vadinamos Fondi, sukūrimas. Žmonių ir daiktų gabenimas į Šventąją žemę užtikrino Genujos, Venecijos ir Pizos laivynų klestėjimą. Staigus turtų antplūdis praturtėjusioms šeimoms leido daryti politinę įtaką, išlikusią iki šiol.

Pamaldumo bankai

Viduramžių pabaigoje vystėsi bažnyčios kredito įstaigos, vadinamos Pamaldumo bankais. Pradžioje jie buvo susiję su Pranciškonų ordinu. Jų tikslas buvo suteikti skurdesniems gyventojams pigų kreditą ir tokiu būdu jie apsaugodavo juos nuo lupikautojų išnaudojimo.

Pamaldumo bankas arba Monties Pietatis – įstaiga, teikianti paskolas be palūkanų nuskurdusiems tikintiesiems. Kredito kapitalas sudarė savanoriškos aukos, dažnai iš turtingų žmonių lėšų. Pirmus pamaldumo bankus įkūrė XV a. pabaigoje Popiežiaus valstybėje pranciškonai reformatoriai: John Capistrano ir Bernardinas Sienietis. Netrukus jie tapo populiarūs visoje Italijoje, o XV amžiaus pabaigoje Prancūzijoje ir Vokietijoje.

Šių laikų Krikščioniški bankai

Vatikano bankas

Religinių reikalų institutas (it. Istituto per le Opere di Religione) vadinamas Vatikano banku. Banką valdo profesionalus vadovas, kuris yra pavaldus kardinolų komitetui ir tiesiogiai Popiežiui. Tai yra Popiežiaus finansinė institucija, neprižiūrima Šventojo Sosto ekonominių reikalų prefektūros. Dabartinis banko prezidentas yra Angelo Caloia. Vatikano bankas yra Katalikų bažnyčios administracinės struktūros – Romos kurijos – šaka. Kaip formali organizacija, bankas susiformavo XIX a. Šiuo metu Vatikano bankas veikia sėkmingai ir yra pelningas. XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje bankas į užsienio kompanijas buvo investavęs virš 10 mlrd. JAV dolerių

Pax-Bank

Pax-Bank buvo įkurtas 1917 m. Vokietijoje, Katalikų bažnyčios institucijoms ir darbuotojams. Pax-Banko filosofija: koncentruotis išimtinai į katalikiškas įstaigas kaip į savo klientus, orientuojant savo verslo tikslus ir produktus pagal krikščioniškus idealus.

Kingdom Bank

Kingdom Bank tai Jungtinėje Karalystėje esantis nepriklausomas krikščioniškas bankas su 60 m. paveldu, teikiantis finansines paslaugas žmonėms, labdaros įmonėms ir fondams. Ši institucija etiška iš prigimties, ji skiria savo hipotekas ir skolinimo pajėgumus tam, kad aprūpintų bažnyčių statybos fondus Jungtinėje Karalystėje.

Christian Community credit union(Krikščionių bendruomenės kredito unija)

Krikščionių bendruomenės kredito unijoje dėmesys skiriamas žmonėms, o ne pelnui. Unija padeda kurti Dievo Karalystę, bendradarbiaudama su žmonėmis ir organizacijomis padedant jiems valdyti savo pinigus Dievo garbei. Lėšos, kurias žmonės laiko Unijoje, sukuria kapitalą, kuris leidžia teikti

įperkamas paskolas bažnyčioms, bendruomenės nariams. Nesvarbu, ar tai bažnyčios statyba ar rekonstrukcija, ar būsto paskolos finansavimas, žmonių pinigai dirba krikščionių bendromėjeje.

Išvados

1. Šiuolaikinės bankininkystė praėjo ilgą vystymosi kelią. Ji formavosi kartu su visuomeninės gamybos, ekonominių santykių istorine raida. Tų laikotarpių žmogaus gyvenimas ir materialiniai reikalavimai buvo paprastesni.
2. Ankstyvųjų ir viduriniųjų amžių ekonominė mintis susijusi su anstyvąją krikščionybe. Kristaus tikėjimas ir Bažnyčia padarė didelę įtaką ekonomikai ir bankininkystei. Esmine krikščioniškosios bankininkystės minties ypatybė yra religinis turinys. Didelę įtaką to meto ekonominei minčiai turėjo krikščioniškosios lygybės idėja ir tvirtinimas apie teisingumą. Krikščioniškoji bankininkystė ir jos idėjos gyvuoja iki šių laikų, yra nemažai bankų kurie dirba „Dievo garbei“.

Literatūra

1. *Christian Economics* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < http://www.kingwatch.co.nz/Christian_Political_Economy.htm>
2. *Christian finance* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_finance>
3. *Religijos ir paskolos* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < <http://kreditas1.blogas.lt/> >
4. Samuel Gregg and Michael Novak. *Tea Party Catholic: The Catholic Case for Limited Government, a Free Economy, and Human Flourishing* 2013 m.
5. *Tamplierių ordinas ir jų paslaptys* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < <http://apiemistika.lt/mistika/tamplieriu-ordinas-ir-ju-paslaptys/>>
6. *Trumpa Tamplierių ordino istorija* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <http://www.istorikas.lt/trumpa-tamplieriu-ordino-istorija/>

Summary

CHRISTIAN BANKING

Justyna Matijevska

Banking business is a specific business area. In order to have a deeper understanding of contemporary banking system it is important to analyze its development from the early begging. The goal of this article is to study one of the earliest economic activity – Christian banking. First banks were founded in XIV century in Florence by churches which began to handle banking operations because of the belief that a church is the safest places to keep valuables. A great influence for Christian banking were made by the medieval economics, which is based on the Bible and Pope letters and by such characters as Templars and Piety banks (Monties Pietatis). Christian banking is still present in modern economy, there are examples of banks which work for the “Glory of God”.

LAIKO VAGYS

Ričard Zablockij

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

XXI amžiuje ypač sparčiai vyksta pažanga ir demokratija pasaulyje, todėl globalios ekonomikos ir rinkos veiksniai daro tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką nacionalinės valstybės ūkio ir rinkos konkurencingumui, nuo kurio priklauso žmogaus protinio ir fizinio darbo (kaip paslaugos) pardavimo sąlygos: darbo vietos ir darbuotojo kompetencijos atitikimas, darbo vertės atitiktis rinkos konkurencingumui ir pirkimo galiai (darbo vertė – reali, sumažinta ar padidinta, tai būdinga visoms pasaulio šalims), šeimos realios pajamos, turto kaupimas, jo racionalus naudojimas ir gyvenimo kokybė. Organizacijos veikloje iš esmės pasikeitė išorinė ir vidinė aplinka, nes jai įtaką daro organizacijų tarpusavio santykiai laisvosios rinkos sąlygomis. Organizacijų bendradarbiavimas, visų nacionalinės rinkos dalyvių santykiai daro įtaką valstybės vidaus ir užsienio politikai, ekonomikai, žmonių socialiniams santykiams, visuomenės aktyvinimui, šeimos gerovei, žmogaus intelekto ugdymui. Darbo našumo mokslinė problema ta, kad nuolat modernizuojant organizacijas, naudojant pažangos rezultatus (kuriant naują produktą ir įgyvendinant jo vartojimo programą, naudojant naujas medžiagas, taikant naujas technologijas, naujas veiklos priemones, nuolat keliant personalo kvalifikaciją, modernizuojant darbo vietas ir didinant darbo našumą) modelyje *darbuotojas – mašina ir mašina – darbuotojas* iš esmės pasikeitė darbo našumo didinimo procesų funkcinė priklausomybė, kurios veiksniai yra neištirti ir neaprašyti mokslinės literatūros ir taikomosios vadybos šaltiniuose, nes nuolatinis darbo vietų mechanizavimas ir automatizavimas sparčiai didina darbo našumą, tačiau taip pat sparčiai mažina darbuotojų skaičių organizacijose, o tai reiškia, kad globalios ekonomikos ir rinkos sąlygomis nacionalinėje žmonių išteklių rinkoje pritrūksta naujų darbo vietų ir susidaro perteklius specialistų dirbti protinį ir fizinį darbą.

Darbo tikslas – išnagrinėti našaus darbo ir laiko vagių ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti dvidešimto amžiaus našaus darbo siekį.
2. Išnagrinėti laiko vagis.

Darbo metodai: mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė.

Dvidešimto amžiaus našaus darbo siekis

Darbo našumas – tai konkretaus darbo produktyvumas. Darbo našumas matuojamas ekonominių gėrybių, sukurtų per laiko vienetą, kiekiu arba darbo laiku produkto vienetui pagaminti. Darbo našumo lygis yra svarbiausias visuomenės ekonominės pažangos rodiklis. Darbo našumas tiesiogiai priklauso nuo: valdymo, darbo ir gamybos organizavimo lygio; gamybos technikos ir technologijos lygio; darbuotojų kvalifikacijos; darbo sąlygų ir darbo kolektyvo santykių problemų sprendimo. Dvidešimto amžiaus pradžioje ypač labai trūko kvalifikuotos darbo jėgos. Vienintelis būdas padidinti darbo našumą buvo pakelti darbininkų darbo efektyvumą. Todėl Teiloras, Gantas ir Džilbretai sukūrė principų visumą, žinomus kaip mokslinio valdymo teorija.

F. Teiloras (1856-1915) nagrinėjo racionalaus darbo metodus, darbo našumą, savo filosofiją grindė keturiais pagrindiniais principais:

1. Tikro vadybos mokslo sukūrimas, taip, kad būtų galima nustatyti geriausią kiekvienos užduoties atlikimo būdą.
2. Darbininkų parinkimas moksliniais pagrindais, t.y. taip, kad kiekvienas darbuotojas būtų atsakingas už užduotį, kuriai jis labiausiai tinka.
3. Mokslinis darbininkų lavinimas ir tobulinimas.
4. Glaudūs ir draugiški ryšiai tarp administracijos ir darbininkų.

F. Teiloras tikėjo, kad administracijos ir darbininkų interesas bendras – didinti darbo našumą. Jo diferencinė darbo užmokesčio sistema (didesnis užmokestis efektyviau dirbantiems darbininkams) įgalino padidinti darbo našumą ir atlyginimus. Tačiau į pirmą vietą buvo iškeltas laikas (dirbti vis greičiau ir greičiau). F. Teiloras teigė, kad darbas tik tada našus, kai jis organizuotas pagal taisykles, principus bei standartus, parengtus remiantis naujausiais mokslo pasiekimais ir ilgamete praktine patirtimi.

H. Gantas (1861–1919) analizavo, kaip operatyviai planuoti darbus. Jo idėjos naudojamos projektų valdyje, paplitę Ganto grafikai, kurių viename tinklelyje vaizduojamas laiko ir planuojamo bei atlikto darbo apimtis. Gantas įvedė antrinę motyvaciją meistrams (žemiausia valdymo grandis): prižiūrėtojas gauna atlygį už kiekvieną įvykdžiusį normą asmenį ir už visus. Jis taip pat davė pradžią kalendoriniam planavimui. Gantas išrado darbo užmokesčio išmokėjimo sistemą, skatinančią vadovą ir darbininkus tobulinti darbo praktiką. (2,17)

Džilbretų Franko (1868–1924), Lilianos (1878–1972) idėjos buvo tokios: kai trūksta darbuotojų, reikia darbą optimizuoti taip, kad būtų mažinama judesių, nesukuriančių pridėtinės vertės. Sutuoktiniai sukūrė ciklografinį judesių metodą, pasiūlė darbo normavimą, galutiniu mokslinio valdymo tikslu laikė – padėti darbininkams pasijusti žmonėmis ir visiškai išnaudoti savo vidines galimybes.

Darbo našumas buvo nagrinėjamas ir biheivioristinėje (elgesio) mokykloje. Ši mokykla susiformavo iš dalies dėl to, kad klasikinis požiūris neužtikrino pakankamo gamybos efektyvumo ir darbo vietos darnos. Biheivioristai panaudoja sociologijos, psichologijos žinias vadyboje, kad geriau suprastų ir efektyviau valdytų žmones organizacijose. Žmonių santykių nagrinėjimas suaktyvėjo „Western Electric Company“ 1924 – 1933m. atliktų eksperimentų serijos dėka. Tyrimai prasidėjo bandymu nustatyti ryšį tarp darbo vietos apšvietimo ir darbuotojų darbo našumo. Tyrinėtojai padarė išvadą, kad darbuotojai dirbtų dar geriau, jei tikėtų, jog administracija rūpinasi jų gerove, ir jų tiesioginiai vadovai skirtų jiems daugiau dėmesio. Tyrinėtojai taip pat padarė išvadą, kad neformalios darbo grupės – socialinė darbuotojų aplinka – teigiamai veikia darbo našumą. (1,11)

Nagrinėjant darbo našumą, svarbus ir E. Demingo indėlis į vadybos mokslą. Jis teigė, kad užtvaros tarp funkcinių padalinių kenkia našumui. Darbuotojai gali pagerinti našumą, mokydami vieni iš kitų, derindami pastangas, nepaisydami funkcinių žinių. Tradicinės organizacijos struktūros tendencija yra skatinti konkurenciją tarp padalinių. Pasak E. Demingo, konkurencija turėtų vykti su kitomis organizacijomis, o ne tos pačios viduje.

Apibendrinant galima teigti, jog našus darbas plačiai imtas nagrinėti dvidešimto amžiau pradžioje, nes tuo metu itin trūko kvalifikuotos darbo jėgos. Darbo našumą nagrinėjo ir siekė pagerinti F. Teiloras, Gantas, Džilbretai ir E. Demingas. Teiloras teigė, kad darbas gali būti našus tik tada, kai jis organizuotas pagal taisykles, principus bei standartus, t.y. kiekvienam darbuotojui turi būti paskirtas toks darbas, kurį jis geriausiai sugeba atlikti ir pasirenkamas toks būdas, kuriuo darbas atliekamas kokybiškiausiai. Ganto indėlis svarbus tuo, kad jis sukūrė antrinę motyvacinę sistemą ir davė pradžią kalendoriniam darbų planavimui. Džilbretai skatino atsisakyti nereikalingų judesių, kurie nedidina darbo našumo, o E. Demingas teigė, kad darbuotojai gali dirbti našiau mokydami vieni iš kitų.

Laiko vagys

Šiandienos verslo pasaulyje vienas iš pagrindinių specialisto profesinės kompetencijos reikalavimų – racionalus ir produktyvus darbo laiko panaudojimas, gebėjimas teisingai tvarkyti tiek savo asmeninį, tiek darbo laiką. Sėkmingai ir aktyviai taikomos įvairios laiko vadybos strategijos, laiko valdymo technikos ir metodikos leidžia efektyviai išnaudoti darbo laiką, pagerinti veiklos rezultatus, identifikuoti *laiko vagis*, mažinti darbo laiko nuostolius, pajauti moralinį pasitenkinimą ir psichologinį komfortą. Išskiriami šie pagrindiniai laiko vagys:

1. Susirinkimai;
2. Elektroninis paštas;
3. Pertraukinėjimai;
4. Atidėliojimai;
5. Delegavimo nebūvimas;

6. Nemokėjimas atsisakyti;
7. Aiškių tikslų, prioritetų nebuvimas;
8. Prastas planavimas;
9. Kelių skirtingų užduočių atlikimas vienu metu.

Vienas iš laiko vagių – tai susirinkimai (konferencijos). Reikėtų vengti organizuoti susirinkimus, jeigu trumpas pokalbis prie kavos išspręstų problemą. Jeigu vis dėlto susirinkimas organizuojamas, būtina paruošti griežtą darbotvarkę (susirinkimas privalo turėti aiškų tikslą, kurio reikia laikytis viso susirinkimo metu). Itin svarbu tai, kad susirinkime turi dalyvauti tik problemai spręsti reikalingi žmonės, jokie pašaliniai asmenys neturi būti toleruojami. Jeigu nagrinėjama problema toliau neliečia kai kurių žmonių, reikia paprašyti juos palikti susirinkimas, taip pat bus sutaupomas ne tik susirinkimo vadovo laikas, bet ir tų žmonių laikas, kurie be reikalo jame dalyvauja. Susirinkimo metu nereikėtų aptarinėti smulkmenų, tam galima organizuoti atskirus susirinkimus ir pasitarimus.

Kitas laiko vagis – tai elektroninis paštas. Žmogus, tikėdamasis gauti laiškų pernelyg dažnai tikriną elektroninio pašto dėžutę. Laiškų skaitymui ir jų atsakymui reikėtų planuoti konkretų laiką savo darbotvarkėje, kad būtų išvengta nereikalingų prisijungimų. Rašant elektroninį laišką, svarbu sukurti aiškų, nedviprasmių teiginį (pateikti detales, kurios gavėjui iš karto leis suprasti laiško paskirtį), laiškas turi būti glaustas ir konspektyvus. Jeigu problemos nepavyksta išspręsti per kelis laiškus, rekomenduojama organizuoti susirinkimą. Norint pateikti užduotį atlikimui, svarbu nurodyti tik vieną atsakingą asmenį ir pateikti konkrečią užduotį ir pabaigos datą. [5]

Žmogus laiką praranda ir atidėliodamas darbą. Mokslininkai yra paskaičiavę, kad darbuotojų polinkis atidėlioti darbus rytdienai kainuoja JAV ekonomikai milijardus dolerių. Panašiai yra ir kitose šalyse. Atidėliojimo padariniai atsiliepia ir pačiam žmogui: tai įvairios nuobaudos dėl laiku neatliktos darbo, pašlijusi reputacija (juk dažnai vieno darbuotojo darbo rezultatai yra susiję su kitų žmonių darbu), kenčia darbo kokybė, patiriamas stresas, kad žmogus nespės, nuvils kitus, atsiranda kaltės jausmas, sąžinės graužatis ir t.t. Norint save atpratinti nuo atidėliojimo, kiekvienam darbui reikėtų nusistatyti konkretų terminą, iki kada jis turi būti atliktas, informuoti apie tai ir kitus, galima apdovanoti save už laiku atliktus darbus.

Laikas prarandamas ir dėl baimės kam nors tą darbą deleguoti. Dažnai vadovas vengia deleguoti dėl įvairių priežasčių: tai atrodo rizikinga, užima laiko, patinka viską žinoti, būti už viską atsakingu, baimė, kad pavaldinys pasirodys geresnis kandidatas tam tikroje srityje, žmogus neturi reikiamos kvalifikacijos, trūksta laiko aiškinimui, ką ir kaip daryti, niekas nenori prisiimti papildomos atsakomybės ir t.t. Tačiau delegavimo nauda yra žymiai didesnė už baimes:

1. Delegavimas yra laiko investavimas, t.y. vieną kartą išmokius pavaldinį atlikti tam tikrą darbą teisingai, kitus kartus laikas bus sutaupomas.;

2. Delegavimas gerina bendrus organizacijos/ projekto komandos rezultatus panaudojant visus žmogiškuosius išteklius;
3. Darbuotojai turi papildomų galimybių pademonstruoti savo sugebėjimus;
4. Vadovai įvertina, identifikuoja darbuotojus ateities potencialiems iššūkiams, naujoms pozicijoms;
5. Vystomas pasitikėjimas ir lojalumas įmonei.

Darbuotojai praranda savo laiką nemokėdami atsisakyti. Tam atsiranda tokios priežastys kaip noras visada padėti, pasirodyti sukalbamu, baimė pasirodyti šiurkščiam, susipykti, sukelti konfliktą, sugadinti darbinius santykius, praleisti naujas galimybes ir pan. Tačiau geriau atsisakyti, nei sutikti vykdyti tą darbą, kuriam darbuotojas neturi kompetencijos ar laiko. Svarbu atsisakyti mandagiai, nesijausti kaltam ir pasiūlyti kitą išeitį. [4]

Laikas prarandamas atliekant daugiau nei vieną užduotį vienu metu. Žmogaus smegenys vienu metu gali apdoroti ribotą informacijos kiekį, nors ir mano, kad atlieka kelias užduotis, iš tiesų tik greitai perkelia dėmesį nuo vienos prie kitos. Dėl tokio šokinėjimo pirmyn ir atgal ne tik gaištamas laikas, bet ir nespėjama tinkamai susikoncentruoti į tuo metu atliekamą užduotį. Priešingai paplitusiam įsitikinimui, darydami dvi užduotis tuo pačiu metu ir vis šokinėdami nuo vienos prie kitos darbuotojas užtrunka ilgiau, nei darydamas jas atskirai. Tai galioja net ir tokiems, iš pažiūros paprastiesiems, procesams kaip vairavimas: kalbėdami telefonu vairuotojai užtrunka ilgiau, kol pasiekia savo kelionės tikslą. Specialistai teigia, kad šokinėjimas tarp užduočių, produktyvumą sumažina net 40%. Be to, šitaip neišvengiamai įveliamos ir klaidų, ypač jei šioms užduotims atlikti reikalingas kritinis mąstymas.

Apibendrinant galima teigti, jog laikas prarandamas dėl nereikalingų susirinkimų, per dažno elektroninio pašto tikrinimo, pertraukinėjimų, darbų atidėliojimų, delegavimo nebūvimo, nemokėjimo atsisakyti, aiškių tikslų ir prioritetų nebuvimo, prasto planavimo ir skirtingų užduočių atlikimo vienu metu. Visi šie veiksmai vagia laiką, per kurį asmuo galėtų įvykdyti svarbias užduotis, o sutaupytą laiką skirti poilsiui be kurio našus darbas yra sunkiai įsivaizduojamas.

Išvados

1. Našus darbas plačiai imtas nagrinėti dvidešimto amžiaus pradžioje, nes tuo metu itin trūko kvalifikuotos darbo jėgos. Darbo našumą nagrinėjo ir siekė pagerinti F. Teiloras, Gantas, Džilbretai ir E. Demingas. Teiloras teigė, kad darbas gali būti našus tik tada, kai jis organizuotas pagal taisykles, principus bei standartus, t.y. kiekvienam darbuotojui turi būti paskirtas toks darbas, kurį jis geriausiai sugeba atlikti ir pasirenkamas toks būdas, kuriuo darbas atliekamas kokybiškiausiai. Ganto indėlis svarbus tuo, kad jis sukūrė antrinę motyvacinę sistemą ir davė pradžią kalendoriniam darbų planavimui. Džilbretai skatino atsisakyti nereikalingų judesių, kurie

nedidina darbo našumo, o E. Demingas teigė, kad darbuotojai gali dirbti našiau mokydami vieni iš kitų.

2. Laikas prarandamas dėl nereikalingų susirinkimų, per dažno elektroninio pašto tikrinimo, pertraukinėjimų, darbų atidėliojimų, delegavimo nebūvimo, nemokėjimo atsisakyti, aiškių tikslų ir prioritetų nebuvimo, prasto planavimo ir skirtingų užduočių atlikimo vienu metu. Visi šie veiksmai vagia laiką, per kurį asmuo galėtų įvykdyti svarbias užduotis, o sutaupytą laiką skirti poilsiui be kurio našus darbas yra sunkiai įsivaizduojamas.

Literatūra

1. BROCK, Meagan; MARTIN, Laura; BUCKLEY, Ronald. Time Theft in Organizations: The development of the Time Banditry Questionnaire. [interaktyvus]. *International Journal of Selection and Assessment*. 2013, Nr. 3, p. 309-319. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 17 d.] Prieiga per Ebsco Publishing duomenų bazę:
<<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3a4be9c0-3792-4d86-a030-764be98cae33%40sessionmgr198&vid=1&hid=106>> ISSN 183-3042.
2. SERAFINAS, Dalius. *Kokybės vadybos teorijos praktinis taikymas. mokomoji knyga. Vilnius, 2011. ISBN: 9955190353.*
3. VASILIAUSKAITĖ, Zita. *Darbo atidėliojimas – tinginystė ar simptomas? [interaktyvus] Bernardinai. 2015 [žiūrėta 2016 m. sausio 2 d.] Prieiga per internetą:*
<<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-10-07-zita-vasiliauskaite-darbo-atideliuojimas-tinginyste-ar-simptomas/69971>>
4. VANAGAS, Ramūnas; VYŠNIAUSKAITĖ, Lina. *Vadybos pagrindai. vadovėlis. Vilnius, 2012. ISBN 978-9955-19-412-5.*

Summary

TIME THIEVES

Ričard Zablockij

The twenty-first century, particularly in fast-going progress and democracy in the world, because of the global economic and market factors have both positive and negative impact on the national economy of the state and market competitiveness, which is responsible for human mental and physical labor (as a service) the terms: jobs and employee competence Matching the value of work in line with market competitiveness and purchasing power (value of work - real, reduced or increased, this is true of all countries in the world), real family income, asset accumulation and its rational use, and quality of life. Organization fundamentally changed the internal and external environment, since it is influenced by the relationship between the organizations under free market conditions. Organization, in a national market affects the relationship between the participants in domestic and foreign policy, the economy, people's social relations, social activation, family welfare, human intelligence. Labour productivity research problem that constantly modernizing the organization with the progress made in (the development of new products and the implementation of the consumer program, using new materials, new technologies, new business means constantly raising the qualifications

of the personnel, the modernization of employment and increasing labor productivity) model worker - machine and machine - worker changed substantially increase labor productivity processes, functional dependence, which factors have not been established and described in the scientific literature and application management sources, as permanent jobs, mechanization and automation is rapidly increasing labor productivity, but also diminishing the number of employees in organizations which means that the global economic and market conditions, the national human resources in the market to run out of new jobs and generated a surplus of specialists to work in mental and physical work.

LIETUVOS BENDROJO VIDAUS PRODUKTO IR VIETINIŲ TURISTŲ IŠLAIDŲ ANALIZĖ 2008-2014 METAIS

Marius Raginis

Mokslinė vadovė – lektorė Rūta Puidokaitė – Savickienė

Utenos kolegija

Santrauka

Bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) yra svarbiausias makroekonominis statistinis rodiklis, kuris galima lyginti su kitais statistiniais rodikliais, vietinėmis turistų išlaidomis. Straipsnyje analizuojama Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidos 2008-2014 metais. Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų dinamiką ir priklausomybę 2008-2014 metais. Tyrimo rezultatai laido padaryti tokias pagrindines išvada, kad tarp BVP ir vietinių turistų išlaidų yra stiprus koreliacinis ryšys, vietinių turistų išlaidos tiesiogiai priklauso nuo BVP.

Pagrindiniai žodžiai: BVP, vietinių turistų išlaidos.

Įvadas

Temos aktualumas. Šiais laikais ypač populiari keliauti, keliauja įvairaus amžiaus žmonės, įvairių tautybių asmenys. Daugelyje šalių turizmas yra svarbus, kuriant BVP, papildomas darbo vietas, aktyvuojant tarptautinės prekybos balansą. Turizmas turi didelės įtakos statybai, žemės ūkiui, plataus vartojimo prekių gamybai, todėl analizuojamas kaip socialinės – ekonominės raidos katalizatorius ir daugelyje šalių pripažįstamas prioritetine ūkine veikla.

Pagrindinis rodiklis, apibendrintai apibūdinantis šalies ekonomikos raidą, yra BVP. Jis apibrėžia šalies ekonomikos augimą, apibūdina gyvenimo lygį, taip pat yra naudojamas ūkio struktūrai vertinti, įvairių šalių ekonomikos raidos lyginamajai analizei atlikti (Mackevičius, Molienė, 2009). Kadangi BVP yra labai svarbus ekonominis rodiklis todėl jį galima lyginti su kitais ekonominiais rodikliais, taip pat ir vietinių turistų išlaidomis.

Tyrimo objektas – Lietuvos bendrasis vidaus produktas ir vietinių turistų išlaidos 2008-2014 metais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų dinamiką ir priklausomybę 2008-2014 metais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti BVP ir vietinių turistų išlaidų sampratas.
2. Išnagrinėti Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų dinamikos rodiklius.
3. Nustatyti koreliaciją tarp Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė.

Bendrojo vidaus produkto ir vietinių turistų išlaidų sampratos

Dauguma mokslininkų ir ekonomistų (Gronskas, V.; Maldeikienė, A.; Nausėda, G. ir kiti) teigia, kad BVP labai svarbus šalies ekonominis rodiklis. Šį rodiklį galima lyginti su kitais ekonominiais rodikliais: vietinių turistų išlaidomis, todėl svarbu išskirti šių ekonominių rodiklių sampratas.

Bendrojo vidaus produkto samprata. Analizuojant mokslinę literatūrą (Gronskas, V., 2007 ir internetinis žodynas „Investologija.lt, 2015) galima išskirti tokias BVP sampratas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

BVP samprata¹

Šaltinis, metai	Samprata
Gronskas, V., 2007	Išskiria tris BVP sampratas: 1. Bendrasis vidaus produktas – tai grynųjų galutinių pardavimų šalyje suma. 2. Bendrasis vidaus produktas – tai pridėtosios vertės suma šalyje arba kitoje geografinėje erdvėje. 3. Bendrasis vidaus produktas – tai suma gamybinių išteklių pajamų, gautų dėl šalyje arba kitoje geografinėje erdvėje vykstančios ūkinės veiklos.
Investologija.lt	BVP – yra svarbiausias makroekonominis rodiklis atspindintis valstybės ūkio augimą. Tai yra populiariausias ekonomikos indikatorius svarbus tiek ekonomistams, tiek investuotojams, tiek politikams. BVP parodo kiek šalies ekonomika per tam tikrą laiką pagamino produkcijos ir suteikė paslaugų. Taigi BVP nusako visos ekonomikos sukuriamą vertę, dydį ir aktyvumą. BVP apima namų ūkio vartojimą, valstybės išlaidas, neparduotas prekes, statinius bei užsienio prekybos balansą. Į šį rodiklį susiveda visi kiti makroekonominiai rodikliai.

Iš 1 lentelės duomenų matyti, kad autoriai išskiria labai panašias BVP sampratas ir jis parodo šalies ūkio išsivystymo lygį, apibrėžiamas kaip galutinė prekių ir paslaugų sukurtų šalyje rinkos vertė per tam tikrą laiko tarpą.

Vietinių turistų išlaidų samprata. Analizuojant mokslinę literatūrą (Grecevičius, P., Armaitienė, A., Junevičienė, D. ir kt., 2002) ir LR įstatymus (LR turizmo įstatymas, 2015) yra išskiriamos tokios vietinių turistų sampratos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Vietinių turistų samprata²

Šaltinis, metai	Samprata
Grecevičius, P., Armaitienė, A., Junevičienė, D. ir kt., 2002	Turizmo forma, apimanti šalies gyventojus, keliaujančius gyvenamojoje šalyje.
LR turizmo įstatymas, 2015	Lietuvos Respublikos gyventojų kelionės po Lietuvos Respubliką.

Iš 2 lentelės duomenų matyti, kad vietiniai turistai yra LR respublikos gyventojai keliaujantys savo šalies teritorijoje.

¹ Sudaryta autoriaus pagal 4; 5.

² Sudaryta autoriaus pagal 3; 6.

Analizuojant elektroninį žodyną „Ekonomika.lt“ išlaidos apibūdinamos taip³: „gyventojų išleistos pinigų sumos, susijusios su jų metinių apmokestinamųjų pajamų gavimu ir numatomos įvertinti pajamų apmokestinimą reglamentuojančiame įstatyme“.

Išanalizavus mokslinę literatūrą ir LR įstatymus galima teigti, kad vietinių turistų išlaidos tai – šalies gyventojų, keliaujančių savo šalyje, išleistos pinigų sumos.

Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų dinamika

Skaičiuojant Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidas pateikiami 2008-2014 m. statistiniai duomenys (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

BVP kaina ir vietinių turistų išlaidos 2008-2014 m. laikotarpiu⁴

Metai	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BVP, mln. EUR	32696	26935	28028	31263	33335	34962	36444
Vietinių turistų išlaidos, mln. EUR	135,5	103,7	107,1	113,6	117,2	128,0	137,6

Iš 3 lentelės duomenų matyti, kad 2008-2009 m. laikotarpiu Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidos mažėjo 5761 mln. EUR arba 17,6 proc. (BVP) ir 31,8 mln. EUR arba 23,5 proc. (vietinių turistų išlaidos). 2010-2014 m. laikotarpiu pastebimos abiejų rodiklių didėjimo tendencijos. Lietuvos BVP tendencingai didėjo 8416 mln. EUR arba 30,0 proc. Taip pat ir vietinių turistų išlaidos tendencingai didėjo 30,5 mln. EUR arba 28,5 proc. Remiantis šiais pirminiais duomenimis galima teigti, kad iš dydžiai tarpusavyje susiję.

Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų vidutiniai dinamikos rodikliai pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Vidutiniai dinamikos rodikliai

	BVP	Vietinių turistų išlaidos
Vidutinis lygis, mln. EUR	31951,9	120,4
Vidutinis absoliutinis padidėjimas, mln. EUR	624,67	0,35
Vidutinis padidėjimo tempas, proc.	1,83	0,26

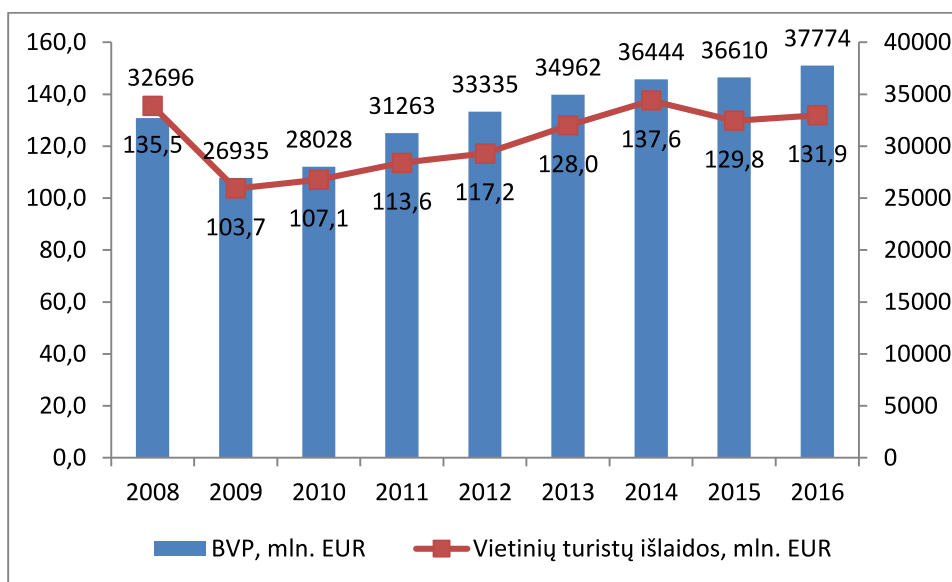
Iš 4 lentelės duomenų matyti, kad BVP ir vietinių turistų išlaidų vidutiniai dinamikos rezultatai yra tokie: BVP kaina buvo 31951,9 mln. EUR, vietinių turistų išlaidos 0,35 mln. EUR. Šie rodikliai vidutiniškai kiekvienais metais padidėdavo BVP 624,67 ir vietinių turistų išlaidos 0,35 mln. EUR arba 1,83 proc. ir atitinkamai 0,26 proc.

³ Šaltinis 2.

⁴ Sudaryta autoriaus pagal 8; 9.

Būtina apskaičiuoti aproksimacijos paklaidą, ją apskaičiuojant, įvertinama, ar pagal lygtį apskaičiuoti dinamikos eilučių lygiai atitinka faktinius lygius. Daugeliu atveju aproksimacija laikoma gera, kai vidutinė aproksimacijos paklaida ne didesnė kaip 10 proc. Aproksimacijos paklaida 5,76 proc. (BVP) ir 8,37 proc. (vietinių turistų išlaidų), tai parodo, kad pasirinkta matematinė funkcija tinkama.

Analizuojant Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų kitimo tempus 2015-2016 m. metams pastebimi ryškūs pokyčiai (žr. pav.).

Pav. BVP kainos ir vietinių turistų išlaidų prognozės palyginimas 2015-2016 m.

Palyginus BVP nustatytus 2015 m. duomenis galima pastebėti, kad lyginant su 2014 m. BVP prognozuojamas nežymus augimas 166 mln. EUR. Didesnis ekonomikos augimo šuolis prognozuojamas 2016 m., BVP augs 1164 mln. EUR arba 3,2 proc. lyginant su 2015 m.

Prognozuojant vietinių turistų išlaidų duomenis 2015 m. pastebimas sumažėjimas, lyginant su 2014 m. 7,8 mln. EUR. Šių išlaidų sumažėjimui įtakos galėjo turėti 2015 m. įvestas euras. Dėl euro įvedimo Lietuvoje išaugo prekių ir paslaugų kainos. Dėl šios priežasties dalis žmonių atsisakė ne pirmo būtinumo turizmo paslaugų. Tačiau 2016 m. metais matomos didėjimo tendencijos, vietinių turistų išlaidos sieks 131,9 mln. EUR. Visgi, tai yra mažesnis dydis lyginant su 2014 m. Nors 2015-2016 m. prognozės mažėjančios, tačiau vietinių turistų išlaidos po truputį augs ir toliau.

Taigi, 2015 m. numatomas BVP augimas ir vietinių turistų išlaidų sumažėjimas, 2016 m. laukiamas abiejų rodiklių augimas.

Statistinio ryšio nustatymas tarp Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų

Vertinant vieno reiškinio įtaką kitam, skaičiuojami tokie rodikliai: tiesinės koreliacijos koeficientas, regresijos koeficientas, elastingumo koeficientas, regresijos lygis, determinacijos koeficientas ir kita.

Ryšio stiprumui tarp BVP ir vietinių turistų išlaidų skaičiavimui taikomas tiesinės koreliacijos koeficientas r . Apskaičiavus tiesinės koreliacijos koeficientą, gautas rezultatas $r=0,878$.

Nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp BVP ir vietinių turistų išlaidų. Vertinant ryšio stiprumą tarp BVP ir vietinių turistų išlaidų galima teigti, kad šis ryšys yra tiesioginis stiprus.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad BVP – tai šalies ūkio išsivystymo lygis, apibrėžiamas kaip galutinė prekių ir paslaugų sukurtų šalyje rinkos vertė per tam tikrą laiko tarpą. Vietinių turistų išlaidos – tai šalies gyventojų, keliaujančių savo šalyje, išleistos pinigų sumos.

2. Išnagrinėjus Lietuvos BVP ir vietinių turistų išlaidų dinamikos rodiklius, nustatytas abiejų rodiklių mažėjimas 2008-2009 m. ir didėjimo tendencijos 2010-2014 m. Tačiau 2015 m. prognozuojamas vietinių turistų išlaidų mažėjimas ir augimas 2016 m., o Lietuvos BVP 2015-2016 m. prognozuojamas tolimesnis augimas

3. Ryšys tarp BVP ir vietinių turistų išlaidų yra stiprus ir vietinių turistų išlaidos tiesiogiai priklausomos nuo BVP.

Literatūra

1. Bakšytė, D., Mickūnaitytė, G., Puzirauskaitė, E., Raginis, M. (2015). Baltijos šalių makroekonominių rodiklių lyginamoji analizė. Tarptautinė studentų mokslinė-praktinė konferencija Ekonomika. Verslas. Vadyba – 2015 straipsnių rinkinys (pp. 3). Vilnius: Vilniaus kolegija.

2. Ekonominių terminų žodynas. Išlaidos. Prieiga internetu: <http://ekonomika.tv3.lt/ekonomikos-terminu-zodynas/islaidos>, žiūrėta 2015-11-14.

3. Grecevičius, P., Armaitienė, A., Junevičienė, D. ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.

4. Gronskas, V. (2007). Mišrios ekonomikos makro analizė: pagrindinės kryptys ir problemos [Elektroninė versija]. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2, 12-24. Prieiga internetu: <http://ejournals.vdu.lt/index.php/applied-economics/article/download/462/397>, žiūrėta 2015-11-10.

5. Internetinis žodynas „Investologija.lt“. Bendrasis vidaus produktas. Prieiga internetu: <http://www.investologija.lt/LT/makroekonomika/369/3/makroekonominiu-rodikliu-itaka-investicijoms/makroekonominiai-rodikliai-bvp/>, žiūrėta 2015-11-13.

6. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 32-852. Aktuali redakcija nuo 2014-05-22.

7. Mackevičius J. ir Molienė O. (2009). Bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui analizės metodika. Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika, 2009, 1, prieiga internetu: http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20100823095618/http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos_2009_1/mackevicius.pdf, žiūrėta 2015-11-12

8. Statistikos departamentas. Bendrasis vidaus produktas. Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles39>, žiūrėta 2015-11-11.

9. Statistikos departamentas. Vietinių turistų išlaidos. Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=6d3d9d27-b982-494b-8e0b-6e9cabaca72a>, žiūrėta 2015-11-11.

Summary

ANALYSIS OF GROSS DOMESTIC PRODUCT AND LOCAL TOURISTS EXPENDITURES OF LITHUANIA IN 2008-2014

Marius Raginis

Gross domestic product (hereinafter - GDP) is the most important macroeconomic statistical indicator, which can be compared with other statistical indicators such as expenditures of local tourist. The article analyzes Lithuanian GDP and local tourist expenses in 2008-2014. The article aim is to analyze Lithuanian GDP and domestic tourists expenses dynamics and correlation. According to results of the study the main conclusion could be made, that strong correlation is between GDP and local tourists expenditures, local tourist expenditure is directly dependent on GDP.

Key words: Gross domestic product, local tourist expenses.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINIO DRAUDIMO SISTEMOS POKYČIŲ ĮTAKA GIMSTAMUMUI

Marius Raginis

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Pakalnienė

Utenos kolegija

Santrauka

Besikeičianti ekonominė situacija šalyje, pokyčiai socialinio draudimo sistemoje daro įtaką gimstamumui. Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos Respublikos (toliau – LR) socialinio draudimo sistemos pokyčių įtaką gimstamumui 2008-2014 metų laikotarpiu. Pagal tyrimo rezultatus nustatyta, kad LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pokyčių pasekmė – sumažėjusios išmokos šeimai ir vaikams bei sumažėjęs gimstamumas. Tarp išmokų šeimai ir vaikams bei gimstamumo yra stiprus koreliacinis ryšys (0,876).

Pagrindiniai žodžiai: socialinis draudimas, gimstamumas, pokyčiai.

Įvadas

Temos aktualumas. Teoriją apie gimstamumo mažėjimą patvirtina JAV administracijos duomenys. Gimstamumas JAV pradėjo mažėti 2008 m., būtent tais metais prasidėjo pasaulinė ekonominė krizė, skaudžiai smogusi amerikiečių kišenėms. Federalinio atsargų banko skaičiavimais, amerikiečių šeimų gerovė sunkmečiu smuko vidutiniškai 39 proc. 2008-2010 m. laikotarpiu vidutinė šalies piliečių valdomo turto ir finansinių aktyvų vertė, išskaičiavus skolas, sumažėjo nuo 126,4 iki 77,3 tūkst. dolerių. Pasak ekspertų „krizė prarijo tai, ką buvo sukaupusi ištisa karta“ (ELTA, 2012). Šeimos politikos priemonės tyrinėjamos įvairiais aspektais ir įvairiuose kontekstuose, tad mokslinėje literatūroje, analizuojančioje paramos šeimoms santykius, pateikiama nemažai valstybės instrumentų arba priemonių klasifikacijų (Ragauskienė, 2013). LR valstybinis socialinis draudimas veikia kaip savarankiška finansų ir kredito sistemos grandis, kurios pagrindas yra LR socialinio draudimo biudžetas. LR socialinio draudimo biudžetas yra savarankiškas ir neįtraukiamas į Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetus (Bitinas, 2014). Galima daryti prielaidą, kad privalomojo socialinio draudimo sistema turi įtakos gimstamumui.

Tyrimo objektas: LR socialinio draudimo sistemos pokyčių įtaka gimstamumui.

Tyrimo tikslas: nustatyti LR socialinio draudimo sistemos pokyčių įtaką gimstamumui 2008-2014 metų laikotarpiu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti socialinio draudimo sistemos sampratą ir aspektus susijusius su gimstamumo reguliavimu.
2. Išanalizuoti LR privalomojo valstybinio socialinio draudimo sistemos bei gimstamumo pokyčius 2008-2014 m. laikotarpiu.

Tyrimo charakteristika. Siekiant atskleisti nagrinėjamos temos teorinius aspektus naudotas mokslinės literatūros ir kitų šaltinių analizės metodus. Naudojant šį metodą straipsnyje apibūdinta socialinio draudimo sistemos samprata ir apibūdinti aspektai susiję su gimstamumo reguliavimu. Analizuojant norminius dokumentus nustatyti esminiai LR privalomojo valstybinio socialinio draudimo sistemos pokyčiai, susiję su motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpų mokėjimu. LR privalomojo valstybinio socialinio draudimo sistemos pokyčių įtakos gimstamumui analizė 2008-2014 m. laikotarpiu atlikta pagal Lietuvos statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) pateiktus oficialius duomenis apie gimstamumą bei išlaidas išmokoms šeimai ir vaikams.

1. Socialinio draudimo sistemos samprata ir aspektai, susiję su gimstamumo reguliavimu

Analizuojant mokslinę literatūrą (Bagdanavičius, J., 2005; Guogis, A., 2008), autoriai išskiria tokias socialinio draudimo sistemos sampratas (žr. lent.).

Lentelė

Socialinio draudimo sistemos samprata¹

Autorius, metai	Samprata
Bagdanavičius, J., 2005	Socialinę apsaugą apibūdina kaip visuomenės institucijų konkrečių veiksnių ir apsaugos priemonių sistemą, kuri garantuoja gyventojų socialinį saugumą pagal šiuos parametrus: demografinės situacijos gerinimą, gyventojų užimtumo didinimą, tinkamo gyvenimo lygio ir kokybės užtikrinimą, gyventojų aprūpinimą būstu, sveikatos apsaugos gerinimą ir prieinamumą, bendrojo ir profesinio išsilavinimo gerinimą, informacijos ir kultūros vertybių prieinamumą, gyventojų asmeninio saugumo užtikrinimą, ekologiškai sveikos aplinkos formavimą.
Bernotas, D., Guogis, A., 2008	Valstybės ir (arba) privačių subjektų, jeigu pastarųjų veikla yra valstybės reglamentuota, teikiama materialinė parama (piniginė ir daiktinė) arba socialinės paslaugos socialinę riziką patyrusiems asmenims.

Apibendrinus pateiktas sampratas, galima teigti, kad autoriai panašiai apibrėžia socialinę apsaugą – tai politikos priemonės, kuriomis siekiama teikti materialinę paramą šalies gyventojams.

Egzistuoja įvairių ir prieštaringų teorijų apie šeimos, kaip viešosios politikos, formavimą ir atitinkamai tikslų ir priemonių formulavimą. Dažniausiai skiriamos trys priemonės gimstamumo reguliavimui: teisinės, ekonominės bei socialinės. Teisinėmis priemonėmis laikomos bendriausio pobūdžio teisinį statusą, pagrindines žmogaus teises įtvirtinančios priemonės, kurių neįmanoma pagrįstai įvertinti pinigine verte (Ragauskienė, 2013). Šios priemonės labiau yra skirtos ne didinti gimstamumą, bet gerinti gyventojų asmeninę padėtį susilaukus vaikų. Ekonominės priemonės – priemonės, kurios tiesiogiai išreikštos ekonomine verte – t. y. įvairios pašalpos, išmokos, lengvatos bei kompensacijos (Česnuitytė, 2012). Tai konkrečių ekonominių vertę turinčių priemonės, skiriamos finansiškai skatinti individus ir šeimas susilaukti vaikų. Socialinės priemonės, tai

¹ Sudaryta autoriaus pagal 2, 3.

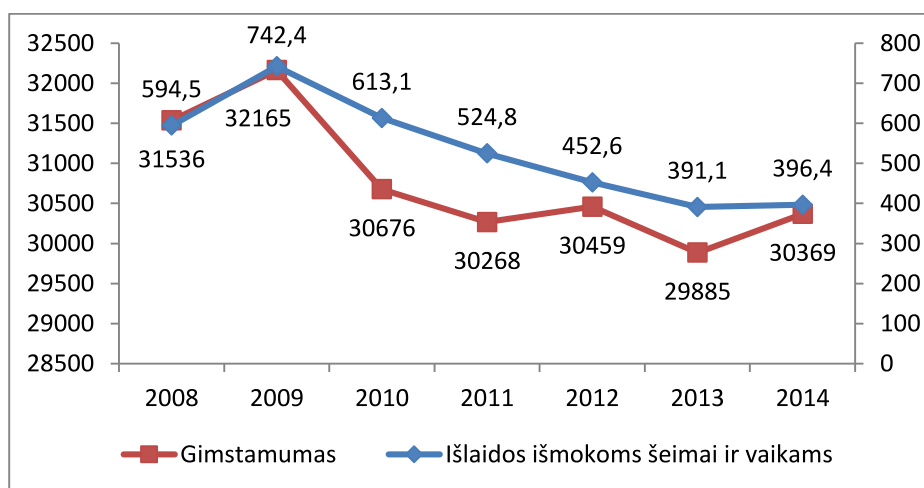
priemonės, kurios nėra tiesiogiai išreikštos ekonomine verte, tokios kaip darbo ir šeimos derinimo priemonės, vaikų priežiūros priemonės (Ragauskienė, 2013).

Apibendrinus galima teigti, kad socialinio draudimo sistemoje gimstamumui reguliuoti galima taikyti teises, ekonomines ir socialines priemones.

2. LR socialinio draudimo pokyčių, gimstamumo ir išlaidų išmokoms šeimai ir vaikams 2008-2014 m. laikotarpiu analizė

LR valstybinio socialinio draudimo įstatymas numato, kad tokių ekonominių priemonių kaip pašalpos, išmokos, lengvatos bei kompensacijos skirimą reglamentuoja LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. Nagrinėjamu laikotarpiu šis įstatymas buvo keistas 23 kartus. Esminiai pokyčiai yra susiję su motinystės (tėvystės) pašalpos dydžio nustatymu. Šiuo metu LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas numato tai, kad tėvai gali rinktis du modelius – pirmuoju atveju vaiką prižiūrėti vienerius metus ir už tai gauti 100 proc. atlyginimo dydžio kompensaciją, jei ji neviršyta nustatyto didžiausio dydžio. Antrasis pasirinkimas – išeiti dvejų metų vaiko priežiūros atostogų, tokiu atveju pirmaisiais metais vaiką prižiūrintis tėvai gauna 70 proc., o antraisiais – 40 proc. darbo užmokesčio, bet ne daugiau nei yra nustatyta įstatyme. Tačiau antraisiais metais įstatyme leidžiama eiti į darbą ir kartu gauti išmoką. Iki 2008 metų motinystės (tėvystės) pašalpos dydis nuo nėštumo ir gimdymo atostogų pabaigos, kol vaikui sueis vieni metai, buvo 100 procentų, o kol vaikui sueis dveji metai, – 85 procentai pašalpos gavėjo kompensuojamojo uždarbio dydžio.

Analizuojant gimstamumo ir išlaidų išmokoms šeimai ir vaikams pokyčius LR 2008-2014 m. laikotarpiu pastebimi ryškūs pokyčiai (žr. 1 pav.).

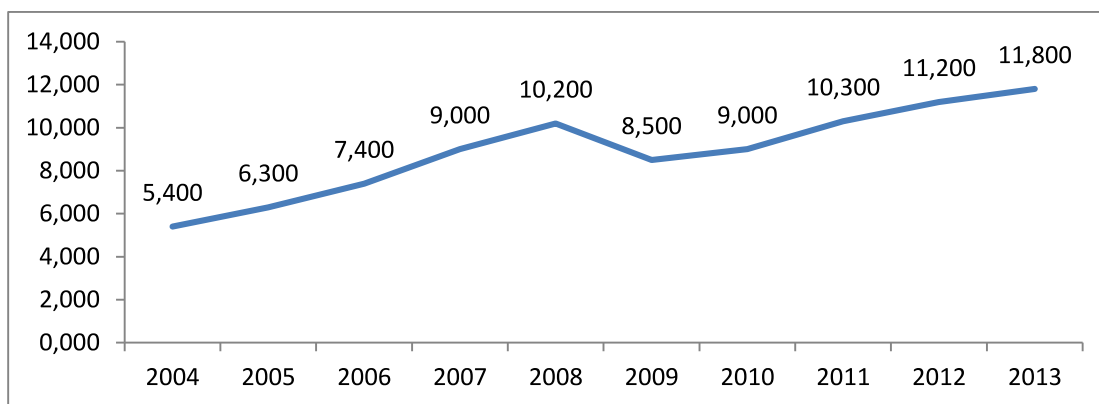

1 pav. Gimstamumas (žmonių skaičius) ir išlaidos (mln. EUR) išmokoms šeimai ir vaikams,
LR 2008-2014 m.²

Iš 1 paveikslo duomenų matyti, kad nuo 2008 m. iki 2009 m. pastebimos gimstamumo didėjimo tendencijos iki 32165 gimusiųjų, tam įtakos turėjo išaugusios išlaidos išmokos šeimai ir

² Sudaryta autoriaus pagal 10, 11.

vaikams nuo 594,5 iki 742,4 mln. EUR. Tačiau 2009-2011 m. laikotarpiu gimstamumas ženkliai pradėjo mažėti, per 3 metus gimusiųjų skaičius sumažėjo nuo 32165 iki 30676 arba 1489 gimusiais, tam galėjo turėti LR prasidėjęs ekonominis nuosmukis, kurio metu sumažėjo išmokos bei pašalpos tėvams. Šiuo laikotarpiu išlaidos išmokoms ženkliai mažėjo nuo 613,1 iki 524,8 mln. EUR.

2 pav. LR BVP kitimas 2004-2013 metų laikotarpiu, to meto kainomis tūkst. EUR³

2012 m. metais gimstamumas vėl išaugo ir siekė 30459 gimusiųjų, bet 2013 m. šis skaičius vėl mažėjo. Tačiau išlaidos išmokoms šeimai ir vaikams toliau tendencingai mažėjo ir 2012-2013 m. šis skaičius sumažėjo nuo 452,6 iki 391,1 mln. EUR.

Visgi 2014 m. metais gimusiųjų skaičius buvo didesnis nei 2013 m. ir jis siekė 30369 gimusiųjų. Nuo 2009 iki 2013 m. mažėjusios išlaidos išmokoms šeimai ir vaikams nežymiai padidėjo 2014 m., jos siekė 396,4 mln. EUR.

Ryšio stiprumui tarp gimstamumo ir išlaidų išmokoms šeimai ir vaikams palyginimui taikomas porinis tiesinės koreliacijos koeficientas.

Apskaičiavus porinį tiesinės koreliacijos koeficientą, gaunamas toks ryšys tarp gimstamumo ir išlaidų išmokoms šeimai ir vaikams.

$$r = 0,876$$

Taigi vertinant koreliacijos stiprumą tarp gimstamumo ir išlaidų išmokoms šeimai ir vaikams galima teigti, kad šis ryšys yra stiprus.

Išvados

1. Socialinis draudimas – tai politikos priemonės, kuriomis siekiama teikti materialinę paramą šalies gyventojams. Gimstamumui reguliuoti taikomos teisinės, ekonominės ir socialinės priemonės.

2. Atliktas tyrimas parodė, kad LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeičių pasekmė – sumažėjusios išmokos šeimai ir vaikams bei sumažėjęs gimstamumas. Tarp išlaidų šeimai ir vaikams bei gimstamumo yra stiprus koreliacinis ryšys.

³ Sudaryta autoriaus pagal 1.

Literatūra

1. Bagdanavičius, J. (2005). Socialinės sferos sociologija: teorinis-metodologinis aspektas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
2. Bakšytė, D., Mickūnaitytė, G., Puzirauskaitė, E., Raginis, M. (2015). Baltijos šalių makroekonominių rodiklių lyginamoji analizė. Tarptautinė studentų mokslinė-praktinė konferencija Ekonomika. Verslas. Vadyba – 2015 straipsnių rinkinys (pp. 3). Vilnius: Vilniaus kolegija.
3. Bernotas, D., Guogis, A. (2008). Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančiųjų problemos: monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras
4. Bitinas, A. (2014). Lietuvos socialinės apsaugos sistemos valdymo organizavimas. *Paskaitų konspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga internetu: https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/viesojo_administravimo_katedra/paskaitu_konspektai/SIV_LT%20SS%20sistema.pdf, žiūrėta 2016-02-12.
5. Česnuitytė, V. (2012). Socialinis darbas. Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris, 11(2), 257-270.
6. ELTA. (2012). Dėl ekonominės krizės gimstamumas JAV sumažėjo iki mažiausio lygio per pastaruosius 14 metų. Prieiga internetu: <http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/uzsienio-ukis/del-ekonominės-krizes-gimstamumas-jav-sumazejo-iki-maziausio-lygio-per-pastaruosius-14-metu/>, žiūrėta 2016-03-13.
7. LR ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 111-3574. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2016-01-01. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.068516AF734B/zJWKtYxheu>
8. LR valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 17-447. Suvestinė redakcija nuo 2016-01-01 iki 2016-03-31. Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0F9036415DBD/XxXjQqsVUL>
9. Ragauskienė, E. (2013). Teisinių, ekonominių ir socialinių priemonių reikšmės siekiant didinti gimstamumą įvertinimo galimybės ir ribojimai. Teisės problemos, 2 (80).
10. Statistikos departamentas. (2016). Bendrasis gimstamumo rodiklis. Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=9ae2e698-f7df-4535-9385-ec878852035e>, žiūrėta 2016-02-12.
11. Statistikos departamentas. (2016). Išlaidos išmokoms šeimai ir vaikams. Prieiga internetu: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=2a0281bb-ac81-4e47-befe-70303a88360d>, žiūrėta 2016-03-13.

Summary

LITHUANIAN REPUBLIC SOCIAL SECURITY SYSTEM CHANGES IMPACT ON THE BIRTH

Marius Raginis

The changing economic situation in the country, changes in the social insurance system affects the birth rate. The article aims – to analyze the Republic of Lithuania (hereinafter – LR) social security system changes on the birth rate in 2008-2014 period. The results lead to establish that the cost for families and children, and the birth rate is a strong correlation (0.876), and the Ministry of sickness and maternity social insurance law changes in consequence – reduced benefits for families and children, and decreased fertility.

Key words: social security, birth rates, changes.

LIVE INSURANCE MARKET AND PENSION FUNDS IN GEORGIA

Lika Gujejiani, Lika Chukhrukidze

Ilia State University, Georgia

Scientific supervisor - Gitana Mečėjienė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences

1. LIVE NSURANCE IN GEORGIA

Life insurance is a contractual agreement between a policyholder and a life insurance company. Policyholders agree to make premium payments to the company, and the company agrees to pay your beneficiaries a some of money if you die. All life policies have a minimum of 4 parts: a premium, death benefit, term period, and/or cash value.

Life insurance is a way of providing income replacement for financial dependents after the insured person dies. It is intended to replace lost income and pay for any additional expenses that are experienced by those left behind when a family member who contributes income or services to a household is lost. It can also be used for final expenses like medical bills or funeral costs that survivors would have to pay when a death occurs. Life insurance is an important part of financial planning for families and individuals. Most often, the purpose of life insurance is to maintain the financial security and well-being of one's family or dependents in case of a wage-earners death. If you have others who are financially dependent, you should have a life policy

Most often, the purpose of life insurance is to maintain the financial security and well-being of one's family or dependents in case of a wage-earners death. If you have others who are financially dependent, you should have a life policy.

A life insurance policy is a legal contract between the insured person and the life insurance company, and like all contracts, it is enforceable by law and shouldn't be entered into lightly. Both parties have certain rights and obligations which are explained in the policy, so it is critical that anyone buying protection read the contract and its fine print before signing it.

For example, there may be exclusions in the contract for certain causes of death, such as suicide, where the company can legally refuse to pay the death benefit. Additionally, deaths occurring within 2 years of purchasing coverage, also known as the "exclusionary period", may not be eligible for a death benefit payout and may result in your carrier returning your premiums instead

Life insurance can help:

- Pay debts and taxes after your death
- Allow your family to maintain its standard of living
- Support your dependents' goals and dreams
- Provide immediate access to cash.

There are several insurance company in Georgia :

- Aldagi
- GPI Holding
- International
- Insurance Company "IRAO"
- Imedi L Thames Insurance
- Group,Unison
- IC Group/

IC Group is a leader in the market. The company was founded on November 10, 2005. Since then the company has successfully been operating on the insurance market. Despite competitive environment company has deservedly established its place among the leading insurance companies presented in Georgia.

IC Group Insurance Company offers various insurance plans to its customers, such as term life, credit life, etc. Our insurance programs and rate structure are maximally tailored to the client's needs. Insurance premium is fixed and does not change during the period of insurance.

2. PENSION FUNDS IN GEORGIA

Since the Georgia is independent, to develop and implement pension system, government never paid serious attention for this, because of many problems and conditions in a country: for example because of armed conflicts and its terrible consequences, also political and economical crisis. This issue is more acute in the current phase of development of our state, because of integration into European structures requires the modern world standards-based social policy and ensuring its reforms. Among them is to equip population with a pension reform.

The current Georgia's pension system can be divided in two parts. The first one and primary is the state pension system and the second is non-state or private system. The private pension system is new for the country and is on the initial stage of development.

There are two main factors that determine the need for reform of the pension system:

1. Georgia's economy is extremely weak in order to be able to save this type of pension system;
2. As in most European countries the actual population of retirees increases the problem. The ratio of workers to pensioners is slightly greater than one.

According to the National Statistics Service, in December 2009 was registered in Georgia 838 493 pension recipient.

People get pension for those reasons:

- Retirement age - 65 years for man and 60 years for women - to reach;
- Establishment of disability status;
- Breadwinner's death.

Person won't have his person if:

- It is already 6 months that he does not use his bank account to get the pension
- A disabled person does not appear on medical Health examination

Pension system and funds:

Each country has a different system of pension provision, but most of them can unite the three main categories.

First, the traditional model is mostly familiar for us. This model means that, people who work and pay tax, automatically pay money for the country's elderly population and the pension is the same for everybody. In Georgia, because of the limited resources this system is directed to give only the minimum of social assistance to the elderly and do not guarantee them real prosperity.

Alternative method of the current system is retirement savings-based model, which involves the accumulation of individual citizen's pension. Despite the first model, now person knows that if he pays income tax he pays it for his future pension. This method looks fairer, because now in Georgia the pension is the same for everybody. If Georgia will have alternative method it will be less depended on Government's views, but there will be people who did not work and that kind of people won't get any pension.

It is hard to easily choose Alternative method based on peoples savings, so Georgian Government thinks to choose the mix of the two- Traditional and Alternative method. They plan to make this reform in 2017. New method means that the person will pay again 20 % of his income and the government will be responsible to place 2% of this amount of money and place it for savings for their future pension. Also, person who works will save also 2% from his salary and also 2% of savings will give him his employer so that will mean that he will have 6% more for his future pension. This reform will also include the fact that this person can use it's savings before he gets 65 if he will need this money for the problems connected with health.

If we search the statistics of 2014, government spends milliard three hundred million GEL for pension. This is the 14 % of the budgets expenditure part. Also statistics show that one employed keeps more than 1 person who receives pension per month.

In Georgia there are many unemployed people and there are many who don't work because they don't want. So people often think, why do I need to pay tax when I work whole my life and why will I receive the same amount of money as the person who did not worked? New reform will make a difference and those who worked will get more money.

List of References:

1. <https://www.fidelity.com/life-insurance-planning/what-is-life-insurance>
2. <http://www.market.ge/directory/insurance.html>
3. <http://icgroup.ge/>

SUMMARY

LIVE INSURANCE MARKET AND PENSION FUNDS IN GEORGIA

Lika Gujejiani, Lika Chukhrukidze

The article covers information about Life insurance and Pension system in Georgia. The main finding of the article is that there are two main factors that determine the need for reform of the pension system in Georgia: The private pension system is new for the country and is on the initial stage of development, but Georgia's economy is extremely weak in order to be able to save this type of pension system. On the other hand as in most European countries the actual population of retirees increases the problem, the ratio of workers to pensioners is slightly greater than one.

LIZINGO AKCINĖJE BENDROVĖJE DNB BANKAS VEIKLOS PLĖTROS GALIMYBIŲ ANALIZĖ 2009-2013 METAIS

Kristina Marško

Mokslinė vadovė - Gitana Mečėjienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Lizingas tapo labai populiariu bei vienu iš paklausiausių finansinių produktų ne tik Lietuvos rinkoje, bet ir visame pasaulyje. Ši paslaugos rūšis užima reikšmingą rinkos dalį, kadangi sudaro pakankamai didelę reikšmę turinčią konkurenciją jau nusistovėjusiems, tradiciniams finansiniams produktams tokiems kaip vartojimo paskolai bei kitokio pobūdžio paskoloms.

Lizingas, Lietuvos Respublikoje, prisideda prie šalies ūkio plėtros, jis atlieka investavimo funkcijas, kas užtikrina vidutinėms bei smulkioms įmonėms finansavimą. Tad Lietuvoje veikiantis komerciniai bankai atlieka labai svarbu vaidmenį šalies ekonomikai teikiant lizingo paslaugą ne tik juridiniams bet ir fiziniams asmenims. Komerciniai bankai sukuria nauda ir sau, už teikiamą lizingo paslaugą, gauną palūkanines pajamas.

Taigi lizingo paslaugos svarba yra reikšminga ne tik šalies rinkai bet ir pačiai įmonei, kuri teikia šios rūšies paslaugas.

Straipsnio tikslas – remiantis teoriniais aspektais įvertinti AB DNB bankas lizingo operacijos veiklą bei perspektyvas šalies rinkoje 2009-2013 metų laikotarpyje ir pateikti išvadas.

Straipsnio uždaviniai:

1. Išanalizuoti lizingo paslaugos teorinius aspektus, esmę.
2. Įvertinti Akcinės bendrovės DNB bankas lizingo veiklą bei perspektyvas rinkoje 2009-2013 metais.
3. Pateikti išvadas.

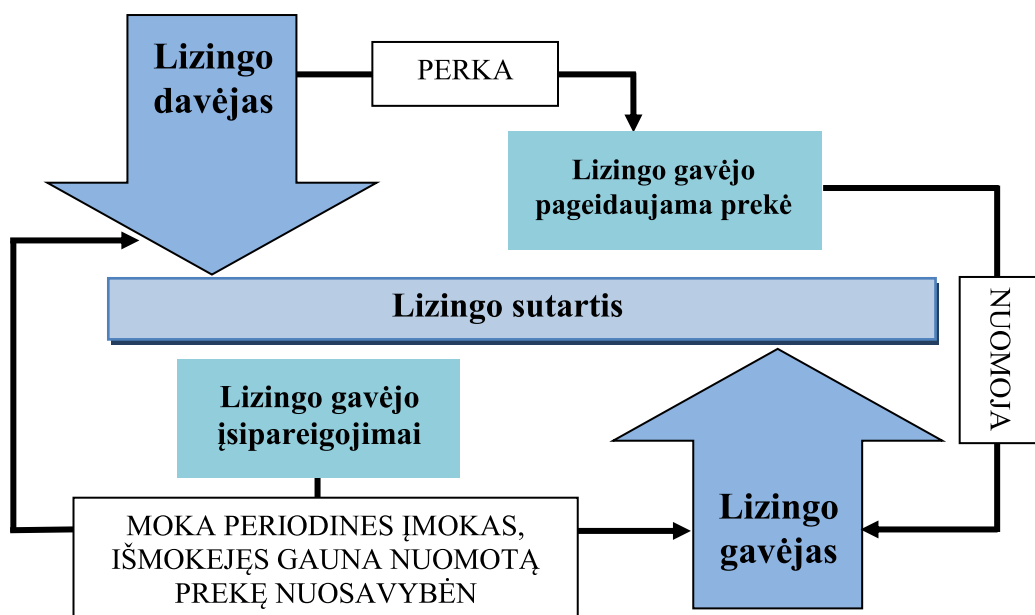
1. Lizingo samprata

Modernaus lizingo paslauga pradėjusi vystytis JAV, o vėliau paplitusi po Europą, buvo pradėta nagrinėti mokslininkais teoriniu aspektu, tam kad išsiaiškinti bei paaiškinti visuomenei kas tai per paslaugos rūšis, kam ji naudojama, kuo ji naudinga ir t.t.

Lizingo apibūdinimų yra be galo daug. Išvertus žodį „lizingas“ iš anglų kalbos jis reiškia „išperkamoji nuoma“. Anot Jovitos Bikienės ir Dalios Pučkienės terminas „lizingas“ gali būti vadinamas finansine operacija, nuomos rūšimi arba finansine nuoma. Lietuvos bankų asociacija (organizacija, kuri užtikrina konstruktyvius santykius tarp bankų ir jų klientų bei priežiūros institucijų) nurodo, kad *lizingas (išperkamoji nuoma) – investicijų finansavimo būdas, jungiantis ilgalaikės nuomos ir kreditavimo elementus. Ekonominiu požiūriu lizingas – tai ilgalaikis prekinės*

formos kreditas, kai išnuomos priemonės savininkas už suteiktą daiktinę paskolą gauna palūkanas. [6]

Filomena Jasevičienė *Komercinės bankininkystės: analizė ir vertinimuose* pateikia I. Dainauskienės lizingo apibrėžimą, kuri lizingą vadina netradicine finansavimo sistema, kuri apjungia kreditavimo ir ilgalaikės nuomos elementus. Lizingo esmė pripažįstama ilgalaikė nuoma, kuomet bankas ją suteikia įmonei – lizingo gavėjai; lizingo davėju vadinama lizingo kompanija arba įmonė, kuri gamina lizingo objektą. Po to kai tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo pasirašoma sutartis, lizingo davėjas įsipareigoja nupirkti lizingo gavėjui (klientui), sutartyje nustatytą pageidaujamą prekę. Įsigijus prekę lizingo davėjas ją išnuomoja t. y. perleidžia lizingo gavėjui naudoti ir valdyti įsigytą turtą. Lizingo gavėjas už suteiktą lizingo paslaugą moka lizingo davėjui sutartyje nustatytas įmokas (palūkanas), visą sutarties galiojimo laikotarpį.

1 pav. Lizingo dalyviai ir jų įsipareigojimai

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis JASEVIČIENĖ, Filomena. *Komercinė bankininkystė: analizė ir vertinimai*. Vilnius, 2013. P. 128.

2. Lizingo rūšys

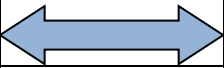

Pagal Filomeną Jasevičienę ir Egidijų Biką dvi pagrindines lizingo rūšis – finansinis lizingas ir veiklos lizingas. I. Dainauskienė finansinį ir veiklos lizingą atskiria nuo lizingo rūšių ir įvardija juos kaip būdingiausius lizingo tipus.

Lietuvos bankų asociacija taip pat kaip ir E. Bikas bei F. Jasevičienė prie pagrindinių lizingo rūšių priskiria finansinį ir veiklos lizingus bei pateikia jų apibrėžimus [6]. **Finansiniu lizingu** vadinama finansavimo forma kai turtas pereina nuomininko nuosavybei per sutartą laikotarpį išmokejusių turto kainą bei palūkanas. **Veiklos lizingu** arba veiklos nuoma vadinamas nuomos sandoris, kuomet nuomininkas per visą nuomos laikotarpį moka vienodas mėnesio įmokas.

Pasibaigus nuomos sutarčiai, turtas gali būti išperkamas už likutinę vertę, jam surandamas naujas pirkėjas, arba turtas tiesiog grąžinamas lizingo bendrovei.

1 lentelė

Skirtumai tarp finansinio lizingo ir veiklos lizingo

Finansinis lizingas	Skirtumai	Veiklos (operatyvinis) lizingas
1. nuoma, kai visą naudą ir riziką nuomojamo turto savininkas perleidžia lizingo gavėjui;		1. nuoma, kai visa nauda ir rizika lieka lizingo davėjui (turto savininkui);
2. per visą nuomos laikotarpį lizingo gavėjas sumoka visą turto įsigijimo kainą ir palūkanas;		2. per visą nuomos laikotarpį lizingo gavėjas moka nuomos mokestį už naudojamą pasirinktu turtu;
3. pasibaigus sutarčiai (nuomos laikotarpio pabaigoje) lizingo gavėjas tampa turto savininku.		3. pasibaigus sutarčiai (nuomos laikotarpio pabaigoje), nuomojamas turtas grąžinamas turto savininkui (lizingo davėjui) arba nuomos sutartis pratęsiama;
Pastabos		
Nuomos laikotarpio pabaigoje nuomotas turtas pereina Lizingo gavėjo nuosavybėn be jokio primokėjimo, arba su teise išpirkti likusią neapmokėtą dalį.		Lizingo davėjas gali bet kada nutraukti sutartį.
		Lizingo davėjas privalo išnuomotą turtą aptarnauti, šias išlaidas padengia lizingo gavėjas.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis: JASEVIČIENĖ, Filomena. *Komercinė bankininkystė: analizė ir vertinimai*. Vilnius, 2013. P. 128-129. BIKAS, Egidijus. *Finansų rinkos ir depozitinės institucijos*. Vilnius, 2013. P. 68-69.

Apibendrinant galima teigti, kad daugumos autorių pateikimas ir nagrinėjimas tik 2 lizingo rūšių: finansinio ir veiklos parodo šių abiejų lizingo rūšių svarbą ir pasinaudojimo šia paslauga tendenciją Lietuvos Respublikos rinkoje.

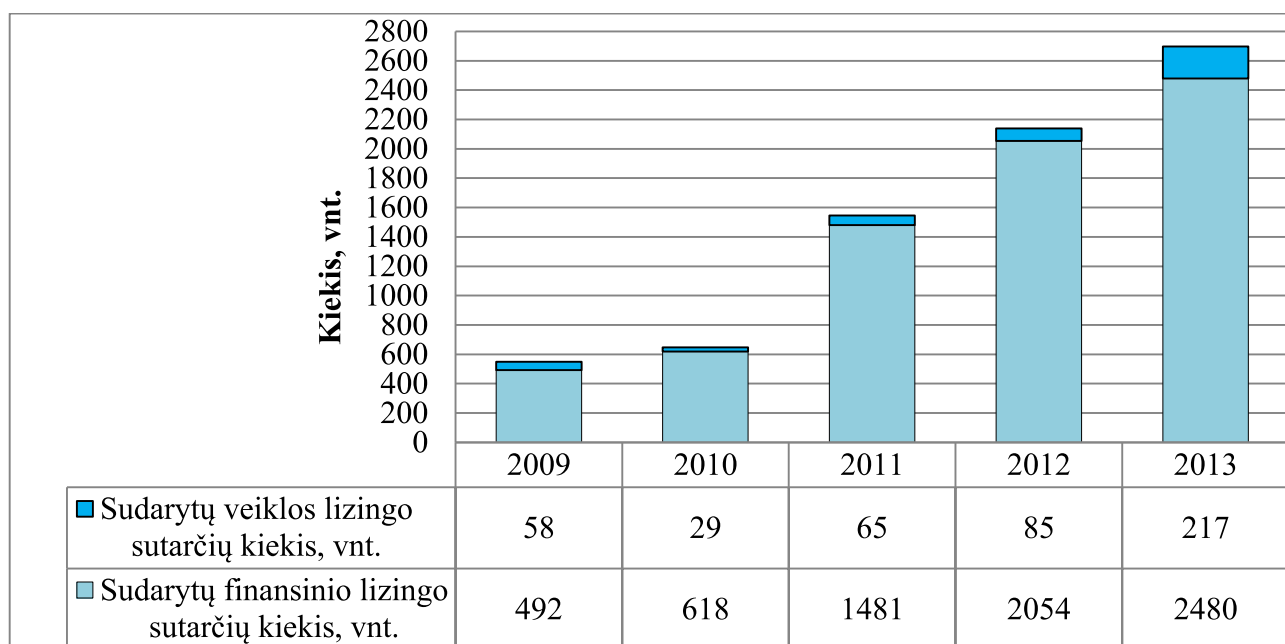
3. Lizingo paslaugos analizė akcinėje bendrovėje DNB bankas

Lietuvos Respublikos (toliau – LR) rinkoje šiuo metu (2015 m.) veikia 10 lizingo paslaugą teikiančių kompanijų, tarp jų: Uždaroji akcinė bendrovė (toliau – UAB) „Danske lizingas“, Akcinė bendrovė (toliau – AB) „DNB lizingas“, UAB „Citadelė faktoringas ir lizingas“, UAB „Nordea Finance Lithuania“, UAB „SB lizingas“, „Swedbank grupės įmonė Lietuvoje“, Sia „UniCredit Leasing Lithuania branch“, AB SEB bankas, UAB „Šiaulių banko lizingas“ ir UAB „Pohjola Finance“. Dauguma paminėtų bendrovių yra Lietuvos Respublikoje veikiančių komercinių bankų įsteigtos dukterinės įmonės, kurių specializacija – lizingo paslaugos teikimas.

Akcinė bendrovė „DNB lizingas“ yra AB DNB banko dukterinė įmonė, kuri LR buvo įregistruota 1998 m. kovo 8 d. AB „DNB lizingas“ bankas patikėjo teikti išperkamosios nuomos (lizingo) paslaugas finansuojant nekilnojamojo turto, transporto priemonių bei žemės ūkio technikos, įrangos įsigijimą.

Siekiant įvertinti „DNB lizingas“ bendrovės tiekiamos finansinės nuomos paslaugos veiklą bus atliekama 2009-2013 m. lizingo bendrovės veiklos analizė.

Tam, kad įvertinti lizingo paslaugos veiklą iš pradžių išnagrinėta kiek išperkamosios nuomos sutarčių buvo sudaryta tarp lizingo kompanijos ir jos klientų.

2 pav. Sudarytų finansinio lizingo ir veiklos lizingo sutarčių kiekis 2009-2013 metais

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis

Analizės duomenys pateikti (2 pav.) atvaizduoja ne tik sudarytą išperkamosios nuomos sutarčių kiekį atitinkamais metais, jie detaliau atvaizduoja lizingo paslaugos klasifikacija pagal tipą – finansinį lizingą arba veiklos lizingą.

Apibendrinant galima teigti, jog lizingo paslaugos paklausa nuo 2009 iki 2013 metų tendencingai augo. Lizingo sutarčių kiekis išaugo beveik 5 kartus – nuo 550 vnt. iki 2697 vnt., kas sudaro 2147 vienetų skirtumą. Tokia augimo tendencija yra būdinga AB DNB bankas, dėl to, kad per nustatyta analizės laikotarpį, komercinis bankas atsižvelgiant į 2009 m. sparčiai blogėjančią ekonominio ciklo fazę sureagavo į rinkos tendencijas. Sumažėjus paklausai skolinimosi paslaugoms DNB bankas pagrindinį dėmesį skyrė kreditavimo rizikos valdymui ir portfelio kokybės gerinimui, o atsižvelgdamas į ateities perspektyvas bei siekdamas tapti konkurencingu rinkos dalyviu investavo lėšas į klientų aptarnavimo kokybės tobulinimą ir skolinimosi galimybių plėtrą.

Taip pat nustatyta, jog lizingo paslaugos gavėjai yra labiau linkę pasinaudoti finansinio lizingo tipo paslauga, t.y. po lizingo sutarties pasibaigimo nuomojamą prekę perimti savo nuosavybėn.

Norint nustatyti bei išsiaiškinti AB DNB lizingo padėtį šalies rinkoje bus nagrinėjama naujai pasirašytų lizingo sutarčių vertė tarp minimos kompanijos ir visomis Lietuvoje veikiančiomis bendrovėmis tenkančiomis lizingo paslaugas, kitaip tariant, Lietuvos lizingo rinkos.

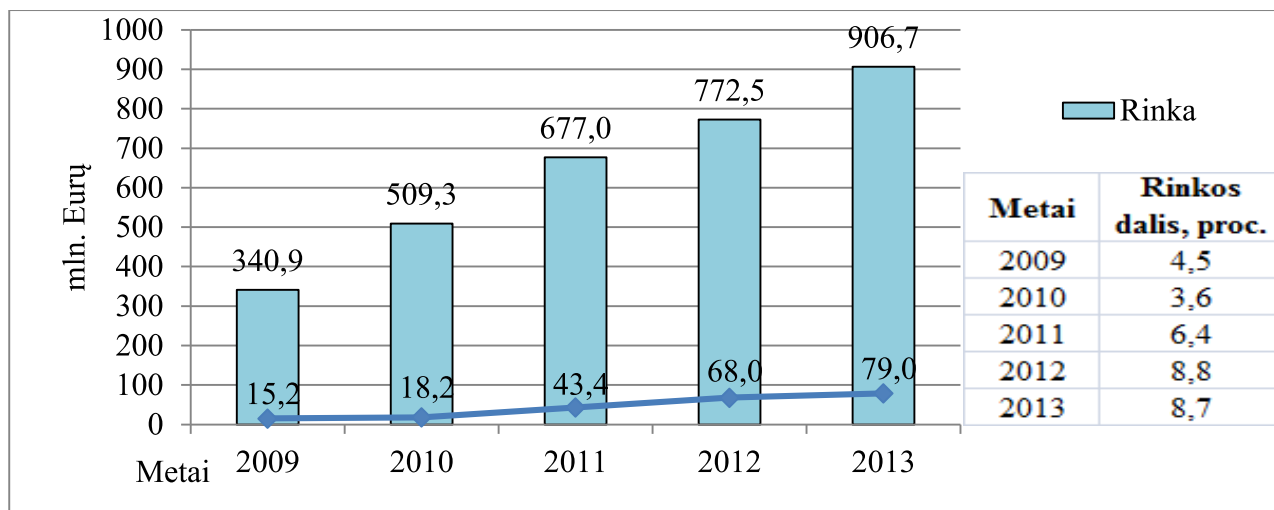
DnB lizingas padėtis rinkoje pagal naujai pasirašytų sutarčių vertę

Metai	2009		2010		2011		2012		2013	
	DnB NORD lizingas	Rinka	DnB NORD lizingas	Rinka	DnB NORD lizingas	Rinka	DnB lizingas	Rinka	DnB lizingas	Rinka
Lizingo rinkos dalyviai										
Naujai pasirašytų finansinio lizingo sutarčių vertė, tūkst. Eur	14068	320339	17667	491697	42096	605755	66322	711991	76482	832722
Naujai pasirašytų veiklos lizingo sutarčių vertė, tūkst. Eur	1100	20548	579	35867	1267	71273	1693	60475	3381	74014
Iš viso:	15168	340887	18246	509336	43363	677028	68015	772466	79863	906735
Rinkos dalis, proc.	4,5	100	3,6	100	6,4	100	8,8	100	8,7	100

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis.

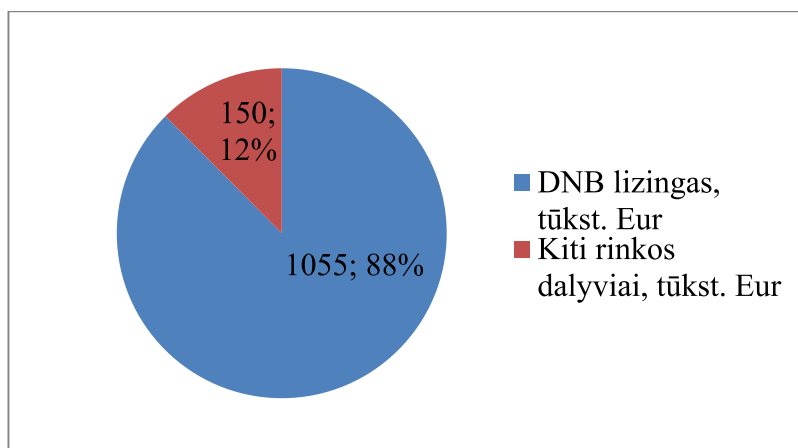
Išanalizavus pateiktus duomenis (žr. 2 lentelė) sudaryta diagrama (žr. 3 pav.) nustatyta, kad DnB grupės naujų teikiamų lizingo paslaugų sutarčių vertės dalis didėjo kiekvienais metais, išskyrus 2010 metus, tam įtakos turėjo nepalanki ekonominė padėtis – nuosmukis. Vidutinė penkerių metų DnB lizingo užimama padėtis rinkoje sudarė 6/100 dalį t. y. DnB banko grupė 2009-2013 metų laikotarpyje vidutiniškai suteikė 6 procentus naujų lizingo paslaugų lyginant su visą išperkamosios nuomos rinką. 2009-2010 metais DnB NORD lizingas užėmė žemiausias pozicijas rinkoje. Manytina, kad situacijos pagerėjimui įtakos turėjo 2011 m. įstatinio kapitalo padidinimas nuo 43.443 Eur iki 3.808.503, 24 Eur. bei iš dalies pasiteisino investicijos įneštos į kreditavimo rizikos valdymą ir portfelio kokybės gerinimą. Verta paminėti, jog 2011 metais pakeistas vardas DnB NORD lizingas į AB DnB lizingas. Nuo 2011 metų AB DnB banko grupė jeigu prieš tai užimdavo žemiausias pozicijas, tai pradėdant nuo 2011-2013 atsidūrė viduryje tarp 10 rinkos dalyvių. 2011 m. tarp 10 rinkos dalyvių užėmė 6 vietą 2012 ir 2013 m. 4 vietą rinkoje kaip rinkos dalyvis pagal naujai pasirašytų sutarčių vertę.

3 pav. duomenys pateikiami milijonais.

3 pav. AB DNB banko grupės naujai pasirašytų lizingo sutarčių vertės dalis rinkoje 2009-2013 m.
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis.

Nagrinėjant Lietuvos bankų asociacijos teikiamus duomenis aptikta, kad DNB lizingas yra vienas iš pagrindinių rinkos dalyvių, kuris nagrinėjamoju laikotarpiu teikė bei iki šiol teikia ne tik vidaus lizingo, bet ir išorės (tarptautinio) lizingo paslaugas.

4 pav. Lietuvos tarptautinio lizingo teikiamų paslaugų vertė 2010-2013 metais

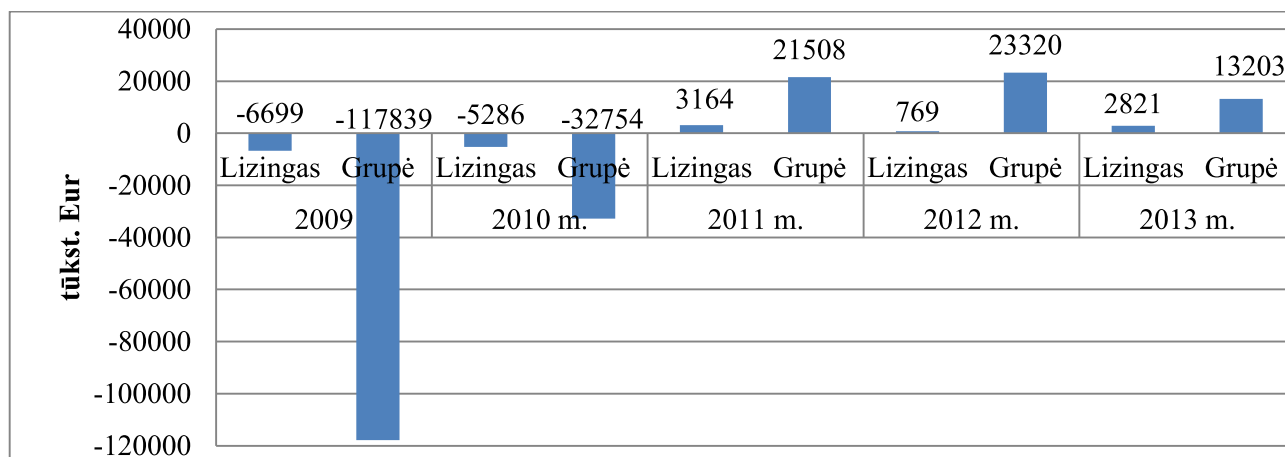
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis.

Apskaičiuota, kad DNB lizingas per 2010-2013 metų laikotarpį suteikė 1mln. 55 tūkst. Eurų lizingo paslaugų tarptautiniam sektoriui, kuomet visų kitų Lietuvoje veikiančių lizingo bendrovių bendra suma 2010-2013 metais sekė tik 12 proc. arba 3/25 visos šalies lizingo rinkos. Taigi daroma išvada, kad AB DNB lizingas yra stambiausias rinkos dalyvis teikiantis tarptautinio lizingo rūšies paslaugą.

Siekiant nustatyti lizingo veiklos rezultatus DNB lizingas bendrovėje buvo analizuojamos balansinės ataskaitos, kuriu duomenis pateikiami (žr. 5 pav.).

Nagrinėjamas grynojo pelno rodiklis atvaizduoja 2009-2010 metais neigiama kaip DNB banko grupės veikla tai ir lizingo teikiamų paslaugų nuostolį. Veikla buvo nuostolinga dėl šalies

ekonominio nuosmukio. DNB banko grupė turėjo didelę dalį padengti administracinių bei kitų išlaidų bei prie neigiamo grynojo pelno rodiklio prisidėjo vertės sumažėjimas ir kiti atidėjiniai.

5 pav. Lizingo ir DNB lizingo bendrovės grynasis pelnas (nuostolis) 2009-2013 m.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis, Lietuvos bankų asociacijos duomenimis.

Po finansų krizės padarinių DNB veiklą pradėjo atsigauti tačiau ryškesnių atsigavimo požymių lizingo veikloje nejaučiama.

Išvados ir siūlymai

Įvertinus AB DNB banko teikiamos lizingo paslaugos veiklą remiantis teoriniais aspektais daromos šios išvados:

1. Lizingas tai išperkamoji nuoma, kuri jungia ilgalaikės nuomos ir kreditavimo elementus. Akcinė bendrovė DNB lizingas teikianti išperkamosios nuomos paslaugas; aprūpina Lietuvos Respublikos piliečius finansinio bei veiklos lizingo rūšimis. Be to buvo aptikta, kad pagal aptarnaujamos rinkos sektorių DNB lizingas stambiausias dalyvis teikiantis tarptautinio lizingo paslaugą.

2. Įvertinant DNB lizingo, AB DNB banko dukterinės įmonės veiklą, kuriai patikėta išperkamosios nuomos valdymas, daroma išvada, kad ekonominė krizė labai paveikė DNB grupės veiklą. Po ekonominio nuosmukio lizingo bendrovė tapo silpnai konkurencingu rinkos dalyviu. Tačiau investicijos į rizikų valdymą, portfelio gerinimą, klientų aptarnavimo kokybės tobulinimą leido išsikapstyti iš žemiausios pozicijos rinkoje ir pakilti į viršų ir užimti aukštesnę padėtį rinkoje, o nuo 2011 m. pasipelnė iš lizingo veiklos.

Literatūra

1. *Ataskaitos ir reitingai* [interaktyvus]. Vilnius, 2013. [žiūrėta 2015 m. spalio 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.dnb.lt/lt/apie-banka/ataskaitos-ir-reitingai/2015>
2. BIKAS, Egidijus. *Finansų rinkos ir depozitinės institucijos*. Vilnius, 2013. 271p. ISBN 978-609-459-165-5.
3. BIKIENĖ, Jovita; PUČKIENĖ, Dalia. *Buhalterinė apskaita: teorija ir praktika* [interaktyvus]. Vadovėlis. Vilnius, 2012. 324 p. [žiūrėta 2015 m. spalio 4 d.]. Prieiga per MRU

elektroninių knygų katalogą: <<http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/buhalterin-apskaita-teorija-ir-praktika/185/lizingas>> ISBN 978-9955-19-439-2.

4. DAINAUSKIENĖ, Irma. *Lizingas*. Vilnius, 1996. P. 54.
5. JASEVIČIENĖ, Filomena. *Komercinė bankininkystė: analizė ir vertinimai*. Vilnius, 2013. 392p. ISBN-978-609-459-223-2.
6. *Lizingas* [interaktyvus]. Vilnius, Lietuvos bankų asociacija, 2009. [žiūrėta 2015 m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://lba.lt/index.php?1438746411>
7. *Statistika* [interaktyvus]. Vilnius, Lietuvos bankų asociacija, 2009. [žiūrėta 2015 m. spalio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://lba.lt/index.php?2186063544>

ANALYSIS OF LEASING DEVELOPMENT AND OPPORTUNITIES IN DNB BANK DURING 2009-2013 YEARS

Kristina Marško

Nowadays, leasing became very popular and one of the most demanded financial products not only in Lithuania, but also around the world. This type of service takes up a significant part of Lithuanian market, as it enables a substantial competition between well-established traditional financial products such as consumer loans and other types of loans. An example of growing leasing demand is DNB bank's subsidiary DNB lizingas activity. Analysis of DNB lizingas shown that leasing demand has increased by 5 times 2009 years compared to 2013. Firstly, DNB lizingas activity was non-profitable due to financial crisis in 2009-2010 period of time. Nevertheless, DNB bank coped with problem by taking relevant decisions: DNB focused on credit risk management and leasing portfolio quality improvement. Moreover, having regard to the prospects for the future and in order to become competitive market player DNB bank has invested funds into the customer service quality improvement and development of borrowing opportunities. As the result, DNB lizingas activity became profitable and DNB bank became competitive national market player. It took 4th place among 10 leasing companies market in Lithuania.

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND SPAIN

Carlo Elio Lucas Parodi

Universidade Portuclense, Porto, Portugal

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

The macroeconomic indicators are the perfect tool to compare the wellbeing of the countries; by analyzing all four indicators we can conclude how developed that country is. There are four macroeconomic indicators in this work, and they are: Gross Domestic Product and dynamics, Unemployment and Inflation, Government budget, Government's economic policy.

The aim of this article is to analyze all macroeconomic indicators and withdraw conclusions about the country wellbeing, and evolution of that country.

The objectives of this article are to compare the two countries macroeconomic indicators and to see how they are connected.

Economy of Portugal

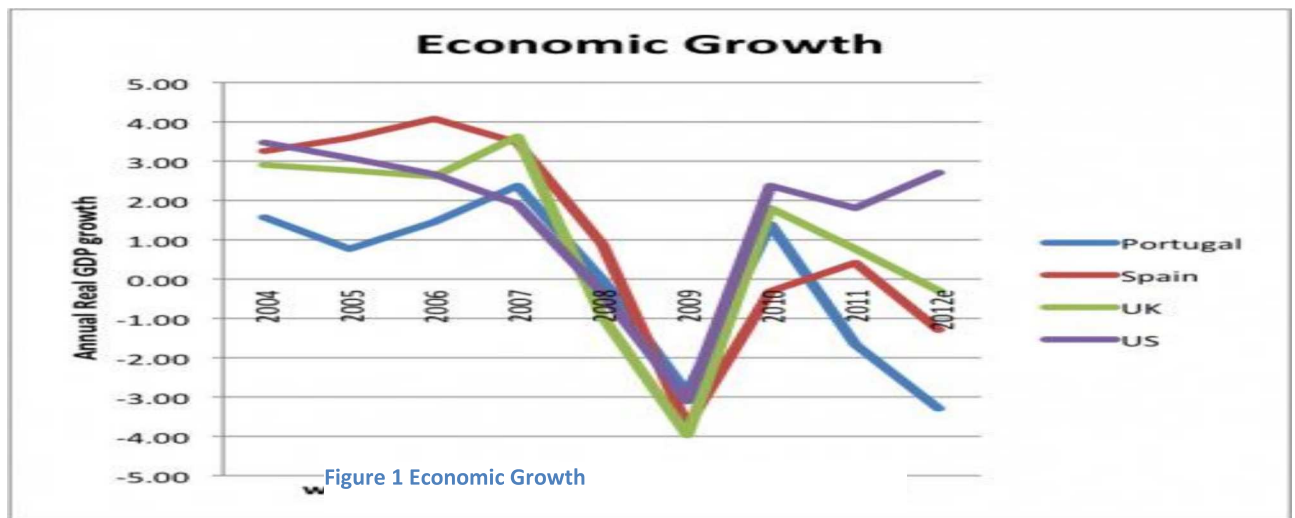
The country qualified for the European Monetary Union (EMU) in 1998 and began circulating the euro on 1 January 2002 along with 11 other EU member economies. Economic growth had been above the EU average for much of the past decade, but fell back in 2001-04 and it is now one of the worse performing economies in the EU. GDP per capita stands at two-thirds that of the Big Four EU economies. A poor educational system and an abysmal level of corruption in government, in particular, has been an obstacle to greater productivity and growth. Portugal has been increasingly overshadowed by lower-cost producers in Central Europe and Asia as a target for foreign direct investment. The government faces tough choices in its attempts to boost Portugal's economic competitiveness while keeping the budget deficit within the eurozone's 3%-of-GDP ceiling. After 2 bail outs from the IMF and ECB Portugal has consistently missed its own austerity targets. Unemployment is increasing rapidly and government ability to rein in spending is at best mediocre. The coalition government PSD/CDS is short of a circus and the President who is constantly tied to corruption events in the past two decades is dangerously steering the country towards potential social unrest.

Gross Domestic Product growth rate of Portugal and Spain

A measure of economic growth from one period to another in percentage terms. This measure does not adjust for inflation, it is expressed in nominal terms.

In practice, it is a measure of the rate of change that a nation's gross domestic product goes through from one year to another. Gross national product can also be used if a nation's economy is heavily dependent on foreign earnings.

In this table we can see that the comparison between Portugal, Spain, United Kingdom and United States and we can conclude that there is a big recession in the years 2008 and 2009 because of the biggest crisis in the modern era that begun in 2008. All the four countries enter in a descent route in 2007 reaching a negative maximum in 2009. However Portugal recovers a little but in 2010 it has a big breakdown and it's economic growth goes back negative again. In the meanwhile Spain recovers but also begins to fall to a negative growth rate.

Unemployment and Inflation

Inflation is the rate at which the general level of prices for goods and services is rising and, consequently, the purchasing power of currency is falling. Central banks attempt to limit inflation, and avoid deflation, in order to keep the economy running smoothly.

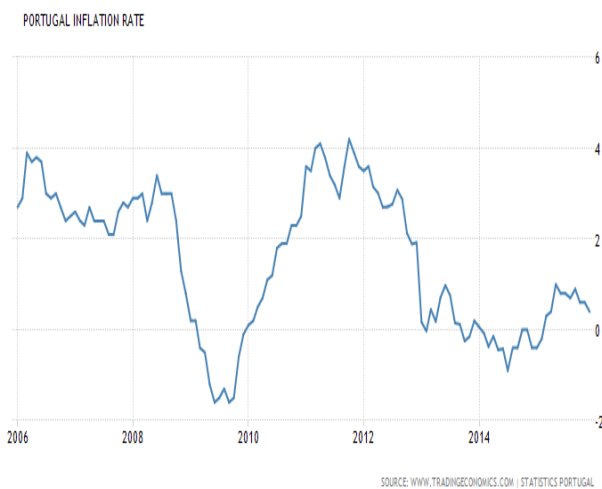

Figure 2 Portugal 1

Figure 3 Spain

Portugal: the total population of Portugal is

10,760,305. The working population is 5.57 million, with an unemployment rate of 10.7 percent – country comparison to the world: 117 according to the CIA Factbook.

Spain: though unemployment is a general problem for the whole world, the degree of unemployment in Spain is especially high in respect to the other countries in the region at the same economic level.

Government budget

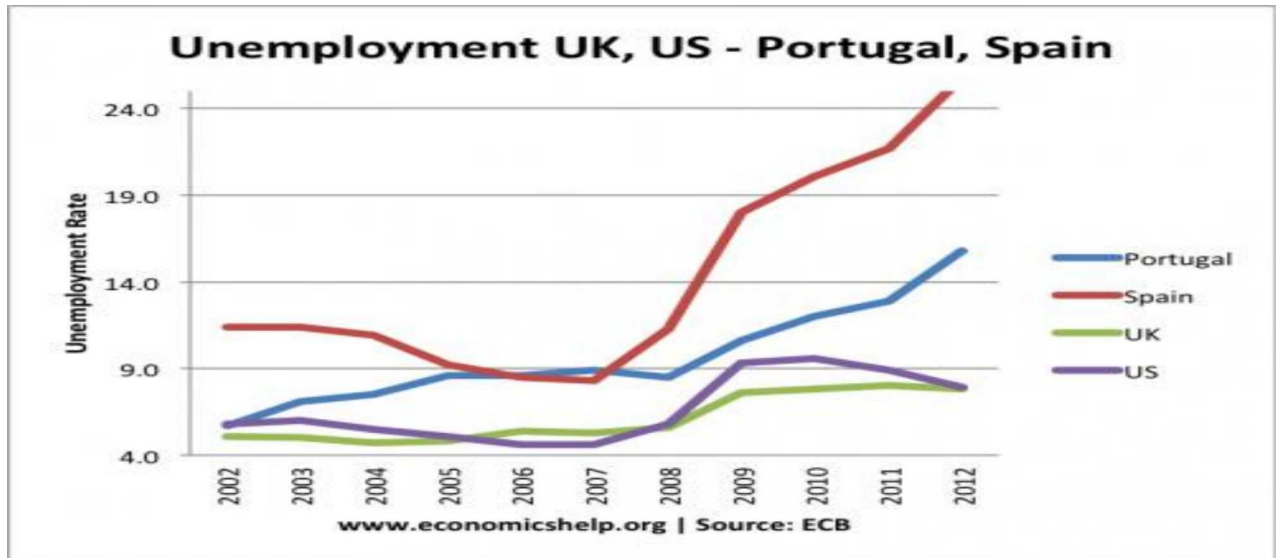

Figure 4 Unemployment

The Portuguese budget deficit for 2014 was revised to 7.2 percent of GDP on September 23rd, after including the cost of the state rescue of Banco Espírito Santo, from a 4.5 percent deficit previously estimated. The government had insisted that the rescue loans should not be counted towards the deficit, but Eurostat decided against it. Meanwhile, the National Statistics Institute expects a 2.7 percent of GDP deficit this year, excluding the impact from the bank rescue worth 4.9 EUR billion, the same as previously estimated by the government. However, in the year ended in June, the deficit including the capital injection was recorded at a much higher 6.4 percent of GDP. Government Budget in Portugal averaged -4.87 percent of GDP from 1995 until 2014, reaching an all time high of -2.80 percent of GDP in 1999 and a record low of -10.20 percent of GDP in 2009. Government Budget in Portugal is reported by the Eurostat.

Spain recorded a Government Budget deficit equal to 5.80 percent of the country's Gross Domestic Product in 2014. Government Budget in Spain averaged -3.72 percent of GDP from 1995 until 2014, reaching an all time high of 2 percent of GDP in 2006 and a record low of -11.10 percent of GDP in 2009. Government Budget in Spain is reported by the Eurostat.

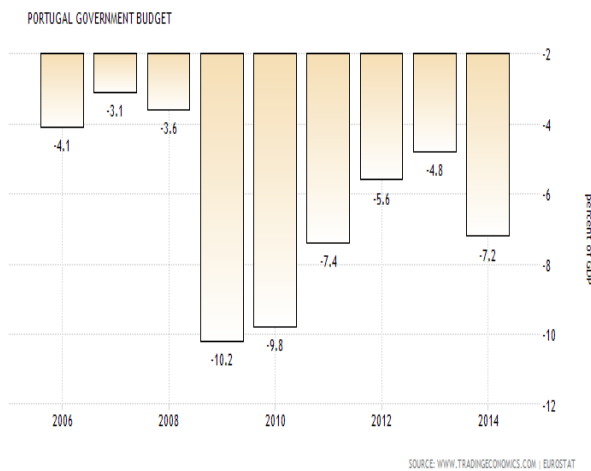

Figure 5 Portugal

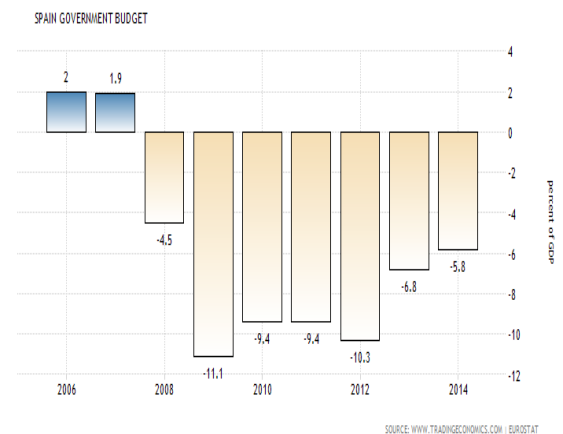

Figure 6 Spain

Government's economic policy

Spain: the Economic Outlook. Spain is one of the European countries most affected by the recent global financial crisis. Its economic downturn was caused mainly by the collapse of the real-estate market and the excessive indebtedness of the private sector as well as by structural deficiencies. The worsening situation brought recession in 2009 and 2010 and an increase in the budget deficit and public debt. The most worrying result of the crisis, however, has been the unemployment rate, which has soared to the highest levels in the EU. In 2011, it reached almost 23% (5.3 million people) compared to 8.3% in 2007, but much more alarming is that currently nearly half of the youth workers remain unemployed. These numbers will hardly improve in the next two years.

Portugal: Portugal still lags behind other European countries in many areas. Government spending accounts for over half of the domestic economy, and bailouts of financial firms have severely strained government finances. Rigid labor regulations prevent the market from adjusting efficiently to changes in labor demand. The rule of law is generally respected, but budgeting problems have led to backlogs in the court system.

Conclusions

1. The economies of both Portugal and Spain are very similar, with slight differences in the state budget, but however with a gross domestic product rate nearly equal viewing by the above graphs. The economy of Portugal is very dependent on the economy of Spain, since this two countries are neighbors and Spain is the main trade partner of Portugal. So when the economy of Spain has a breakdown Portugal suffers with that.
2. The economy of both Portugal and Spain suffered a great impact (breakdown) with the 2008 crisis, the biggest one in the 21st century, with the unemployment rise of Spain and the government deficit of Portugal are two factors that show the crisis in plain view. But also if we can see the 2008 crisis we surely can see how the two countries recovered from the crisis, the best examples of this is the GDP growth rate, both Portugal and Spain recovered from negative rates in 2012/2013 to positives since 2014.

List of References

<http://country.eiu.com/portugal>

<http://www.heritage.org/index/country/portugal>

<http://www.oecd.org/eco/outlook/portugal-economic-forecast-summary.htm>

Summary

MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND SPAIN

Carlo Elio Lucas Parodi

In this article all the macroeconomic indicators of Portugal and Spain are analyzed and, doing that, conclusions were withdrawn about each country. The first analyzed was the gross domestic product growth rate, the perfect economic tool for comparing countries, then is the unemployment and inflations, two important factors that have many impact on the nations wellbeing, then the government's budget, crucial to see if the country is being well managed by its government and finally the government's economic policy.

Tarptautinė mokslinė-praktinė studentų konferencija

**„EKONOMIKA. VERSLAS.
VADYBA – 2016“**

Moksleivių įsidarbinimo galimybės

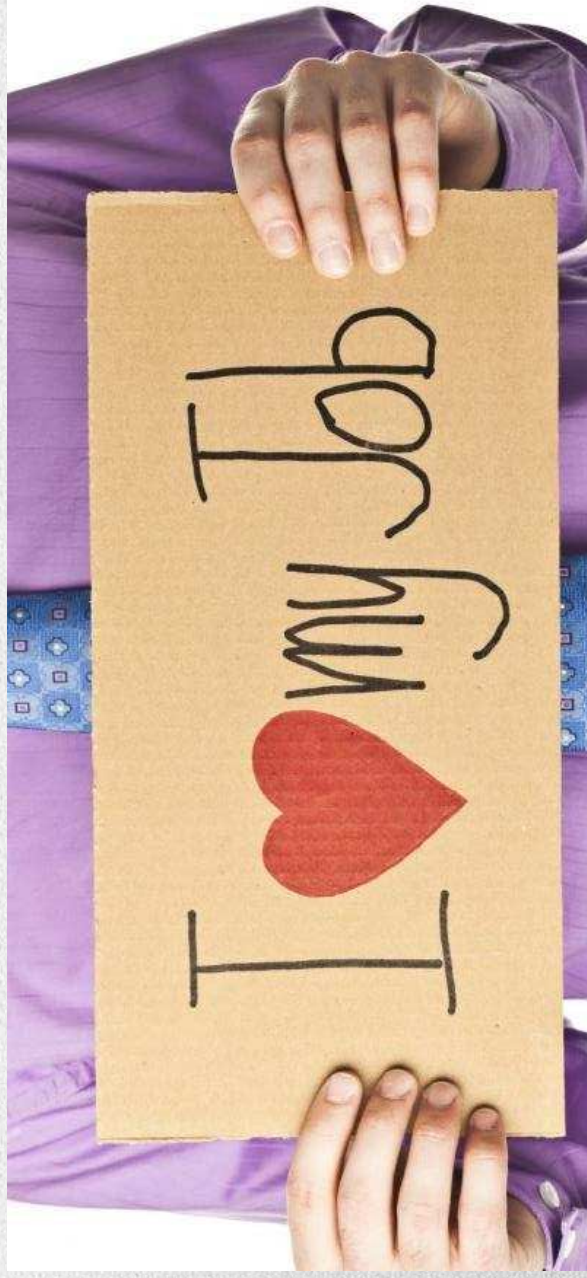
Arina Rancėva ir Aušrinė Luneckaitė

2016-04-06, Vilnius

JEK

Lietuvoje jaunuoliai pradėti dirbti gali nuo

14 metų

Darbas mokiniams suteikia:

- progą užsidirbti;
- galimybę susipažinti su darbo aplinka;
- padeda formuotis jaunai asmenybei;
- ugdo atsakomybės jausmą.

Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja nepilnamečių įdarbinimą ir gina jų teises.

Galimos darbo formos:

- įsidarbinimas pagal darbo sutartį;
- individuali veikla su verslo liudijimu;
- individuali veikla su pažyma.

Moksleiviai nuo 14 iki 16 metų

gali dirbti tik savo fizinės galimybės atitinkančius lengvus darbus. Darbus vaikai gali dirbti atostogų arba laisvu nuo mokymosi metu, jeigu tai jiems netrukdytų lankyti mokyklos ir liks pakankamai laiko ruošti pamokoms.

Moksleiviams nuo 14 iki 16 metų leidžiama dirbti

Mokslo metu – iki 2 valandų per dieną ir 12 valandų per savaitę. Dirbti galima pasibaigus pamokų metui.

Moksleiviams nuo 16 iki 18 metų leidžiama dirbti

Mokslo metu – ne daugiau kaip 8 valandas per parą kartu su kasdiene pamokų trukme ir ne daugiau kaip 40 valandų per savaitę kartu su pamokų trukme per savaitę.

Ne mokslo metu – 7 valandas per dieną ir 35 valandas per savaitę, kai dirbama ne mažiau kaip savaitę.

Ne mokslo metu – ne daugiau kaip 8 valandas per parą ir ne daugiau kaip 40 valandų per savaitę.

Primamas į darbą 14-16 metų moksleivis darbdaviui turi pateikti:

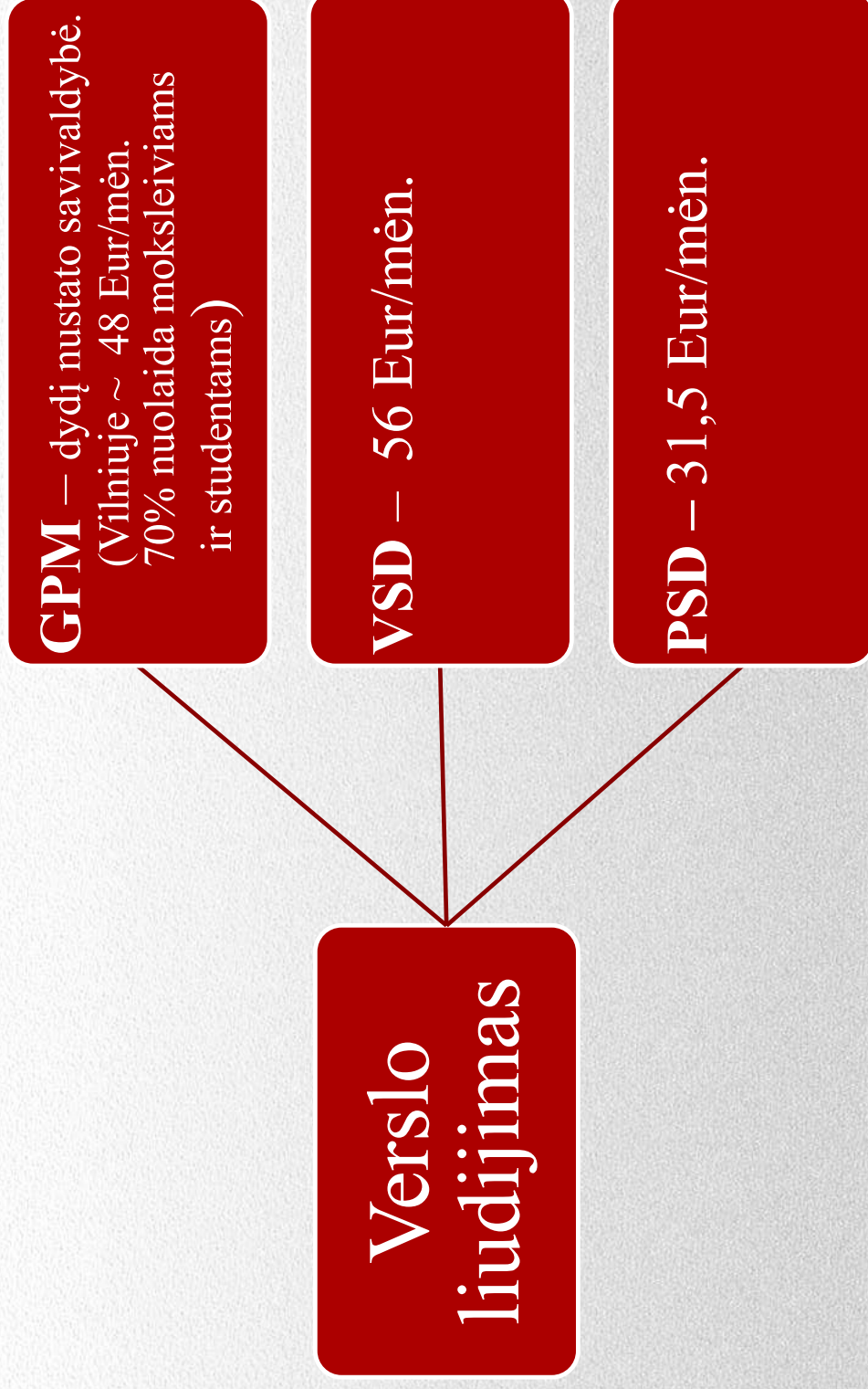
- gimimo liudijimą;
- mokyklos raštišką sutikimą;
- vieno iš tėvų raštišką sutikimą;
- vaiko gydytojo leidimą.

Įsigyjant verslo liudijimą ar individualios veiklos pažymą 14-18 m. moksleivis VMI turi pateikti:

- gimimo liudijimą;
- vieno iš tėvų raštišką sutikimą.

Mokesčiai dirbant su verslo liudijimu

Iki kity metų 05.01 d. VMI pateikti GPM308V deklaracija

Mokesčiai su individualios veiklos pažyma

GPM – nuo apmokestinamų pajamų

5 % (paprastas darbas)

9 % (intelektualus darbas)

**Individualios
veiklos
pažyma**

VSD – nuo pusės

apmokestinamų pajamų

28,5 %

PSD nuo pusės

apmokestinamų pajamų

9 %

Iki kitų metų 05.01 d. VMI pateikti GPM308V deklaracija

Moksleiviai iki 18 metų negali būti skiriami dirbti:

- darbo, kuris fiziškai ir psichologiškai per sunkus;
- darbo, kuriame naudojamos sveikatai kenksmingos medžiagos;
- darbo, kuriame yra didesnė nelaimingų atsitikimų ar susirgimų profesinėmis ligomis tikimybė;
- darbo, kurio dėl nepakankamo atsargumo jausmo ar patirties jaunas asmuo gali nesugebėti saugiai dirbti;
- viršvalandinius darbus; budėti įmonėje ar namuose.

Kokiose įmonėse dažniausiai įdarbinami moksleiviai, kokios pareigos jiems siūlomos?

Norėdami įdarbinti moksleivius, kreipiasi prekybos centrai, kavinės, restoranai, žurnalų redakcijos. Ieškoma spaudos platintojų, kurjerių, spaudos rūšiuotojų, prekybos centruose – etikečių klijuotojų, darbininkų vežimėliams surinkti, darbuotojų prekėms pristatyti restoranuose, kavinėse – padavėjų, indų plovėjų, virtuvės pagalbinių darbininkų. Ieškomi aplinkos tvarkymo darbininkai, uogų rinkėjai, prekiautojai ledais.

Kaip jaunimui nepakliūti į nesąžiningų darbdavių rankas?

Ar darbdaviai laikosi Lietuvos Respublikos darbo kodekso ir kitų darbo santykius reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų, prižiūri Valstybinė darbo inspekcija. Jeigu kiltų abejonių dėl darbdavio veiksmų teisėtumo, informacijos ir konsultacijų reikėtų kreiptis į [Valstybinę darbo inspekciją](#) (el. paštas info@vdi.lt, tel.: (8 5) 213 9772).

Dékojame už dėmesį

NELAIMINGŲ ATSITIKIMŲ DARBE KITIMAS 2007 – 2014 M. IR JŲ PRIEŽASTYS

Lora Mackevičiūtė

Mokslinis vadovas – Ramutis Buckiūnas

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Yra puikiai žinoma, kad gyvendami XXI a. visuomenėje žengiamo į technologijų erą. Ją sėkmingai pritaikome buityje ir ekonomikos plėtroje, kuriame geresnę bei saugesnę ateitį. Sparčiai plintančios technologijos, pasiekė ne tik tai, kad lengvinama žmogaus buitis, bet ir kuriami robotai, kuriais siekiama ateityje visiškai pakeisti žmogaus darbą. Nepaisant to, kad technika lengvina individo darbą, tačiau taip pat sukelia pavojų jo gyvybei. Kitą vertus, nelaimingas atsitikimas darbe gali nutikti dėl pačio darbuotojo išsiblašymo, taisyklių nesilaikymo, neapdairumo, ar nesugebėjimo tinkamai naudotis techine bei paprasta - saugai ir sveikatai skirta įranga.

Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. Spalio 7d. priimtame Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme, I skyriaus 2 straipsnyje paminėta nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka apibūdinama taip [1]:

Nelaimingas atsitikimas darbe (toliau NA darbe) – tai įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma bent vienai darbo dienai.

Kaip ir pabrėžta sąvokoje - NA darbe privalo būti iširti ir pripažinti. Tuo turi pasirūpinti įmonė - nelaimingą atsitikimą darbe užregistruoti, suteikti įvykio tyrimui visą reikalingą informaciją.

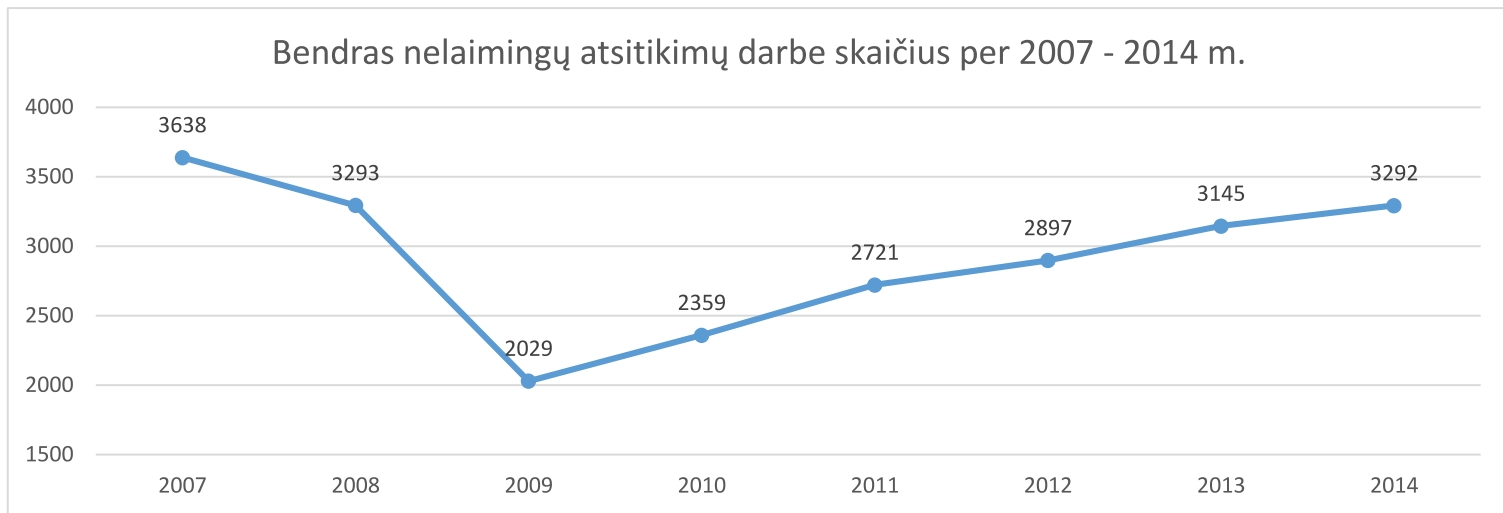
Darbo tikslas - sužinoti apie nelaimingų atsitikimų darbe skaičius 2007 – 2014 m. laikotarpyje, išnagrinėti NA darbe priežastis bei aptarti jų mažinimo priemones.

Uždaviniai tikslui pasiekti:

1. 2007 m – 2014 m. NA darbe skaičius.
2. Pagrindinės NA darbe priežastys.
3. NA darbe mažinimo priemonės.

1. Nelaimingų atsitikimų darbe kitimas nagrinėjant 2007 – 2014 m.

Kad ir kaip įmonės stengiasi apsaugoti savo darbuotojus nuo nelaimingų atsitikimų – tačiau jų vis daugėja. Tuo įsitikinti mums padeda viešai skelbiami Lietuvos Respublikos Valstybinės Inspekcijos duomenys. [3]

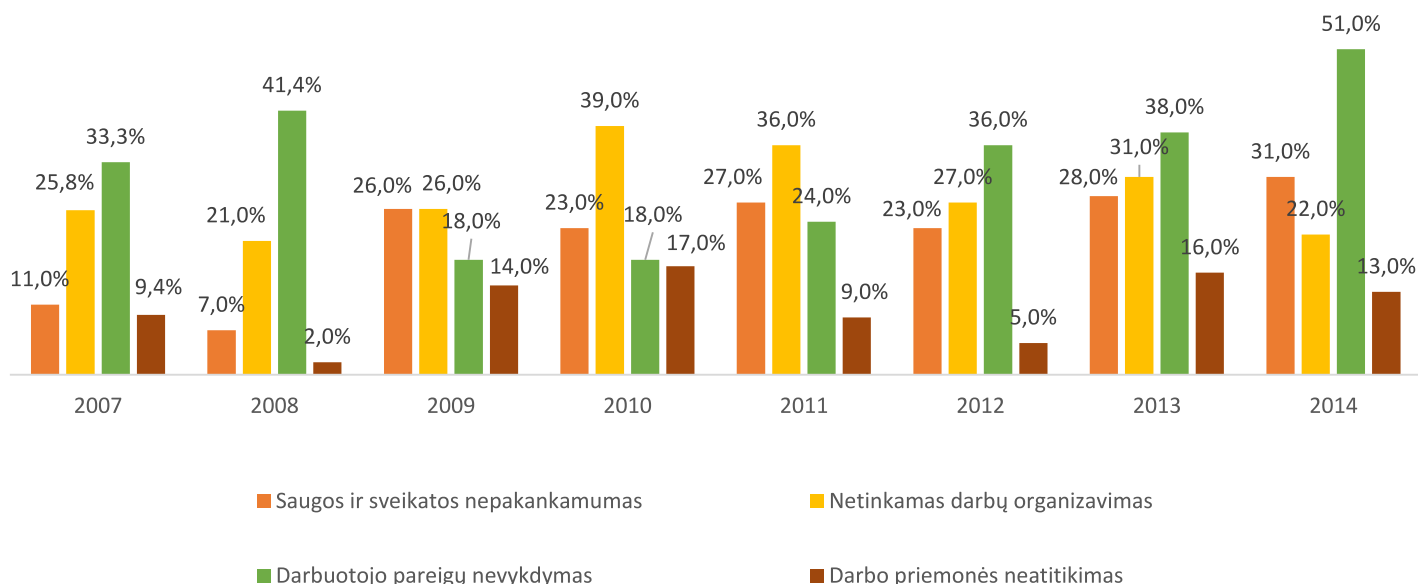
1 pav. Bendras nelaimingų atsitikimų darbe skaičius

Nagrinėjant 2007 – 2014 m. laiko tarpą, matome, kad nelaimingų atsitikimų darbe kreivė keitėsi kelis kartus. 2008 m. pabaigos pasaulinė krizė palietė ir Lietuvą, ekonomika 2009 m. smuko, Lietuvoje prasidėjo masinė gyventojų emigracija. Sumažėjus žmonių skaičiui – didėjo bedarbių, dėl kurios mažėjo nelaimingi atsitikimai darbuose (lyginant su 2008 metais, 2009 –aisiais NA darbe skaičius sumažėjo netgi 1264 atsitikimais). Ekonomikai atsigaunant 2010 m., nelaimingų atsitikimų darbe vėl ėmė didėti (2010 m. padaugėjo 330 NA darbe). Vėliau skaičiai vis augo ir šiuo metu beveik pasiekė prieškrizinį laikotarpį – 2014 m. suskaičiuoti 3292 NA darbe, t.y. tiek pat, kiek buvo 2008 m. (3293). Didžiausias klausimas kyla – kokia svarbiausia priežastis, dėl ko darbuotojų gyvybėms kyla pavojus.

2. Nelaimingų atsitikimų priežastys

Kasmet vis didėjantys NA darbe verčia susimastyti, tai tobulėjančių technologijų padariniai, įmonių nesirūpinimas savo darbuotojais, ar tiesiog pačio žmogaus aplaidumas, išsiblaškytas, darbo neišmanymas? Pagal žemiau pateiktą 2 pav. matome, kad daugiausiai procentų diagramoje turinti priežastis, sukianti nelaimingus atsitikimus įmonėse, yra darbuotojo pareigų nevykdymas. 2007 – 2008 m. tai buvo didžiausia priežastis. Nors ir 2009 – 2011 m. jos procentai sumažėjo, tačiau greit vėl pakilo, o 2014 m. darbuotojų pareigų nevykdymas sudaro netgi 51% nelaimingų atsitikimų darbe.

Nelaimingų atsitikimų darbe priežastys

2 pav. Nelaimingų atsitikimų darbe priežastys

Kitos taip pat svarbios priežastys – netinkamas darbų organizavimas ir saugos bei sveikatos nepakankamumas. Netinkamas darbų organizavimas, priešingai nei darbuotojo pareigų nevykdymas, 2009 metais, esant ekonominei krizei, ne nukrito, bet pakilo (nuo 21% 2008 m. iki 26% 2009 m.). Vėliau palaipsniui mažėjo, iki 22% 2014 metams. Saugos ir sveikatos nepakankamumas taip pat pakilo nuo 7% 2008 m. iki 26% 2009 m. Kasmet vis didėdamas 2014 m. pasiekė 31%. Mažiausiai procentų NA darbe priežasčių sudaro darbo priemonės neatitikimas. 2008 m. tesiekė 2% pakilo iki 17% 2010 m., 2012 m. vėl nukritęs iki 5%, 2014 m. išaugo iki 13%.

3. Dažniausiai pasikartojančių priežasčių mažinimas

Galime pastebėti, kad keletas pagrindinių NA darbe priežasčių kyla dėl darbdavių bei valstybės kaltės. Pavyzdžiui saugos ir sveikatos nepakankamumas - juk darbdavio pareiga patikrinti, ar darbuotojas yra pasitikrinęs sveikatą. Taip pat jis privalo leisti patikrinti sveikatą darbo metu, o ne liepti pabaigti svarbius darbus. Tiesa, Lietuvos Respublikos Darbo kodekse numatyta darbuotojo pareiga – patikrinti sveikatą, galėtų būti sugriežtinta. Šiuo atveju padaugėtų patikrinančių sveikatą bei bent per pus (50%) sumažėtų saugos ir sveikatos nepakankamumo rodiklis darbe.

Kita NA darbe priežastis (sukelianti vidutiniškai 28,5% nelaimingų atsitikimų darbe per nagrinėjamus 8 metus) – netinkamas darbų organizavimas, vėlgi priskiriamas darbovietės kaltei. Tuo turėtų užtikrintai pasirūpinti padalinio vadovas, darbo organizavimui paskirtas asmuo ar esant mažai įmonei – pats darbdavys. Sugriežtintos darbo tvarkos taisyklės ir nuosekliai prižiūrimas darbo organizavimas ne tik pagerintų darbo našumą bet ir sumažintų galimybę įvykti nelaimingam atsitikimui.

Kalbant apie darbo priemonių neatitikimą, darbovietai netinkamai prižiūrint įrenginių saugumą kyla pavojus darbuotojų gyvybei. Nereguliarus prietaisų tikrinimas padažnina įrenginių gedimus, užstrigimus, kurie gali sužaloti šalia dirbančius žmones. Dar viena darbo priemonių neatitikimo priežastis (sukelianti visutiniškai apie 10,7% nelaimingų atsitikimų darbe) – darbovietės siekis sutaupyti pinigų. Pagaminti prietaisai savo rankomis yra pigesni, nes nereikia mokėti papildomų mokesčių už įsigyjimą. Tačiau jie yra nepatvirtinti ir neatitinka reikalavimų. Taip pat daroma ir su tarpautine rinka. CE ženklavimas yra gamintojo pareiškimas, kad produktas atitinka taikomus Europos Komisijos direktyvų reikalavimus. Jo nebuvimas reiškia taisyklių nesilaikymą ir įmonės sukčiavimą bei neatsakingumą. Nepatikrintas įrenginys turi daugiau galimybių sužeisti žmogų negu saugos instrukcijas turintis ir oficialiai patvirtintas prietaisas. Jei valstybė skirtų daugiau dėmesio į CE ženklavimo reikalavimus ar skirtų didesnes baudas šio reikalavimo nesilaikymui, sumažėtų dardavių pažeidinėjančių taisykles.

Didžiausią NA darbe priežastį – darbuotojo pareigų nevykdymą – galima sumažinti tik sugriežtinus darbuotojų elgesio taisykles. Į darbuotojų pareigų nevykdymą įeina ne tik nemokėjimas dirbti su technine įranga, darbo saugos ir sveikatos nesilaikymas, bet ir tai, kad yra darbuotojų, kurie į darbo vietą ateina neblaivi. Nustatyta, jog alkoholio vartojusiam žmogui tikimybė susižaloti darbe padidėja nuo 10 iki 15 kartų. [2] Apsvaigęs žmogus negali tinkamai orientuotis aplinkoje, suvokti savo veiksmus ir jų pasekmes. Darbo saugos taisyklių nesilaikydami darbuotojai patys sukelia sau pavojų, tiek darbo vietoje vaikščiodami neblaivūs, tiek elgdamiesi neatsargiai ir neatsakingai su darbo priemonėmis, įrenginiais.

Išvados

1. Nagrinėjant 2007 – 2014 m. NA darbe skaičius matome, kad smukus Lietuvos ekonomikai, dėl didžiosios pasaulinės krizės, krito ir nelaimingų atsitikimų skaičius - nuo 3638 (2007 m.) iki 2029 (2009 m.). Krizei pasibaigus NA darbe kilo ir vis didėja dar šiomis dienomis - nuo 2029 (2009 m.) iki 3292 (2014m.).

2. Pagrindinės NA darbe priežastys nuo 2007 m. iki 2014 m. keitėsi neryškiai. 2014 m. Didžiausia NA darbe procentą sudaro darbuotojo pareigų nevykdymas (51%), mažiau saugos ir sveikatos kontrolės nepakankamumas (31%) bei netinkamas darbų organizavimas (22%), o mažiausiai procentų sudaro darbo priemonės neatitikimas (13%).

3. Norint sumažinti saugos ir sveikatos nepakankamumą vertėtų sugriežtinti darbuotojų sveikatos patikrinimą tiek iš darbdavio, tiek iš valstybės pusės. Kovoju su netinkamu darbų organizavimu, tinkama priemonė būtų didesnis dėmesio skyrimas į vadovų, atsakingų už darbo organizavimą, paskirimą ar jų darbo reikalavimų sugriežtinimą. O didesnis valstybės dėmesys į įmonių prietaisų patikrinimą paskatintų darbdavius atsakingiau žiūrėti į savo prietaisus bei atlikti

visus būtinus reikalavimus. Taip galėtų sumažėti apie 40% nelaimingų atsitikimų darbo vietoje. Pačio darbuotojo pažeidimus ir jo darbo pareigų nevykdymą įmanoma sustabdyti tik darbdaviui įvedant dar griežtesnes taisykles, kurių kiekvienas darbininkas privalėtų laikytis be jokių nuolaidžiavimų. Nes neatsargus elgesys su įrenginiais ar neblaivumas darbo vietoje kelia pavojų sveikatai, didina tikimybę susižeisti sunkiai, ar net mirtinai.

Literatūra

1. Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymas [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. kovo 2d.] <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F33CACCE2B89>>
2. Sabelija. Konsultancinė firma. [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. Kovo 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.sabelija.lt/lt/aktualijos/item/345-neblaivumas-darbe-vis-dar-opi-problema>>
3. Valstybinė Darbo Inspekcija [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. Kovo 2 d.] Prieiga per internetą: <http://www.vdi.lt/Tekstai/Tekstai1.aspx?Tekstai_ID=114>

Summary

THE VARIATION OF ACCIDENTS AND THEIR CAUSES AT WORK IN 2007 – 2014

Lora Mackevičiūtė

During the period from 2007 until 2014, it is observed that the number of accidents have changed several times. Firstly, it began to decrease during the global economic crisis (from 3638 in 2007 to 2029 in 2014). Then, the number of accidents started to rise and after the crisis it has still been rising until these days (from 2029 in 2009 to 3292 in 2014). It makes us think about the reasons of such accidents. Are they influenced by: technology or employees' distraction, inattention or irresponsibility? According to the data of Lithuanian State Inspectorate, the most recurrent reason of accidents is the failure to carry out the employee's duties. In 2008 it was about 41,4% and in 2010 the number of accidents fell until 18%, but in 2014 it rose again until 51%. Another important reasons of accident are safety and health deficiency (31% 2014), unsuitable work organization (22% 2014) and work equipment discrepancy (13% 2014).

In order to reduce the causes of accidents, the help of employers and the state is necessary. Stricter rules will help to avoid failure to carry out the employee's duties. Moreover, better responsibility of the head will improve better organization of work too. Also, the enterprise efforts are needed to maintain and check the equipment which enhance the safety of employees work. Talking about safety and health deficiency, it is necessary to point that strict requirements of government can help to reduce the number of diseases and accidents at work.

VILNIAUS KOLEGIJA
Ekonomikos fakultetas

**NETIESIOGINIAI MOKESČIAI
LIETUVOS RESPUBLIKOJE IR
DANIJOS KARALYSTĖJE**

Mokslinė vadovė – Laima Šapalienė

Ignė Bendaravičiūtė
Sandra Klevečkaitė

Straipsnio tikslas – įvertinti netiesioginius mokesčius Lietuvos Respublikoje ir Danijos Karalystėje.

Straipsnio uždaviniai:

1. Palyginti Danijos Karalystės ir Lietuvos Respublikos ekonominius rodiklius.
2. Apibūdinti Danijos Karalystės ir Lietuvos Respublikos netiesioginių mokesčių teisinę bazę.
3. Išanalizuoti netiesioginių mokesčių dinamiką.

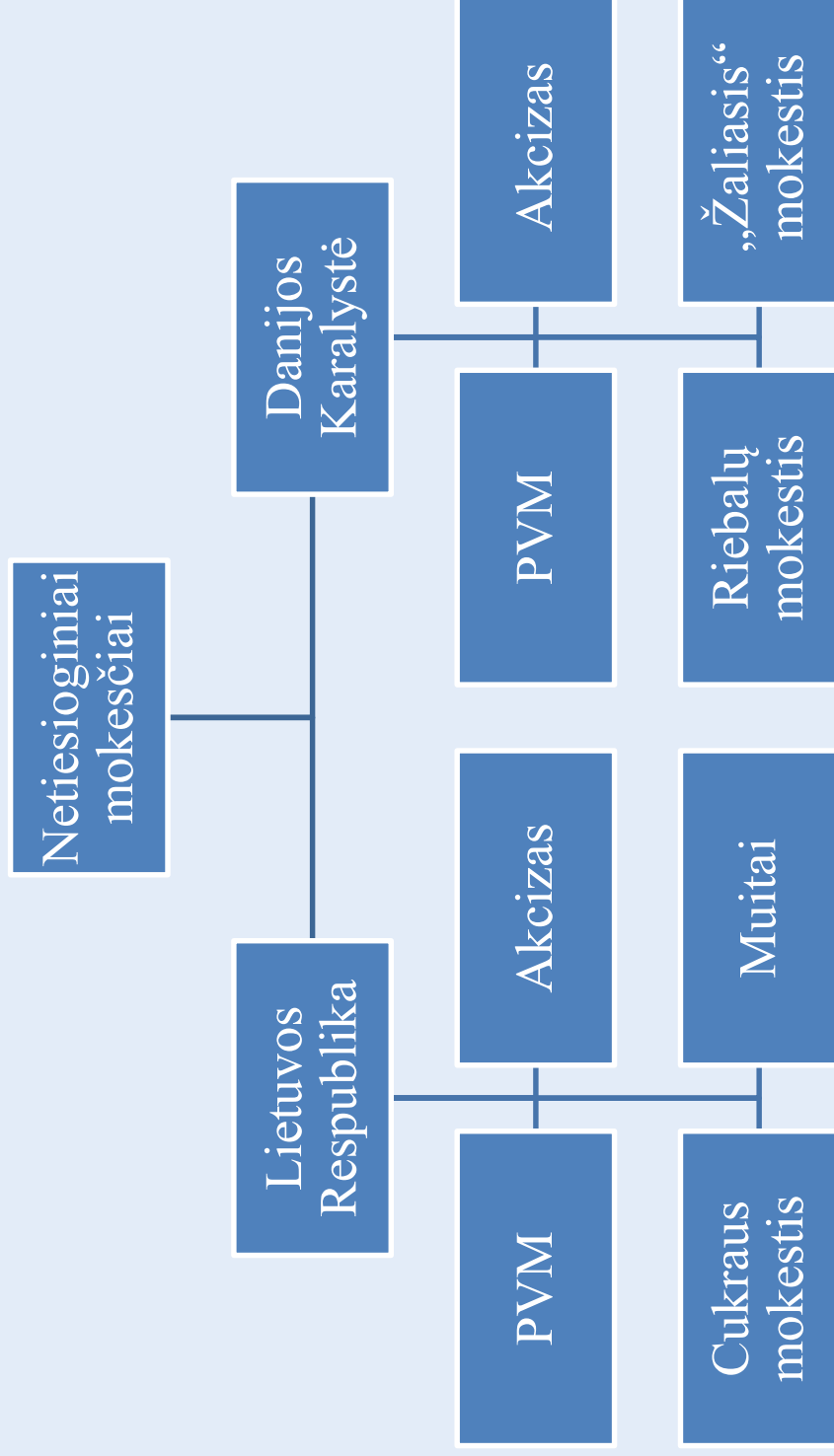

Lietuvos Respublikos ir Danijos Karalystės duomenų palyginimas

		Lietuva	Danija
Valstybės plotas		65 300 km ²	43 094 km ²
	2013	2 971 905	5 580 516
	2014	2 943 472	5 614 123
Gyventojų skaičius	2015	2 921 262	5 627 235
	2013	46	130
	2014	45	130
Gyventojų tankis	2015	45	131
	2013	34962,230 mln. Eur	145565,579 mln. Eur
	2014	36444,362 mln Eur	189235,253 mln. Eur
BVP	2015	37189,729 mln Eur	227082,303 mln. Eur
	2013	11,764 tūkst. Eur	26,084 tūkst. Eur
	2014	12,381 tūkst. Eur	33,707 tūkst. Eur
BVP 1 gyv.	2015	12,730 tūkst. Eur	40,354 tūkst. Eur
	2013	290,00 €	Nėra
	2014	300,00 €	Nėra
MMA	2015	325,00 €	Nėra

Netiesioginiai mokesčiai

Netiesioginiai mokesčiai (2)

- PVM - vartojimo mokestis, kurį sumoka galutinis vartotojas. Tai yra netiesioginis mokestis, mokamas kiekviename prekės ar paslaugos paskirstymo ar gamybos proceso etape. Jis renkamas į biudžetą priklausomai nuo sukurtos pridėtinės vertės.
- Akcizai – nustatomi neelastingos paklausos prekėms, t.y. prekėms, kurių kainai didėjant, jų suvartojimas mažai arba visai nepakinta.

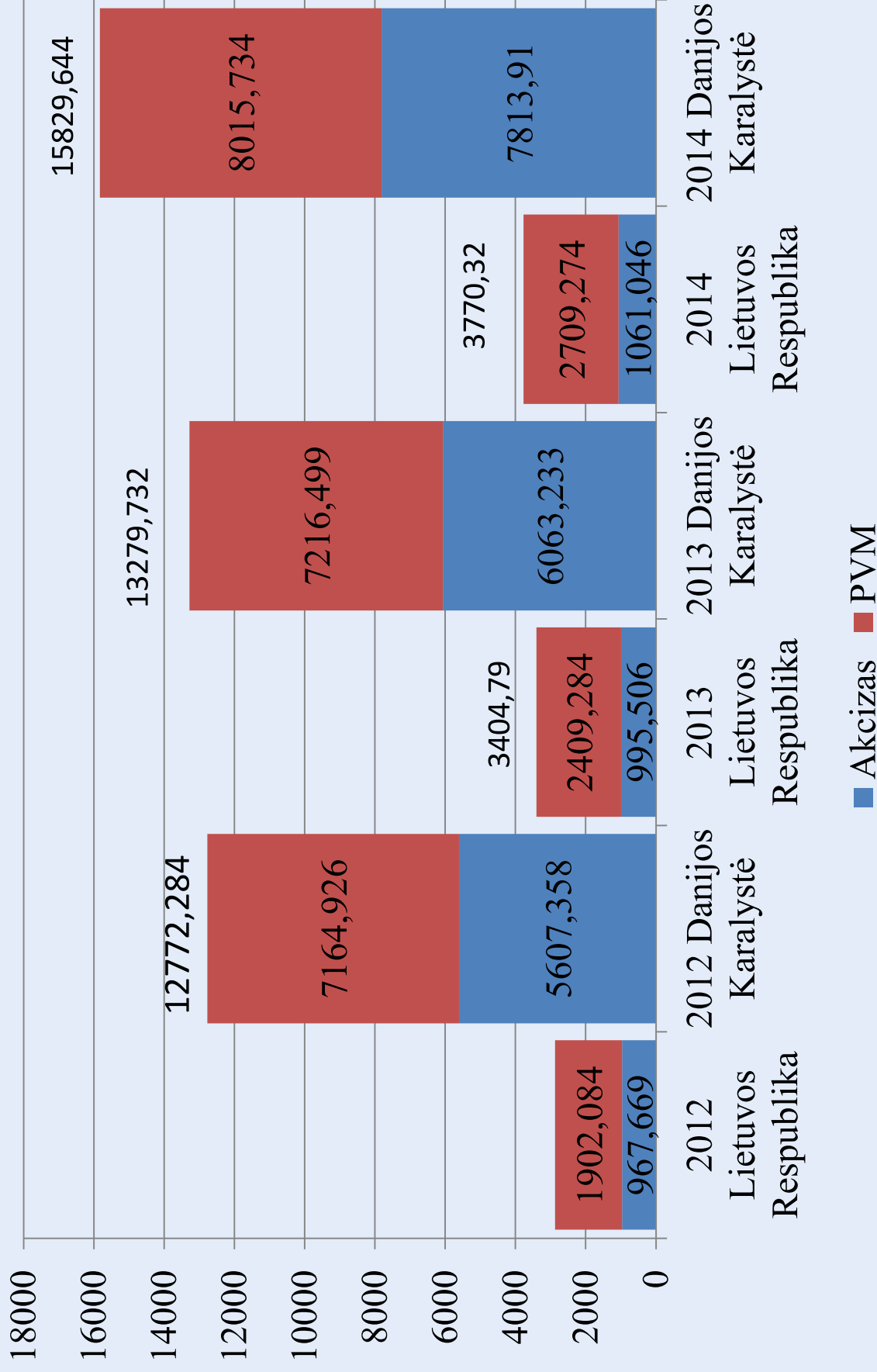

Netiesioginiai mokesčiai (3)

- Muitas - pinigine prievole valstybei už importuojamas prekes į ES teritoriją, eksportuojamas prekes iš šios teritorijos arba gabenamas tranzitu.
- „Žalioji“ mokesčiai - metinis mokestis, kuris yra skaičiuojamas remiantis transporto priemonės kuro sąnaudomis, siekiant taip sumažinti automobilių daromą žalą aplinkai.

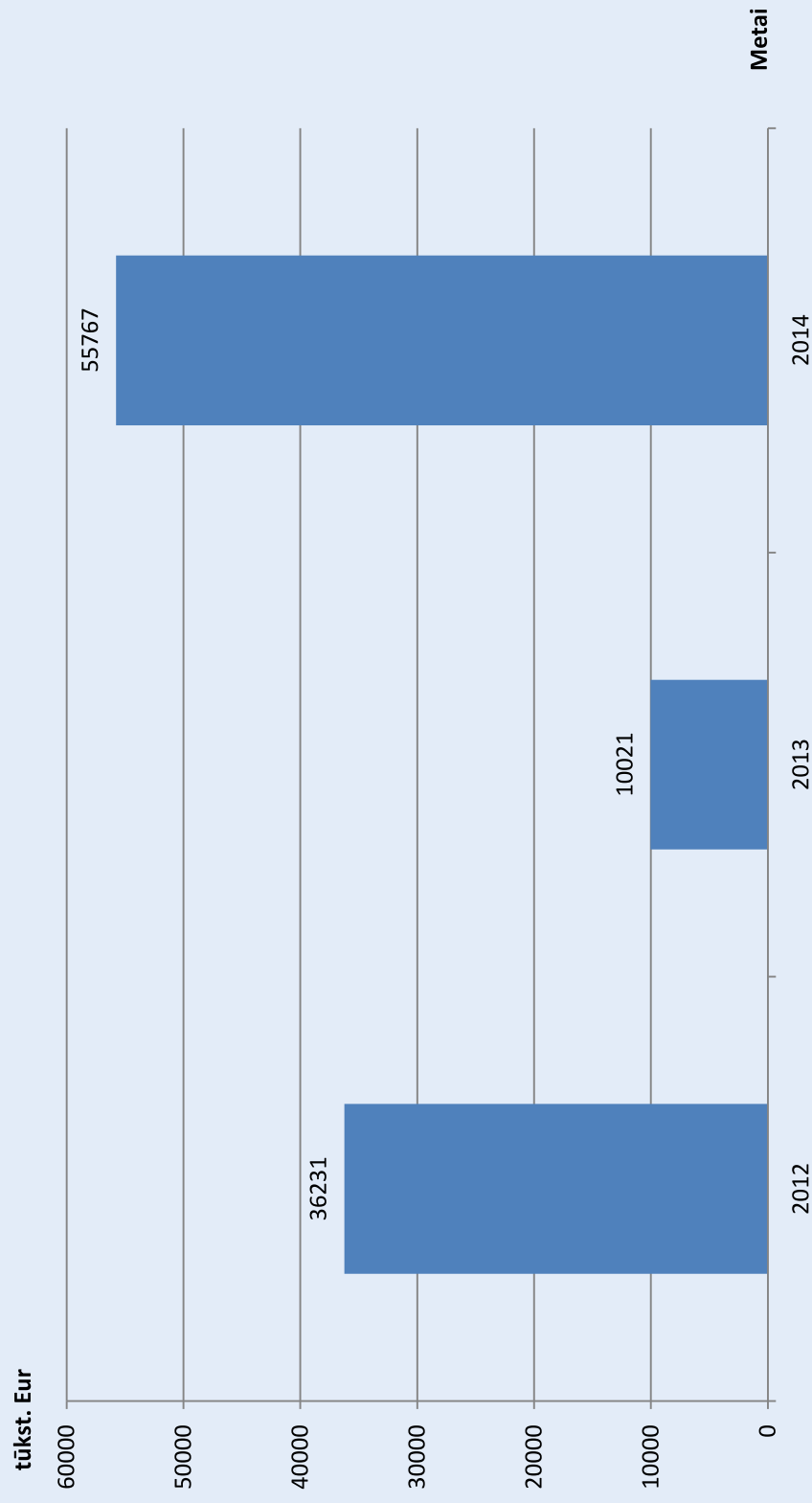

PVM ir akcizų surinkimas

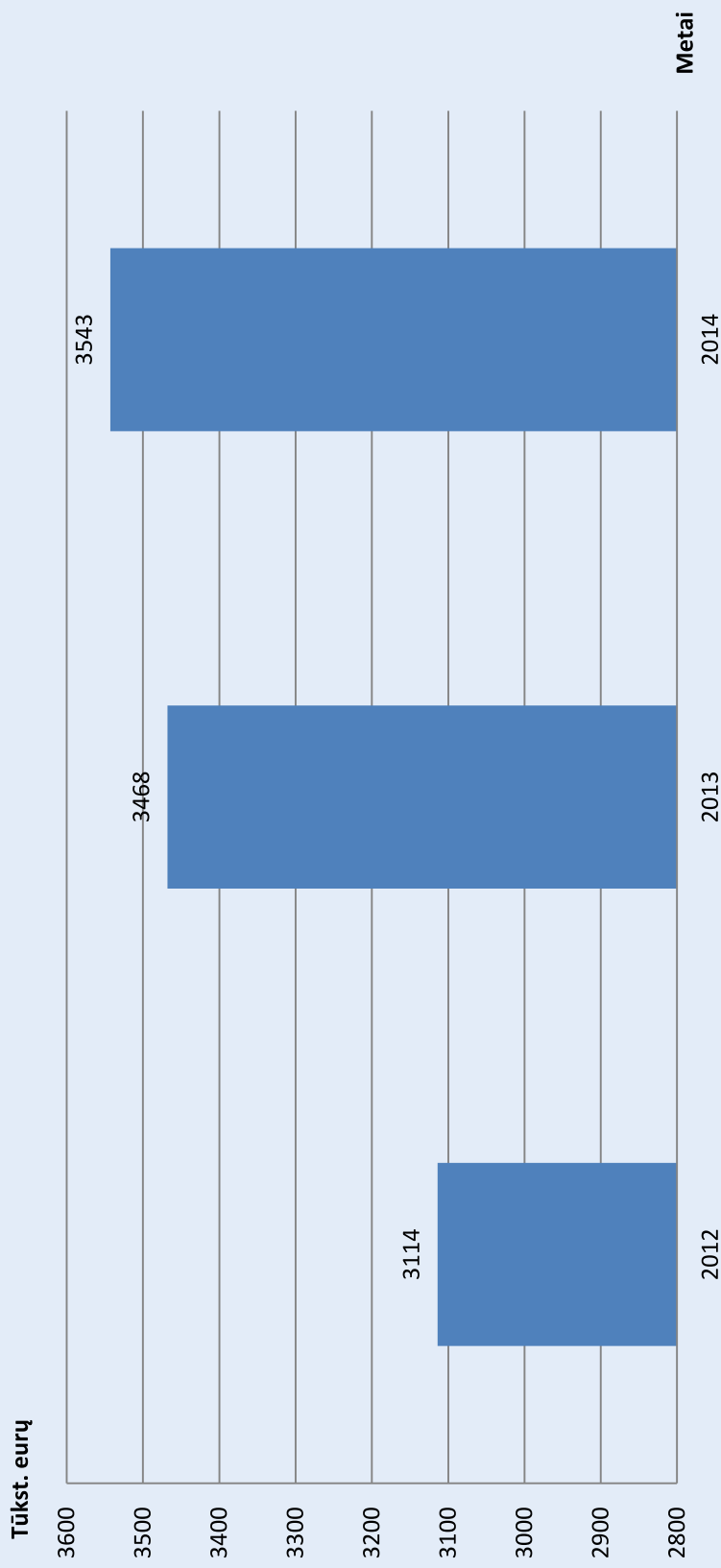

Cukraus mokesčio suma 2012-2014 m.

„Žaliojo“ mokesčio suma 2012-2014 m.

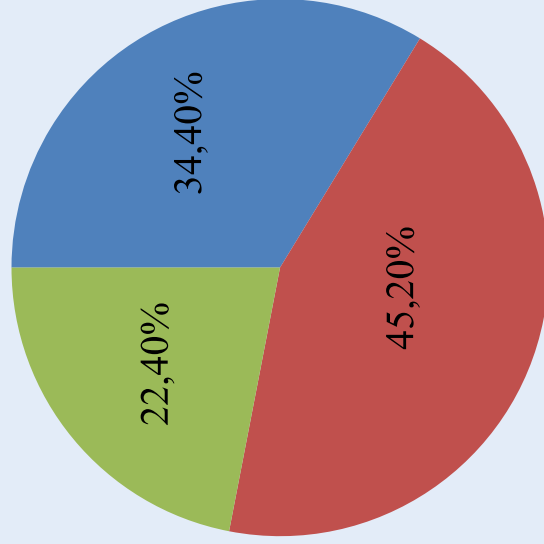

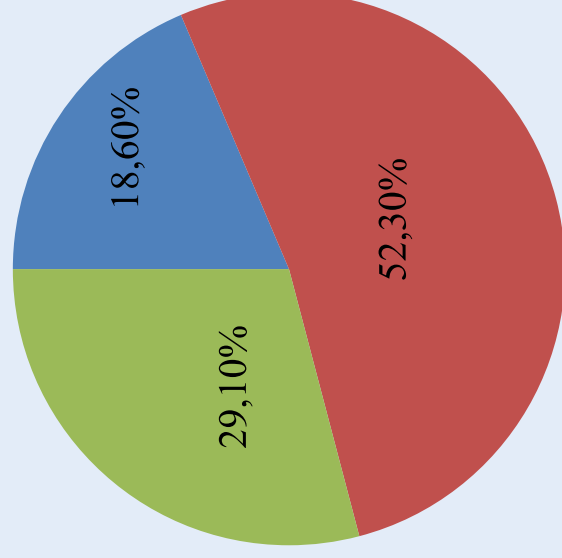
Netiesioginių mokesčių struktūra

2014 m.

Lietuva

Danija

- Tiesioginiai mokesčiai
- PVM
- Akcizas

Išvados

1. Palyginus Danijos Karalystės ir Lietuvos Respublikos ekonominius rodiklius matyti, kad 2013 – 2015 m. Danijoje 1 gyventojui tenkantis BVP yra 2,7 karto didesnis nei Lietuvoje.
2. Danijos Karalystės mokesčių sistema yra gana stabili, Lietuvos Respublikoje dažni mokesčių teisinės bazės pakeitimai.
3. Netiesioginiai mokesčiai Lietuvoje sudaro 68%, o Danijoje - 81% valstybės biudžeto pajamų, todėl abiejose šalyse šių mokesčių fiskalinė reikšmė yra pakankamai didelė.
4. Analizuojamais metais Lietuvoje vidutiniškai surinkta PVM 2340,21 mln. eurų, akcizų - 1008,074 mln. eurų; Danijoje atitinkamai 7465,720 ir 6484,834 mln. eurų. Šie duomenys atskleidžia disproporciją tarp surenkamų mokesčių sumų – „šešėlinės“ ekonomikos mastai Lietuvoje iškreipia PVM ir akcizų surinkimo balansą.

Ačiū už dėmesį.

OPPORTUNITIES AND THREATS OF CREATING YOUR OWN BUSINESS IN LITHUANIA

Vytautas Šėmys, Brigita Štein

Scientific supervisor - Ingrida Galkauskienė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences

Introduction

Not everybody has enough determination to start a business. It is not a same thing as getting a job in corporation. It is a very special, responsible and risky thing to do, but if a person succeeds, he/she will get incredible reward. The process of establishing new business is starting a lot earlier than the morning when person realize opportunities which are hiding in his/her idea. It is impossible to describe this process by „10 things to do“ list, which will guarantee success : it is quite accidental (not all ideas become millions in bank accounts) and recursive (people use their own work experience , they have possibility to start again, so they can change process and correct mistakes). However, the process of establishing business is not and cannot be chaotic. If you are thinking of establishing new business, you have to think about your possibilities and clearly understand, what is your goal. If you want a peaceful lifestyle, fixed working hours, small level of risk, social guarantees and stable salary, you should critically think about your wishes. Your determination to start a new business should be equal for changing yourself and your lifestyle because your business is going to be your new lifestyle.

1. The idea

So whenever you decide that you want to enter the risky and stressful world of business, the key point to achieving a successful business is by having a great idea for it. There are many sources of business ideas, but the best way to find the idea is to see what kind of service or commodity you or the people around you need. For example, a cafe in your neighbourhood, a bar, car wash, supermarket, etc. If you notice such a demand, create your business. Another way to find a good business idea is through foreign country experience. If you or your friend were in another country and they seen some service of commodity which didn't exist in Lithuania – it could be a great new business idea. Also, there are many websites on the internet that could help finding good idea.

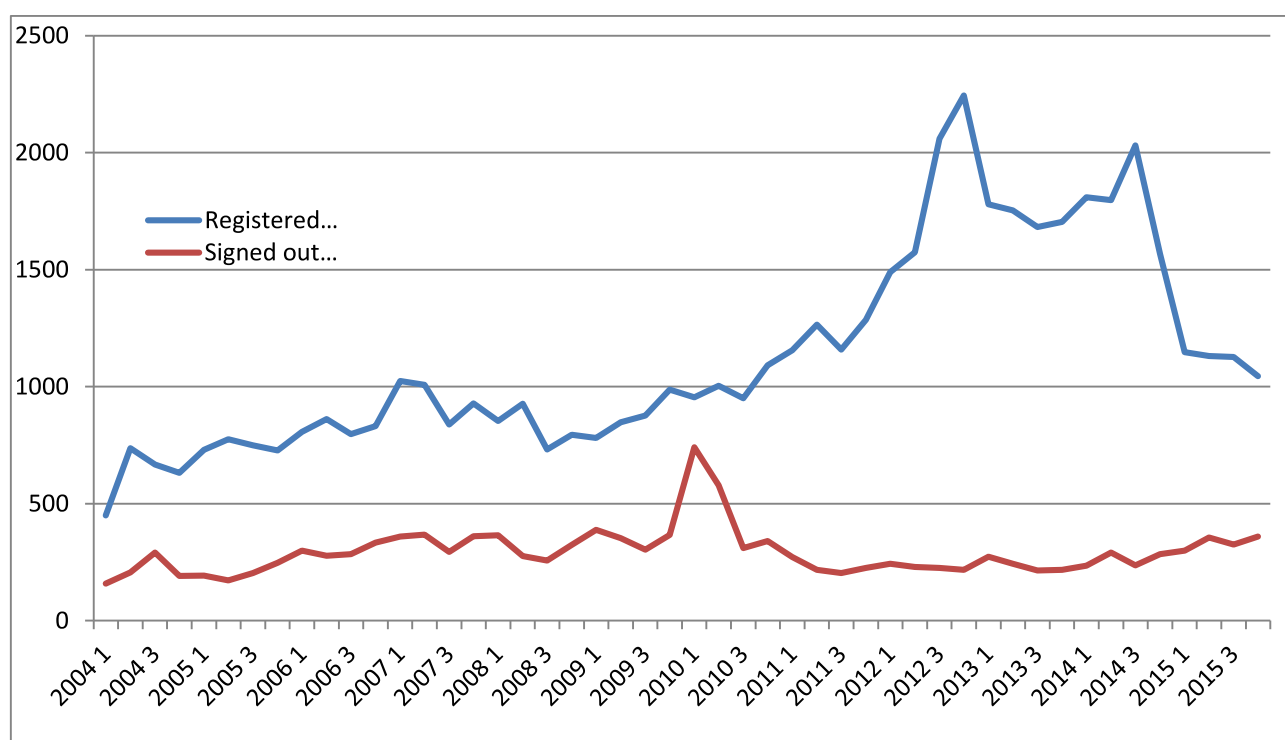
2. Evaluate your idea

Your business will thrive if you will do what you like to do. Before starting your business, you have to evaluate your idea if it is good, if it will be profitable and if it will bring you luck. Before starting the business it is advised to find out what results might be expected and what are the

risks. For example, how much will the business cost, how will you pay for it, will there be competition, who will be the consumers, are there any similar products in the market. Finding out these things may be vital for making business plan, and later on making profits.

3. Find financing sources

When you weight the cost of your future business and prepare a business plan, next and the most important step is to find the money necessary for starting the business. According to Laurynas Dailydė, the manager of “Swedbank” Business financing solution department, start-ups choose two ways to finance their business. First one is to create the business with own funds, without any 3rd party financing. Second – using shareholders money or taking a loan. But there are other sources to find financial aid for a business: all kind of venture capitalists and business angels. Also, European Union funds, state budget, tax relief. There are confirmed criteria’s, defining what business and by what parameters can claim for financial support and tax relief. Financial support may be given by Vilnius city’s small and medium business support fund. Partial or absolute compensation of interest for a loan, may be given to fulfil business development. It is possible to compensate up to 50%. of interest but not more than for 2 896,20 Euro and not longer than 24 months. Also, it is possible to get financial aid for creation costs of business plans.

Registered/Signed out legal entities in Lithuania (2004 – 2015)

Source: „Registru centras” data.

4. Successful start-ups

One of the most successful start-up in Lithuania, which had enough luck to attract eight-digit investments, is "Vinted". It is an internet kind of platform for buying, selling swiping or giving away clothes. In the following years they will gain about 50 million Euros from various investors. The director of a company, which attracted incredible investment, says that he was never looking for a business angel or anything similar - investors were sending him emails, calling and asking to arrange a meeting. "It is important to see your business vision and to concentrate on results, it is everything in our heads", says Mantas Mikuckas, the owner of "Vinted". Stories of a successful business always motivate and can be a reason to become more active in reaching your goals. Creating a business is a long and difficult process that requires time and money, but in order for business to thrive, it requires a great and unique idea with which the investors will find their way themselves.

List of references

1. LAURINAVIČIENĖ, Beatričė „Vinted“ įkūrėjas: raktas į sėkmę – globalus verslas. *Verso žinios* 2015, september 9d. Access through internet: <http://vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2015/09/25/9157/vinted-ikurejas-raktas-i-sekme--globalus-verslas&pageno=1>
2. „Versli Lietuva“ website. Access through internet: <http://www.verslilietuva.lt/lt>
3. „Verslo gyvybingumo skatinimas, teikiant specializuotas viešąsias paslaugas bei gerinant žemėtvarkos paslaugų kokybę“ project. [interactive]. Šiauliai. Access through internet: <http://modelis.srpa.lt/VersloFormos>
4. AUGUSTINAITĖ, Kristina Populiariausi jauno verslo finansavimo būdai *Bzn start* 2015. Access through internet: <http://www.bznstart.lt/verslas/verslo-gidas/2467/Populiariausi-jauno-verslo-finansavimo-budai>
5. GRINKEVINČIUS, Paulius Kuo 25 mln. eurų pritraukęs „Vinted“ startuolis sužavėjo vokiečių milijardierių? *15min* 2015, December 20. Access through internet: <http://www.15min.lt/mokslasit/straipsnis/technologijos/kuo-25-mln-euru-pritraukes-vinted-startuolis-suzavejo-vokieciu-milijardieriu-646-557253>

Summary

OPPORTUNITIES AND THREATS OF CREATING YOUR OWN BUSINESS IN LITHUANIA

Vytautas Šėmys, Brigita Štein

Not everybody has enough determination to start a business. It is a very special, responsible and risky thing.

The process of establishing new business should start much earlier than the morning when person realize opportunities and threads of his future project. There is no „step-by-step“ list. Before starting your business, you have to evaluate your idea if it is good, if it will be profitable and if it is going to be successful. After preparing a business plan, next important step is to find the money necessary for starting the business. There are two possible ways for start-ups to get financial support. One of the most successful start-up in Lithuania is "Vinted". Such stories can motivate people. Creating a business is a long and difficult process, but in order for business to thrive, it requires a unique idea which will attract investors without any doubt.

ORGANIZACIJOS KULTŪRA

Ana Diana Michailova

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Kiekviena organizacija yra unikali. Nė egzistuoja dviejų identiškų visais aspektais organizacijų, taip pat kaip negali egzistuoti dviejų identiškų žmonių. Net jeigu dvi organizacijos yra to paties dydžio, formalios struktūros ir gamina tas pačias prekes, jos abi turės savų ypatumų. Tai neapčiuopiamos ir sunkiai reglamentuojamos, aptinkamos ir keičiamos savybės, kurios persmelkia organizaciją. Dažniausiai paminėtų savybių visuma vadinama organizacijos kultūra, bet taip pat literatūroje gali būti minimos kaip vidinis klimatas arba individualumas. Vis dažniau girdima sąvoka plačiai analizuojama ir tiriama pastaraisiais metais, bandoma suvokti kas suformuoja organizacijos kultūrą, kokioms sferoms turi didžiausią įtaką. Šia tema vykdomiems tyrimams svarbiausia išsianalizuoti organizacijos kultūros pagrindą ir esant poreikiui žinoti kaip jį pakeisti norint kryptingai siekti įmonės tikslų.

Kiekviena organizacija siekia dirbti efektyviai ir sklandžiai. Norint atitikti sparčiai besivystančią ir besikeičiančią rinką organizacijos siekia tobulėti, tapti moderniomis, rezultatyviomis. Lygiagrečiai diegiamoms naujoms technologijoms ar valdymo metodikoms svarbu atsižvelgti į dirbančių personalą, kurio darbo našumui didelę įtaką turi organizacijos kultūra. Galima teigti, kad šiuolaikinės įmonės siekia sėkmės humaniškomis ir demokratiškomis priemonėmis, todėl atsiranda poreikis tirti įmonės dirbančio personalo tarpusavio santykius, vyraujančias tradicijas ir ideologijas. Publikacijų, kuriuose aptariama organizacijos kultūros tema vis daugėja, gausėja tyrimų ir mokslinės literatūros. Tokios tendencijos pabrėžia būtinumą identifikuoti organizacijos kultūros pagrindinius veiksnius.

Darbo tikslas – išsinauginėti organizacijos kultūros sąvoką, veiksnius ir įtaką dirbančiam personalui.

Darbo uždaviniai:

- Apibrėžti organizacinės kultūros sampratą;
- Išnagrinėti organizacijos kultūros tipus;
- Įvertinti organizacinės kultūros svarbą vykdomai veiklai.

Darbo metodai: mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė.

Organizacijos kultūros samprata

Organizacijos kultūros terminas imtas vartoti XX a. septintajame dešimtmetyje. Sąvoka pirmą kartą buvo pavartota socialinės antropologijos moksle, vėliau ši sąvoka pradėta vartoti ir vadybos moksle. Kadangi tiriamą sritį atsirado sąlyginai neseniai, todėl organizacijos kultūros sąvoka skirtingose literatūros šaltiniuose aiškinama įvairiai, autoriai pateikia savitus apibrėžimus. Tačiau pradėjus tirti ir analizuoti pastarąją temą galima pastebėti, kad organizacijos kultūros sąvoka apima vis didesnę spektrą. Sąvoka pradėta aiškinti remiantis žiniomis apie kultūrą ir pastarosios sąvokos motyvais. Norint surasti tobuliausią apibrėžimą vartyti filosofijos žodynai ar tarptautinių terminų žodynai. Tačiau nėra pateikiamo vieno teisingiausio organizacijos kultūros apibrėžimo, bet galima pastebėti įvairiuose apibrėžimuose besikartojančius aspektus ir atsižvelgiant į kiekvienai organizacijai būdingą savitą stilių, charakterį ir veiklos būdą galima teigti, kad organizacijos kultūra tai tik jos nariams būdingų nuostatų, lūkesčių, įsitikinimų normų, požiūrių ir įpročių visuma, kuri gali būti vadinama kaip šių žmonių grupinė savimonė, lemianti reakciją į viduje ir išorėje vykstančius procesus ir tolimesnį elgesį.

Organizacijos kultūra susideda iš elementų, kurių visuma sukuria tiriamą sritį, sistemą. Kadangi sąvokią įvairiuose šaltiniuose ir skirtingų autorių traktuojama ne vienodai, todėl aptinkamos ir skirtingos sudedamosios dalys. Organizacijos kultūros struktūrą galima nagrinėti elementus skirstant į fizinius ir neapčiuopiamus, matomus ir nematomus, ir kitus. Taip pat išskiriant vidinę ir išorinę lygmenis. Apie objekto buvimą mes suprantame matydami jam būdingus veiksmus. Tai gali būti apeigos, mitai, simboliai, istorijos. Paminėti veiksmai yra išoriniai kultūros elementai, kurie sukuria prielaidas vystyti vidiniams elementams. Remiantis M. G. Treffio įžvalgomis išoriniai elementai atitinka jo suformuluotą lygmenį praktika ir elgsena, M. Pauline – matomas lygmuo, E. H. Scheinas – organizacijos kultūros artefaktai. Autoriai tiria tuos pačius elementus ir veiksmus tik skirtingai juos vadina. Išoriniai elementai lengvai suprantami ir nesunkiai identifikuojami (matomi) kiekvienoje įmonėje. Organizacijos savitumas perteikiamas skirtingai interpretuojant kultūros išorinius elementus dirbančiajame kolektyve. Vidiniai elementai – tai ilgainiui išsivysčiusios normos, požymiai, kurie egzistuoja nepriklausomai kiek jų egzistavimas yra sąmoningai suvokiamas. Jie apibūdina darbuotojų tarpusavio santykius, sudaro bendrą sąmonę ir lemia darbuotojų reakciją į išorinius elementus, pakitimus, valdymo stilius ir kitus aspektus. Vidiniai ir išoriniai organizacijos kultūros elementai (lygmenys) sudaro sistemą ir tarpusavyje glaudžiai susiję: kuo didesnis išorinių elementų skaičius, tuo stipresnis ir patvaresnis organizacijos kultūros branduolys. Branduolys sudaro prielaidas rasti funkcijoms ir apibrėžią kultūros svarbą.

Organizacijos kultūros tipai

Norint atskleisti organizacijos kultūra esmę pasirinktoje organizacijoje, gebėti kokybiškai ir tinkamai įvertinti galimą įtaką darbuotojams ir valdymui tyrinėtojai, atsižvelgiant į didžiulę sąvokos aiškinimo įvairovę, organizacinę kultūrą grupuoja į atskiras rūšis, struktūrizuoja į lygmenis ar grupuoja pagal kriterijus. Įvairūs autoriai išskiria savitus, jų nuožiūrą korektiškiausiai apibrėžtus, tipus. Visumoje susidaro gausybė organizacijos kultūros tipų, todėl Stasys Stoškus siūlo juos grupuoti pagal panašius aspektus. Išskirti tokie kriterijai: personalo tarpusavio santykiai (beisbolo komanda, klubas, tvirtovė, akademija); veiklos organizavimas ir valdymas (valdžios kultūra, vaidmens kultūra, užduoties kultūra, asmens kultūra); psichologiniai (paranojinė kultūra, depresinė kultūra, prievartinė kultūra, oportunistinė kultūra, įsipareigojanti kultūra); galimybių darbuotojams pareiškimas (viskas arba nieko, duonos ir žaidimų, analitinė projektinė, proceso). Identifikuotas tipas nusako santykius tarp darbuotojų ir vadovo, bei santykius tarp pačių darbuotojų ir jų požiūrį į darbą, santykį tarp organizacijos ir išorinės aplinkos, tai yra, požiūris į klientą. Nusakoma organizacijos orientacija: atvirumas ar uždarumas. Praktiškai organizacijų negalima priskirti vienam kuriam nors organizacijos kultūros tipui. Dažniausiai organizacijoms būdingas kelių kultūrų junginys arba dinamika, kai vystomasi iš vieno į kitą tipą

Organizacijos kultūros svarba

Vis didėjantis susidomėjimas organizacijos kultūra pasireiškiantis augančiu tyrimų skaičiumi, kurie analizuoja kultūros suvokimą, ją sudarančius elementus, atliekamas funkcijas, pabrėžia tiriamojo objekto svarbą. J. Kasiulis ir V. Barvydienė teigia, kad organizacijos kultūra susieja organizacijos narius, sukuria bendrą mąstymą ir apsaugo organizaciją nuo susvetimėjimo. Nagrinėjant tiriamo reiškinio atsiradimą pagrindinė prielaida buvo nepaliaujamas veiklos efektyvumo gerinimas, organizacijos veiklos tobulinimas, išaugęs prasmingo gyvenimo poreikis ir darbuotojų siekis dirbti kokybiškomis sąlygomis. Pastebėta, kad didelę įtaką darbo našumui ir efektyvumui turi vidinė darbo atmosfera ir vyraujančios kultūros nuostatos. Siekiant sukurti stiprią organizacinę kultūrą arba daryti jai įtaką svarbiausia susipažinti, kokia jos paskirtis ir kokias funkcijas ji atlieka. Mokslininkai ištyrė, kad organizacijos kultūra lemia organizacijos svarbiausius siekius ir kriterijus, numato kaip turi būti naudojami organizacijos ištekliai, apibrėžia narių tarpusavio elgseną, santykius su išoriniais individualais, suteikia organizacijai unikalumo, formuoja darbuotojų tapatumo jausmą. Svarbiausia, kad organizacijos kultūra vienija darbuotojus siekti organizacijos tikslų, to pasėkoje tikslai įgyvendinami greičiau. Organizacija tampa sėkminga ir darbuotojų vieningumas leidžia siekti geriausių rezultatų. Remiantis S. Robbins pateikiama teorija,

kuo labiau darbuotojai priima organizacijos esmines vertybes, tuo stipresnė yra kultūra. Darbuotojas, dalyvaudamas sprendimų priėmimo procese, padeda siekti geresnių rezultatų, todėl stipri organizacijos kultūra padeda žmonėms geriau jaustis darbe ir skatina efektyviau dirbti. Stipri kultūra gali prisitaikyti prie pasikeitusios aplinkos, ji yra lanksti. Akivaizdu, kad organizacijos kultūra yra svarbi norint sėkmingai vykdyti pasirinktą veiklą ir būti konkurencingiems. A. Sakalas, teigia, kad *stipri kultūra yra sąmoningiau priimama daugumos darbuotojų ir jie nenukrypstamai vadovaujasi jos nuostatomis asmeniniame gyvenime ir darbinėje veikloje.*

Išvados

1. Organizacijos kultūra suprantama kaip susiformavęs reiškinys ir gali būti traktuojama kaip bendra sąmonė, kuri susideda iš vidinių ir išorinių elementu ir daro įtaką klimatui, vadovavimo stiliui (arba atvirkščiai), struktūrai ir kitiems elementams. Vidiniai elementai – tai ilgainiui išsivysčiusios normos, požymiai, kurie egzistuoja nepriklausomai kiek jų egzistavimas yra sąmoningai suvokiamas ir sudaro kultūros branduolį. Išoriniai elementai – tai matomos ir lengvai suvokiami kultūrą skatinantys faktoriai, tokie kaip ceremonijos, apeigos, šventės.
2. Daugelyje aprašytų organizacijų kultūrų tipų aprašymuose yra nusakomi santykiai tarp darbuotojų ir vadovo, bei santykiai tarp pačių darbuotojų ir jų požiūris į darbą, santykis tarp organizacijos ir išorinės aplinkos, tai yra, požiūris į klientą. Nusakoma organizacijos orientacija, tai yra, atvirumas ar uždarumas. Nors autoriai siūlo gausybę įvairių vertinimo kriterijų ir organizacijos kultūrų tipologijų, tačiau idealaus ir vienintelio modelio, pagal kurį būtų galima suskirstyti organizacijos kultūras nėra. Tai vienas pagrindinių faktorių kodėl tiriant organizacijos kultūrą nėra teisinga vadovautis vienu tipu. Organizacija gali turėti dviem ar daugiau tipų būdingų bruožų.
3. Organizacijos kultūra daro įtaką darbuotojams. Skatina siekti bendrų tikslų, gerai jaustis darbe, ji siejasi ir su pačia darbo kultūra ir su bendradarbiavimu organizacijos viduje, tai išreiškiama per atliekamas funkcijas. Kuo stipresnė organizacijos kultūra, tuo mažesnis kontrolės poreikis, tuo didesnis darbuotojų atsidavimas, nes įtraukiant darbuotojus į organizacijos veiklą, skatinamas jų savarankiškumas ir atsakomybės jausmas.

Literatūra

1. BERŽINSKAITĖ, Daiva; MARTINKUS, Branislovas; STOŠKUS, Stasys. *Vadybos pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2010. 483 p. ISBN 978-9986-38-983-5.
2. GEGECKIENĖ, Laimutė; GRAIKŠIENĖ, Aldona. *Verslumas*. Vilnius, 2007. 180 p. ISBN 978-9955-880-24-0.
3. JEWELL, Bruce. *An Integrated Approach to Business Studies*. Iš anglų kalbos vertė SKYRIUS, Rimvydas. Vilnius: The Baltic Press, 2002. 487 p. ISBN 9955-9318-1-7.
4. DILIENĖ, Dovilė; STANIULIENĖ, Sonata. Organizacijų kultūrų tyrimai: problemos ir galimybes [interaktyvus]. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2014. ISSN 1392-1142. [Žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ejournals.vdu.lt/index.php/management-organizations/article/viewFile/139/98>>
5. LABENSKYTĖ, Gitana; PATAPAS, Aleksandras. Organizacinės kultūros ir vertybių tyrimas N apskrities valstybinėje mokesčių inspekcijoje [interaktyvus]. *Viešoji politika ir administravimas*, 2011, Nr. 4, p. 589-603. ISSN 2029-2872 [Žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per google duomenų bazę: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/83b/08_Patapas_Labenskyte.pdf>
6. ŠIMANSKIENĖ, Ligita. Organizacinės kultūros poveikis organizacijų valdymui [interaktyvus]. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimų verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 2008, Nr. 15, p. 1-6. ISSN 1822-6760 [Žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per google duomenų bazę: <<http://vadyba.asu.lt/15/175.pdf>>
7. VVEINHARDT, Jolita. Organizacijos kultūros ir organizacinės kultūros charakteristikos [interaktyvus]. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2011, Nr. 5 (29), p. 1-10. ISSN 1822-6760 [Žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mts.asu.lt/330/359.pdf>>

Summary

ORGANIZATION'S CULTURE

Ana Diana Michailova

Every organization is trying to work more effective and more smoothly. In the world of instant everything, market and human needs also are changing very fast, because of this fact, organizations need to become more modern and find more ways to be successful. When you realize functions, types, elements and the conception of the organizational culture it is a possibility to achieve it. Organizational culture as conception is explained in many various ways by several scientist such as M.G.Treffy and E.H.Schein. After many explanations of this conception scientists agree on one and widely known meaning, that organization culture is a system of employee's regulations, expectations,

attitudes and habits. It also could be named as people's consciousness, which determines reaction of internal and external processes. We can withdraw internal and external elements of organizational culture. Myths, symbols, language, gestures, ceremonies these are external parts, which are easily noticeable, realized and identified and makes an assumption for internal parts of organizational culture. Internal elements – are eventually developed standards and indications which exist even if it is not consciously understood and also these elements reflects the relation between employees and managers. Every organization is unique, because of being one and only it lets to develop various kinds of culture. For example: "Everything or nothing", "Baseball team", "Culture of Authorities" and etc. Usually every organization has more than one characteristic of each type. Scientists have proved that organizational culture determine organisation's main goals and criterions, how to use organisation's issues and assets, and lets organization be one of a kind, forms the identity of employee. The most important thing of the organizational culture is that it unites people to achieve organization aims. Organisation becomes successful and employee's unity leads to the best results. Everything that has been said illustrates that according to scientist S.Robbins theory, the more employees accept organisation's values, the more stronger is the culture.

PASLAUGŲ KOKYBĖS TYRIMAS UŽDAROJOJE AKCINĖJE BENDROVĖJE *UTENOS TECHNINIŲ APŽIŪRŲ CENTRAS*

Marius Raginis, Šarūnas Velička

Mokslinė vadovė – lektorė Rasa Bražulienė

Utenos kolegija

Anotacija

Paslaugų savitumas, jų specifinės savybės daro žymų poveikį paslaugų įmonių teikiamų paslaugų kokybei bei jos valdymui. Norint pasiekti, kad vartotojai būtų patenkinti teikiamomis paslaugomis, reikia užtikrinti jų aukštą pateikimo lygį siekiant išlaikyti esamus ir pritraukti potencialius klientus. Straipsnio tikslas – atlikti paslaugų kokybės analizę uždarajoje akcinėje bendrovėje Utenos techninių apžiūrų centras (toliau – Utenos TAC). Siekiant ištirti teikiamų paslaugų kokybę Utenos TAC buvo atliktas kokybinis tyrimas – atlikta Utenos gyventojų anketinė apklausa. Tyrimo rezultatams pagrįsti pateikiami paslaugų kokybės teoriniai aspektai, tyrimo metodika ir pristatomi svarbiausi tyrimo rezultatai.

Raktiniai žodžiai: Utenos TAC, paslaugų kokybė, techninė apžiūra.

Įvadas

Temos aktualumas. Automobilis tapo komforto, progreso simboliu, susisiekimo priemone, palengvinusia žmonių kasdieninį gyvenimą. Kasmet atliekama apie 720 tūkst. pirminių ir 300 tūkst. pakartotinių techninių apžiūrų, o iš pirmo karto techninės apžiūros atlikimą patvirtinančius dokumentus gauna apie 52 proc. transporto priemonių, ir šis rodiklis turi tendenciją didėti. Tai galima paaiškinti tuo, kad vis daugiau šalies gyventojų įsigyja naujus automobilius ir didesnę dėmesį skiria automobilio techninei būklei (Transeksta, 2016).

Šiuo metu visuose techninės apžiūros centruose įdiegta kokybės sistema pagal ISO 9000 serijos standartų reikalavimus. Pagal LST EN ISO/IEC 17020:2004 standarto reikalavimus visiems techninės apžiūros centrams yra suteiktas A tipo kontrolės įstaigos statusas. Tai leidžia užtikrinti techninės apžiūros atlikimo nepriklausomumą, bešališkumą, sąžiningumą, kontrolę ir kokybę. Įdiegta techninių apžiūrų informacinė sistema labai išplėtė galimybes naudotis centriniu duomenų banku bei technine informacija. Jau 2008 m. gruodžio mėnesį visos techninės apžiūros atlikimo vietos buvo apjungtos į vieningą informacinę sistemą (Transeksta, 2016).

Tyrimo objektas: Utenos TAC teikiamų paslaugų kokybė.

Tyrimo tikslas: atlikti teikiamų paslaugų kokybės analizę Utenos TAC klientų požiūriu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti paslaugų ir paslaugų kokybės teorinius aspektus.
2. Apibūdinti Utenos TAC veiklą.
3. Išanalizuoti Utenos TAC klientų nuomonę apie teikiamų paslaugų kokybę.

Paslaugų ir paslaugų kokybės samprata

Mokslinėje literatūroje yra pateikiami paslaugų kokybės modeliai, kurie padeda paslaugų įmonėms atskleisti stipriąsias ir silpnąsias teikiamų paslaugų kokybės savybes ir suteikia galimybę pagerinti paslaugų kokybę.

Mokslinės literatūros autorės (Vitkienė, E., 2004; Vainienė, R., 2005; Vengrienė, B., 2006) pateikia tokias *paslaugos* sampratas (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Paslaugos samprata¹

Autorė, metai	Samprata
Vitkienė, E., 2004	Apibrėžta veikla, kurią siūloma vartotojui pirkti, kadangi kiekviena veikla yra vertinama, atsižvelgiant į jos naudingumą, apibrėžtumą ir jos galimybę ją perduoti.
Vainienė, R., 2005	Ekonominė gėrybė, tenkinanti vartotojo poreikius, tačiau neturinti materialios formos, jos negalima išsaugoti todėl dažniausiai suvartojama jos gyvavimo metu.
Vengrienė, B., 2006	Veiklas ar daugiafazis veiklos procesas neturintis materialaus apčiuopiamo rezultato, kuris skiriamas patenkinti kito ūkinio subjekto poreikius.

Išskiriami apibrėžimai yra skirtingi, tačiau savo esme jie yra ir labai panašūs, todėl galima teigti, kad paslauga pasireiškia savitai bendradarbiaujant paslaugos teikėjui ir vartotojui, tenkinant gavėjo poreikius. Todėl paslauga negali egzistuoti be jos vartotojo ir teikėjo.

Kokybė – nepaprastai plati sąvoka, atsiradusi todėl, kad egzistuoja žmonija mąstančių, kuriančių ir vartojančių individų bendrija. Analizuojant mokslinę literatūrą (Medekšas, H., 2003; Kaziliūnas, A., 2006; Žičkienė, S., Dasevskienė, I., 2009), autoriai pateikia tokias kokybės sampratas (žr. 2 lent.).

2 lentelė

Kokybės samprata²

Autorius, metai	Samprata
Medekšas, H., 2003	Paslaugos savybių ir charakteristikų visuma, leidžianti patenkinti vartotojo pareikštas ar numanomas reikmes.
Kaziliūnas, A., 2006	Vartotojo patenkinimo lygis.
Žičkienė, S., Dasevskienė, I., 2009	Savybių visuma, atitinkanti vartotojų reikalavimus, kurie nustatyti standartuose.

Apibendrinus visus apibrėžimus galima teigti, kad kokybiška paslauga privalo ne tik atitikti standartus bei nustatytus kriterijus, bet pirmiausia turi būti priimtina vartotojams, atitikti jų reikalavimų lygį.

Tam, kad paslaugos kokybė atitiktų visus klientų norus ir reikalavimus, būtina žinoti, kokiais vertinimo kriterijais vadovaujasi dauguma vartotojų, susidarydami nuomonę apie

¹ Sudaryta autoriaus pagal 5, 6, 7.

² Sudaryta autoriaus pagal 1, 2, 8.

gaunamos paslaugos kokybę. Paslaugų kokybei tirti naudojamas *SERVQUAL* modelis. Modelyje taikomi kokybės vertinimo dydžio kriterijai (žr. 3 lent.). Šis metodas leidžia nustatyti neatitiktis tarp klientų lūkesčių ir jų suvokiamos kokybės apie teikiamas paslaugas.

3 lentelė

SERVQUAL modelyje taikomi kokybės vertinimo dydžio kriterijai³

Esminis dydis	
Apčiuopiamumas	Fizinių elementų, naudojamų paslaugos teikimo procese, kokybė t. y. pastatų, įrankių techninė būklė bei aptarnaujančio personalo išvaizda.
Patikimumas	Suteikti klientams tai, kas buvo pažadėta bei suteikti paslaugą tinkamai, be jokių klaidų.
Jautrumas	Pasirengimas greitai reaguoti į klientų problemas, atsakyti į klientų klausimus, nedelsiant suteikti paslaugą ir patenkinti kliento poreikius.
Tikrumas	Aptarnaujančio personalo kompetencijos, žinios ir paslaugumas, saugumo užtikrinimas, aptarnaujančio personalo sugebėjimas įgyti kliento pasitikėjimą.
Empatija	Pastangos ir sugebėjimai geriau suprasti klientą, domėtis asmeniniais kliento poreikiais, rūpestingas aptarnaujančio personalo elgesys teikiant paslaugas.

Pateikiami 5 esminiai dydžiai yra taikomi paslaugų kokybei vertinti, o jais remiantis yra sudaromi konkretesni, kiekvienos įstaigos teikiamų paslaugų kokybės vertinimo kriterijai.

Utenos TAC veiklos apibūdinimas

Lietuvos techninės apžiūros įmonių asociacija „Transeksa“ įsteigta 1995 m. Jos pagrindinės funkcijos yra atstovauti techninės apžiūros sistemą šalyje ir užsienyje bei rengti sistemos vystymo strateginius planus. Asociacijos steigėjai yra 10 techninės apžiūros centrų: UAB „Kauno TAC“, UAB „Panevėžio TAC“, UAB „Skirlita“, UAB „Šiaulių TAC“, UAB „Tauragės TAC“, UAB „Techalga“, UAB „Telšių TAC“, UAB „Transkona“, UAB „Tuvlita“, UAB „Utenos TAC“ ir UAB „Transporto studijos“.

Lietuvos techninės apžiūros įmonių asociacija „Transeksa“ teikia tokias elektronines paslaugas, kaip užsirašymą į techninę apžiūrą, techninės apžiūros galiojimo pabaigos priminimas, informacijos apie techninės apžiūros istoriją ir galiojimą teikimas, informacijos apie įregistravimą VĮ „Regitra“ teikimas.

Utenos TAC teikia tokias paslaugas:

1. Atlieka Lietuvos Respublikoje gaminamų ir pagamintų, perdirbamų ir perdirbtų transporto priemonių techninę ekspertizę.
2. Atlieka Lietuvos Respublikoje įregistruotų transporto priemonių, sugadintų eismo ar kitokio įvykio metu, kurioms buvo uždrausta dalyvauti viešajame eisme, ekspertizę.
3. Atlieka iš Europos Sąjungos, Europos ekonominės erdvės ar trečiųjų šalių įvežamų transporto priemonių, kurias ketinama įregistruoti Lietuvos Respublikoje, ekspertizę.

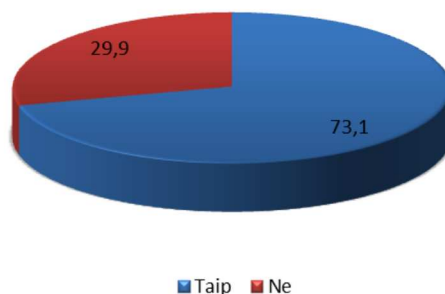
³ Sudaryta autoriaus pagal 3.

4. Atlieka Lietuvos Respublikoje įregistruotų transporto priemonių, kurių įregistruoti duomenys yra netikslūs, ne visi ir (ar) neatitinka faktinių transporto priemonių duomenų, ekspertizę.

Tyrimo metodika. Tiriant paslaugų kokybę Utenos TAC, atliekamas taikomasis tyrimas, siekiant išsiaiškinti klientų nuomonę apie teikiamų paslaugų kokybę. Straipsnyje atliekamas kiekybinis-aprašomasis tyrimas, pasirenkant apklausos metodą. Anketą sudaro 13 klausimų, tyrimas buvo vykdomas 2015 m. gruodžio 1 d. – 2016 m. sausio 26 d., apklausti 78 atsitiktiniai respondentai.

Tyrimo rezultatai. Tiriant Utenos miesto gyventojų nuomonę apie Utenos TAC teikiamų paslaugų kokybę buvo apklausti 78 respondentai: 46,2 proc. (36) vyrai ir 53,8 proc. (42) moterys. Didžiausią dalį 57,7 proc. sudarė 16-25 m. respondentai, 11,5 proc. sudarė 26-35 m. ir 46-50 m. respondentai, 7,7 proc. sudarė 36-45 m. ir 51-55 m. respondentai, 3,8 proc. sudarė respondentai kurių amžius 56-60 m. Pajamas iki 58 EUR uždirba 3,8 proc., 15,4 proc. respondentų uždirba 59-87 EUR, 11,5 proc. respondentų uždirba 175-203; 291-348; 580-724 EUR, 19,2 proc. respondentų uždirba 435-492 ir daugiau nei 870 EUR pajamų, 7,7 apklaustų respondentų atsisakė arba nežinojo kiek gauna pajamų per mėnesį.

Į klausimą ar turite kokią nors motorinę transporto priemonę respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. 1 pav.).

1 pav. Respondentų atsakymų pasiskirstymas į klausimą, ar jie turi motorinę transporto priemonę

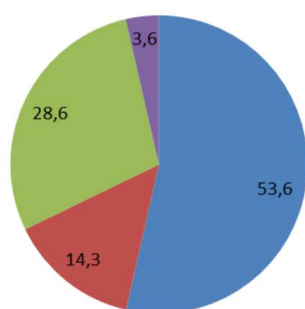
Pagal gautus duomenis 29,9 proc. apklaustų respondentų neturi jokios motorinės transporto priemonės, o 73,1 proc. turi motorinę transporto priemonę. Iš turinčių motorinę transporto priemonę respondentai turi 1 arba 2 motorines transporto priemones, kurių pagaminimo data: 1981-1990 sudaro 11,5 proc., motorinės transporto priemonės 1991-2000 sudaro 30,8 proc., didžiausią dalį motorinių transporto priemonių 42,3 proc. sudaro pagamintos 2001-2010 metais, o motorines transporto priemones nuo 2011 sudaro 7,7 proc.

Į klausimą kokiomis elektroninėmis Lietuvos techninės apžiūros įmonių asociacijos paslaugomis naudojėtės, respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 20,7 proc. naudojami užsiregistruoti į techninę apžiūrą, 17,2 proc. respondentų naudojami techninės apžiūros galiojimo pabaigos priminimo paslauga, taip pat 17,2 proc. respondentų naudojami informacijos apie

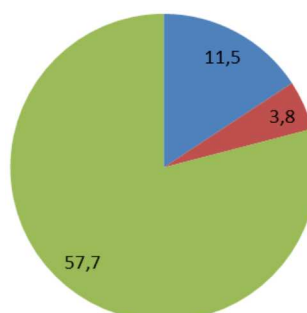
techninės apžiūros istoriją ir galiojimą paslauga, 13,8 proc. respondentų naudojami informacija apie įregistravimą VĮ „Regitra“ paslauga, tačiau 31,0 proc. apklaustų respondentų visiškai nesinaudoja elektroninėmis paslaugomis. Iš apklaustų respondentų Utenos TAC 30,8 proc. lankosi vieną kartą per 2 metus arba 3-2 kartus per 2 metus, 3,8 proc. respondentų lankosi 5-4 kartus per 2 metus, o 6 kartus per 2 metus ir dažniau lankosi 7,7 proc. respondentų.

Respondentams buvo užduotas klausimas, kokiomis Utenos TAC paslaugomis naudojasi klientai (žr. 2 pav.) ir kokiomis paslaugomis yra nepatenkinti (žr. 3 pav.).

- Transporto priemonių techninė ekspertizė
- Naudotų transporto priemonių atitikties įvertinimas
- Techninės būklės patikrinimas ne techninės apžiūros metu
- Ratų geometrijos matavimas ir svėrimas

2 pav. Naudojimas paslaugomis

3 pav. Nepasitenkinimas paslaugomis

Iš 2 paveikslo duomenų matyti, kad respondentai daugiausia naudojami transporto priemonių techninės ekspertizės paslauga (53,6 proc.) bei techninės būklės patikrinimu ne techninės apžiūros metu (28,6 proc.). Iš 3 paveikslo duomenų matyti, kad net 57,7 proc. respondentų yra patenkinti visomis teikiama paslaugomis, tačiau 11,5 proc. respondentų nepatenkinti transporto priemonių technine ekspertize ir 3,8 proc. respondentų nepatenkinti naudotų transporto priemonių atitikties vertinimu.

Respondentų atsakymai į pateiktus teiginius apie Utenos TAC pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Respondentų atsakymų į pateiktus teiginius pasiskirstymas, proc.

Teiginys	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Naudojama įranga moderni	5,3	64,4	15,8	5,3	5,3
Darbuotojų kvalifikacija yra aukšta	10,5	52,6	31,6	0,0	5,3
Informacijos kiekis apie teikiamas paslaugas yra pakankamas	5,3	42,1	31,6	15,8	5,3
Paslaugos atliekamos greitai ir kokybiškai	5,3	42,1	31,6	21,1	0,0
Darbo laikas yra tinkamas	10,5	52,6	21,1	10,5	5,3
Kaina atitinka teikiamų paslaugų kokybę	5,3	42,1	42,1	5,3	5,3
Paslauga suteikiama tinkamai iš pirmo karto	10,5	21,1	42,1	15,8	10,5
Teikiant paslaugas nėra klaidų ir netikslumų	5,3	52,6	26,3	10,5	5,3
Įmonės reputacija ir įvaizdis yra geri	0,0	50,0	38,9	5,6	5,6
Personalas mandagus ir suteikia reikiamą informaciją, sugeba atsakyti į iškilusius klausimus	0,0	52,6	36,8	5,3	5,3
Įmonės personalas yra orientuotas į kliento problemas sprendimą	0,0	27,8	50,0	22,2	0,0

64,4 proc. respondentų sutinka, kad įmonėje naudojama moderni įranga, 52,6 proc. respondentų sutinka, kad darbuotojų kvalifikacija yra aukšta, 42,1 proc. respondentų sutinka, kad informacijos kiekis apie teikiamas paslaugas yra pakankamas, 42,1 proc. respondentų sutinka, kad paslaugos atliekamos greitai ir kokybiškai, 52,6 proc. respondentų sutinka, kad darbo laikas yra tinkamas, 42,1 proc. respondentų sutinka, kad kaina atitinka paslaugų kokybę, tačiau taip pat 42,1 proc. respondentų su šiuo teiginiu nei sutinka, nei nesutinka, 42,1 proc. respondentų negali tiksliai pasakyti ar paslauga suteikiama tinkamai iš pirmo karto, jie nei sutinka, nei nesutinka, 52,6 proc. respondentų sutinka, kad teikiant paslaugas nėra klaidų ir netikslumų, pusė apklaustų 50,0 proc. sutinka, kad įmonės reputacija ir įvaizdis yra geri, 52,6 proc. respondentų sutinka, kad personalas mandagus ir suteikia reikiamą informaciją, sugeba atsakyti į iškilusius klausimus, pusė apklaustų 50,0 proc. negali tiksliai pasakyti ar įmonės personalas yra orientuotas į kliento problemos sprendimą, jie nei sutinka, nei nesutinka.

Į klausimą kokių nusiskundimų turite dėl Utenos TAC paslaugų teikimo, 57,7 proc. respondentų atsakė, kad jokių nusiskundimų neturi, 19,2 proc. respondentų nurodė tokius nusiskundimus: ne visuomet išaiškinama situacija, dėl kokių priežasčių reikia pakartotinos techninės apžiūros, galėtų dirbti pirmadieniais, didelės eilės, ne visada teisingai nurodomas gedimas, nepaaiškinamas gedimas ir tiksliai jis nenurodomas, ilgos eilės ir kt.

Į klausimą kokių pasiūlymų turite Utenos TAC teikiamų paslaugų kokybės gerinimui, 73,1 proc. respondentų atsakė, kad jokių pasiūlymų neturi, 23,1 proc. respondentų nurodė tokius pasiūlymus: keisti požiūrį į klientą, keisti darbo laiką, parodyti vairuotojui gedimus, rastus techninės apžiūros metu, peržiūrėti darbo laiką ir darbuotojų srautus pagal paklausą, sezoniškumą, pasikviesti vairuotoją ir parodyti gedimus, greičiau atlikinėti techninę apžiūrą ir kt.

Išvados

1. Analizuojant mokslinę literatūrą, nėra išskiriamas vienas konkretus apibrėžimas, apibūdinantis paslaugą ir paslaugų kokybę. Tačiau išskiriamas vartotojų poreikių ir lūkesčių tenkinimas. Paslaugų kokybei tirti yra naudojamas SERVQUAL modelis, kurio 5 esminiai dydžiai taikomi tiriant paslaugų kokybę.

2. Utenos TAC yra Lietuvos techninės apžiūros įmonių asociacijos „Transekssta“ padalinys, kuri teikia su motorinėmis transporto priemonėmis susijusias paslaugas. Pagrindinė paslauga, kuria naudojasi klientai yra privalomoji motorinių transporto priemonių techninė apžiūra.

3. Ištyrus Utenos TAC klientų nuomonę apie teikiamų paslaugų kokybę galima teigti, kad Utenos miesto gyventojai labai gerai vertina gaunamų paslaugų ir aptarnavimo kokybę.

Klientų nuomone, Utenos TAC galėtų koreguoti darbo laiką ir techninės apžiūros metu nurodyti visus motorinių transporto priemonių gedimus, dėl kurių jiems negalima leisti dalyvauti viešajame eisme.

Literatūra

1. Kaziliūnas, A. (2006). Kokybės vadyba. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
2. Medekšas, H. (2003). Gaminių kokybė ir patikimumas. Kaunas: Technologija.
3. Paslaugų kokybės koncepcija ir jos taikymas paslaugų įmonėje. Prieiga internetu: <https://fcis.vdu.lt/~n.klebanskaja@evf.vdu.lt/FOV1-000C0B52/FOV1-000C3473/Servqual.ppt>, žiūrėta 2016-01-16.
4. Transeksta. (2016). Lietuvos techninės apžiūros įmonių asociacija. Prieiga internetu: <http://www.vta.lt/index.php/lt/p/pagrindinis-meniu/asociacija/apie-mus>, žiūrėta 2016-01-16.
5. Vainienė, R. (2005). Ekonominių terminų žodynas. Tyto alba.
6. Vengrienė, B. (2006). Paslaugų vadyba: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
7. Vitkienė, E. (2004). Paslaugų marketingas. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
8. Žičkienė, S., Dasevskienė, I. (2009). Implementation of quality management systems: changes in personnel management. *Social Research*, 3, (17). Purickaitė, A. (2013).

Summary

SERVICE QUALITY SURVEY IN THE PRIVATE LIABILITY COMPANY UTENOS TESTING CENTRES

Marius Raginis, Šarūnas Velička

The identity of service and specific features of it makes huge impact on company's service quality and its management. Big effort, determination, experience and high level of service are corner-stone in order to achieve high customer satisfaction. Moreover, these and some others features ensures preservation of current customers and attraction of new ones.

The goal of article – to execute an analysis of PLC (Private Limited company) Utena's technical inspection center (further – Utena's TAC). In order to investigate the quality of services provided by Utenos TAC, we conducted Utena's resident survey. The study results are based on theoretical aspects of quality of services provided and research methodology. Research presents most important results of the study.

Keywords: Utena's TAC, quality of service, technical inspection.

VILNIAUS KOLEGIJA
Ekonomikos fakultetas

**PRAMONINĖS NUOSAVYBĖS
OBJEKTŲ REGISTRAVIMAS IR JŲ
APMOKESTINIMAS**

Mokslinė vadovė – Laima Šapalienė

Elina Baranovskaja
Justina Ruškevičiūtė

Straipsnio tikslas – išanalizuoti mokesčių už pramoninės nuosavybės objektų registravimo dydžius, jų pasikeitimą, fiskalinę reikšmę.

Straipsnyje yra išanalizuota:

1. Bendra informacija apie mokestį.
2. Pramoninės nuosavybės objektų pavyzdžiai.
3. Į Lietuvos biudžetą pervestų šio mokesčio lėšų dinamika 2012-2014 m.

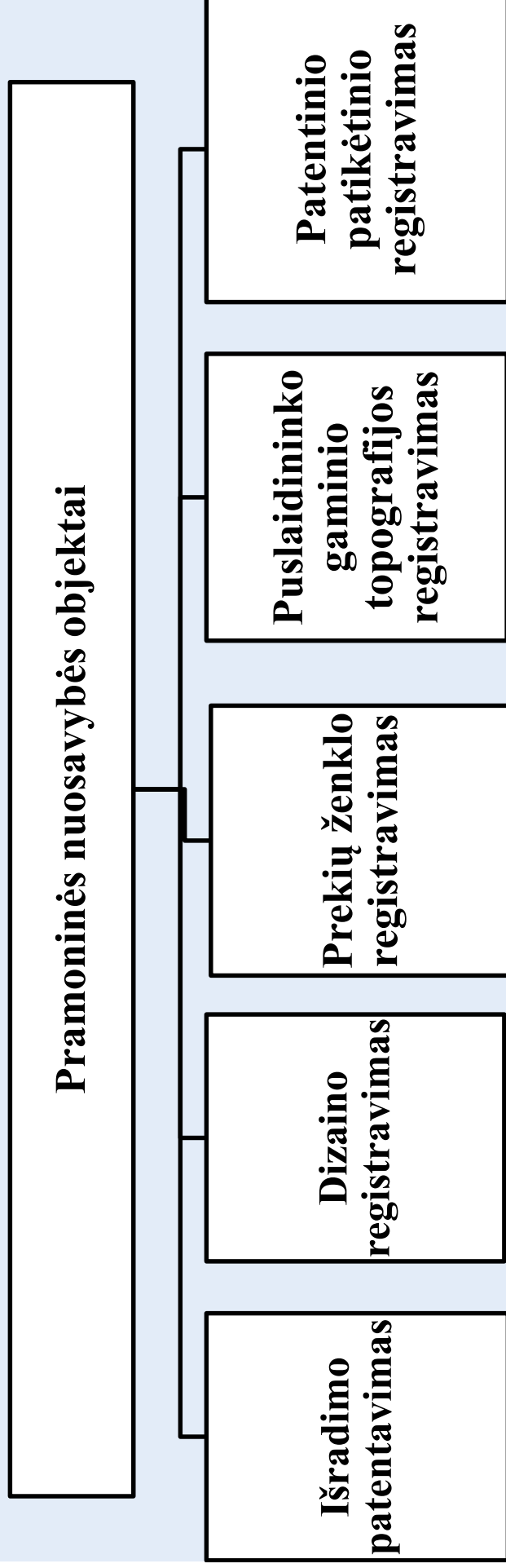

Pramoninės nuosavybės apsaugos Lietuvoje istorinės datos

- 1922 m. balandžio 21 d. Lietuvos Respublikoje įregistruotas pirmasis prekių ženklas „EKSTRANSAS“.
- 1923 m. išduotas pirmasis laikinas apsaugos liudijimas.
- 1925 m. sausio 27 d. priimtas Prekių ženklų įstatymas.
- 1991 m. balandžio 12d. įsteigtas Valstybinis patentų biuras.
- 1996 m. Lietuvos Respublikoje išplėstas pirmasis Europos patentas.
- 2001 m. priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių už pramoninės nuosavybės objektų registravimo įstatymas.

Pramoninės nuosavybės objektai

Mokesčių mokėtojai – fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką.

Patentinis patikėtinis – fizinis asmuo, įrašytas į Lietuvos Respublikos patentinių patikėtinių registrą.

Prekių ženklas

Bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų ir kuri galima pavaizduoti grafiškai.

Prekių ženklų sudėtis:

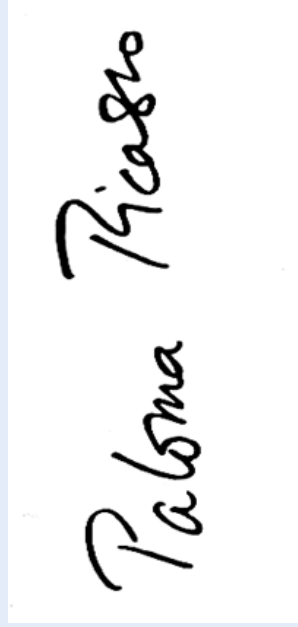
*žodžiai, asmenų pavardės, vardai, meniniai pseudonimai, juridinių asmenų pavadinimai

Alesisk

AKROPOLIS

Paloma Picasso

Tijolė

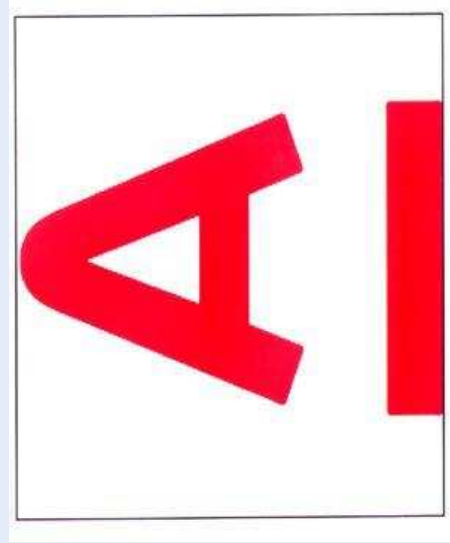

Alita

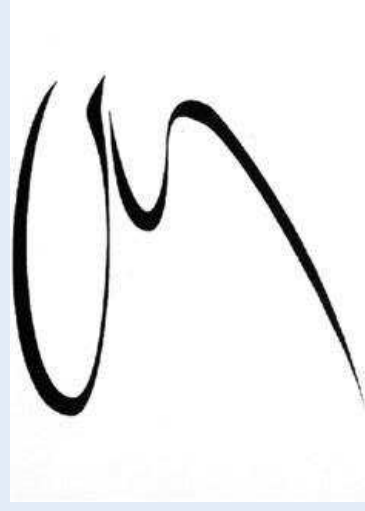
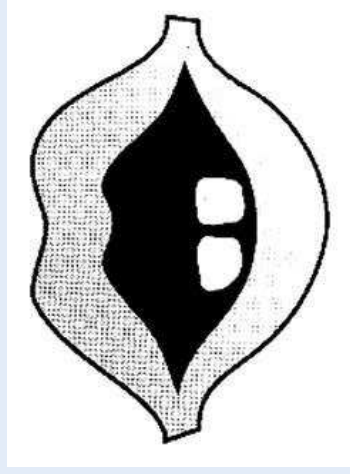
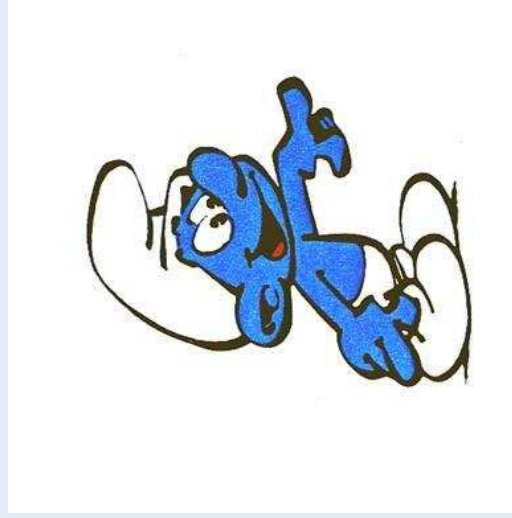
*šūkių, raidės

**STATYK ir
TAUPYK!**

*skaitmenys, piešiniai

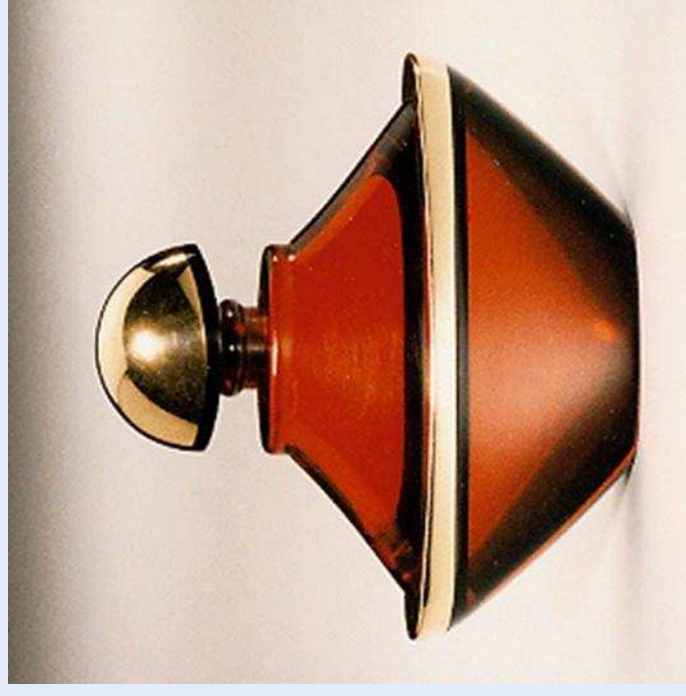
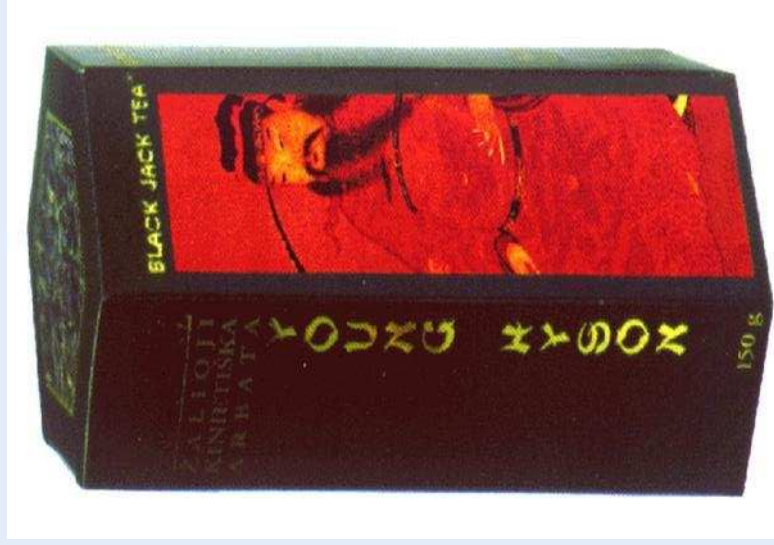

*emblemos

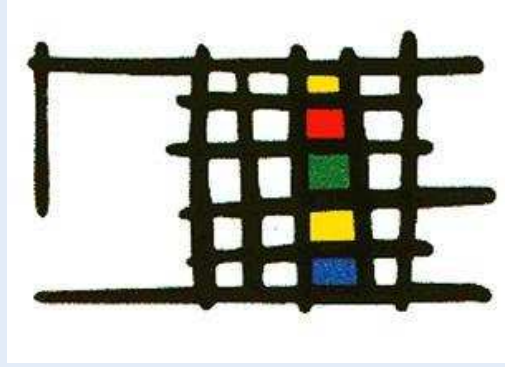
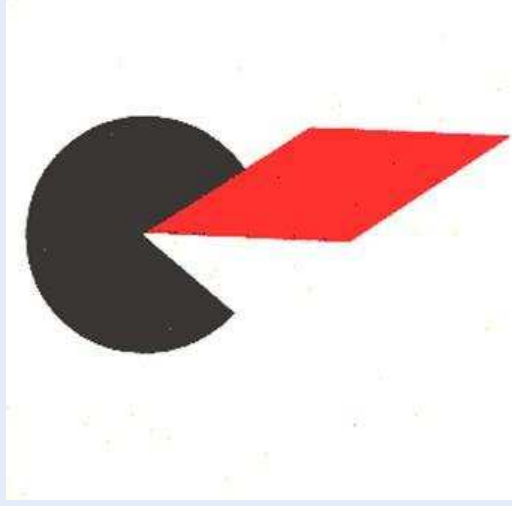

*erdvinės formos (gaminių išorinis vaizdas, jų pakuotės ar talpyklos)

*spalvos, spalvų deriniai

*bet koks šių žymenų derinys

10 išradimų, labiausiai pakeitusių pasaulį

- Ratas.
- Vinis.
- Kompasas.
- Spauda.
- Telefonas.
- Vidaus degimo variklis
- Elektros lemputė
- Penicilinas.
- Kontraceptinės priemonės.
- Internetas.

Išradimas – elektroninė nosis

Išradėjai: Darius
GAILIUS, LT; Rimantė
VINAUSKIENĖ, LT;
Augustas ALEŠIŪNAS,
LT; Gediminas
KVARACIEJUS, LT

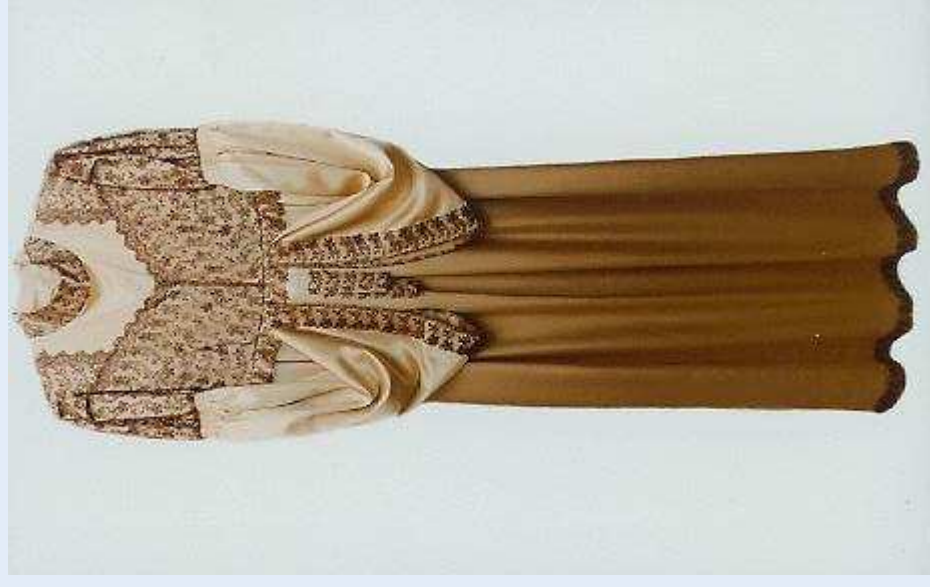
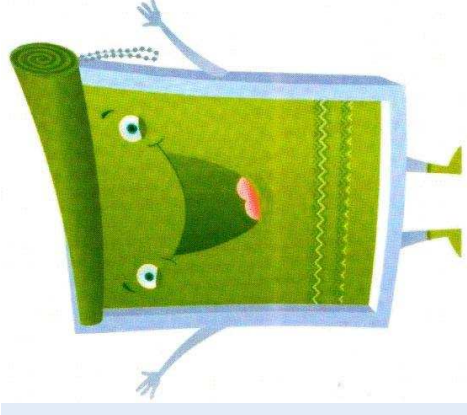
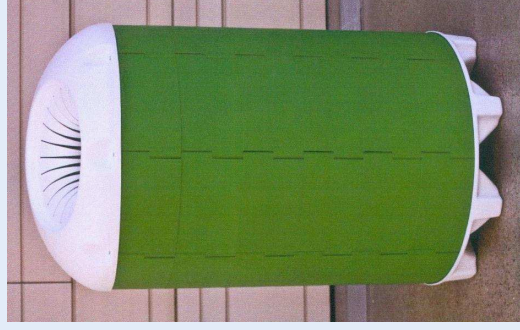
Savininkai: KAUNO
TECHNOLOGIJOS
UNIVERSITETAS, LT;
UAB "Ars Lab", LT

Patento paskelbimo data:
2016-02-10

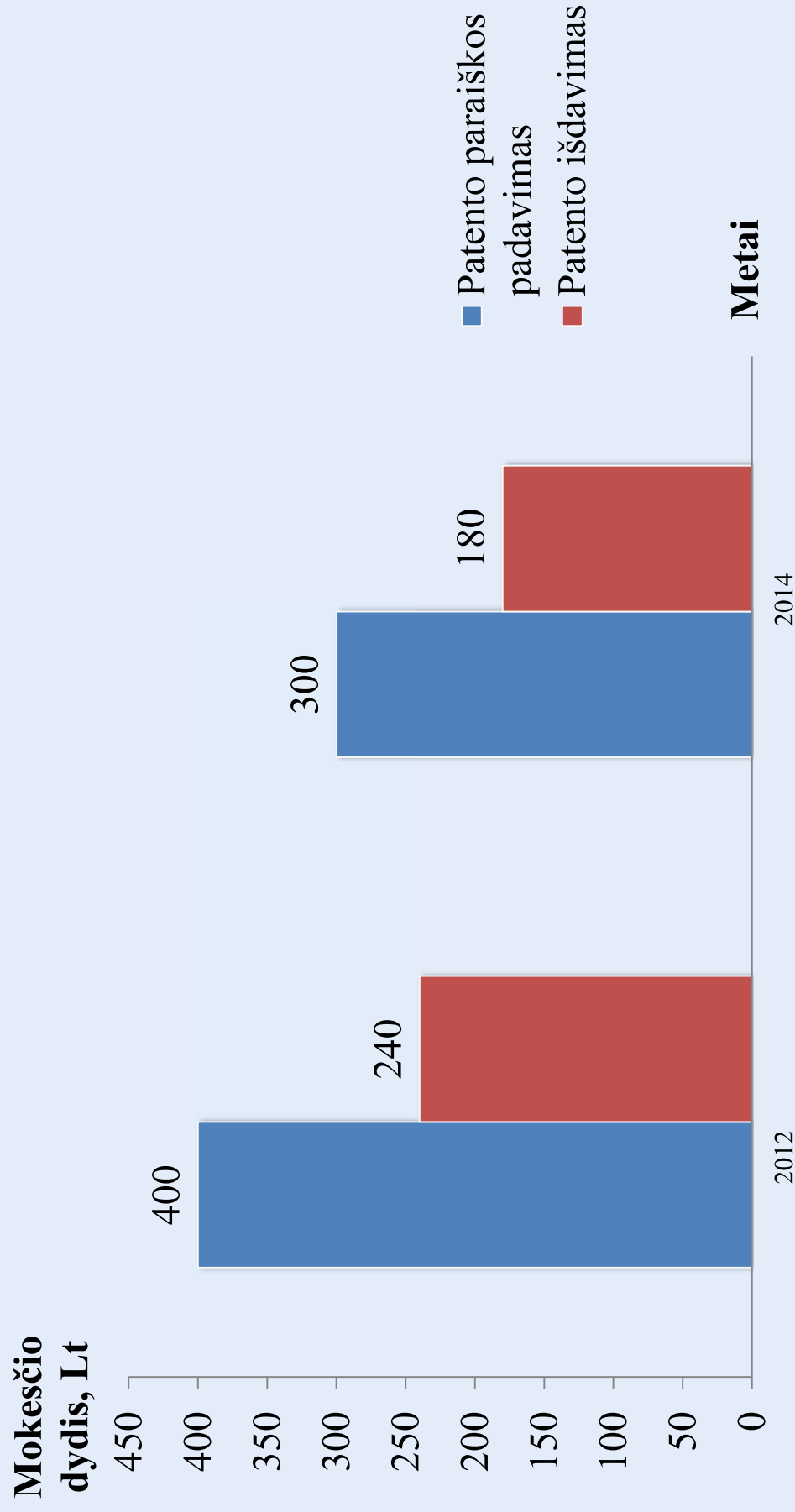
Dizaino rūšys

1. Grafinis dizainas
2. Pramoninis dizainas
3. Interjero dizainas
4. Drabužių dizainas

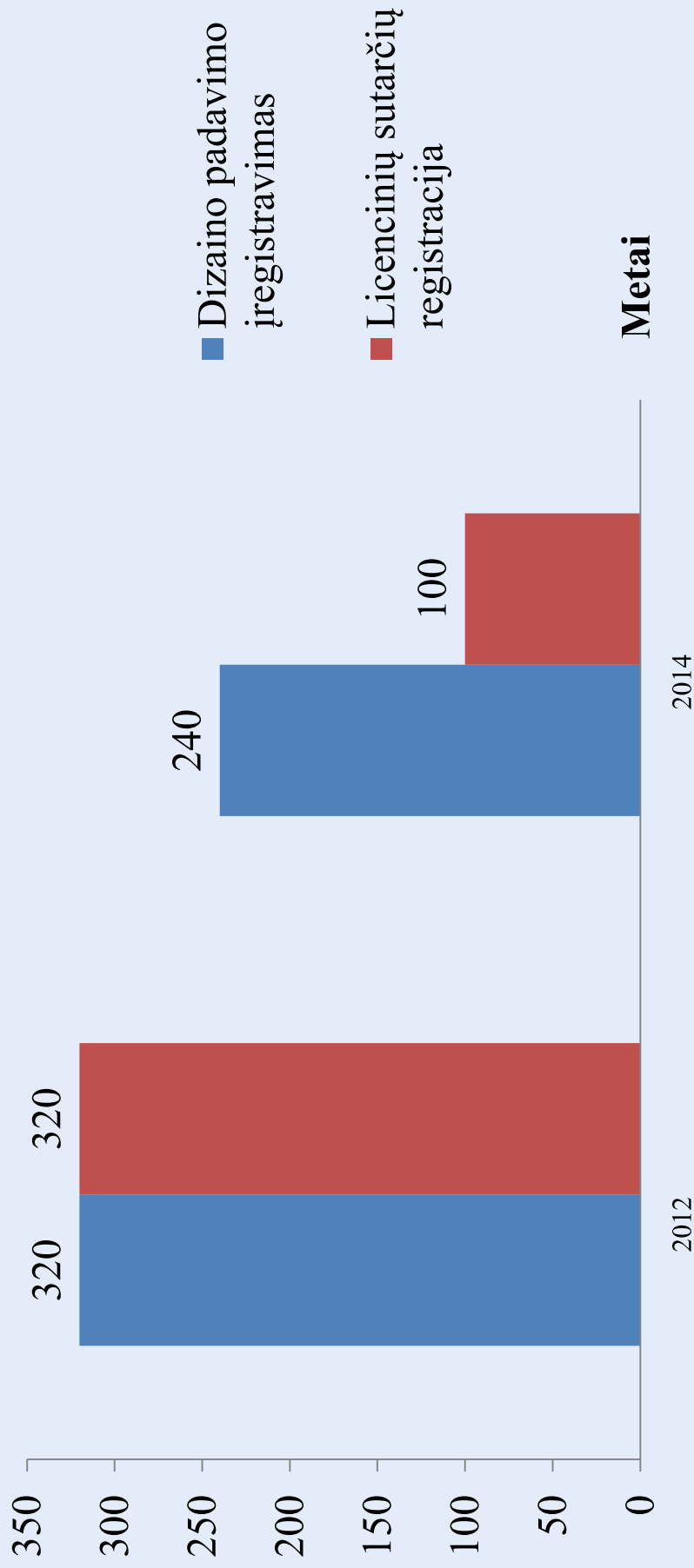
Patento paraiškos registravimas

Dizaino, licencinių sutarčių registravimas

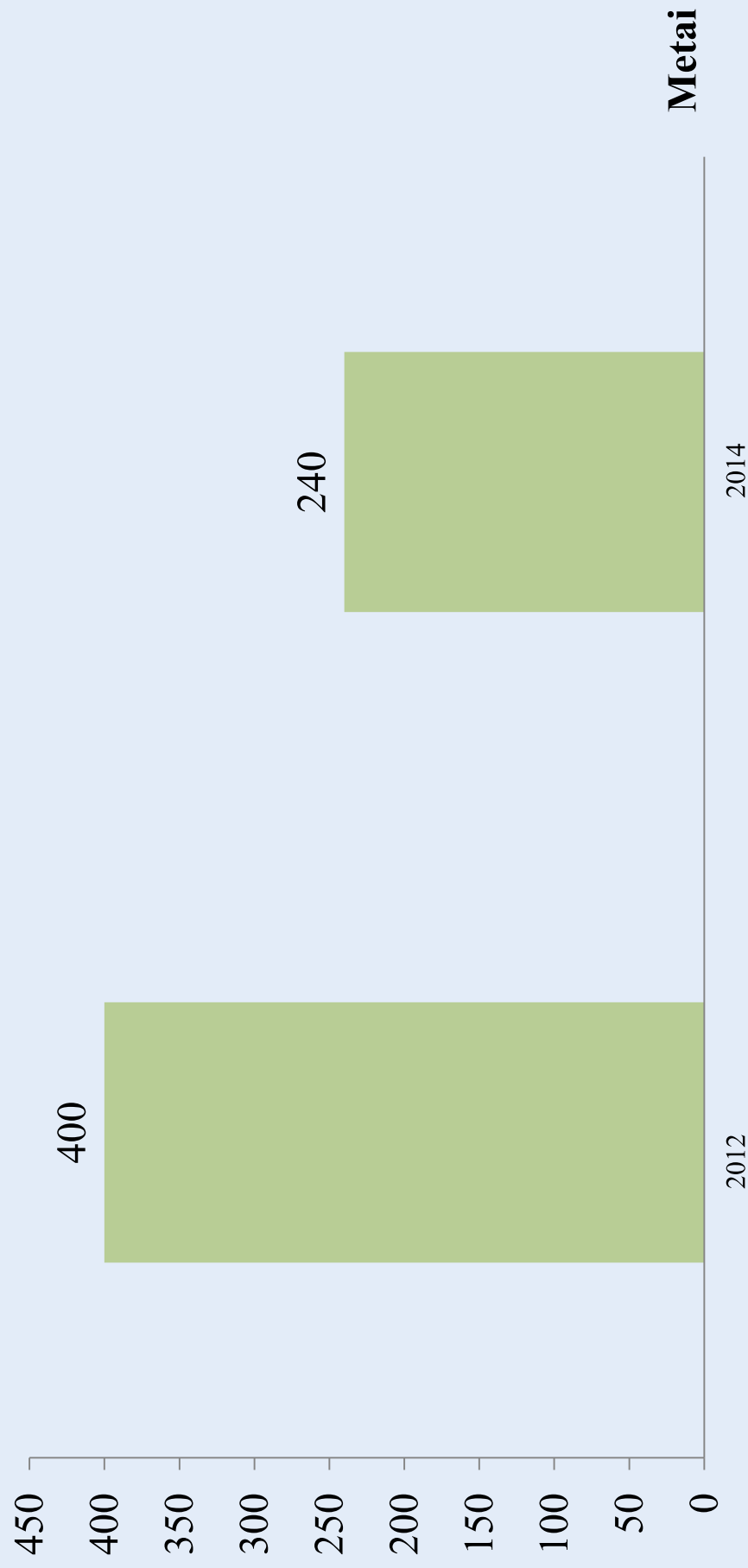
Mokesčio dydis,
Eur

Puslaidininkų topografijos registravimas

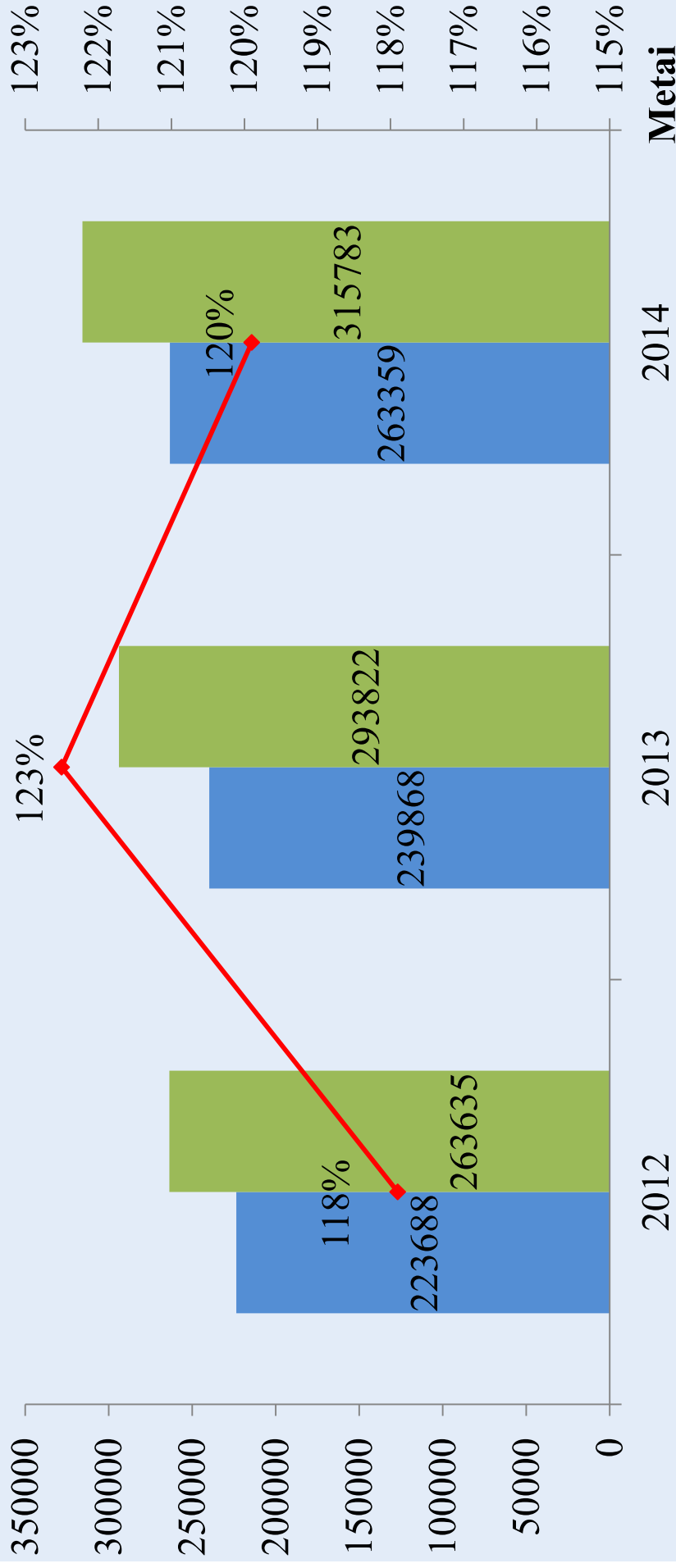
Mokesčio dydis,
Lt

Faktinių duomenų analizė 2012 – 2014 metų

Tūkst. Lt

Planas Įvykdyta Įvykdyta (proc.)

Išvados

1. Mokestis už pramoninės nuosavybės objektų registravimą yra priskiriamas rinkliavoms, dėl to yra mokamas pagal fiksuotus mokesčio tarifus.
2. Kaip prekės ženklą galima užregistruoti bet kokią žymenį, kurį galima pavaizduoti grafiškai.
3. Analizuojamais metais kasmet buvo registruojamas vis didesnis objektų skaičius.
4. 2012-2014 metais mokesčio už pramoninės nuosavybės objektų registravimą surinkimo planas buvo viršytas vidutiniškai 20,33 proc.

Ačiū už dėmesį.

PROFESIONALUS PARDAVIMAS

Ernestas Kazakevičius

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Efektyviausi pardavimo būdai

Šiuolaikinėje visuomenėje žmonės yra linkę vis daugiau vartoti, todėl, kad didėja prekių ir paslaugų pasiūla. Augant naujų prekių ir paslaugų pasiūlai taip pat didėja žmonių noras naudotis jomis. Atsirandant naujoms technologijomis ir žmonėms supratus, kad naujausių technologijų sukurtų paslaugų ir prekių pagalba mūsų kasdieninis gyvenimas gali būti daug lengvesnis ir paprastesnis, kartu su naujų paslaugų ir prekių atsiradimu plečiasi ir pardavimo galimybės patiems pardavėjams. Taip atsiranda sąvoka profesionalus pardavimas. Neįmanoma vykdyti profesionalaus pardavimo nežinant efektyviausių jo būdų.

Versle ir prekyboje yra daug konkurencijos ir įvairiausių teikiamų produktų. Reikia žinoti kaip efektyviai parduoti klientui reikalingą prekę, todėl pirmąjį būdą galima įvardinti kaip besikeičiančių klientų poreikių tenkinimą. Tai būdas, kai pardavėjas prisitaiko prie vartotojo poreikių ir juos patenkina taip kaip to reikalauja besikeičiančios tendencijos pardavimų rinkoje. Pardavėjas atsižvelgdamas į tai kaip keičiasi vartotojų poreikiai nebesiūlys prekių, kurios nebepaklausios, nes jų tiesiog niekas nepirks. Dėl šios priežasties labai svarbu žinoti vartotojų poreikius ir gebėti prie jų prisitaikyti.

Antrasis būdas, tai akį patraukiančios reklamos kampanijos sudarymas – tai nuosekliai tam tikrą laiką reklamos strategiją įgyvendinantys veiksmai, kuriuos jungia kūrybinė idėja. . Norit, kad reklama patrauktų pirkėjų akį reikia sugalvoti originalius jos sprendimus, siekiant įtikinti, jog prekė tikrai reikalinga. Taip pat reklama labai naudinga kai reikia pristatyti paprastas, emociškai perkamas prekes, kurių pirkėjams nereikia daug aiškinimų ar individualaus prekės pritaikymo. Tinkamas reklamos pateikimas bei panaudojimas padeda atrasti naujų klientų, parodo turimą pasiūlą bei žinoma prekės ženklą daro populiariu tarp vartotojų.

Taip pat siekiant efektyvaus bei profesionalaus prekių pardavimo labai svarbų vaidmenį atlieka ir įmonėje dirbantys darbuotojai. Sėkmingas pardavimas yra neįmanomas be darbuotojų, todėl itin svarbu skatinti juos dirbti kaip vieningą komandą. Svarbų vaidmenį komandos kūrime atlieka vadovai. *Vadovas turėtų leisti kiekvienam darbuotojui pasijausti lygiaverčiu komandos nariu, leisdamas drąsiai teikti pasiūlymus, idėjas, kritiškai jas vertinti bei priimti tinkamiausią sprendimą* [5]. Tai skatins kolektyvo vieningumą, tarpusavio

supratimą, tolerantiškumą vienas kitam ir žinoma skatina kiekvieną iš jų būti motyvuotu bei kokybiškas paslaugas teikiančiu įmonės darbuotoju.

Kadangi žmonės gauna nevienodas pajamas, ketvirtąjį efektyvaus pardavimo būdą būtų galima įvardinti kaip konkurencingų kainų pasiūlymą. Vieniems klientams reikalingos prekės, kurios būtų kokybiškos, bet jų kaina būtų prieinama, kitai grupei kaina visiškai nesvarbi. Šio efektyvaus pardavimo būdo esmė turėti kuo didesnę skirtingų prekių ir kainų įvairovę.

Kitas būdas – tai gerų ilgalaikių santykių su klientais kūrimas. Pardavimas yra efektyvus tada, kai parduodama daug ir brangiai, todėl būtina kurti ilgalaikius santykius su klientu tam, kad ateityje tam pačiam pirkėjui prireikus kito įmonės siūlomo produkto ar paslaugos būtų galima tęsti bendradarbiavimą. Be abejo svarbiausia priežastis dėl ko reikia palaikyti ilgalaikius santykius yra ta, kad ateityje gali tekti sudaryti bendradarbiavimo sutartis, kurios įpareigoja dirbti tik su tam tikru pardavėju ir neša pastovų, nekintantį pelną.

Apibendrinant galima teigti, jog profesionalaus pardavimo būdai tai – visuma konkrečių pasiūlymų, kuriais besinaudojantys pardavėjai gali pasiekti daug geresnių rezultatų. Rezultatai yra pasiekiami į savo tobulėjimą ir mėgiamą veiklą įdėto darbo dėka. Svarbiausia yra suprasti, kad šių būdų pritaikymas nėra vienintelis sėkmės faktorius, todėl pritaikant juos nebūtinai reiškia, kad įvyks racionalūs pokyčiai pardavimų augime, nes neužtenka žinoti vien pardavimo būdų. Taip pat reikia susikurti tam tikrus etapus siekiant veiksmingo profesionalaus pardavimo.

Profesionalaus pardavimo etapai

Norint padaryti profesionalų pardavimą veiksmingu, galima jį suskirstyti į tam tikrus etapus, tam kad viskas pasisektų, etapų reikia laikytis nuosekliai.

Pirmąjį etapą būtų galima įvardinti rūšiavimu, tai potencialių klientų atrinkimas, klientų kuriems tikrai reikalingos teikiamos prekės ar paslaugos. Didžiausią svarbą jis turi dirbant su naujais potencialiais klientais, kadangi yra įmonių kurioms siūloma produkcija neįdomi ir nereikalinga ir įmonių, kurioms reikalinga. Rūšiuojant nesidomintys klientai pasidaro neįdomūs, todėl, kad neįmanoma bendradarbiauti su pirkėjais kuriems paprasčiausiai nereikalinga pasiūlyta prekė. Su besidominčiais klientais, bendradarbiavimas pratęsimas.

Sekantis etapas: pasiruošimas susitikimui. Kadangi pirmasis įspūdis yra labai svarbus ir išliks kliento prisiminimuose, labai svarbu kad būtų kuo geriau pasiruošta pokalbiui. Jeigu padarysite klaidingą įspūdį, jį vėliau pakeisti gali būti labai sunku arba tiesiog

neįmanoma. Ypač svarbu žinoti ar įmonei gerai sekasi ar šiuo momentu ją ištikus krizė. Paprasčiausias būdas visa tai sužinoti apsilankyti įmonės interneto svetainėje.

Trečiasis etapas - kontakto užmezgimas, *tai etapas, kuriame turite parduoti save Nepadarius šito, produkto pardavimas pasidaro sunkiai įveikiamas uždavinys* [2]. Šiam etapui labai svarbu sudaryti tinkamą pirmąjį įspūdį, nes tai nulemia ar klientas toliau norės dirbti kartu su pardavėju. Pirmasis įspūdis bus prisimenamas kituose susitikimuose. Pirminio įspūdžio susidarymui pakanka kelių minučių, tai etapas kai mėginiate surasti bendrą kalbą su klientu, suprasti ko jam reikia, tai apibrėžia kontakto užmezgimo etapą.

Sekantis etapas – pasiūlymo. Išanalizavęs kliento poreikius ir situaciją, pardavėjas ruošia pasiūlymą, jeigu kliento problema paprasta, sprendimas gali būti pasiūlytas iš karto. Jeigu poreikis sudėtingesnis, tuomet pokalbis nutraukiamas ir pardavėjas išvyksta ruošti pasiūlymo, kuris bus aptartas jau kito susitikimo metu. Susitikimo metu pristatant savo produktą *reikėtų labiau koncentruotis ties pristatymo savybių, kurios reikšmingos tam klientui su kuriuo bendraujate* [3].

Dar vienas labai svarbus etapas skambėtų taip - kliento prieštaravimų neutralizavimas. Tai etapas, kuriame reikia įtikinti klientą, kad jam tikrai reikia parduodamos paslaugos ar prekės. Čia dažniausiai kyla klausimų dėl kainos. Išgirdus šį klausimą pardavėjui nereikėtų pasimesti. Reiktų praplėsti modelių pasiūlą, taip pat paaiškinti kuo jie skiriasi.

Šeštasis etapas – sprendimo priėmimo. Šis etapas atsiranda tuomet, kai jūs artėjate prie pabaigos ir jums reikia gauti užsakymą. Tai bene atsakingiausias etapas, kai visą įdėtą darbą lemia pirkėjo atsakymas: pirksiu arba nepirksiu. Jeigu pirkėjas apsisprendžia pirkti tuomet galima pasiūlyti papildomas prekes ir paslaugas. Jeigu pirkėjas apsisprendžia nepirkti, tuomet reiktų mėginti išsiaiškinti to priežastis, nes tos žinios pravers ateityje, tobulinant savo pristatymą.

Vėliau seka paskutinis analizės etapas - tai savo pastangų įvertinimas, kai reikia įvertinti savo pastangas, suvokti kas buvo blogai ir kas gerai. Tai padarius kitame pokalbyje reikia nebekartoti padarytų esminių klaidų, taip kiekvieną kartą analizuojant savo kalbą galima ją tobulinti ir tobulinti, kas vėliau atsipirks gerais rezultatais ir laimingais klientais.

Apibendrinant galima teigti, jog siekiant veiksmingo profesionalaus pardavimo reikia susikurti tam tikrus etapus, kurie nesikeistų ir užtikrintų sėkmingą pardavimą bei norint pasiekti teigiamų rezultatų, būtina laikytis jų eiliškumo. Tam, kad etapai būtų sėkmingi, būtina nuolatos tikrinti jų veiksmingumą bei tobulinti kiekvieną detalę susijusią su jais. . Kiekvienas iš šių etapų

yra svarbus tam, kad būtų pasiektas tikslas ir pardavėjas sugebėtų įgauti konkurencinį pranašumą, taip pat patenkinti vartotojų bei savo keliamus reikalavimus.

Pardavėjo savybės

Kalbant apie profesionalų pardavimą, pardavėjo sąvoka vartojama plačiąja prasme. Šiuo atveju reikia įsivaizduoti ne parduotuvės kasininką, bet aktyvų, dalykišką, pasitikintį savimi specialistą, gebantį pasiūlyti nestandartinį prekių ar paslaugų paketą, bet pirkėjo poreikius atitinkantį sprendimą (1, 4). Norint tai įvykdyti reikia turėti pardavėjams būdingų charakterio savybių, kurios padeda parduoti

Pirmoji savybė, kurią būtų galima išskirti: entuziazmas. Geriausiai parduodami dalykai yra tie, kuriais pats pardavėjas tiki. Jeigu nėra entuziazmo iš pardavėjo pusės, tai neverta jo tikėtis ir iš pirkėjo. Ši savybė svarbi ir dėl to, kad ja naudojantis pokalbio su klientu metu, taip galima lengviau įrodyti prekės pranašumus.

Sekanti savybė – motyvacija. Ši savybė reiškia faktorių visumą, kurie išlaiko ir valdo elgesį, norint pasiekti tam tikrą tikslą, *ji padeda pasiekti asmeninės sėkmės* [4]. Formuojant savo pardavimų komandą, reikia būti motyvuotam ir ieškoti motyvuotų kolegų, nes tik taip galima daug užsidirbti, o būtent tai ir motyvuoja profesionalių pardavimų vadovus. Tinkamai motyvuotas pardavėjas yra labiau efektyvus ir norintis dirbti savo sferoje, kas daro didelę įtaką klientų lojalumui.

Dar viena savybė yra atsidavimas. Pardavėjas profesionalas nebūtinai turi dirbti labai daug viršvalandžių, kad taip įrodytų savo atsidavimą. Galima turėti savo pardavimų kolektyvą, kuris pasidalintų darbais. Turint savo pardavimų kolektyvą, be abejo reikėtų pagalvoti apie tai kas paskatintų jo atsidavimą, kadangi neatsiduodant ir netikint tuo kas daroma niekas neaugs ir nesivystys.

Ketvirtoji, bet ne mažiau svarbi savybė proaktyvumas. Vienareikšmiškai jį galima apibūdinti kaip pasirengimą veikti aktyviai, sąmoningai įveikiant visas išorines sąlygas ir atsiradusias kliūtis. *Profesionalus pardavėjas negaišta plepėdamas su klientais, kurie turi daug laiko, tačiau nėra sprendimų priėmėjai, padėsiantys pasiekti išsikeltus tikslus* (1, 5).

Prie charakterio savybių, kurios reikalingos geram pardavėjui galima įvardinti komunikabilumą. Tai sugebėjimas bendrauti su žmonėmis ir mokėjimas klausytis bei parinkti tinkamus klausimus, skatinančius pirkėją atskleisti kuo daugiau reikalingos informacijos pardavimui įvykdyti. *Idealiausia laikoma tokia pardavimo komunikacija, kurioje pirkėjas kalba dvi trečiąsias laiko, o pardavėjas- tik trečdalį* [2], nes komunikabilumas profesionaliame pardavime reikalingas sužadinti, būtent, kliento norą kalbėti ir pasakyti savo reikalavimus.

Viena iš svarbiausių pardavėjo profesionalo savybių yra gebėjimai nustatyti kliento poreikius, pateikti profesionalų sprendimą ir užbaigti sandorį. Tam reikia turėti profesinių ir komercinių žinių, kurias yra privaloma įgyti. Taip pat reikia vertinti tokius gebėjimus kaip pardavimo įgūdžiai, gebėjimas užmegzti naudingus kontaktus ir ryšius su klientais, žinios apie konkurentus, bendras suvokimas apie verslą. Pardavėjas suvokia visapusiško tobulėjimo svarbą, todėl gali savo gebėjimus ugdyti.

Paskutinė, tačiau labiausiai matoma savybė - išvaizda. Pardavėjas profesionalas yra dalykiškas ir pasitikintis savimi ekspertas, savo išvaizda atstovaujantis save. Kadangi klientas pirmiausia įvertina pardavėjo išvaizdą nei jo profesionalumą, ji turi būti reprezentacinė ir derinama pagal susitikimo svarbą ir pardavimo specifiką. Būtų gaila prarasti pelningą sandorį vien dėl to, jog pirkėjas dėl netvarkingos išvaizdos ar purvino automobilio, nepanoro bendradarbiauti, nes pamanė koks pardavėjas tokia ir prekė.

Apibendrinant galima teigti, jog pardavėjui tikrai išmanančiam savo darbą, reikalingų savybių visuma padeda paveikti klientą susidomėti siūloma preke, o poveikis klientui labai svarbus, kadangi jis palengvina pardavimą. Žinoma kai kurių savybių neįmanoma išmokyti, nes jas mes tiesiog įgyjame auklėjimo proceso metu, tačiau jas galima kompensuoti, kitų savybių tobulinimas. Neabejotinai, tas savybes, kurias galima ugdyti ir vystyti, reikia tobulinti ir stiprinti. Neturint reikiamų savybių neįmanoma vykdyti profesionalių pardavimų, o kiekvienas pardavėjas siekia tapti vis geresniu, todėl turint atitinkamas savybes galima tobulinti savo kaip pardavėjo įgūdžius.

Literatūra

1. PAŠKEVIČIŪTĖ, Kristina. Profesionalus pardavimas. Idėjos ir įžvalgos vadovams. *Verslas Vadyba Vadovas*, 2013, Nr. 4., p. 4-12. ISSN 2029- 0861.
2. *Devyni profesionalaus pardavimo būdai*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.nlpcentras.lt/2013/10/11/devyni-profesionalaus-pardavimo-pokalbio-zingsniai/>>
3. LANDREMAN, Gary. *The professional sales warrior*, 2011, p. 118. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą :< https://books.google.lt/books?id=g2Pt9MfvHAYC&pg=PA117&dq=professional+sale&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false>
4. SEKA, Mike. *Becoming an automotive sales professional*, 2013, p. 164. [žiūrėta 2016 m. sausio 12d.]. Prieiga per internetą:

https://books.google.lt/books?id=24TbAgAAQBAJ&pg=PA147&dq=professional+sale&hl=lt&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

5. ZABIELAVIČIENĖ, Irena. Komandinio darbo specifika inovacijų sferoje [interaktyvus]. *Verslo inovacijos* [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19d]. Prieiga per EBSCO publishing duomenų bazę: <http://web.b.ebscohost.com/bsi/pdfviewer/pdfviewer?sid=41fa7121-a241-4169-b2bd-97d3ba3cb719%40sessionmgr115&vid=12&hid=110>

Summary

PROFESSIONAL SALES

Ernestas Kazakevičius

This article is about what you need in professional sales sphere. Here is talking about sales ways, professional sales stages and seller internals. In sales ways there is five ways how to improve your sells: interlaced client wishes satisfaction, attractive company of advertisement formation, employees, competitive price formation, long term relationship creation. Talking about professional sales stages we can mention: potential client selection, preparation for meeting, contact establishing, offer, clients contradiction neutralization, decision making, neutralization.

Also there mentioned seller internals: enthusiasm, motivation, dedication, through activity, sociability, capacity, appearance. To sum up, there is saying that to be good seller, you need all those things to know. To improve your sells, you need everything what mentioned and this is small part what you need to know to relies what professional sales word meaning.

RUSIJOS EMBARGO ĮTAKOS UAB „VLANTANA“ ILGALAIKIO TURTO EFEKTYVUMUI FINANSINIS VERTINIMAS

Rasa Navikaitė

Mokslinė vadovė - Jūratė Žukauskaitė

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas Rusijos embargo poveikis UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto efektyvumui. Poveikis įvertinamas analizuojant krovinių gabenimo įmonės turto dinamiką, struktūrą, vertinant ilgalaikio turto pelningumo ir efektyvumo rodiklius.

Raktiniai žodžiai: Rusijos embargas, ilgalaikis turtas, ilgalaikio turto efektyvumas

Įvadas

2014 m. rugpjūčio 7 d. Rusijai paskelbus embargą labiausiai nukentėjusios yra transporto įmonės (2014 m. statistikos departamento duomenimis prekių eksportas į Rusiją sumažėjo 39 procentais). Iki Rusijos embargo paskelbimo UAB „Vlantana“ gabenami kroviniai į Rusiją sudarė 30 % visų krovinių, kita dalis sudarė į Vakarų Europos šalis gabenami kroviniai.

Tyrimo **tikslas** – įvertinti Rusijos embargo įtaką UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto efektyvumui.

Tam tikslui pasiekti apibūdintas įmonės verslo aplinkos veiksnių ir ilgalaikio turto panaudojimo efektyvumo ryšys, analizuojant UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto panaudojimo efektyvumo, pelningumo rodiklius 2011-2015 m.

Tyrimo **objektas** – UAB „Vlantana“ ūkinė veikla 2011 – 2015 m.

Tyrimo **uždaviniai:**

1. Apibūdinti verslo aplinkos veiksnių ir ilgalaikio turto efektyvumo sąsają.
2. Įvertinti Rusijos embargo įtaką UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto efektyvumui.

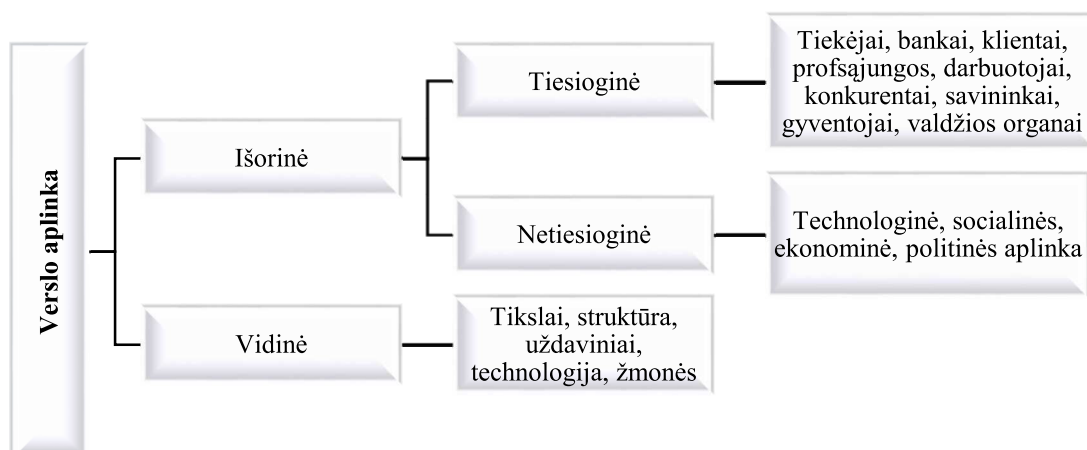
Darbe taikyta mokslinės literatūros analizė, dokumentų turinio analizė, rezultatų sisteminimas, UAB „Vlantana“ finansinių ataskaitų vertikalioji, horizontalioji ir santykinė analizė.

1. Krovinių gabenimo įmonių verslo aplinkos veiksnių ir ilgalaikio turto ryšys

Transporto sektorius vaidina svarbų vaidmenį šalies bei tarptautinėje ekonomikoje. (2014 m. statistiko departamento duomenimis Lietuvoje transporto sektoriuje buvo sukurta 13 % šalies BVP).

Pasak Palšaičio, efektyvi ekonominė šalies raida bei gamybinių ir prekybinių firmų verslo sėkmė neįmanoma be efektyvios transporto sistemos. Pagaminta produkcija turi judėti iš gamybos vietų į vartojimo vietas minimaliai sunaudojant laiko ir lėšų.

Įmonės aplinka veikia įmonės veiklą, rezultata ir netgi išlikimą. Verslo aplinkos rūšys ir skirstymas pavaizduotas 1 pav.

1 pav. Įmonės verslo aplinkos

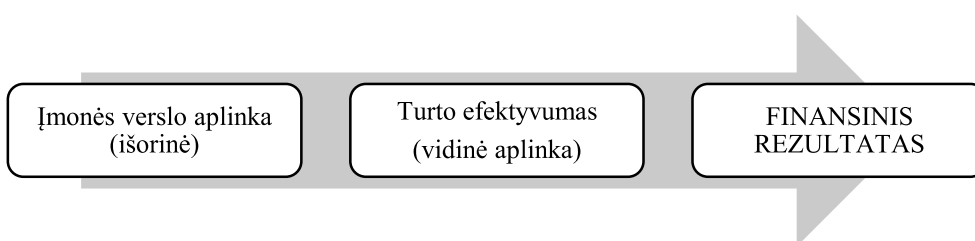
Vidinė įmonės aplinka – tai organizacijos viduje veikiantys situaciniai veiksniai.

Išorinę verslo aplinką galima apibrėžti kaip įvykius, aplinkybes ir veiksnius, esančius už verslo įmonės veiklos ribų, tačiau darančius jai poveikį. Ši aplinka dar skirstoma į tiesioginio bei netiesioginio poveikio aplinkas.

Tiesioginė aplinka – veiksniai ir jėgos, veikiantys konkrečios ekonomikos, ūkio šakos organizacijas. Ši aplinka tiesiogiai veikia įmonės veiklą, jos pajėgumą, efektyvumą.

Įmonės išorinė netiesioginė aplinką sudaro: technologinė, socialinė, ekonominės ir politinės aplinkos. Tiesioginė aplinka – tai visuma jėgų, kurios tam tikroje teritorijoje veikia įmonės priimamus sprendimus ir kurioms ji tiesiogiai negali daryti įtakos.

Būtina žinoti, kokie aplinkos veiksniai lemia jos veiklą ir juos analizuoti bei įvertinti. Verslo aplinkos ir turto efektyvumo ryšys pateiktas 2 paveiksle.

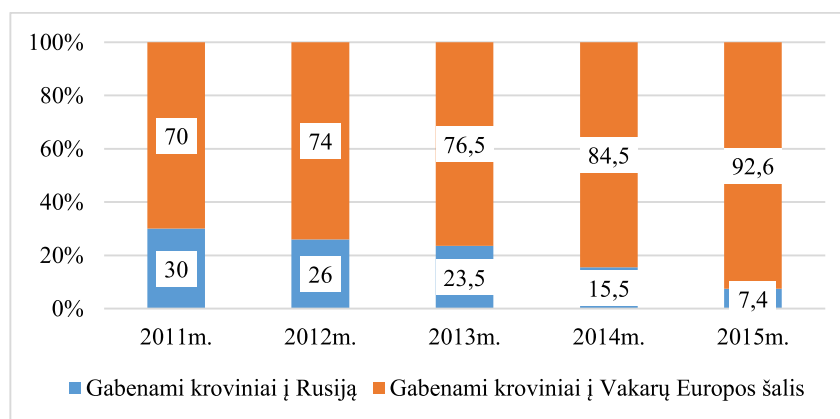
2 pav. Verslo aplinkos ir turto efektyvumo ryšys

2 paveiksle pavaizduotas ryšys tarp įmonę veikiančios aplinkos ir turto efektyvumo leidžia teigti, kad įmonės finansinis rezultatas priklauso nuo įmonę supančių veiksnių. Išorinė aplinka veikia vidinę aplinką (šiuo atveju turto efektyvumą), kuris tiesiogiai daro įtaką įmonės finansiniam rezultatui.

2. UAB „Vlantana“ 2011-2015 m. finansinės veiklos analizė

UAB „Vlantana“ – tai krovinių gabenimo įmonė, savo veiklą pradėjusi 1992 metais. Pagrindinė įmonės veikla – krovinių pervežimas, sandėliavimo ir logistikos paslaugos. Šiuo metu įmonei priklauso 1533 krovininiai automobiliai (674 yra įmonės turtas, 859 išperkami arba nuomojami).

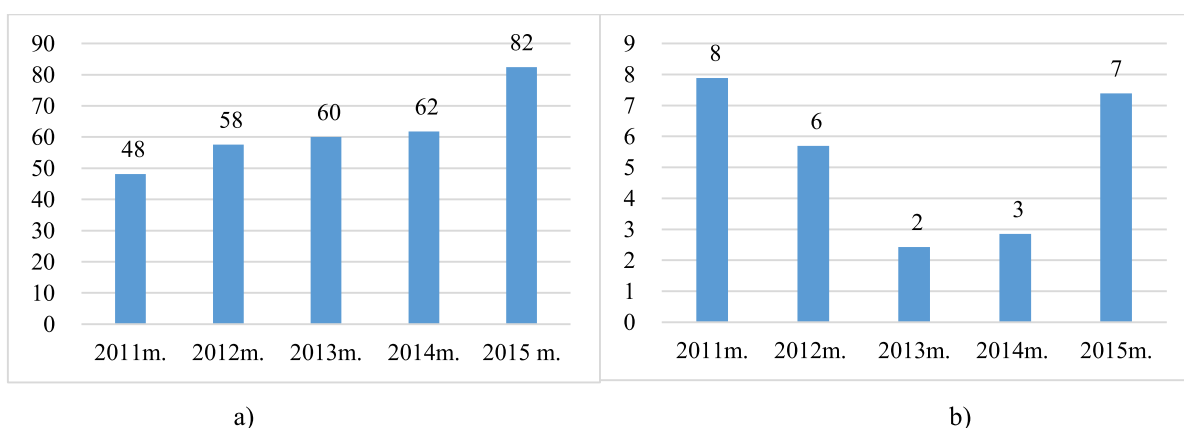
Paskelbtas Rusijos embargas turėjo įtakos krovinių gabenimui Rytų kryptimi. UAB „Vlantana“ krovinių gabenimo dinamika pagal geografinės kryptis 2011-2015 m. pavaizduota 3 paveiksle.

3 pav. UAB „Vlantana“ gabenami kroviniai pagal geografinės kryptis 2011 – 2015m.

Prieš embargo paskelbimą, UAB „Vlantana“ gabenami kroviniai į Rusiją sudarė apie 30 % visų krovinių. Tuo tarpu, po embargo paskelbimo įmonė savo rinką išplėtė į Vakarų Europos šalis (2015 m. 93 % visų krovinių buvo gabenama į Vakarų Europos šalis).

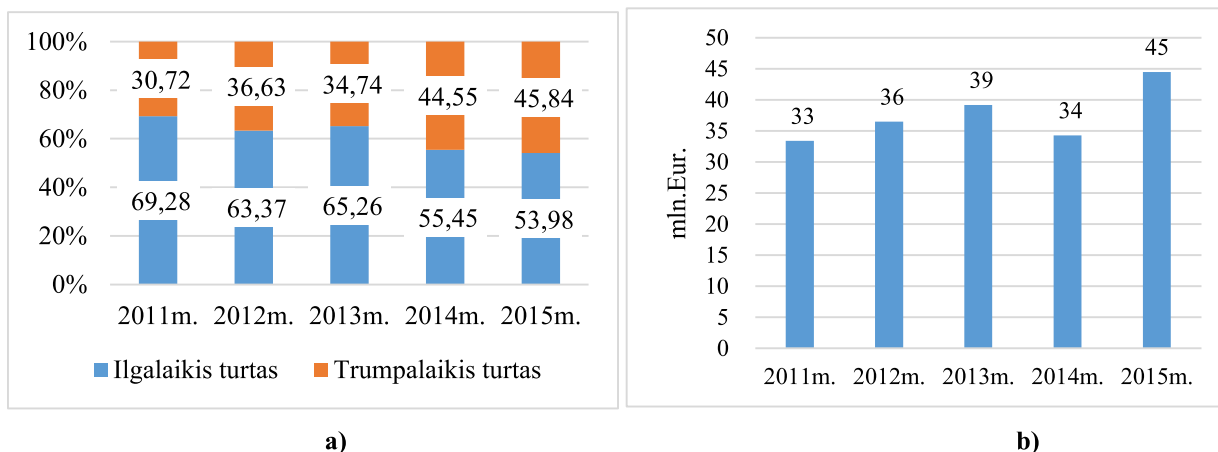
Analizuojant įmonę, svarbu nustatyti kaip joje kito turtas bei grynasis pelnas. Grynojo pelno ir turto iš viso dinamika nagrinėjamoju 2011-2015 m. laikotarpiu pateikta 4 paveiksle.

4 pav. UAB „Vlantana“ 2011-2015 m. laikotarpio: a) turto iš viso, b) grynasis pelnas, mln. Eur.

4 paveikslo a dalis parodo, kad kiekvienais metais UAB „Vlantana“ turtas tendencingai didėja, tačiau didžiausias pasikeitimas pastebėtas 2015 m. kai visas įmonės turtas sudarė 82 mln. eurų (lyginant su 2014 m. turtas padidėjo 32 %, o lyginant su baziniais 2011 m. įmonės turtas padidėjo net 71 %). Tam įtakos galėjo turėti tai, kad padidėjo įmonės ilgalaikis turtas bei gautinos

sumos per vienerius metus. 4 paveikslo b dalis parodo, kad mažiausiai grynojo pelno UAB „Vlantana“ uždirbo 2013 m. – 2 mln. eurų. (Lyginant su baziniais 2011 m. šiais metais grynasis pelnas sumažėjo 75 %, arba 4 kartus). Tačiau 2015 m. įmonės grynasis pelnas ima sparčiai didėti ir siekia 7 mln. eurų. (Lyginant su 2014 m. šis pelnas padidėjo 33 %). Tokiam grynojo pelno padidėjimui 2015 m. turėjo įtakos stipriai padidėjusios pardavimo pajamos.

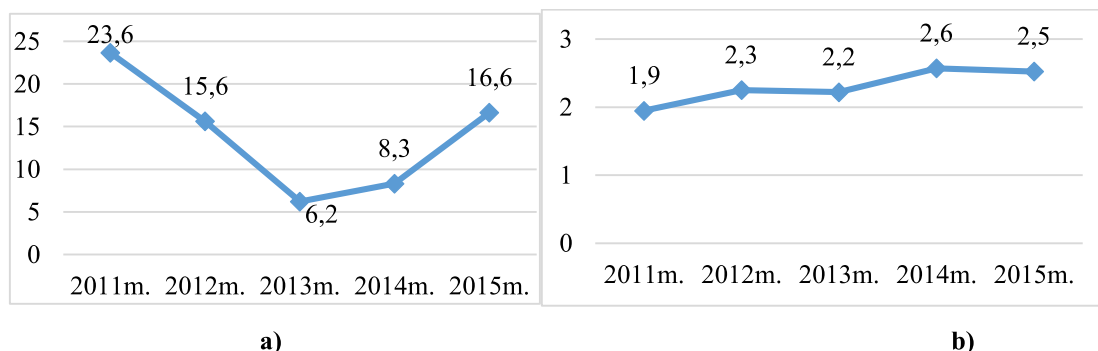

5 pav. UAB „Vlantana“ 2011-2015 m. laikotarpio: a) turto sandara, b) ilgalaikio turto dinamika

Visu nagrinėjamoju laikotarpiu ilgalaikis turtas sudarė didžiausią viso turto dalį. Kiekvienais metais ilgalaikis turtas sumažėjo vidutiniškai 5 % per metus dėl ilgalaikio turto nusidėvėjimo. Kadangi įmonės turta daugiausiai sudaro ilgalaikis turtas, toliau tikslinga jį ir nagrinėti. 5 paveikslo b dalyje pavaizduota UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto dinamika 2011-2015 m. Paveiksle matoma, kad mažiausiai ilgalaikio turto įmonė turėjo 2014 m. (34 mln. eurų). Tuo tarpu daugiausia ilgalaikio turto įmonė turėjo 2015 m. Tam įtakos turėjo padidėjęs įmonės materialus ir nematerialus turtas.

3. Rusijos embargo poveikis UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto efektyvumui

Svarbu tinkamai pasirinkti ir įvertinti santykinius rodiklius, kurie atskleistų įmonės efektyvų ilgalaikio turto panaudojimą. Tam tikslui pasiekti pasitelkiami du pagrindiniai rodikliai: ilgalaikio turto pelningumas ir ilgalaikio turto efektyvumas. Šie rodikliai pateikti 6 paveiksle.

6 pav. UAB „Vlantana“ 2011-2015 m. laikotarpio: a) ilgalaikio turto pelningumas, %, b) ilgalaikio turto efektyvumas

Analizuojant UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto pelningumą (6 paveikslas, a dalis) matoma, kad didžiausias rodiklis buvo 2011 m. (23,6 %), kai įmonės grynasis pelnas taip pat buvo didžiausias. Kitais metais pastebimas staigus šio rodiklio mažėjimas (2013 m. jis buvo mažiausias ir siekė 6,2 %). Tam įtakos galėjo turėti šiais metais labai sumažėjęs įmonės grynasis pelnas. Tuo tarpu ilgalaikio turto efektyvumo rodiklis įmonėje visu nagrinėjamuoju laikotarpiu kito tolygiai. Mažiausia šio rodiklio reikšmė pastebėta 2011 m. (1,9), kai įmonės pardavimo pajamos buvo mažiausios. Didžiausia – 2014 m., kai rodiklio reikšmė siekė 2,5.

Atlikus ilgalaikio turto pelningumo bei ilgalaikio turto efektyvumo analizę, galima teigti, kad UAB „Vlantana“ visu nagrinėjamuoju laikotarpiu savo turtą naudojo efektyviai ir pelningai.

Išvados

1. Apibendrinus galima teigti, kad įmonės finansinis rezultatas priklauso nuo įmonę supančių veiksnių. Išorinė aplinka veikia vidinę įmonės aplinką, turto efektyvumą, kuris tiesiogiai daro įtaką įmonės finansiniam rezultatui. Siekiant išanalizuoti, ar įmonė efektyviai panaudoja savo ilgalaikį turtą, reikia išnagrinėti įmonės ilgalaikio turto pelningumo ir efektyvumo rodiklius. Įvertinus šiuos rodiklius galima nustatyti kaip įmonė panaudoja savo ilgalaikį turtą pardavimo pajamoms uždirbti.

2. Įvertinus UAB „Vlantana“ ilgalaikio turto pelningumo ir efektyvumo rodiklius, nustatyta, kad didžiausias ilgalaikio turto pelningumas buvo 2011 m. (aukštas grynasis pelningumas lėmė ir ilgalaikio turto pelningumo lygį). Tuo tarpu ilgalaikio turto efektyvumo rodiklis nagrinėjamuoju laikotarpiu buvo geriausias 2014 m. Mažiausi turto pelningumo ir efektyvumo rodikliai nustatyti 2013 m., todėl galima teigti, kad transporto įmonės išorinių veiksnių poveikį pajunta vienu verslo ciklu anksčiau už kitas verslo įmones.

Literatūra

1. Buškevičiūtė, E., Kanapickienė, R., Patašius, M. (2010). *Finansinių rezultatų analizė*. Kaunas: Technologija I-kl.
2. Cowie, J. (2010). *The economics of transport*. London: Routledge.
3. Foerster, S. (2015). *Financial management: concepts and applications*. Boston [Mass]: Pearson
4. Palšaitis, R. (2010). *Šiuolaikinė logistika*. Vilnius: VGTU I-kl.
5. Subačienė, R., Budrionytė, R., Senkus, K. (2012). *Finansinė apskaita*. Vilnius: VU I-kl.

Summary

THE INFLUENCE OF RUSSIAN EMBARGO UAB „VLANTANA” FIXED ASSETS EFFICIENCY FINANCIAL ASSESSMENT

Rasa Navikaitė

The article analyzes the influence of the Russian embargo on cargo transportation company UAB “Vlantana”. After the embargo emerged vehicle downtime, part of the truck are not utilized due to reduced trips to the East, it is important to examine the relationship between the company's environmental factors and long-term asset performance.

Key words: russian embargo, fixed assets, efficiency, cargo transportation company.

SEB BANKO BŪSTO PASKOLOS IŠDAVIMO PROCESO ANALIZĖ

Deimantė Pažusytė

Mokslinė vadovė – Laima Steiblienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Gyvenamasis būstas- materialusis turtas, kuris tenkina ir vartojamąjį poreikį- jame galima gyventi. Daugeliui individų būstas, kuriame jie gyvena, yra svarbiausias ir brangiausias gyvenimo pirkinys. Dažnam būsto kreditas yra vienintelė galimybė nusipirkti nuosavą bustą. Dėl šios priežasties dauguma yra linkę skolintis iš šalies kreditinių institucijų. Ekonomikos pakilimo laikotarpiu Lietuvos komercinių bankų paskolų portfelis augo sparčiai ir jau šiandien daugiau nei penktadalis gyventojų turi finansinių įsipareigojimų. Tačiau pasaulinė kredito krizė priverstė visus bankus imtis griežtesnės paskolų išdavimo tvarkos, kiekvienas bankas priverstas ieškoti savo saugiklių nuo pasaulinės kredito krizės, t.y. taikyti efektyvias kreditavimo politikos priemones.

Straipsnio tikslas: Išanalizuoti AB SEB banko gyventojų būsto paskolos išdavimo procesą

Straipsnio uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu išanalizuoti kredito sampratą, funkcijas ir rūšys;
2. Išanalizuoti AB Seb banko būsto paskolos išdavimo procesą;

1. Kreditas ir jo funkcijos

Kreditinių santykių prielaidos susiformavo dar pirmą kartą bendruomenėje jos nariams persiskirstant pagal turinius požymius. Piniginių santykių bei vertės plėtra sudarė galimybę plėtoti ir kreditiniams santykiams. *Kreditas* (lot.k. creditum reiškia paskolą, skolą) – komercinis pasitikėjimas ir prekių arba pinigų skolinimas už palūkanas.

Veikiant kreditiniams santykiams, aktyviai persikirstomos šalies laisvos finansinės lėšos, siekiant kuo racionaliau panaudoti skolintas lėšas, o tai jos ekonomikai labai naudinga. Kreditiniame sandoryje dalyvauja du subjektai: kreditorius (paskolos davėjas, skolintojas) ir skolininkas (paskolos ėmėjas), ir kiekvienas jų turi savus ekonominius interesus. Taigi, kreditas yra tam tikra pinigų suma, kurią finansinė institucija skolina fiziniam ar juridiniam asmeniui ir numato sąlygas, susijusias su jos vartojimu ir grąžinimu.

2. Būsto kreditavimo sistema

Būsto kreditavimo sistemą, kaip atvirą, veikia išorės veiksniai, kurie lemia būsto kainą, būsto kreditavimo sistemos dalyvių aktyvumą, būsto kūrimą ir vystymą. Būsto, kaip nekilnojamojo

turto nuosavybės objekto, kaina nustatoma kapitalo rinkoje. Tai priklauso nuo paklausos ir pasiūlos. Ilgalaikėje perspektyvoje būsto kainos turi būti lygios statybų kainai. Trumpalaikėje perspektyvoje - galimi dideli šių dviejų dydžių nukrypimai. Pagrindiniai išorinės aplinkos veiksniai, darantys įtaką būsto kreditavimo sistemai, yra: socialiniai, politiniai, teisiniai, ekonominiai ir konkurenciniai.

Socialiniai veiksniai - visuomenės išsilavinimas, vertybės, papročiai, žiniasklaidos priemonės, gyventojų požiūris į nekilnojamojo turto įsigijimą, pasinaudojant būsto kreditu. Dauguma vartotojų ilgą laiką būsto įsigijimą, pasinaudojant kreditu, vertino neigiamai ir labiau vertino galimybę būstą įsigyti susitaupius lėšų ar pasiskolinus iš artimųjų. Gyventojai išskyrė tris pagrindines priežastis, kodėl nesinaudotų bankų teikiamu kreditu:

- namų ūkiai nenori prisiimti įsipareigojimų finansų įstaigoms;
- gaunamos pajamos yra per mažos gauti kreditą ir jį grąžinti;
- nėra lėšų pradiniam įnašui.

Politiniai veiksniai apima politinę situaciją šalyje, politinių partijų požiūrį į nekilnojamojo turto plėtojimą, socialinį būstą, paramą įsigyti ar nuomoti būstą ir pačią būsto kreditavimo sistemą Lietuvoje.

Teisiniai veiksniai apima visą teisinį būsto kreditavimo sistemos reglamentavimą. Lietuvoje galiojantys teisės aktai nevienodai reglamentuoja kreditavimo įstaigų veiklą. Susiduriama su finansinės nuomos santykių teisinio reglamentavimo spragomis.

Ekonominiams veiksniams priskiriama:

gyventojų pajamų lygis; potencialių būsto pirkėjų skaičius; namų ūkių vartojimas; nuomos mokestis; investicijos; palūkanų normos; darbo jėgos kainos; nedarbo lygis; nekilnojamojo turto objektų kaina ir kt.

Konkurenciniai veiksniai - šiuo metu būsto kreditus Lietuvoje teikia komerciniai šalies bankai: akcinė bendrovė „Swedbank“, uždaroji akcinė bendrovė „Medicinos bankas“, akcinė bendrovė DNB bankas, akcinė bendrovė bankas „Citadele“, akcinė bendrovė SEB bankas, akcinė bendrovė Šiaulių bankas. Finansavimo tvarka ir sąlygos visuose Lietuvos bankuose yra panašios, nes bankai stipriai konkuruoja tarpusavyje, stengdamiesi pritraukti kuo daugiau klientų.

3. Būsto paskolos išdavimas

Apsisprendimas imti būsto kreditą yra svarbus žingsnis gyvenime. Nerimą kelia ne tik ilgalaikiai finansiniai įsipareigojimai, bet ir sudėtingas būsto kredito gavimo procesas. Klientas, norėdamas gauti paskolą privalo praeiti ilgą paskolos išdavimo procesą.

Pirmiausia ką privalo klientas atlikti, tai paraiška paskolai gauti, ji yra užpildoma pagal atitinkamus reikalavimus. Banke dirbantis žmogus (dažniausiai tai yra administratorius) yra atsakingas už tai, kad kiekvienos paraiškos dėl paskolos forma būtų tinkamai užpildyta. Į forma surašoma visa atitinkama informacija apie potencialų skolininką. Su kredito paraiška klientas pateikia savo ir sutuoktinio dokumentus (jeigu yra susituokę):

- asmens tapatybę liudijančius dokumentus – pasus arba asmens tapatybės korteles
- pajamas liudijančius dokumentus
- darbdavių pažymos (firminiuose darbdavių blankuose, pasirašytos įmonės vadovo ir vyriausiojo finansininko bei patvirtintos antspaudu) apie paskutinių 12 mėnesių darbo užmokestį. Jei paskolos gavėjas individualios įmonės savininkas, – pajamų deklaracijos, patvirtintos Valstybės mokesčių inspekcijos. Jei dalį pajamų gauna pagal autorines sutartis, – autorinės sutartyskiti dokumentai ar pažymos, liudijančios Jūsų gautas oficialias pajamas.

Bankas, gavęs visus nurodytus dokumentus ir aptaręs su kredito prašančiu asmeniu kredito sutarties sąlygas, priims sprendimą dėl kredito suteikimo. Paskolos analizė (skolininko būklės įvertinimas). Kredito analizė yra procesas, kurio metu priimamas sprendimas dėl paskolos suteikimo. Visa informacija surinkta iš pokalbio ir paskolos prašymo apie klientą, finansines galimybes ir užstatą, sudaro pagrindą patvirtinti arba nepatvirtinti paskolą. Apie sprendimą dėl kredito suteikimą klientą informuoja asmeninis kredito vadybininkas.

Bankui įkeičiamą būstą turi įvertinti nepriklausomi turto vertintojai. Turto vertinimo ataskaitą turto vertintojai paprastai parengia per 1–5 dienas. Tam tikrais atvejais būsto įvertinimas nėra reikalaujamas. Tokios išimtys priklauso nuo būsto kredito dydžio, perkamo būsto amžiaus, įsigijimo kainos ir kitų sąlygų. Visada turi būti įkeistas perkamas būstas. Jei perkamo būsto vertės nepakanka norimos paskolos gavimui, gali būti įkeistas ir kitas bankui priimtinas turtas. Jeigu prieš būsto paskolos išdavimą nėra galimybės įkeisti perkamą būstą, tai įkeičiamas kitas turtas, kurį bankas laiko pakankamu, bet, įsigijus finansuojamą būstą, jį būtina įkeisti.

Notarų biure reikia sudaryti pirkimo pardavimo sutartį. Nuosavybės teisė į įsigytą nekilnojamąjį turtą turi būti įregistruota Nekilnojamojo turto registre, prašymą pateikiant bet kuriam VĮ Registrų centro teritoriniam padaliniui. Prašymas gali būti pateikiamas per notarą, kuris tvirtina pirkimo–pardavimo sutartį.

Jeigu yra nepilnamečių vaikų reikia gauti teismo leidimą įkeisti būstą. Jeigu įkeičiamame būste gyvena šeima (ar vienas iš tėvų), turinti nepilnamečių vaikų, tai reikia gauti apylinkės teismo leidimą įkeisti būstą. Jei šeima su nepilnamečiais vaikais gyvena ne bankui įkeičiamame būste, o kitame (notarui reikės pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad klientas turi kitą būstą, kuris Nekilnojamojo turto registre įregistruotas kaip šeimos turtas), arba jei įkeičiamas žemės sklypas, tada teismo sprendimo įkeisti būstą nereikės. Norint gauti teismo leidimą, reikia kreiptis į apylinkės teismą.

Apdrausti įkeičiama nekilnojamoji turtą. Įkeičiamas turtas turi būti visiškai apdraustas pagal banko nurodytus draudimo įvykius (nuo gaisro, sprogimo, žaibo, vandens poveikio, trečiųjų asmenų neteisėtos veikos, stichinių nelaimių) visam paskolos laikotarpiui draudimo įmonėje, draudimo išmokos gavėju nurodant banką. Įkeičiamas nekilnojamoji (ir kilnojamoji) turtas turi būti draudžiamas atkuriamąja verte.

Notarų biure sudaryti turto įkeitimo sandorį. Nupirktas ir įregistruotas būstas turi būti įkeičiamas bankui. Norint užsakyti pažymą, kurios reikia sudarant įkeitimo sandorį, klientas turi užpildyti nustatytos formos prašymą. Jį būtina pateikti Hipotekos lakštą tvirtinsiančiam notarui, ir sumokėti mokesį, priklausantį nuo pasirinkto termino. Informaciją apie kitus su pažyma sandoriui sudaryti susijusius taikytinus mokesčius suteikia Hipotekos lakštą tvirtinantis notaras.

Įregistravus Hipotekos lakštą ir pateikus bankui mokėjimo nurodymą bei sumokėjus bankui dokumentų parengimo ir administravimo mokesį, bankas išmoka paskolą ir nurodytą sumą perveda į: pirkimo–pardavimo sutartyje nurodytą pardavėjo sąskaitą, jei paskola skirta tik turto pirkimui;

statybos / remonto / rekonstrukcijos darbus atlikusios įmonės sąskaitą arba kliento sąskaitą, jeigu statybą / remontą / rekonstrukciją atliks klientas ūkio būdu. Paskolą klientas gali naudoti (gauti) etapais, tai ypač svarbu, kai perkamas nebaigtas statyti būstas ar atliekama būsto rekonstrukcija.

Kai klientas visiškai atsiskaito su būsto pardavėju, per pirkimo–pardavimo sutartyje nurodytą terminą (2–3 dienas) pardavėjas privalo pirkėjui pateikti notaro patvirtintą pažymą apie visišką atsiskaitymą pagal būsto pirkimo–pardavimo sutartį (pas notarą būtinai turi nuvykti pardavėjas, bet gali ir kartu su pirkėju). Pažymos originalą pirkėjas turi pateikti VĮ Registrų centrui, o kopiją – aptarnaujančiam banko vadybininkui. Šios pažymos nepateikęs VĮ Registrų centrui, pirkėjas negalės laisvai disponuoti įsigytu turtu. Už išduodamas paskolas bankas nustato kintamąją arba pastoviąją palūkanų normą. Kintamoji palūkanų norma – tai 3, 6, 12 mėnesių bazinė palūkanų norma + banko marža. Bazinė palūkanų norma – tai vidutinė tarpbankinė palūkanų norma. Atsižvelgiant į paskolų valiutą, išskiriamos tokios tarpbankinės palūkanų normos:

LIBOR EUR (London Inter Bank Offer Rate) arba EURIBOR EUR (Eurozonos tarpbankinė palūkanų norma), šios dvi palūkanų normos eurais skiriasi labai nežymiai;

LIBOR USD taikoma JAV doleriams.

Pagal palūkanų normos fiksavimo terminus paskolos yra skirstomos į:

- paskolas su fiksuotąja palūkanų norma;
- paskolas su kintamąja palūkanų norma.

Renkantis būsto kreditą su fiksuota palūkanų norma – tam tikram laikotarpiui nustatoma palūkanų norma, kuriai nedaro įtakos palūkanų normos pokyčiai ir ji nekeičiama per visą paskolos terminą be specialaus skolintojo ir skolininko susitarimo. Paprastai palūkanų norma nustatoma laikotarpiams, kurių trukmė – nuo 2 iki 10 metų, nors kartais galimi ir ilgesni laikotarpiai, pvz., 15 metų. Būsto paskolos su fiksuotomis palūkanomis sutartyje galima numatyti dvi palūkanų normas atskiriems paskolos laikotarpiams. Klientams, norintiems saugumo ir stabilumo ekonomistai pataria rinktis būsto kreditus su fiksuota palūkanų norma. Kintama palūkanų norma pirmą kartą nustatoma sudarant kredito sutartį, o vėliau koreguojama priklausomai nuo kliento pasirinkimo kas tris, šešis ar dvylika mėnesių.

Banko maržą sudaro:

- veiklos išlaidos;
- rizikos sąnaudos;
- pelnas (užduoties marža).

Klientai, imantys paskolas, bankui sumoka komisinius mokesčius: sutarties paruošimo (taikomas beveik visada); turto vertinimo (jei vertina banko darbuotojai; jeigu turtą vertina nepriklausomi turto vertintojai, tai mokestis mokamas ne bankui); įsipareigojimo (taikomas ilgalaikėms paskoloms, mokestis už tai, kad, jeigu klientas nepaima jam suteikto kredito sumos iki nustatyto laiko, bankas įsipareigoja laikyti rezervavęs pinigus ir neišduoti kitam klientui, todėl bankas po nurodytos datos skaičiuoja įsipareigojimo mokestį). Kreditų sutartyse visada būna numatomos netesybos už laiku nesumokėtas palūkanas ar paskolą, ar kitokių įsipareigojimų nevykdymą: bauda – vienkartinė; delspinigiai – skaičiuojami už kiekvieną termino praleidimo dieną, savaitę; mėnesį ir t. t. Gyventojai turi galimybę pasirinkti paskolos grąžinimo būdą – linijinį ar anuitetinį:

- Linijinis – kreditas pradedamas grąžinti ne vėliau kaip po tam tikro sutarto laikotarpio nuo sutarties sudarymo dienos ir grąžinamas lygiomis dalimis. Palūkanos mokamos kas mėnesį, nuo pinigų gavimo ir skaičiuojamos nuo negrąžintos paskolos sumos.

- Anuitetinis – kreditas pradamas gražinti kitą mėnesį, paėmus paskolą. Kreditas ir palūkanos mokamos vienodomis įmokomis kas mėnesį. Iš apskaičiuotos įmokos pirmiausia dengiamos palūkanos už faktiškai panaudotą paskolos dalį, likusi suma nukreipiama paskolos dalies gražinimui.

Išvados

1. Banko kreditas suteikia galimybę jau šiandien nusipirkti būstą, ateities pajamų sąskaita. Kartu jis sudaro sąlygas žmogui laisvai ir savarankiškai veikti.
2. Pagrindiniai namų ūkių būsto kreditavimo elementai, susieti informaciniais, finansiniais ir grįžtamaisiais ryšiais, yra būsto pirkėjas, pardavėjas, kredito įstaiga ir partneriai.
3. Fizinį asmenų kreditavimo sistemos veikimas priklauso nuo valstybės vykdomos būsto finansavimo politikos, šalies ekonomikos stabilumo, laisvos konkurencijos būsto finansavimo rinkoje, stabilios kreditavimo įstaigų veiklos.
4. Kreditai teikiami pilnamečiams Lietuvos Respublikos piliečiams ir asmenims, turintiems leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, gaunantiems nuolatinės pajamas.
5. Būsto kreditai AB SEB banke teikiami eurais.
6. Būsto kredito gražinimas paprastai yra užtikrinamas keičiant įsigyjamą būstą.

Literatūra

1. BUCKIŪNIENĖ Olga. Verslo finansų valdymas. Mokomoji knyga. Vilnius, 2013. 227 p. ISBN 978-609-436-022-0
2. *Kreditai*. [interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2015 m. spalio 30 d.] Prieiga per internetą: <www.seb.lt
3. Mykolo Romerio universitetas. Finansų rinkų įžvalgos. Vilnius, 2013. 834 p. ISBN 978-9955-19-514-6
4. RUTKAUSKAS Aleksandras Vytautas; SŪDŽIUS Vytautas; MACKEVIČIUS Vytautas. Verslo finansų principai ir praktika. Vilnius, 2009. 326 p. ISBN 978-9955-28-405-5

Summary

HOUSING LOAN ISSUANCE PROCESS ANALYSIS IN SEB BANK

Deimantė Pažusytė

Housing credit system as an open, running external factors that determine the price of housing, the housing credit system participants in the activity, housing developments. Housing as a real estate property of the object, the price is determined on the capital market. The determination to take a mortgage credit is an important step in life. There is concern not only the long-term financial obligations, but also a complex process of obtaining mortgage loans. The client, in order to obtain a loan must undergo a long process of issuing loans. Customers taking out loans, the bank pays the fees and contract preparation; property valuation (if the bank employees, if the assets valued by independent appraisers, the tax is not paid to the bank); obligation (applicable to long-term loans, the fee for this is that if the customer does not pick up his amount of credit granted by the set time, the bank undertakes to hold the reservation of the money and not to issue another client, so the bank after that date counts commitment fee). Credit agreements always provides penalties for overdue interest or loan, or other defaults: fine - a one-off; interest - calculated for each delayed day, week, month.

SĖKMINGO VERSLO PRIELAIDOS

Karolina Baltrukevičiūtė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Šiuolaikiniame pasaulyje žmonės vis dažniau renkasi pradėti savo verslą ir būti patys sau darbdaviais, nors tai yra susiję su didele rizika. Žmonės renkasi užsiimti savarankiška veikla todėl, kad nori būti nepriklausomi ir tam nebūtinai aukštasis išsilavinimas. Pasirinktas verslas priklauso nuo asmeninių gebėjimų, asmeninės iniciatyvos, žinių bei įdėto laiko ir pastangų. Todėl labai svarbu, kad kiekvienas ėmėsis savo verslo skirtų daug dėmesio ir laiko vadovui reikiamų savybių lavinimui, žinotų savo veiklos tikslus, matytų ateities vaizdą, gebėtų prisitaikyti prie naujovių, paskirstyti darbus bei turėtų gerus laiko planavimo įgūdžius. Esant tik 4% žmonių, kurie imasi kurti verslą, būtina gerai išanalizuoti šiuos veiksniai tam, kad tas procentas padidėtų ir rizika imtis verslo ir patirti nesėkmę būtų sumažinta.

Darbo tikslas – išanalizuoti sėkmingo verslo prielaidas.

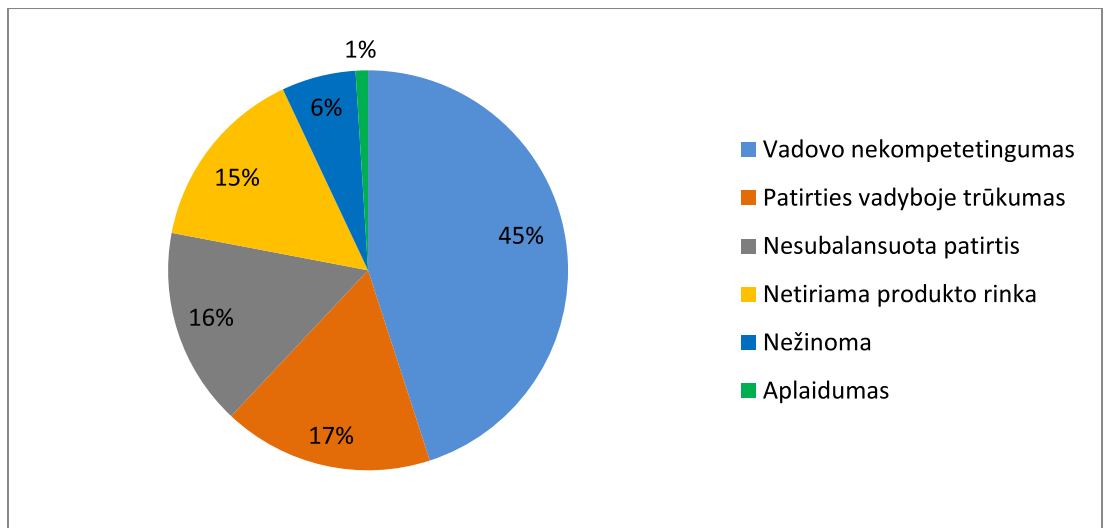
Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti vidinius veiksniai, lemiančius verslo sėkmes ir nesėkmes;
2. Išnagrinėti išorinius veiksniai, lemiančius verslo sėkmes ir nesėkmes.

Darbo metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė.

Vidiniai veiksniai lemiantys verslo sėkmes ir nesėkmes

Verslas – tai asmenine rizika paremta savarankiška veikla, kurios tikslas – gauti pelną. Tam naudojami asmeniniai sugebėjimai, žinios, laikas, kitų žmonių pinigai ir darbas. Ar verslas neš pelną, bus sėkmingas ar patirsite nuostolius ir nesėkmes, lemia labai daug veiksnių. Šie veiksniai gali būti vidiniai ir išoriniai. Vienas iš svarbiausių vidinių veiksnių, kurie lemia verslo sėkmę – vadovo vaidmens įtaka įmonei. (žr. 1 pav.).

1 pav. Verslo nesėkmių priežastys

Šaltinis: Rasel. [interaktyvus]. Why do small business fail? *Entrepreneurship*, 2015, birželio 5 d. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bankofinfo.com/why-do-small-businesses-fail/>>

Vieni sako, kad verslumas yra įgimtas ir nuo mažens žmonės turi tam tikrą gyslelę ir reikiamas savybes, be to, tai patvirtintų tai, kad tik 4% žmonių imasi pradėti savo verslą. Tačiau kiti mano, kad verslumo galima išmokti lygiai taip pat, kaip skaityti ar rašyti. Ir abeji yra teisūs. Nes norint turėti sėkmingą verslą reikia įdėti daug darbo ir turėti tam tikras savybes. [5] Kiekvienam vadovui, siekiančiam įmonės sėkmės, reikėtų pasižymėti bent keliomis šiomis savybėmis:

- Sąmoningumas – vadovas turi sąmoningai suprasti, kad darbdaviai ir darbuotojai skiriasi. Tačiau nei vienas darbuotojas neturėtų dėl to jaustis prastesniu. Vadovo darbas šiuo atveju siekti, kad kiekvienas tai suprastų ir jaustųsi dėl to gerai;
- Ryžtas – vadovaujantis asmuo yra atsakingas už visus darbuotojus ir verslą, todėl esant reikalui jis turi gebėti priimti ryžtingus sprendimus;
- Empatija – kiekvienas darbuotojas yra žmogus, todėl vadovas turi gebėti suprasti, ką reiškia būti jų vietoje ir padėti, bei skatinti iškilus problemoms;
- Atsakingumas – vadovo pareigos reikalauja mokėti prisiimti atsakomybę ne tik už save, bet ir darbuotojus;
- Pasitikėjimas – darbuotojai, kuriais pasitikima pasiekia daugiau, bei tą pasitikėjimą perduoda kitiems, taip gerindami visos komandos darbą;
- Atvirumas – atviru vadovu darbuotojai pasitiki labiau. Kaip elgiasi vadovas su darbuotojais, taip elgsis su juo darbuotojai.
- Įkvėpimas – vadovaujantis asmuo turi keliantis sau aukštus reikalavimus ir juo išpildantis yra puikus pavyzdys visiems pavaldiniams.

Dažna įmonė patiria nuosmukius dėl netinkamo vadovavimo, kai įmonės valdytojas svarbiuose sprendimuose leidžia vyrauti jausmams, asmeniniams poreikiams. Taip pat dažnai koją pakiša neryžtingumas, neatsakingumas, kai netinkamai priimama kritika, kaltė dėl paties blogų priimtų sprendimų verčiama darbuotojams. [4] Vadovas savo elgesiu, žodžiais ir darbais turi atstovauti įmonę, jis yra pagrindinis jos veidas, todėl turi pasirūpinti, kad kiti darbuotojai norėtų bendrų tikslų, sėkmės. Pavyzdžiui, Max Nisen (2013) savo straipsnyje rašo – Carly Fiorina į “Hewlett Packard” vadovės postą atėjo kaip tikra garsenybė ir dėl to įmonė patyrė didžiulę žalą. Ji iškart inicijavo didžiulius pokyčius, nes tai tiko jos asmenybei – taip ją įsivaizdavo visuomenė. Taip ji priėmė radikalių, tačiau nereikalingų sprendimų, o bendrovė patyrė didžiulę žalą. Kodėl? Nes savo ego ji priešpastatė bendrovės vertei. Puikiausių verslo lyderių tikslas – kurti sėkmingas bendroves, ne save. [3]

Taip pat itin svarbus įmonės sėkmės rodiklis ir dažna klaida – verslo misijos ir vizijos formulavimas. Misija - pagrindinis ir išskirtinis tikslas organizacijos tikslų visumoje - aiškiai suformuluota egzistavimo priežastis. Vizija – tai organizacijos ateities vaizdas. Būtent į šių dviejų, atrodo, nesvarbių, sakinių sudarymą kiekviena įmonė turėtų įdėti daug pastangų ir skirti dėmesio. Tiek vadovai, tiek darbuotojai, tiek klientai nori tikslumo, nori žinoti, kad pasirinkta įmonė turi aiškius tikslus bei siekia jų, mato verslą ateityje. Aiškaus tikslo turėjimas padeda siekti jo, nes žinojimas ko siekiama padeda atrasti optimaliausias priemones tam pasiekti, nenuklysti nuo kelio, kurti ateities planus. Štai dar vienas puikus pavyzdys iš Max Nisen (2013) straipsnio - “Pioneer Seed” buvo didžiausia bendrovė savo rinkoje, sėjamųjų grūdų agrokultūrai rinkoje. Ji tiesiogiai bendradarbiavo su ūkininkais ir galutiniais vartotojais. Kai biotechnologijų įmonės įžengė į šią rinką, “Pioneer Seed” nusprendė plėtoti ir šią sritį. Tada tikslas pasidarė nebeaiškus tai stipriai paveikė jos finansinius rezultatus, kol galiausiai įmonė buvo nupirktą. [3]

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausią sėkmę versle, kalbant apie vidinius veiksmus, lemia vadovo veiksmai ir sprendimai, jo elgesys. Savybių, būtinų vadovui, neturėjimas gali tapti visos įmonės nesėkme. Taip pat itin svarbus veiksnys – misijos ir vizijos formulavimas. Misija ir vizija nusako įmonės gebėjimą matyti tolimesnę veiklą, konkrečių tikslų turėjimą ir siekimą, bei žinojimą, kokiomis priemonėmis siekti įmonės sėkmės. Priešingu atveju tai gali reikšti verslo nesėkmę dėl konkretumo ir tikslumo nebuvimo, nežinojimo, kokia verslo egzistavimo priežastis.

Išoriniai veiksniai lemiantys verslo sėkmes ir nesėkmes

Verslo ištakos siekia senų senovę, kai žmonės jau tada siekė gauti materialią ar nematerialią naudą mainais. Bėgant amžiams verslas keitėsi, atsirado kitokių jo formų, atsiskaitymo būdų ir pan. Tai lėmė įvairūs išoriniai veiksniai. Vienas svarbiausių veiksnių ir bene didžiausią

įtaką turėjęs – XVIII-XIX a. vykusį pramonės revoliucija, kuomet įvyko pokyčiai gamybos technologijoje bei organizacijoje, kurių metu buvo pereita nuo manufaktūrinės prie stambiosios mašininės gamybos. Darbo pasidalijimas ir specializacija paskatino didžiulį našumo padidėjimą, palengvino įmonių darbą. (2,30) Tai aktualu ir šiandienos verslui, nes labai svarbu žinoti, kaip įmonėje tinkamai paskirstyti tam tikriems atskirų veiklų specialistams jų darbus. Darbas dalyviams paskirstomas pagal profesionalumą. Nuo to, ar buvo atsižvelgta į kvalifikaciją, priklausys darbo efektyvumas. Darbas dalijamas tarp organizacijos narių pagal atlikimo vietą, laiką, turinį, produktą. Pavyzdys iš Max Nisen (2013) straipsnio: “Kmart” buvo mažmeninės prekybos pionierius JAV, tačiau orientavosi į skirtingą klientūrą. Tuo tarpu “Walmart” toliau koncentravosi ties geriausia kaina, o “Target” laikėsi diferenciacijos strategijos. “Kmart” bandymas apimti abu baigėsi įmonės bankrotu 2002-iais metais. [3]

Antras itin svarbus išorinis veiksnys – nuolatiniai šiuolaikinio pasaulio pokyčiai. Turbūt kiekvienas žmogus žino ar nesunkiai gali rasti įmonę, kuri patyrė nuostolius, nuosmuki ar bankrutavo todėl, kad nesugebėjo laiku sureaguoti į šiuolaikines naujoves ir pokyčius. Esant tokiam greitam technologijų pasaulio augimui įmonė privalo mokėti prisitaikyti prie padėties, nes kitu atveju siūlomos prekės ar paslaugos gali būti greitai pakeistos naujomis ir nebepaklausios. (2,33) Puikus pavyzdys įmonė „Copy1“, kuri teikia spausdinimo, laminavimo, kopijavimo, įrišimo ir kitas paslaugas. Šio verslo tikslinė rinka – studentai, kurių studijos vis labiau yra pritaikytos kompiuteriams, spausdinimas tampa nebe toks reikalingas. „Copy1“ įmonė supratusi, kad jau kelis metus pajamos iš spausdinimo ir kopijavimo paslaugų mažėja, nusprendė prisitaikyti ir pasiūlė papildomų paslaugų, susijusių su kompiuterine technika, pvz.: kompaktiniai diskai ir dėklai nuotraukoms, elektroninė parduotuvė, skenavimas, užsakymai internetu.

Trečias išorinis veiksnys – laikas. Neveltui sakoma, kad laikas – tai pinigai. Tinkamai suplanuotas ir išnaudotas laikas šiame amžiuje yra dar vienas sėkmės link vedantis veiksnys. Laiko valdymo įgūdžiai būtini efektyviai įmonei ir žmogui. Paprastai tie, kurie naudojami laiko planavimo technikomis, būna sėkmingi versle. (1,22) Didžiausia daugelio įmonių bėda, kad jie išties nuolat turi darbo, tačiau pasiekia nedaug, nes koncentruojasi ne ties svarbiausiais darbais ir skiria jiems per daug pastangų ir laiko.

Apibendrinant galima teigti, kad išorinių veiksnių įtaka įmonės sėkmei yra tiek pat svarbi kaip ir vidinių veiksnių. Šie trys veiksniai, darbo pasidalijimas ir specializacija, nuolatiniai pasaulio pokyčiai bei laikas, yra labai svarbūs norint turėti sėkmingą verslą. Didelę reikšmę versle turi gebėjimas paskirstyti darbus, nes tai sutaupo brangų laiką ir gerina darbo našumą, kitu atveju verslui gali grėsti netgi bankrotas. Taip pat verslo sėkmei ar nesėkmei didelę įtaką daro nuolat tobulėjančios technologijos ir naujovės – įmonės, sugebančios prisitaikyti prie naujovių ir

besikeičiančių vartotojo poreikių laukia sėkmė. Itin didelę reikšmę įmonei turi gebėjimas tinkamai planuoti laiką, tai gali tapti sėkmingos karjeros priežastimi.

Išvados

1. Didžiausią sėkmę versle, kalbant apie vidinius veiksnius, lemia vadovo veiksmai ir sprendimai, jo elgesys. Savybių, būtinų vadovui, neturėjimas gali tapti visos įmonės nesėkme. Taip pat itin svarbus veiksnys – misijos ir vizijos formulavimas. Misija ir vizija nusako įmonės gebėjimą matyti tolimesnę veiklą, konkrečių tikslų turėjimą ir siekimą, bei žinojimą, kokiomis priemonėmis siekti įmonės sėkmės. Priešingu atveju tai gali reikšti verslo nesėkmę dėl konkretumo ir tikslumo nebuvimo, nežinojimo, kokia verslo egzistavimo priežastis.
2. Išorinių veiksnių įtaka įmonės sėkmei yra tiek pat svarbi kaip ir vidinių veiksnių. Šie trys veiksniai, darbo pasidalijimas ir specializacija, nuolatiniai pasaulio pokyčiai bei laikas, yra labai svarbūs norint turėti sėkmingą verslą. Didelę reikšmę versle turi gebėjimas paskirstyti darbus, nes tai sutaupo brangų laiką ir gerina darbo našumą, kitu atveju verslui gali grėsti netgi bankrotas. Taip pat verslo sėkmei ar nesėkmei didelę įtaką daro nuolat tobulėjančios technologijos ir naujovės – įmonės, sugebančios prisitaikyti prie naujovių ir besikeičiančių vartotojo poreikių laukia sėkmė. Itin didelę reikšmę įmonei turi gebėjimas tinkamai planuoti laiką, tai gali tapti sėkmingos karjeros priežastimi.

Literatūra

1. TETT, Gillian. Ji vadovauja IBM: Ginni Rometty, *Verslo klasė*, 2015, kovas, p. 20-24. ISSN 1648-6374
2. VOLDEMARAS, Mindaugas. Gėdingas faktas apie jūsų įmonę. *Verslo klasė*, 2015, kovas, p. 30-33. ISSN 1648-6374
3. NISEN, Max. [interaktyvus] Dešimt didžiausių verslo nesėkmių. *Verslas ir jo pradžia*, 2013, kovo 11 d. [Žiūrėta 2015 m. gruodžio 8 d.] Prieiga per internetą: <http://www.verslas.in/desimt-didziausiu-verslo-nesekmiu/>
4. Savybės, kurias turi geriausi vadovai. *Vadyba*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015 m. gruodžio 7 d.] Prieiga per internetą: <http://ekonomika.tv3.lt/naujiena/savybes-kurias-turi-geriausi-vadovai-47783.html>
5. Francesca Gino, Gary P. Pisano [interaktyvus]. Why leaders don't learn from success. *Harvard Business Review*, 2011, balandis. [Žiūrėta 2015 m. gruodžio 16 d.] Prieiga per duomenų bazę: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=15&sid=f90bb482-2e4b-455a-b763-47de97429292%40sessionmgr113&hid=124>

6. Rasel [interaktyvus]. Why do small businesses fail? *Entrepreneurship*, 2015, birželio 5 d. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bankofinfo.com/why-do-small-businesses-fail/>>

Summary

SUCCESSFUL BUSINESS ASSUMPTIONS

Karolina Baltrukevičiūtė

Business is a self-employed activity which based on personal risk. This activity aim is to get profit. To make a successful business you need personal skills, knowledge, time and other people money, investment and employment. Business success depends on many internal and external factors. Talking about internal factors – every business leader should have these personal qualities: consciousness, resolution, empathy, responsibility, trust, openness. There is another very important factory – a clear mission and vision formulation. It describes company's ability to see future view and plans, helps to comply with the objectives and choose the most appropriate measures to achieve the purpose.

One of the most important external factors and probably had the biggest impact – industrial revolution, which was held on XVIII-XIX century. The division of labor and specialization led to a huge increase in productivity and facilitate corporate job. The second very important external factor is a permanent change of the modern world. The company must be able to adapt to the situation, otherwise the goods or services offered can be quickly replaced with new ones. And the last one is time. Properly planned and spent time in this century is another factor leading to success. A time-management skills is necessary for effective business. Usually those who use time management techniques are successful in business.

These five mentioned factors are very important if you want succeed in your own business. As a leading person you should have continuous training and develop personal qualities. Business must have clear goals in order, because it gives confidence to both customers and the company. Also, you need to know how effectively distribute the work in order to improve its productivity, be able to adapt to innovation and to plan time.

SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESAS

Agata Mardusevič

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Kiekvienas žmogus kasdien priima daugybę sprendimų, tai yra. sprendžia tam tikras savo problemas pasirinkdamas viena iš geriausių alternatyvų, kuri patenkintu jo poreikius. Bet ne visi yra susipažinę su sprendimų priėmimo procesu. Mums dažnai tenka priimti sprendimus, kurių pasekmės gali būti rimtos. Bet daug didesnių pasekmių gali turėti įmonių vadovai. Jų pasiekti geri rezultatai ne visada yra laimės reikalas. Kartais tenka priimti bene pačius svarbiausius sprendimus, tai gali būti: kapitalo didinimas, išlaidų padidinimas, pripažinti nuostolius arba priimti atsakomybę už bloga paslaugų arba prekių kokybę. Priimant tokius sprendimus kiekviena iš jų prieš tai yra tiksliai išanalizuojama, surenkama tinkama informacija, aptariama su žmonėmis kurie jau turėjo reikalų su panašiais įvykiais. Tad sprendimo priėmimo procesas nėra lengvas. Tam kad priimti tinkamiausia sprendimą reikia atlikti keletą veiksmu. Apie šiuos etapus ir bus kalbama šiame darbe.

Darbo tikslas – išnagrinėti sprendimų priėmimo procesą.

Darbo uždaviniai:

1. Apibūdinti sprendimo priėmimo sąvoka;
2. Išnagrinėti situacijos įvardijimo procesą;
3. Išnagrinėti kas įeina į sprendimo parengimo procesą;
4. Aptarti vieno priimto sprendimo procesą;
5. Apibūdinti sprendimo įdiegimo procesą.

Darbo metodai: mokslinės, teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė.

Sprendimo priėmimo sąvoka

Literatūroje kol kas nėra priimto tikslios, vienos sprendimo priėmimo sąvokos. Apibendrinant visas galima teigti, kad sprendimų priėmimas turėtų būti suprantamas kaip veiksmas arba procesas, susijęs su žmogaus siekiu išspręsti tam tikrą jo problemą ar galimybę. Būtina sprendimo priėmimo prielaida – galimybė pasirinkti iš kelių įmanomų alternatyvų. Tam kad priimti sprendimą reikia atlikti keturis etapus: situacijos įvardijimas, sprendimo parengimas, sprendimo priėmimas ir sprendimo įdiegimas. Iš pateiktų valdymo sprendimo proceso sudėtinių dalių matyti, kad vadybos literatūroje valdymo sprendimų priėmimo procesą dažniausiai siūloma pradėti formuluojant problemą, tikslą, situaciją. Kitą sprendimų priėmimo proceso etapą tikslinga pavadinti „Sprendimo parengimas“. Čia fiksuojami darbai, būtini sprendimui iki galo parengti, ir savo ruožtu užtikrinam, kad bus formuluojama ir įvertinama pakankamai alternatyvų. Trečiasis, literatūroje dažnai vadinamas kulminaciniu arba „Sprendimo priėmimas“. Kad jis būtų įmanomas, reikia užtikrinti pagrindinį racionalaus požiūrio reikalavimą – įvertinus alternatyvas, turi likti mažiausiai dvi tinkamos. Ketvirtasis etapas – sprendimų įdiegimo etapas yra būtinas ir labai svarbus. Dažna klaida – manyti, kad svarbiausia yra priimti gerą sprendimą, o veiksmai jam įgyvendinti atsiras savaime. Praktika rodo: jeigu žmogus nenori ar nesubeda įgyvendinti gero sprendimo, jis bus nesėkmingas. Šiame etape atliekami du darbai: vykdytojų supažindinimas su sprendimu bei sprendimo įgyvendinimo kontrolė ir sekimas.

Situacijos įvardijimas

Pirmasis darbas, kuriuo prasideda sprendimų priėmimo procesas ir kurį turi atlikti tik vadovas, - poreikis priimti sprendimą suvokimas. Jis reiškia situacijos pastebėjimą ir poreikio priimti sprendimą atsiradimą. Yra keletą signalų, kurie racionali požiūriu leidžia pastebėti situaciją: nukrypimas nuo ankstesnės patirties - situacija pastebima lyginant esamą būseną su ankstesne, dažniausiai pateikta raštiškomis ataskaitomis arba žodiniais pranešimais; nukrypimas nuo plano - situacija pastebima lyginant esamą būseną su numatyta organizacijos trumpalaikiuose ar ilgalaikiuose planuose ir kiti. Visi išvardyti signalai gali suformuoti poreiki priimti tam tikrus sprendimų tipus: aiškus poreikis priimti sprendimą – situacija yra visiškai akivaizdi ir reikalauja neatidėliotinai priimti vadybinį sprendimą; neapibrėžtas poreikis priimti sprendimą – šiuo atveju situacija vystosi iš lėto ir nereikalauja neatidėliotino sprendimo. Lemiamas veiksnys ar vadovas laiku apsispręs pradėti sprendimų priėmimo procesą. Sekantis etapas tai yra situacijos suformavimas, kuri susidarė organizacijoje, ir nori įsitikinti,

ar verta ją spręsti. Norint gerai suvokti situacija iš pirmo ją reikia suformuluoti. Taip pat sprendimo priėmėjas atsakingas, kad būtų surinkta ir tinkamai įvertinta informacija apie priežastis, dėl kurių susidarė situacija. Svarbu, kad vadovas gautų kokybišką informaciją, atitinkančią pagrindinius tarpusavyje susijusius ir dažnai vienas kitam prieštaraujančius išsamumo ir pateikimo laiku reikalavimus. Dar vienas labai svarbūs punktas yra informacijos tinkamumo ir patikimumo reikalavimai. Tinkamumo reikalavimas reiškia, kad visa vadovui pateikiama informacija turi būti tinkama, tai yra jam naudinga ir reikalinga, kitaip sakant, atitinkanti situacijos poreikį. Labai svarbus ir patikimumo reikalavimas, kuris nurodo, kad visa vadovui pateikiama informacija turi būti patikima, tai yra suteikti vertingą tikrą realybės atspindį. Galutinis suvokiamos situacijos įvardijimas yra baigiamasis pirmojo sprendimų priėmimo proceso etapo žingsnis. Vadovas išanalizavęs gautą informaciją, turi galutiniai nutarti, ar reikia spręsti susidrausią situaciją.

Sprendimo parengimas

Sprendimo parengimo etape pirmiausia turi būtų įvardintos įvairios alternatyvos. Alternatyvų įvardijimas – reiškia galimų veiksmų krypčių, leidžiančių išspręsti situaciją, tai yra turėtų būti sudarytos alternatyvos, kaip išspręsti situaciją. Šiame darbe alternatyvos dar nevertinamos, tik generuojamos, ir siekiama per kuo trumpesnį laiką kuo greičiau jų suformuluoti. Aišku, neįmanoma suformuluoti visų įmanomų alternatyvų, tad teisingiau sakyti, kad reikia suformuluoti pakankama jų skaičių, tinkančių vadybinei situacijai išspręsti. Pagrindiniai dalykai, padedantys vadovui nustatyti, ar sąrašas tinkamas, -alternatyvų skaičius it tipas. Alternatyvų įvardijimo sėkmę taip pat lemia teisingai pasirinktas darbo atlikimo subjektas – asmuo ar grupė, sudarysiantys alternatyvų sąrašą. Tad šiame darbe vadovas – sprendimo priėmėjas – turi nutarti, kas formuluos alternatyvas – jis pats ar jo sudaryta grupė. Formuluojuant alternatyvas, ypač kai reikia suformuluoti daug kūrybiškų alternatyvų, verta naudoti „smegenų šturmo“ arba sintetikos metodus. Alternatyvų įvertinimo metu turi būti aptariamoms visoms alternatyvoms ir atmetamos netinkamos. Taip pat labai dažnai naudojamas „trigubo filtro“ metodas.

Sprendimo priėmimas

Optimalios/geriausios alternatyvos atrinkimas reiškia, kad iš kelių tinkamų atrenkama optimali arba pati geriausia. Optimali alternatyva atrenkama sprendžiant optimizavimo uždavinį. Taikant kitus kiekybinius ar kokybinius alternatyvų pasirinkimo metodus, atrenkama geriausia alternatyva. Kai

vadovas tikisi gerų rezultatų jis elgesį konservatyviau ir vengia rizikos, o priešingai – manydamas, kad rezultatas gali būti neigiamas, rizikuos bandydamas, galbūt, išvengti nuostolio. Įmonėse sprendimai dažniausia suformuluojami įsakymu. Kad užtikrintų tikslesnį sprendimo įgyvendinimą, sekimą ir kontrolę, kryptingesnį visų sprendimą diegiančių dalyvių elgesį, jo formuluotė turi atitikti pagrindinius reikalavimus. Įsakymo apie sprendimą priede turėtų būti pateiktas sprendimo įdiegimo veiksmų planas. Jame pateikiama informacija apie sprendimo užduočių įgyvendinimo tvarką vykdant užduoti. Taip pat gali būti aptarta pakeitimų atlikimo tvarka ir panašiai. Veiksmų plane turi būti suformuluojami ir logine seka pagal atlikimo pradžios laiką pateikiami uždaviniai, detalizuojantys sprendimu suformuluotą tikslą. Jie turi būti konkretūs, susiję tik su vienu atskiro darbo atlikimu, ir išreikšti per norimą pasiekti rezultatą. Kad sprendimas būtų įgyvendintas, būtina paskirti darbuotojus, atsakingus už kiekvieną uždavinį. Jie nebūtinai turi būti tos užduoties atlikėjai.

Sprendimo įdiegimas

Šiame etape sprendimą priėmęs vadovas pristato ir išaiškina darbuotojams sprendimą, susipažindina su jiems keliamais uždaviniais, jų atlikimo terminais ir kitais įgyvendinimo veiksmų plano punktais. Priklausomai nuo sprendimo svarbos organizacijai bei vadovų požiūrio, sprendimas gali būti pristatomas visiems organizacijos darbuotojams, tik už atskiras užduotis atsakingiems darbuotojams arba visiems vykdytojams. Sprendimo įgyvendinimo kontrolė ir sekimo paskirtis – gauti grįžtamąjį ryšį apie sprendimo įgyvendinimą, todėl atliekama sprendimo įdiegimo darbų ir uždavinių kontrolė ir/ar stebėjimas. Tam kad užtikrinti kokybiška sprendimo įgyvendinimą reikalinga kontrolė. Praktikoje, įgyvendinant sprendimą, paprastai daug svarbiau kontroliuoti eigą, o ne patį rezultatą, nes dažnai darbuotojais negalima pasitikėti 100 proc. Susipažindinant vykdytojus su sprendimu arba aptariant sprendimo įgyvendinimo atskirus uždavinius, labai svarbu išanalizuoti konkrečius ir pamatuojamus jų veiksmus bei užduotis, galutinius tarpinius rezultatus. Tada galima kryptingai nustatyti kiekvienos atliekamos veiklos atitiktį aptartiems standartams ir išsiaiškinti, ar viskas vyksta, kaip numatyta, ar esantys nukrypimai nereikšmingi, taip galima konstatuoti, kad sprendimo įgyvendinimo veiklos atitinka numatytus standartus ir nereikia nieko daryti. Dar vienas svarbus elementas toks, kad sprendimą priimantis asmuo nepasitikėtų vien gaunamais pranešimais ir ataskaitomis, bet ir pats stebėtų bei įsitikintų, kad įgyvendinimo procesas organizuojamas gerai, kad prielaidos, kuriomis remiantis sprendimas buvo priimtas, vis dar galioja ir yra teisingos, ar kad aplinkybės pasikeitė ir turi būti atitinkamai keičiamos.

Išvados

1. Sprendimų priėmimas turėtų būti suprantamas kaip veiksmas arba procesas, susijęs su žmogaus siekiu išspręsti tam tikrą jo problemą ar galimybę. Būtina sprendimo priėmimo prielaida – galimybė pasirinkti iš kelių įmanomų alternatyvų. Bet prieš tai kai pasirinkti viena iš alternatyvų reikia pereiti per kelis sprendimo priėmimo procesus. Tai būtų: situacijos įvardijimas, sprendimo parengimas, sprendimo priėmimas, sprendimo įdiegimas.

2. Situacijos įvardijimas – pirmasis racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapas, jo metu suformuluojama vadybinė situacija, kuriai išspręsti bus priimamas ir įgyvendinamas valdymo sprendimas. Šiame etape atliekami keturi darbai. Pirmas tai poreikio priimti sprendimą suvokimas, šiuo metu sprendimo priėmėjas pastebi situaciją ir nutaria išsiaiškinti, ar reikia imtis ją spręsti. Antras tai pradinis suvokiamos situacijos įvardijimas, vadovas suformuluoja organizacijoje susidariusią situaciją ir nori įsitikinti, ar verta ją spręsti. Trečiam – situacijos diagnozavimas. Šiuo darbo metu sprendimo priėmėjas organizuoja, kad būtų surinkta ir įvertinta informacija apie priežastis, nulėmusias susidariusią situaciją. Galutinis darbas būtų galutinis suvokiamos situacijos įvardijimas tai yra sprendimo priėmėjas suformuluoja situaciją, kurią nutarė išspręsti. Išanalizavęs gautą informaciją, vadovas pirmiausia galutinai nutaria, ar reikia spręsti susidariusią situaciją.

3. Sprendimo parengimo metu suformuluojama pakankamai alternatyvų vadybinei situacijai išspręsti ir atmetamos netinkamos. Šiame etape atliekami du darbai. Pirmas tai alternatyvų įvardijimas – sudaromas galimų veiksmų, elgesio krypčių ar priemonių, leidžiančių išspręsti situaciją, sąrašas. Antras darbas alternatyvų įvertinamas, šiuo darbo metu turi būti aptariamoms visoms pirmame darbe įvardytoms alternatyvoms ir atmetamos netinkamos.

4. Sprendimo priėmimas – trečiasis racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapas, kuriuo metu atrenkama optimali/geriausia alternatyva situacijai išspręsti ir sprendimo priėmėjas jos pagrindu suformuluoja galutinį sprendimą bei jį įformina. Šiame etape atliekami du darbai. Pirmas darbas – optimalios / geriausios alternatyvos atrinkimas, per kurį iš kelių tinkamų parenkama optimali arba pati geriausia. Sprendimo suformulavimas ir įforminimas – antras darbas, per kurį pats sprendimo priėmėjas suformuluoja galutinį sprendimą, taip pat parengiamas jo įgyvendinimo planas ir visi susiję dokumentai.

5. Sprendimo įdiegimas – ketvirtasis racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapas, kuriuo metu sprendimo priėmėjas supažindina vykdytojus su sprendimu ir užtikrina jo įgyvendinimo kontrolę ir stebėjimą. Šiame etape atliekami du darbai. Pirmas vykdytojų susipažindinimas su

sprendimu. Antras sprendimo įgyvendinimo kontrolė ir sekimo paskirtis – gauti grįžtamąjį ryšį apie sprendimo įgyvendinimą atliekant diegimo darbų ir uždavinių kontrolę ir/ar stebėjimą.

Literatūra

1. BARANAUSKIENĖ, Irena; KIGUOLIENĖ, Asta. *Vadybiniai sprendimai: priėmimas ir įgyvendinimas*. Kaunas, 2013. 239 p. ISBN 978-9955-129-78-3.
2. GEGIECKIENĖ, Laimute, GRAIKŠIENĖ, Aldona. *Verslumas*. Vilnius, 2009. 180 p. ISBN 978-9955-880-24-0.
3. BERŽINSKAITĖ, Daiva, MARTINKUS, Bronislovas, STOŠKUS, Stasys. *Vadybos pagrindai*. Šiauliai, 2010. 483 p. ISBN 978-9986-389-83-5.
4. BOSIENĖ, Daiva. Sprendimų priėmimo procesas [interaktyvus]. 2012. [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.verslas.in/sprendimu-priemimo-procesas/>
5. ŠARKUTĖ, Ligita. Sprendimų priėmimo samprata ir tyrimų tradicijos [interaktyvus]. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2009, Nr. 2(25). [žiūrėta 2016 m. sausio 21 d.]. Prieiga prie interneto: http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2009-2-p_105-119.pdf
6. SCHWARBER, Patricia. Management Decision. Leaders and the decision-making proces, [interaktyvus]. 2005, Nr. 43, p 7/8 [žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per EMERALD Management eJournals Collection duomenų bazę: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/00251740510610099>

Summary

DECISION-MAKING PROCESS

Agata Mardusevič

Everyone people accepts a number of decisions on a day. Decision can by make some of problems by choosing one of the best alternatives to satisfy his or her needs. We often have to make decisions whose consequences can be serious. But a much larger consequences can have enterprises. They achieve good results is not always a matter of luck. Sometimes you have to choose the most important decisions and he can have some of include. For example: increase in capital spending increase, or accept responsibility for poor service or product quality. When making such decisions, each of them before this is precisely analyzed, collected the information. In order to take the most appropriate decision to take a few steps. First, it is situation naming. On this step manager formulated a situation that will be resolved accepts and implemented solution. At this stage, carried out in four works. The first is, management need to decide the perception, currently the decision makers observe the situation and decides to find out if you need to take to solved it. The second is the starting naming understood the situation, the head of the organization formulates the situation and wants to make sure whether it is worth to address it. The third - the situation diagnosis. At work during the decision-maker is organized in order to collect and assess information about the reasons for this situation. The final work is a final perceived situations naming it is the decision makers formulate

the situation, which decided to settle. In this paper, after analyzing the information received, the manager primarily finally decides whether or not to deal with the situation. Second step is decision formulated during the preparation of adequate managerial alternatives to resolve the situation discarded improper. At this stage, performed two works. The first is the identification of an alternative - a rational decision-making process of the work, which is drawn through the possible actions, behavior way and the means to resolve the situation, a list of. The second work is an alternative assessment, this work has to be discussed first of all the work identified alternatives and rejecting improper. Third step is decision-making. On this step selected for optimal / best alternative to resolve the situation and decision makers formulate the basis for the final decision and it formalizes. At this stage, performed two works. The first work - optimum / best options selection, during which several of selecting the optimal or the best. The second work - formulation and formalization of the decision. Most decision makers formulate the final decision will also be drawn up in the implementation of the plan and any related documents. And last of steps is implementation of the decision. In this step decision-maker introduce the decision to the perpetrators and ensure its enforcement and monitoring.

STRATEGINIS PLANAVIMAS

Lukas Petkevičius

Mokslinė vadovė – Romantė Bučienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Šiuolaikinės aplinkos dinamiškumas ir intensyvėjanti integracija vis labiau išryškina verslo aplinkos strateginės vadybos svarbą. Globalioje erdvėje, kurioje nuolatos keičiasi aplinkos sąlygos, vadovams prasminga turėti ne tik formalų, bet ir efektyvų požiūrį į aplinkos vertinimą: sėkmingai numatyti verslo plėtros strategijas, kurios verslo veiklas priderina prie svarbių aplinkos sąlygų, strateginių sprendimų formavimo ir įgyvendinimo. Siekiant adekvačiai reaguoti į integracijos procesų iššūkius, nukreipiančius ieškoti naujovių, skatinančių ekonomikos plėtrą, vadovams būtina suprasti, kad mes taip radikaliai pakeitėme savo aplinką, jog turime keisti – modifikuoti patys save. Siekis įsitvirtinti sudėtingoje ir įvairialypėje aplinkoje lemia naują požiūrį į aplinkos vertinimą, būtent susijusį su teoriniu konceptuali ir sisteminiu požiūriu į aplinkos strateginę vadybą. Pažymėtina, kad remiantis mokslo darbuose nagrinėjama teoriniais ir taikomaisiais aplinkos vertinimo metodais, išryškėjo būtinumas išskirti reaktyvios organizacijos, kuri nukreipta ir reaguoja į jau įvykusius pokyčius, ir proaktyvios organizacijos, kuri numato bei lemia aplinkos pokyčius ir naujų rizikingų sumanymų įgyvendinimą versle artimos ir tolimos perspektyvos požiūriu.

Straipsnio tikslas – aprašyti ir išanalizuoti skirtingų autorių nuomonės apie strateginio planavimo esmę ir svarbą, įmonės plėtros galimybių didinimui.

Straipsnio uždaviniai:

1. Aprašyti „strategijos“ sąvokos reikšmę skirtingų autorių nuomonėmis;
2. Strateginio planavimo samprata;
3. Nustatyti strateginio planavimo naudą įmonėje;
4. Aprašyti strategijos sudarymo ir realizavimo įmonėje modelį.

Straipsnio metodai - mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacijos šaltinių analizė.

1. Strategijos samprata

Sąvoka „strategija“ kilęs iš graikų kalbos žodžio strategija, reiškiančio meną ar mokslą būti generolu. Efektingi graikų generolai turėjo vadovauti armijai, laimėti ir išlaikyti teritoriją, apsaugoti miestą nuo užpuolikų ir t.t. Kiekvienam uždaviniui reikėjo skirtingai paskirstyti išteklius. Armijos strategija taip pat galima apibrėžti kaip faktinę veiksmų schemą, kurios imamasi atsakant į priešo veiksmus.

Sąvoka „strategija“ vis dažniau girdimas mūsų aplinkoje. Nuo seno šis žodis plačiai naudojamas įvairiose srityse, tačiau tik nuo 20-ojo amžiaus ši sąvoka pradėta plačiai naudoti versle. Autoriai skirtingai pateikia strategijos sąvoką (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Strategijos sąvokos samprata skirtingų autorių nuomonėmis

Autorius	Apibrėžimas
Wehmeier S. (2003). Oxford Worldpower Dictionary, Oxford University Press	Strategija – karo menas, ypač planuojant kariuomenės ir laivų nukreipimą į tinkamiausias pozicijas; veiklos planas arba verslo (arba didžiosios politikos) politika.
Johnson G . Scholes K. (2004). Exploring corporate strategy : text and cases. Harlow : Financial Times.	Strategija – tai modelis arba planas, kuris nuosekliai integruoja pagrindinius įmonės tikslus , politiką ir veiksmų seką. Gerai suformuluota strategija padeda tvarkyti ir paskirstyti įmonės išteklius pagal turimą kompetenciją, trūkumus ir numatomus aplinkos pokyčius.
Gerry Johnson, Kevan Scholes, Richard Whittington. Exploring Corporate Strategy (2007).	Strategija – ilgalaikė orientacija, kurios organizacija turi laikytis, norint pasiekti įmonės tikslus.
Freire, A. (2008). Estratégia - Sucesso em Portugal. Verbo	Strategija – plano formavimas, kuris apjungia organizacijos objektus, strategijas ir veiksmus, su prielaida kuriant tvarų konkurencinį pranašumą.

Terminas „strategija“ neturi vieno aiškaus apibrėžimo. Jis buvo ir yra vartojamas įvairiame kontekste. Tačiau problema ta, kad nesvarbu, kokia strategijos formuluoatė būtų pateikta, ji gali būti skirtingai interpretuojama.

Šis terminas naudojamas verslo vadybininkų tarpe. Tai galima būtų prilyginti kaip aukščiausio lygio vadybinę veiklą. Akademikai ir mokslininkai vis kruopščiau bando išstudijuoti įmonės strategijas jau kelis dešimtmečius, kai tuo tarpu verslo mokyklose, strateginis vadovavimas yra vienas iš paskutiniųjų privalomų paskaitų ciklų.

Vieni iš pirmųjų „strategijos“ sąvokos autorių buvo Mintzbergas, Ahlstrandas ir Lampelis. Jie nurodė dešimt skirtingų strategijos mokyklų ir aprašė kiekvieną iš šių mokyklų, jų istoriją, atsiradimo aplinkybes, taikymą, pranašumus, trūkumus, pagrindines koncepcijas, taip pat situacijas, kai pasirinkto sprendimo taikymas, planuojant įmonės strategiją, galėtų būti tinkamas. Šie autoriai nustatė vadinamąsias penkias strategijos P, kurios nusako penkis skirtingus strateginio planavimo charakteristikų interpretavimo būdus:

- 1) strategija kaip planas (plan) - veiksmų krypties nustatymas, kelias tarp esamos ir siekiamos kompanijos būklės;
- 2) strategija kaip palikimas (pattern) - laikui bėgant nusistovėjusios tapusios priimtinos kompanijai elgsenos;
- 3) strategija kaip pozicija (position) - tam tikrų produktų pateikimas tam tikrose rinkose;
- 4) strategija kaip požiūris (perspective) - strategija kaip tam tikra verslo filosofija palaikant ryšius su klientais, būdais, kuriais produktai ir paslaugos pateikiami rinkai;
- 5) strategija kaip manevras, veiksmas (ploy) - remiantis šiuo apibūdinimu, strategijos vaidmuo yra užimti kuo didesnę rinkos dalį, darant tam tikrus maneversus, skirtus nukreipti konkurentų ar oponentų dėmesį [2, p.16-19].

2. Strateginis planavimas

Vėliau panaudojus strategijos terminą įmonių praktikoje, atsirado strateginio planavimo sąvoka. Strateginis planavimas jau ilgą laiką buvo naudojamas kaip priemonė pertvarkant ir atgaivinant korporacijas, valstybės įmones ar pelno nesiekiančias organizacijas.[2,1] Tačiau, daugiau nei keletą praktikų pastangų, plėtojant strateginį planavimą buvo sumenkintos, nes strateginis planavimas buvo grindžiamas, iš esmės nežinant kas tai yra. Kartais strateginis planavimas yra painiojamas su kitais planavimo būdais, iš kurių kiekvienas yra teisingas, bet galiausiai turi skirtingus rezultatus.[2,4]

Pasak, užsienio autoriaus, A. Freireso, strateginis planavimas yra sistemiškas, metodiškas ir papildantis organizacijos procesas, kuris yra sudaromas atsižvelgiant į strateginį, organizacijos narių, mąstymą.[3]

Ne pelno siekiančiose organizacijose, norint sėkmingai vykdyti veiklą, dažniausiai yra akcentuojamas klientų aptarnavimas ir paslaugos pateikimo kokybės lygis. Kitas veiksnys, kuris leidžia šio tipo organizacijoms spręsti problemas efektyviau, yra investicija į intelektualinį kapitalą, pvz. kvalifikuotų darbuotojų išlaikymas. Tačiau norint tai pasiekti, kaip ir kiekviena įmonė, neapsieina be strateginio planavimo. Svarbu pabrėžti, kad strateginio plano pritaikymas ne pelno siekiančiose organizacijose yra labiau paplitęs tarp didelių įmonių, tačiau mažose įmonėse jis yra ne ką mažiau svarbesnis. Strateginis planavimas ne pelno siekiančiose organizacijose turi paliesti šiuos aspektus: įmonės siekiami tikslai, finansinio valdymo pritaikymas organizacijos ištekliams bei orientuota programa nukreipta į tikslinę rinką; efektyvų pinigų panaudojimą įmonės plėtrai; rizikos mažinimo strategijos ir; rezultatų išmatavimo technikos pritaikant atitinkamus rodiklius.[4]

Dažniausiai į planavimą yra žiūrima kaip į procesą, susidedantį iš kelių etapų. Siekiant įmonėje įgyvendinti tam tikrą strateginės plėtros modelį yra sudaromas strateginis planas. Įvairūs

autoriai, skirtingai supranta strategijos sudarymo ir realizavimo įmonėje metodiką. Tačiau pats priimtinausias ir iki šių laikų išlikęs strategijos sudaryto ir realizavimo metodas yra A.A. Thomsono ir A.J. Stricklando pateiktas metodas, kuris susideda penkių uždavinių sekos:[6]

- 1) organizacijos ateities vizijos formavimas, kitaip tariant, ilgalaikės perspektyvos nustatymas, formuojant organizacijos ateities įvaizdį ir jos tikslus;
- 2) tikslų nustatymas - strateginės vizijos įgyvendinimas suteikiant praktinę reikšmę;
- 3) strategijos sudarymas;
- 4) strategijos įgyvendinimas;
- 5) rezultatų įvertinimas ir strategijos, jos tikslų, įgyvendinimo eigos koregavimas atsižvelgiant į sukaupią patirtį, įvertinant besikeičiančią aplinką, sąlygas.

Pritaikant šias funkcijas yra sudaromi strateginiai planai. Pasak Roger Kaufman, naudingas strateginis planas, taip pat, gali suteikti kriterijus siekiant tikslų, kad finansiniai, žmogiškieji ir fiziniai ištekliai būtų tinkamai paskirstyti. Galiausiai, planas turi suteikti aiškią informaciją, kad būtų galima nustatyti, ką organizaciją naudoja, daro, gamina ir pristato. Visa tai turi būti išreikšta aiškiais duomenimis ir informacija.[4]

Strateginis planavimas įmonėje yra labai naudingas. Kadangi jis leidžia įmonės vadovams:[5]

- 1) aiškiai apibrėžti įmonės tikslus ir nustatyti realius tikslus bei uždavinius, kurie bus pasiekti ir, kurių bus laikomasi, sudaryto plano gyvavimo terminu;
- 2) susieti tuos tikslus ir uždavinius su įmonės sudedamosiomis dalimis;
- 3) sukurti savarankišką įmonės planą;
- 4) užtikrinti, kad įmonėje esantys ištekliai yra efektyviai panaudojami pagrindiniams prioritetams;
- 5) matyti įmonės progresą ir nustatyti reikiamų pakeitimų informavimo mechanizmą;
- 6) išklausyti visų įmonės subjektų nuomonių, siekiant nustatyti kur įmonės veiklą yra plėtojama;
- 7) išspręsti įvairias įmonėje esančias problemas ir t.t.

Strateginis planavimas ir valdymas yra viena iš svarbiausių vadybos funkcijų. Šalia šio mokslo yra specifinės vadybos šakos kaip organizacijų valdymas, finansų valdymas, personalo valdymas, gamybos valdymas ir kt. Kiekviena jų yra svarbios kaip savarankiškos vadybos teorijos ir praktikos kryptys. Nuolat kintančios įmonių veiklos aplinkybės verčia jas ir kitus veiklos subjektus nuolat koreguoti savo veiksmus, numatyti naujus tikslus ir jų siekimo būdus. Ilgalaikis planavimas ilgai padėjo spręsti šią problemą, tačiau dabar jis yra naudingas tik labai stambioms sistemoms, veikiančioms stabiliomis sąlygomis.

Išvados

1. Strategijos sąvoka, kiekvieno autoriaus, suprantama skirtingai, tačiau pagrindinė jos reikšmė yra ilgalaikio plano arba modelio sudarymas, kuris integruotų pagrindinius įmonės tikslus, politiką ir veiksmų seką, siekiant įmonėje užsibrėžtų tikslų ir konkurencijos bei įmonės vertės didinimo.
2. Strateginis planavimas – sistemiškas, metodiškas ir papildantis organizacijos procesas, sudaromas atsižvelgiant į strateginį, organizacijos narių mąstymą, skirtas pertvarkyti ir atgaivinti organizacijas, valstybės įmones ir pelno nesiekiančias organizacijas.
3. Strateginis planavimas įmonėje padeda susieti įmonės tikslus ir uždavinius su įmonės sudedamosiomis dalimis, sekti įmonės progresą ir nustatyti reikiamų pakeitimų informavimo mechanizmą, užtikrinti, kad įmonėje esantys ištekliai yra efektyviai panaudojami ir kt.
4. Strateginis sudarymo ir realizavimo metodas susideda iš penkių uždavinių: 1) organizacijos ateities vizijos formavimas, kitaip tariant, ilgalaikės perspektyvos nustatymas, formuojant organizacijos ateities įvaizdį ir jos tikslus; 2) tikslų nustatymas - strateginės vizijos įgyvendinimas suteikiant praktinę reikšmę; 3) strategijos sudarymas; 4) strategijos įgyvendinimas; 5) rezultatų įvertinimas ir strategijos, jos tikslų, įgyvendinimo eigos koregavimas atsižvelgiant į sukauptą patirtį, įvertinant besikeičiančią aplinką, sąlygas.

Literatūra

1. <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cb1bc0e7-219b-4b07-9873-ae277dc2025c%40sessionmgr115&vid=1&hid=110>
2. Mittenhal, A. Richard. *Ten keys to successful strategic planning for nonprofit and foundation leaders*. [interaktyvus]. Čikaga, 2002. [žiūrėta 2016 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tccgrp.com/pdfs/per_brief_tenkeys.pdf>
3. FERREIRA, R. Marisa; PROENÇA, F. João. *Strategic planning and organizational effectiveness in social service organizations in portugal*. [interaktyvus]. 2015. [žiūrėta 2016 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.efst.hr/management/Vol20No2-2015/1-Ferreira%20-%20Proenca.pdf>>
4. <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=ceef7d81-9526-44ad-ad30-05d39997f54d%40sessionmgr4001&vid=1&hid=4206>
5. MCNAMARA, Carter. *All about strategic planning*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <<http://managementhelp.org/strategicplanning/>>
6. ТОМСОН А.А. МЛ; А.ДЖ. СТРИКЛЕНД III. *Стратегический менеджмент*. [interaktyvus]. Maskva, 2006. [žiūrėta 2016 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://2248932.ru/images/Books/7_StrategicheskyyMenedgment.pdf>

Summary

STRATEGIC PLANNING

Lukas Petkevičius

Different authors, differently understand the concept of strategy, but main meaning of the strategy is formation of long term plan or model, which would integrate organizations objectives, policy and sequences, on purpose to reach these objectives and increase organization competition between other organizations. Strategic planning - systematic, methodical and complementary organization process, established according to strategy, organization members thinking, intended to restructure and revitalize organizations, state enterprises and non-profit organizations. Strategic planning helps to connect company objectives and challenges with company components, follow company progress and determine the necessary changes to the information mechanism, etc.

STUDENTŲ VERSLUMO UGDYMO SITUACIJA IR GALIMYBĖS AUKŠTOSIOSE NEUNIVERSITETINĖSE STUDIJOSE

Tadas Grybas

Mokslinė vadovė - Regina Motienė

Kauno technikos kolegija

Anotacija

Europos jaunimo paktas, priimtas atsižvelgiant į Europos visuomenės senėjimą ir Lisabonos strategijos nuostatą sukurti konkurencingą ūkį, Europos užimtumo strategiją ir Socialinės įtraukties strategiją, studento verslumą laiko pagrindiniu užimtumo, integracijos ir socialinės pažangos veiksniumi, kurį būtina skatinti. Todėl siekiant išvengti netolygios Lietuvos ekonomikos plėtros, ypač svarbu skatinti jaunimo verslumą.

Įvadas

Šiuolaikinė rinkos ekonomikos sistema rodo, kad šio ekonominio sunkmečio metu ypač svarbus ekonominis švietimas ir supratimo apie verslą ugdymas. Kiekvienas šiuolaikinis rinkos dalyvis turi suvokti verslumo sampratą, verslininkystės procesą, sugebėti įvertinti esamą situaciją, kūrybiškai mąstyti bei priimti įvairius sprendimus, įžvelgti ir mokėti panaudoti naujas inovatyvias idėjas. Visuomenės poreikis ekonominėms žinioms yra didžiulis ir švietimo sistemos uždavinys – padėti šį poreikį patenkinti. Dėl Lietuvos istorinės raidos ypatumų sklandus šios srities žinių perdavimas iš kartos į kartą nėra įmanomas, taigi švietimo sistemai iškyla papildomų uždavinių. Norint užtikrinti tolygią ekonominę ir socialinę plėtrą, būtina ugdyti jaunimo tarpe verslumo gebėjimus. Todėl viena iš naujausių profesinių kompetencijų, atitinkančių aukštųjų neuniversitetinių studijų studentų poreikius, – verslumo ugdymas.

Todėl Lietuvos aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose būtina ne tik rengti kvalifikuotus specialistus, ugdyti studentų profesines kompetencijas, reikalingas konkrečiose darbo vietose, bet ir gebančius lanksčiai ir greitai reaguoti į darbo rinkos pokyčius, savarankiškai veikti bei prisiimti atsakomybę dėl savo ateities ir gerovės.

Tyrimo objektas – Studentų požiūris į verslumo ugdymą.

Tyrimo tikslas - Išsiaiškinti studentų verslumo ugdymo situaciją ir galimybes aukštosiose neuniversitetinėse studijose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti verslumo ugdymo aspektus.
2. Išsiaiškinti studentų nuomonę apie verslumo ugdymo situaciją ir galimybes situaciją ir galimybes aukštosiose.

Tyrimo metodai - mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa.

1. Teorinis verslumo sampratos pagrindimas

Europos jaunimo paktas (2005 m.), priimtas atsižvelgiant į Europos visuomenės senėjimą ir Lisabonos strategijos nuostatą sukurti konkurencingą ūkį, Europos užimtumo strategiją ir Socialinės įtraukties strategiją, studento verslumą laiko pagrindiniu užimtumo, integracijos ir socialinės pažangos veiksniumi, kurį būtina skatinti. Studentas yra imliausia ir perspektyvi, tiksliau ateities visuomenės, grupė. Europos Komisija 2004 m. sudarė veiksmų planą, kuriame viena iš verslumo politikos krypčių yra jaunimo verslumo skatinimas. Studento verslumo išraiškos gali būti įvairios: verslo organizacijos įsteigimas, užsiėmimas ekonomine veikla, apibrėžta Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (Žin., 2002, Nr. 35-1271) 2 straipsnyje; taip pat kai kuriais atvejais išskiriamas socialinis verslumas – organizacijos pagal Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymą, viešųjų įstaigų įstatymą ar labdaros ir paramos fondų įstatymą įsteigimas, kitos studento iniciatyvos, sukuriančios pridėtinę vertę viešajame ir nevyriausybiniam sektoriuose Aukštosios mokyklos privalo ieškoti naujų būdų ir metodų verslumui ugdyti – konsultavimo tinklų kūrimas, virtualių, simuliacinių firmų steigimas, netgi smulkių studentų verslo įmonių parama, jei veikla susijusi ir vykdoma aukštosios mokyklos bendruomenei ar jos teritorijoje.

Praktiškai įgyvendinant šiame ir kituose teisės aktuose įtvirtintas nuostatas vis dar susiduriama su nevienareikšmiu verslumo suvokimu, informacijos apie šiandienius visuomenės poreikius, skirtingų valstybės gyvenimo sričių pasirengimą stoka.

Verslumo sąvoka kilusi iš anglų kalbos žodžio entrepreneurship, kuris siejamas su gebėjimu atrasti naujas galimybes, mokėjimu realizuoti save ir kurti ekonominę arba socialinę vertę. Apie verslumo mokymą pirmą kartą buvo pradėta kalbėti D.Britanijoje apie 1989 metus. 1990–1992 metais buvo sukurti pirmieji standartai ir atliktas pirmasis projektas, o 1996 metais buvo pataisyti ir naujai redaguoti standartai.

Kaip teigia mokslo atstovai, verslumo ugdytas yra atskira sritis, bet ją galima glaudžiai ir sėkmingai derinti bei integruoti su ekonominiu švietimu. Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003 - 2012 metų nuostatų (2003 m. liepos 4d. Nr.IX -1700)“ rašoma:

- visuose švietimo lygiuose sustiprinamas dėmesys verslumui skatinti ir finansinei išminčiai ugdyti. Pasiikiama, kad ekonominio raštingumo pradmenis įgytų visi pagrindinės mokyklos mokiniai, šio raštingumo pagrindai ir verslumo įgūdžiai būtų suteikti mokiniams ir studentams;

- iš esmės atnaujinami švietimo turinio perteikimo būdai visuose švietimo lygiuose. Įdiegiami aktyvūs, savarankiškumą ir bendradarbiavimą skatinantys mokymosi metodai ir savarankiškos veiklos praktika.

Kaip yra akcentuojamas verslumas švietimo sistemoje parodyta 1 paveiksle.

1 pav. Verslumas švietimo sistemoje

Šaltinis: sudaryta autorių

Verslumas ir jį apibūdinantys veiksniai nėra vienareikšmiškai suvokti ir paaiškinti mokslinėje literatūroje. Tai sąlygoja mokslininkų ir praktikų įvairios verslumo apibrėžtys.

Günter Faltn, (2000) teigė, kad „Verslumo supratimas tik kaip kūrimas sau darbo vietos ir neleidžia iki galo suvokti visų galimybių, kurias siūlo verslumas“.

L. Juozaitienė (2003) verslumą supranta kaip sudėtingą savybę, kuri lemia verslininkystės gyvavimą ir yra daugiau kokybinė sugebėjimų ir savybių išraiška, būdinga atskiriems žmonėms, pasižymintiems aktyvumu, iniciatyva, žiniomis ir smalsumu, tvirta vidine motyvacija.

Taip pat reikėtų konstatuoti, kad verslumas yra ne tik žinios apie verslo kūrimą, bet ir žmogaus gerovės kūrėjas. Būtina pažymėti, jog „verslumas ir neturtingi žmonės – argi ne iš mūsų neverslių vaikų“ taip teigė L.Donskis (2005).

Labai išsamiai verslaus asmens savybių rinkinį yra pateikusi L. Mincienė (2004), išskirdama verslumo sąvokos komponentus: Verslumas – tai unikalūs sprendimų, naujovių siekimo ir rizikos derinys, skatinantis verslą. Verslumas yra įgimtos ir įgytos žmogaus savybės, leidžiančios jam naujoviškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti

Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijoje verslumas apibrėžiamas kaip asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniniame gyvenime, t.y. konkretūs gebėjimai teikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti riziką už padarytus sprendimus. (Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija, 2004).

Literatūros šaltinių apžvalga rodo, kad verslumą reikėtų traktuoti kaip verslaus žmogaus savybių derinį, kuriam kiekvienas laikotarpis suteikia savitų ypatumų. Ir nors visuomenėje egzistuoja nemažai neigiamų mitų apie verslą, vis dėlto jo tikslas – ne tik materialinis pelnas, bet ir didesnė kitų žmonių gerovė. Literatūroje skiriama daug dėmesio verslumo kaip gebėjimo atpažinti galimybes ir progas bei jomis pasinaudoti sampratai

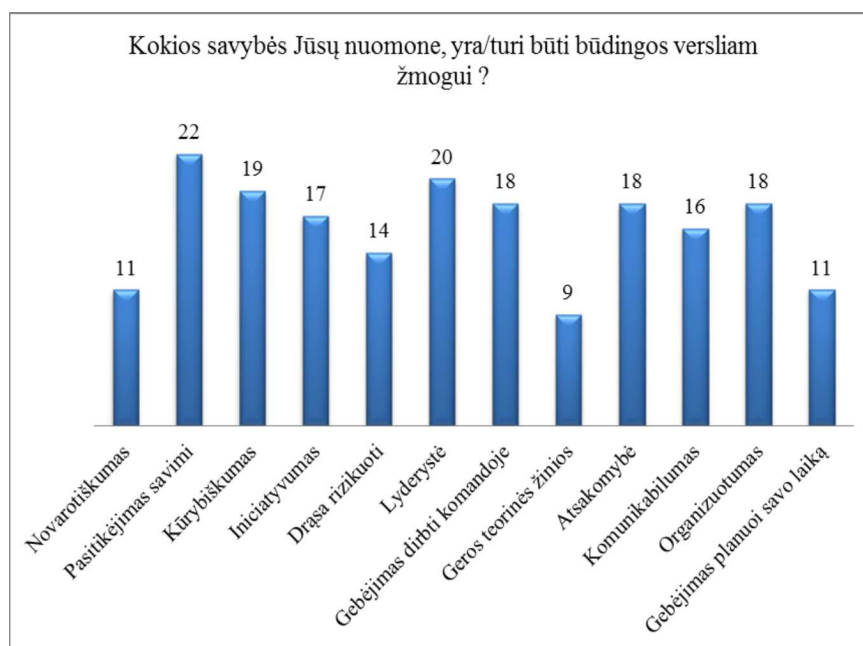
Pastebėta, kad norint sukurti verslumo ugdymui palankią aplinką, reikalingi švietimo sistemos pokyčiai (svarbus sąmoningumo ugdymas, suteikiamų žinių kryptingumas, praktinis dalyvavimas, kūrybiškumo skatinimas), jaunimo organizacijų bendradarbiavimas su formaliuoju švietimu, verslo atstovų interesas, aktyvi informacijos sklaida, palankūs finansiniai valstybinių institucijų instrumentai, sertifikuojama jaunimo organizacijų veikla, įteisintas jaunojo verslininko statusas, neorganizuoto/regionų jaunimo pritraukimas/mokymas. (Spinter tyrimai, 2005).

2. Studentų verslumo ugdymo situacijos ir galimybių koleginiuose studijose tyrimo analizė

Verslumo ugdymo integravimas į švietimo sistemą numatytas Europos Komisijos dokumentuose ir Lietuvos švietimo programose. Tyrimą vykdė Utenos kolegijos mokslinė grupė.

Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti studentų verslumo ugdymo aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose situaciją ir galimybes. Straipsnyje pateikiame studentų apibendrintus tyrimo duomenis. Buvo apklausta 31 studentas studijuojantis aukštosiose neuniversitetinėse studijose.

Jeigu kalbėtume apie ekspertų nuomone šiuo klausimu, tai jie taip pat teigia, kad verslumas yra didžiąja dalimi išugdomų savybių rinkinys.

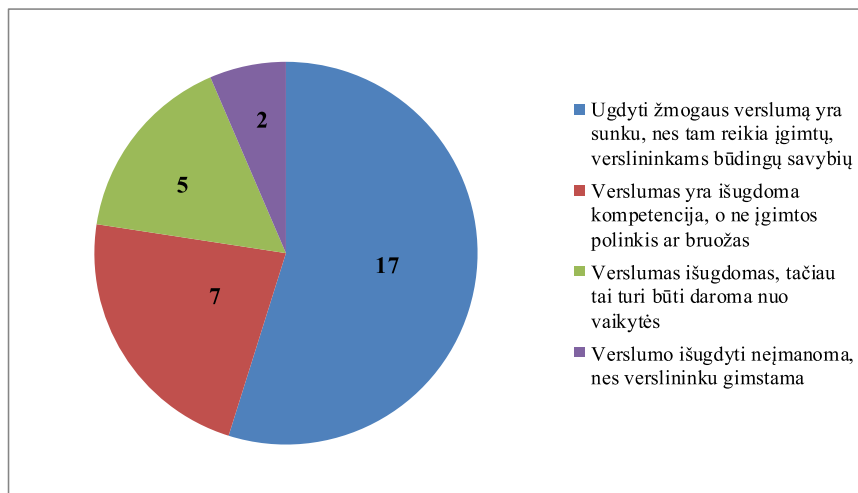
2 pav. Savybės būdingos versliam žmogui

Šaltinis: sudaryta autorių

Respondentai vardydami kokios savybės jų nuomone, būdingos versliam žmogui pažymėjo tokias kaip pasitikėjimas savimi (22) lyderystė (20) kūrybiškumas (19), gebėjimas dirbti komandoje, atsakomybė, organizuotumas (18) ir kt. (2 pav.).

Verslumo kompetencija siejama su holistiškai suprantamu asmeniniu potencialu ir galimybėmis pritaikyti kintamus ir tikslingus gebėjimus, remiantis žiniomis, patirtimi ir vertybinėmis nuostatomis.

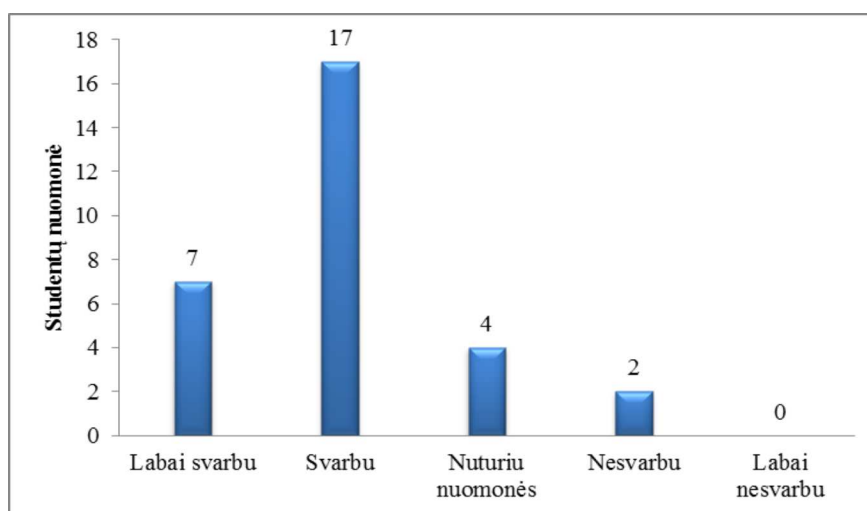
Paklausus „Ar įmanoma išugdyti verslumo kompetenciją?“ dauguma studentų atsakė (17), kad ugdyti žmogaus verslumą yra sunku, nes tam reikia įgimtų, verslininkams būdingų savybių.

4 pav. Verslumo kompetencijų ugdymo galimybės

Šaltinis: sudaryta autorių

Būti versliu yra svarbu, nes verslumas lemia pridėtinės vertės kūrimo spartą, turtingumo ir gyvenimo kokybės augimą.

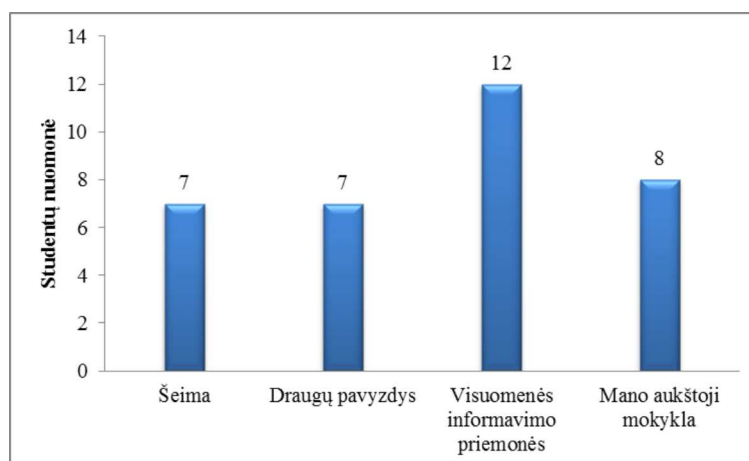

5 pav. Verslumo svarba

Šaltinis: sudaryta autorių

Atsakant į šį klausimą dauguma studentų (20) pastebėjo, kad būti versliu yra svarbu. Geram verslininkui ne tik reikia įgūdžių, bet ir gebėjimų bei žinių numatyti kokių resursų reikės ateityje. Todėl kiekvieną iš mūsų verslumo gebėjimų trūkumas ir skatina tapti versliu arba siekti su verslu

susijusių žinių. Šias žinias studentai gauna skatinami visuomenės priemonių informavimu, aukštosios mokyklos verslumo įgūdžių formavimu, draugų bei šeimos pavyzdžiu.

6 pav. Verslumo įgūdžių formavimo šaltiniai

Šaltinis: sudaryta autorių

ES švietimo dokumentuose viena iš prioritetinių kryptių yra verslumo ugdymas. Šiame kontekste ypač svarbus ekonominis švietimas ir supratimo apie verslą ugdymas. Tai yra kiekvienam piliečiui reikalingos žinios ir įgūdžiai, nes ekonominiai santykiai apima visas gyvenimo sritis ir etapus. Todėl ir studentai pastebėjo, kad aukštosiose neuniversitetinėse studijose yra ugdomas studentų verslumas suteikiant žinias, reikalingas pradedant naujos įmonės veiklą (17), informaciją apie verslo kūrimą vystymą (16), mokant dirbti komandose, kas svarbu sėkmingam verslui (13) ir kt. (1 lentelė).

1 lentelė. Studentų verslumo ugdymas aukštosiose neuniversitetinėse studijose

Kolegijos kūrybinė atmosfera įkvepia mane vystyti verslo idėjas	7
Studijų metu vystomi vadovavimo įgūdžiai, reikalingi verslininkams	10
Studijos suteikia žinių, reikalingų pradedant naujos įmonės veiklą	17
Studijų metu suteikiama daug informacijos apie verslo kūrimą vystymą	16
Studijų metu yra vertingų praktikų, per kurias galima mokytis daryti verslą, semtis idėjų	8
Studijų metu mokoma dirbti komandose, kas svarbu sėkmingam verslui	13
Studijose daug dėmesio skiriama praktinių įgūdžių finansų, rinkodaros, vadybos ir kt. srityse ugdymui	10
Ugdomos verslininkui aktualios asmeninės savybės, tokios kaip novatoriškumas, pasitikėjimas savimi, kūrybiškumas ir kt.	10

Dalyvaudamas įvairiose veiklose studentai keičia ne tik patys save, savo patirtį, žinias, gebėjimus, bet ir kelia savo profesinę kvalifikaciją. Būdai, kurie daugiausiai duoda naudos mokantis tapti verslesniu pagyvena mokymąsi, padeda ugdyti iniciatyvumą, kūrybiškumą, atsakomybę už savo darbo rezultatus ir idėjas. Todėl studentai teigė, kad dalyvavimas komandiniuose ir verslo projektuose (20), konsultacijos (20),

verslo plano rengimas(17), vizitai į verslo įmones (17), pranešimų rengimas ir aptarimas (16), pokalbiai su verslininkais (16) daugiausiai duotų naudos tampant verslesniu.

2 lentelė. Būdai, kurie davė daugiausiai naudos mokantis tapti verslesniu

	Visiškai pritariu	Pritariu	Neturiu nuomonės	Nepritariu	Visiškai nepritariu
Knygų apie kūrimą ir valdymą skaitymas	3	8	10	8	2
Paskaitos (ne kolegijoje)	1	12	4	9	2
Verslo plano rengimas	8	17	2	4	-
Vizitai į verslo įmones	3	17	8	-	-
Konsultacijos	5	20	5	1	-
Darbas verslo įmonėje	4	10	7	6	-
Praktika verslo įmonėje	4	9	7	8	-
Pokalbiai su verslininkais	6	16	5	3	-
Verslo modeliavimas kompiuteriu	-	14	11	3	-
Vaidmens imitavimo užduotys ir žaidimai	1	16	8	6	-
Pranešimų rengimas ir aptarimas	1	16	5	6	-
Atvejų analizė	3	15	4	4	-
Būsimo specialisto asmeninių savybių tobulinimas	2	13	9	3	-
Komandiniai projektai	4	20	2	3	1
Probleminio mokymo užduočių sprendimas	1	15	9	3	1
Dalyvavimas verslo projektuose	3	16	8	1	2
Dalyvavimas verslumo konkursuose	2	13	10	4	2

Apibendrinant galima teigti, kad verslumo ugdymas yra svarbus ne tik kiekvienam individui, bet ir kiekvienai organizacijai, nes jis skatina atsinaujinti, perimti naujoves, padeda keistis kartus su besikeičiančia aplinka. Todėl labai svarbu, kad aukštosiose neuniversitetinėse studijose būtų kuriama verslumą ugdanti aplinka, skatinanti studentų intensyvumą, stiprinti ryšį tarp teorijos ir praktikos.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad verslumo ugdymas traktuojamas nevienareikšmiškai. Verslumas suvokiamas kaip žmogaus savybių ir gebėjimų raiška veikloje leidžia kurti ekonominę ir socialinę vertę. Verslumas įtakojamas ne vien tik vidinių, bet ir išorinių aplinkos veiksnių bei jų pokyčių.
2. Atlikus tyrimą nustatyta:

- Studentai vardydami kokios savybės jų nuomone, būdingos versliam žmogui pažymėjo tokias kaip pasitikėjimas savimi, lyderystė, kūrybiškumas, gebėjimas dirbti komandoje, atsakomybė, organizuotumas ir kt.
- Dauguma studentų atsakė, kad ugdyti žmogaus verslumą yra sunku, nes tam reikia įgimtų, verslininkams būdingų savybių, tačiau kad versliu yra svarbu.
- Aukštosiose neuniversitetinėse studijose yra ugdomas studentų verslumas suteikiant žinias, reikalingas pradant naujos įmonės veiklą (17), informaciją apie verslo kūrimą vystymą (16), mokant dirbti komandose, kas svarbu sėkmingam verslui (13) ir kt.
- Dalyvavimas komandiniuose ir verslo projektuose, konsultacijos, verslo plano rengimas, vizitai į verslo įmones, pranešimų rengimas ir aptarimas, pokalbiai su verslininkais daugiausiai duotų naudos tampant verslesniu.

Literatūros sąrašas

1. Busenitz L. W.; West P.; Shepherd D.; Nelson T.; Zacharakis A.; Chandler G. (2003) Entrepreneurship research in emergence: past trends and future directions // Journal of management. – Vol. 29 (3), p. 285–308.
2. Chell E. (2007) Social enterprise and entrepreneurship; towards a convergent theory of the entrepreneurial process // International small business journal. – Vol. 25, p. 5.
3. Collins L. A., Smith A. J., Hannon P. D (2006) Applying a synergistic learning approach in entrepreneurship education // Management learning. – Vol. 37 (3), p. 335–354.
4. Gruževskis B. ir kt. (2007) Sėkmingos karjeros darbo rinkoje veiksniai. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas
5. Juozaitienė L.; Staponkienė, J. (2003) Verslo vadybos įvadas. Šiauliai.
6. Mincienė L.(2000) Verslumo integravimas į pirminį profesinį rengimą. Pedagogika Nr. 46, p.14-18.
7. Mincienė L. (2004) Verslumo pradmenys, Kaunas.
8. Prunskus V. (2003) Verslo etika. Vilnius: Enciklopedija.
9. Sūdžius V.(2001) Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. Vilnius.
10. Zaleskienė I, Žadiekienė L (2008) Mokytojų požiūris į verslumo ugdymo prielaidas.
11. Lietuvos valstybinė švietimo strategija (2003 – 2012. 2003 m. liepos 4d. Nr.IX –1700.) - [žiūrėta 2010 05 03]. Prieiga per Internetą: <<http://www.smm.lt>>
12. Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo programa 2007 – 2011 - [žiūrėta 2010 05 07]. Prieiga per Internetą: <<http://www.npi.lt>>

Summary

SITUATION AND POSSIBILITIES OF STUDENTS' ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN HIGHER NON-UNIVERSITY STUDIES

Tadas Grybas

European youth pact that was adopted paying attention to the ageing of European society and the provision of Lisbon strategy to develop competitive economics, European employment strategy and Social involvement strategy, maintains student enterprise as the main factor of employment, integration and social progress, and it should be promoted. In order to avoid the uneven development of Lithuanian economy, it is very important to stimulate the youth enterprise. In the article the peculiarities of student enterprise training are analyzed, the concept of enterprise is defined, and the research results of student enterprise training possibilities in non-university studies are presented.

ŠALIES EKONOMINĖS PADĖTIES POVEIKIO JŪRŲ VERSLO SEKTORIUI RY TINĖJE BALTIJOS JŪROS PAKRANTĖJE VERTINIMAS

Gabrielė Jankauskaitė, Kristina Statkutė

Mokslinė vadovė - Elena Valionienė

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Įvadas

Jūrų transporto sektorius priklauso transporto paslaugų sektoriui, kurio pagrindu yra įgyvendinamas prekių judėjimo nuo gamintojų link galutinių vartotojų ir antrinių žaliavų pavidalu atgal ciklinis procesas. Toks požiūris leidžia teigti, kad transporto paslaugos, įskaitant ir jūrų transportą, yra neatsiejama šalies ekonomikos dalis, užtikrinanti iki 80% pasaulinės prekių apyvartos (Belova, Mickienė, 2012).

Jūrų uostų veikla skatina transporto ir jį aptarnaujančių įmonių veiklą, investicijų į transporto infrastruktūros tobulinimą pritraukimą, naujų darbo vietų kūrimą, generuoja mokesčius ir rinkliavas į biudžetą. Krovinių srautų pritraukimas į konkrečius jūrų uostus ir paskirstymas tarp jų tampa pagrindiniu jūrų uostų konkurencingumo prielaida, įskaitant ir šalies ekonominę padėtį bei vykdomą mokesčių politiką ir ekonominėmis bei politinėmis priemonėmis sukurtą jūrų transporto verslo aplinką (Paulauskas, 2015). Būtent todėl, siekiant įvertinti jūrų transporto sektoriaus verslo perspektyvas, aktualu analizuoti ne tik krovinių srautų perspektyvas, tačiau ir jūrų transporto sektoriaus priklausomybę nuo šalies ekonomikos, nuo ekonominių ciklų bei susidariusios verslo aplinkos poveikio verslo pokyčiams, lyginant Rytinės Baltijos jūros pakrantės regiono valstybių Lietuvos, Latvijos bei Estijos, geografiškai išsidėsčiusių pagrindiniame Vakarų Europos su Azijos šalimis jungiamajame transporto koridoriuje, situaciją.

Tyrimo objektas: jūrų transporto verslo sektorius Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Tyrimo tikslas: nustatyti, kokį poveikį Rytinės Baltijos jūros pakrantės valstybių ekonominė padėtis turi jūrų transporto sektoriaus veiklos rodiklių pokyčiams.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) apibūdinti pagrindinius šalies ekonominę padėti apibūdinančius rodiklius;
- 2) palyginti Lietuvos, Latvijos ir Estijos krovinių srautus jūrų sektoriuje;
- 3) įvertinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų uostų krovos rodiklių ir šalies makroekonominių rodiklių sąsają.

Tyrimo metodai. Siekiant apibūdinti jūrų transporto sektoriaus specifiką ir priklausomybę nuo makroekonominės šalies padėties buvo analizuojami J. Belovos, R. Mickienės bei V. Paulausko moksliniai darbai. Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų sektoriaus krovinių srautų tyrimas atliktas taikant statistinės analizės metodus, makroekonominių rodiklių ir krovinių srautų tarpusavio ryšys nustatytas pasinaudojant koreliacinės analizės metodu.

1. Ekonominių ciklų poveikio jūrų transporto sektoriui vertinimo metodų apžvalga

Jūrinių valstybių ekonomika silpniau ar stipriau yra priklausoma nuo uostų krovos apimčių, kadangi jūrų uostų veikla turi tiesioginį poveikį importo ir eksporto rodikliams. Kita vertus jūrų uosto teritorijoje pagrindinę veiklą vykdo šalies verslo sektoriui priklausančios įmonės, todėl iš vienos pusės nuo jų veiklos efektyvumo priklauso jūrų uostų veiklos rodikliai ir nuo to skaičiuojami mokesčiai į valstybės biudžetą (Belova, Mickienė, 2014). Tačiau funkcinio požiūriu valstybės vykdoma transporto politika bei pati valstybės ekonominė situacija turi tiesioginį poveikį verslo aplinkos vystymuisi ir sąlygų jūriniam verslui plėtoti kūrimui (Paulauskas, 2011).

Vienas svarbiausių valstybės finansų grupės rodiklių, dažniausiai naudojamų moksliniuose tyrimuose- tai bendrasis vidaus produktas (BVP). Šis rodiklis parodo per tam tikrą laikotarpį tam tikroje šalyje sukurtų prekių ir paslaugų sumą, išreikštą pinigais, kiekvieną prekę įskaičiuojant tik vieną kartą. Kitas, didelį poveikį jūrų transporto veiklos pokyčiams turintis rodiklis, tai- importas ir (arba) eksportas. Kadangi jūrų transporto sektorius gali būti laikomas savotiška jungiamąją tarptautinės prekybos grandimi (Belova, Mickienė, 2015), būtent todėl tarptautinių krovinių judėjimas per valstybę turi tiesioginį stiprų poveikį sudaromoms krovinių srautų prognozėms, jūrų transporto sektoriaus plėtrai.

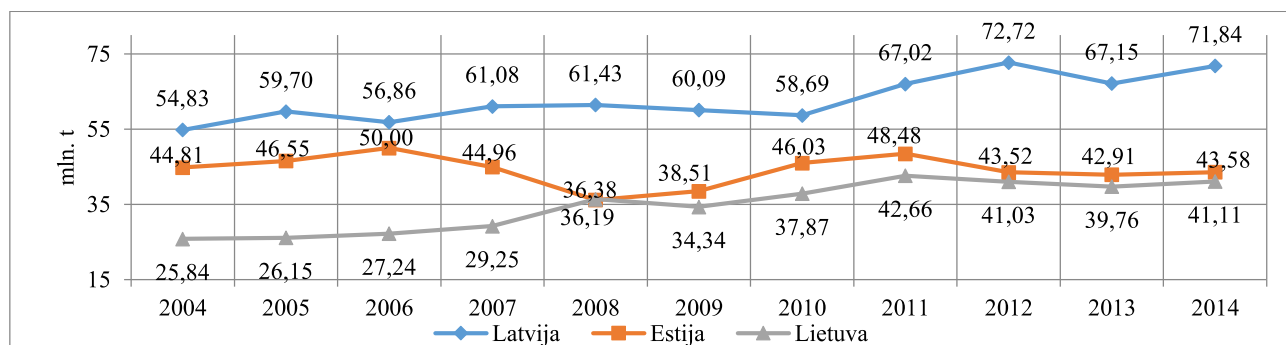
Didele dalimi nuo valstybės ekonominės padėties priklauso ir jūrų transporto verslui susiformuojanti palanki arba nepalanki aplinka. Verslo aplinkos tyrimai, kuriuose atlieka Pasaulio bankas (2004-2016), leidžia išskirti pagrindinius veiksnius, kurie atspindi šalies vykdomos ekonominės finansinės politikos poveikį verslo aplinkai, o analizuojant jūrų transporto sektorių greta makroekonominių rodiklių gali būti analizuojami tokie svarbūs rodikliai kaip importo bei eksporto kaina, valstybės vykdomos mokesčių politikos sukurta mokesstinė našta jūrų transporto sektoriui (Paulauskas, 2015).

2. Lietuvos, Latvijos, Estijos jūrų uostų krovinių srautų apibūdinimas

Jūrų transporto sektoriaus veikla yra tiesiogiai susijusi su jūrų uostų krovos rodikliais, todėl siekiant išanalizuoti tiriamojo sektoriaus sąveiką ir priklausomybę nuo šalies ekonominės padėties, analizuojami jūrų uostuose apdoroti krovinių srautai (1 pav.). Jūrų uostuose apdorotų krovinių srautai yra apdorojami krovos kompanijose, taip pat esant poreikiui vėliau yra sandėliuojami uosto ir su uostu susijusių transporto paslaugas teikiančių kompanijų sandėliuose, dar vėliau transportuojami įvairiomis kryptimis, todėl esant pakankama krovinių srautui per konkretų jūrų uostą yra užtikrinamos pakankamos verslo galimybės ir konkurencija ir kitiems jūrų verslo sektoriuje veikiantiems verslo subjektams.

2004-2014 m. laikotarpiu didžiausi krovos rodikliai buvo fiksuojami Latvijos jūrų uostuose, kuriuose viso laikotarpio mažiausi krovos rodikliai sutapo su įstojimo į ES laikotarpio pradžia ir kasmet vidutiniškai tolygiai didėjo po 1,56 mln. t ($y(t)=1,5595t+53,498$) ir 2014 m. 30,73 mln. t

viršijo Klaipėdos jūrų uosto krovos rodiklį bei kiek mažesniu skirtumu Estijos jūrų uostų krovos rodiklį (1 pav.). Estijos jūrų sektoriaus krovos rodiklių dinamika buvo intensyvesnė ir pasižymėjo didesniu cikliškumu nei Latvijos jūrų sektoriaus krovinių srautai. Reikia pastebėti tai, kad skirtingai nei Latvijos jūrų sektoriaus, Estijos jūrų sektoriaus krovinių srautai pasižymi mažėjimo tendencija ir vidutiniškai pastarųjų 11 metų laikotarpiu kasmet krovos rodikliai jūrų uostuose mažėjo po 0,21 mln. t ($y(t)=-0,2116t+45,408$).

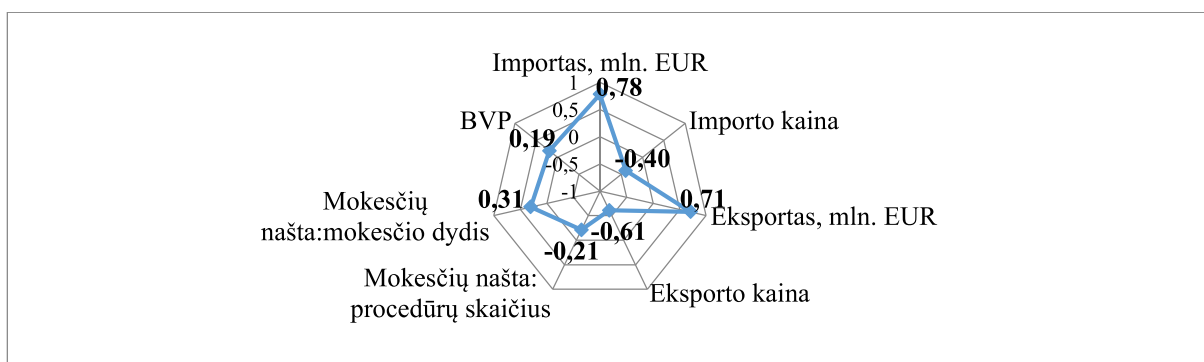

3 pav. Lietuvos, Latvijos, Estijos jūrų uostuose perkrautų krovinių srautai (Eurostat, 2016)

Analizuojant Lietuvos jūrų sektoriuje apdorojamus krovinių srautus, reikia pastebėti, kad vidutiniškai kasmet krovinių srautas padidėja po 1,82 mln. t ($y(t)=1,8224t+23,759$), kas parodo intensyviausią augimą ir leidžia teigti, kad besiformuojantys krovinių srautai Rytinėje Baltijos jūros pakrantėje yra vis dažniau nukreipiami per Klaipėdos jūrų uostą. Šį faktą galima patvirtinti ir baziniu absoliučiu pokyčiu lyginant laikotarpio pabaigą su laikotarpio pradžia, kuris rodo, kad bendras krovinių srauto absoliutus pokytis siekia 25%, tuo tarpu Latvijos jūrų sektoriaus atitinkamo laikotarpio bazinis absoliutus pokytis siekia 31%, Lietuvos - 59%, o Estijos absoliutus bazinis pokytis yra neigiamas ir rodo 3% krovinių srauto sumažėjimą.

3. Makroekonominės situacijos poveikio jūrų transporto sektoriaus verslui vertinimas

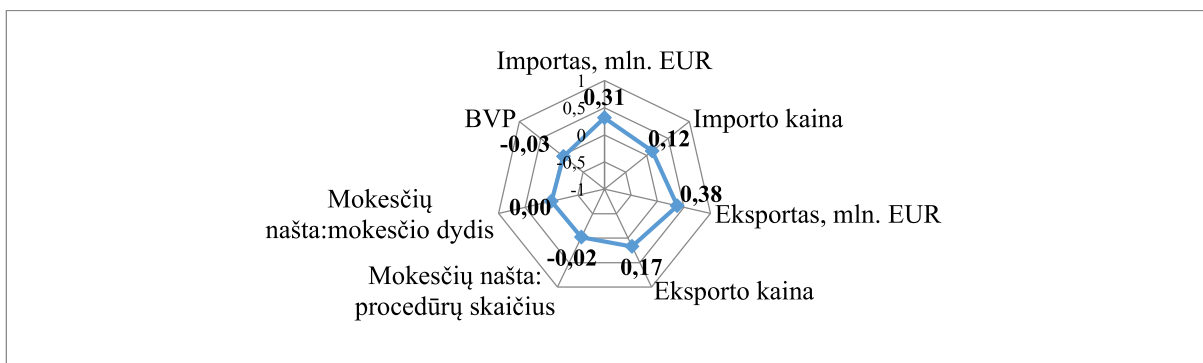
Analizuojant Latvijos jūrų sektoriuje apdorojamų krovinių srautų pokyčius nuo ekonominių ciklų šalyje, galima matyti, kad didelę įtaką jūrų transporto verslo aplinkai turi tiek importo ($r=0,78$; $t_r=3,74 > t_{Sij}=2,26$; $p < 0,05$), tiek ir eksporto ($r=0,71$; $t_r=3,02 > t_{Sij}=2,26$; $p < 0,05$) makroekonominiai rodikliai, kas reiškia, kad didėjant tarptautiniam krovinių srautui per šalį, jūrų transporto sektoriui yra sukuriama palanki verslo aplinka veiklos požiūriu (2 pav.).

2 pav. Makroekonominės situacijos poveikio jūrų transporto sektoriui Latvijoje vertinimas

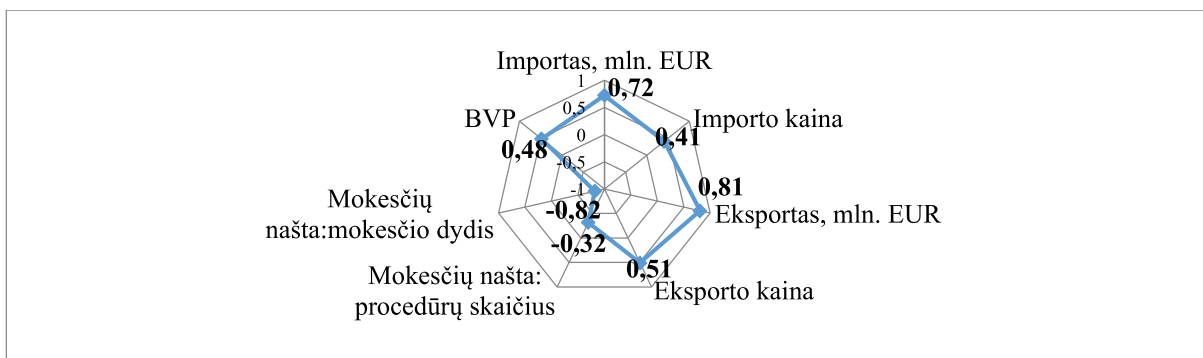
Vertinant importo ir eksporto kainų pokyčius Latvijoje (2 pav.), galima matyti, kad didėjančios importo ($r=-0,40$; $t_r=1,31 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) ir eksporto ($r=-0,61$; $t_r=2,31 > t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) kainos neigiamai veikia tarptautinio krovinių srauto per jūrų uostus pokyčius, o tai reiškia, kad Latvijoje besiformuojantys tarptautiniai krovinių srautai yra jautrūs paslaugų kainų pokyčiams, o statistinio reikšmingumo koeficientas leidžia teigti, kad Latvijoje tarptautinio krovinių srauto pokyčiai yra jautresni eksporto kainos pokyčiams (2 pav.).

Analizuojant Estijos jūrų transporto sektoriuje apdorojamų tarptautinių krovinių srautų pokyčių priklausomybę nuo makroekonominių rodiklių pokyčių, galima matyti, kad Estijos ekonominė padėtis ir sukurta jūrų transportu verslo aplinka statistiškai reikšmingo poveikio jūrų transporto sektoriaus rodiklių pokyčiams neturi (3 pav.), galima išvelgti tik tendencingą, tačiau statistiškai nereikšmingą importo ($r=-0,31$; $t_r=0,98 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) bei eksporto ($r=0,38$; $t_r=1,23 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) rodiklių pokyčių poveikį jūrų transporto sektoriui. Tokios išvalgos leidžia teigti, kad Estijoje susiformavę krovinių srautai faktiškai nėra konkuruojantys su kitais rytinėje Baltijos jūros pakrantėje įsikūrusiais uostais, kadangi paklūsta optimalaus maršruto dėsningumams ir yra nusistovėję geografiškai, o taip pat gali būti veikiami tyrime neanalizuotų veiksnių.

3 pav. Makroekonominės situacijos poveikio jūrų transporto sektoriui Estijoje vertinimas

Vertinant Lietuvos jūrų transporto sektoriuje apdorojamų krovinių srautų pokyčių priklausomybę nuo ekonominių ciklų šalyje, galima matyti, kad Lietuvos jūrų transporto sektoriui ypač didelę įtaką daro importuojamų ($r=0,72$; $t_r=3,11 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) bei eksportuojamų ($r=0,51$; $t_r=3,11 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) krovinių srautai, kas leidžia teigti, kad Lietuvos jūrų sektorius aptarnauja yra tiesiogiai priklausomas nuo tarptautinių krovinių srautų.

4 pav. Makroekonominės situacijos poveikio jūrų transporto sektoriui Lietuvoje vertinimas.

Reikia akcentuoti tai, kad vis dėlto, Lietuvos jūrų transporto sektoriuje apdorojami didesni kiekiai importuojamo į šalį krovinių srauto (4 pav.), kas leidžia teigti, kad dėl šio tipo krovinių Latvijos ir Lietuvos jūrų sektorius užima konkuruojančias pozicijas, tačiau taip pat svarbu yra tai kad Lietuvos jūrų transporto sektoriuje apdorojami krovinių srautai yra mažiau jautrūs importo ir eksporto kainos svyravimams, kas leidžia daryti tokią prielaidą, kad Lietuvos jūrų sektorius, panašiai kaip ir Estijos jūrų sektorius didesne dalimi aptarnauja geografiškai nusistovėjusius krovinių srautus, o Latvijos jūrų sektorius statistiškai reikšmingai konkuruoja importo bei eksporto kainos reguliavimu.

Vertinant verslo aplinkos rodiklių poveikį krovinių srautų pokyčių dinamikai Lietuvos jūrų transporto sektoriuje (4 pav.) galima matyti, kad Lietuvoje jūrų transporto sektoriaus veikla yra smarkiai priklausoma nuo susidariusios mokestinės naštos: didėjant mokesčių dydžiams, jūrų sektoriuje aptarnaujami krovinių srautai tendencingai mažėja ($r=-0,82$; $t_r=4,3 < t_{stj}=2,26$; $p < 0,05$) ir tai gali būti pagrindinė prielaida tam tikros dalies krovinių nukreipimo per konkuruojantį Latvijos jūrų sektorių, o tai yra labai svarbu atsižvelgiant į sąsają su BVP, nes Lietuvoje jūrų transporto sektoriaus veikla turi stipriausią, nors ir statistiškai nereikšmingą ryšį su BVP pokyčiais nei Latvijoje ir Estijoje.

Išvados

1) Apibūdinus pagrindinius šalies ekonominę padėti apibūdinančius rodiklius, hipotetiniu metodu buvo nustatyta, kad jūrų transporto sektoriaus veiklos rodiklių pokyčius galima prognozuoti naudojant tokius makroekonominis rodiklius kaip šalies BVP pokyčiai, šalies importo ir eksporto rodiklių cikliškumas, o taip pat galima atsižvelgti į importo bei eksporto kainų, mokestinės naštos pokyčius, kurie yra svarbūs vertinant verslo jūrų transporto verslo aplinką.

2) Palyginus Lietuvos, Latvijos ir Estijos krovinių srautus jūrų sektoriuje buvo nustatyta, kad 2004-2014 m. laikotarpiu didžiausią į Baltijos rytinės pakrantės jūrų uostus nukreipiamų krovinių srautą apdorojo Latvijos jūrų sektoriaus įmonės, tačiau intensyviausias krovinių srautų pokytis fiksuojamas Lietuvos jūrų sektoriuje, nes bazinis absoliutus pokytis, lyginant su laikotarpio pradžia siekia 59%, o vidutinis metinis pokytis sudaro po 1,82 mln. t kasmet.

3) Įvertinus Lietuvos, Latvijos ir Estijos jūrų uostų krovos rodiklių ir šalies makroekonominių rodiklių sąsają, buvo nustatyta, kad Estijos jūrų sektoriuje apdorojamų krovinių srautai yra mažiausiai priklausomi nuo šalies ekonominės padėties, o aptarnaujami krovinių srautai yra nusistovėję ir gali būti veikiami tyrime netirtų veiksnių, Latvijos ir Lietuvos jūrų transporto sektorius aptarnauja panašios krypties krovinių srautus yra abiejų šalių jūrų transporto krovinių srautai yra priklausomi nuo importuojamų į šalį krovinių srautų, todėl uostai konkuruoja dėl krovinių srauto, tačiau Latvijoje krovinių srautų pokyčiai yra statistiškai reikšmingai priklausomi nuo importo ir eksporto kainos, o Lietuvos jūrų sektoriaus veiklos rodiklius neigiamai veikia mokestinės naštos verslui augimo tempas.

Literatūra

- 1) Belova, J., Mickienė, R. (2012). *Uosto veiklos valdymas*. Klaipėda: KU leidykla.
- 2) Belova, J., Mickiene, R. (2014). Assessment of Maritime Industry Effectiveness in the Post-Crisis Period. *Proceedings of the 18th International Conference "Transport means 2014"*. p. 300-303.
- 3) Belova, J., Mickiene, R. (2015). Assessment of the Effectiveness of Maritime Industry in the Post-Crisis Period. *New Conditions, New Perspectives, New Challenges in the New Global Economy. KSI Transactions on Knowledge Society*. T. VIII, Nr. 1, p. 19-28.
- 4) Palauskas, V. (2011). *Optimalus uostas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- 5) Paulauskas, V. (2015). *Jūrų transporto plėtra*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

EVALUATION OF THE COUNTRY'S MACROECONOMIC IMPACT ON THE MARITIME BUSINESS SECTOR IN THE EASTERN BALTIC

Gabrielė Jankauskaitė, Kristina Statkutė

The main idea of research is to evaluate the influence of macroeconomic situation to the changes of the cargo flows at the seaports of Latvia, Estonia and Lithuania. As cargo flows' dynamics showed, the most intensive maritime cargo throughput was fixed at Lithuanian maritime business, where averagely changes of cargo handling reached 1.82 mil. t per year in accordance this market is smaller than maritime cargo flows in Latvia and Estonia. The results of correlation analysis found out that Estonian maritime cargo flows are almost independent from macroeconomic conditions; Latvian maritime cargo flows are sensitive for changes in export and import prices; Lithuanian maritime business are dependent on increasing of taxes; Latvian and Lithuanian maritime sectors are more dependent on imported cargo flows, but Lithuanian maritime business sector is more stable because works with geographically established and optimised cargo flows.

TARPKULTŪRINĖ KOMUNIKACIJA IR VADYBA

Kotryna Likaitė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Šiuolaikiniame pasaulyje vykstantis spartus globalizacijos procesas, ženkliai padidino bendradarbiavimo ir bendravimo galimybes su kitų kultūrų atstovais įvairiose srityse, ypač verslo. Todėl labai svarbiais faktoriais tapo ekonominis, politinis, socialinis ir žinoma kultūrinis išsilavinimas, leidžiantis pilnavertiškai bendrauti su kitų kultūrų atstovais, palaikyti būtinus ryšius su įvairiose šalyse veikiančiomis firmomis, pelnyti partnerių pasitikėjimą ar pilnai įsilieti į naują visuomenę. Taigi nuo kultūrų suvokimo ir sugebėjimo susikalbėti su skirtingų šalių atstovais priklauso daugelio organizacijų ir institucijų veiklos sėkmė.

Vis dėl to dažnai tarpkultūrinėje komunikacijoje vyrauja žinių stoka apie kitą kultūrą. Tad nenuostabu, jog tai paskatino domėjimąsi tarpkultūrine sąveika, suformavusią naują, besivystančią mokslo kryptį – tarpkultūrinę komunikaciją. Ši mokslo sritis skirta visiems besidomintiems tarpkultūrinės komunikacijos problematika. Ji analizuoja kultūrų dėsningumus bei skirtumus, nustato santykių tarp skirtingų šalių ypatumus ir padeda spręsti skirtingo tipo konfliktus. Šio mokslo tikslas supažindinti žmones su tarptautinės komunikacijos pagrindais, teorijomis, suteikti žinių, kurios padėtų suformuoti pakankamą kompetencijos lygį optimaliam tarpkultūriniam bendravimui.

Darbo tikslas – išanalizuoti tarpkultūrinę komunikaciją ir vadybą.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti tarpkultūrinės komunikacijos atsiradimą ir raidą;
2. Apibūdinti tarpkultūrinės komunikacijos rūšis;
3. Paaiškinti kultūrinio šoko fenomeną;
4. Pateikti tarpkultūrinių konfliktų priežastis ir jų sprendimo būdus.

Darbo metodai – mokslinės teorinės literatūros ir kitų informacinių šaltinių analizė.

Tarpkultūrinės komunikacijos atsiradimas ir raida

Mokslo ir technikos pažanga visame pasaulyje vyksta gerokai sparčiau, nei komunikacijos įgūdžių tarp įvairių kultūrų plėtra. Todėl jau nuo XX amžiaus aštuntojo dešimtmečio buvo pradėta kalbėti apie būtinumą geriau pažinti skirtingas kultūras, siekiant maksimalaus bendradarbiavimo.

Šiuolaikinis posakis: „Gyvename globaliame pasaulyje“, jau įsitvirtino kalboje. Pasaulis tapo lengviau suvokiamas ir pasiekiamas, o veiklos erdvė išsiplėtė. Tačiau globalizacija spartindama darbo ir kapitalo judėjimą, taip pat, keičia per ilgą laiką nusistovėjusius moralės principus ar elgesio ypatumus. Todėl nieko keisto, kad dalis tautų pradėjo stengtis nuo viso to atsiriboti, mėginamos išsaugoti kultūrinį identitetą. Todėl vyraujant tokiai situacijai, atsirado didesnis poreikis įdėmiau pažvelgti į tarpkultūrinį bendravimą ir kultūrų sąveiką. Taip atsirado nauja mokslo šaka – tarpkultūrinė komunikacija. V. Pruskus (2012) savo knygoje „*Tarpkultūrinė komunikacija*“ teigia, kad nors ši mokslo tyrinėjimo kryptis yra dar nauja, jos ištakų reikėtų ieškoti JAV, kurios dėl čia gyvenančių tautų margumyno, vadinamos tautų ir kultūrų katilu. Gyvenimas kartu skatino atsižvelgti į šalia esančius „kaimynus“, visiškai skirtingus savo tradicijomis, papročiai ar gyvenimo būdu, bet būtinus kaip partnerius siekiant bendrų tikslų. Tam prireikė nemažai laiko ir pastangų. Todėl jau 1946m. JAV buvo įkurtas užsienio tarybos institutas, kuriam vadovavo žymus sociolingvistas ir tarpkultūrinės komunikacijos pradininkas E. Hallis. Susibūrę įvairių sričių specialistai, tokie kaip psichologai, sociologai ar kalbininkai, kūrė naujas mokymo programas amerikiečių diplomatams ir specialistams, dirbusiems užsienyje. 1959 m. Hallis išleido knygą „*Nebyli kalba*“, kuri padėjo pagrindus tarpkultūrinei komunikacijai. Autorius savo veikale pabrėžė būtinumą tyrinėti ne tik atskiras kultūras, bet ir jų posistemas. Buvo suprasta, kad komunikacija negalima be kultūros. Nuo 1960 m. tarpkultūrinė komunikacija pradėta dėstyti kai kuriuose JAV universitetuose, kaip praktinis kursas, o 1970 m. pamažu įgijo klasikinio universitetinio kurso formą. Dabar ji dėstoma beveik visuose universitetuose ir koledžuose. (žr. 1,8)

Apibendrinant galima teigti, kad tarpkultūrinės komunikacijos atsiradimui didžiausią įtaką turėjo globalizacijos procesas, kuris kėlė žmonėms nemažai problemų komunikuojant vieniems su kitais, to pasekoje atsirado ir poreikis pažinti skirtingas kultūras, papročius, elgesį ir moralės normas, vien tam, jog pašalintu barjerus, trukdančius efektyviam bendravimui ir vienas kito supratimui. Vienas žymiausių šios srities pradininku buvo E. Hallis, idėjas didelį indelį į tarpkultūrinės komunikacijos, kaip mokslo srities, atsiradimą. Jo dėka jau nuo XX a. vidurio JAV prasidėjo tarpkultūrinės komunikacijos raida, kuri pakeitė iki tol vyravusius bendravimo sunkumus ir padėjo užmegzti glaudesnius ryšius su skirtingų šalių atstovais.

Tarpkultūrinės komunikacijos rūšys

Bendravimas – tai dviejų ar kelių žmonių tarpusavio sąveika, kurios metu perduodama informacija ir patenkinami saugumo, saviraiškos, dominavimo ir kiti poreikiai. Tai, kaip žmogus sugeba sutarti su aplinkiniais, priklauso nuo jo gebėjimų bendrauti ir lemia sėkmę arba nesėkmę

įvairiose gyvenimo srityse. Labiausiai bendravimas žmonėms yra reikalingas dirbant, norint pasikviesti į pagalbą kitus žmones, jungtis siekiant bendrų tikslų, stebėti ir pažinti kitų žmonių ketinimus bei veiksmus. Todėl ilgainiui atsirado dvi komunikacijos rūšys: verbalinė ir neverbalinė.

Verbalinė komunikacija – tai bendravimas naudojant žodžius, ji apima klausymą, skaitymą, kalbėjimą ir rašymą. Kalbinis bendravimas rodo žmogaus gebėjimą ne tik užmegzti ryšį su pašnekovu, bet ir padeda tapti kompanijos nariu, kitaip tariant, tai leidžia pelnyti pašnekovo palankumą, kas itin svarbu tarpkultūriniam bendravimui.[4] Tarpkultūrinėje komunikacijoje kalbą reikia suprasti kaip pagrindinį aspektą, dėl kurios ir įmanomas komunikacijos dalyvių tarpusavio supratimas. Tačiau reikia nepamiršti, jog kiekviena kultūra turi savo kalbinę sistemą, kurios pagalba yra įvertinamas ir interpretuojamas mus supantis pasaulis. Būtent dėl to neretai kyla sunkumų, tokių kaip žodžių neatitikmenys ar dviprasmiškumai, todėl siekiant efektyvesnio bendravimo su skirtingų tautų atstovais, būtina išsiaiškinti jų kalbėjimo manieras. Psichologai pastebi, kad per pirmąsias kelias minutes susiformuoja požiūris į pašnekovą, todėl šypsena, komplimentai ar kreipimasis į asmenį vardu, žymiai palengvina tarpusavio supratimą ir bendravimą.[2]

Kita komunikacijos rūšis yra neverbalinis bendravimas. Neverbalinio bendravimo metu informacija perduodama ne kalba, o kitais ženklais – veido išraiška, poza, judesiais, apranga, išvaizda ir t.t. [4]. Neverbalinė kalba užima žymiai didesnę dalį bendraujant, taip yra todėl, kad verbalinio bendravimo forma galime pateikti tik faktines žinias, tačiau ji neparodo žmogaus emocijų, išgyvenimų, jausmų ar nuotaikų. Tad ekspertai yra visiškai teisūs teigdami, jog dėmesys neverbalinei kalbai, turėtų tapti kasdieniniu dalykinio bendravimo įpročiu. Juk ypač versle, gerai įvaldžius neverbalinę bendravimo formą, galima lengviau ir greičiau pasiekti norimų tikslų, nes gebėjimas suprasti įvairius šios komunikacijos elementus gali suteikti didelį pranašumą dirbant su kolegomis, konkurentais, esamais ar potencialiais klientais. Deja, priklausomai nuo kultūros, gestai, emocijos, elgesio taisyklės yra suprantami skirtingai. Ir nors kūno kalba galima pasakyti daugiau nei žodžiais tai derėtų daryti atsargiai. Yra išskiriami keli pagrindiniai neverbalinės komunikacijos aspektai: akių kontaktas, veido išraiška, gestai, intonacija ir erdvė. Skirtingose šalyse, jie priimami skirtingai.

Apibendrinant galima teigti, kad nors verbalinė ir neverbalinė komunikacijos rūšys yra neatsiejamos, jos turi skirtingas paskirtis. Verbalinė bendravimo forma padeda lengviau ir greičiau apsieisti svarbia informacija, išvengti dviprasmybių. Neverbalinė komunikacija esant dideliam triukšmui ar atstumui gali pakeisti verbalinę, taip pat ji padeda išreikšti gilius žmogaus jausmus, suprasti pašnekovą, yra lengviau suvokiama. Todėl norint geriau suprasti svetimos kultūros elgesį,

privaloma gerai žinoti bei būti įvaldžiusiam verbalinės ir neverbalinės komunikacijos rūšys ir mokėti jas pritaikyti skirtingose šalyse.

Kultūrinio šoko fenomenas

Šiais laikais kelionės aplink pasaulį jau tapo įprastu dalyku, dėl technologijų pažangos keliauti tapo žymiai lengviau ir patogiau. Šiandien žmonės važiuoja į kitas pasaulio šalis ganėtinai dažnai, vedami įvairiausių priežasčių: vieni verslo reikalais, kiti kaip turistai, o tretį tiesiog ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų. Tačiau visi be išimties susiduria su tarpkultūriniais skirtumais, todėl sunkiausia tampa pažinti ir priimti naują kultūrą. Susidūrus su nauja aplinka, visi papročiai ir elgesio normos naujoje vietoje nustoja veikusios. Todėl net tokie elementarūs dalykai, kaip pietų pertrauka, pasisveikinimas su kolegomis, darbo susitikimo specifika ar laiko suvokimas tampa sudėtingi ir keisti. Tai vadinama kultūriniu šoku - socialinio žinojimo, įgūdžių, reikiamų naujoje aplinkoje, trūkumu. [3]

Kultūrinio šoko terminą pirmasis pavartojo amerikiečių antropologas Kalveras Olbergas, jis išskyrė pagrindinius jo aspektus bei simptomus. Anot K. Olbergo kultūrinis šokas yra reakcija į negalėjimą suprasti, kontroliuoti ir numatyti kitų elgesio. Ši būseną pasireiškia nuostaba, pykčiu, pasibjaurėjimu ir pasipiktinimu, susidūrus su kultūriniais skirtumais, taip pat pergyvenimu, jog nepažįstamos kultūros nariai "neįsileidžia" į savo tarpą, bejėgiškumu nesugebant kovoti su nauja aplinka bei lūkesčių ir tikrovės neatitikimu. K. Olbergas teigia, jog dėl to atsiranda nepagrįstas kultūros, šalies ir žmonių kritikavimas, padidėja irzlumas ar nenoras mokytis vietinės kalbos. (žr.1,130)

Visi atvykę į kitą šalį išgyvena tuos pačius kultūrinio šoko etapus, skiriasi tik patyrimo forma, kuri priklauso nuo kelionės tikslo. K. Olbergas išskyrė keturis kultūrinio šoko etapus: tai medaus mėnuo, krizė, atsigavimas ir prisiderinimas. Medaus mėnuo apibūdinamas, kaip pakylėjimo, žavėjimosi ir euforijos išgyvenimas. Pirmomis savaitėmis keliautojas jaučiasi puikiai, bendrauja su vietos žmonėmis, domisi nauja, neįprasta aplinka. Krizės etapas ištinca bandant prisitaikyti prie naujos kultūros, kuri iš tikrųjų labai skiriasi nuo gimtosios. Patirti pokyčiai skatina agresiją ir priešišumą, o vietiniai gyventojai lieka abejingi atvykusiųjų problemoms, nes jų iki galo nesupranta. Atsigavimo etape asmuo įveikia save, ima stengtis susitaikyti su nauja aplinka, bando joje pritapti. „Krizė“ praeina žmogus pradeda domėtis aplinka, skaityti vietinę spaudą, žiūrėti televiziją, išmoksti naują kalbą, o vietos humoras jau netgi pradeda kelti juoką. Paskutinis yra prisitaikymo etapas, jis ateina tada, kai asmuo suvokia, jog naujoji kultūra turi ne tik minusų, bet ir plusų. Žmogus nustoja jaustis užsieniečiu, galutinai prisitaiko prie naujos vietos papročių bei tradicijų. [5] Taigi prieš važiuojant į kitą šalį

ilgesniam laikui, asmuo turi pagalvoti ar tikrai yra tam pasirengęs ir ar galės deramai priimti jį supančius kultūrinius skirtumus.

Apibendrinant galima teigti, jog kultūrinis šokas, tai nerimas, nuostaba, sumišimo jausmas, kylantis susidūrus su visiškai skirtinga kultūrine ar socialine aplinka arba gyvenimo būdu. Pagrindinė jo priežastis – kultūriniai skirtumai, kurie priverčia žmogų išgyventi kelis, prisitaikymo prie naujos aplinkos, etapus. Kiekviename iš jų žmogus patiria tam tikrus emocijų pokyčius, kurie ilgainiui padeda priprasti prie naujos vietos ir papročių.

Tarpkultūrinių konfliktų kilimo priežastys ir jų sprendimo būdai

Kiekviena kultūra turi savo vertybių, normų sistemas, elgesio ir pasaulio suvokimo modelius. Todėl nieko keisto, jog žmonės, atstovaujantys įvairioms kultūrinėms grupėms, neišvengia tarpusavio konfliktų. Konfliktas – tai priešingų interesų, pažiūrų, siekių susidūrimas. Daugumai tai asocijuojasi su pykčiu, ginčais, skausmu, smurtu, įžeidimais ar nemalonumais. Todėl norint viso šito išvengti yra tikslinga išmokti atpažinti konflikto priežastis ir pakreipti įvykius taip, kad neigiamas poveikis, būtų kuo mažesnis.

I lentelė

Konflikto fazių ir etapų santykis

Konflikto fazė	Konflikto etapas	Galimybė išspręsti konfliktą (%)
Pradinė	Konfliktinės situacijos atsiradimas Konfliktinės situacijos suvokimas	92%
Kilimo	Atviros konfliktinės sąveikos pradžia	46%
Pikas	Atviro konflikto plėtra	Mažiau nei 15%
Kritimo	-	Apie 20 %

Šaltinis: Almonaitienė, J., Antinienė, D., Ausmanienė, N., Lekavičienė, R., Maltulienė, G., Ruibytė, L., Vasiliauskienė, Z. *Bendravimo psichologija*.

Konfliktą patartina spręsti vos jam prasidėjus, nes tolimesniuose jo etapuose tai padaryti darosi sunkiau (žr. 1 lentelė). Tačiau prieš pradėdant labai svarbu išsiaiškinti, kokios to konflikto priežastys, nes tik tiksliai nustatčius nuo ko viskas prasidėjo, galima tikėtis operatyvaus ir efektyvaus problemos pašalinimo. V. Pruskus (2012) teigia, kad egzistuoja įvairūs požiūriai į tarpkultūrinių konfliktų

motyvus, tačiau pagrindine konfliktų priežastimi ir laikomi tautų skirtumai, kurie gali provokuoti prieštaravimą ir atvirus susidūrimus. Kitaip tariant, tai yra stereotipai, kūno kalbos klaidingas interpretavimas, išankstinių nuomonių susidarymas, kalbiniai skirtumai. Taip pat prietarai, pašnekovo žinių stygius apie kitos kultūros ypatumus, perdėtas pasitikėjimas savo nuomone ir savosios kultūros svarbumu. Bet esama ir kitokių priežasčių. Vokiečių tyrėjas K. Delheesas pagrindines konfliktų kylimo priežastis suskirstė į tris grupes: asmenines, socialines ir organizacines. Asmeninės priežastys - tai pasipūtimas, nelankstumas, valdžios siekimas, karjerizmas. Žmonės, kurie nemoka kontroliuoti savo emocinės būsenos, turi žemą savigarbos lygį, yra agresyvūs, jautrūs neretai ir sukelia konfliktus. Socialinės priežastys – tai konkurencija, nepakankamas gabumų pripažinimas, nenoras ieškoti kompromisų. Organizacines priežastis sudaro per didelis darbo krūvis, netikslios instrukcijos, prieštaravimai tarp keliamų tikslų, pastovus taisyklių, bendraujant su partneriu, keitimas. (žr.1,148)

Kiekviena konfliktinė situacija yra individuali, savita savo priežastimis, objektu ir kitais jai būdingais veiksniais. Todėl geriausias būdas išspręsti konfliktą – tai jo išvengti, deja, gyvenimo patirtis rodo, jog ne visada tai pavyksta padaryti. Todėl mokantis pripažinti savo klaidas, išklaudyti pašnekovą, aiškiai bei ramiai bendrauti, nesiginčyti dėl smulkmenų, siekti nenugalėti, bet rasti tiesą, galima taip išmokti išsisukti iš konfliktinių situacijų. Svarbiausia yra pastebėti, kada emocinė įtampa pasidaro per aukšta ir mėginti pakeisti savo elgesį bei požiūrį.

Apibendrinant galima teigti, jog tarpkultūriniai konfliktai dažnai kyla dėl mus supančių bendravimo, elgesio, moralės skirtumų. Todėl gebėjimas laiku identifikuoti konfliktus ir juos tinkamai išspręsti – būtina kiekvieno žmogaus savybė.. Siekiant efektyvaus komunikavimo su kitų kultūrų žmonėmis, yra privalu domėtis tos šalies istorija, papročiais, tradicijomis, kalba, normomis ir kt.

Išvados

1. Tarpkultūrinės komunikacijos atsiradimui didžiausią įtaką turėjo globalizacijos procesas, kuris skatino pažinti skirtingas kultūras, papročius, vien tam, kad gebėtume geriau suprasti kitos šalies atstovus ir pašalintume problemas, trukdančias efektyviai su jais bendrauti. Jos raida prasidėjo jau XX a. viduryje JAV, o pradininku laikomas E. Hallis, idėjas didelį indelį į tarpkultūrinės komunikacijos, kaip mokslo srities, atsiradimą. Tai pašalino iki tol vyravusias bendravimo problemas ir nesutarimus, taip pat padėjo užmegzti glaudesnius ryšius su skirtingų šalių atstovais.
2. Egzistuoja dvi tarpkultūrinės komunikacijos rūšys: verbalinė ir neverbalinė. Verbalinė komunikacija – tai bendravimas naudojant žodžius, ji apima klausymą, skaitymą, kalbėjimą ir

rašymą. Jos pagalba galima žymiai lengviau ir greičiau apsiekti svarbia informacija, išvengti dviprasmybių. Neverbalinio bendravimo metu informacija perduodama ne kalba, o kitais ženklais – veido išraiška, kūno kalba, poza, judesiais. Tokia bendravimo forma padeda išreikšti gilius žmogaus jausmus, suprasti pašnekovą, yra lengviau suvokiama.

3. Kultūrinis šokas - tai natūrali žmogaus reakcija į pasikeitusią aplinką ir naujus supančius žmones. Jis pasireiškia pykčiu, nevilimi, socialine atskirtimi. Pagrindinė jo priežastis – kultūriniai skirtumai, kurie priverčia žmogų išgyventi kelis, prisitaikymo prie naujos aplinkos, etapus.
4. Tarpkultūrinių konfliktų priežastimi dažniausiai yra laikomi kultūriniai skirtumai, kurie trukdo efektyviam bendravimui ir kompromisų radimui. Taip pat prietarai, pašnekovo žinių stygius apie kitos kultūros ypatumus. Todėl norint išvengti konfliktų yra būtina pažinti kitos šalies mentalitetą, atsižvelgti į oponento tradicijas bei mąstymo būdą. Siekiant efektyvaus komunikavimo su kitų kultūrų žmonėmis, yra privalu domėtis tos šalies istorija, papročiais, tradicijomis, kalba, normomis ir kt.

Literatūra

1. PRUSKUS, Valdas. *Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universiteto leidykla, 2012. 2015 p. ISBN 978-609-457-315-6.
2. JONUŠAS Jonas [interaktyvus] *Kalbos kultūros ir tradicijų komunikaciniai aspektai*. EBSCO Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, p.57-58p. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 17 d.] Prieiga per internetą: <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=9a4780d7-66ea-4eec-95d7-e4c5094be5c6%40sessionmgr198&hid=110>
3. *Culture shock and travelers*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 17 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9772322>>
4. *Verbal and nonverbal communication*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 18 d.] Prieiga per internetą: <http://www.slideshare.net/srishtigwari/verbal-vs-non-verbal-communication-54683304?qid=c0c75adf-8eaf-472f-84fd-d602c76573eb&v=default&b=&from_search=10>
5. *Tarpkultūrinio bendravimo/bendradarbiavimo aktualumas ir raiška*. [interaktyvus]. [žiūrėta lapkričio 18 d.] Prieiga per internetą: <http://www.kvalifikacija.lt/index.php?view=article&catid=42%3Astraipsniai&id=128%3Atarpkulturinis-bendravimas&option=com_content&Itemid=66>

Summary

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND MANAGEMENT

Kotryna Likaitė

In a modern world fast and ongoing globalization process has greatly increased communicative and collaborative opportunities with other cultures' people in various fields. As a result among very important factors now are economic, political, social and, of course, cultural education that enable one to adequately communicate with representatives of other cultures. Nevertheless, often in intercultural communications lack of knowledge on other culture is evident, so it is no surprise that it has inspired an interest in intercultural interaction which formed a new, developing scientific field known as intercultural communications.

One of the top famous founders of this field was E. Hall who made a great contribution to the development of intercultural communications as science. Thanks to him, the development of intercultural communications in USA already began in the middle of the 20th century which greatly decreased contemporary communicative problems. There are two types of this sort of communication: verbal and non-verbal. Verbal communication is a type of communication that uses words. It includes listening, reading, speaking and writing. During non-verbal communication information is transmitted not in speech but in other signs: facial expression, body language, pose, movement. Both of these forms of communication help to affiliate with a person.

Despite that, during a visit to a foreign country it is difficult to avoid huge intercultural differences. Accepting a different culture then becomes a difficult task. Upon confronting a new environment all traditions and moral code cease to function. That is what is called a cultural shock – lack of necessary knowledge and skills in a new environment. It manifests as a feeling of anxiety, surprise and confusion. Main reason being – cultural differences. Due to that conflicts often arise, so being able to identify a conflict in time and solve it appropriately is a necessary quality every person should possess.

Before traveling to another country and staying for a longer period of time, a person has to think whether he will be able to properly accept the cultural differences surrounding him. To have an effective communication with other cultures' people, it is obligatory that the person is interested in that country's history, customs, traditions, language, norms and alike.

TERMINUOTŲ INDĒLIŲ KOMERCINIUOSE BAMKUOSE PALŪKANŲ NORMŲ DYDŽIŲ IR ŠALIES INFLIACIJOS TENDENCIJŲ

PALYGINIMAS

Valentina Ponomarenko

Mokslinė vadovė – lektorė Laima Steiblienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Infliacija vadinamas bendrojo kainų lygio kilimas, dėl kurio krinta piniginio vieneto perkamoji galia. Ji paprastai matuojama vartojimo prekių ir paslaugų kainų indekso padidėjimu per metus. Šiandien žmonės vis dažniau naudojami bankų paslaugomis, viena iš šių paslaugų yra terminuoti indėliai. Terminuoti indėliai padeda apsaugoti turimus pinigus nuo infliacijos. Indėliai ne tik padeda išsaugoti turimą turtą, bet ir suteikia galimybę jį padidinti. Terminuoti indėliai indėlininkams padeda išsaugoti savo pinigus ir užsitikrinti ateitį. Toliau apžvelgsime kokį poveikį infliacija daro terminuotiems indėliams, kas nutinka kai palūkanų norma yra mažesnė nei infliacija ir atvirkščiai.

Darbo tikslas – terminuotų indėlių palūkanų normų dydžių ir infliacijos tendencijų palyginimas.

Darbo uždaviniai:

- Terminuotų indėlių palūkanų normų dydžių SEB, Swedbank, DNB ir Medicinos banke palyginimas.
- Infliacijos pokytis 2007-2015 m.

1. Terminuoti indėliai

Depozitas arba kitais žodžiais indėlis – tai pinigų suma, įdėta fizinio/juridinio asmens į banką tam tikram arba neribotam laikui. Įdėtos lėšos bankas naudoja kaip apyvartinį kapitalą, kuri naudoja, kad gauti pelną. Nepriklausomai nuo rezultato, už duotų lėšų naudojimą, bankas išmoka fiziniams/juridiniams asmeniui premiją, kitaip kalbant, palūkanas.

Terminuoti indėliai yra vienas iš naudingų instrumentų juridiniams asmenims, duodanti galimybę optimaliai panaudoti perteklinį likvidumą ir gauti papildomai stabilias pajamas. Tad

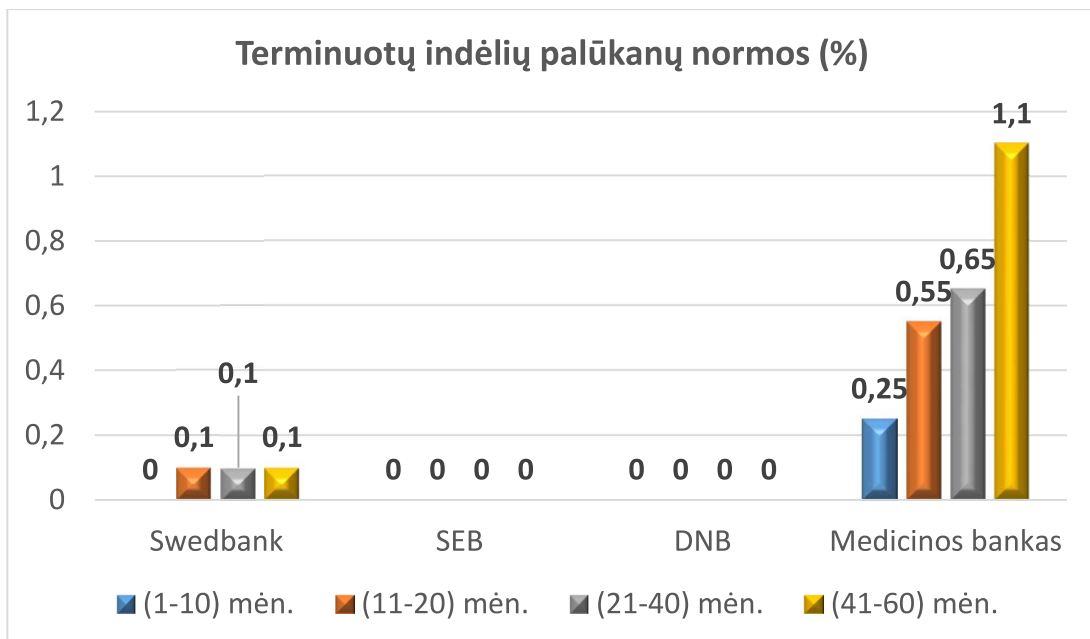
terminuoto indėlio esmė yra tame, kad bankas pritraukia juridinio asmens indėlį į aiškiai nurodyta sutartyje laiką. Būtent todėl ir egzistuoja terminas «terminuotas», tai yra įdėtas konkrečiam laikotarpiui.

Terminuotųjų indėlių privalumai:

- Gauti papildomų stabilų pajamų.
- Pinigų/aktyvų apsauga nuo infliacijos. Kai finansinis turtas yra laikomas einamojoje sąskaitoje, jis nuolat praranda savo vertę dėl nuolatinio infliacijos proceso.
- Pinigų saugumas.

Indėlių tipai:

- Mėnesinis palūkanų mokėjimas.
- Palūkanų mokėjimas tik pasibaigus sutarties galiojimui.
- Taip pat yra variantai, kuomet fizinis/juridinis asmuo gali pasiimti dalį pinigų iki sutarties pabaigos, tuo tarpu neprarandant sukauptų palūkanų, kitais atvejais palūkanos prarandamos, galimas, «draudimas» prieš sutarties laikotarpio pabaigą atsiimti lėšas. (viskas sudaroma individualiai ir priklauso nuo sąlygų.)

1 pav. Terminuotųjų indėlių palūkanų normos bankuose

2. Infliacija

Infliacija - tai pinigų nuvertėjimas. Kainų padidėjimas produktams, kai tuo tarpu jų kokybė nepakinta, keičiasi tik vertės rodiklis- jis didėja. Jeigu žiūrėti į infliacijos vaidmenį ekonomikoje ir bankų sektoriuje, tai čia galima praveisti paralelės tarp palūkanų normos ir infliacijos, o būtent: palūkanų normų padidėjimas yra pasekmė infliacijos ir atvirkščiai.

Sekti infliacijos lygi yra svarbu dėl kelių priežasčių: kainų padidėjimas neigiamai veikia ekonominė situacija šalyje ir galiausiai veda prie verslo ir žmonių gyvenimo pablogėjimo.

Šiandieninėje ekonomikoje, infliacija atsiranda kaip rezultatas visos eilės priežasčių (veiksnių), tai patvirtina, kad infliacija — ne vien piniginis reiškinys, taip pat ekonominės ir socialinis-politinis fenomenas. Infliacija priklauso taip pat nuo socialinės psichologijos ir visuomenės nuotaikos. Šiame kontekste tinkamas terminas «**infliacijos lūkesčiai**»: Jei visuomenė tikisi infliacijos, jis neišvengiamai kyla.

Pagrindinės infliacijos priežastys:

- Kaina dinamika jų didinimo kryptimi — sąlyga, ir dažnai jau ir pati infliacija.
- Valdžios sektoriaus išlaidų augimo ir, kaip pasekmės, biudžeto deficitas— taip pat infliacijos pasekmė
- Valiutos krizės ir valiutų devalvavimas.
- Deficitas valstybės biudžeto ir pernelyg didelė emisija popierinių pinigų.
- Ekonomikos militarizacija ir valstybės karinių išlaidų augimas.
- Ir taip toliau.

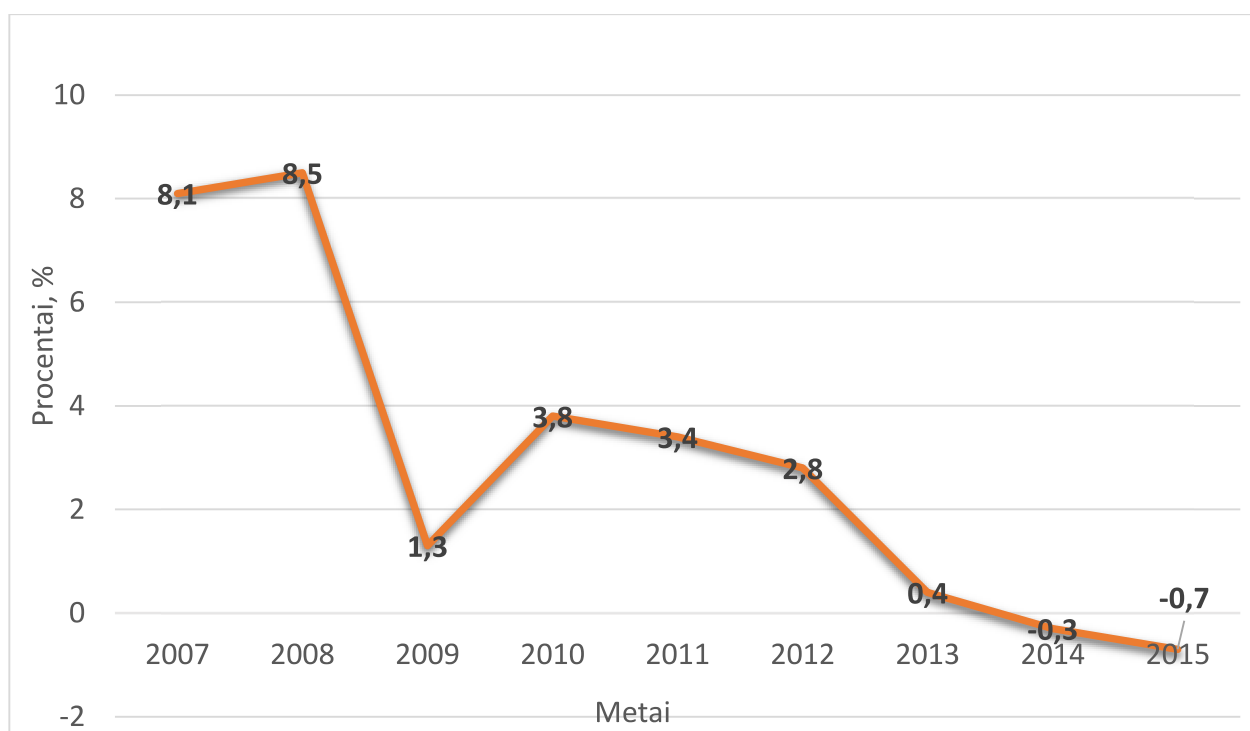
Infliacijos tūkumai žmogui:

- Perkamoji pinigų galia mažėja. Jei atlyginimas nėra didinimas, tai faktiškai žmogus tampa skurdesnis procentui pinigų nuvertėjimui.
- Pinigai pervedami į materialines gėrybes. Tam, kad išsaugoti nuvertėjančius pinigus, žmonės pradeda pirkti prekes. Tai provokuoja didelę paklausą, taiga dar stipresnis infliacinis didėjimas.

- Pajamų praradimas už indėlius. Kuo didesnė infliacija, tuo labiau ji «suvalgo» nominalių pinigų. Jei indėlių palūkanų norma žemiau infliacijos lygio, tai faktiškai žmogus nieko neuždirba iš indėlio, o geriausiu atveju išsaugoti senąją vertę savo santaupų.

Inflacijos privalumai žmogui:

- Skolos mažėjimas prieš kreditorius. Šis momentas yra, tikriausiai, viennitelis teigimas. Atsižvelgiant į pinigų nuvertėjimą, skolininkas sumažina savo skolą, išreikštas realiais pinigais. Bet čia, mes neturėtume pamiršti, ir apie palūkanų normą, kuri gerokai viršija infliacijos procentą.

2 pav. Lietuvos infliacija 2007-2015 m.

Išvados

Pagal terminuotų indėlių palūkanų normų duomenis galime pastebėti, kad pačias didžiausias palūkanų normas, iš visų anksčiau minėtų bankų, pateikia Medicinos bankas (Pvz. Nuo pirmo iki dešimto mėnesio palūkanų norma 0,25%, nuo 11 iki 20 mėnesio 0,55%, nuo 21 iki 40 mėnesio 0,65%, nuo 41 iki 60 mėnesio 1,1% ir daugiau).

Per paskutinius kelis metus infliacija smarkiai sumažėjo iki -0,7%. Šiuo metu Lietuvoje yra defliacija - pinigų vertės didėjimas prekių ir paslaugų atžvilgiu.

Literatūros sąrašas

1. ТАВАСИЕВ А.М., Банковское дело. Москва, 2015. 135 стр.
2. KAUFMAN J., The personal MBA: master the Art of business. Washington 2013, p.225
3. <http://www.medbank.lt/indeliu-palukanos/>
4. <https://www.seb.lt/taupymas-ir-investavimas/terminuotasis-indelis#palukanu-normos>
5. <https://www.dnb.lt/lt/naudinga-informacija/kainorastis/indeliu-palukanu-normos-privatiems-klientams>
6. <https://ib.swedbank.lt/private/home/more/pricesrates/interests?language=LIT>

Summary

THE COMPARISON TERM DEPOSITS WITH COMMERCIAL BANKS INTEREST RATE AND INFLATION TRENDS

Valentina Ponomarenko

Term deposits and inflation. From the facts above its clearly seen that everything is related in economic. Term deposits and inflation is not an exception. Inflation indicators influence the human life, specially its quality. If it orientates on the receipt of the profit, creditors must know the main rule-it is an interest of inflation rate.

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LATVIA

João Paulo Ferreira

Universidade Portucalense, Porto, Portugal

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

Portugal and Latvia are countries where the economy is not his strong point. Currently economies who are being considered are at different levels because Portugal has a deficit in its economy and Latvia, on the other hand, proves to be one of the best economies at European level

This work presented here the major factors that influence the economy of each country in question and, also, to analyze how the economy is right now and in comparison with previous years.

In this paper presented some of the main macroeconomic indicators of Portugal and Latvia and then compare the two, ending with the situation of both countries at the moment and assess the best of both economies present.

The aim of the article is to analyse the main economic indicators of each country and compares them so that it is possible to realize the state of both economies.

About Portugal

- Portugal has a population of about 10,676,910 inhabitants. The portuguese is the language spoken by the vast majority of the population but also the Mirandês , the Miranda do Douro Council, is officially recognized .
- The Education System in Portugal is regulated by the state through the Ministry of Education and Science. The public education system is the most widely used and implemented , there are also private schools at all education levels. In Portugal education is compulsory for all students begins at 6 years of age. The required schooling ends when the student turns 18 (12th grade) .
- The Portuguese culture has its bases in Celtic culture, Spanish , African , Iberian , Roman and Germanic . The cultural differentiation of the Portuguese manifests itself through the types of housing , religious events , gastronomy and folklore , or even the typical Portuguese pavement and tiles .
- The healthcare system in Portugal is similar to the NHS in the UK. The Portuguese Serviço Nacional de Saúde (SNS) is the equivalent of the UK's National Health Service, providing hospital and local health centre services.

- A typical working day in Portugal starts at 9am until 1pm with a two hour break for lunch, and then resumes at 3pm until 7pm. The maximum legal working week in Portugal is 40 hours.
- A considerable part of continental Portugal is dedicated to agriculture, although it does not represent most of the economy. Portugal is a traditional wine grower, and has exported its wines since the dawn of western civilization; Port Wine, Vinho Verde and Madeira Wine are the leading wine exports. Fisheries and agriculture now account for about 2.4% of the GDP,
- The industry sector accounts for 23.1% of the GDP and providing jobs for 24.2% of the working population. oil refinery, petrochemistry and cement industries, machinery, automotive and shipbuilding industries, electrical and electronics industries, are some of the major industries in Portugal.

About Latvia

- Education is compulsory for 11 years, from 5 to 16 years old. It is the responsibility of the state, municipalities and other institutions. And, 95.8% of students in general education attend public schools. The curriculum is set nationally.
- The population of Latvian origin is just over half the population of the country (62.1%) and is a minority in Riga, the Latvian capital. Other ethnic groups are of Russian origin (26.9%), Belarusian, Polish, Ukrainian and Lithuanian.
- Eastern European country, Latvia is better known in the cultural field, the performers and classical music composers. The Latvian culture is deeply marked by the relationship with nature. The poetic production is extensive.
- They are entitled to health care citizens of Latvia and their children. The national scheme covers general practitioner consultations and hospital care and other specialized treatment provided by general practitioners.
- Latvia's economy is mainly based on agriculture and in textiles and iron and steel industries

Main economic indicators in Portugal and Latvia

The Gross Domestic Product (GDP) in Portugal was worth 229.58 billion US dollars in 2014. The GDP value of Portugal represents 0.37 percent of the world economy.

The Gross Domestic Product (GDP) in Latvia amounted 31.92 billion in 2014. The value of GDP of Latvia reflects 0.05 percent of the world economy.

Figure 1. GDP - Gross Domestic Product

CPI-Consumer Price Index

Consumer Price Index CPI in Portugal decreased to 100.60 Index Points in December from 100.87 Index Points in November of 2015. In Portugal, the Consumer Price Index or CPI measures changes in the prices paid by consumers for a basket of goods and services. Consumer Price Index CPI in Latvia decreased to 106.90 Index Points in December from 107.30 Index Points in November of 2015. Consumer Price Index CPI in Latvia averaged 73.76 Index Points from 1993 until 2015

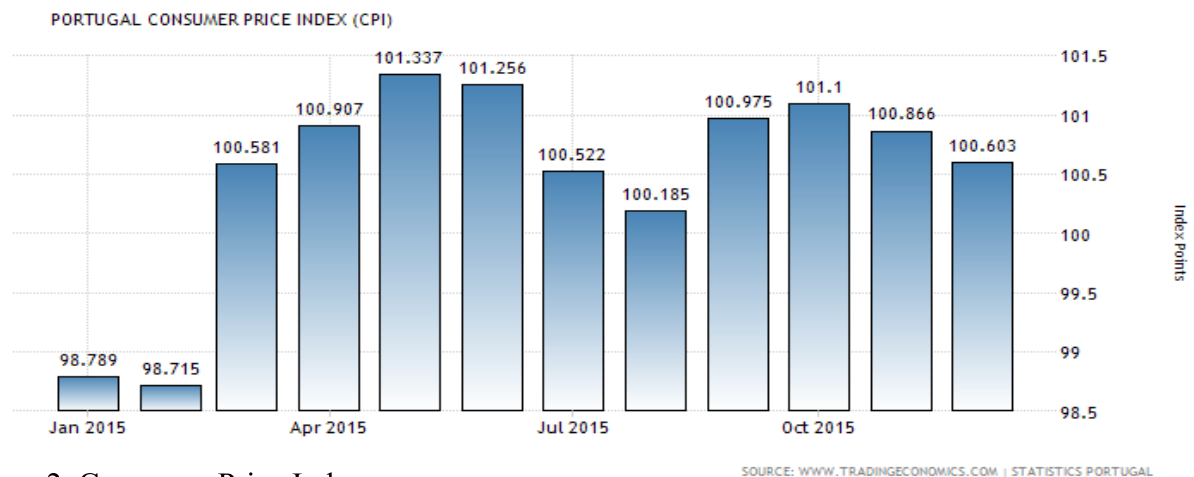

Figure 2. Consumer Price Index

Inflation Rate

Consumer prices in Portugal increased by 0.4 percent year-on-year in December of 2015 easing from a 0.6 percent growth in the previous month, as prices of accommodation and leisure activities rose at a slower pace while food cost showed no growth and transport prices dropped slightly.

Consumer prices in Latvia rose 0.3 percent year-on-year in December of 2015 after showing no growth in the previous month. The highest upward pressure came from alcoholic beverages and tobacco; hotels and restaurants; communication and housing. By contrast, downward impact came from cost of transport and food and non-alcoholic beverages.

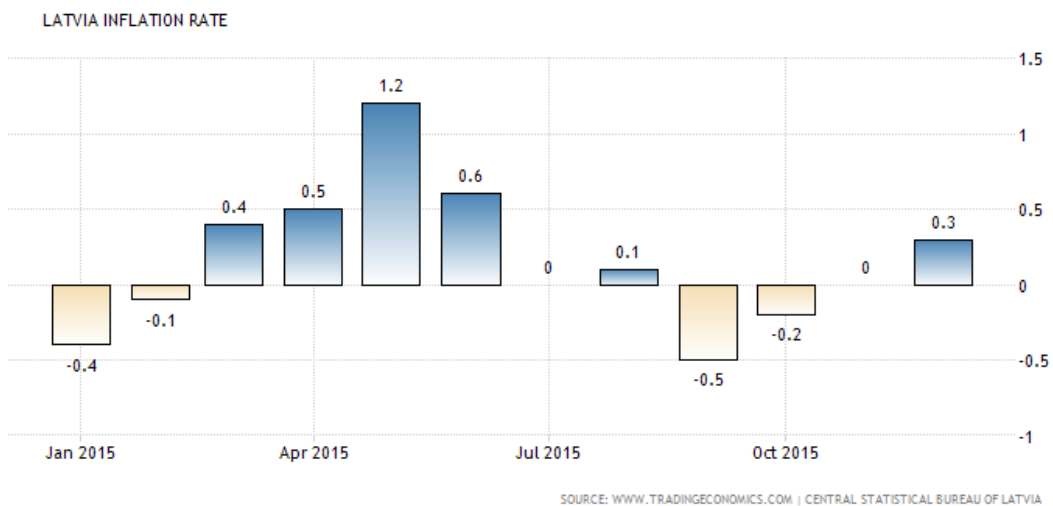

Figure 3. Inflation Rate

Labour Force

Labor Force Participation Rate in Portugal remained unchanged at 58.60 percent in the third quarter of 2015 from 58.60 percent in the second quarter of 2015.

The number of employed persons in Portugal increased to 4480.90 Thousand in November of 2015 from 4479.10 Thousand in October of 2015. The number of unemployed persons in Portugal increased to 643.40 Thousand in November of 2015 from 637.90 Thousand in October of 2015.

Thus it can be concluded that unemployment is relatively higher than employment and which ranks as one of the biggest problems in the Portuguese economy

Labour Costs in Latvia increased to 118.04 Index Points in the third quarter of 2015 from 114.32 Index Points in the second quarter of 2015.

The number of employed persons in Latvia increased to 902 Thousand in the third quarter of 2015 from 898 Thousand in the second quarter of 2015. The number of unemployed persons in Latvia increased to 81780 in December of 2015 from 79153 in November of 2015.

Unlike Portugal, Latin has an employment level higher than unemployment

Government Budget

The Portuguese budget deficit for 2014 was revised to 7.2 percent of GDP on September 23rd, after including the cost of the state rescue of Banco Espirito Santo, from a 4.5 percent deficit previously estimated. The government had insisted that the rescue loans should not be counted towards the deficit, but Eurostat decided against it. Latvia recorded a Government Budget deficit equal to 1.40 percent of the country's Gross Domestic Product in 2014.

Figure 4. Portugal Government Budget

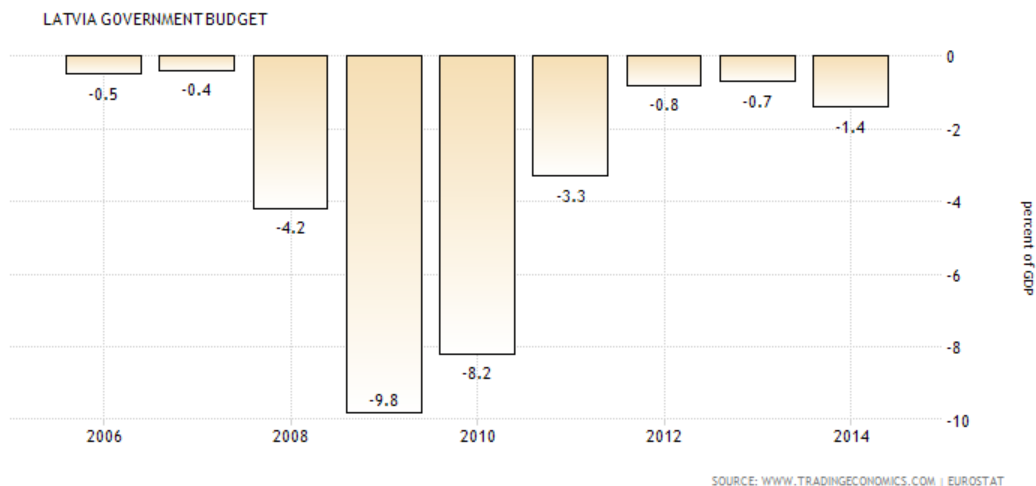

Figure 5. Latvia Government Budget

Conclusions

1. With the realization of this work it was possible to analyze two distinct economies and see how they currently are, through the main economic indicators.
2. To finish, we can say that the Portuguese economy is in a worse situation with regard to economy Latvia, however being addressed and internationally known but also because of the participation of the IMF.
3. However, the Portuguese economy was able to correct a number of macroeconomic imbalances, such as net financing capacity in relation to the exterior. Even so, the severe austerity Measures originated high job destruction rates, record high unemployment rates, and massive long-term unemployment
4. On the other hand, Latvia has one of the highest GDP growth rates in Europe, mostly driven by expansion in consumption and credit.

List of references

- https://www.bank.lv/public_files/images/img_lb/sapinfo/latvian/konference/2010/Giudice_speech_2010.pdf
- http://www.sgi-network.org/2014/Portugal/Economic_Policies
- <http://www.tradingeconomics.com/>

Summary

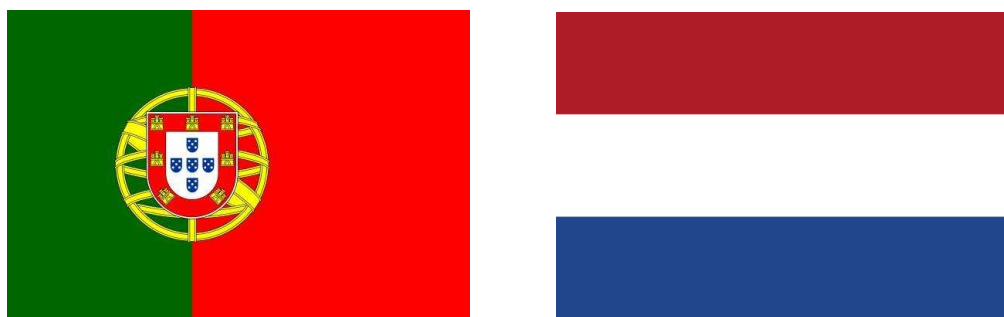
THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LATVIA

João Paulo Ferreira

The GDP value of Portugal represents 0.37 percent of the world economy and the GDP value of Latvia represents 0.05 percent. In relation to unemployment can be said that both economies have had a percentage decrease. When it comes to inflation states that Portugal recorded growth in inflation and Latvia, on the other hand, not appointed any growth.

The Portuguese budget deficit for 2014 was revised to 7.2 percent of GDP on September 23rd, from a 4.5 percent deficit previously estimated. Latvia submitted a public debt to GDP of 40 percent of the country's GDP in 2014. Respect the Government's economic policy in Portugal, the focus on reducing the budget deficit has also inevitably impacted on economic policy. The Latvian economy is recovering from the steepest recession in the EU, and financial markets are characterised by relative calm.

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND THE NETHERLANDS

Cristóvão Humberto Basílio Paixão, Universidade Portucalense Infante D. Henrique, Portugal

Scientific supervisor - lecturer Romantè Bučienė

Introduction

With this project I pretend to explain the differences and similarities between Portugal and Netherland as countries of European Union. From all the macroeconomic indicators I picked four for each country (unemployment rate, export, import and GDP growth). The graphical explanation was described as well as a chance of a better understanding. The report is divided in 2 parts “Main macroeconomic indicators” where is demonstrated both indicators, Portugal and Netherland. The following part is all about a reflexion which I name as “Portugal Vs Netherland, reflexion/conclusion”. All the information relates to the macroeconomics was really well organized catalogued and documented on <http://www.tradingeconomics.com/>, this is the main reference of this report. As an author of this report I have as a main idea to compare the biggest similarity between this to countries which above the distance they are both passing through a crisis.

1. Main economic indicators of Portugal

Portugal joined the European Union in 1986 and the Eurozone in 2002. A sovereign debt crisis in 2011 threatened to sink the economy. Pedro Passos Coelho’s centre-right Social Democrats defeated Prime Minister Jose Socrates’s Socialist Party in the 2011 general elections. In May 2011, Portugal accepted a €78 billion European Union–International Monetary Fund bailout plan that included demands for structural reforms that would reduce public debt and increase incentives for private investment. In 2014, the country’s highest court blocked the government from making the public spending cuts required to receive the last instalment of the bailout. The economy is based primarily on services and industrial production. Some state enterprises have been privatized. Overall unemployment decreased from 2013 to the first quarter of 2014 but remains well above pre-crisis levels.

Portugal still lags behind other European countries in many areas. Government spending accounts for over half of the domestic economy, and bailouts of financial firms have severely strained government finances. Rigid labor regulations prevent the market from adjusting efficiently to changes in labor demand. The rule of law is generally respected, but budgeting problems have led to backlogs in the court system.

1.1. Portugal Exports

Exports from Portugal increased by 4.5 percent to €4303 million in November of 2015 from €4118 million a year earlier. Exports of goods to European Union countries rose by 9.3 percent while those sent outside of the EU shrank 7.6 percent. Exports in Portugal averaged 1019.67 EUR Million from 1950 until 2015, reaching an all-time high of 4696.48 EUR Million in July of 2015 and a record low of 1.69 EUR Million in January of 1950. Exports in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

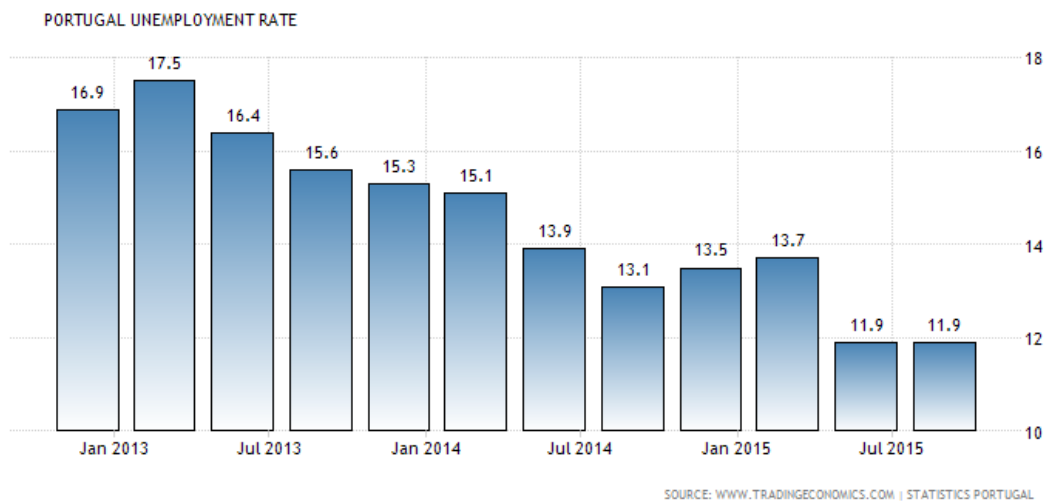
1.2. Portugal Imports

Imports to Portugal increased by 1.2 percent to €4998 million in November of 2015 from €4937 million a year earlier. Imports of goods from European Union countries rose by 1.9 percent while those from outside of the EU shrank slightly by 1 percent. Imports in Portugal averaged 1458.18 EUR Million from 1950 until 2015, reaching an all-time high of 5744 EUR Million in July of 2008 and a record low of 0 EUR Million in May of 1955. Imports in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

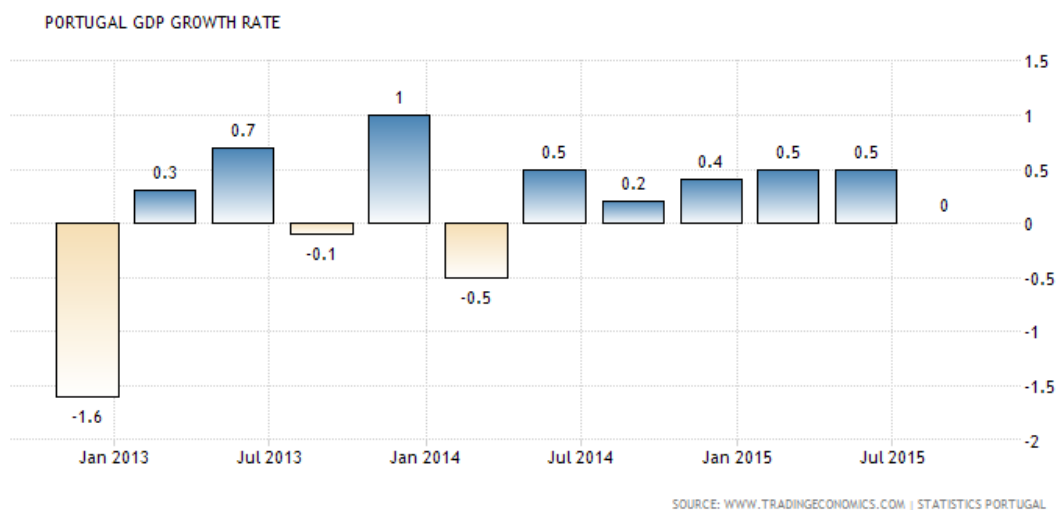
1.3. Portugal Unemployment Rate

Portuguese unemployment rate remained unchanged at 11.9 percent in the third quarter of 2015, staying at its lowest level since the fourth quarter of 2010, as the number of unemployed went down by 0.3 percent while employment dropped by 0.1 percent. A year ago the unemployment rate was recorded at 13.1 percent. Unemployment Rate in Portugal averaged 7.61 percent from 1983 until 2015, reaching an all-time high of 17.50 percent in the first quarter of 2013 and a record low of 3.70 percent in the second quarter of 2000. Unemployment Rate in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

1.4. Portugal GDP Growth Rate

The Portuguese economy showed no growth in the three months to September, compared to 0.5 percent growth in the previous quarter and matching preliminary estimates. While domestic demand contracted by 0.5 percent mainly due to a 2.9 percent reduction of investment, net external demand expanded as imports fell shrank 3 percent while exports fell at a slower 2.1 percent, final figures showed. GDP Growth Rate in Portugal averaged 0.39 percent from 1988 until 2015, reaching an all time high of 3.30 percent in the fourth quarter of 1990 and a record low of -2.60 percent in the first quarter of 1991. GDP Growth Rate in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

2. Economy of the Netherlands

2.1. Population, education, culture, health care, labour, industry, agriculture

Population in Netherlands had an official population of 16.994.648. One of the most important qualities of the education in the Netherlands is freedom. This means that schools can decide which courses teach and how to do it. Of course, the Government marked some guidelines, such as the number of hours that children should be in class by year, goals to reach in the exams, etc.

Compulsory education. Education is compulsory in the Netherlands. Children must attend school full-time from 5 to 17 years, or at least until the end of the year in which comply with 16. After this period, are required to go to class at least once a week until the end of the course where he met 17 years.

In Europe, the Netherlands is the second country that invests most, privately, in agricultural (1,8% of GDP) research and development. Cares a great deal for the quality of the food, which is healthy and safe, aside from having food security. It is the first producer of onions and exports tomatoes 1/4 around the world. It is also a global leader in poultry production, of red meats, cheeses and bakery, which exports 80%. Industry (25.4% of GDP): types - agro-industries, steel and aluminum, metal and engineering products, machinery and electrical equipment, natural gas, chemicals in bulk, products derived from petroleum, construction, transport, microelectronics, fishing equipment.

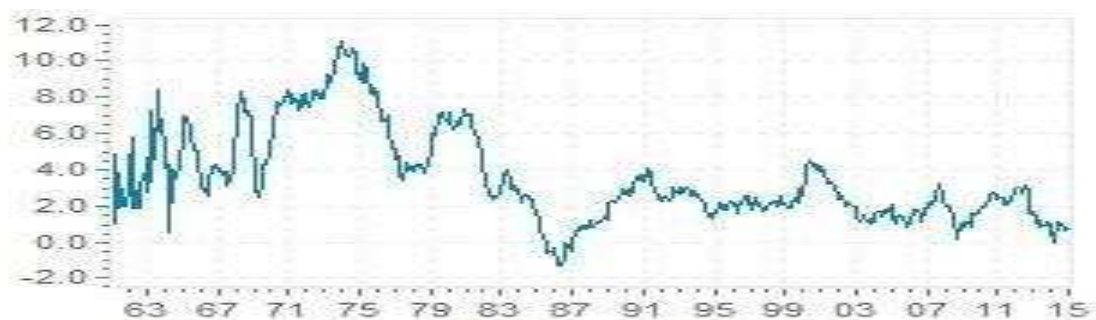
2.2. Gross Domestic Product

In 2015 the figure of GDP was 677.779 M.€, so Holland is the economy number 16 in the ranking of 196 countries of which we publish the GDP. The absolute value of GDP in the Netherlands grew 15.009 M. €2014.

2015	677.779€
2014	662.770€
2013	650.857€
2012	645.164€

2.3. Unemployment and Inflation

Inflation

2016	0,600 %
2015	0,200 %
2014	1,100 %
2013	3,000 %
2012	2,500 %
2011	1,949 %
2010	0,830 %

Unemployment

	Total	Men	Women
Paro [+]	6,5%	6,1%	7,0%
-25 [+]	11,3%	11,8%	10,8%
+25 [+]	5,6%	5,1%	6,2%

2.4. Government Budget, Debt

Netherlands is expected to record a budget deficit equivalent to 2.2 percent of GDP in 2015, according to European Commission's Winter 2016 Economic Forecast. Government Budget in Netherlands averaged -1.65 percent of GDP from 1996 until 2014, reaching an all time high of 2 percent of GDP in 2000 and a record low of -5.60 percent of GDP in 2009. Government Budget in Netherlands is reported by the Eurostat

Conclusions

1. Portugal still lags behind other European countries in many areas. Government spending accounts for over half of the domestic economy, and bailouts of financial firms have severely strained government finances.
2. In Europe, The Netherlands is the second country that invests most, privately, in agricultural (1, 8% of GDP) research and development. Cares a great deal for the quality of the food, which is healthy and safe, aside from having food security. It is the first producer of onions and exports tomatoes 1/4 around the world. It is also a global leader in poultry production, of red meats, cheeses and bakery, which exports 80%.
3. In comparison, The Netherland is better than Portugal in the majority of the times. This perspective is showed before.

List of references

1. Statistics Portugal: <https://www.ine.pt>
2. Statistics Netherlands: <http://www.cbs.nl/en-GB/menu/organisatie/default.htm>
3. <http://www.oecd.org/portugal/peer-review-portugal.htm>
4. <https://data.oecd.org/portugal.htm>
5. <http://www.oecd.org/netherlands/economic-survey-netherlands.htm>

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND ESTONIA

Lauris Salcevičs

Rēzekne Higher Education Institution, Rēzekne, Latvia

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

In order to be able to understand the economic situation author decided to collect information about economic indicators of Latvia and Estonia and create charts about the economic indicators to be able to compare both countries to each other and analyze the differences between them. There is no better way how to analyze the economic situation of both countries than looking back in time and finding out why there is difference between the most important economic indicators and what are the reasons.

The aim of the article – to compare the main macroeconomic indicators of Latvia and Estonia therefore allowing a precise analysis and a clear overview of the state of both economies.

The objectives of the article:

1. To review main macroeconomic indicators of Latvia.
2. To review main macroeconomic indicators of Estonia.
3. To compare the indicator data from the two countries.

Methods: Theoretical and practical analysis of major macroeconomic indicators.

Period of the study: Years 2005-2014

The population growth for time period of 2005-2014 has been negative for both countries but it has been more stable for Estonia. Estonia was not affected by crisis as much as Latvia.

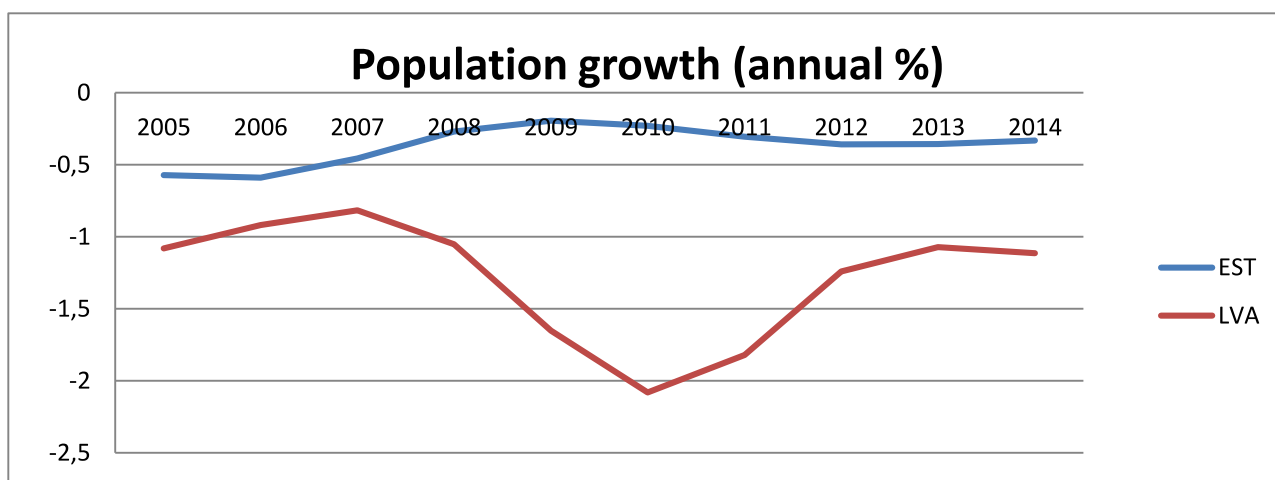

Figure 1. Latvia's and Estonia's comparison of annual population growth.

Uprising for Latvia's population growth began in year 2010 and by year 2014 it almost reached pre-crisis levels which means that Latvia had finally recovered from crisis

Female population in Latvia compared to Estonia is higher but the difference is not that big, it has been swinging from around ~0,5% to maximum of ~0,9% in favor for Latvia. No doubt that overall situation about female population has been more stable in Latvia in time period of 2005-2014 seeing that Estonia's percentage of female population has been decreasing almost every year.

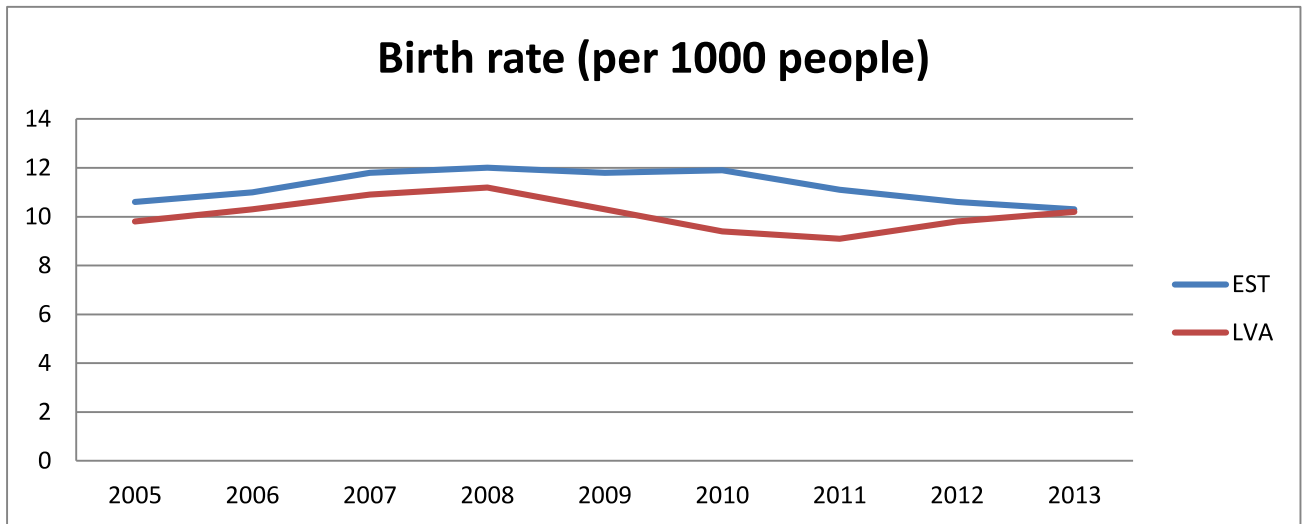

Figure 2. Latvia's and Estonia's comparison of birth rate per 1000 people.

In this chart we can see again that Estonia wasn't affected as much as Latvia in crisis years which led to decrease in birth rate for Latvia. After crisis Latvia started to recover and by year 2013 birth rate was equal in both countries. Overall the reason why birth rate in Estonia stayed stable for about 5 years might be the better life quality overall compared to Latvia.

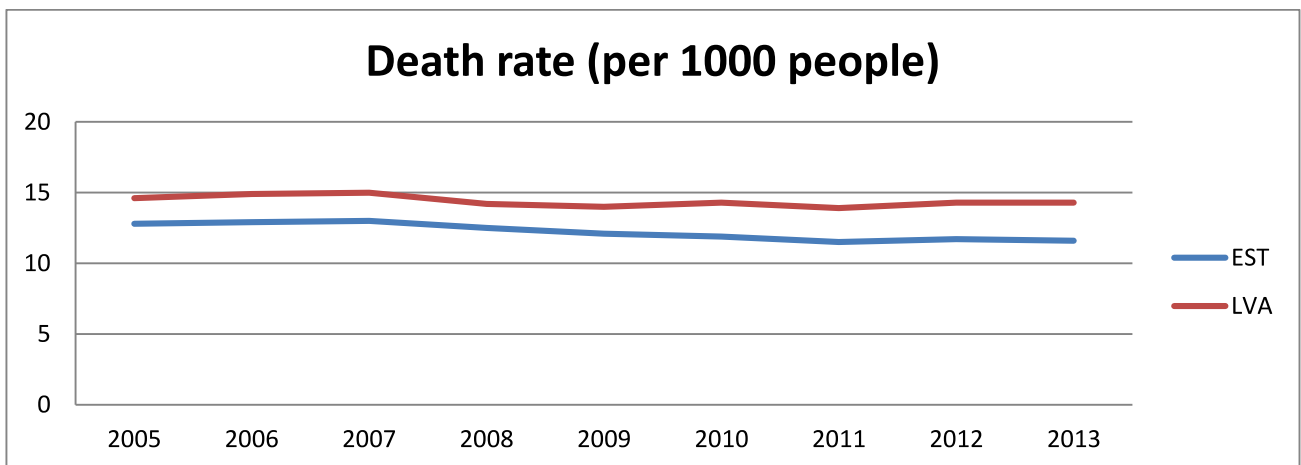

Figure 3. Latvia's and Estonia's comparison of death rate per 1000 people.

Comparing the death rate per 1000 people in Latvia and Estonia we can observe that it has been more similar than it was with birth rate. Situation was stable for both countries for time period 2005-2013 there were no big changes but however the death rate per 1000 people was higher in Latvia. The reason why death rate is higher in Latvia might be that there is better healthcare in Estonia.

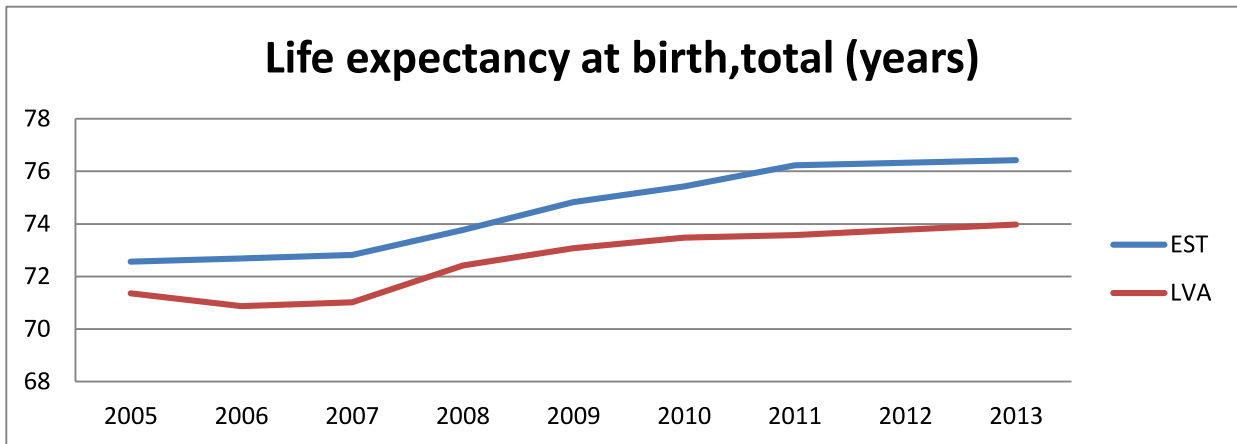

Figure 4. Latvia's and Estonia's comparison of life expectancy at birth in years.

By analyzing this graph we can see that my statement about better health care in Estonia is being confirmed and the reason is that life expectancy has been higher in Estonia for time period starting with year 2005 and ending with 2013. Life expectancy has been higher for about 2-3 years most of time. Overall we can see that life expectancy has been increasing for both countries and the reason might be advancing of technology and health care system.

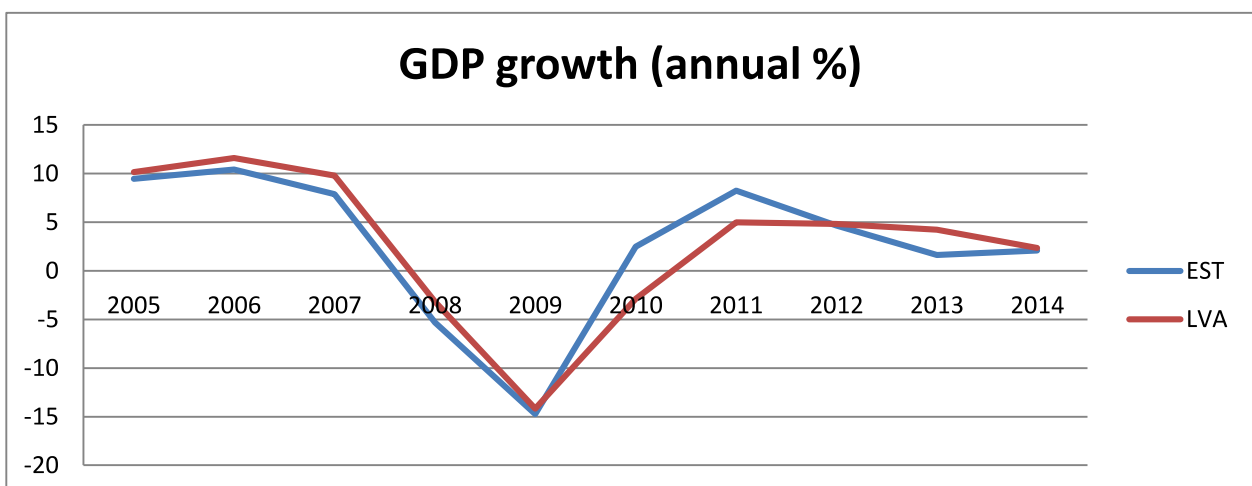

Figure 5. Latvia's and Estonia's comparison of gross domestic product growth.

For both countries GDP growth has been about the same but for Estonia the changes were more drastic, after the sharp decrease of GDP growth in year 2007 the upturn began at the point where GDP growth was similar for both countries in year 2009, however it ended at year 2011 and Estonia's GDP growth rate was about 2% higher than Latvia's. Starting from year 2011 the GDP growth fell again for Estonia but not as sharply as before meanwhile Latvia's stayed stable and by year 2014 both countries had the same GDP growth again.

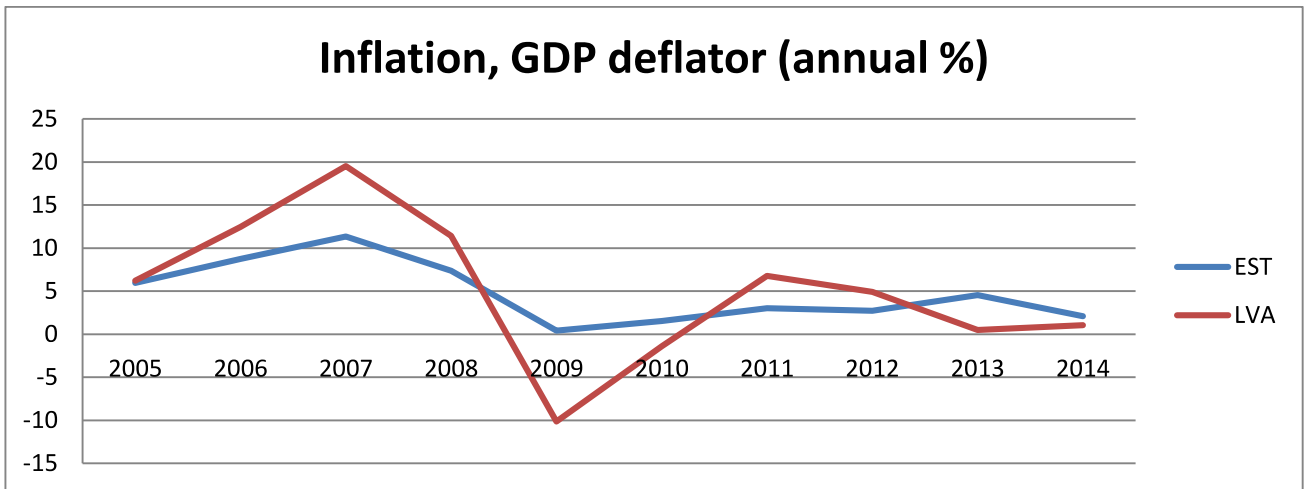

Figure 6. Latvia's and Estonia's comparison of inflation.

Situation about inflation has been a lot more stable for Estonia. We can see sharp decrease for Latvia starting from 2008 and ending in 2009 which caused deflation and the reason for all this was economic crisis. After crisis Latvia reached the same inflation as Estonia only in year 2014. Overall the stability of inflation in Estonia is telling us that economic situation was better in Estonia.

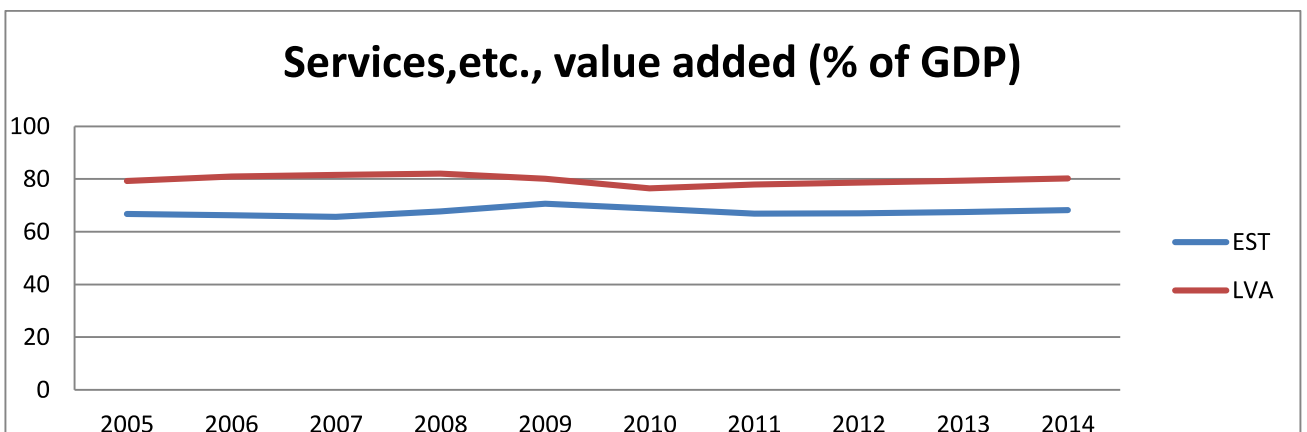

Figure 7. Latvia's and Estonia's comparison of services.

By observing this chart we can clearly see that services sector takes big part of the economies of Latvia and Estonia but that is nothing to be surprised about and the reason is that it is the same for most countries around the world. However the chart shows that Latvia's services sector composes about ~10% more of country's gross domestic product.

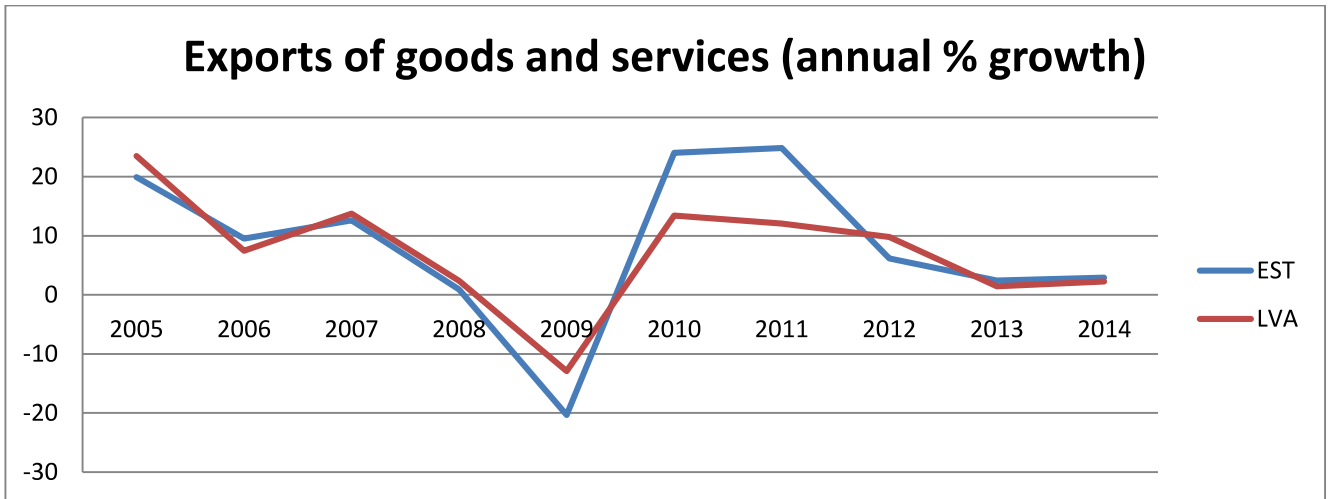

Figure 8. Latvia's and Estonia's comparison of exports of goods and services.

This chart shows us that the percentage growth changes of exports of goods and services has been similar for both countries except for the period starting from year 2009 when Estonia had sharper export increase than Latvia but by year 2012 after decrease for Estonia both countries reached the same growth level again. The export situation might be similar because Latvia and Estonia are neighbor countries.

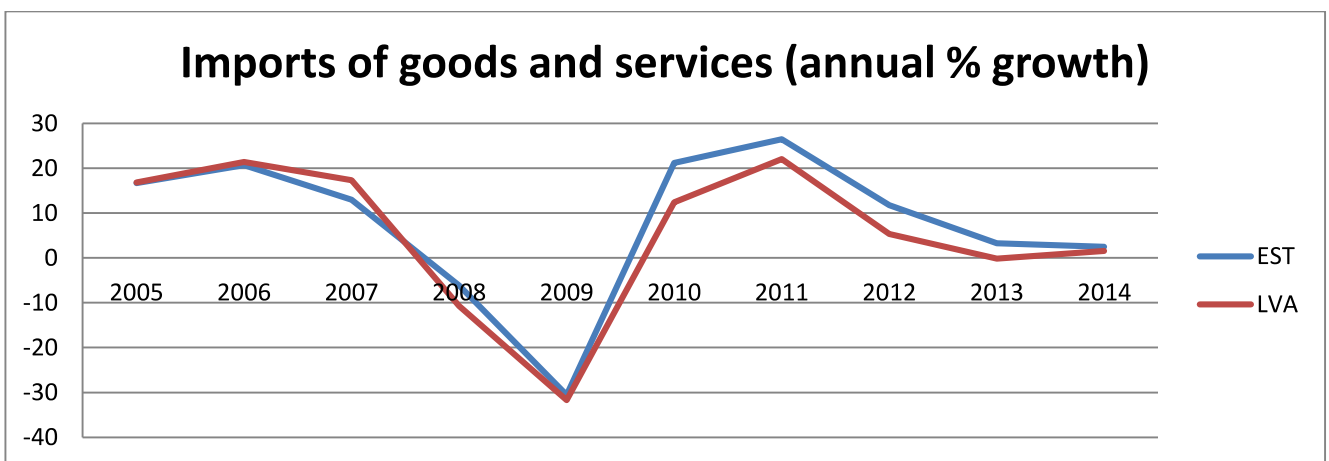

Figure 9. Latvia's and Estonia's comparison of imports of goods and services.

Again the situation is similar even more similar than it was with export of both countries. Overall the Estonia has imported more than Latvia from time period starting with 2005 and ending with 2014. It is

a fact that there was sharp decrease in import starting from year 2007 and ending in 2009 which was caused by the crisis again same as in export chart.

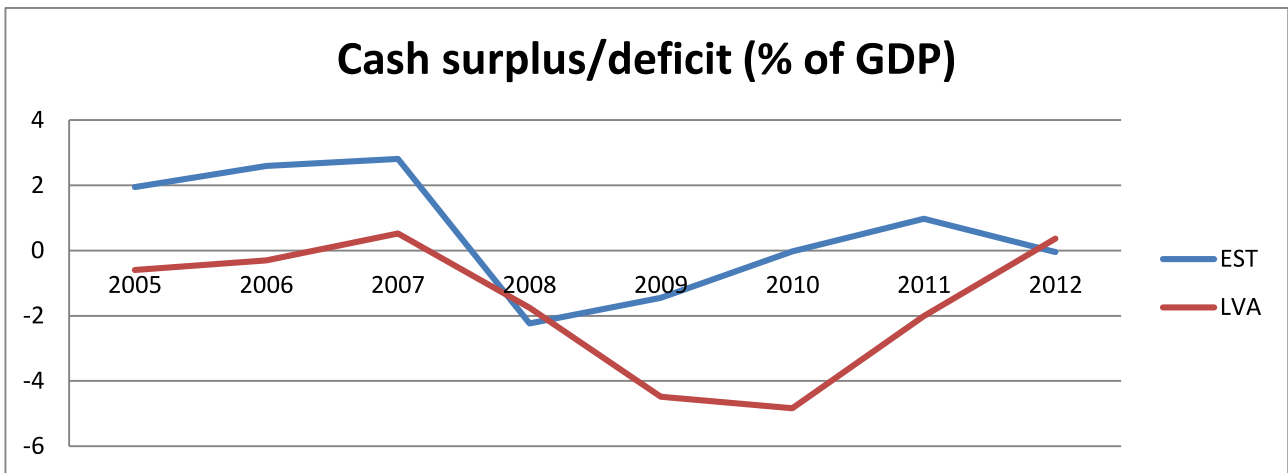

Figure 10. Latvia's and Estonia's comparison of cash surplus/deficit.

Chart clearly shows us that both countries had ups and downs but the situation overall has been in favor of Estonia. Estonia had sharp decrease in pre-crisis period but started to recover soon and situation for Estonia improved almost every year after pre-crisis period however Latvia in crisis period was affected much more and recovery took longer time and only by year 2012 Latvia reached the same indicators as Estonia.

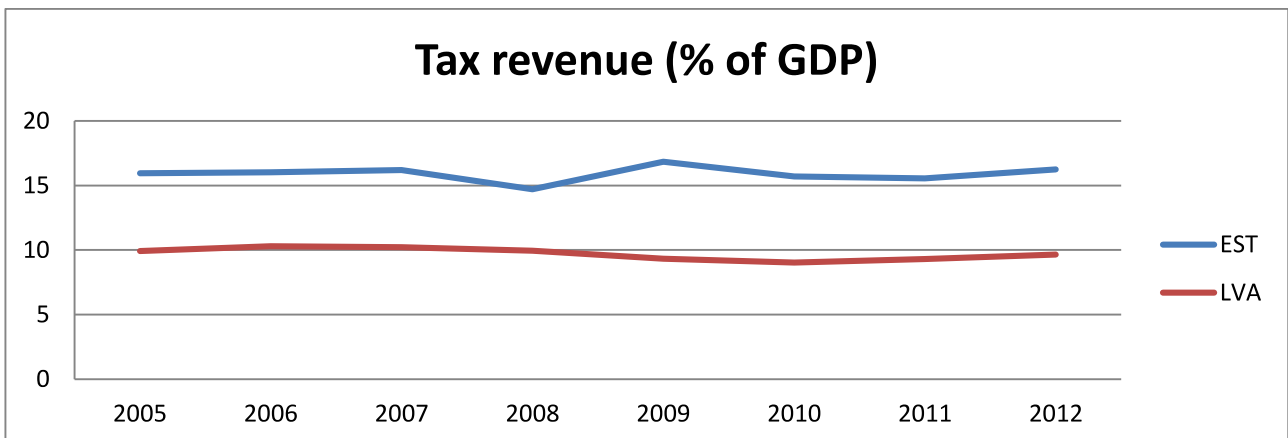

Figure 11. Latvia's and Estonia's comparison of tax revenue.

As we can see, there was no drastic changes for both countries, indicators changed average for about 1% from time to time for both countries however the chart shows that tax revenue has been higher for average 5% in Estonia than in Latvia for time period 2005-2012.

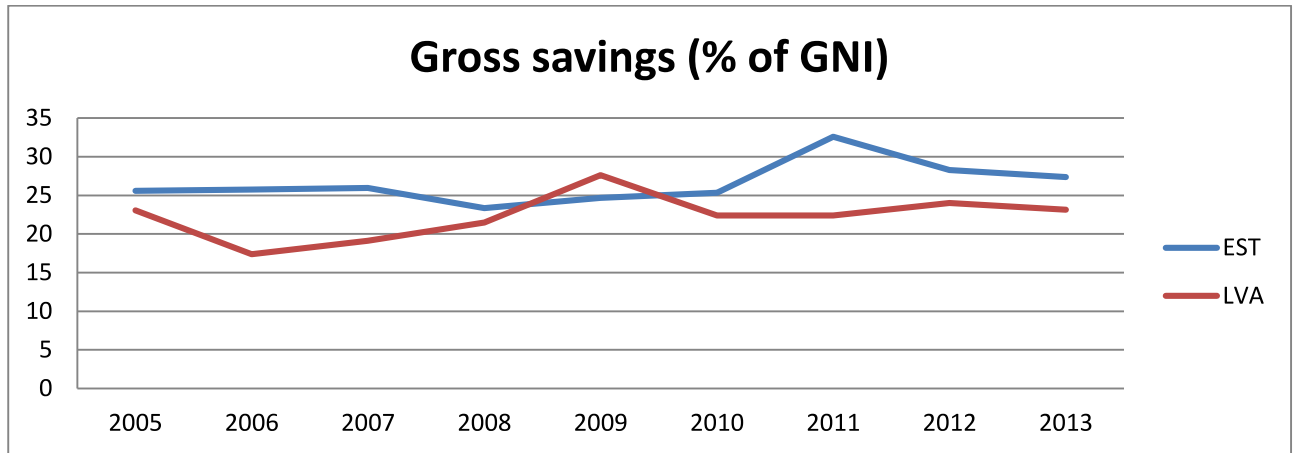

Figure 12. Latvia's and Estonia's comparison of gross savings.

By analyzing this chart we can see that situation has been about the same for both countries both of them had some ups and downs but the changes were not that big. Overall Estonia's savings were larger most of the time but the fact that Latvia's savings increased during crisis is fascinating.

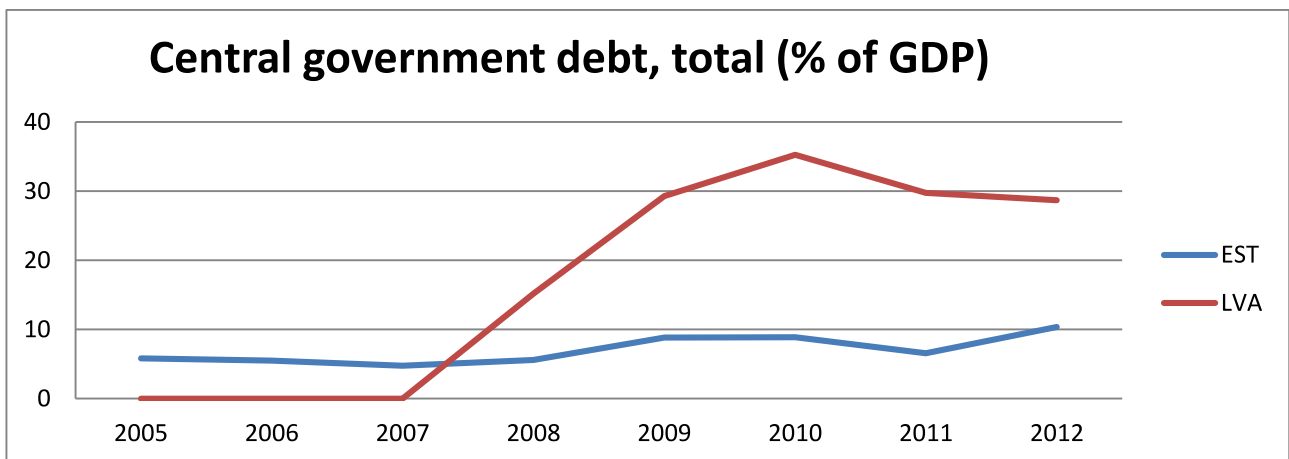

Figure 13. Latvia's and Estonia's comparison of central government debt.

Chart clearly shows that Estonia's central government debt has been very low, under 10% most of the time even in economic crisis period. As for Latvia there was sharp increase in percentage of debt as the economic crisis started, after crisis the indicators started to slowly change in the right direction but the debt is decreasing very slowly, only for about 1% a year starting from year 2011.

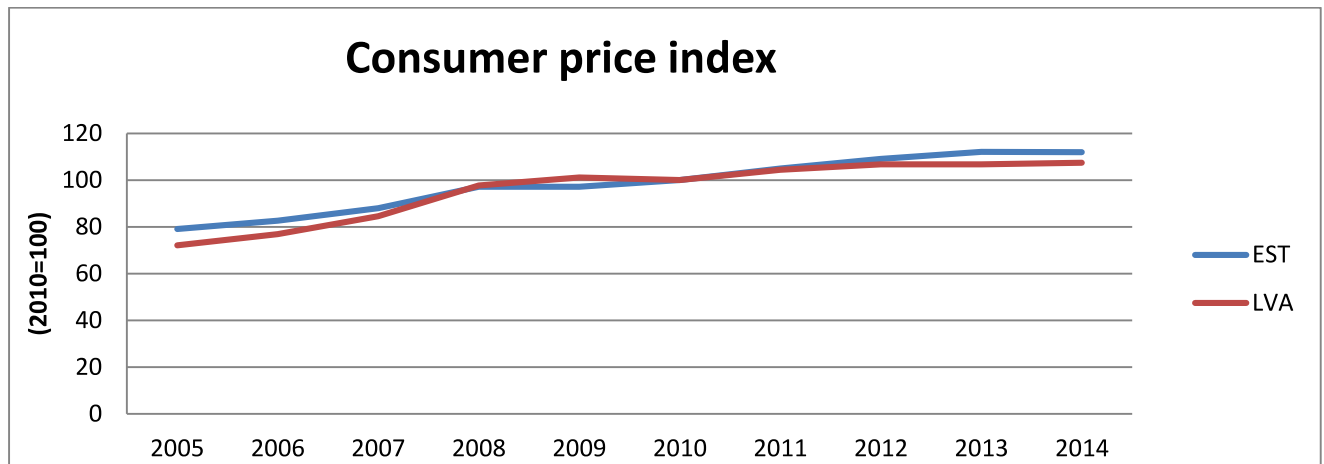

Figure 14. Latvia's and Estonia's comparison of consumer price index.

This chart evidently shows that there were no drastic changes in consumer price index for both countries and that CPI was not affected by economic crisis. Indicators are almost the same but if we look closely we can see that Latvia's consumer price index was higher than Estonia's only in period of economic crisis.

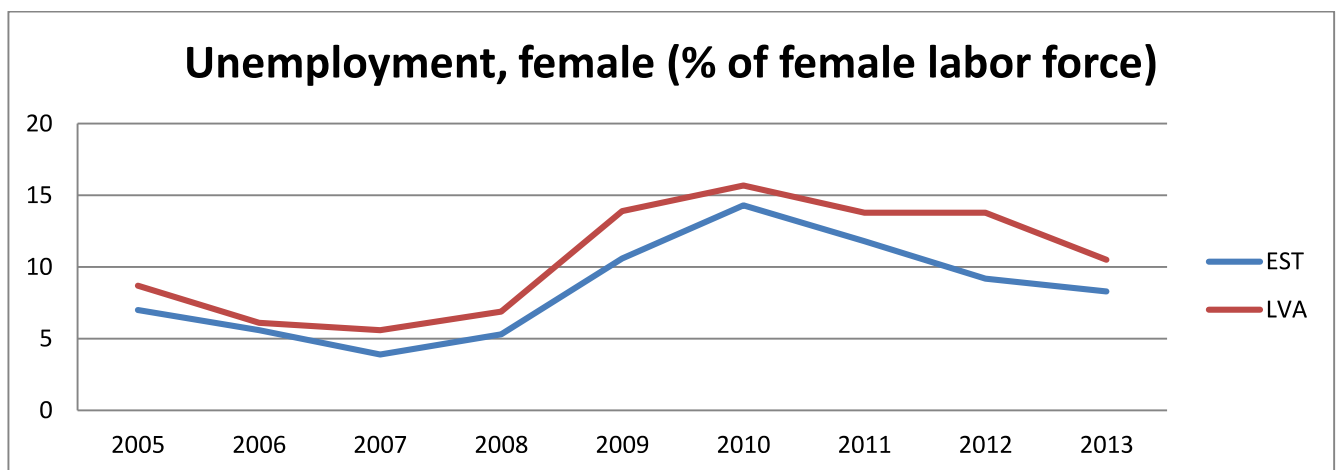

Figure 15. Latvia's and Estonia's comparison of female unemployment.

The reason why both chart lines look almost the same is definitely that Latvia and Estonia are neighbor countries. Unemployment level for both countries rose in crisis period and after crisis unemployment level started to decrease but still it has not reached the same indicators as it was before crisis, however the overall situation with female unemployment is better in Estonia and the reason is that has been lower in Estonia for all time period starting from 2005 and ending in 2013.

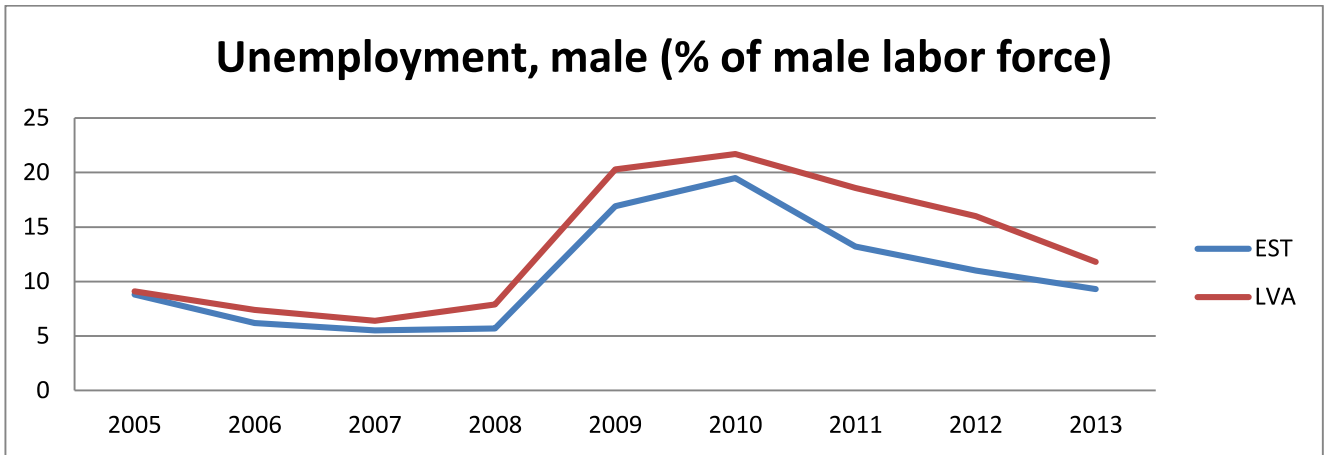

Figure 16. Latvia's and Estonia's comparison of male unemployment.

Again exactly the same situation like it was with female unemployment except for year 2005. But we can see that economic crisis affected male unemployment more, indicators shows us that highest point of male unemployment was ~19% for Estonia and ~22% for Latvia in year 2010 meanwhile female unemployment reached highest point of unemployment of ~14% for Estonia and ~16% for Latvia.

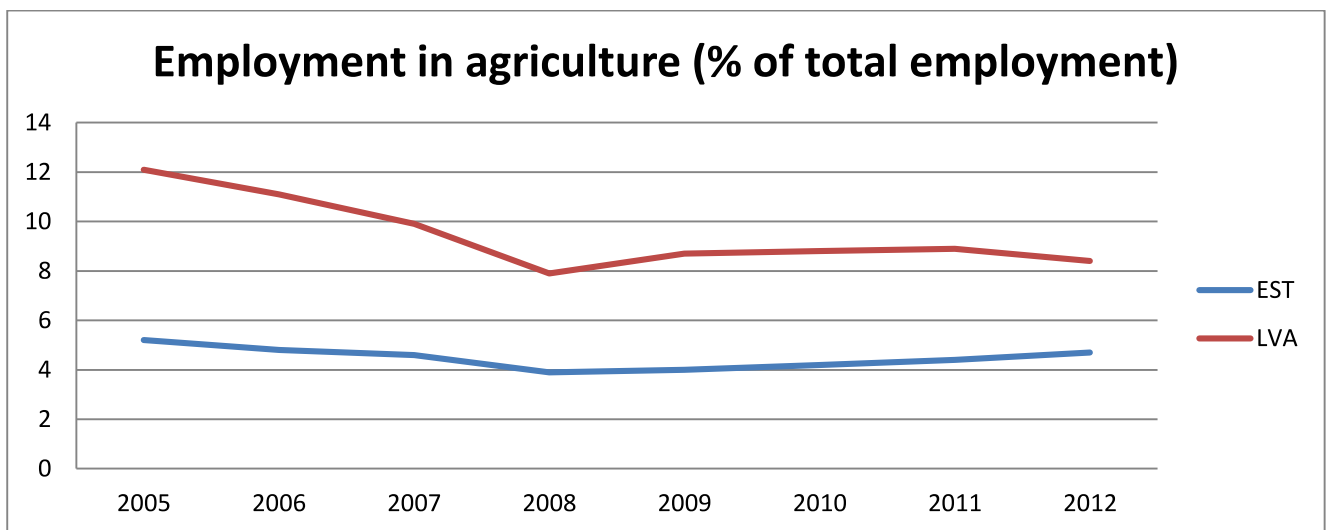

Figure 17. Latvia's and Estonia's comparison of employment in agriculture.

Undoubtedly agriculture is better developed in Latvia and it is proved by the fact that in year 2005 in Latvia indicators were ~7% higher than it was in Estonia. Indicators changed more sharply for Latvia, however when the crisis started they stabilized for both countries and there was no drastic changes for time period of 2008-2012.

Conclusions

1. It is very interesting to see the results after making this research. Overall the research shows that economic situation has been better for Estonia for most of the time. Taking in consideration that Latvia is only about one-third bigger than Estonia but has about ~700,000 more citizens means that Latvian government needs more skillful leaders to be able to improve the economic situation in Latvia.
2. As it seems Estonian government didn't have as much problems as Latvian government in crisis period and overall, so we can obviously see that Estonia is more competitive than Latvia. However even with such drastic difference between amount of citizens in Latvia and Estonia economic indicators were lower only by few percent for most of the economic indicators for Latvia.
3. Even more, the research shows that when there was economic crisis Latvia got in huge debt to get out of crisis, as for Estonia they had skillful government leaders who managed to get out of crisis without getting in debt. It seems that living conditions, healthcare and overall economic situation based on research is better in Estonia.

References

1. Available macroeconomic indicators [serial online] Washington, 2006 [accessed 11.11.2015] available from: <http://data.worldbank.org/indicator>
2. The national economy of Latvia [serial online] Latvia, 2015 [accessed 15.11.2015] available from: www.em.gov.lv/en/economic_development/the_national_economy_of_latvia_macro_economic_review
3. Estonia economy [serial online] Washington [accessed 21.11.2015] available from : <http://www.heritage.org/index/country/estonia>

Summary

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND ESTONIA

Lauris Salcevičs

Overall the economy of Latvia is very fragile when it comes to some problems in economy. There have been a lot of economic problems in crisis period and it was hard to recover, Latvia's government got into huge debt, population growth decreased as well as other economic indicators. The main problem for all this was crisis, seems like Latvia needs more experienced and skillful government to handle such situations in future. As it seems Estonian government didn't have as much problems as Latvian government in crisis period and overall, so we can obviously see that Estonia is more competitive than Latvia. However even with such drastic difference between amount of citizens in Latvia and Estonia economic indicators were lower only by few percent for most of the economic indicators for Latvia.

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND LITHUANIA

Iluta Igaune

Rēzekne Higher Education Institution, Rēzekne, Latvia

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

Macroeconomic indicators are statistics that indicate the current status of the economy of a state depending on a particular area of the economy (industry, labor market, trade, etc.), most important can be termed as GDP, GNP, inflation, unemployment. This report will look at more macroeconomic indicators to make conclusions about the Latvian and Lithuanian economic situation during the period 2010 - 2015.

The aim of the article – to present Latvian and Lithuanian economic situation using macroeconomic indicators for the period 2010 - 2015.

The objectives of the article:

1. To present main macroeconomic indicators and their changes.
2. To analyse the labor market, the employment rate.
3. To review the government budget changes.
4. To identify national economic policy changes.

Population, labour, industry, agriculture

In statistics, a population is a complete set of items that share at least one property in common that is the subject of a statistical analysis. In sociology, population refers to a collection of humans. Demography is a social science which entails the statistical study of human populati

Table 1

Population in Latvia and Lithuania 2010 – 2015

Year	Population		Natural change	
	Latvia	Lithuania	Latvia	Lithuania
2010	2 121 000	3 097 000	-10 821	-6 494
2011	2 075 000	3 028 000	-9 715	-6 652
2012	2 041 000	2 988 000	-9 128	-10 479
2013	2 005 000	2 944 000	-8 095	-10 698
2014	1 995 000	2 907 000	-6 906	-8 934
2015	1 998 035 (30.10.2015.)	2 956 201 (02.11.2015.)	-6 137	-5 102

The population in Latvia and Lithuania in period 2010 - 2015 is decreasing, but in 30.10.2015. comparing to 2014, population in Latvia increased by 3035 people and in Lithuania by 49 201 people. Unfortunately, natural change in Latvia and Lithuania is still negative, because deaths exceeds births. The culture of Latvia and Lithuania is very similar. The majority of inhabitants in Latvia are Latvians and in Lithuania - Lithuanians. The largest minority group in Latvia is the Slavic people, notably Russians, but in Lithuania – Poles.

Latvians and Lithuanians have the rich heritage of traditional folklore, especially folk songs. Dating back well over a thousand years, more than 1.2 million texts and 30,000 melodies of latvians folk songs have been identified. In Latvians and Lithuanians folklore are used similar instruments, and they celebrate the same events.

Education system in both countries is the same. Education exists from pre-school to higher education. Pre-school is for children aged three to six years. After pre-school, children enroll in primary school. At eleven, students begin secondary school until the age of 18. Once the general education is completed, students go to college or university.

A bachelor's degree takes four years. A master's takes one to two years to complete; and a doctoral degree takes four years. Industrial Production in Lithuania increased slightly by 0.2 percent year-on-year in September of 2015. Industrial Production in Latvia increased 6.40 percent in August of 2015 over the same month in the previous year.

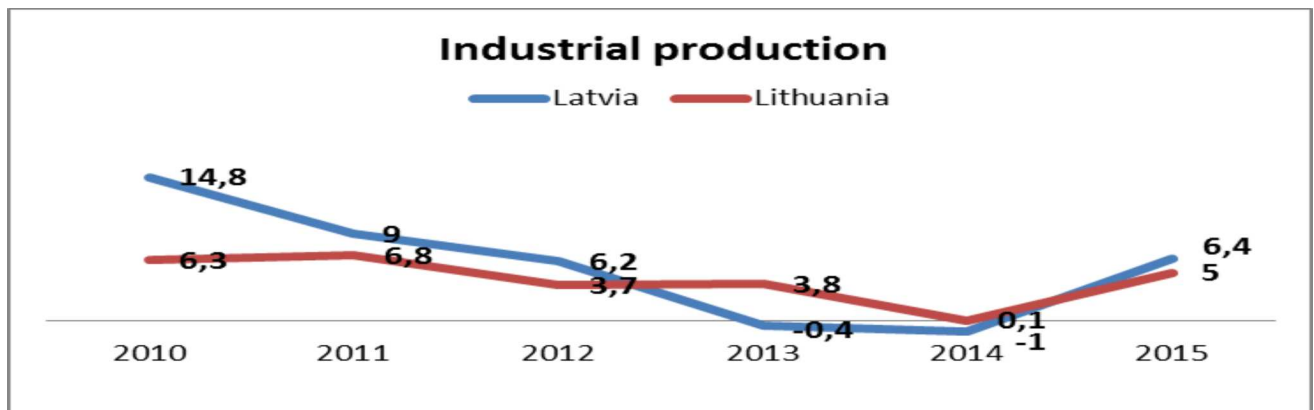

Figure 1. Industrial production in Latvia and Lithuania 2010-2015, (%)

From 2010 to 2012 the numbers of industrial production in Latvia was bigger than in Lithuania. In period from 2010 to 2013 industrial production in Latvia fell by 11%.

More than half of Lithuania's land is suitable for agriculture. Useful agricultural land occupies 57% of Lithuania's land. The number of agricultural holdings in Latvia keeps decreasing. Lithuania's and Latvia's agriculture focuses on crop products, like, rape, grain, potatoes, vegetables, livestock products – livestock, milk, eggs.

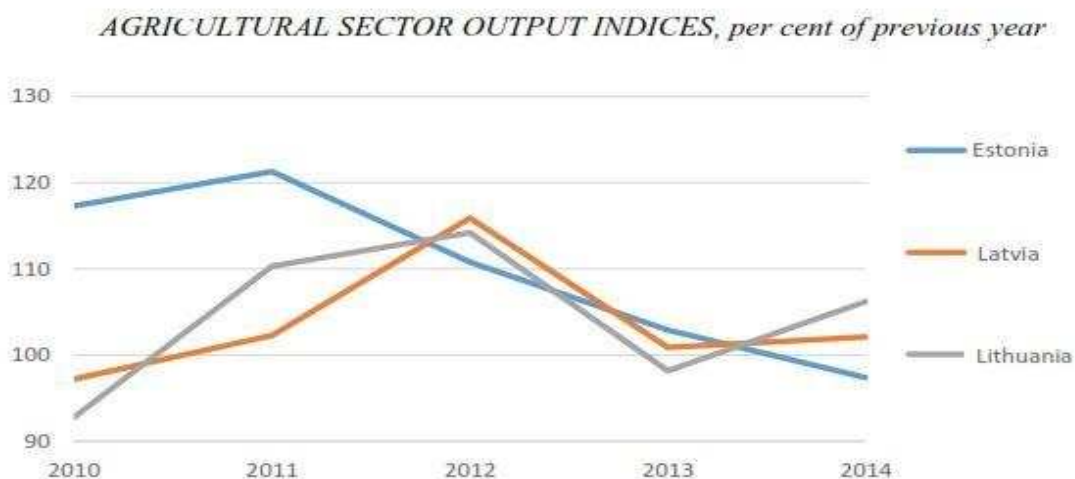

Figure 2. Agricultural sector output indices in Baltic countries 2010-2014, (%)

The figure shows agricultural sector output indices in Baltic countries. Latvia's and Lithuania's agricultural sector output indices increased from 2010 till 2012. Next year was not favorable, because in all countries agricultural sector output indices dropt by more than 10%. The uplift started in 2013 and continues also now.

Gross Domestic Product and dynamics, Price Indexes, Inflation

The gross domestic product (GDP) is one of the primary indicators used to gauge the health of a country's economy.

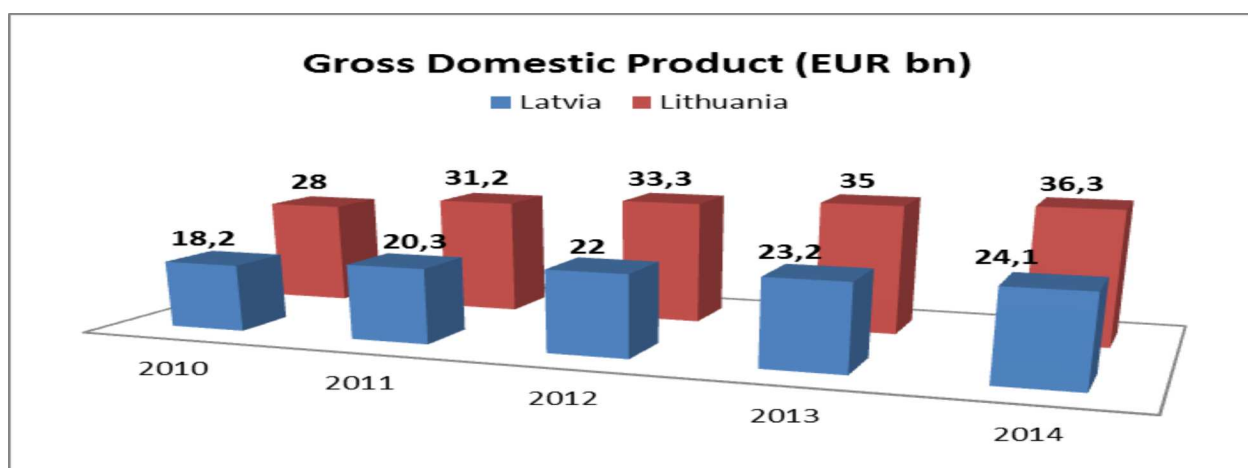

Figure 3. Gross Domestic Product in Latvia and Lithuania 2010-2014.

This graph shows that GDP in Lithuania from 2010 to 2014 is bigger, than GDP in Latvia in the same period. In both countries from 2010 to 2014 is seen the growth in GDP. The difference between GDP in Latvia and Lithuania is more than 10 billion EUR every year.

A Price Index is a normalized average of price relatives for a given class of goods or services in a given region, during a given interval of time.

Table 2

Consumer Price Index in Latvia and Lithuania 2010-2014

Year	Consumer Price Index (%)	
	Latvia	Lithuania
2010	2,5	3,8
2011	4,1	3,4
2012	1,6	2,8
2013	-0,4	0,4
2014	0,2	-0,3

The Table 2 shows Consumer Price Index changes in Latvia and Lithuania in period from 2010 to 2014. Consumer Price Index in Lithuania in period from 2010 to 2014 is decreasing. Downturn in Consumer Price Index in Latvia started in 2011 and ended in 2013. In this period CPI decreased by 2%. In this situation from the point of view of households the value of money increases. Inflation is the rate at which the general level of prices for goods and services is rising and, consequently, the purchasing power of currency is falling.

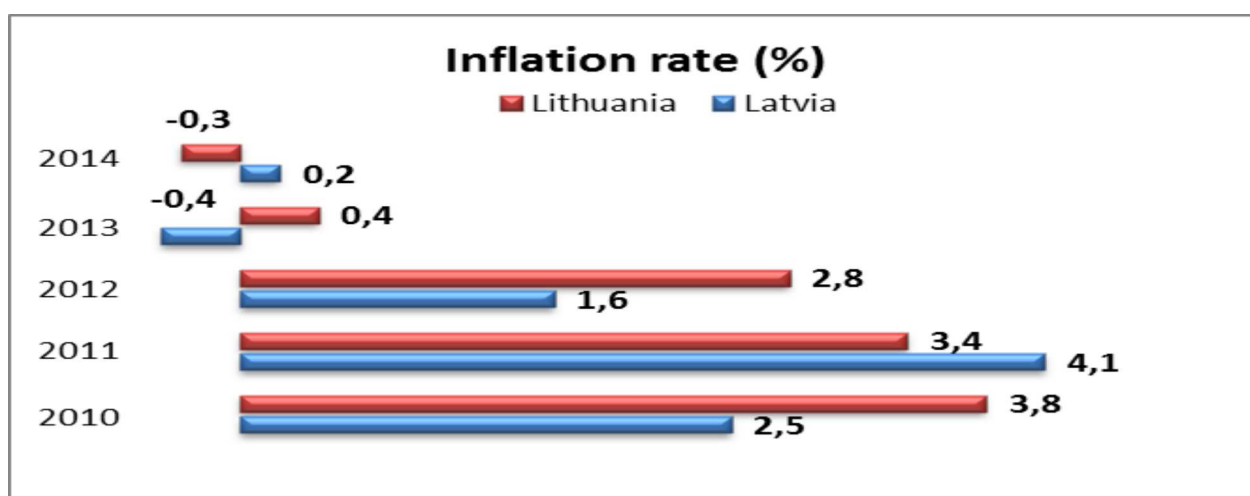

Figure 4. Inflation rate in Latvia and Lithuania 2010-2014

In Figure 4 can see how changes inflation rate in Latvia and Lithuania. The inflation rate in both countries has many fluctuations. The change between inflation rate in Latvia and Lithuania every year is more than 1%. The inflation rate in Latvia from 2010 to 2014 decreased by 2, 3%, but in Lithuania by 4,1%.

Labour Market. Employment and Unemployment

Each country is facing with unemployment. Unemployment is the situation when people are without work and actively seeking for it. Unfortunately, unemployment rate in Baltic countries is quite big. A labour market is the place where workers and employees interact with each other. In the labour market, employers compete to hire the best, and the workers compete for the best satisfying job. The minimum wage in Latvia in 2015 is 360 EUR, but in Lithuania – 325 EUR.

Figure 5. Unemployment rate in Latvia and Lithuania 2010-2014

In Figure 5 can see the unemployment rate changes in Latvia and Lithuania in period 2010 – 2014. In both countries in this period unemployment rate is decreasing. However unemployment rate in Latvia is higher than in Lithuania. The unemployment rate in Latvia from 2010 to 2014 drop by 7, 8%, but in Lithuania by 7, 1%.

Government budget revenue and cost dynamics

Table 3

Government budget deficit and Government debt changes in Latvia and Lithuania

Year	Public debt (% of GDP)		External debt (% of GDP)		Budget deficit (%)	
	Latvia	Lithuania	Latvia	Lithuania	Latvia	Lithuania
2010	46,8	36,2	166	85,8	-8,2	-7,2
2011	42,7	37,2	146	80,3	-3,3	-8,9
2012	40,9	39,8	137	77,8	-0,8	-3,1
2013	38,2	38,8	132	69,7	-0,7	-2,6
2014	40	40,9	139	69,9	-1,4	-0,7

From 2010 to 2012 Public debt in Latvia was higher than in Lithuania, but in past 2 years situation changed and it became smaller. The difference between external debt in Latvia and Lithuania is very high. The difference is almost 50%. In 2011 budget deficit in Latvia decreased by 4,9%, but in Lithuania it increased by 0,3%. Till 2014 budget deficit in Lithuania was higher than in Latvia. Now budget deficit in both countries is close to -1%. Government's economic policy contains monetary and fiscal policy, taxes polices and other. Monetary policy is maintained through

actions such as modifying the interest rate, buying or selling government bonds, and changing the amount of money banks are required to keep in the vault (bank reserves). Through fiscal policy, regulators attempt to improve unemployment rates, control inflation, stabilize business cycles and influence interest rate in an effort to control the economy.

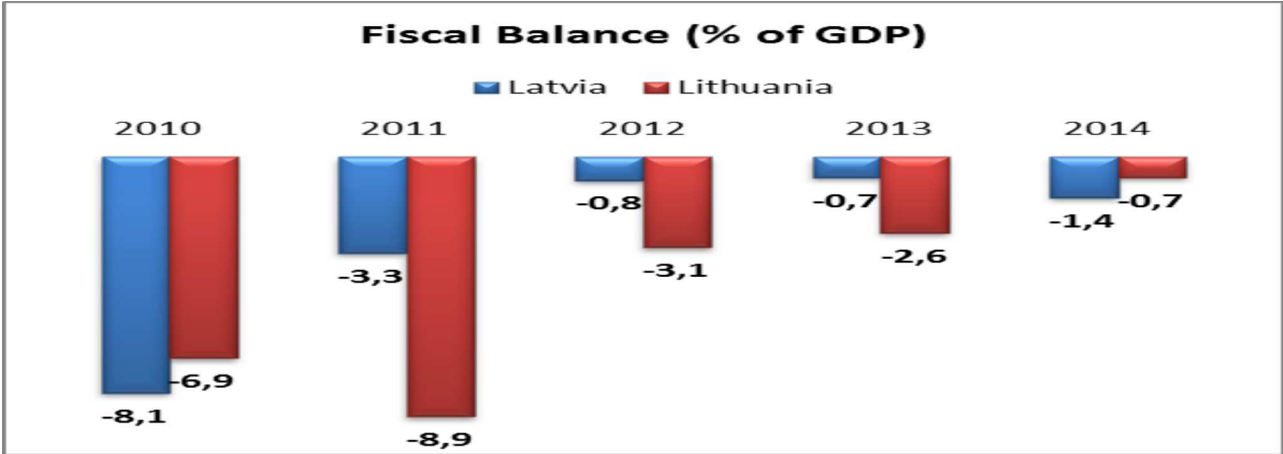

Figure 6. Fiscal Balance in Latvia and Lithuania 2010-2014, (% of GDP)

The fiscal Balance in both countries is negative. In period from 2010 to 2013 Fiscal Balance in Latvia decreased by 6, 7%. In Lithuania Fiscal Balance most decreased from 2011 to 2012 and reached -3, 1%. In 2014 Fiscal Balance in Lithuania was higher by a half.

Lithuania. Governments have stabilized the economy through fiscal consolidation, but other reform progress remains limited. Russia’s ban on some EU imports has disproportionately affected Lithuanian exports. Unemployment rates remain high, particularly among youth. Active labor-market policies are underdeveloped, but the minimum wage was recently increased. Indirect taxes account for a large share of state revenue. Tax evasion is significant. The flat income tax is low, but social-security contributions are very high. Crisis-swollen deficits have been brought under control, and the country adopted the euro in early 2015.

Latvia. After a difficult crisis-era adjustment program, Latvia joined the euro zone in 2014 with Europe’s highest GDP growth rate (4, 1%). Assistance programs have concluded, and a fiscal-discipline law has been established. Unemployment rates are falling, but remain high. Structural unemployment is a key focus. While the overall tax burden is low, the flat-rate income tax is comparatively high. Corporate taxes are quite low. Budget deficits are low and fiscally sustainable. The government has focused strongly on meeting euro accession criteria. Nevertheless, structural reforms are also ongoing in the areas of education and science, the energy market and the judicial system, among others. These reforms are key to the future economic competitiveness of Latvia.

Conclusions

1. The economic situation in Latvia and Lithuania in period from 2010 to 2014 was quite similar. There are only some slight differences between these countries.
2. The minimum wage in Latvia in 2015 is 360 EUR, but in Lithuania – 325 EUR. In both countries from 2010 to 2014 unemployment rate is decreasing. However unemployment rate in Latvia is higher than in Lithuania. The unemployment rate in Latvia from 2010 to 2014 drop by 7, 8%, but in Lithuania by 7, 1%.
3. From 2010 to 2012 Public debt in Latvia was higher than in Lithuania, but in past 2 years situation changed and it became smaller. The difference between external debt in Latvia and Lithuania is very high. The difference is almost 50%. Till 2014 budget deficit in Lithuania was higher than in Latvia. Now budget deficit in both countries is close to -1%.
4. Lithuania. Governments have stabilized the economy through fiscal consolidation, but other reform progress remains limited. Crisis-swollen deficits have been brought under control, and the country adopted the euro in early 2015. Latvia. After a difficult crisis-era adjustment program, Latvia joined the euro zone in 2014 with Europe's highest GDP growth rate (4,1%). Unemployment rates are falling, but remain high. Structural unemployment is a key focus.

References

1. Central Statistical Bureau of Latvia, 2015, available from: <http://www.csb.gov.lv/en>
2. Latvia Economy Data, 2015, available from: <http://www.focus-economics.com/countries/latvia>
3. Latvia Population clock, 2015, available from: <http://countrymeters.info/en/Latvia> [30.10.2015.]
4. Lithuania Economy Data, 2015, available from: <http://www.focus-economics.com/countries/lithuania>
5. Lithuania Population clock, 2015, available from: <http://countrymeters.info/en/Lithuania> [02.11.2015.]
6. Statistics Lithuania, 2015, available from: <http://www.stat.gov.lt/en>

Summary

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND LITHUANIA

Iluta Igaune

Over the past five years, the Latvia and Lithuania faced many meaningful changes. Both countries joined the euro zone after a difficult crisis-era adjustment program, and became full members of the European Union.

Joining the euro, the national economy began changes. Both countries have struggled with the economic crisis, which is now practically eliminated. Active labour-market policies are underdeveloped, but the minimum wage in both countries was recently increased. Unemployment rates are falling, but remain high. Crisis-swollen deficits have been brought under control. The government has focused strongly on meeting euro accession criteria.

Nevertheless, structural reforms are also ongoing in the areas of education and science, the energy market and the judicial system, among others. These reforms are key to the future economic competitiveness of Latvia and Lithuania.

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND SPAIN

Martins Tutins

Rēzekne Higher Education Institution, Rēzekne, Latvia

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

In order to be able to understand the situation we are in right now there is nothing better than looking back at the past. And in order to precisely measure and compare the state of two separate economies, there is nothing better than to review past performances of separate sectors of the country and compare them side by side. That way the differences and similarities of past performance of sectors in the economies can be clearly distinguished so the conclusions as well as more precise predictions of future performance can be made.

The aim of the article – to compare the main macroeconomic indicators of Latvia and Spain therefore allowing a precise comparison and a clear overview of the state of both economies.

The objectives of the article:

1. To define the main macroeconomic indicators of Latvia.
2. To define main macroeconomic indicators of Spain.
3. To compare the indicator data from the two countries.

Methods: Theoretical and practical analysis of major macroeconomic indicators.

Period of the study: Years 2005-2014.

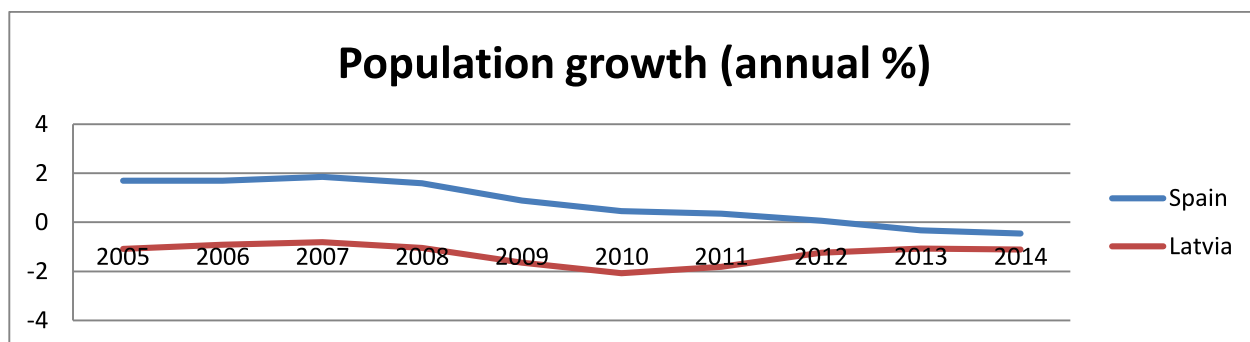

Figure 1. Latvia's and Spain's comparison of annual population growth.

The overall situation in the time period's from years 2005 to 2008 were quite stable and stagnant in both countries, however Latvia's growth rate was negative all the time and Spain's was

positive. Starting from year 2008 the situation was constantly getting worse. The decrease was related to the economic crisis. However the most interesting part is that starting from year 2010 population growth of Latvia started steadily increasing to the point where it reached it's starting levels. In the case of Spain we could not observe this. The reason was a harder impact of crisis. And the consequence of that can be clearly seen in the chart, showing that even though at the starting period the difference was in almost 3% and Spain's population growth was positive unlike Latvia's, Latvia managed to recover after the crisis and is now on the same level as Spain.

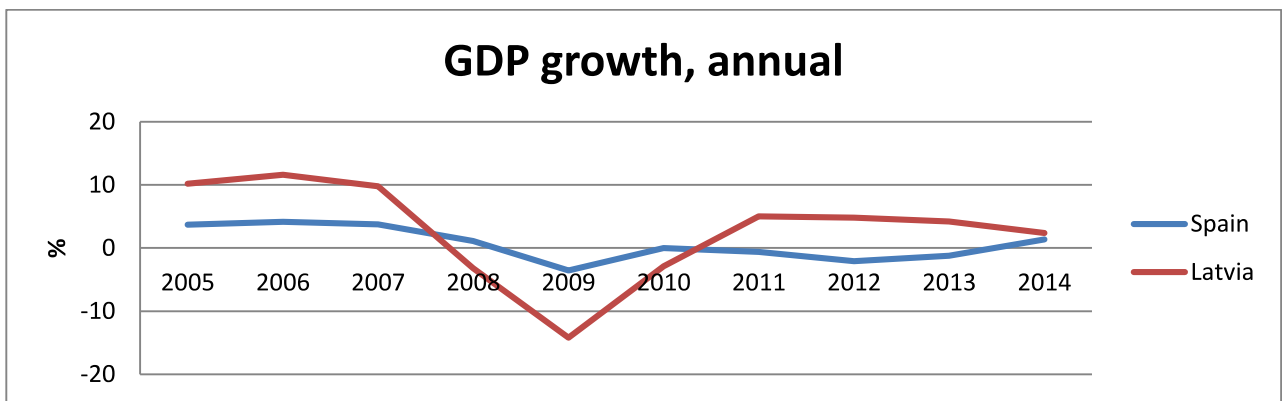

Figure 2. Latvia's and Spain's comparison of gross domestic product.

Unlike the previous figures where Spain was mostly superior either because of better healthcare or educational systems, in the case of GDP Latvia was grander in pre and post-crisis periods. During crisis, however, gross domestic product of Latvia took quite a massive impact as the crisis period was really noticeable. Unlike Spain, which had only a couple percent decrease in GDP and stayed almost unchanged, Latvia had a massive drop of more than 20% and even after the crisis has not reclined to previous highs but in gross domestic product growth is still superior to Spain.

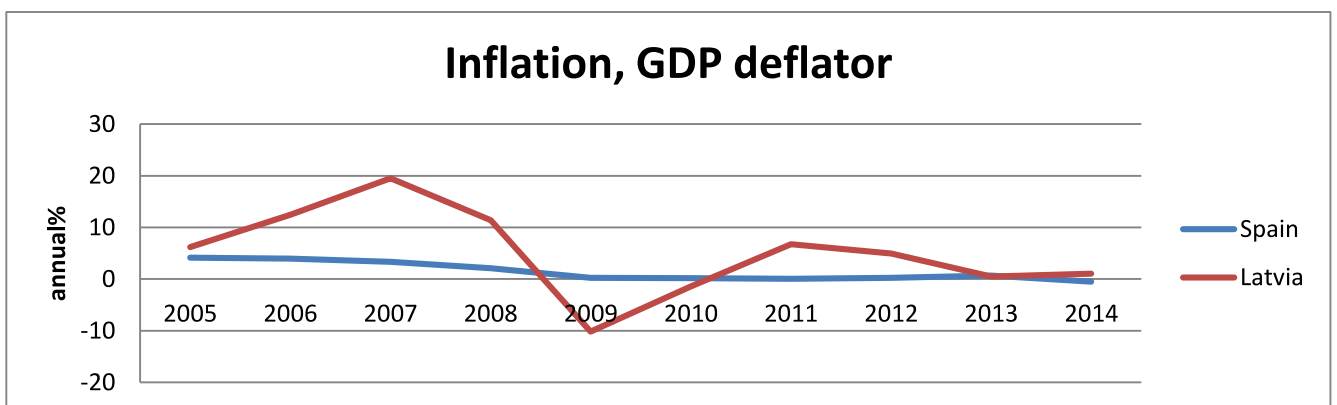

Figure 3. Latvia's and Spain's comparison of inflation.

In regards to inflation we can observe that GDP deflator has been all over the place in comparison to Spain's which stayed relatively unscathed even after the disastrous economic crisis. This could be explained through the sheer size difference of both of the economies as in the overall Latvia is almost ten times smaller than Spain in population, area and many other aspects. That leaves economy of Latvia much more fragile and more responsive even to events of smaller magnitude hence the extreme highs and lows can be observed in Latvia's curve unlike Spain's.

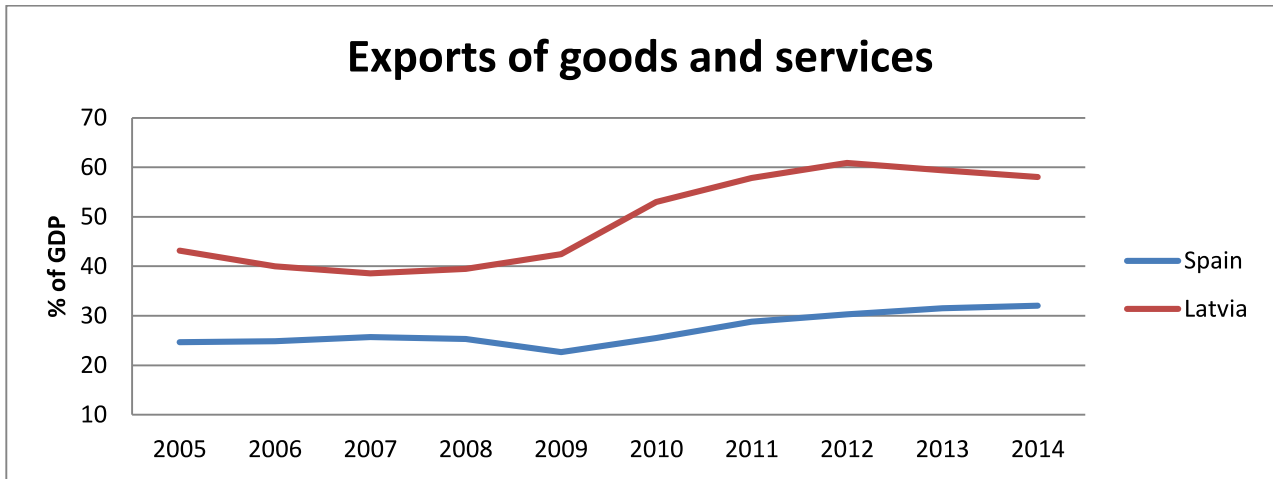

Figure 4. Latvia's and Spain's comparison of exports of goods and services.

Exports are also superior in Latvia compared to Spain. One of the reasons might be extensive export of lumber and metals as well as innovative products in construction and medicine which has gained major recognition abroad.

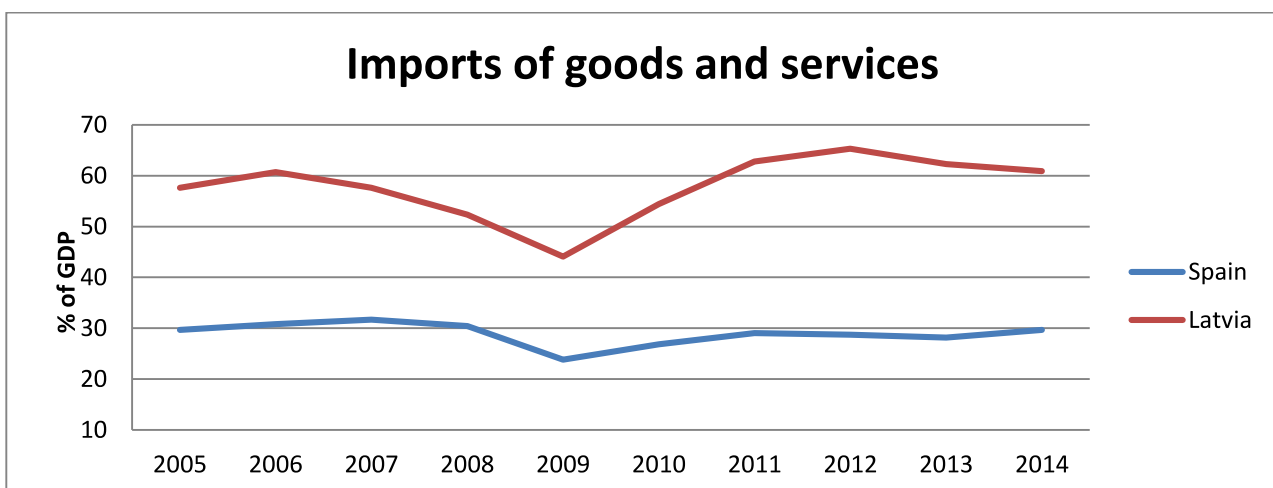

Figure 5. Latvia's and Spain's comparison of imports of goods and services.

Latvia is superior in terms of imports as well which in conjunction with exports and services performances indicates that Latvia's economic activity is overall much higher in comparison to Spain's. That shows how different is the way of thinking of both countries citizens. Spanish people have less tendency to build new businesses and boost the economy. One of the reasons is Latvia's government's ability to stimulate business activity by implementing plenty of economic zones, providing new entrepreneurs with considerable amounts of business incubators and of course allowing smaller tax rates and encouraging exports.

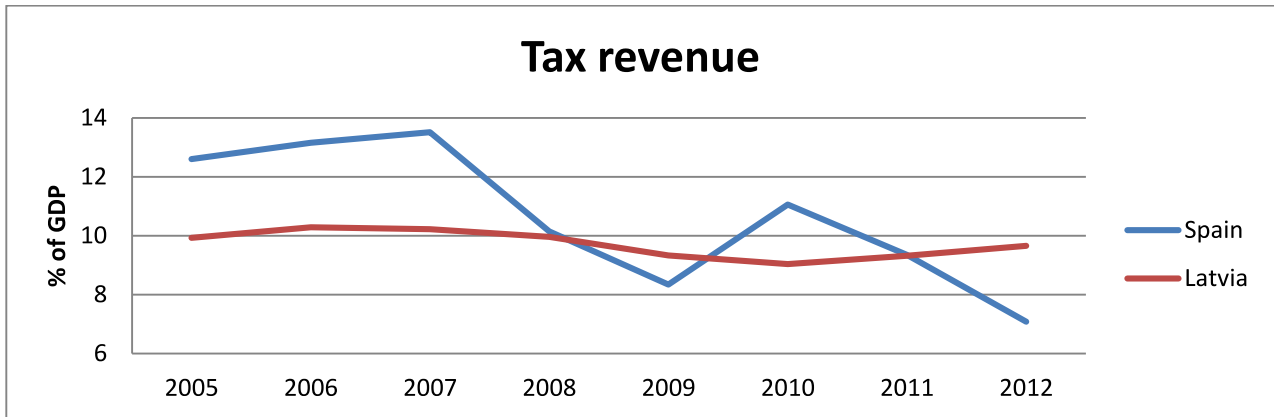

Figure 6. Latvia's and Spain's comparison of tax revenue.

In terms of tax revenues Latvia has also been much more stable as even in crisis period it only dropped by about 1% in comparison to Spain's which was more than 13% and in crisis period dropped even lower than Latvia's which can be quite devastating on the economy. The tax revenues is a good indicator to check if one wants to see how much trust does the citizens of a country have in their government and in this case the more trustworthy leadership is clearly visible. Plenty of articles also prove the nations viewpoint on Spain's government.

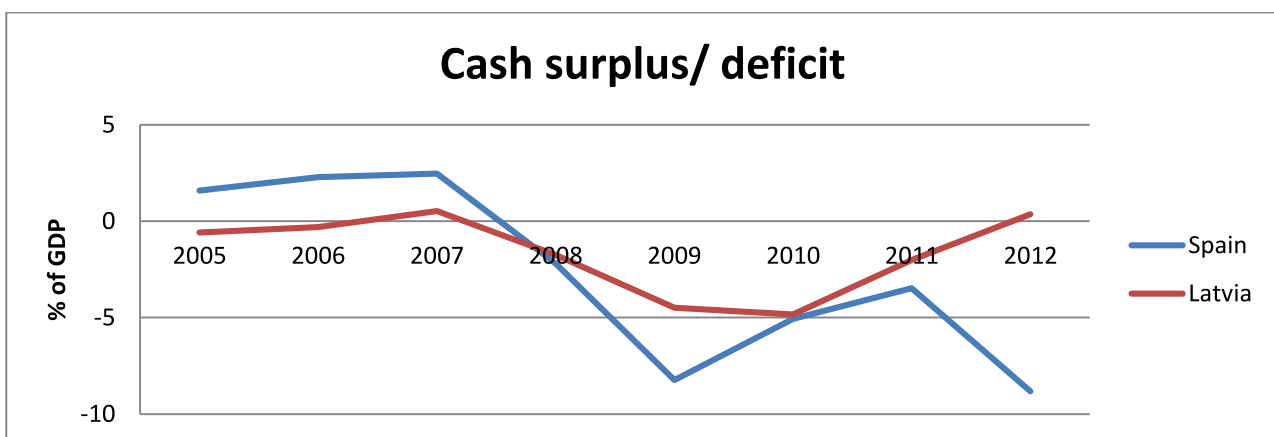

Figure 7. Latvia's and Spain's comparison of cash surplus/deficit.

Viewing cash surplus/deficit figures it is clearly visible that situation in Latvia is much more stable than in Spain. Even though in pre-crisis period Spain had a surplus of about 2-3% and Latvia had it close to 0% or even a little bit below that, in crisis period Latvia performed better. Even though the deficit increased up to 5% of GDP, Spain got it worse as it dropped from 3% in surplus to almost 8% in deficit which is quite a big drop. And in the pre-crisis period Latvia performed much better decreasing the deficit unlike Spain which experienced another drop.

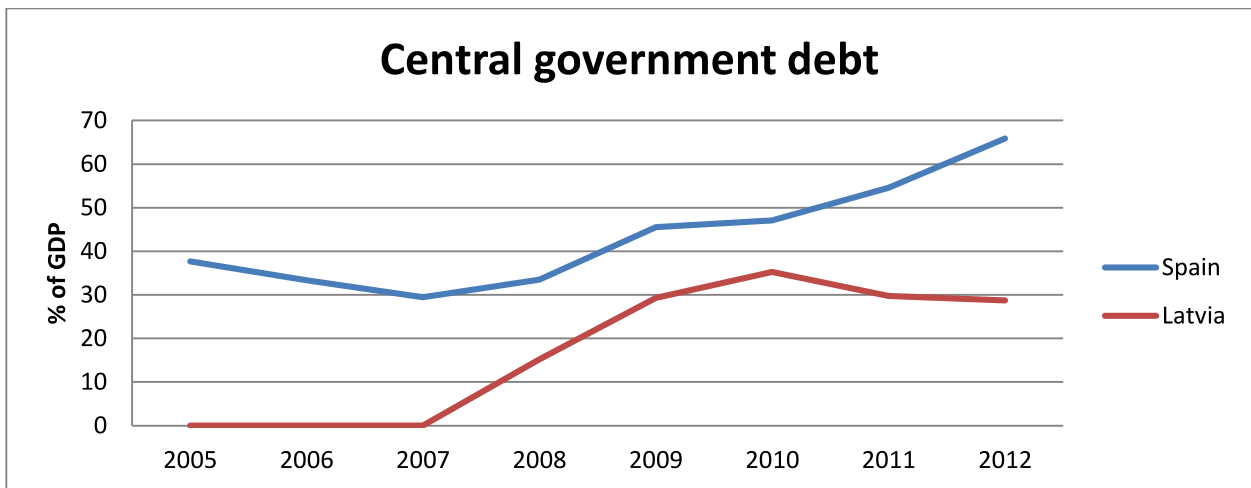

Figure 8. Latvia's and Spain's comparison of central government debt.

Latvia's government debt is lower in all the periods. This implies that government's actions are insightful and more careful with a vision for the future. That has led to much more stable development in many spheres of economy. Latvia's government's conservativeness leads to think that debt is considered appropriate only in extreme cases and it must be the main priority in repaying it, if there is the necessity for it. The case for Spain seems to be different, as it seems that the curve of debt is ever increasing.

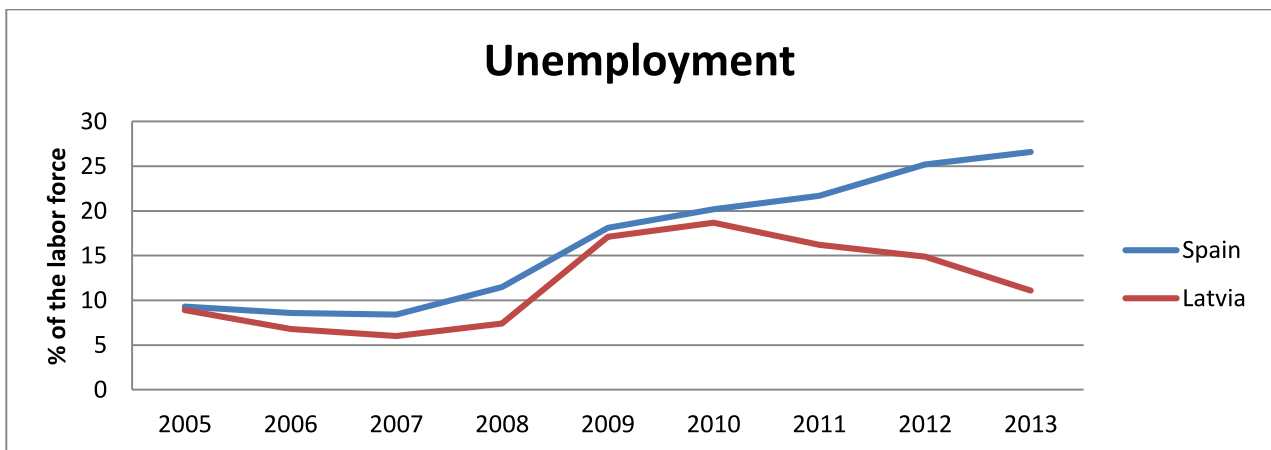

Figure 9. Latvia's and Spain's comparison of unemployment.

Looking at unemployment curves in pre-crisis and crisis periods they were almost exactly the same in both of the countries, however the post-crisis period is drastically different. Until year 2010 unemployment rate in both of the countries were increasing, however after that Latvia's government's quick response and countermeasures proved to be very efficient and promising and in year 2013 the unemployment rate has returned to the levels of pre-crisis. The same thing cannot be said about Spain's figure as it just kept on going up and never decreased since crisis.

Conclusions

1. The overall comparison of both countries leads to think that they are way too different in sizes, positions, economical situations and the very way of governing. Latvia is a small country, with only 2 million citizens. It's government is strict and gets into debt unwillingly. It has proven it's competence more than once and is organized and structured compared to Spain. The main cause for that is probably the main goal of both of the countries. Main goal for Latvia is the development of the economy, entrepreneurship and infrastructure of the country in order to establish a more stable and sustainable position in the European union. The wellbeing of the citizens might be in the second place as even the refugees get more cash in benefits. However thanks to the small size of the country it is easier to make reforms and fulfill the needs of people if they manage to reach the ears of government.

2. Spain, as it seems is much less structured and clear. It is much more chaotic in the very way of governing. Because of the reason that Spain is almost ten times bigger than Latvia it takes more skillful leaders to be able to maintain and improve the overall economic situation. But it is not all bad in Spain. They managed to increase the levels of healthcare drastically and push it to a really high level – it has one of the best healthcare systems in the world. That is the main reason why people in Spain live approximately ten years longer and are healthier. It looks like, however, that the people of Spain stopped believing in their government as after the crisis of 2008 and the new government selection in 2011 the unemployment levels have increased and tax revenues has decreased constantly – the exact opposite of the situation in Latvia where by taking the right steps central government has decreased the unemployment and increased tax revenues and that way managed to get the trust of the people back and reduce the consequences of crisis to pre-crisis periods in most cases.

References

1. Available macroeconomic indicators [serial online] Washington, 2006 [accessed 10.10.2015] available from: <http://data.worldbank.org/indicator>
2. Spain elections year 2011 [serial online] London, 2011 [accessed 01.10.2015] available from: <http://www.theguardian.com/world/2011/nov/20/spain-election-polls-rajoy-victory>
3. Healthcare system in Spain [serial online] Amsterdam, 2009 [accessed 01.10.2015] available from: http://www.expatica.com/es/healthcare/healthcare/Getting-healthcare-in-Spain_101467.html

4. Special economic zones in Latvia [serial online] Latvia, 2010 [accessed 15.10.2015] available from: http://www.lv.emb-japan.go.jp/document/business/sez/SEZ_Aug2010.pdf
5. Latvia's 3 year bailout program [serial online] Reston, 2011 [accessed 01.10.2015] available from: <http://www.cnsnews.com/news/article/latvias-3-year-bailout-program-comes-end>

Summary

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA AND SPAIN

Martins Tutins

Main goal for Latvia is the development of the economy, entrepreneurship and infrastructure of the country in order to establish a more stable and sustainable position in the European Union. The wellbeing of the citizens might be in the second place as even the refugees get more cash in benefits. However thanks to the small size of the country it is easier to make reforms and fulfill the needs of people if they manage to reach the ears of government. Spain, as it seems is much less structured and clear. It is much more chaotic in the very way of governing. Because of the reason that Spain is almost ten times bigger than Latvia it takes more skillful leaders to be able to maintain and improve the overall economic situation.

THE COMPARISON OF MACROECONOMICS INDICATORS OF LITHUANIA AND NETHERLANDS

Jim van der Heiden

Fontys University of Applied Sciences, Eindhoven, the Netherlands

Scientific supervisor - lecturer Romantė Bučienė

Introduction

In this paper we are going to analyze macroeconomics of the Kingdom of the Netherlands and the republic of Lithuania. The main objectives of this article is to describe the two countries, and collect data about the two and eventually compare them. This will be done with statistical tools found from reliable sources. The both countries are analyses and divided in several chapters and subchapters. Subchapter one is about population, culture, healthcare, labor, industry and agriculture. Subchapter two is about The GDP and dynamic and environmental sustainability. Subchapter three is about Unemployment and Inflation. Subchapter four is about Government budget and debt. And the last subchapter, subchapter five is about the government's economic policy. These chapters will briefly tell us how for the countries are developed in macroeconomic matters and at last we are going to compare them.

The objectives of the article:

1. To define the main macroeconomic indicators of the Kingdom of the Netherlands
2. To define main macroeconomic indicators of Republic of Lithuania.
3. To compare the indicator data from the two countries.

Methods: Theoretical and practical analysis of major macroeconomic indicators.

Period of the study: Years 2005-2015.

1. Economy of the Netherlands

1.2. Population, labor, industry, agriculture

The population of the Netherlands is 16 900 726 people which contains 13 235 405 autochthonous persons and 3 665 321 immigrants. The average age of people is 41.3 and the average population density of the country is 500 persons/km². The birth of people together with the death rate of persons is 32 092 people. Per 1000 persons 2.3 persons birth surplus. This means that the Netherlands is facing a problem with the ageing population. This means that the young people which gets less in percentage have to take care about the growing group of elderly people.

The Healthcare in the Netherlands is regulated by law. Every citizen is obliged to pay for healthcare. The government of the Netherlands doesn't interfere with the health care, but the private health suppliers are responsible to provide the services. The government influence on the health care is that they make the laws so the health care is accessible and the quality of service is regulated. The basic package what the Netherlands offers is decided by the government and the insurance companies cannot reject someone from who is applying for it. Besides paying your health insurance company you also have to pay the government an percentage of your income. For people who cannot pay for health insurance the government compensates those with a grant care. The tax administration of the Netherlands determents if you are eligible of this grant. Also children under 18 years are excluded of paying and are insured for free at the basic package of health car

The labor force in the Kingdom on the Netherlands is 9,013,510 people.

The Netherland has a very open economy, they depend on foreign trade a lot. They have the biggest Port in Europe and supply trough that the industrial resources for Europe in Rotterdam. With a low employment rate and a large current account surplus compared to the other biggest economies in Europe The Netherlands is an important economic backbone of Europe.

The industrial activity in The Netherlands is dominated by Food processing, chemicals, petroleum refining, high-tech, financial services, creative sector and electrical machinery. The agriculture sector of the Netherlands only employs 2% of the labor force, but because it is highly mechanized it provides a huge surplus for food processing sector and for export. When the euro came they started with eleven of its partners in the EU to circulation the currency.

On agriculture in The Netherlands are fruits, vegetables flowers, milk and meat. The Netherlands are well now on highly advanced mechanized agriculture. They have a lot of greenhouses that make it possible to grow even Mediterranean fruits/vegetables, like tomatoes and eggplants. The meat is produced in Mega-Piggery, Mega-byres or Mega-Henhouses. These are like factories where a lot of meat is produced for the growing demand of meat.

2. GDP, environmental sustainability, unemployment, government budget and debt, government economy policy

2.2. GDP and dynamics

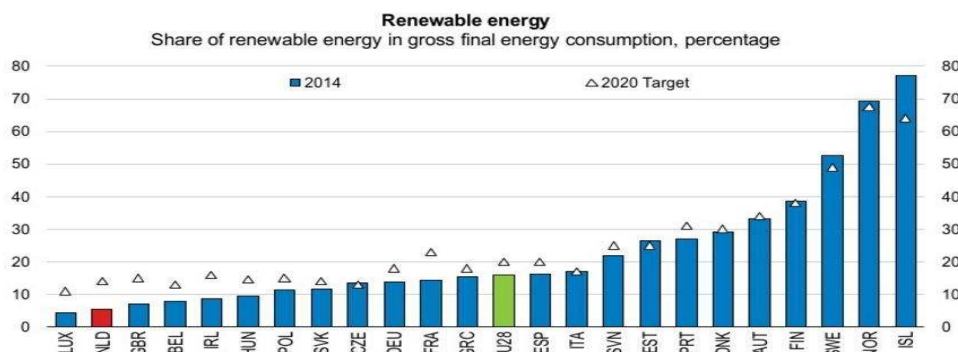
Table 1

Member state sorted by GDP	GDP (Nominal) <u>in billions</u> of euro <u>(2015)[9]</u>	GDP (Nominal) per capita 2015 <u>euro[9]</u>	GDP (PPP) per capita 2014 <u>euro[10]</u>	<u>Public debt[11]</u> % of GDP - 2014
<u>Netherlands</u>	677.8	40	35,9	68.2

Environmental sustainability

Renewable energy is below target

Source: Eurostat (2016), "Climate change and energy", in Europe 2020 Indicators, February.

Figure 1. Renewable energy

In figure 1 we can see the targets of renewable energy and you see that the arrow of the Netherlands is way below of the bar.

2.3. Unemployment

The unemployment in the Netherlands is quite low.

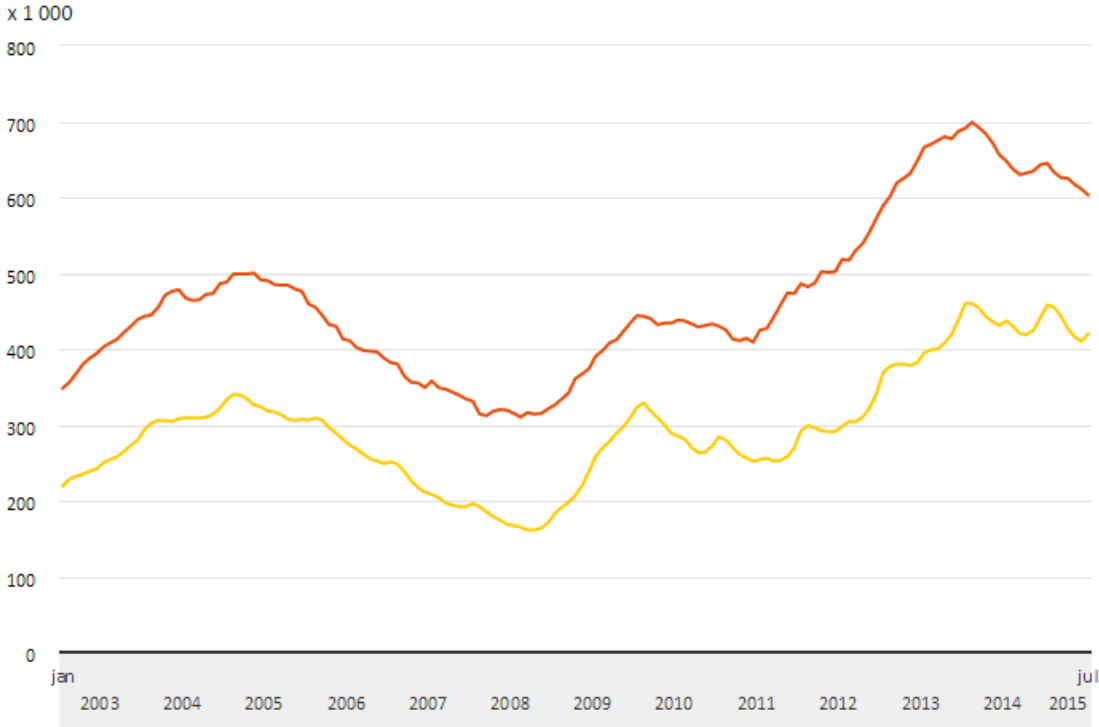

Figure 2 – Unemployed Labour force (15 to 75) – Welfare (15 till pension age)

600 000 unemployed people sounds a lot , but if you take the percentage over the total population you’ve got an percentage of 3.5% unemployment and rate on scale of labor force its 6.6%. Compared to other countries this is extremely low.

2.4. Government budget

Table 2

Rank	Country	Revenues	Expenditures	Deficit/Surplus
Netherlands	390,2	410,4	-20,200	-5.18

The government Debt in The Netherlands is declined 1.6 percent in the year 2014 to 2015. It was original 68.2% of the GDP and went to 66.8. In the timespan from 1995 till 2014 the average of the debt as percentage of the GDP was 59.85%. The highest percentage was 76.10 % in 1995 and the lowest 45.30% in 2007.

2.5. Government economy policy

The government of the Netherlands wants a competitive business climate. They want to achieve this by abolishing unnecessary regulations and creating a fiscal policy that is business friendly.

They create special policies, like subsidies where it’s necessary and increase innovations to keep our technological level higher than our competitor countries.

Keep improving our agri-food sector, that I can be more sustainable and innovative.

Improve trading relationships abroad to support Dutch international businesses, this is done through economic diplomacy, for instance settling embassies and consulates.

Reaching sustainable clean energy is not only essential but the product and the technology can be a future primary export product.

3. Economy of Lithuania

3.1. Population, labor, industry, agriculture

The population of Lithuania is 2,884,433 people which contains 2,425,808 autochthonous persons and 458,625 immigrants. The average age is 43 years old and population density is 46.74/km²

On the principals of solidarity and universality is the Lithuanian health care based on. This means all the legally employed nationals living in Lithuania this also include foreign people have to pay health insurance. They then are entitled when an unfortunate event occurs to receive health care services compensated from the budget of the Compulsory Health Insurance Fund.

The industry in Lithuania is the biggest in the food section around 57000 people were employed in that section which contributes 11% of their total exports. The furniture is the second biggest but still rapidly growing sector in Lithuania and contains around 50000 people. They also like the Netherlands use the euro as currency.

The agriculture in Lithuania is an important branch of Lithuania although the working sector in the branch is shrinking, it still contains 8% of the working population.

3.2. GDP and dynamics

Table 3

Member state	GDP in billions of euros	GDP per capita	GDP PPP	Public debt % of GDP
Lithuania	37.2	12,8	20,6	40.7

Environmental sustainability

Despite suffering from the global economic crisis, the objectives haven't changed for the environmental indicators till 2020. To reach these number Lithuania can only achieve this by using the latest and more environmental technologies. This means they need to import or improve their own science to overcome the problem. For instance al lot of buildings in the republic of Lithuania were built before the soviet era. This means they mostly suffer from old ineffective or no one insulation. To improve their sustainability they should encourage to renew those tools.

3.3. Unemployment

The unemployment rates in Lithuania decreased in the last month 0.2% of the original 9.4% unemployment rate. The average of the unemployment rate of Lithuania was 8.52% from the period of 1995 till 2016 with the highest percentage in July 2010 with 15.3% and the lowest was 2.7 percent in June 2007.

The inflation is rising in the republic of Lithuania the consumers prices 0.9% since 2015 February till February 2016. The food rose an 0.5% while the houses (-1.3%) and transport (-4.7%) declined.

Monthly basis the prices are getting higher 0.3%. The average inflation from 1993 until 2016 is 19.35% with the maximum of 707.40% in June 1993 and the minimum of -2% percent in January 2003.

3.4. Government budget, debt

Lithuania's budget had a decrease of 0.9% of the GDP in 2015. The government budget had an average of -3.24% of the GDP form 2000 till 2014 with the highest of -0.4% of the GDP in 2006 and the lowest of -9.4% of the GDP in 2009.

The debt in Lithuania has risen till 42.7% of the GDP in 2015 form 40.7% in 2014. From 1999 till 2014 the average debt was 25.56% and the highest was 40.9% and the lowest was 15.5%.

3.5. Government economic policy

The Scandinavian countries surrounding Lithuania are well known for their advanced innovative policies, they are going to take those experience and improve them.

The plan is to start looking I an different direction, start new initiatives, question everything work together and start more innovations. Take responsibility for the acts that goes wrong and not only for themselves but for environment and society at large. They using as you can see in the figure blow an adjusted version of the three bottom line.

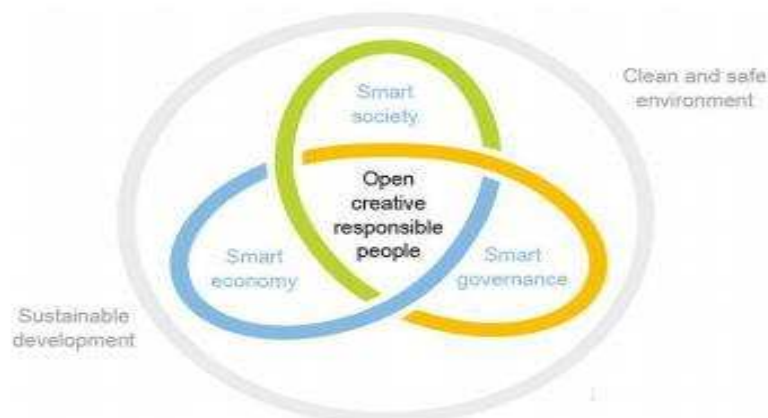

Figure 3. Open creative responsible people

4. Comparison of Economies of the Netherlands and Lithuania

Population

The Netherlands is suffering from a decline of birth surplus while has a problem with emigration of population and causing a brain drain of the county. The population in The Netherlands is 5.5 times higher and the density of the amount of people is ten times higher.

Healthcare

The healthcare in Lithuania is similar for the working force of the country who lives in the country is obliged to pay health care.

Industry/ agriculture

What both countries has in common is that they both have a huge food processing an agricultural business in the country. Although the Netherlands is more mechanized for higher yields/m². The

Netherlands has also the advantage of the location and having the largest harbor in Europe. This makes the Netherlands an more interesting partner for globalization of European trade.

GDP and dynamics

For the difference in GDP quite much the GDP per capita in Lithuania is €12800 and in the Netherlands €40000 this is more than three times as much. But if we are going to look at the PPP then Lithuania is €20000 and the Netherlands is just €35000. This is just around 1.8 times as much. This makes it for Lithuania easier to attract foreign trade. But the republic of Lithuania has a lower debt in percentage of the GDP.

Environmental sustainability

Both countries are lacking behind and need to improve to reach the objectives the European Union settled.

Unemployment

The employment rates in the Netherlands are lower on average in percentages. The highest in Lithuania was 15.3 and in the Netherlands in that period was 8.6% but their lowest was 3.6 % and in Lithuania was 2.4%

Government budget, debt

The budget of the Netherlands is higher but that because it bigger and has an higher GDP. The debt although the Republic of Lithuania is doing better, the managed to keep it under 50% of the GDP of the country.

Government economic policy

The policy of the Netherlands is to improve what we already doing good and needs some expansion reach further and do it better. The economic policy of Lithuania is different the Republic of Lithuania is a fairly new country compared to the Netherlands and are growing rapidly and they are using the techniques from the other Baltic countries and observe what works at the points Lithuania lack at the moment.

Conclusions

1. The country of the Netherlands compared with Lithuania is a huge difference because you compare a post-Soviet state to an country which capitalist since the birth their existence. Although there are quite some similarities.
2. The both countries have an equal health care system, both have the euro as currency and the main part of their GDP exist from the food processing industry and agriculture.
3. Lithuania has a lot of potential for the future. The Netherlands is already a stable country but could be more innovative and more green.

List of references

1. Population stats of the Netherlands
[http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,60,\(1-1\),1&HD=130605-0924&HDR=G1&STB=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,60,(1-1),1&HD=130605-0924&HDR=G1&STB=T)

2. Health care Netherlands. <https://www.justlanded.com/nederlands/Nederland/Nederland-Gids/Gezondheid/Gezondheidszorg>
3. <http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.IN>
4. <http://www.nu.nl/economie/4201266/werkloosheid-in-nederland-verder-afgenomen.html>
5. <http://www.tradingeconomics.com/netherlands/government-debt-to-gdp>
6. <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-economic-affairs/contents/strategy>
7. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/Omrade0.asp?SubjectCode=S3&ShowNews=OFF&PLanguage=1>
8. http://www.indexmundi.com/lithuania/demographics_profile.html
9. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lh.html>
10. https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Lithuania
11. <http://www.tradingeconomics.com/lithuania/gdp>
12. <http://www.tradingeconomics.com/lithuania/inflation-cpi>
13. https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/EN_version/Useful_information/lithuania2030.pdf

Summary

THE COMPARISON OF MACROECONOMICS INDICATORS OF LITHUANIA AND NETHERLANDS.

Jim van der Heiden

The main objectives of this article is to describe the two countries, and collect data about the two and eventually compare them. This will be done with statistical tools found from reliable sources.

We have seen what the Netherlands is and we compared them to the Republic of Lithuania, we have seen that since the independence of the Republic of Lithuania the encountered a huge growth in their economy. Since those 15 years a lot of things have changed and even encountered hyperinflation now is a stable country. Which has a lot of potential for the future. The Netherlands is already a stable country but could be more innovative and more green. It's now time to look what to do and what to improve and especially how.

THE COMPARISON OF MACROECONOMIC INDICATORS OF SPAIN AND THE NETHERLANDS

Alvaro Vizcaino Cazorla

Universidad de Almería, Almería, Spain

Scientific supervisor - lecturer Romantè Bučienė

Introduction

The objectives of this article, on the one hand, shall describe the macro-magnitudes, extracted from the national accounts overview in a single figure, the monetary value of economic activity. On the other hand, we will gather the main indicators that affect the economic performance of the company. We will only focus on the economies of Spain and the Netherlands.

The aim of the article is to analyze what is the best way of influencing political objectives as for example does grow the economy, achieve price stability, promote employment and the achievement of a balanced and sustainable balance of payments.

The objectives of the article:

1. To define the main macroeconomic indicators of Spain
2. To define main macroeconomic indicators of The Netherland
3. To compare the indicator data from the two countries

1. Economy of Spain

1.1. Population, education, culture, health care, labour, industry, agriculture

Spain, to 1 January 2015, had an official population of 46.449.565 habitants; Spain is the fifth most populous country in the European Union. Schooling in Spain is financed by the State and is compulsory between the ages of six and sixteen years, given that non-repeating courses. Although non-university education in public schools is free in Spain, parents must pay for books, materials and sometimes uniforms for their children. Once the compulsory schooling ends, students may choose between going to the (bachillerato) Institute or go to a school for vocational training (FP). Only those who complete high school have access to a University. There are three types of schools in the Spanish educational system: public schools, Charter schools and private schools

The holidays are a prominent feature of folklore in Spanish life. They usually start with religious acts, such as the high mass followed by a solemn procession, in which participants carry on their

shoulders the venerated images. The Fallas of Valencia, the Feria de Abril in Seville and the San Fermin Festival in Pamplona are some of the best known festivities of profane character. In contrast, the celebration of Corpus Christi in Toledo and Granada together with the Holy week in Andalusia and in Castilian cities like Valladolid, Zamora and basin are religious representations of the passion, death and resurrection of Jesus Christ.

There are two types of Social Security:

- Social security of health insurance: You have intended to cover the costs that a worker has when you have an illness, can be reimbursing the worker costs totally or partially, or creating a service in charge of the State that attends to the worker, is typical of the developed countries.
- Social security of national health insurance: Drift of think that health is a basic element of all and that all should receive in the same measure with the same conditions, for this reason, the State, the money from taxes, dedicates a part to create a national system that guarantees everyone health and works as a way to redistribute wealth.

The Spanish unemployment rate continues to grow, being already over 24.6% (5.693.093 unemployed). The Andalusian unemployment rate is about to exceed 34% (1.362.193 unemployed). Since the same quarter of the previous year, the number of unemployed has increased in Spain 17.8% while the increase was 15.6% in Andalusia. In the current crisis, and after nearly 5 years, have been destroyed and more than 3 million jobs, 15.1% of employment in September 2007.

Spain can be considered, from the perspective of industrialization, which belongs to the second generation of industrial countries in Europe with a late addition.

To see the relationship between agricultural production and the livestock we use PFA (Final agricultural production) which measures the total value of agricultural production minus the elements used in the production process (for example, seeds or manure) percentage mode. In Spain the belongs to the agriculture and cattle raising 35%. Agricultural production is 65% of the PFA and is characterized by its diversity: cereals, vegetables, vine, olive, and vegetable production, floriculture, industrial crops, forage crops.

1.2. GDP. Environmental Sustainability

In 2015 has grown by 3.2% to 2014. This is a rate 18 tenths greater than 2014, which was 1.4%. In 2015 the figure of GDP was 1.081.190 M.€, with what Spain is the economy number 13 in the ranking of 196 countries of which we publish the GDP. The absolute value of GDP in Spain grew

40.030 M. €2014. The GDP Per capita of Spain in 2015 was € 23.300, €520 higher than the 2014, which was €22.780. To see the evolution of GDP per capita, it is interesting to look a few years ago and compare these data with the of the year 2005 when the GDP per capita in Spain was 21.300. If we order the countries that we publish according to their per capita GDP, Spain is ranked 32 of 196 countries of which we publish this data. The Spanish legislation in the field of biodiversity is one of the most ambitious of the OECD countries and the environmental footprint of the Spanish industrial sector is relatively small. However, the construction boom in the early years of the 2000s, the tourism sector and the growth of the population in the coastal areas have created environmental pressures that we need to watch.

1.3. Unemployment and Inflation

Unemployment

Total: 20.5% Men 19% Woman 22.2%
 -25 years Total 45%
 +More 25 years Total 18.8%

Inflation

Period		
February	2016	-0,844 %
January	2016	-0,289 %
December	2015	0,017 %
November	2015	-0,274 %
October	2015	-0,708 %
September	2015	-0,878 %

1.4. Government budget, debt

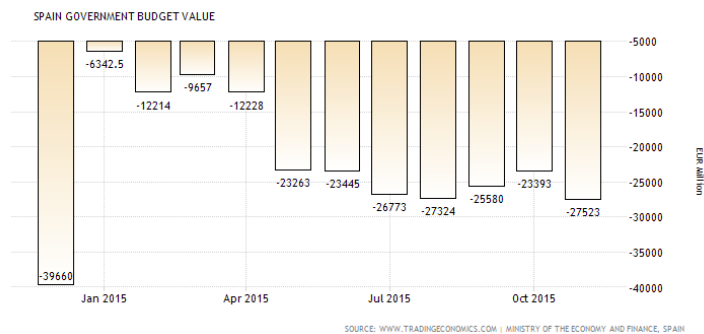
Spain is expected to record a budget deficit equivalent to 4.8 percent of GDP in 2015, according to European Commission's Winter 2016 Economic Forecast. Government Budget in Spain averaged -3.72 percent of GDP from 1995 until 2014, reaching an all time high of 2 percent of GDP in 2006 and a record low of -11.10 percent of GDP in 2009. Government Budget in Spain is reported by the Eurostat.

Budget percentage of GDP

Government budget Value

Spain recorded a government budget deficit of 27523 EUR Million in November of 2015. Government Budget Value in Spain averaged -19715.01 EUR Million from 2003 until 2015, reaching an all time high of 12365 EUR Million in December of 2007 and a record low of -99130 EUR Million in December of 2009. Government Budget Value in Spain is reported by the Ministry of the Economy and Finance, Spain.

Debt

Public debt in Spain by 2015 was € 1.070.279 million, grew 36.538 million from 2014 when it was 1.033.741 million euros, is among the countries with more debt in the world. This figure assumes that the debt by 2015 reached the 99.00% of GDP in Spain, a fall of 0.30 points to 2014, when the debt was 99,30% of GDP.

1.5. Government's economic policy

Economic recovery remains at the top of the agenda of the government of Mariano Rajoy. It has already agreed a set of new austerity measures aimed at reducing the public deficit and winning back the confidence of investors and European partners in the Spanish economy. It also plans to introduce further reforms of the banking sector and labour market. The speed and extent of these steps are complemented by a clear commitment to close cooperation with the EU. However, the worsening economic situation in the eurozone may hinder domestic anticrisis efforts, and the lack of significant improvement will aggravate social tensions.

2. Economy of The Netherlands

2.1. Population, education, culture, health care, labour, industry, agriculture.

Population in The Netherlands had an official population of 16.994.648.

Compulsory education. Education is compulsory in the Netherlands. Children must attend school full-time from 5 to 17 years, or at least until the end of the year in which comply with 16. After this period, are required to go to class at least once a week until the end of the course where he met 17 years. In Europe, The Netherlands is the second country that invests most, privately, in agricultural (1,8% of GDP) research and development. Cares a great deal for the quality of the food, which is healthy and safe, aside from having food security. It is the first producer of onions and exports tomatoes 1/4 around the world. It is also a global leader in poultry production, of red meats, cheeses and bakery, which exports 80%.

Industry (25.4% of GDP): types - agro-industries, steel and aluminum, metal and engineering products, machinery and electrical equipment, natural gas, chemicals in bulk, products derived from petroleum, construction, transport, microelectronics, fishing equipment.

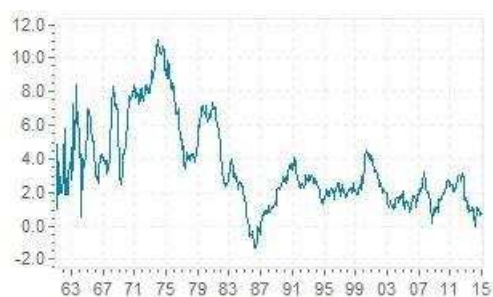
2.2. Gross Domestic Product

In 2015 the figure of GDP was 677.779 M.€, so Holland is the economy number 16 in the ranking of 196 countries of which we publish the GDP. The absolute value of GDP in the Netherlands grew 15.009 M. €2014.

2015	677.779€
2014	662.770€

2.3. Unemployment and Inflation

Inflation

2016	0,600 %
2015	0,200 %
2014	1,100 %

Unemployment

	Total	Men	Women
Paro			
[+] 6,5%		6,1%	7,0%
-25			
[+] 11,3%		11,8%	10,8%
+25			
[+] 5,6%		5,1%	6,2%

2.4. Government Budget, Debt

Netherlands is expected to record a budget deficit equivalent to 2.2 percent of GDP in 2015, according to European Commission's Winter 2016 Economic Forecast. Government Budget in The Netherlands averaged -1.65 percent of GDP from 1996 until 2014, reaching an all time high of 2 percent of GDP in 2000 and a record low of -5.60 percent of GDP in 2009. Government Budget in The Netherlands is reported by the Eurostat.

Debt

2.4. Government Economics Policy

The member states of the European Union have committed themselves to curbing government deficit and government debt. The deficit may not exceed 3 percent of gross domestic product (GDP), government debt may not be higher than 60 percent of GDP. If government deficit exceeds the threshold of 3 percent, the member state in question shall be subject to the excessive deficit procedure.

Twice a year, at end-March and end-September, EU member states supply financial information on the amount of government deficit and government debt to the European Commission.

3. Comparison Economies of Spain and The Netherlands

In terms of population is concerned, we can see that Spain beats The Netherlands by nearly 30 million people. Education is quite similar, if we focus on the obligations, both in Spain with in Holland education is compulsory until the age of 16, the difference is that in the Netherlands from the 17 years they give you more freedom and you only have to go to class at least once a week, something that does not occur in Spain. Both Spain and the Netherlands are big exporters of their products. Spain is the second largest exporter of most important wine in Europe, Holland is the first producer of onions, and exports ¼ of tomatoes around the world. Looking at GDP, Spain beat Holland by 350 billion euros. Inflation in Spain is still in negative values, while the Netherlands in recent years has been positive. As for unemployment, the percentage value in Spain is 20% while that in the Netherlands is 6% in the last year, quite significant figures. In June 2015,

Spain had a budget of EUR 40000 million deficit, while in the Netherlands had a budget surplus of 1.6 billion Euros. The public debt in 1.070.279 million Euros while Spain, which did not reach the 500,000 million euros in the Netherlands.

In a flexible and open economy like the Dutch, the deterioration of world trade as a result of the economic downturn is noted immediately. Even so, the Netherlands are still paying well on many fronts. In this way, the Netherlands have, after Luxembourg and Ireland, the highest income per capita in the EU, Rotterdam is still the main European port and, thanks to the excellent connections of TIC, the country also remains in this field the gateway to Europe.

Until the present time (2016) the Spanish economy has not recovered values prior to the crisis, in particular in terms of unemployment, so that there is division of opinions above in what date placing the end of the crisis or even if this continues still. The beginning of the global crisis was for Spain the explosion of other problems: the end of the housing bubble, banking crisis of 2010, and finally the rising unemployment in Spain, which resulted in the emergence of social movements aimed at changing the economic and production model as well as questioning the political system demanding a democratic renewal

Conclusions

1. Spain is the fifth most populous country in the European Union. Schooling in Spain is financed by the State and is compulsory between the ages of six and sixteen years, given that non-repeating courses. Although non-university education in public schools is free in Spain, parents must pay for books, materials and sometimes uniforms for their children. Spain can be considered, from the perspective of industrialization, which belongs to the second generation of industrial countries in Europe with a late addition. The Spanish legislation in the field of biodiversity is one of the most ambitious of the OECD countries and the environmental footprint of the Spanish industrial sector is relatively small.

2. In Europe, The Netherlands is the second country that invests most, privately, in agricultural (1,8% of GDP) research and development. Cares a great deal for the quality of the food, which is healthy and safe, aside from having food security. It is the first producer of onions and exports tomatoes 1/4 around the world. It is also a global leader in poultry production, of red meats, cheeses and bakery, which exports 80%.

3. In terms of population is concerned, we can see that Spain beats The Netherlands by nearly 30 million people. Education is quite similar, if we focus on the obligations, both in Spain with in Holland education is compulsory until the age of 16, the difference is that in the Netherlands from

the 17 years they give you more freedom and you only have to go to class at least once a week, something that does not occur in Spain. Both Spain and the Netherlands are big exporters of their products. Spain is the second largest exporter of most important wine in Europe, Holland is the first producer of onions, and exports $\frac{1}{4}$ of tomatoes around the world. Looking at GDP, Spain beat Holland by 350 billion euros. Inflation in Spain is still in negative values, while the Netherlands in recent years has been positive. The Netherlands have, after Luxembourg and Ireland, the highest income per capita in the EU, Rotterdam is still the main European port. Until the present time (2016) the Spanish economy has not recovered values prior to the crisis, in particular in terms of unemployment, so that there is division of opinions above in what date placing the end of the crisis or even if this continues still.

List of references

1. Spanish Statistical Office: <http://www.ine.es/en/>
2. Statistics Netherlands: <http://www.cbs.nl/en-GB/menu/organisatie/default.htm>
3. <http://www.oecd.org/netherlands/economic-survey-netherlands.htm>
4. <https://data.oecd.org/spain.htm>

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA

Liene Dārzniece

Rēzekne Higher Education Institution, Rēzekne, Latvia

Scientific supervisor - lecturer R. Bučienė

Introduction

Macroeconomic indicators are statistics that indicate the current status of the economy of a state depending on a particular area of the economy (industry, labor market, trade, etc.). They are published regularly at a certain time by governmental agencies and the private sector. Most important can be termed as inflation, GDP, unemployment, price indexes. In this report are described the macroeconomic indicators of Latvia during the period 2005-2015.

The aim of the article - to present the main macroeconomic indicators of Latvia for the period 2005-2015, and to make conclusions.

The objectives of the article:

- To describe information about population;
- To analyse changes in the GDP
- To describe inflation;
- To analyse changes in the government budget.

The Methods: Theoretical and practical analysis of major macroeconomic indicators.

1. Population, GDP, Inflation

Population - is a summation of all the organisms of the same group or species, which live in a particular geographical area, and have the capability of interbreeding.

Table

Population in Latvia from 2005-2015 year (numbers)

Year	Total
2005	2 249,7
2006	2 227,9
2007	2 208,8
2008	2 191,8
2009	2 162,8
2010	2 120,5
2011	2 074,6
2012	2 044,8
2013	2 023,8
2014	2 001,5
2015	1 986,1

In this table we can see population in Latvia. In 2005 year was 2 mln 249,7 thsd people in Latvia, but in 2015- 1 mln 986,1 thsd, it was less than 263.6 thsd. In regional breakdown the number of population increased only in Pierīga region (by 0.6 thsd) , because most of people after school are going to study to Riga. In turn, the largest drop was recorded in Latgale region – of 4.7 thsd, it was because in this region is difficult to find a job,also not more chances to study.

Gross domestic product (GDP) is the monetary value of all the finished goods and services produced within a country's borders in a specific time period. GDP includes all private and public consumption, government outlays, investments and exports minus imports that occur within a defined territory

Figure 1. Latvia Gross Domestic Product from 2006-2015.

In this figure we can see The Gross Domestic Product (GDP) in Latvia. The highest GDP was in 2006- 11,6%, but the lowest in 2009: -14,20%. in 2008 Latvian GDP was the third lowest among the EU countries. The Reason was financial crisis. Uruguay, Botswana and Kazakhstan overtook Latvia in competitiveness.

Inflation is the rate at which the general level of prices for goods and services is rising and, consequently, the purchasing power of currency is falling.

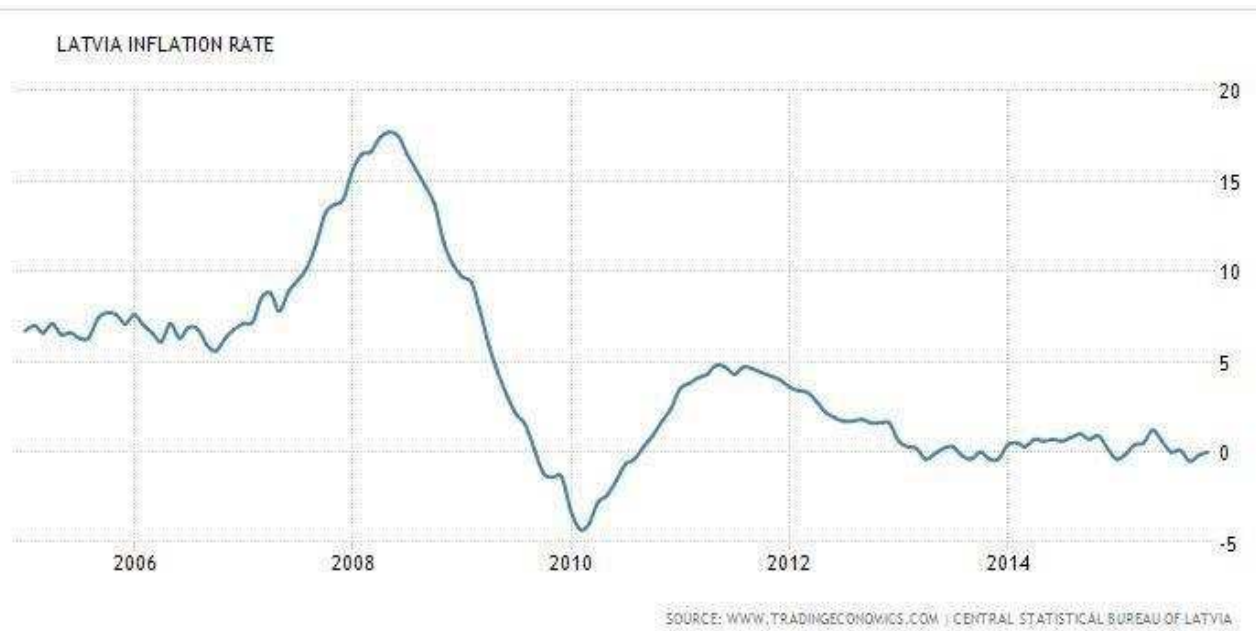

Figure 2. Inflation rate in Latvia 2006-2014,(%)

In this figure we can see the inflation rate in Latvia. The highest inflation was in 2008. After that there was sharp decrease which caused deflation and the reason was economic crisis again. After crisis indicators started to rise but by year 2011 they started to decrease again. Overall situation with inflation in Latvia has been very unstable. Now inflation is low, because oil prices decreased

Government budget revenue and cost dynamics

Figure 3. Latvia Government budget 2005-2014, (%)

In this figure we can see Latvia Government Budget deficit. It averaged -2.19 percent of GDP from 2005 until 2014, reaching an all time high of -0,4 percent of GDP in 2005 and 2007, a record low of -9.80 percent of GDP in 2009. From 2008-2010 year it was high because, in Latvia was crisis. After crisis was economic recovery and budget deficit decreased.

The financial crisis of 2008 severely disrupted the Latvian economy, primarily as a result of the easy credit bubble that began building up during 2004. The bubble burst led to a rapidly weakening economy, resulting in a budget, wage and unemployment crisis. Latvia had the worst economic performance in 2009, with annual growth rate averaging -18%.

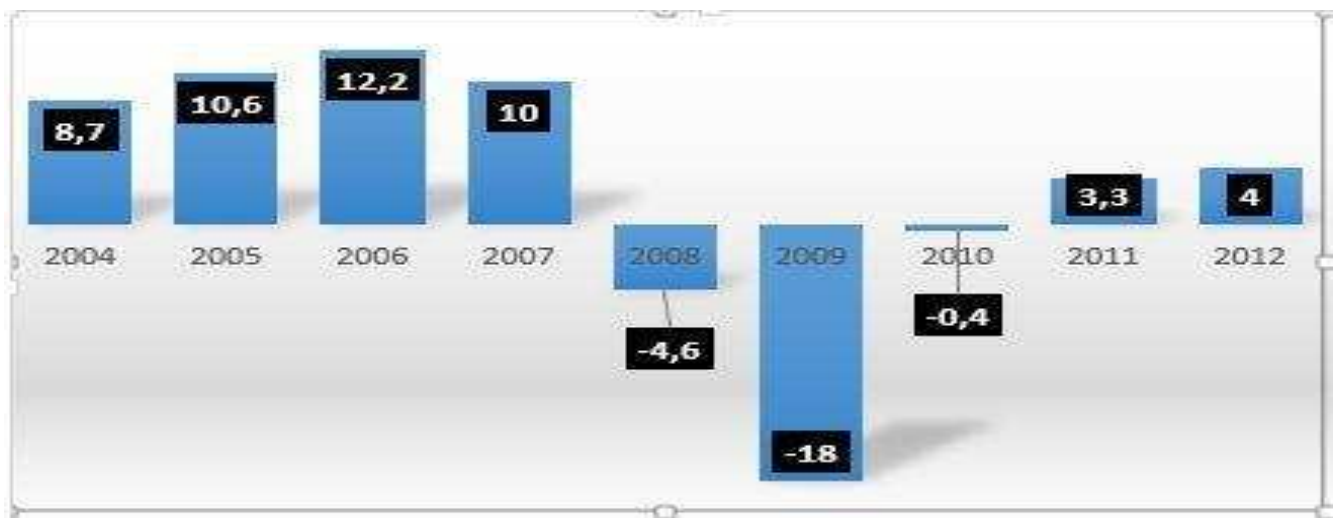

Figure 4. Annual growth rate in Latvia 2004-2012, (%)

In this figure we can see annual growth rate in Latvia. It was the highest in 2006: 12,2%, but the lowest in 2009: -18%. It was negative from 2008-2010, and the reason is financial crisis in Latvia. After crisis economic growth rate get higher. Latvia is a member of the European Union since 2004, and of the Eurozone since 2014. Latvia replaced its previous currency, the lats, with euro on 1 January 2014.

Conclusions

1. From 2005 to 2015 year population in Latvia decreased by 263 thousands.
2. In 2009 Latvia GDP drop by 18%, it was the highest drop in this year in all the world. In the middle of 2010 GDP increased. The highest growth were in the construction industry (+12,4%), trade (+8,7%) , transports and storage industry (+8,0%)

3. The highest inflation was in 2008. Now inflation is low, because oil prices decreased.
4. From 2008-2010 year Government Budget in Latvia was high because, in Latvia was crisis. After crisis was economic recovery and budget deficit decreased.

References

1. Central Statistical Bureau of Latvia 2015, available from: <http://www.csb.gov.lv/> [08.11.2015.]
2. National Employment Agency 2015, available from: <http://www.nva.gov.lv/>, [08.11.2015.]
3. Consumer price index of Latvia 2015, available from: <http://www.tradingeconomics.com/latvia/consumer-price-index-cpi>, [12.11.2015.]
4. Latvian labor market 2015, available from: <http://balticexport.com/?article=latvijas-darbatirgus&lang=en>, [12.11.15.]

Summary

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF LATVIA

Liene Dārzniece

Overall the economy of Latvia is very fragile when it comes to some problems in economy. There have been a lot of economic problems in crisis period and it was hard to recover, Latvia's government got into huge debt, population growth decreased as well as other economic indicators. The main problem for all this was crisis, seems like Latvia needs more experienced and skillful government to handle such situations in future. The financial crisis of 2008 severely disrupted the Latvian economy, primarily as a result of the easy credit bubble that began building up during 2004. Latvia is a member of the Eurozone since 2014. Latvia replaced its previous currency, the lats, with euro on 1 January 2014. From 2005 to 2015 year population in Latvia decreased by 263.6 thsd. GDP in Latvia averaged 27.50 USD Billion from 2006 until 2014. Government Budget in Latvia averaged -2.19 percent of GDP from 2005 until 2014. Annual growth rate in Latvia was negative from 2008-2010, and the reason is financial crisis in Latvia. After crisis economic growth rate get higher.

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LITHUANIA

Frederico Gonçalves

Universidade Portuclense, Porto, Portugal

Scientific supervisor - lecturer Romantė Bučienė

Introduction

Macroeconomic indicators between Portugal and Lithuania only made my opinion about Western and Eastern Europe more constructive for the simple reason that even with such big clash of cultures the economy is really similar and it's important to consider the distance between this to countries which almost don't have any economic partnership with each other in market terms. Portugal exports to Lithuania except wine and some primary food, and the other way around. However the purpose of Lithuania of entering in European Union is slowly being fulfilled.

Main economic indicators

Exports from Portugal increased by 4.5 percent to €4303 million in November of 2015 from €4118 million a year earlier. Exports of goods to European Union countries rose by 9.3 percent while those sent outside of the EU shrank 7.6 percent. Exports in Portugal averaged 1019.67 EUR Million from 1950 until 2015, reaching an all-time high of 4696.48 EUR Million in July of 2015 and a record low of 1.69 EUR Million in January of 1950.

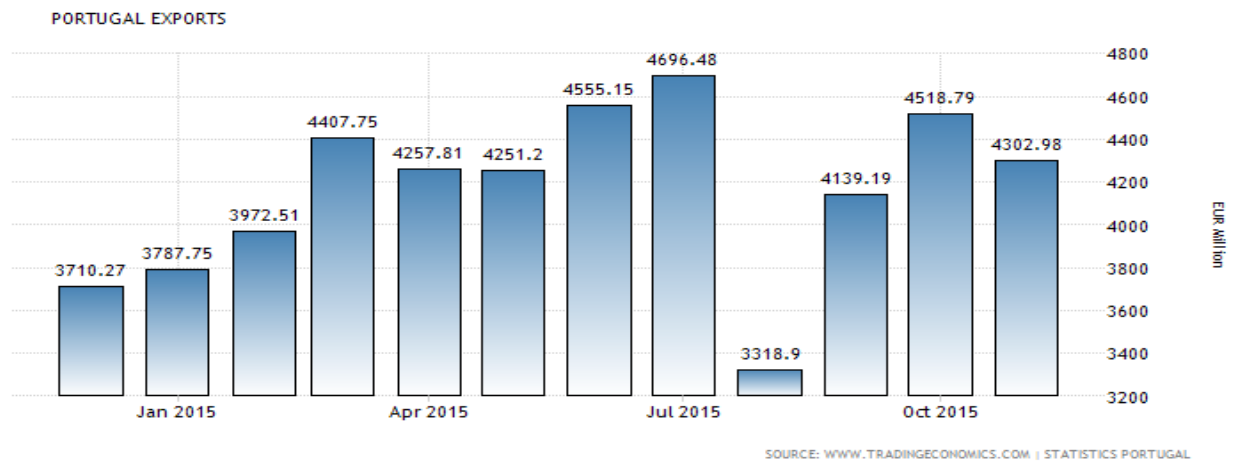

Figure 1. Portugal Exports

Imports to Portugal increased by 1.2 percent to €4998 million in November of 2015 from €4937 million a year earlier. Imports of goods from European Union countries rose by 1.9 percent while those from outside of the EU shrank slightly by 1 percent. Imports in Portugal averaged 1458.18 EUR Million from 1950 until 2015, reaching an all-time high of 5744 EUR Million in July of 1955.

Figure 2. Portugal Imports

Portugal Unemployment Rate

Portuguese unemployment rate remained unchanged at 11.9 percent in the third quarter of 2015, staying at its lowest level since the fourth quarter of 2010, as the number of unemployed went down by 0.3 percent while employment dropped by 0.1 percent. A year ago the unemployment rate was recorded at 13.1 percent. Unemployment Rate in Portugal averaged 7.61 percent from 1983 until 2015, reaching an all-time high of 17.50 percent in the first quarter of 2013 and a record low of 3.70 percent in the second quarter of 2000. Unemployment Rate in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

Figure 3. Portugal Unemployment Rate

Portugal GDP Growth Rate

The Portuguese economy showed no growth in the three months to September, compared to 0.5 percent growth in the previous quarter and matching preliminary estimates. While domestic demand contracted by 0.5 percent mainly due to a 2.9 percent reduction of investment, net external demand expanded as imports fell shrank 3 percent while exports fell at a slower 2.1 percent, final figures showed. GDP Growth Rate in Portugal averaged 0.39 percent from 1988 until 2015, reaching an all time high of 3.30 percent in the fourth quarter of 1990 and a record low of -2.60 percent in the first quarter of 1991. GDP Growth Rate in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

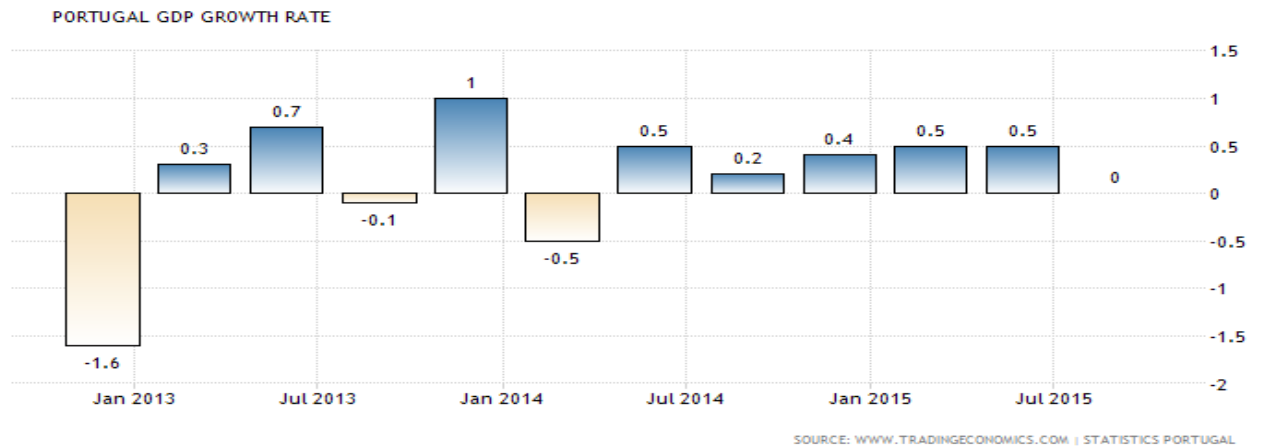

Figure 4. Portugal GDP Growth Rate

Lithuania indicators

Lithuania Unemployment Rate

Unemployment Rate in Lithuania increased to 9 percent in December from 8.40 percent in November of 2015. Unemployment Rate in Lithuania averaged 8.51 percent from 1995 until 2015, reaching an all time high of 15.30 percent in July of 2010 and a record low of 2.70 percent in June of 2007. Unemployment Rate in Lithuania is reported by the Lithuanian Labour Exchange.

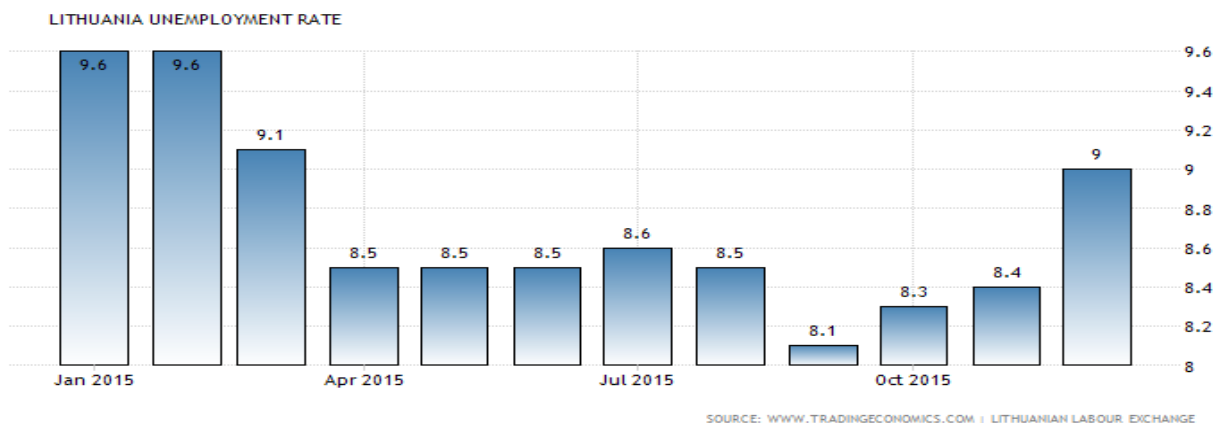

Figure 5. Lithuania Unemployment Rate

Lithuania Exports

Exports in Lithuania decreased to 2058.50 EUR Million in November from 2186.30 EUR Million in October of 2015. Exports in Lithuania averaged 911.11 EUR Million from 1994 until 2015, reaching an all time high of 2373.30 EUR Million in October of 2014 and a record low of 135.50 EUR Million in October of 1994. Exports in Lithuania is reported by the Statistics Lithuania.

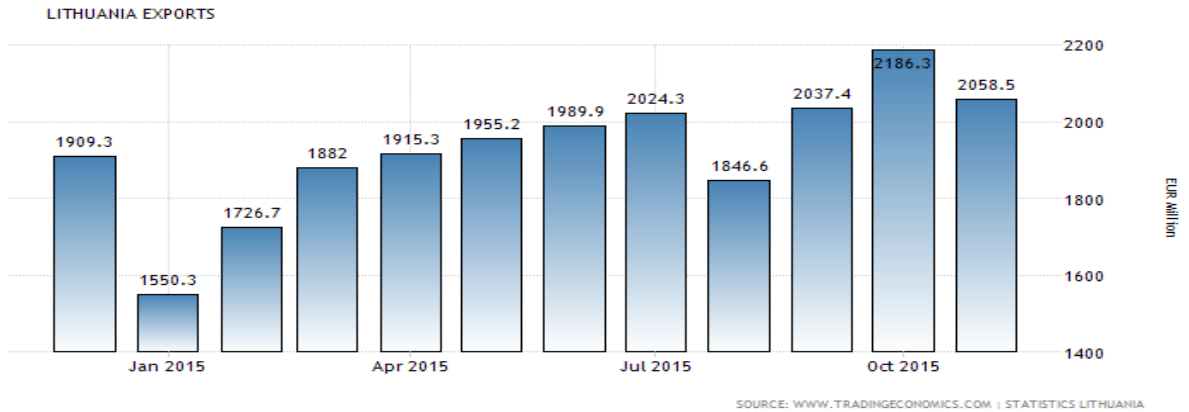

Figure 6. Lithuania Exports

Lithuania Imports

Imports in Lithuania decreased to 2122.30 EUR Million in November from 2267.30 EUR Million in October of 2015. Imports in Lithuania averaged 1107.20 EUR Million from 1994 until 2015, reaching an all time high of 2494.60 EUR Million in October of 2014 and a record low of 153.20 EUR Million in October of 1994. Imports in Lithuania is reported by the Statistics Lithuania.

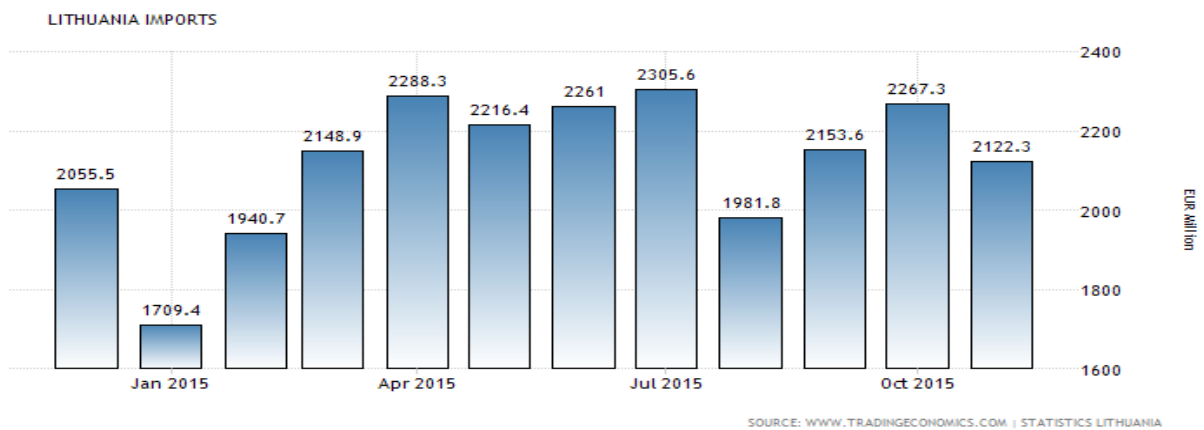

Figure 7. Lithuania Imports

Lithuania GDP Growth Rate

The Gross Domestic Product (GDP) in Lithuania expanded 0.40 percent in the third quarter of 2015 over the previous quarter. GDP Growth Rate in Lithuania averaged 1.06 percent from 1995 until 2015, reaching an all time high of 4.20 percent in the first quarter of 2003 and a record low of -13.10 percent in the first quarter of 2009. GDP Growth Rate in Lithuania is reported by the Statistics Lithuania.

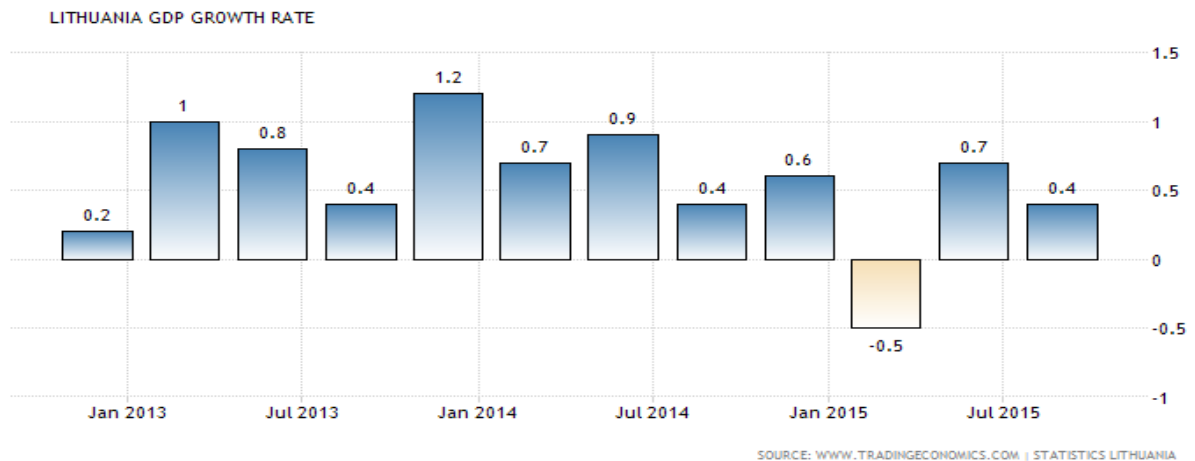

Figure 8. Lithuania GDP Growth Rate

Conclusions

1. Separated by two time zones and 3,300 kilometres, Portugal and Lithuania seem to have a lot marking their differences. A flight between capitals stretches clear across Europe. Nonetheless, in the torpor of summer, both countries are reminding their European neighbours that they exist, each in its own way. Lithuania took over the rotating presidency of the bloc on July 1, just in time for the accession of Croatia. Meanwhile, Portugal and its prime minister, Pedro Passos Coelho, have narrowly escaped a huge political crisis following the surprise resignation of a key government figure, Finance Minister Vitor Gaspar. That's a serious setback for a state that, two years ago, was placed under the "assistance" of the eurozone and the International Monetary Fund (IMF). To each his destiny, and to each his own headaches, in a Europe where distance generates indifference at best, prejudices or even hostility at worst: in Lithuania, the ups and downs of Portuguese politics do not interest the crowds; the Lithuanians are more worried about the turpitude of neighbouring Russia and Belarus, powerful foils that push the country ever further into the European game. And in Lisbon, as elsewhere in the west of the continent, no one even noticed the distant partner would be sharing the presidency for six months, presiding over the destinies of 500 million Europeans. Three years ago, the Portuguese had their eyes on Athens, Madrid, Berlin, Paris, and even Washington. With no great hope of emerging from the tunnel any time soon, they are turning above all now to their national politicians, who are tearing themselves apart after two years of hard work under the tutelage of the "troika" of donors [the IMF, the European Central Bank, and the European Commission].

2. In these times of eurozone crisis, the two capitals are but two sides of the same coin, and have more in common than may first appear. Lithuania also knows what recession and adjustment mean. The year 2009 witnessed the collapse of the “Baltic Tiger”, with a recession that saw a 15 per cent drop in GDP, the most violent in Europe, and a painful awakening following the “miracle” of the post-Soviet years. The current centre-right government, unlike that of its Latvian neighbour, refused to beg before the IMF and administered the country its bitter medicine all by itself, without devaluing its currency. Depending on their rank, civil servants saw their salaries cut between five and 50 per cent. Departments let go of some of their staff. Even retirees had their pensions cut. The plan has parliamentary backing and witnessed no popular uprising. Not all the problems have been resolved, but growth has picked up again. “You don’t like austerity? Try communism!” goes a popular saying along the Baltic shores that sums up the local attitude. For its part, Portugal escaped communism, but not the IMF nor the ministrations of the eurozone emergency fund.
3. Despite facing popular resistance that grows more vigorous every day, Portuguese leaders have shown a certain zeal. Among the countries of the eurozone that have received assistance, Portugal may be the only one to have anticipated the demands of its creditors. So far, the Portuguese leaders and the troika have laid particular emphasis on cleaning up public accounts, putting structural reforms somewhat to the side. Although that prevents the recession from getting deeper, it also risks feeding despair against the backdrop of massive unemployment. The relative success of Lithuania, where the minimum wage is less than €300, does not really stir the envy of the Portuguese. And yet conversely, the unpleasant after burn of the Portuguese hangover does not trouble the Lithuanian leaders. Grybauskaitė and her government have only one pursuit in mind: to join the monetary union as quickly as possible.

List of reference

<http://country.eiu.com/portugal>

<http://www.oecd.org/eco/outlook/portugal-economic-forecast-summary.htm>

<https://portugal.com/portugal/information/economy>

<http://www.tradingeconomics.com/portugal/unemployment-rate>

Summary

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL AND LITHUANIA

Frederico Gonçalves

Portugal still lags behind other European countries in many areas. Government spending accounts for over half of the domestic economy, and bailouts of financial firms have severely strained government finances. Rigid labour regulations prevent the market from adjusting efficiently to changes in labour demand. The rule of law is generally respected, but budgeting problems have led to backlogs in the court system. Compared to the past few years, the pace of Lithuania’s economic growth has roughly halved this year, primarily due to the downside effects of the international environment. Stubbornly low prices for energy commodities and continuing economic sanctions have dragged down economic activity in Russia and in the countries with economic and financial ties to Russia.

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL

Jonathan BastosLampaça

Universidade Portucalense, Porto, Portugal

Scientific supervisor - lecturer Romantè Bučienė

Introduction

The aim of the article is to analyze and describe the macroeconomic indicators of Portugal. The principal's indicators of country are Gross Domestic Product and dynamics, Unemployment and Inflation, Government budget, debt and finally Government's economic policy, data from 2000 to 2015.

1. Economy of Portugal (period of the study 2000-2015)

1.1. Population, education, culture, health care, labour, industry, agriculture

Portugal, including the archipelagos of Azores and Madeira has an estimated population of 10,632,482 people (INE estimated in 2009), representing a population density of 114 people per square kilometer.

The north and the coastal population densities have significantly larger to the rest of the country. Currently the Portuguese population has been increasing, but with a natural growth shrinking, leading to the country would be aged and there is no renewal of generations. On the other hand, the average life expectancy has been increasing in both men and women, which has been crucial for this aging population. The greatest population growth there has been in the coastal districts mainly Setúbal, Porto, Aveiro and Braga, but continues to decline in the interior districts.

Recently migration has increased as a result of African input from the PALOP, Eastern Europeans and South Americans, especially Brazilians, settling primarily in major Portuguese cities. The permanent emigration has remained at low levels since the revolution of April 25, 1974 and the entry into the European

Union. Internally, migration is dominated by the attractiveness of metropolitan areas of Lisbon and Porto in the rest of the country.

Regarding religion, the Portuguese population is mostly Catholic, mainly due to tradition and historical circumstances that Portugal had and lived in the past. Catholics make up about 81% of its population, providing, so the Catholic Church a considerable influence in society, although now not as much as before. In addition to Catholics, Portugal still has a relatively significant presence of Evangelical (or Protestant) and Jehovah's Witnesses. Jews, Anglicans, Islamic, Hindu, Orthodox, Baha'is, Buddhists, Gnostics and the spiritualists are the other existing minority religious groups in the country.

The health in Portugal is characterized by the existence of high-quality health care system (ranked as the 9th best in Europe and 12th best in the world), allowing the country to achieve good positions in various health indicators.

The health system in Portugal is characterized by three co-existing systems: the National Health Service, social insurance schemes for certain special health professions (health subsystems) and private health insurance. The NHS provides universal coverage. In addition, about 25% of the population is covered by health subsystems, 10% by private insurance and another 7% in mutual funds. The Ministry of Health is responsible for the development of national health policy as well as the management of the National Health System. The Health Regulatory Authority is the independent public body responsible for regulating the activity of all health care providers, whether public, private or social.

The industry is a key in the Portuguese economy. Considered broadly, currently represents about 35% of employment, 37% of gross domestic product and 93% of exports of Portuguese goods.

Exports of industrial goods from Portugal exhibited a strong growth trend.

A vast area of continental Portugal remains dedicated to agriculture, although exports of agricultural products no longer pose such a significant part of the economy as in the past. The country continues to export excellent wines, olive oil and fruits (especially the Algarve oranges, cherries and pears), but the commercial sector has gained greater importance in recent years.

More than a third of the country's area is covered by forests, and it is thanks to them that Portugal provides about half the world's cork production. The country is also home to major industrial companies, including an internationally renowned paper mill, the largest producer of wood pellets and the oldest factory in the world canned fish. The fishing industry remains very active in Portugal.

Among the other most prominent industries include whether oil refineries, plastics production, textiles, construction, steel, footwear and leather goods and, not least, tourism.

The Portuguese agriculture is well suited due to weather, relief and favorable soil. In recent decades, it intensified agricultural modernization, although about 12% of the active population work in agriculture. Olive trees, vineyards, wheat and maize are produced in very large areas. The wines (especially the Port Wine) and Portuguese olive oils are greatly appreciated because of its quality. Portugal is also selected quality fruit producer, namely the Algarve oranges, pears of the western region, the cherry and banana Madeira. Other productions are horticulture and floriculture, such as sugar beet, sunflower oil, and tobacco.

1.2. Gross Domestic Product and dynamics

The Gross Domestic Product (GDP) in Portugal was worth 229.58 billion US dollars in 2014. The GDP value of Portugal represents 0.37 percent of the world economy. GDP in Portugal averaged 85.68 USD Billion from 1960 until 2014, reaching an all-time high of 262.01 USD Billion in 2008 and a record low of 3.19 USD Billion in 1960. GDP in Portugal is reported by the World Bank Group.

Figure 1. Portugal GDP

1.3. Unemployment and Inflation.

Portuguese unemployment rate remained unchanged at 11.9 percent in the third quarter of 2015, staying at its lowest level since the fourth quarter of 2010, as the number of unemployed went down by 0.3 percent while employment dropped by 0.1 percent. A year ago the unemployment rate was recorded at 13.1 percent. Unemployment Rate in Portugal averaged 7.61 percent from 1983 until 2015, reaching an all-time high of 17.50 percent in the first quarter of 2013 and a record low of 3.70 percent in the second quarter of 2000. Unemployment Rate in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

The number of unemployed persons in Portugal increased to 643.40 Thousand in November of 2015 from 637.90 Thousand in October of 2015. Unemployed Persons in Portugal averaged 462.33 Thousand from 1983 until 2015, reaching an all-time high of 927.70 Thousand in January of 2013 and a record low of 174.60 Thousand in May of 1991. Unemployed Persons in Portugal is reported by the Statistics Portugal.

Consumer prices in Portugal increased by 0.4 percent year-on-year in December of 2015 easing from a 0.6 percent growth in the previous month, as prices of accommodation and leisure activities rose at a slower pace while food cost showed no growth and transport prices dropped slightly. It was the lowest inflation rate since April of 2015.

1.4. Government budget, debt.

The Portuguese budget deficit for 2014 was revised to 7.2 percent of GDP on September 23rd, after including the cost of the state rescue of Banco Espírito Santo, from a 4.5 percent deficit previously estimated. The government had insisted that the rescue loans should not be counted towards the deficit, but Eurostat decided against it. Meanwhile, the National Statistics Institute expects a 2.7 percent of GDP deficit this year, excluding the impact from the bank rescue worth 4.9 EUR billion, the same as previously estimated by the government. However, in the year ended in June, the deficit including the capital injection was recorded at a much higher 6.4 percent of GDP. Government Budget in Portugal averaged -4.87 percent of GDP from 1995 until 2014, reaching an all-time high of -2.80 percent of GDP in 1999 and a record low of -10.20 percent of GDP in 2009. Government Budget in Portugal is reported by the Eurostat.

The Portuguese national debt, as any other government debt, is the financial amount the Portuguese State owes, externally and internally, due to its several financial commitments. By the first semester of 2013, the Portuguese national debt was 130% of the GDP, around 214.5 billion Euros. There were two main periods since the early 90s, when the debt of Portugal has had a strong growth. The first was at the beginning of the third millennium, i.e., from the year 2000 the Portuguese public debt begins to have a growth that many economists considered worrisome, and that in their opinion would contribute to create a structural crisis in the country. However, the big increase in the public debt, in parallel with the rest of Europe, is in the post-2008, after the international crisis of the Great Recession which began in 2008, that caused the sovereign debt crisis in the majority of European countries.

1.5. Government's economic policy.

The Government of Portugal is one of the four sovereignty bodies of the Portuguese Republic, together with the President of the Republic, the Assembly of the Republic and the courts. It is both the body of sovereignty that conducts the general politics of the country and the superior body of the Portuguese public administration. The Government of Portugal is also referred as the Government of the Portuguese Republic, the Portuguese Government or simply the Government. The term "constitutional government" or simply "government" also refers to collective ministry in the sense of the team of ministers and its period of government under one Prime Minister.

Portugal joined the European Union in 1986 and the Eurozone in 2002. A sovereign debt crisis in 2011 threatened to sink the economy. Pedro Passos Coelho's center-right Social Democrats defeated Prime Minister Jose Socrates's Socialist Party in the 2011 general elections. In May 2011, Portugal accepted a €78 billion European Union–International Monetary Fund bailout plan that included demands for structural reforms that would reduce public debt and increase incentives for private investment. In 2014, the country's highest court blocked the government from making the public spending cuts required to receive the last installment of the bailout. The economy is based primarily on services and industrial production. Some state enterprises have been privatized. Overall unemployment decreased from 2013 to the first quarter of 2014 but remains well above pre-crisis levels.

Conclusions

1. This work helped me to be more aware about the state in which Portugal is and the difference over the years, as this crisis has affected all sectors. The crisis that Portugal became due in large part to the

national money spent on unnecessary things: underwater, highways, PPP, for us at this time we are spending money that is not ours and we are paying with a high rate interest, which leads to income cuts, declining investment in education and health.

2. Portugal suffered a lot in recent years due to the crisis and also the bank scandals, the people felt very stuffy consequences.

3. In recent years Portugal has been recovering gradually but still has a long way to properly traverse.

List of reference

<http://country.eiu.com/portugal>

<http://www.heritage.org/index/country/portugal>

<http://www.oecd.org/eco/outlook/portugal-economic-forecast-summary.htm>

<https://portugal.com/portugal/information/economy>

<http://www.tradingeconomics.com/portugal/unemployment-rate>

<http://www.tradingeconomics.com/portugal/unemployed-persons>

Summary

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF PORTUGAL

Jonathan Bastos Lampaça

The Portuguese Economy has been steady, expanding continuously since the third quarter of 2014, with a yearly GDP growth of 1.5% registered in the second quarter of 2015. The economy growth has been accompanied by a continuous fall in the unemployment rate (11.9% in the second quarter of 2015, compared with 13.9% registered in the end of 2014). The Government budget deficit has also been reduced from the 11.2% of GDP in 2010 to 4.8% in 2014. These rates mark an inversion from the negative trends caused by the impact of the Financial Crisis of 2008 in the Portuguese Economy, that made it to shrink for three consecutive years (2011, 2012 and 2013), accompanied by a high increase of the unemployment rate (that achieved a record of 17.7% in the early 2013). The crisis has caused a wide range of domestic problems that are specifically related to the levels of public deficit, as well as the excessive debt levels, in the economy, culminating in the confirmation from Portugal to a €78 billion financial bailout from the EU in April 2011, following similar decisions from Greece and Ireland. The government that assumed office in June 2011 had to face tough choices in regard to its attempts to stimulate the economy while at the same time seeking to maintain its public deficit around the EU average

THE MACROECONOMIC INDICATORS OF SPAIN

Miguel Ángel Muñoz Barrera

University of Almeria, Almeria, Spain

Scientific supervisor - lecturer Romantė Bučienė

Introduction

The main objectives of this work are the study of the Spanish economy, population, education, culture, health care, labor, industry, agriculture.

In the article will also explain the following points: Gross Domestic Product, Price Indexes, Inflation, Labor Market, Employment and Unemployment, Government budget revenue and cost dynamics.

Population

Spain, located in the south of Europe, has an area of 505,600 Km². Spain, with a population of 46,439,864 people, is in the 29th position in the table of population composed of 196 countries and has a moderate population density, 92 inhabitants per km².

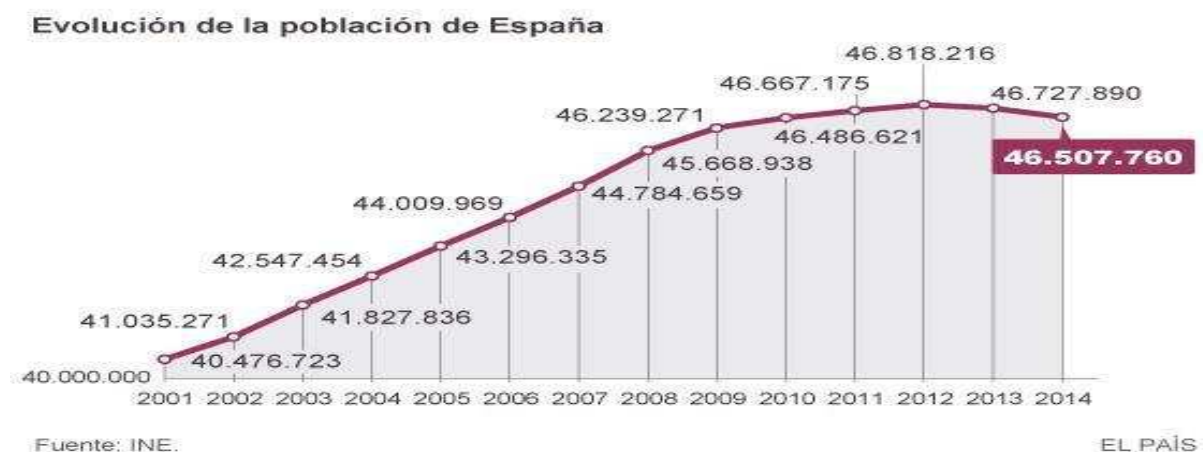

Figure 1. Evolution Spanish population

Education

Public spending on education was 47,220 million euros in 2013. This represents 4.58% of GDP, similar to the previous year.

The annual expenditure per student in public schools was 7,861 euros, exceeding the average for the European Union (6,829 euros).

Early school leaving in Spain (24.9%) remains twice the average for the European Union (12.8%).

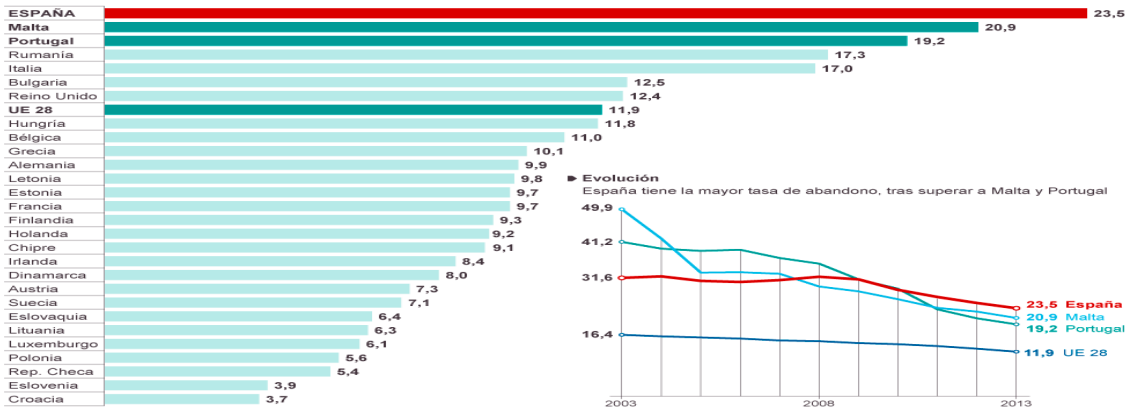

Figure 2. Education

Culture

The Spanish society lives every day in a very particular way. The Spanish like to enjoy their holidays, dress up your fashion, and take your tapas in the many bars that are distributed by the cities or their particular taste traditional food.

Health care

Public expenditure on health in Spain decreases 4830.6 million in 2013, ie 3.79% to 64,918.2 million euros, which accounted for 13.95% of total public expenditure. This figure means that the public health expenditure in 2013 reached 6.25% of GDP, down 0.42 points from 2012, when spending was 6.67% of GDP.

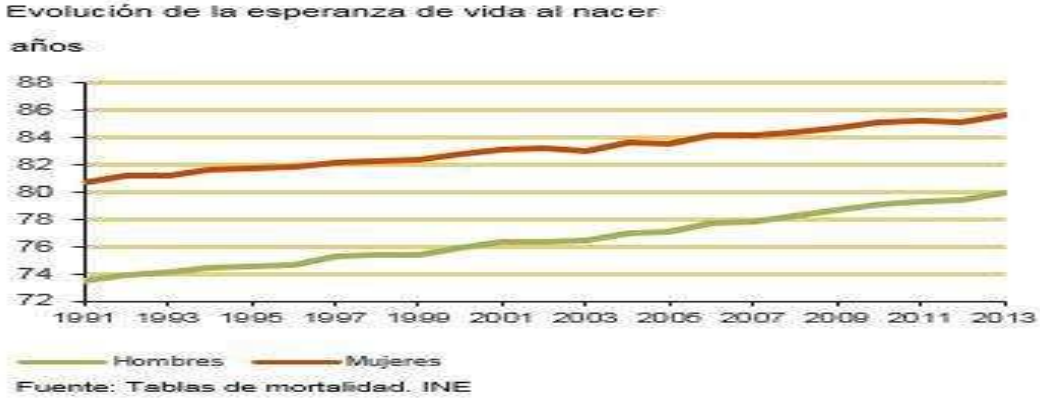

Figure 3. The public health expenditure

Labor

Despite praise from international institutions (IMF, OECD and European Commission) applied to labor reform in Spain, the fact is that the labor market has not corrected the major problem of duality between conditions of permanent jobs and temporary jobs and on the other hand, if you have significantly harmed the working conditions, especially wages, new jobs.

The Spanish industry

Today, the secondary sector contributes 39% of GDP and employment for 26.5% of the workforce. Although industrial production increased in absolute terms, its share in the overall national economy has been losing relative weight, since the eighties, before the growth of the tertiary sector.

Agriculture

The Ministry of Agriculture, Food and Environment, in its report "Environmental Profile of Spain 2012" It documented that the average annual loss of soil throughout the country stood at 14.7 tons / hectare. To get an idea of what this means, suffice to say that you need about 2,000 years to form 10 cm of topsoil, which is one generation per year of this resource no more than 1 tons / hectare, indicating that to regain lost ground in one year is needed for almost 15 years.

Gross Domestic Product

In the annual comparison, GDP increased 3.4% over the same period of 2014. One thing that did reaffirm the Bank of Spain in its forecast for the whole of 2015 (3.1%), only slightly less optimistic the Government (3.3%).

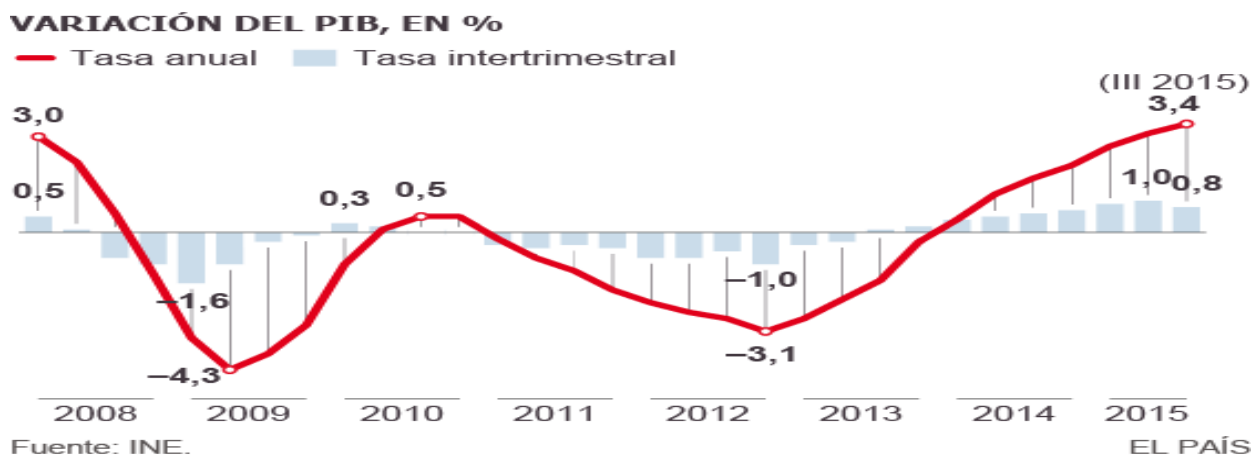

Figure 4. The Gross Domestic Product

Price indexes or inflation

The annual change in the CPI in Spain in December 2015 was 0%, 3 higher than the previous month tenths. The monthly change in the CPI (Consumer Price Index) is -0.3%, from so that the accumulated inflation in 2015 is 0%.

Of note is the 1.1% rise in the prices of Recreation and culture, reaching its annual rate at 0.2%, which contrasts with the decrease in prices of clothing and footwear of -2.0%, and a variation of 0.5%.

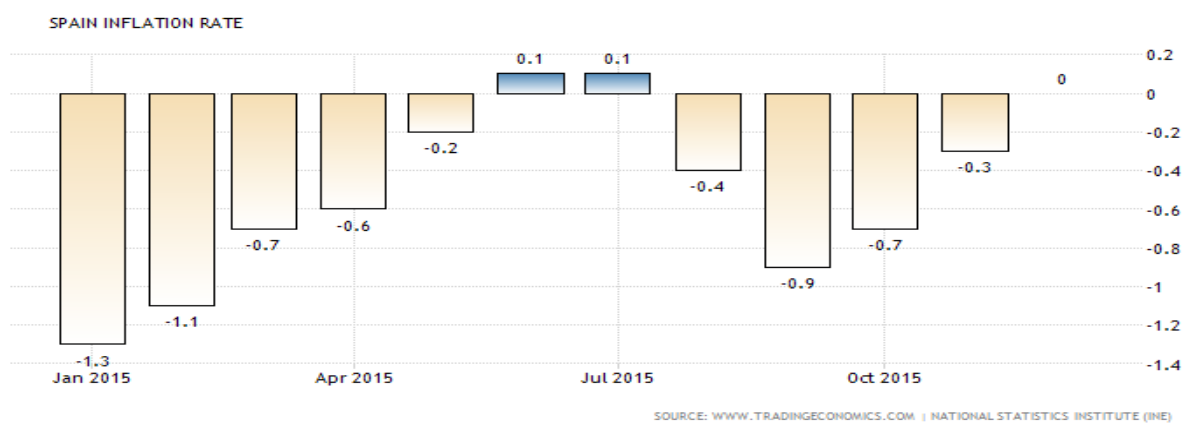

Figure 5. Spain inflation rate

Labor Market, Employment and Unemployment

In terms of employment, Spain's business structure is characterized by a high fragmentation into small business units, to the extent that 8 out of 10 companies have 1 or 2 employees. Most small enterprises lie in the services sector and particularly in trade, while the bulk of large companies are concentrated in the industrial sector. This characteristic is complemented by a significant number of large companies with a strong international presence in sectors related to infrastructure development, renewable energy, tourism, banking, insurance, textile industry, healthcare technology, aeronautics, the agri-food sector or the automotive industry.

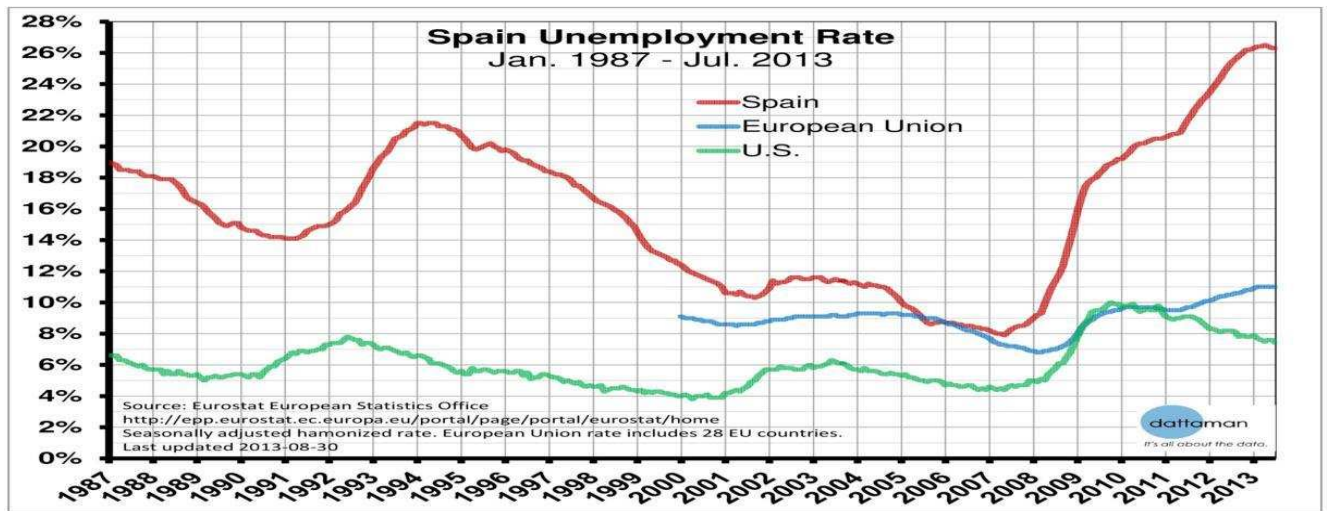

Figure 6. Spain Unemployment rate

Although The Spanish labor market is improving, it continues to have serious structural problems such as the high rates of youth unemployment and of persons older than 50 years, the high percentage of long-term unemployed, the high transient nature of jobs, the low level of (accredited) employment-oriented training and the high number of discouraged youth.

Government budget revenue and cost dynamics

Public spending in Spain in 2014, declined 2396.0 million, 0.51% to a total of 463,041.0 million euros. This figure means that public spending in 2014 reached 44.50% of GDP, down only 0.60 points compared to 2013, when spending was 45.10% of GDP. The position of Spain to the rest of the world in 2014 in terms of expenditure is concerned, it has remained unchanged, which is in 11th place. The percentage of GDP spending represents has declined the number 32 of 188 countries, the ranking of public expenditure to GDP.

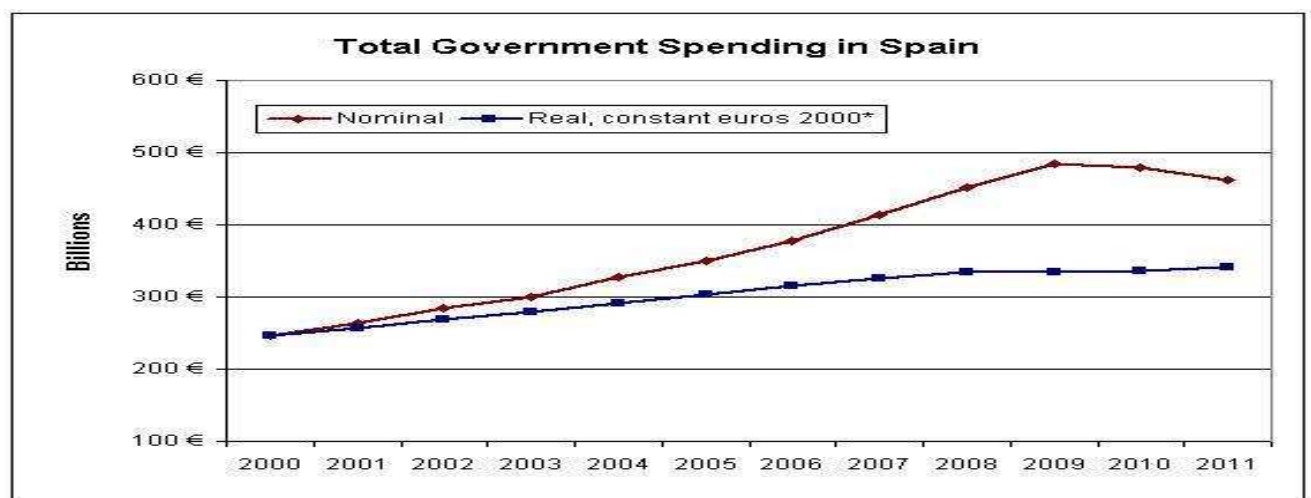

Figure 7. Total Government Spending in Spain

References

<http://www.datosmacro.com/paises/espana>

<https://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=2627&acro=lmi&lang=en&countryId=ES®ionId=ES0&nuts2Code=null&nuts3Code=null®ionName=National%20Level>

<http://www.ahk.es/es/quienes-somos/faqs/mercado-espanol/>

http://elpais.com/tag/ipc_indice_precios_consumo/a/

http://economia.elpais.com/economia/2015/10/12/actualidad/1444643861_344467.html

<http://universidades-iberoamericanas.universia.net/espa%C3%B1a/vivir/cultura.html>

Summary

MACROECONOMIC INDICATORS OF SPAIN

Miguel Ángel Muñoz Barrera

The Spanish economy begins to disconnect from Europe to start presenting an opposing European cyclical profile that can present serious problems of economic policy. The slowdown is latent, contained in part by the current economic boom in the foreign sector, and driven mainly by the reduction in consumption caused by firing inflation. This reduction in consumption and investment in the only positive repercussion is the slowdown in growth in the housing sector while presenting yet. Meanwhile, the slowdown in investment in construction must be taken into account in maintaining a steady and consistent growth of GDP. Finally, as in every beginning of economic recession, a decline in employment starts to grow, driven by the reduction in investment, which emphasizes and extend its growth gradually reduced.

THE PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT IN GEORGIA

Lika Gujejiani

Ilia State University, Georgia

Scientific supervisor - Ingrida Galkauskienė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences

Introduction

Way from education system to the labor market is a big challenge for all young people. Youth face many problems until they find the job and even when they are employed they have many points of issue. Slow or complicated involvement in the labor market may have long affect on a person's future career and his financial position.

Unemployment among young people is not only in Georgia, but it is the world problem. The ILO report says that in 2013, 73.4 million young people were deprived of work in the world, which is 12.6% of the population. In the future, this figure will continue to increase and reach a critical point. The situation is alarming for Georgia, where unemployment is a serious problem. According to available data, the overall employment rate of up to 25 years age group is about 2.5 times lower than in older age groups of the same figure. 20-24 years of age, the youth unemployment rate is more than 67%. Nowadays, 9% in the 15-19 year age group is employed, and the young people of 20-24 years who work in the country are the 33% of the total number of young people living in Georgia. The remaining part is looking for the job.

Every third person in Georgia until 24 is unemployed

Georgian economist Avto silagadze suggested that maybe the end of 2016 the situation will slightly improve, but the situation is not expected to improve substantially. In Georgia if a person is over 15 and does not study or work is unemployed. In the past this age was 18. The youth unemployment rate is very high. Statistics show that unemployment in youth is much greater compared to other group of people. The problem is complicated by the fact that the service cannot find too many people who finish high school. Situation can be improved because the first step has been taken in the agricultural sector and for additional investments, to be supporting factor for youth employment.

Choice between studying or working

Labor Code of Georgia says that a person age of 16 years already has an ability to work, but he can be employed only if his job does not hamper him to get education. In fact, this requirement is not fulfilled in our country because there are no jobs, where young people can work part-time and the remaining time pay attention to education. Comparing to Georgia, abroad there is more possibility to find a job, because there are more choices and you can work and study at the same time. That's why for example in Germany, children study at school and already have their own income. In most cases, students also pay tuition fees with their wages. For this reason, many Georgian youth wish to live in another country to have own money. If we compare this situation to Georgia, there is hardly possible to start working as a saleswoman, waitress or anywhere in the field of service and the work hours are from morning until late at night in exchange for inappropriate wages. The employer is not trying to hire 1, 2 or 3 people to share work and give the opportunity to students to study at the same time. It turns out that youth in Georgia make a choice, either to work or to study. So, if you work you don't have time to get education and also not enough money to pay fee for your university. And the other problem is that you won't have a good salary if you don't finish high school. That is why mostly in Georgia, youth prefer not to work and get pocket money from their parents.

Besides the fact that there is a lack of vacancies in Georgia, companies do not want to have employee that does not have a qualification and there is almost no places where youth can be an intern and gain experience. Not to mention the private sector, even state structures are not sufficiently developed in this institute.

References

1. [http://eapnationalplatform.ge/admin/editor/uploads/files/publications/Policy%20Paper%20on%20Youth%20Employment%20in%20Georgia%20final%20\(1\).pdf](http://eapnationalplatform.ge/admin/editor/uploads/files/publications/Policy%20Paper%20on%20Youth%20Employment%20in%20Georgia%20final%20(1).pdf)
2. <https://nativasvanidze88.wordpress.com/2014/02/16/%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%96%E1%83%A0%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%A3%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91/>
3. http://eprc.ge/admin/editor/uploads/files/Report_WEB_GEO.pdf
4. <http://www.tavisupali.ge/sazogadoeba/68-studentebis-mthavari-problema-umushevroba.html?lang=ka-GE>
5. http://www.for.ge/view.php?for_id=23889&cat=1

THE PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT AND EMPLOYMENT IN PORTUGAL

Cristóvão Humberto Basílio Paixão

Universidade Portucalense Infante D. Henrique, Portugal

Scientific supervisor - Ingrida Galkauskienė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences

1. Portugal Youth Unemployment Rate

Youth Unemployment Rate in Portugal decreased to 29.90 percent in January from 31 percent in December of 2015. Youth Unemployment Rate in Portugal averaged 20.46 percent from 1983 until 2016, reaching an all time high of 40.70 percent in February of 2013 and a record low of 11.10 percent in March of 1991. Youth Unemployment Rate in Portugal is reported by the Eurostat.

2. Insecure employment among young people cause for concern

In Portugal, the predominance of insecure and flexible forms of work among young people is seen as a serious risk associated with the transition into adulthood.

Portugal continues to suffer from high unemployment and job precariousness, which affects the different social categories and regions, although in an unequal way the " Instituto Nacional de Estatística - INE", showed that the unemployment rate has begun to rise again and the long-term unemployment is assuming a worrying dimension (affecting 64.5% of unemployed persons).

Additionally, job precariousness remains relatively high and is growing, affecting 21% of workers, particularly young workers. In the first quarter of 2015 there were 773,000 workers with fixed-term contracts or other type of contract, which represents an increase of more than 42,000 compared with the same period last year – an increase of 5.7%. These subjects have been widely discussed in the relevant Portuguese newspapers.

The predominance of insecure and flexible forms of work among young people is identified in a study published by the Institute of Social Sciences of the Lisbon University (Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa – ICS-UL) in May as a serious risk. The risk is associated with transition into adulthood, since intermittent work situations, ranging from traineeships, part-time jobs, scholarships, accumulation of jobs, odd jobs, and other forms of employment formerly called atypical, are likely to be institutionalised as typical, structuring both labour and life trajectories of today's young people.

In a report published by OECD, similar concerns are shared: these include the high levels of youth unemployment, particularly among young people with low qualifications who were the hardest hit by the economic crisis, the increasing share of young people in Portugal who are neither employed, nor registered as unemployed, or in education or training (NEET) and the long periods of unemployment which hamper workers' employability.

3. In comparison

Bailed-out Portugal added to the unemployment woes of southern Europe on Thursday as the country's jobless rate hit a startling 18% of the working population. The first quarter figures from the national statistics institute revealed that youth unemployment had soared even higher, with 43% of the under 25s who are not studying now unable to find work.

"It is a dramatic and brutal increase," said Helena Pinto, a deputy for the Left Bloc party, who also pointed to a leap in emigration by people desperate to find work.

Portugal's economy is expected to shed yet more jobs and shrink by a further 2.3% this year, as prime minister Pedro Passos Coelho's government forces ever-deeper austerity on the country at the bidding of the troika of lenders who keep it afloat - the International Monetary Fund, the European Central Bank and the European Commission.

Portugal has now been in recession for almost three years and Passos Coelho's announcement last week that he would cut another €4.8bn spending over the next three years is expected to harm short-term growth further.

Recent measures include the decision to sack one in twenty public employees, increase civil service working week from 35 to 40 hours and raise the retirement age by a year to 66. On Thursday government sources let it be known that civil service pensions may also suffer as the country tries to plug holes in the social security system.

But austerity has so far failed to achieve its main target of taming the country's budget deficit, which increased last year from 4.4% of GDP to 6.4%.

Last month the country's constitutional court threw out €5.8bn in cuts to, amongst other things, civil service pay and sickness benefits.

A troika mission is this week studying government measures designed to replace those cuts and study Portugal's progress since it requested a bailout in April 2011.

There was better news earlier this week with the government selling ten year bonds on Tuesday for the first time since the bailout, raising €3bn.

The partial return to markets, where it offered 5.7% interest, was seen as a sign of potential recovery in a country which needed €78bn of bailout money to escape bankruptcy after its debt rating was reduced to junk status. Officials said it could have sold three times as much debt this week, raising hopes that Portugal could wean itself off aid next year.

"We have not only completely got the financing we need for this year, we've also started gathering the financing we need in 2014 so as to ensure we can exit the bailout program successfully," finance minister Vitor Gaspar said.

The government forecasts a third straight year of recession in 2013 and the European commission see unemployment rising to 18.5%.

As austerity measures fail to spark growth in other southern European countries, the troika has shown some slight signs of softening and recently extended the repayment period for Portugal's bailout loans by an average of seven years - but it has to produce cuts to compensate for the constitutional court decision first.

Meanwhile figures from Greece on Thursday showed youth unemployment rose above 60% for the first time in February, reflecting the pain caused by the country's crippling recession after years of austerity under its international bailout. Greece's jobless rate has almost tripled since the country's debt crisis emerged in 2009 and was more than twice the euro zone's average unemployment reading of 12.1% in March.

While the overall unemployment rate rose to 27%, according to statistics service data released on Thursday, joblessness among those aged between 15 and 24 jumped to 64.2% in February from 59.3% in January. A year ago in March 2012 youth unemployment was 54.1%. Athens has lowered the minimum monthly wage for those under 25 years by 32% to about €500 to entice hiring.

Greece's economy is in its sixth year of recession and expected to slump by 4.2 to 4.5% this year.

References

1. https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_main&xpid=INE&xlang=pt
2. [http://www.pordata.pt/Portugal/Taxa+de+desemprego+total+e+por+sexo+\(percentagem\)-550](http://www.pordata.pt/Portugal/Taxa+de+desemprego+total+e+por+sexo+(percentagem)-550)
3. http://economico.sapo.pt/noticias/portugal-continua-entre-os-paises-com-maior-taxa-de-desemprego-jovem_231251.html
4. <http://www.tsf.pt/economia/interior/portugal-tem-a-terceira-maior-queda-no-desemprego-da-zona-euro-em-dezembro-5010957.html>
5. <http://pt.tradingeconomics.com/portugal/unemployment-rate>

VADOVO GALIA IR VALDŽIOS ŠALTINIAI

Agnė Kurlinskaitė

Mokslinė vadovė – lektorė Nijolė Kašėtienė

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Vadovavimo proceso samprata

Vadovavimas – viena svarbiausių vadovo funkcijų, susijusių su tarpasmeniniais valdymo aspektais; tai – gebėjimas paveikti grupę, kad ji suprastų organizacijos tikslus ir efektyviai jų siektų. Poveikis gali būti formalus, pavyzdžiui, vadovo pareigos ar formaliai suteikia valdžia, ir nesankcionuotoje – grupėje savaimė atsiranda lyderis. Taigi ne visi organizacijų vadovai yra lyderiai ir ne visi lyderiai yra vadovaujantys darbuotojai. Vadovavimo specifika reiškiasi tuo, kas išskiria žmogų, gebantį paveikti kitų žmonių veiksmus ir pastangas bendram tikslui realizuoti, kad kuo efektyviau būtų panaudoti visi turimi išteklių. Vadovavimas – ypač svarbi ir sudėtinga vadybos funkcija, centrinė jėga, laiduojanti sėkmingą organizacijos veiklą.

Vadovavimo tyrėjai dažnai ginčijasi, ar į vadovavimą turi būti žvelgiama kaip į ypatingą vaidmenį, ar kaip į pasidalijamos įtakos procesą. Vienu požiūriu teigiama: visose grupėse vyrauja pasidalijimas vaidmenimis, tarp kurių yra ir vadovavimo vaidmuo, kartu su atsakomybe ir funkcijomis, kuriomis negalima plačiai dalytis, nes tuomet bus rizikuojama grupinio darbo efektyvumu. Asmuo, iš kurio tikimasi sėkmingo vadovavimo, apibūdinamas „vadovu“. Kiti nariai vadinami „pasekėjais“, nors kai kurie iš jų atlieka svarbiausias vadovavimo funkcijas. Organizacijoje vienu metu asmuo gali užimti vadovo ir pasekėjo vaidmenis. Pavyzdžiui, skyriaus vadovas tarp savo darbuotojų yra vadovas, o tarp aukštesnio lygio vadovų – pasekėjas.(1,204)

Vadovavimas – viena iš labai sudėtingos viešųjų institucijų vadovo veiklos funkcijų:

1. Tai ypatinga veikla, kuri neorganizuotą minią paverčia efektyviai, tikslingai ir našiai dirbančią grupę;
2. Tai ne kas kita, kaip žmonių nuteikimas dirbti ir vienintelis būdas tai padaryti – bendrauti su jais;
3. Tai menas suteikti žmonėms tai, ko jiems reikia ir ko jie nori, tuo pačiu metu gaunant tai, ko jiems (vadovui) reikia ir ko jie nori.

Vadovauti – reiškia organizuoti žmonių veiklą siekiant viešosios įstaigos tikslų bei sukurti vietos veiklos, sėkmės sąlygas.

Kiekviena įstaiga siekia įvairių tikslų, kurie daro įtaką šioje įstaigoje dirbančio žmogaus elgesiui, bet žmonės atsineša į įstaigą savus tikslus ir elgesį. Šių tikslų optimalus derinys kertinę vadovavimo problema.[3]

Vadovavimo stilius – tai tarpusavyje susiję vadovavimo metodai, elgesio normos, taisyklės, kurias vadovas naudoja savo darbe, skatindamas pavaldinį siekti užsibrėžtų tikslų.

Vadovavimas suprantamas kaip racionali socialinė veikla, kai formalus lyderis sutelkia savo pastangas organizacijos tikslams įgyvendinti.

Šiuolaikiniams vadovams svarbiausios šios kompetencijos: išsamios žinios ir globalus požiūris į savo veiklos sritį (Globali mąstysena reiškia atvirumą naujoms idėjoms darbe, gebėjimą išvelgti ir pripažinti žmonių, kultūrų ir rinkų skirtumus bei gebėjimą jungti ir nukreipti šią įvairovę organizacijos tikslams pasiekti); technologiniai įgūdžiai, užtikrinantys manevringumą asmeninių ryšių, grupinių sąveikų ir procesų kontekstuose (plečiantis poreikiui organizuoti geografiškai nutolusių specialistų darbą ir pasiekti tolesnes rinkas, didėja elektroninių bendradarbiavimo, organizacijos valdymo ir klientų aptarnavimo priemonių įvairovė). Todėl vadovų gebėjimas savo darbe naudoti pažangiausias technologijas tampa vis reikšmingesnis; ekspertiniai sprendimų priėmimo įgūdžiai; gebėjimas kurti organizacijos kultūrą, užtikrinančią ir kliento, ir darbuotojo įvairiapusišką saugumą; gebėjimas suprasti ir daryti įtaką politiniams organizacijos procesams (politiniai vadovų įgūdžiai – tai menas išmintingai panaudoti teisėtas galias, išreiškiant savo ir pavaldinių požiūrius hierarchijos vertikalėje); gebėjimas kurti viziją ir įkvėpti darbuotojus nuolatinių pokyčių aplinkoje; puikūs bendradarbiavimo ir darbo komandoje įgūdžiai.[4]

Vadovo galia

Galią naudoja ir vadovai ir ne vadovai. Jie manipuliuoja galia, siekdami įgyvendinti savo tikslus, ir daugeliu atvejų, susitiprinti savo pozicijas. Asmens sėkmė ar nesėkmė naudojant ar reaguojant į galią labiausiai priklauso nuo galios supratimo, žinojimo, kaip ir kada ją naudoti ir sugebėjimo numatyti jos galimą poveikį.

Teigiama, kad ekspertinės ir referentinės galios rūšys yra susijusios su darbo efektyvumu ir pasitenkinimu darbu, atvirkščiai nei teisėtosios ir bausmių.[6]

Vadovai, naudodami savo galias ir siekdami jas didinti, gali imtis įvairių įtakos taktikų:

1. Organizacinės sankcijos ir hierarchijos pabrėžimas – užuominos ar gąsdinimas atleidimu iš darbo, nuobaudomis, reportais aukštesnei valdžiai ir pan.
2. Mainai, atsilyginant už atliktą darbą ar suteiktas paslaugas;
3. Racionalus išaiškinimas, kodėl to reikia;
4. Asmeninis kategoriškumas, nuolat primenant ar įsakant;
5. Koalicijos, siekiant užtikrinti bendradarbių paramą dėl jo reikalavimų.

Teisėtoji ir ekspertinė galios sąlygoja pavaldinių paklusimą vadovo įsakymams, referentinė ir eksperinė galios susijusios su darbo efektyvumu ir pasitenkinimu juo, apdovanojimų galia sąlygoja mažesnę darbo efektyvumą bei didesnę nepasitenkinimą juo, apdovanojimų galia sąlygoja mažesnę darbo efektyvumą bei didesnę nepasitenkinimą juo, o teisėtoji ir bausmių galia – tik didesnę nepasitenkinimą darbu.

Žemiausiojo lygio vadovai kontroliuoja darbą per griežtai, nesugeba gerai apmokyti darbuotojų, nesuorganizuoja efektyvaus komandinio darbo, stengiasi darbą padaryti patys, rodo, kad jie stokoja galios. Aukštesniųjų lygių vadovai tokiose situacijoje mąsto tik trumpame laiko horizonte, sureikšmina vertikalų komunikavimą organizacijoje ir atsilygina tik pritariantiems jų nuomonei. Stokojantys galios specialistai linkę susikurti savo ekspertavimo siauras sritis, naudodami savo specializuotus standartus, vertindami kitų darbuotojų darbą bei būdami konservatyvūs, prišinasi pokyčiams.[5]

Valdžios šaltiniai

Valdžia – teisė, galimybė ar gebėjimas paveikti kieno veiksmus, pajungti ką nors savo valiai; socialinis viešpatavimas, vadovavimas, galia, įtakos, galios arba valdymo organas, vyresnybė, vadovybė.

Valdžia gali būti asmeninė arba organizuota (struktūrizuota, institucionalizuota, t. y., sukuriant specialias valdžios struktūras, institucijas ir per jas įgyvendinant valdžią). Pagal sritis – politinė, ekonominė, teisinė ir t. t. Politinė valdžia įstatymų leidybos arba teisminė valdžia, tarptautinė, vietos savivaldos.

Vykdomoji valdžia – institucijos, kurios įgyvendina valstybinę valdžią vykdydamos įstatymus ir kitus teisės aktus. Valstybės vadovas (prezidentas, monarchas) atstovauja šaliai, vykdo kitus šalies konstitucijoje ir įstatymuose numatytus įgaliojimus. Vyriausybė – aukščiausioji kolegiali vykdomosios valdžios institucija. Vyriausybės skyrimo būdas priklauso nuo šalies valdymo formos, politinių ir istorinių tradicijų, kitų ypatumų.

Šiuolaikinėms organizacijoms, kaip ir anksčiau, išlieka svarbiausia nuspręsti, kaip organizuoti veiklą, norint mažiausiomis sąnaudomis pasiekti geriausių rezultatų. Vis dėlto ankstesniais dešimtmečiais dažniau buvo susitelkiama į struktūrinius, procesinius ir ekonominius organizacijų vadybos aspektus, o pastaruoju metu akivaizdžiai atsigręžta į žmonių – vadovių, specialistų ir jų grupių – vertybių, žinių, gebėjimų, ir jų taikymo įtaką organizacijoms. Organizacijos kelia klausimą: kaip padaryti, kad darbuotojai funkcionuotų ties aukščiausia savo galimybių riba. Tyrimai rodo, jog organizacijose keturi dirbantieji iš penkių neįveda pakankamai asmeninių pastangų, t.y. darbuotojai ir vadovai pripažįsta neišnaudojantys savo galimybių, padėdami organizacijoms pasiekti jų tikslus.(1,205)

Valdžia yra tikimybė, kad vienas iš socialinių santykių veikėjų užims padėtį, leidžiančią primesti savo valią, nepaisant pasipriešinimo ir nepriklausomai, iš kur tokia tikimybė kyla.

Tai pat valdžia – tai gebėjimas priimti sprendimus dėl gėrybių paskirstymo visuomenėje, esant nuolatiniam konfliktui tarp grupių dėl teisės priimti tokius sprendimus.

Tradiciskai valdžia yra įsivaizduojama kaip pozicijos funkcija, einant nuo formalios organizacijos viršūnės į apačią. Pagal šį požiūrį žmonės turi valdžią, nes užima tam tikrą poziciją; pašalinti iš tos pozicijos jie netenka savo valdžios. Tai vadinamosios formalios valdžios teorijos esmė. Kita, vadinama valdžios pritarimo teorija teigia, kad vadybininko valdžios šaltinis glūdi jo (ar jos) pavaldiniuose, nes šie turi galios priimti ar atmesti vadybininko komandą. Taigi, jeigu pavaldinys nepriima vadovo valdžios, ji paprasčiausiai neegzistuoja.

Sėkminga organizacijų valdyba yra organizacijos vadovybės ir darbuotojų kryptingas, sutelktas ir išminties reikalaujantis darbas, kuriam atlikti reikalingos žinios, tam tikros moralinės nuostatos, įžvalgumas ir atsidavimas. Tai pat Valdžios ribos jungia įvairius organizacinius komponentus į vieną.[6]

Literatūra

1. RAIŠIENĖ, Giedrė Agota; VANAGAS Ramūnas; ŽUROMSKAITĖ Brigita; STASIUKYNAS Andrius; DROMANTAITĖ Aistė; GIRČYS Aurimas Paulius; TAMOŠIŪNAITĖ Rūta; BILEIŠIS Mantas. *Veiksmingos vadybos gairės: teorinės įžvalgos ir Lietuvos organizacijų atvejai*. Vilnius, 2014. ISBN 978-9955-19-618-1
2. KVEDARAVIČIUS Jonas. *Vadybos sampratos plėtra ir praktinė reikšmė*[interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2015 rugsėjo 28d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5baac1c0-46bd-4d1d-a2e0-8ff0829b730a%40sessionmgr112&crlhashurl=login.aspx%253fdirect%253dtrue%2526profile%253dehost%2526scope%253dsite%2526authtype%253dcrawler%2526jrn1%253d13921142%2526AN%253d32955447&hid=125&vid=0>>
3. STANIULIENĖ Sonata, USONYTE Laura. *Vadovų galių naudojimas Lietuvos įmonėse jų pavaldinių požiūriu*[interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2015 rugsėjo 28d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=d20d1329-115d-43c1-8ca9-4ec33648dec1%40sessionmgr198&crlhashurl=login.aspx%253fdirect%253dtrue%2526profile%253dehost%2526scope%253dsite%2526authtype%253dcrawler%2526jrn1%253d13921142%2526AN%253d35866256&hid=125&vid=0>>
6. Vadovų galių naudojimas Lietuvos įmonėse: vadovų ir jų pavaldinių požiūrių palyginimas [interaktyvus]. Vilnius. [žiūrėta 2015 rugsėjo 28 d.]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=aa4d6a3a9af14e5e84b4e1733b4358ca>

Summary

THE CONCEPT OF LEADERSHIP PROCESS

Agnė Kurlinskaitė

In summary it can be said that managers need to understand their and employees indispensability: Heads without staff assistance can not implement the department and organizational goals, and the old leadership methods (- regulation and control) actually stopped working as professionals in their skills and competencies actually aint letting down formal leaders. So the strategy for cooperation is the only successful strategy, enabling maximum involvement of employees in the organization's activities, increase their commitment to the purposes and encourage more active use of their intellectual potential. In cooperation oriented leader focuses on the collective success of the team to concentrate the resources for cooperation environment as well as members of the group of interest and the aims of the organization.

VEIKLOS REZULTATŲ PROGNOZAVIMAS. SLENKANTIS VIDURKIS

Erika Andrijauskaitė

Mokslinis vadovas – dr. Gintautas Bareikis

Vilniaus kolegija, Ekonomikos fakultetas

Įvadas

Pagrindinis verslo įmonės tikslas yra pelnas, tačiau įmonės veiklos rezultatu gali būti tiek pelnas, tiek ir nuostolis. Tam, kad rezultatas visgi taptų tikslu, yra atliekama veiklos rezultatų analizė ir prognozė. Veiklos rezultatų prognozė suprantama kaip įmonės veiklos rezultato – pelno (nuostolių) bei kitų veiklos rodiklių numatymas. Pavyzdžiui, žinant galimą pelno dydį, kuris bus gautas už einamuosius metus, galima svarstyti apie investavimą, veiklos tobulinimą, darbuotojų motyvacijos kėlimą ar kita. Gaminių savikainos prognozė leidžia įmonei sudaryti atitinkamą medžiagų ar darbo išteklių taupymo planą. Numatomi pinigų srautai leidžia subalansuoti įplaukų bei išmokų mokėjimo terminus ir t.t..

Michael P. Clements ir David F. Hendry knygoje „Ekonominės prognozės apžvalga“ teigia, kad prognozė gali būti bet koks pareiškimas apie ateitį, jis gali būti pagrįstas arba ne, apibrėžtas arba grįstas bet kokia prielaida, grįstas matematiniais skaičiavimais bei prognozavimo modeliais arba neformalus. Tikslios prognozės atliekamos naudojant specialiai tam sukurtus prognozavimo metodus, kurie apima patikrintas ekonometrines lygtis ar jų sistemas bei kita. Prognozavimo metodai vadovaujasi praeities rezultatų stebėjimu ir jų kitimo pritaikymu ateityje. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių komisija apibūdina veiklos rezultatų prognozavimą preliminarių veiklos rezultatų ir veiklos prognozių skelbimo gairių pakeitime [15]. *Veiklos rezultatų prognozavimas – bendrovės veiklos rezultato – pelno (nuostolių) arba kitų bendrovės veiklos rodiklių prognozė. Pelno prognozė – tai formuluotė, nurodanti tiesiogiai ar netiesiogiai einamojo finansinio laikotarpio ir po jo einančių finansinių laikotarpių tikėtino pelno ar nuostolių dydį arba didžiausias ir mažiausias jų ribas arba pateikianti duomenų, kurias galima apskaičiuoti šį būsimo pelno arba nuostolių dydį, kai konkretus skaičius neminimas ir žodis „pelnas“ nevartojamas.* Nors vertybinių popierių komisija daugiausiai įtakos turi akcinėms bendrovėms, tačiau apibrėžimas taikytinas visų tipų įmonėms.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti prognozavimo modelius ir slenkantį vidurkį įmonės veiklos rezultatų prognozavimui.

Straipsnio uždaviniai –

1. Apibrėžti prognozavimo metodus ir modelius.
2. Išanalizuoti ekstrapoliacijos modelius.

1. Prognozavimo modeliai

Priklausomai nuo prognozės tikslumo poreikio pasirenkamas prognozavimo modelis. Išskiriami kokybiniai ir kiekybiniai prognozavimo metodai. Kokybiniai metodai remiasi intuityviniais prognozavimo būdais. Visa informacija gaunama atliekant apklausas ar pildant anketas, taip pat naudojamas istorinės analogijos metodas, nuovokos sprendimai, geriausio įvertinimo prognozė. Kokybiniai prognozavimo metodai daugiausiai naudojami norint prognozuoti tam tikro reiškinio pasikeitimą, daugiausiai socialinių procesų, tačiau ne tikslią skaitinę išraišką. Kokybinių prognozavimo metodų neužtenka norint tiksliai įvertinti įmonės veiklos rezultatus. Dažniausiai kokybiniai prognozavimo metodai naudojami, kai trūksta duomenų ar rimtos klaidos tikimybė labai maža.

Prognozei, paremtai skaičiavimais, atlikti ir tiksliau įvertinti įmonės veiklos rezultatus naudojami kiekybiniai prognozavimo metodai. Kiekybiniai modeliai yra skirstomi į tris prognozavimo modelių grupes:

1. Ekstrapoliacijos metodai
2. Ekonometriniai modeliai
3. Matriciniai modeliai

Ekstrapoliacijos modeliai – įvairūs dinaminių eilučių statistiniai išlyginimo būdai. Šie metodai praeities rezultatų kitimo tendencijas pritaiko ateityje. Ekstrapoliacijos metodai paprastai pasirenkami kaip pirminiai prognozavimo variantai, kuriais vadovaudamiesi specialistai prognozes gali tikslinti ir modifikuoti. Taigi, ekstrapoliacijos modelių pritaikymas atliekant veiklos rezultatų prognozę gali būti traktuojamas kaip pirminė prognozavimo stadija. Matydami, kaip keičiasi atitinkami rodikliai, vadovai gali daryti sprendimus ar teisinga linkme įmonė juda ir ar toks kitimas tenkina. Ekstrapoliacijos metodams paprastai priskiriama tiesinė, paprastoji eksponentinė, logaritminė kreivės bei įvairių lygių polinomiali trendo funkcijos analizei atlikti, kai kurie ekonometriniai modeliai, pavyzdžiui, eksponentinis išlyginimas, slankiojo vidurkio metodas.

Ekonometriniai modeliai – prognozavimo modeliai, pagrįsti statistikos ir tikimybių teorijos principais. Stanislovas Martišius teigia, jog ekonometrinių modelių turinį sudaro ūkinių procesų aprašymas regresijos lygtimi. Ekonometriniai prognozavimo modeliai vadovaujasi priežastiniais ryšiais tarp prognozuojamo rezultato ir jį formuojančių veiksnių. Būsimą ekonominių procesų raidą galima nustatyti, jei yra žinomos jų formavimosi priežastys. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog ekonometriniai modeliai negali būti taikomi visur. Kartais ekonominių procesų dėsningumas bei priklausomybės nėra gerai susiformavę ar dar nepakankamai išanalizuoti, tuomet ekonometriniai prognozavimo modeliai turės didelę paklaidą ir neapibrėžtumą. Tačiau tokius ekonominius procesus kaip vartojimas ar gamyba įprasta prognozuoti taikant būtent ekonometrinius modelius.

Ekonometriniai modeliai apima įvairias matematinės funkcijas bei priklausomybes, skirstinių dėsnius, daugiamačius grupavimo metodus, simptominius ir priežastinius ekonometrinius modelius, įvairias regresijos lygtis.

Matriciniai modeliai – prognozavimo modeliai skirti makroekonominėms prognozėms atlikti. Matriciniai modeliai grindžiami amerikiečių mokslininko V. Leontjevo sukurtu sąnaudų-išėigos metodu, kitaip dar vadinamu tarpšakiniu balansu. Šis metodas turi pranašumą lyginant su kitais modeliais, jog galima sujungti didelius statistinių duomenų srautus neprarandant informacijos. Visgi, kaip buvo minėta, matriciniai modeliai skirti nagrinėti makroekonominėms prognozėms, todėl įmonės veiklos rezultatų prognozei atlikti šis modelis negali būti taikomi.

Yra daugybė prognozavimo metodų, visus juos tikrinti yra beprasmiška – tiek laiko sąnaudų atžvilgiu, tiek nesuderinamumo. Pasirinkti tinkamus metodus reikia pagal tam tikrus kriterijus ir prognozės poreikį. Veiklos rezultatų prognozavimo modelių yra daug, tačiau įmonės negali naudoti jų visų dėl didelių laiko sąnaudų. Čia atsiranda būtinybė rinkti tinkamiausią modelį ar modelių porą. Reikia atsižvelgti į daug veiksnių: įmonės ūkinę veiklą, rinką, kurioje įmonė veikia, piniginius resursus, skirtus prognozavimui, duomenų kiekį, prognozavimo laikotarpį ir kita. Len Tashman leidinyje „Prognozavimo metodų pradmenys“ teigia, jog ekstrapoliacijos, t.y. laiko eilučių metodai, yra pasirenkami, kuomet prognozė atliekama neturint daug papildomos informacijos apie veiksnius, darančius įtaką prognozuojamam rezultatui, o ekonometriniai, t.y. regresiniai modeliai, leidžia atlikti tikslias prognozes turint detalią informaciją apie įmonę. Šių dviejų metodų taikymas ir derinimas tarpusavyje gali pildyti vienas kitą.

2. Slenkantis vidurkis

Ekstrapoliacijos modeliai – įvairūs laiko eilučių statistiniai išlyginimo būdai. Dažnai šios sąvokos tapatinamos. *Laiko eilutė – periodiškų stebėjimų visuma, kurių duomenis gali sudaryti tam tikrais laiko momentais fiksuoti stebėjimų dydžiai, arba per periodą stebimų dydžių sumą* (24, 42). Matematikoje *laiko eilutė yra vadinama kokio nors dydžio, tarkime y , stebėjimų seka $y(1), y(2), \dots, y(T)$ pasirinktais laiko momentais*. Laiko eilutė dar įvardijama kaip duomenų seka, kur kiekvienas matavimas x_i gautas skirtingu laiko momentu t_i . Ekstrapoliacijos metodai nagrinėja praeities rezultatų kitimą ir analogišką kitimą pritaiko prognozuojant ateities periodus. Ekstrapoliacijos metodai yra pakankamai patikimi, greiti, nebrangūs ir lengvai pritaikomi daugumoje situacijų. A. Račkauskas teigia, kad laiko eilutės labai naudingos trumpalaikiam prognozavimui: *vietoje modelio, surišančio tiriamo ekonominio kintamojo reikšmes su paaiškinamaisiais dydžiais, vienmačiai laiko eilučių modeliai susieja tiriamo dydžio reikšmę dabartiniu laiko momentu su jo reikšmėmis ankstesniais laiko momentais ir triukšmo¹ dabartine bei ankstesnėmis reikšmėmis*. Šie metodai yra

¹ Triukšmas – atsitiktinės realizacijos.

naudingi siekiantiems greito ir gana patikimo prognozavimo metodo, nes prognozėms atlikti nereikia jokių papildomų verslo veiksmų [9]. Ekstrapoliacijos metodų taikymas yra aktualus kol pastebima rodiklių kitimo tendencija. Laiko eilučių metodai naudojami sudarant prognozes vadovaujantis praeities rezultatais, t.y. kiekybiniais duomenimis. Prognozuojant šiuo metodu daroma prielaida, kad viskas, ko reikia prognozei atlikti, gali būti gauta iš praeities rezultatų, nereikia papildomos analizės bei ekonominių prielaidų. Laiko eilutės suteikia informaciją apie tam tikrus duomenis skirtingais laiko momentais ar intervalais. Ekonomikoje intervalai paprastai būna ketvirčiai arba metai.

Laiko eilutės gali būti formuojamos iš įvairaus dažnumo periodų – dienos, savaitės, metų ar valandos, tačiau periodai turi būti vienodo periodiškumo. Laiko eilutės būna momentinės ir intervalinės. Prognozuojant laiko eilučių metodu, svarbiausi veiksniai į kuriuos reikia atsižvelgti yra sezoniniai svyravimai ir cikliškos tendencijos. Sezoniniai svyravimai egzistuoja, kai duomenys yra paveikti sezonų. Cikliškumas egzistuoja tada, kai duomenys svyruoja, neatsižvelgiant į sezonus. Sezioniškumas nuo cikliškumo skiriasi tuo, kad sezono ilgis yra konstanta, o ciklo ilgis yra kintantis dydis (11, 19). Paprastai ciklas trunka ilgiau nei sezonas.

Klasikine prognozavimo literatūra tapusioje Armstrong knygoje pateikiami pagrindiniai principai, kurių patartina laikytis renkantis laiko eilučių prognozavimo metodą. Šiais principais vadovaujasi ir kiti autoriai – Graham Elliott, Clive W. J. Granger, Michael P. Clements, David F. Hendry ir kiti.

- Sisteminant ir renkant informaciją apie prognozuojamą rodiklį svarbu eliminuoti duomenis, kurie buvo itin neįprasti ir nepasikartos ateityje;
- Sezoninius svyravimus reikia taikyti tik tuomet, kai jie daro pakankamai didelę įtaką ir turima įrodymų, jog jie iš tiesų egzistuoja;
- Ekstrapoliuojant reikia naudoti kuo paprastesnes funkcijos formas. Didžiausius svorius pritaikyti naujausiai informacijai, tuomet prognozė bus tikslesnė. Gavus naujos informacijos, reikia atnaujinti ekstrapoliacijos modelius;
- Tam, kad sumažinti neapibrėžtumą, galima atlikti empirinius matavimus ir nustatyti prognozės intervalą (19, 217).

Laiko eilutės plačiai taikomos ekonominėse prognozėse ir gali būti prognozuojamos skirtingais metodais:

- Tendencijų analizė;
- Slenkantis vidurkis;
- Eksponentinis išlyginimas.

Slenkantis vidurkis. Šis metodas taikomas dinaminėms eilutėms, kurios neturi ryškių tiesinio trendo bruožų. Slenkančių vidurkių esmė – laiko eilutės pakeitimas nauja laiko eilute, kurioje atskiri ankstesnės eilutės stebėjimai pakeičiami kelių stebėjimų vidutiniu dydžiu. Yra kelios slenkančio vidurkio rūšys: paprastas, svertinis ir centruotas (24, 20). Paprastas slenkantis vidurkis vienodai svarbiais laiko vis laiko eilutės narius. Svartinis slenkantis vidurkis priskiria skirtingus svorius kiekvienam laiko eilutės nariui. Svoriai gali būti priskiriami vadovaujantis skirtingomis prielaidomis, pavyzdžiui, naujausiems rezultatams priskiriami didžiausi svoriai. Naudojant centruotą vidurkį pirminės laiko eilutės yra keičiamos laiko eilutės vidurkiu. Slenkančio vidurkio formulės pateikiamos 3 lentelėje. Didėjant laiko eilutės nariams, pagal kuriuos skaičiuojamas slenkantis vidurkis, laiko eilutė vis labiau išlyginama ir tampa tolydesnė, taigi prognozė ilginiui tampa ne tokia tiksli.

1 lentelė

Slenkančio vidurkio rūšys

Slenkančio vidurkio rūšis	Formulė
Paprastas	$MA_t = \frac{1}{n} \sum y_{t-n+i} = \frac{1}{n} (y_t + y_{t-1} + \dots + y_{t-n+1})$
Svertinis	$WMA_t = \frac{\sum (i \times y_{t-n+i})}{\sum i} = \frac{[ny_t + (n-1) \times y_{t-1} + \dots + y_{t-n+1}]}{[n + (n-1) + \dots + 1]}$
Centruotas	$CMA_t = \frac{1}{n} \times \sum y_i = \frac{1}{n} \times [y_{t+(\frac{n-1}{2})} + y_{t+(\frac{n-1}{2})} + y_{t-(\frac{n-1}{2})}]$

n – laiko eilutės narių (periodų/stebėjimų) skaičius;

t – prognozės periodo numeris;

i-asis laiko eilutės narys;

y – prognozuojamas ekonominis rodiklis.

EkspONENTINIS išlyginimas. EkspONENTINIS išlyginimas praktikoje naudojamas dažnai. Esmė yra panaši kaip ir slenkančio vidurkio: praities stebėjimams, t.y. ankstesniems laiko eilutės nariams, priskiriami eksponentiškai mažėjantys svoriai. Matematinė eksponentinio išlyginimo išraiška:

$$EWMA_t = w \times y_i + (1 - w) \times EWMA_{t-1}$$

w – parenkamas išlyginimo veiksnys;

y_i – prognozuojamas ekonominis rodiklis;

t – prognozės periodo numeris;

EWMA – eksponentinio išlyginimo koeficientas;

Išlyginimo veiksnys w gali svyruoti nuo 0 iki 1. Kuo jis mažesnis, tuo mažesnis svoris priskiriamas paskutiniajam nariui. Paprastai eksponentinis išlyginimas taikomas didelių svyravimų neaiškios tendencijos laiko eilutei prognozuoti.

Visgi ekstrapoliacijos metodai neatsižvelgia į tokios tendencijos pritaikymo ateityje realias galimybes, todėl pasirinkus ekstrapoliacijos metodus visuomet reikia vadovautis ekonominėmis prielaidomis darytomis analizuojant įmonės finansinius rodiklius.

Nepaisant daugybės skirtingų prognozavimo metodų, ekonominės prognozės negali būti atliekamos vadovaujantis vien matematinėmis ar statistinėmis prognozėmis. Tik praeities rezultatų vertinimas integruotas su veiklos rezultatų prognozavimu gali garantuoti matematiniais, statistiniais, ekonometriniais skaičiavimais bei ekonominėmis prielaidomis pagrįstą prognozę, kuria vadovaudamiesi specialistai gali priimti racionalius sprendimus bei kurti įmonės veiklos planą. Svarbu prieš atliekant prognozę numatyti perspektyvas ir realias prognozuojamo rodiklio ribas.

Literatūra

1. ARMSTRONG, J. Scott; *Principles of forecasting: a handbook for researchers and practitioners*. Kluwer academic publishers. Philadelphia. Usa. 2002. Isbn 0-7923-7930-6
2. *Handbook of economic forecasting*. Volume 1. Graham Elliott, Clive W.J. Granger, Allan Timmermann. University of California, San Diego. 2006. ISBN-13: 978-0-444-51395-3
3. *Introduction to time series and forecasting, second edition*. Peter J. Brockwell, Richard A. Davis. Springer texts in statistics. 2002. ISBN 0-387-95351-5
4. Lietuvos Respublikos Vertybinių Popierių Komisija. Preliminarių veiklos rezultatų ir veiklos prognozių skelbimo gairių pakeitimas. 2011-01-20. Vilnius. 2 psl.
5. PABEDINSKAITĖ, Aldona; *Kiekybiniai sprendimų metodai. I dalis. Koreliacinė regresinė analizė. Prognozavimas*. Vilnius, 2005.
6. *Supply chain forecasting&planning: sujit singh*. Move on from microsoft excel. 2013. The international journal of applied forecasting: international institute of forecasters.
7. VITAS, Artūras; *Ekonometrija*. Vilniaus turto nuoma, 2015. ISBN 978-609-95716-0-7 42 psl.

Išvados

1. Veiklos rezultatų prognozė suprantama kaip įmonės veiklos rezultato – pelno (nuostolių) bei kitų veiklos rodiklių numatymas. Priklausomai nuo prognozės tikslumo poreikio pasirenkamas prognozavimo modelis. Išskiriami kokybiniai ir kiekybiniai prognozavimo metodai. Kokybiniai metodai remiasi intuityviniais prognozavimo būdais. Visa informacija gaunama atliekant apklausas ar pildant anketas, taip pat naudojamas istorinės analogijos

metodas, nuovokos sprendimai, geriausio įvertinimo prognozė. Kokybiniai prognozavimo metodai daugiausiai naudojami norint prognozuoti tam tikro reiškinio pasikeitimą, daugiausiai socialinių procesų, tačiau ne tikslią skaitinę išraišką.

2. Ekstrapoliacijos modeliai – įvairūs dinaminų eilučių statistiniai išlyginimo būdai. Šie metodai praeities rezultatų kitimo tendencijas pritaiko ateityje. Ekstrapoliacijos metodai paprastai pasirenkami kaip pirminiai prognozavimo variantai, kuriais vadovaudamiesi specialistai prognozes gali tikslinti ir modifikuoti. Slenkančių vidurkių esmė – laiko eilutės pakeitimas nauja laiko eilute, kurioje atskiri ankstesnės eilutės stebėjimai pakeičiami kelių stebėjimų vidutiniu dydžiu.

FORECAST OF OPERATING RESULTS. MOVING AVERAGE

Erika Andrijauskaitė

The main business objective is profit but the performance of companies as well can be losses. Forecast can be any statement about the future, it can be justified or not defined or based on any assumption, based on mathematical calculations and forecasting models or informal. Precise predictions are performed using specially developed forecasting methods, which include proven econometric equations or systems, and others. Depending on the accuracy of forecasts for demand forecasting model is selected. Distinguished qualitative and quantitative forecasting methods. Qualitative methods are based on intuitively forecasting methods. All information obtained through surveys or filling out questionnaires. Qualitative forecasting methods are mainly used to predict a certain change in the phenomenon, most social processes, but not the exact numerical expression. Estimates based on calculations performed and accurately assess the performance of the company used for quantitative forecasting methods. Quantitative models are divided into three groups of models for forecasting: the extrapolation econometric and Matrix models. One of the most common forecasting techniques - alignment of the rolling average. Moving average thrust - the time line with the new time lines that separate the previous line observations are replaced by several observations of medium size. However, it should be noted that the performance can not be predicted simply from various forecasts, it is advisable to carry out a performance analysis and forecasts supplement the economic assumptions and the company's real potential.

VEIKSNIAI, ĮTAKOJANTYS TERMOFIKACINIO VANDENS PARUOŠIMĄ ŠILUMOS TIEKIMO SISTEMOSE

Matas Švenčionis

Mokslinė vadovė - Rita Baltušnikienė

Kauno technikos kolegija

Anotacija

Centralizuoto šilumos tiekimo sistemų patikimumo ir ilgaamžiškumo užtikrinimas yra vienas svarbiausių uždavinių eksploatuojant šilumos tiekimo sistemas. Vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių šių sistemų patikimumą ir ilgaamžiškumą, yra termofikacinio vandens kokybė, kuri priklauso nuo naudojamų vandens paruošimo technologijų bei įrangos, priežiūros ir kontrolės tinklo efektyvumo.

Įvadas

Centralizuoto šilumos tiekimo sistemų (toliau Sistemų) patikimumo ir ilgaamžiškumo užtikrinimas yra vienas svarbiausių uždavinių eksploatuojant šias Sistemas. Vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių sistemų patikimumą ir ilgaamžiškumą, yra termofikacinio vandens kokybė, kuri priklauso nuo naudojamų vandens paruošimo technologijų bei įrangos, priežiūros ir kontrolės tinklo efektyvumo. Termofikacinis vanduo patekdamas į šilumos vartotojų sistemas ženkliai įtakoja ir jų ilgaamžiškumą bei avarių riziką.

Tyrimo objektas – šilumos tiekimo sistema.

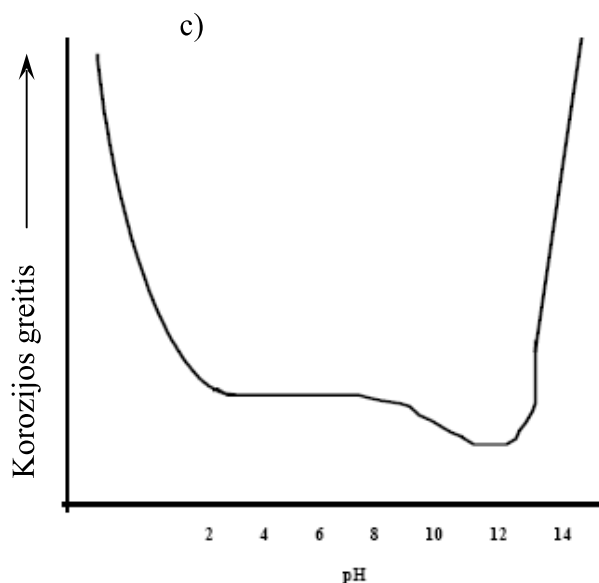
Tyrimo tikslas – išnagrinėti veiksnius, įtakančius termofikacinio vandens paruošimą šilumos tiekimo sistemose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti pagrindinius cheminius – technologinius rodiklius, įtakančius nuosėdų susidarymą ir termofikacinio vandens tinklo koroziją.
2. Išanalizuoti tinklų papildymui naudojamo vandens charakteristikas.

1. Pagrindiniai cheminiai – technologiniai rodikliai, įtakančios nuosėdų susidarymą ir termofikacinio vandens tinklo koroziją

Vandenilinis rodiklis (pH) Vandens vandenilinio rodiklio pH reikšmė turi didelę įtaką metalų korozijai. Kaip matyti iš 1 paveiksle pateiktų kreivių, rūgštinėje terpėje visų metalų korozijos greitis yra didžiausias ir mažėja, didėjant vandens pH. Mažiausiais metalų korozijos greitis yra, kai vandens pH = 8,5÷10,5.

1 pav. Plieno korozijos greičio priklausomybė nuo vandens pH

Bendruoju vandens kietumu vadinamas vandenyje esančių kalcio ir magnio jonų koncentracijų suma. Šie elementai patenka į vandenį, angliarūgštei veikiant karbonatinius mineralus, dėl dirvoje vykstančių biologinių procesų arba su įvairių pramonės šakų nuotekomis. Vandens kietumas reiškiamas miligramekvivalentais, moliais, milimoliais viename litre vandens.

Bendrasis vandens kietumas turi didelę įtaką nuovirų susidarymui ant šilumokaitos paviršių.

Kalcis yra pagrindinis paviršinių vandenų katijonais. Jo pagrindiniai atsiradimo vandenyje šaltiniai – uolienuų dūlėjimas ir tirpimas. Kalcis jonų pavidalu egzistuoja tik mažai mineralizuotuose hidrokarbonatinės kilmės vandenyse. Didėjant vandens mineralizacijai, kalcio jonai sudaro neutralias arba turinčias krūvį jonų poras.

Kalcio koncentracija termofikacinio vandens sistemų pamaitinimo ir sistemų vandenyje nėra normuojama, tačiau nuo jos priklauso normuojamas rodiklis karbonatinis indeksas. Tyrimais nustatyta, kad Lietuvos vandenyse kalcio kietumas sudaro 60–100% bendrojo vandens kietumo, todėl turi didelę įtaką nuosėdų ant šilumokaitos paviršių susidarymui. Ypač svarbus kalcio junginys yra kalcio karbonatas (CaCO_3). Kadangi kalcio karbonato tirpumas vandenyje, kylant vandens temperatūrai, mažėja, todėl ant šilumokaitos paviršių dažniausiai susidaro kalcio karbonato nuosėdos, kurios smarkiai blogina šilumos perdavimą. 1 lentelėje pateikta šilumos perdavimo priklausomybė nuo nuovirų storio ant šilumokaitos paviršiaus.

1 lentelė. Šilumos perdavimo priklausomybė nuo nuovirų storio ant šilumokaitos paviršiaus

Nuovirų storis, mm	Šilumos perdavimo sumažėjimas (%)
0,1	1,0
0,3	2,9

0,5	4,7
1	9,0

Vandens šarmingumą sudaro silpnų rūgščių anijonų koncentracijų suma. Šarmingumas nustatomas titruojant vandens mėginį stipria rūgštimi. Yra 3 šarmingumo rūšys: laisvasis, karbonatinis ir bendrasis.

Laisvą šarmingumą sudaro hidroksido ir karbonato jonai. Jį rodo stiprios rūgšties tūris, reikalingas nutitruoti mėginį iki $\text{pH} = 8,3$ (p-šarmingumas).

Karbonatinį šarmingumą sudaro tik angliarūgštės disociacijos produktai, t.y. hidrokarbonato ir karbonato jonų koncentracijų suma. Karbonatinį šarmingumą rodo stiprios rūgšties tūris, reikalingas nutitruoti mėginį nuo $\text{pH} = 8,3$ iki $\text{pH} = 4,3$.

Bendrąjį vandens šarmingumą sudaro silpnų organinių ir neorganinių rūgščių anijonų ir hidroksido koncentracijų suma.

Dauguma paviršinių vandenų priskiriama hidrokarbonatų klasei, nes pagrindinių jonų sudėtyje vyrauja hidrokarbonato jonai. Tokių vandenų karbonatinis šarmingumas būna toks didelis, palyginus su kitų anijonų sudaromu šarmingumu, kad jį galima laikyti bendruoju šarmingumu. Vandenyje hidrokarbonato ir karbonato jonai yra ištirpę. Tarp šių jonų egzistuoja pusiausvyra. Hidrokarbonato ir karbonato jonų koncentracijų santykis vandenyje priklauso nuo vandens vandenilinio rodiklio pH .

Vandens šarmingumas termofikacinio vandens sistemų pamaitinimo ir sistemų vandenyje nėra ribojamas, tačiau nuo jo priklauso normuojamas rodiklis IK.

Geležis – pastovus paviršinių ir požeminių vandenų komponentas. Jos koncentracija šiuose vandenyse priklauso nuo geologinės baseino sandaros ir hidrologinių sąlygų. Nemažai geležies į paviršinius vandenis patenka su kai kurių pramonės šakų nuotekomis.

Geležis vandenyje gali būti ištirpusi, koloidų ir suspenduotų dalelių pavidalu, be to, divalentė ir trivalentė. Geležies junginių pusiausvyra priklauso nuo vandens pH , ir temperatūros.

Kai vandens $\text{pH} > 3,5$, trivalentė geležis gali būti tik komplekso pavidalu, o kai $\text{pH} > 8$, negali egzistuoti laisvų jonų pavidalu ir divalentė geležis. Taip pat reikia žinoti, kad aerobinėmis sąlygomis divalentė geležis lengvai suoksiduojama į trivalentę, o pastaroji hidrolizuojasi ir iškrenta nuosėdomis hidroksido ($\text{Fe}(\text{OH})_3$) pavidalu. Divalentė geležis vandenyje yra patvari tik stipriai rūgščioje aplinkoje.

Chlorido (Cl^-) jonai su gamtiniame vandenyje esančiais katijonais sudaro vandenyje tirpius junginius. Sulfato (SO_4^{2-}) jonai gamtiniuose vandenyse sudaro taip pat tirpius junginius, išskyrus CaSO_4 , kurio tirpumas aukštesnėje nei 120°C temperatūroje smarkiai sumažėja. Chloridų ir sulfatų koncentracijos vandenyje įtraukimas į pagrindinių – techninių rodiklių sąrašą sąlygojamas tuo, kad šie jonai aktyvina anglinio plieno korozijos procesus.

Kontaktuojant vandeniui su aplinkos oru, vandenyje pradeda tirpti oro deguonis (O_2). Vandenyje ištirpusių dujų koncentracija priklauso nuo vandens temperatūros. Dujų tirpumo priklausomybė nuo vandens temperatūros atmosferiniame slėgyje pateikta 2 lentelėje.

Iš 2 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad didėjant vandens temperatūrai, mažėja dujų tirpumas vandenyje. Šiuo principu yra pagrįstas terminių deaeratorių veikimas.

2 lentelė. Dujų tirpumo priklausomybė nuo vandens temperatūros atmosferiniame slėgyje

<i>Temperatūra, °C</i>	<i>O₂ tirpumas vandenyje, μg/kg</i>	<i>CO₂ tirpumas vandenyje, μg/kg</i>
20	9080	500
40	6400	300
60	4700	190
70	3700	140
80	1500	100

Gamtiniuose vandenyse visada randama ir anglirūgštės (CO_2). Anglirūgštė į vandenį patenka ne tik kontakto su aplinkos oru metu, bet ir dėl vandenyje ir dirvožemyje vykstančių biocheminių procesų. CO_2 pusiausvyrinė koncentracija vandenyje, kylant vandens temperatūrai taip pat mažėja (2 lentelė). Todėl terminės deaeracijos metu anglirūgštės koncentracija žymiai sumažėja.

2. Tinklų papildymui naudojamo vandens charakteristika

Termofikacinio vandens tinklų papildymui naudojamas paviršinis (iš upių, ežerų, tvenkinių) ir požeminis (gręžinių) vanduo. Papildymui naudojamo vandens cheminė sudėtis priklauso nuo grunto ir dirvožemio sudėties. Paviršinių vandenų cheminiai sudėčiai didelę įtaką turi meteorologinės sąlygos ir metų laikai. Pavasarį, tirpstant sniegui ir ledui, vandens druskingumas sumažėja, tačiau vandenyje atsiranda daug suspenduotųjų medžiagų. Žiemą – vandens druskingumas padidėja, kadangi vandens telkiniai pasipildo tik požeminiu vandeniu.

Atsižvelgiant į termofikacinio vandens tinklų papildymui naudojamo vandens šaltinį, ir vandens cheminę sudėtį parenkama vandens paruošimo technologija.

Vandens ruošimo įrenginių eksploatavimą ir vandens chemijos režimą reikia tvarkyti taip, kad nebūtų gadinami katilų ir šilumos tinklų įrenginiai ir nesumažėtų jų ekonomiškumas dėl vandens ruošimo, įrenginių vidinių paviršių korozijos, susidarius nuoviroms ir nuoguloms ant katilo šilumą perduodančių paviršių, dumbliui katilų ir šilumos tinklų įrenginiuose ir vamzdynuose. Pradinio vandens paruošimą galima suskirstyti į sekančias stadijas:

1. Mechaninė filtracija.
2. Vandens minkštinimas.
3. Dujų šalinimas iš vandens (degazacija).

Priklausomai nuo pradinio vandens kokybės, vykdomas įvairiais metodais. Jeigu suspenduotųjų medžiagų koncentracija vandenyje neviršija 100 mg/kg ir permanganatinė oksidacija (ChDSMn) neviršija 15 mg O₂/kg, galima naudoti tik vandens filtravimą mechaniniais filtrais.

Mechaninis vandens filtravimas. Mechaniniuose filtruose vanduo filtruojamas per skaldyto antracito, kurio dalelių dydis 0,5–1,8 mm, arba kvarcinio smėlio įkrovą. Mechaniniam vandens filtravimui taip pat gali būti naudojami kasetiniai arba rankoviniai filurai.

Jeigu suspenduotųjų medžiagų koncentracija vandenyje viršija 100 mg/kg ir permanganatinė oksidacija (ChDSMn) viršija 15 mg O₂/kg, rekomenduojama naudoti vandens koaguliavimą koaguliantais. Kaip koaguliantai dažniausiai naudojamos aliuminio (aliuminio sulfatas, aliuminio oksichloridas) arba geležies (geležies (III) chloridas, geležies sulfatas) druskos. Po to vanduo filtruojamas skaidrintuvuose arba mechaniniais smėliniais filtrais.

Vandens koaguliavimas. Vandens koaguliavimo metu į vandenį įdozuotos aliuminio druskos hidrolizuojasi iki mažai tirpaus Al(OH)₃, kuris kartu su vandenyje esančiomis stambiadispersinėmis ir koloidinėmis priemaišomis nufiltruojamas filtrais arba nusodinamas skaidrintuvuose. Koaguliavimo efektyvumo padidinimui greta koagulianto į vandenį dozuojamas ir flokuliantas. Kaip flokuliantas dažniausiai yra naudojamas poliakrilamidas. Poliakrilamido dozavimas paprastai būna 0,1–1,0 mg/kg vandens.

Geležies šalinimas. Geležis vandenyje gali būti divalentė (ištirpusi) arba trivalentė (suspenduotų dalelių pavidalu). Divalentė geležis oksidatoriais lengvai suoksiduojama į trivalentę, o pastaroji hidrolizuojasi ir iškrenta nuosėdomis geležies hidroksido pavidalu. Šiuo principu pagrįsta geležies pašalinimo iš vandens technologija. Geležies oksidavimui iki trivalentės geležies daugiausiai naudojamas oro deguonis arba kalio permanganato tirpalas. Atskirais atvejais gali būti naudojamas natrio hipochloritas arba natrio hipochloritas ir kalio permanganatas.

Geležies pašalinimo iš vandens įranga paprastai būna sudaryta iš oksidatoriaus įvedimo mazgo, statinės maišyklės ir specialia įkrova užpildyto mechaninio filtro.

Prieš filtravimo įrenginį, į paduodamo vandens linija per oksidatoriaus įvedimo mazgą paduodamas oras arba kalio permanganato tirpalas. Statinėje maišyklėje oksidatorius gerai sumaišomas su vandeniu. Vandenyje esantys divalentės geležies junginiai veikiami oksidatoriaus oksiduojasi iki trivalentės geležies junginių. Jeigu geležies oksidacijai naudojamas oro deguonis, tai geresniam geležies oksidavimui būna sumontuota tarpinė oksidacinė talpa. Jeigu geležies oksidavimui naudojamas kalio permanganatas ar natrio hipochloritas, oksidacinės talpos nereikia. Dauguma trivalentės geležies junginių yra netirpūs ir po oksidacijos iškrenta nuosėdų pavidalu. Vandeniui tekant per filtruojančią įkrovą yra sulaikomos trivalentės geležies nuosėdos ir kitos vandenyje esančios kietos dalelės. Šiame filtre nėra pašalinamos vandens kietumą sudarančios druskos, nesumažėja bendrasis vandens druskingumas. Filtre susikaupus pakankamai kietų dalelių,

jis yra regeneruojamas. Regeneracijos metu vandens srautas paduodamas į apatinę filtro dalį, kuris supurena filtruojančią įkrovą ir kietos dalelės išplaunamos į kanalizaciją. Filtro regeneracija yra atliekama pasibaigus nustatytam filtro darbo laikui. Atlikus filtro regeneraciją jis vėl pajungiamas į darbinį režimą.

Katijonitinių filtrų veikimas pagrįstas jonų mainų reakcijomis. Katijonitinė derva, kurią sudaro nejudrūs polimeriniai anijonai R^- ir judrūs katijonai Na^+ . Kietam vandeniui tekant per katijonitinę dervą užpildytą filtrą, vandenyje esantys vandens kietumą sudarantys kalcio ir magnio jonai pakeičiami natrio jonais.

Na-katijonitinė derva regeneruojama NaCl tirpalu. Regeneracijos tirpale didelė Na^+ jonų koncentracija sugeba išstumti divalenčius kalcio ir magnio jonus ir padaryti jonitą vėl tinkamu naudojimui. Jonitai gali būti regeneruojami daug kartų. Vienintelė cheminė medžiaga, kuri sunaudojama minkštinant vandenį jonitais, yra NaCl.

Deguonies ir angliarūgštės pašalinimui, vanduo deaeruojamas atmosferiniuose arba vakuuminiuose deaeratoriuose, taip pat vandens deaeracija gali būti vykdoma ir membraniniais deaeratoriais.

Deguonies koncentracija vandenyje po deaeracijos, pagal reikalavimus, keliamus termofikacinio vandens sistemų pamaitinimo vandeniui, turi neviršyti 50 $\mu\text{g}/\text{kg}$, o angliarūgštės visiškai negali būti. Dėl angliarūgštės pašalinimo iš vandens, bei dalinio hidrokarbonato skilimo deaeratoriuje, padidėja pamaitinimo vandens pH. Kuo didesnis vandens šarmingumas, tuo pH padidėjimas yra didesnis.

Išvados

1. Vandens vandenilinio rodiklio pH reikšmė turi didelę įtaką metalų korozijai. Bendrasis vandens kietumas turi didelę įtaką nuovirų susidarymui ant šilumokaitos paviršių. Kadangi kalcio karbonato tirpumas vandenyje, kylant vandens temperatūrai, mažėja, todėl ant šilumokaitos paviršių dažniausiai susidaro kalcio karbonato nuosėdos, kurios smarkiai blogina šilumos perdavimą. Vandens šarmingumas termofikacinio vandens sistemų pamaitinimo ir sistemų vandenyje nėra ribojamas, tačiau nuo jo priklauso normuojamas rodiklis IK. Geležies junginių pusiausvyra priklauso nuo vandens pH, ir temperatūros. didėjant vandens temperatūrai, mažėja dujų tirpumas vandenyje. Šiuo principu yra pagrįstas terminų deaeratorių veikimas.
2. Termofikacinio vandens tinklų papildymui naudojamas paviršinis (iš upių, ežerų, tvenkinių) ir požeminis (gręžinių) vanduo. Papildymui naudojamo vandens cheminė sudėtis priklauso nuo grunto ir dirvožemio sudėties. Termofikacinio vandens tinklų papildymui naudojamas paviršinis (iš upių, ežerų, tvenkinių) ir požeminis (gręžinių) vanduo. Papildymui naudojamo vandens cheminė sudėtis priklauso nuo grunto ir

dirvožemio sudėties. Pradinio vandens paruošimą galima suskirstyti į sekančias stadijas:
1. Mechaninė filtracija; 2. Vandens minkštinimas; 3. Dujų šalinimas iš vandens (degazacija).

Literatūra

1. Elektrinių ir elektros tinklų eksploatavimo taisyklės.
2. Garo ir vandens šildymo katilų įrengimo ir saugaus eksploatavimo taisyklės, Patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2007 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. 4-6.
3. Šilumos tinklų ir šilumos vartojimo įrenginių priežiūros (eksploatavimo) taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2005 m. rugpjūčio 5 d. įsakymu Nr. 4-291
4. Statybos techninis reglamentas STR 2.09.01:1998 Šilumos tiekimo tinklai ir šilumos punktai. ASTM G1-G4.
5. Katilinių įrenginių įrengimo taisyklės VŽ 2006 Nr. 12-428
6. HN 24:1998 Geriamasis vanduo. Kokybės reikalavimai ir programinė priežiūra, patvirtinta Sveikatos apsaugos ministro 1998 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr.684 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 24:1998 „Geriamasis vanduo. Kokybės reikalavimai ir programinė priežiūra“ tvirtinimo“ (Žin., 1998, Nr.105-2926).

Summary

FACTORS AFFECTING CIRCULATING WATER TREATMENT IN HEATING

Matas Švenčionis

District heating systems reliability and durability assurance is one of the most important tasks operating heating systems. One of the key factors that determine the reliability and durability of these systems is heating water quality, which depends on the water preparation technologies and equipment, monitoring and control network performance.

WHAT SHOULD A YOUNG ENTREPRENEUR KNOW WHEN SETTING UP A BUSINESS

Indrė Kvantūnaitė

Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences, Faculty of Economics

Scientific supervisor - lecturer Jūratė Merkienė

Annotation

This text is about own business development possibilities, characteristics and threats. The article speaks about the fact whether it is worthwhile to have a business and also the best way to develop a business.

Keywords:

Business, organization, economic system, goal, resource, allocate.

Introduction

Article problem: What are the most important things starting to build own business?

Objective: To anticipate own business development opportunities, performance and threats.

Work tasks:

- literary analysis,
- literature customizable analysis of the problem,
- analysis of available data,
- formulation of conclusions and recommendations.

The study hypothesis: Business is a great opportunity to make more money working for yourself.

Methods: Literature reading and selection of all information, people survey.

1. Theoretical framework

First of all, business is very important for us, because the business occupies the whole economic system. It sets prices. We need as many businesses as possible to have a wider range of goods and services, because then prices tend to fall.

So, if a decision is made to establish one's own business, development possibilities, characteristics and threats have to be taken into consideration. Competitors' and actual customers' desires have to be reviewed. If in one field already there are many competing rivals, it will be very difficult to defeat them all. It is easier to compete in that sphere, where there are not a lot of competitors, where are not too many competitors engaged in that field, because it will be much easier to pave the way where there is little competition than where it is already congested. In addition, one has to keep in mind the fact that there may be only a few competitors in any industry, but they can be very well established and difficult to overtake. They will be the ones experiencing the most hardships.

When one considers the idea that all the competitors are known by the entrepreneur in addition to the fact that their level in the market is clear and when the direction of working in the market is found, it is more than necessary to consider the wishes of the clients in one's field.

It is important to consider the customer's wishes and opportunities to reflect on the price of goods or services which meet customer expectations, because only by doing so one can pave the way and continue to grow and develop.

Another very important issue which has to be taken into consideration is the capital to be acquired and the necessary steps to be taken in the market. The necessity to have one's own capital is essential. It can come from friends, family and from the bank and its creditors.

In this article the main points are explained about establishing one's own company, where money for the initial stage can be acquired, how to popularize one's business and many useful points.

2. Methods

2.1. Starting a business

Setting up one's own business can be an exciting time. Before one starts, money and time can be saved by being aware of what is involved in running a business.

Operating a small business is not just about working for oneself or working from home, it is also about having the necessary management skills, industry expertise, technical skills, finance and of course a long-term vision to grow and succeed.

It is important to consider whether it is clear what is involved and whether one is suitable for a business and self-employment. The following questions should be asked:

- How should a business name be chosen?
- What skills are necessary to start a business?
- What business goals, objectives and skills should be achieved?
- How much income will the business need to generate?
- Is this a business or a hobby?
- What are the advantages and disadvantages of starting one's own business?
- Has a Business plan and Marketing plan been written?

Information is available and one may find out that there is no necessity to make payments when registering a business particularly online. Registering a business can be done from either home or the office.

Every action requires the other, the following action. All things are connected but must be executed in consecutive order.

2.2. First business capital

First - pivot. Use services to generate cash flow and fund a product-based business. Starting a service-oriented business is easy: First, services are provided, and then funds are collected. But a product-based business often requires significant up-front capital to get it up and running. If a businessperson is in this situation, selling services to generate cash flow and to build up funds for a product-based business should be considered.

Second, get creative. Funding sources are everywhere. Traditional entrepreneurship philosophy dictates that, to be successful, one should stick with one thing and not deviate from it. But desperate times call for desperate measures. Current resources in new ways should be used. Get a credit line. It is not uncommon for most startup businesses to rely on a line of credit. An Incubator could be used. If the idea is a solid idea and a workable

business plan is available. A business incubator could be the solution to the problem. Upon acceptance, these programs provide funding designed specifically to financially assist a startup company. Another idea is to find an Accelerator. These are much like incubators in that they are designed to provide funding. However, an accelerator expects a rapid response to its investment. If one is prepared and ready to hit the market quickly, this is a great option.

Crowdfunding platforms are changing the face of capital, which means growing a tech business, filming a movie, or selling jewellery. Kickstarter and other crowdfunding platforms allow the public to invest a small percentage of money in return for a future buy-in.

And the last point, it is essential to differentiate. Small things make a big difference. Once you get to a million dollars in revenue, the odds of funding increase exponentially. Banks, for example, look at funding strictly from this perspective. Banks do not care what kind of company it is—they simply look at the profit/loss statement and make a decision.

Figure 1. How To Start A Business With No Money contributor Ryan Westwood

3. Results

In a survey carried out in 2016 by a student (the author of the article) from the Faculty of Economics Vilniaus kolegija/University of Applied Sciences, respondents were asked questions about own business opportunities. Students from the age of 18 to 28 responded to the questions. The respondents included 50 per cent studying in Lithuania, also those 24 per cent studying and working, and 9, 5 per cent both studying and in possession of a business or studying abroad. So, a lot of respondents were thinking about their own business, this made up about 86 percent. The following questions were about business situation and opportunities, if they were interested in these issues. The results were not so exciting, especially considering the business situation, because there are much more people who are not interested in it. Talking about opportunities people are interested in them, but not as much as just thinking about business. It should be pointed out that a lot of students to the question - Does your circle of friends (those who are still studying) have a business? They responded with a positive answer, what is really rejoicing is the fact that many respondents' friends had their own business and that they want to establish their own enterprise because they had observed a good example in their friends' life. Perhaps that is the reason why 76 per cent, which is quite a lot, want to create their own business after studies. It should be noted that those who were interested in their own business, think that there is not enough information on the issue, even 52 percent cannot find information about such an important issue. The other question - Do you have any knowledge

about the concessions if the business is set up by a student. 90, 5 percent said no, so it is obvious there should be more literature about creating one's own business. By the way, 23 percent had tried to establish their own business. There are three popular answers, why students create their business, they are:

- Internal motivation
- The desire to live better
- The desire to work for themselves

The most popular answer about business development financial source:

- Own funds
- Loan money

And no one chose these options:

- Bank loan
- EU support
- Investors

A lot of students even 90, 5 percent said that if the first business idea failed, they would try again. What is really exciting is that this reveals the fact that students are not afraid to fail, but they want to go ahead if there are no problems in their way. They do not give up.

Conclusions and Recommendations

Before starting one's own business attention must be paid to one's own opportunities and the given circumstances because not everything depends solely on the individual. The most fantastic, the most far-reaching idea may be envisioned, but if the customer is not interested the business will not flourish and become bankrupt. Therefore it is vital to anticipate the wishes and opportunities of the customers. No less important is considering the price of the service or goods and also the expectations of the customers. This is the only way to get established, to develop and expand as a business.

The budget has to be foreseen. To establish a company initial capital is necessary, where to acquire it from, to consider and calculate how much is needed at the beginning in order to be able to continue work after it has been set up. After establishing the company, it is necessary to understand how to promote the company and how to make a good first impression on the customer.

Nevertheless, it must be remembered that there is no step which is the most important. Every step which is taken requires a consecutive one. So, to set up one's own business, a lot of effort will be necessary, which will take a long time and be exhausting but the business can be very successful in the future.

References

1. Australian government [<http://www.business.gov.au/business-topics/starting-a-business/Pages/default.aspx>]
2. Business dictionary [<http://www.businessdictionary.com/>]
3. By Ryan Westwood [<http://www.forbes.com/sites/ryanwestwood/2014/10/08/how-to-start-a-business-with-no-money/#6ceb84112d2c>]
4. Entrepreneur [<http://www.entrepreneur.com/article/235903>]
5. Survey [<http://apklausa.lt/>]